FALSAFA VA E'TIQOD:
O'TMISH, BUGUN VA KELAJAK

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
MATERIALLARI
V-JILD

PHILOSOPHY AND FAITH:
PAST, PRESENT AND FUTURE

International Scientific and Practical Conference
PROCEEDINGS
Volume - 5

ФИЛОСОФИЯ И ВЕРА:
ПРОШЛОЕ, НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ

Международная научно-практическая конференция
МАТЕРИАЛЫ
Том - 5

23-24-aprel, 2025

"FALSAFA VA E'TIQOD: O'TMISH, BUGUN VA KELAJAK"
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
TASHKILIY QO'MITASI

Tashkiliy qo'mita raisi:

G'.I. Muxamedov	Chirchiq davlat pedagogika universiteti rektori.

Tashkiliy qo'mita a'zolari:

B.X. Eshchanov	Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor.
S.B. Qorayev	Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektor.
D.B. Axmadjanov	O'quv ishlari bo'yicha prorektor.
O.A. Ortiqov	Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektor.
S.X. Gayupova	Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'lim boshlig'i.
R.A. Ikramov	Gumanitar fanlar fakulteti dekani.
L.K. Axatov	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi mudiri.

Tashkiliy qo'mita ishchi guruhi:

Madalimov T.A.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi dotsenti
Jo'rayev H.A.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi dotsenti
Koshanova N.M.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi dotsenti
Tashmetov T.X.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi dotsenti
Karshiyev Sh.S.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi dotsenti
Neshitov P.Yu.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi dotsenti
Xaytmetov R.K.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi
Muhammadiyev L.G.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi
Nafasov A.K.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi
Eronov S.Q.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi
Saidusmanov B.A.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi
Usmanov A.X.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Sunnatov T.R.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Tuganova L.Dj.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Toshtemirov R.A.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Ilmurodova f.Sh.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Yo'ldoshev U.X.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Abdullayeva D.N.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Sa'dullayeva M.X.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Xolmo'minov G.B.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Miraxmedova Sh.N.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Yakubov X.M.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Imomova U.I.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Tadjibayeva R.O.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Umarova Sh.B.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Yursinboyev J.M.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Nurmanov Sh.J.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Abdullayev T.S.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Maxkamov D.Sh.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Ilyosov Sh.B.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi
Burliyev U.K.	Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi

KIRISH SO‘ZI

Hurmatli professor-o‘qituvchilar, muhtaram mehmonlar, aziz tadqiqotchilar va yosh izlanuvchilar!

Sizlarni Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi tashabbusi bilan tashkil etilgan **“Falsafa va e’tiqod: o‘tmish, bugun va kelajak”** mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiyamizda ishtirok etayotganingiz bilan qutlayman!!!

Falsafa — insoniyat tafakkuri va madaniyati taraqqiyotida chuqur ildiz otgan, insonning olam, jamiyat va o‘z-o‘ziga bo‘lgan munosabatini tushunishga intiladigan yuksak ilmdir. U o‘tmishda ham, bugun ham, kelajakda ham jamiyat taraqqiyotining ma’naviy va aqliy tayanchi sifatida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, sivilizatsiyalar to‘qnashuvi va tezkor global o‘zgarishlar davrida falsafa insonning ma’naviy qadriyatlarini, tanqidiy fikrlash qobiliyatini mustahkamlashda, yosh avlodda yetuk dunyoqarashni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Bugungi konferensiyamizda turli ilmiy maktab va qarashlar, tarixiy falsafiy meros, Sharq va G‘arb falsafasining o‘zaro ta’siri, shuningdek, milliy falsafiy tafakkurning zamonaviy jarayonlardagi o‘rni muhokama etiladi. Ushbu fikrlar almashinuvi nafaqat ilmiy salohiyatni oshiradi, balki yangi izlanishlarga ham ilhom bag‘ishlaydi.

Ushbu konferensiyada qatnashib, o‘z bilim va fikrlarini baham ko‘rayotgan barcha muhtaram ishtirokchilarga minnatdorlik izhor etaman. Faol ishtirokingiz uchun rahmat aytaman va tadbirimiz barchamiz uchun samarali, mazmunli va ilmiy jihatdan foydali bo‘lishini tilab qolaman.

Shu o‘rinda, konferensiya tashkilotchilariga, ilmiy ishlarni tashkil qilishda mehnat qilgan barcha o‘qituvchilar va talabalarimizga chuqur minnatdorchilik bildiraman. Sizlarning sa’y-harakatlaringiz bizga yuksak natijalarga erishish imkoniyatini yaratadi.

Barchaga muvaffaqiyat tilayman va bugungi konferensiyaning samarali o‘tishiga ishonch bildiraman!

Rahmat!

Hurmat bilan, *Chirchiq davlat pedagogika universiteti rektori*
G‘.I. Muxamedov

GLOBAL JARAYONLAR VA BARQAROR TARAQQIYOT

Islomova Maftuna Uyg'unovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabasi.
Ilmiy rahbar: Usmanov Abdumo'min Xolmo'minovich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi.

Annotatsiya. Mazkur maqolada global muammo turlari va jarayonlari, globalizatsiya tasnifi, bugungi kundagi global muammolar, texnologik muammolar, iqlim o'zgarishlari hamda ekologik inqirozlar va BMT ning barqaror tarraqqiyot maqsadlari haqida to'xtatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Texnologik inqilob, global jarayonlar, globalizatsiya, ekologik inqiroz, demografik tizim, BMT, energetika.

Dunyo miqyosida jarayonlar va rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik kundan-kunga oshib bormoqda. Ushbu jarayonlarning aksariyati iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va atrof-muhit sohalarida olib borilayotgan o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Barqaror taraqqiyot esa insoniyatning ehtiyojlarini qondirishda, ekologik xavfsizlikni saqlab qolish va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, jamiyatlar va davlatlar orasidagi hamkorlikni kuchaytirishga yordam beradi.

Global Jarayonlar. Global jarayonlar deganda, turli mamlakatlar va hududlar o'rtasidagi aloqalar, o'zaro ta'sirlar va o'zgarishlar tushuniladi. Bular qatoriga quyidagi asosiy jarayonlar kiradi:

• Globalizatsiya – iqtisodiyot, madaniyat va siyosat sohalarida mamlakatlar o'rtasida tobora kuchayib borayotgan o'zaro bog'lanish va integratsiya. Globalizatsiya tufayli xalqaro savdo, axborot almashinuvi, migratsiya va kapital oqimlari tezlashmoqda. Bu jarayon, o'z navbatida, global iqtisodiy o'sish va rivojlanishga xizmat qiladi, ammo ayrim mamlakatlarda iqtisodiy tengsizlikni ham kuchaytirishi mumkin.

• Texnologik inqilob – yangi texnologiyalar, ayniqsa raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning jadal rivojlanishi, ishlab chiqarish va xizmatlar sohasini yangilab boradi. Bu jarayon nafaqat iqtisodiyotni, balki jamiyatning ijtimoiy tuzilishini ham o'zgartirmoqda.

• Iqlim o'zgarishi va ekologik inqiroz – iqlimning global miqyosda o'zgarishi va ekologik inqirozlar, ayniqsa resurslar yetishmovchiligi, suv va oziq-ovqat xavfsizligi masalalari, global miqyosda jiddiy tahdidlarga aylanishi mumkin. Ushbu jarayonlar barqaror taraqqiyot uchun xavf tug'diradi.

Barqaror Taraqqiyot. Barqaror taraqqiyot, ekologik xavfsizlikni saqlash, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va ijtimoiy adolatni rivojlantirishga yo'naltirilgan bir yondashuvdir. Barqaror taraqqiyotning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

• Ekologik barqarorlik – tabiiy resurslarni oqilona va samarali foydalanish, iqlim o'zgarishini kamaytirishga qaratilgan choralar ko'rish, biologik xilma- xillikni saqlash.

• Ijtimoiy adolat – barcha qatlamlarning teng imkoniyatlarga ega bo'lishi, kamsitish va adolatsizlikni bartaraf etish, jamiyatda barqaror tinchlik va xavfsizlikni ta'minlash.

• Iqtisodiy rivojlanish – iqtisodiy o'sishni ta'minlash, ish o'rinlari yaratish, tarmoq va infratuzilmalarning samarali ishlashini rag'batlantirish.

Barqaror taraqqiyot maqsadlarining asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

• Inson huquqlari va tenglik: barcha odamlar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ayollarga, nogironlarga va boshqa cheklangan guruhlarga nisbatan diskriminatsiyani bartaraf etish.

• Ta'lim va salomatlik: barcha fuqarolar uchun sifatli ta'lim va tibbiy xizmatlar taqdim etish, sog'liqni saqlash tizimini yaxshilash.

• Iqlim o'zgarishi bilan kurashish: iqlimni muhofaza qilishga doir global kelishuvlar, masalan, Parij kelishuvi, muhim ahamiyatga ega.

Global hamkorlik va barqaror taraqqiyotga yordam. Global barqaror taraqqiyotga erishish uchun barcha davlatlar va jamoatchilik birgalikda ishlashlari kerak. Bu, o'z navbatida, davlatlar o'rtasida hamkorlikni va yagona strategiyalarni yaratishni talab etadi.

• BMTning Barqaror Taraqqiyot Maqsadlari (SDG) – 2030 yilga qadar erishilishi kerak bo'lgan 17 ta global maqsadni o'z ichiga oladi, jumladan, qashshoqlikni kamaytirish, sayyoradagi tengsizlikni bartaraf etish va iqlimni himoya qilish.

• Yashil iqtisodiyot va ekologik innovatsiyalar – iqtisodiyotda yashil texnologiyalarning qo'llanilishi, masalan, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish, barqaror qishloq xo'jaligi amaliyotlarini rivojlantirish.

Natija va kelajak. Global jarayonlar va barqaror taraqqiyot o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tan olish, uning ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik ta'sirini to'g'ri baholash zarur. Barqaror rivojlanishga erishish uchun davlatlar, xususiy sektor va fuqarolik jamiyati o'rtasida yanada kuchli hamkorlik zarur. Faqat bunday holatda dunyo miqyosida haqiqiy, tenglikka asoslangan va uzoq muddatli taraqqiyotga erishish mumkin.

Asosiy global muammolar tizimi. Hozirgi davrning global muammolari o'z holatini vaqtda tinimsiz o'zgartiradigan yagona, faol va ochiq tizim

hisoblanadi,chunki unga umuminsoniy ahamiyatga molik bo'lgan yangi muammolar kirishi, avvalgi muammolar esa, ularning yechilishiga qarab yo'qolishi mumkin.

Rim klubining asoschisi va birinchi prezidenti A.Pechchei bu holatga e'tiborini qaratib , insoniyat qarshisida ko'ndalang turgan aksariyat muammolar "bir-biri bilan mahkam chirmashib oldi,butun sayyorani o'z iskanjasiga olmoqda . Yechilmagan muammolar soni esa o'sib bormoqda.

Asosiy global muammolar.

- Sog'liqni saqlash;
- Iqtisodiy rivojlanishning notekisligi;
- energetika va xom-ashyo resurslari;
- urush va tinchlik muammosi;
- ta'lim muammosi;
- demografik tizim.

Xulosa. Barqaror taraqqiyotga erishishning asosiy omillari global jarayonlarga va jamiyatlarning birgalikda olib boradigan harakatlariga bog'liq. Ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan global sa'y-harakatlar orqali dunyo miqyosida kelajak avlodlarga yanada yaxshi sharoitlar yaratish mumkin.

REFERENCES

1. BMT Barqaror Taraqqiyot Maqsadlari (SDGs).
2. BMT. (2015). "Dunyoning o'zgartirilishi: Barqaror taraqqiyot maqsadlari". O'zbekistonda BMTning rasmiy nashrlaridan biri sifatida mavjud.
3. G'ulomov, F. (2015). "Globalizatsiya va uning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri". O'zbekiston Milliy Universiteti nashri.
4. Davlatov, R. (2020). "Iqlim o'zgarishlari va barqaror rivojlanish". Toshkent: Fan va Texnologiya.
5. Tursunov, X. (2018). "Barqaror rivojlanish va iqtisodiyotni yangi bosqichga olib chiqish". Iqtisodiyot va Statistika nashri.
6. Shoismatov, M. (2017). "Ekologik iqtisodiyot". Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
7. Shamsiyev, A. (2016). "Ijtimoiy adolat va barqaror rivojlanish". Toshkent: O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi.

DINIY BAG'RIKENGLIK – MILLATLARARO HAMJIHATLIKNI TA'MINLASHNING MUHIM OMILI SIFATIDA

Toshboyeva Musallom Shamshidinovna
Toshkent iqtisodiyot va pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Vatanimizda qadimdan boshlab turli millat va din namoyondalarining tinch va osuda turmush kechirib kelayotganligi aytib o'tilgan. Yurtimizda diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlikni mustahkamlash sohasida olib borilayotgan islohotlarga to'xtalib o'tilib, uning turli xalq va din vakillarining hamjihatligini oshirishdagi ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: islom dini, diniy bag'rikenglik, millatlararo totuvlik, diniy sohadagi o'zgarishlar, islohotlar.

АННОТАЦИЯ

В статье говорится о том, что с древних времен на нашей родине в мире и согласии жили представители разных национальностей и религий. Обсуждаются проводимые в нашей стране реформы в области укрепления религиозной толерантности и межнационального согласия, подчеркивается их значение в повышении согласия представителей разных народов и религий.

Ключевые слова: ислам, религиозная толерантность, межнациональное согласие, изменения в религиозной сфере, реформы.

Tarixiy ma'lumotlarga qaraganda islom dini kirib kelgunga qadar aholimizning asosiy qismi zardushtiylik diniga sig'ingan bo'lsa-da, nasroniylik, buddizm, yahudiylik, shomonizm kabi dinlarga ham e'tiqod qiluvchilar ko'pchilikni tashkil etgan. Jumladan, Samarqand viloyatining Urgut shahri nafaqat mamlakatimiz, balki butun Markaziy Osiyo mintaqasida nasroniylik markazi hisoblangan bo'lsa, Surxondaryo viloyatining Termiz shahri buddizm markazlaridan biri hisoblangan [5-45].

Islom dini kirib kelgandan so'ng turli milliy va mahalliy dinlar ta'qiqlangan, e'tiqod qiluvchilar turli tazyiqlarga uchrasalarda, lekin birmuncha vaqt o'tgandan so'ng islom dini bilan bir qatorda boshqa din vakillari yelkama-yelka, bir makonda o'zaro inoqlikda yashashni davom ettirganlar.

Bugungi kunda ham yurtimizda 130 dan ortiq millat va elat namoyondalari, 16 diniy konfessiyaga birlashgan holda faoliyat yuritib, mamlakatimizning taraqqiyotiga o'zlarining munosib hissasini qo'shib kelmoqdalar [5-475].

Bizning hududimizda minglab yillardan beri turli diniy e'tiqod vakillari diniy bag'rikenglik tamoyili asosida yashab kelayotganligini ko'rish mumkin. Xalqimizning o'zining qo'ni-qo'shnisi, mahallasidagi va yon-atrofdagi boshqa shaxslar qaysi dinga e'tiqod qilmasin ularga o'zaro hurmat asosida, olijanoblik tuyg'ulari bilan munosabatda bo'lganligini ko'rishimiz mumkin.

Misol tariqasida, yahudiy millatiga mansub shaxslarning o'rta asrlarda boshqa o'lkalardan quvg'in qilinishi ularni Buxoro shahriga kelib joylashishlariga sabab bo'lgan. Shu davr davomida ko'chib kelgan yahudiylar shu hududda istiqomat qiluvchi yerli aholi vakillari o'rtasida hech qanday nizolarni kelib chiqmaganligini ko'rishimiz mumkin.

Shoh va shoir Zahriddin Muhammad Bobur Hindiston hududlarini o'z qo'liga kiritgandan so'ng bu hudud aholisini yoppasiga islomlashtirishga kirishmadi, balki hindlarning e'tiqod qiluvchi o'z dinlari uchun keng imkoniyatlar yaratib, ulardagi marhumning yaqinlarini qo'shib o'tda yondirishlariga chek qo'ydi. Uning ushbu olijanob faoliyati uning vorislari bo'lgan Humoyun, Jahongir, Akbarshoh va Shohjahonlar tomonidan davom ettirildi va yanada boyitildi.

Shuningdek, ikkinchi jahon urushi yillarida yurtimizga turli sabablar bilan ko'chirilgan aholi vakillariga, ota-onasiz bolalarga xalqimizning ko'rsatgan g'amxo'rligi, mehribonligi har qancha tahsinga sazovor. Ma'lumotlarga qaragan ushbu yillar davomida mamlakatimizga Rossiya, Ukraina, Belorussiya, Moldaviya, Boltiqbo'yi respublikalaridan hammasi bo'lib 1 mln.dan ortiq fuqarolar keldilar. Ularning 200 mingi ota-onasiz, yetim bolalar edi [4-200].

Bu tarixiy misollardan ko'rinib turibdiki diniy bag'rikenglik millatimiz mentalitetining bir bo'lagi, asrlar davomida o'zbek xalqi ma'naviy dunyoqarashining ajralmas qismiga aylangan.

Mustaqillikning ilk yillaridayoq birinchi Prezidentimiz tashabbuslari bilan diniy sohada qator ijobiy o'zgarishlar amalga oshirilgan. Ayniqsa, aholimizning katta qismi e'tiqod qiluvchi islom dini an'analari va qadriyatlarini tiklashga alohida urg'u berilgan. Jumladan, Imom Termiziy, Imom Buxoriy, Mahmud az-Zamaxshariy, Najmiddin Kubro, Bahouddin Naqshband, Ahmad Yassaviy, Xoja Ahror Vali, Burhoniddin Marg'inoniy, Imom Moturudiy kabi islom dini rivojiga ulkan hissa qo'shgan buyuk alloma va mutafakkirlarning nomlari qayta tiklandi. Ularning asarlari tarjima qilindi va bir necha marta chop etildi [3-40].

Shuningdek, Ramazon va Qurbon hayitlarini nishonlash va muqaddas Haj ziyoratini amalga oshirish borasida aholimizga qator yengilliklar berildi. Islom dini an'analarini chuqur o'rganish va tahlil qilish maqsadida 1999-yilda Toshkent Islom instituti tashkil etildi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 35-moddasida: "Hamma uchun vijdon erkinligi kafolatlanadi. Har kim xohlagan dinga e'tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e'tiqod qilmaslik huquqiga ega. Diniy qarashlarni majburan singdirishga yo'l qo'yilmaydi", deb belgilab qo'yilgan [1-24].

Yurtboshimiz Sh.Mirziyoyev tomonidan yo'llangan joriy yildagi murojaatnomada, jamiyatda millatlararo totuvlik, diniy bag'rikenglik muhitini mustahkamlash borasidagi ishlarni izchil davom ettirish alohida ta'kidlandi.

So'nggi yillarda yurtimizda Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev boshchiligida tom ma'noda keng qamrovli islohotlar amalga oshirilib, aholimizning turmush tarzini yaxshilash, uning daromadlarini oshirish, mamlakatimiz nufuzini jahon maydonlarida yanada yuqori cho'qqilarga olib chiqish, millatlararo totuvlik va dinlararo bag'rikenglik tamoyillari asosida yashashlariga alohida urg'u berib kelinmoqda.

Prezidentimiz tashabbuslari bilan adashib turli diniy ekstremistik tashkilotlarga a'zo bo'lib qolgan minglab fuqarolarimiz avf etildi. Yaqin Sharq mintaqasida turli sabablarga ko'ra borib qolgan, yaqinlaridan ajralgan qanchadan-qancha fuqarolarimiz, jumladan, ota-onasiz bolalar qurolli to'qnashuv o'choqlaridan vatanimizga qaytarilganligi, yurtimizda ushbu sohada olib borilayotgan islohotlarning asosini tashkil etadi.

2018-yil 16-aprelda "Diniy-ma'rifiy soha faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident Farmoni e'lon qilindi. Ushbu farmonga ko'ra quyidagi masalalarga alohida e'tibor qaratish lozimligi belgilandi:

Birinchidan, "jaholatga qarshi ma'rifat" g'oyasining mazmun-mohiyatini yanada chuqurroq singdirish;

Ikkinchidan, islom dini va jahon sivilizatsiyasiga ulkan hissa qo'shgan ajdodlarimizning boy madaniy merosini chuqur o'rganish asosida yoshlarning ongu tafakkurini to'g'ri shakllantirish;

Uchinchidan, dinning zo'ravonlik va qon to'kish bilan bir qatorga qo'yadigan yot g'oyalarning asl mohiyati va maqsadlari haqida aholining, ayniqsa, yoshlarning xabardorlik darajasini oshirish;

To'rtinchidan, jamiyatda bag'rikenglik, o'zaro hurmat, mehr-oqibat, tinchlik va totuvlik, ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratish;

Beshinchidan, informatsion rivojlangan davrda jamiyatimizning ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligiga va e'tiqod erkinligiga tahdid tug'dirishi mumkin bo'lgan omillarni barvaqt aniqlash va ularni oldini olishga qaratilgan axborot-tahliliy faoliyatni kuchaytirish;

Oltinchidan, diniy va dunyoviy bilimlar uyg'unligini rivojlantirish asosida ta'lim sifatini oshirish [2].

Bugungi globallashuv davrida butun dunyo "kichik bir qishloqqa aylandi" deyish mumkin. Atrofimizda ro'y berayotgan turli ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlarga befarqlik og'ir oqibatlarni keltirib chiqarishi mumkin. So'nggi yillarda Yaqin Sharq mintaqasida sodir bo'lgan voqealarning ko'pchiligida bevosita o'zaro diniy kelishmovchiliklarning o'rni borligini ko'rish mumkin. Jumladan, Livan, Iroq, Suriya, Misr, Yaman kabi davlatlarda bo'lib o'tgan va turli ko'rinishlarda davom etayotgan voqealar fikrimiz dalilidir. Achinarli jihati shundaki, ba'zi ommaviy axborot vositalari va internet nashrlari tomonidan yetarli darajada o'rganilmagan, bir yoqlama fikrlar bildirilgan, asossiz, rasmiy tasdiqlanmagan xabarlarni tarqatishlari natijasida ko'plab insonlar, ayniqsa islom dini haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lmagan kishilar orasida islom dini to'g'risida noto'g'ri tasavvurning shakllanishiga, shuningdek, "islomofobiya" vujudga kelayotganligini ko'rish mumkin.

Shunday ekan, yoshlar tarbiyasiga har qachongidan ham yuqori darajada e'tiborli bo'lish bugungi kunning muhim talablaridan desak, aslo mubolag'a bo'lmaydi. Chunki, yoshlar ongida diniy bag'rikenglik g'oyalarining shakllantirilishi millatlar o'rtasidagi tinchlik, barqarorlik va o'zaro hamkorlik aloqalarining rivojlanishiga sabab bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda har bir shaxs, har bir millat bugungi kunda o'z taraqqiyotining keyingi taqdiri haqida o'ylar ekan, millatlararo totuvlik va dinlararo bag'rikenglik tamoyillari haqida chuqur o'ylashi lozim. Bu borada ayniqsa, o'sib kelayotgan yosh avlod vakillariga dinning haqiqiy mazmun-mohiyati haqida chuqur va batafsil tushuncha berish ularni turli zararli va yot g'oyalar ta'siriga tushib qolishining oldini olgan bo'lar edi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. -T.: "O'zbekiston", 2023.
2. "Diniy-ma'rifiy soha faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 16-apreldagi PF-5416-son Farmoni. https://lex.uz/docs/-3686277
3. I.A.Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. -T.: "Ma'naviyat", 2016.
4. D.X.Ziyayeva. O'zbekistonda harbiy ish tarixidan. -T.: "Sharq". 2012.
5. M.Rahimov, A.Zamonov. O'zbekiston tarixi. -T.: "Fan" nashriyoti. 2019.

AL-FAROBIY DINIY QARASHLARI VA ZAMONAVIY ISLOM TALQINI

Yakubov Husniddin Muhiddinovich
CHDPU Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi t.f.f.d.(PhD)
Email:yakubovhusniddin@mail.ru
Madirimova Asaloy Qadamboy qizi
CHDPU talabasi

Annotatsiya:Mazkur maqolada buyuk mutafakkir Abu Nasr Al-Farobiyning diniy-falsafiy qarashlari tahlil qilinib, uning islom dinini aql, ilm va falsafa bilan uyg'unlashtirish borasidagi yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Al-Farobiy nazariyasi zamonaviy islom tafakkuri bilan qiyoslanadi. Xususan, uning "Fozil shahar" g'oyasi, aql va vahiy o'rtasidagi uyg'unlik haqidagi qarashlari hozirgi islom olimlari tafsirlarida qanday namoyon bo'layotgani yoritiladi.

Kalit so'zlar: Al-Farobiy, islom falsafasi, aql va vahiy, fozil jamiyat, zamonaviy islom, ilm-fan, diniy tafsir.

Islom tafakkuri tarixida Abu Nasr Al-Farobiy (872–950) o'zining keng qamrovli ilmiy, falsafiy va diniy qarashlari bilan yuksak mavqega ega. U o'z davrida nafaqat musulmon dunyosida, balki jahon ilm-fan va falsafasida katta iz qoldirgan mutafakkir sifatida tanilgan. Al-Farobiy Arastu (Aristotel) falsafasini chuqur o'rganib, uni islomiy tafakkur bilan uyg'unlashtirishga intilgan. Aynan shu yondashuvi orqali u aql va vahiyning birligi g'oyasini shakllantirib, islom tafakkurida mutafakkir-filosof obrazini yaratgan.

Al-Farobiyning ilmiy faoliyati Qozog'istonning Farob (O'tror) shahrida boshlanib, Bag'dod, Damashq va boshqa yirik ilmiy markazlarda davom etgan. U falsafa, mantiq, musiqa, tibbiyot, siyosatshunoslik, metafizika va diniy tafsir sohalarida asarlar yozgan. Ayniqsa, uning "Ara' ahl al-madina al-fadila" ("Fozil shahar ahlining qarashlari") asari diniy-falsafiy qarashlarining markaziy namunasi bo'lib xizmat qiladi.

Al-Farobiy qarashlarining asosiy poydevori – aql va vahiy uyg'unligi g'oyasidir. Uning fikricha, haqiqatga yetishishning ikki asosiy yo'li mavjud: aql va vahiy. Aql – bu insonning mantiqiy tafakkuri, kuzatuvi, tajribasi orqali haqiqatni anglash vositasi bo'lsa, vahiy esa – Alloh tomonidan payg'ambarlar orqali berilgan ilohiy bilimdir. Farobiyga ko'ra, falsafa haqiqatni aql orqali tahlil qiladi, din esa uni ramziy va obrazli shaklda ommaga tushunarli qilib yetkazadi.

"Aql haqiqatni ochadi, din esa uni xalq tilida bayon qiladi." (Manba: Al-Farabi, *Ara' ahl al-madina al-fadila*)

Bu yondashuv orqali Al-Farobiy diniy bilim bilan falsafiy tafakkur o'rtasida qarama-qarshilik emas, balki uyg'unlik borligini isbotlashga harakat qilgan. Unga ko'ra, chin haqiqat yagona bo'lib, unga har ikkala yo'l orqali yetishish mumkin.

Al-Farobiy o'zining "Fozil shahar" konsepsiyasi orqali ideal jamiyat modelini ilgari suradi. Bu jamiyat boshida mukammal inson – payg'ambar yoki filosof turadi. U faqat diniy bilim egasi emas, balki chuqur aql, donishmandlik, axloqiy komillik va siyosiy liderlik fazilatlariga ham ega bo'lishi kerak. Bunday jamiyatda adolat, bilim va axloqiy qadriyatlar ustuvor o'rinda turadi.

Farobiy bu konsepsiyani yunon faylasuflari – ayniqsa, Platonning "Davlat" asaridan ilhomlangan holda, islomiy mafkura bilan uyg'unlashtirib ishlab chiqqan. Fozil shahar aholisi bilimli, halol, ma'naviy barkamol bo'lib, jamiyat manfaati shaxsiy manfaatdan ustun qo'yiladi.

Al-Farobiy ilm-fan va falsafani islom aqidalariga zid emas, balki uni chuqurlashtiruvchi va izohlovchi vosita sifatida ko'radi. Uning fikricha, din muqaddas haqiqatni xalq tilida tushunarli qilib ifodalasa, falsafa uni tafakkur orqali tahlil qiladi. Shuning uchun ham, ilm orqali Allohga yaqinlashish mumkin, deb hisoblaydi. Bu yondashuv bugungi kunda islomiy tafsirda yangicha yondashuvlarga yo'l ochgan.

Zamonaviy musulmon olimlari – Fazlur Rahmon, Nasr Hamid Abu Zayd, Muhammad Arkoun kabi mutafakkirlar Al-Farobiyning bu tamoyillaridan ilhomlanib, ijtihod va tafsir sohasida yangi paradigmalarga asos solishgan. Ular ham aqlni diniy haqiqatlarni anglashda ajralmas vosita sifatida talqin qilganlar.

Bugungi islom tafakkurida **ijtihod**, ya'ni mustaqil fikrlash va tafsir qilishga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Al-Farobiy aqlni shunchaki vosita emas, balki haqiqatni anglashning muhim omili sifatida ko'rgan. Unga ko'ra, har bir davrning o'ziga xos sharoitlari bor va diniy matnlar ana shu sharoitlarda zamonaviy tafsirga muhtoj. Bu fikr zamonaviy musulmon jamiyatlarida ilm, falsafa, ijtimoiy taraqqiyot va din o'rtasidagi muvozanatni saqlashga yordam beradi.

Shuningdek, Al-Farobiy har xil din va madaniy qarashlarga ochiq munosabatda bo'lgan. Bu jihati uni hozirgi globallashgan dunyoda dinlararo muloqot, tolerantlik va madaniy integratsiya tamoyillarining nazariy asoschisi sifatida ko'rishga imkon beradi.

Abu Nasr Al-Farobiyning diniy-falsafiy qarashlari nafaqat o'z davrida, balki bugungi kunda ham muhim ahamiyatga ega. Uning aql va vahiy uyg'unligi haqidagi g'oyalari, ilm va din o'rtasidagi o'zaro boyituvchi aloqalarni yoritib berishi zamonaviy islom tafakkuriga kuchli turtki bo'lmoqda. Shuningdek, uning "Fozil shahar" modeli – adolat, ilm, axloqiylik asosida qurilgan jamiyat ideali – bugungi musulmon davlatlari uchun muhim yo'l xaritasi bo'lib xizmat qilmoqda.

Al-Farobiyning merosi – bu nafaqat ilmiy, balki ma'naviy asosga ega bo'lgan yondashuvdir. U orqali musulmon jamiyati zamonaviy muammolarni hal etish, ilg'or tafakkurni rivojlantirish va dinni yangicha tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bois, uning qarashlari hozirgi islom tafsirida ham dolzarbligicha qolmoqda va yangi avlodlar uchun ilhom manbaiga aylangan.

REFERENCES

1. Al-Farobiy. *Fozil shahar axlining qarashlari (Ara' ahl al-madina al-fadila)*. Turli nashrlar va tarjimalar.
2. Fazlur Rahmon. *Islom va zamonaviylik: Intellektual an'anani yangilash*. – Chikago: University of Chicago Press, 1982.
3. Muhammad Arkoun. *Islom: Isloh qilmoqmi yoki yo'q qilmokmi?* – London: Saqi Books, 2006.
4.Ian Richard Netton. *Musulmon neoplatonchilari: "Tozalik birodarlari" tafakkuriga kirish*. – London: Routledge, 2002.
5.Mahmudov M., G'oyibnazarov Sh. *Islom falsafasi*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006.
6.Seyid Xusayn Nasr. *Islomda fan va sivilizatsiya*. – Garvard: Harvard University Press, 1968.
7. Ho'jayev A. *O'rta asr musulmon Sharqi falsafasi*. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2012.

MANMANLIK - KO'RINMAS TO'SIQ YOXUD YUKSALISHDAGI G'OV

Mamadaliyeva Sabrina
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Boshlang'ich talim yo'nalishi 24/10 -guruh
Ilmiy rahbar : **Koshanova Nilufar**

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada manmanlik tushunchasi , uning inson hayotiga va uning rivojlanishiga salbiy ta'siri yoritiladi. Manmanlik va kibrning dinda qattiq qoralanishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: manmanlik, kibr, ofat, Alloh Taolo, mutakabbir, illat, takabburlik.

KIRISH. Yer yuzida insoniyat yaralibdiki, ko'pchilik insonlar o'zi to'la anglab yetmagan holda, manmanlik, kibr, takabburlik kabi yomon illatlarga duchor bo'lishadi. Har bir inson hayotda muvaffaqiyatga erishishni, jamiyatda hurmat qozonishni va o'z maqsadlariga yetishni istaydi. Biroq bazan inson o'zining ichki tuyg'ulariga mag'lub bo'lib rivojlanish yo'lida o'zi uchun to'siq yaratadi. Ana shunday ichki to'siqlardan biri manmanlikdir.

ASOSIY QISM. Bizda manmanlik deb ataladigan salbiy sifat arablarda "ujub" deyiladi. Bunda kishi o'zida bor narsadan g'ururlanadi va maqtanadi. Manmanlik ulamolar istilohida quyidagicha ta'riflanadi : "Ujub" - manmanlik ne'matini o'zining fazilatidan ekanligiga ishonish va nemat beruvchi zotni unutishdir .

Manmanlikning quyidagi zararlarini ko`rishimiz mumkun:

1. Manmanlik gunohlarni unutishga va tavbani kechiktirishga olib boradi.
2. Manmanlik nuqsonlarga yo'l qo'yishga olib boradi .
3. Manmanlik g'ururga va odamlardan o'zini yuqori tutishga olib boradi va ularning yomon ko'rishlariga sabab bo'ladi.

Manmanlikning ofatlaridan biri kibr hisoblanadi. Kibrdan esa ko'plab ofatlar tug'ilishi sir emas. Agar manmanlik va kibr jam bo'lib qolsalar ikkisi barcha fazilatlarni yo'qqa chiqaradi va hamma razolatlarni jalb qiladi. "Kibr" , "takabbur" so'zlari lug'atda kattalik ma'nosini bildiradi va o'zini boshqalardan katta, ustun va afzal hisoblash sifatiga ega shaxsga nisbatan ishlatiladi. Manmanlik va kibr diniy jihatdan ham qattiq qoralanadi. Alloh Taolo manman kishilarni o'z payg'ambariga yuborgan hidoyatlarini tinglashdan mahrum qilgan.

Islomda manmanlarning oxiratda alamli azoblarga duchor bo'lishi haqida xabar berib aytadi : " Yoki mutakabbirlarning joyi jahannamda emasmi ? " (Zumar surasi 60 - oyat) . O'ylab ko'ringchi manman kishi nimasi bilan faxrlanadi ? Go'zalligi bilanmi yoki quvvati bilanmi ? Go'zallik vaqt o'tishi bilan yo'qolishi turgan gap,

salgina kasal bo'lgan odamdan quvvat ham ketadi. Kun o'tishi bilan har qanday odam xohlasa ham xohlamasa ham yoshligi o'tib, qarilik, zaiflik, tarafga yaqinlashib boraveradi. Agar u mol dunyosi bilan faxrlanadigan bo'lsa bilib qo'ysinki , o'lim boy bilan kambag'alni ajratmaydi . Har qanday inson o'z mulkini boshqa birovga qoldirib ketadi. Shuning uchun ham Qur'oni Karim manmanlikdan qaytaradi. Alloh Taolo Irso surasida shunday marhamat qiladi . "Yer yuzida kibru havo bilan yurma ! Albatta , sen zinhor yerni teshib yura olmaysan va zinhor balandlikda tog'ga yeta olmaysan " . Islomda manmanlik qoralanadi, chunki u jamiyatga zarar yetkazuvchi yomon sifatlardan bo'lib odamlar orasida nafrat va o'zaro adovatni uyg'otadi.

XULOSA :

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki , manmanlik - inson yuksalishidagi eng katta to'siqlardan biridir. Bu illat insonning rivojlanishiga, jamiyatdagi o'rniga va obro'siga jiddiy zarar yetkazadi. Kamtarlik insonning eng go`zal ziynatidir. Shunday ekan har bir inson o'zida manmanlikni yengib kamtarlikni hayotiy tamoyil sifatida qabul qilishi kerak . Zero haqiqiy buyuklik - bu kamtarlik bilan yuksalishdir.

REFERENCES

1. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf " Iymon ", "Hilol nashr" .Toshkent 2014 .B.340
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf " Ijtimoiy odoblar ", "Hilol nashr" .Toshkent 2017 .B.618.

ABDULHAMID CHO'LPON HAYOT YO'LI VA IJODI

Rustamova Munisa Rustamovna
Chirchiq davlat pedagogika Universiteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi" O'zbek tili va adabiyot fakulteti,
1-bosqich 24/3-guruh talabasi,
Ilmiy rahbar: **t.f.f.d. (PhD) dots H.A. Jo'rayev**

Annotatsiya: Ushbu maqola Abdulhamid Cho'lponning hayoti va ijodi to'g'risida.Bundan tashqari,maqolada adibning ijodiy faoliyati haqida adabiy tanqidchi olimlarning maqolalaridan qisqacha keltirilgan.

Аннотация: эта статья о жизни и творчестве Абдулхамида Чулпана.Кроме того, в статье дается краткое изложение творческой деятельности писателя из статей литературоведов.

Kalit so'zlar: Cho'lpon,jadidchilik,buyuk,qatag'on, Turkiston,kecha va kunduz,o'tgan kunlar.

Ключевые слова: Чулпан, джадидизм ,великий, репрессии, Туркестан, день и ночь, прошедшие дни.

Abdulhamid Cho'lpon juda qisqa, bor-yo'g'i qirq yil umr ko'rdi. Uning hayot yo'li bir-biridan tubdan farq qiluvchi, tarixiy voqealarga boy Turkistondagi siyosiy va ma'naviy o'zgarishlar ko'zga tashlangan ikki davr chegarasida o'tdi. Cho'lpon o'zida taraqqiyparvar g'oyalari bilan turkistonliklarning milliy o'zligini uyg'otgan eng ziyoli kuchlarni jamlagan jadidchilikning yuzaga kelishi va rivojlanishi sabab bo'lgan.Abdulhamid Cho'lponni murakkab hayoti zamon taloto'plarida yanchilgan taqdirlardan biri edi. Cho'lpon shaxsini bilish va uni oxirigacha tushunish, betakrorligini his qilish, buyukligi va qudratini anglab yetish uchun u qanday davrda yashaganini hisobga olish zarur.XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi ijtimoiy va siyosiy jarayonlar ta'sirida shakllangan ijtimoiy fikr o'z davrining eng taraqqiyparvar kishilarini jadidchilik maydoniga olib chiqdi. Ular orasida Fitrat, Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov va boshqalar qatorida nafaqat shoir, balki faol ma'rifatchi, ilk muxtor respublikalarning tuzilishidagi ishtirokini hisobga olganda siyosiy arbob ham bo'lgan Abdulhamid Cho'lpon bor edi.Uning "Kecha va kunduz" (1936) romani eng mashhur romanlardan biri.Bu asarga „O'tkan kunlar asari darajasida" deb baho berilgan. U o'zbek adabiyotidagi ilk roman — dilogiya bo'lib, ikki kitobdan iborat.Birinchi qismi „Kecha" 1933-1934-yillarda Moskvada yozilgan.

Dastlabki boblari 1935-yilda Toshkentdagi adabiy jurnalning 1-sonida bosilgan, asar 1936-yilda to'liq holda nashr etilgan. Asardagi voqealar ilk bahorda boshlanib, qish chillasida tugaydi. Cho'lpon romaniga „Hamal keldi — amal keldi"

maqolini epigraf qilib olgan.Turkistonning ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy va madaniy hayotida bu davrda kechgan ziddiyatli jarayonlar Cho'lpon taqdirini ham chetlab o'tmadi. Uning uchun murakkab vaqtlar kelgandi. Bir tomondan, jadidlarning ma'rifatchilik faoliyati o'zining yuksak cho'qqisiga ko'tarildi, ularning katta qismi mamlakatda qolib, madaniyat muassasalari, maktablar, oliy o'quv yurtlari va teatrlarda ishlashda davom etdi. Aholi savodxonligining keskin oshishi, ilmiy muassasalarning paydo bo'lishi bilan O'zbekiston madaniyati taraqqiyotning yangi bosqichiga qadam qo'ydi. Boshlangan qatag'onlar, birinchi navbatda, ziyolilarga qaratildi. Bu esa ma'naviy hayotga ulkan ziyon yetkazdi.Cho'lponga qarshi ayovsiz siyosiy ta'qib amalga oshirilgan.

Zarif Bashir, Ayn, Otajon Hoshimov, Sotti Husayn, A.Arsharuni o'zlarining tanqidiy maqolalarida unga millatchi shoir, "pessimistik kayfiyatdagi ziyolilar shoiri" tamg'asini bosdilar. Partiyaning mas'ul xodimi S.Pismenniy fikricha, 1924-yildayoq adabiyot vakillari orasida, umuman, jamiyatda ikkita lagerga bo'linish xavfi vujudga kelgan, ya'ni ko'ngil amri bilan ijod qilganlar va barcha narsada partiya belgilab bergan yo'lga amal qilganlar.Bu haqda Cho'lpon qayg'urib yozadi: "Har doim tirnoq ostidan kir topish mumkin, qancha ko'p qidirsang, shuncha ko'p chiqadi. Ammo odamga hayot faqat shuning uchun ato etilmagan.

Ayniqsa, pedagoglar Turkistonning oqni qoradan ajrata olmaydigan mahalliy aholisiga nimanidir isbotlashga uringan holda bir-birining aybini qidirib umrini behuda o'tkazishmoqda – bu jinoyatdir".Cho'lponni himoya qilishga jur'at etgan yosh yozuvchi Oybekni ham ayovsiz tanqid ostiga olishgan. Muallifni, ayniqsa, Oybekning "Qizil O'zbekiston" gazetasidagi "... Cho'lpon o'zining kelib chiqishi, tarbiyasi va intilishlari bilan bu narsadan yiroqdir", degan so'zlari g'azablantirgan. Boz ustiga, Oybek uni ahamiyatiga ko'ra Pushkin bilan bir darajaga qo'yib, Cho'lpon va Pushkinni tenglashtirishga jur'at etgan.Nihoyat, 1937-yil oxirida Cho'lpon "xalq dushmani" deb e'lon qilindi. Siyosiy tuzum uning Ahmad Zakiy Validiy bilan do'stligini, Boshqirdistonning milliy mustaqilligi uchun kurashdagi yordamini, Turkiston muxtoriyatidagi faol ishtirokini, jadidlar safida turib ochiq-oydin ifodalagan siyosiy qarashlarini unutmadi va kechirmadi. Ehtimol uning "aybi" eng mashhur va xalqaro miqyosda e'tirof etilgan o'zbek shoiri bo'lgani va xalq, ayniqsa, yoshlar orasidagi obro'-e'tiborini hech narsa tushira olmaganida bo'lgandir. Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, Abdulhamid Cho'lpon xotirasini yo'qotishning iloji yo'q edi, chunki uning she'rlari, g'oyalari, xalqiga bo'lgan muhabbati barhayotdir.

REFERENCES

1.«SHARQ» NASHRIYOT MATBAA KONSERNINING TAHRIRIYATI TOSHKENT – 2000

2.https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Kecha_va_kunduz#cite_ref-turkib2023_1-1
3.Manba https://tafakkur.net/abdulhamid-cholpon.haqida
4..https://yuz.uz/uz/news/abdulhamid-cholpon-va-zamon

AXBOROT MANIPULYATSIYASINING KO'RINISHLARI VA UNI YOSHLAR IJTIMOIY HAYOTIGA TA'SIRI.

Raxmatullayev Xayrullo Lutfullo o'g'li
ChDPU gumanitar fanlar fakulteti
Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi
3-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: Yo'ldoshev Avazbek Abdurashid o'g'li
Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi asoslari kafedrasi
o'qituvchisi

Annotatsiya: Qadim tarixdan siyosatchilarning yashirin qurolli sifatida qo'llanilib kelingan mafkuraviy manipulyatsiyon holatlar hozirgi kunda turli xil yod g'oyalar tarqatuvchi axborot manbalarida ham o'z aksini topmoqda. Axborot manipulyatsiyasi hozirgi davrni inobatga olgan holda texnologiyalar orqali aynan jamiyatning yoshlar ongiga singdirilyotganligi bizni xavotirga soladi. Hozirgi kunda yoshlarda ma'lum bir informatsiyaga qarshi mafkuraviy immunitet va media mentalitetning rivojlanmaganligi manipulyatorlar tomonidan insonni ong osti qismini bo'ysindirishni oson kechadigan jarayonga aylantirib quydi. Axborot manipulyatsiyasiga qarshi kurash chorralari uchun eng avvalo axbortlarni to'g'ri tahrir qila olish qobilyatini shakllantirish zarur hisoblanadi. Bu maqolada biz "axborot manipulyatsiyasining" ta'sir qilishi uni singdirish qanday usullar bilan olib borilayotganligi va qarshi kurash choralarini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Axborot manipulyatsiyasi, dezinformatsiya, manipulyator, sotsial media, implikatsiyasi nazariyasiga.

Hozirgi globallashuv jarayonida insonga axborot texnologiyalar orqali yod mafkruralarni tarqatish global zamoning eng katta muamosi bo'lib qolmoqda. Bu jarayon fanga "Axborot manipulyatsiaysi" nomi bilan kirdi. Bu atamani ilk bor 1992-yilda olim MakKornak tomonidan ilgari surilgan. MakKornak bu nazariyani Pol Grisning so'zlashuv implikatsiyasi nazariyasiga asoslangan aldamchi diskurs ishlab chiqarish nazariyasi deb hisobladi. Olimlarning ta'kidlashiga ko'ra Axborot manipulyatsiyalari "haqiqatlar" va "yolg'on" ishlab chiqaradigan kommunikatorlardan ko'ra, kundalik aldamchi nutqning aksariyati ushbu qutbli qarama-qarshiliklar orasiga tushadigan elementlarning murakkab birikmalarini o'z ichiga oladi, deb ta'kidlaydi; yolg'onning eng keng tarqalgan shakli kontekstli muammoli ma'lumotlarni tahrirlash (ya'ni, odatda "yolg'on" deb nomlanuvchi xabarlar). "oq yolg'on"). Ya'ni Aniqroq qilib aytganda yolg'on ma'lumotni rostga almashishdir. Shaxslar ularga boshqalarni chalg'itishning to'rt xil usuli bilan hujumga o'tadilar: umumiy ma'lumot miqdori bilan o'ynash, shu jumladan yolg'on

ma'lumotlar, ahamiyatsiz ma'lumotlarni taqdim etish va yoki ma'lumotni haddan tashqari noaniq tarzda taqdim etish. Bunday manipulyatsiyalar yashirin bo'lib qolsa, ya'ni qabul qiluvchilar tomonidan aniqlanmasa, aldash muvaffaqiyatli bo'ladi. S. G. Kara-Murza manipulyatsiya "ommaning fikrlari va intilishlarini, ularning kayfiyatlarini dasturlash" bilan bog'liqligini ta'kidlaydi buni ta'minlash uchun hatto ruhiy holatning egasi bo'lish kerak degan fikrlarni ta'kidlab o'tadi.[1] Hozirgi kunda kiber jinoyatlar kundan-kunga rivojlanib bormoqda misol uchun birgina 2022-yil Toshkent shahrining o'zida kiberjinoyatchilar fuqarolarga 45,2 mlrd so'm zarar yetkazishgan. Afsuski bu pullarning faqatgina 9,7 mlrd so'mga yaqini undurib berilgan.[2] Bulardan anglash mumkinki barcha kiber jinoyatlarda yolg'on axborot bilan og'dirib olishni yoki insonlarni qiziqishi orqali ushbu makonga jalb etilishini ko'rishimiz mumkin. Fan tili bilan aytganda bunday holatlar "axborot manipulyatsiyasi" orqali amalga oshirlmoqda desak mubolag'a bo'lmaydi. Axborot manipulyatsiyasiga oid bir qancha tajriba va ekspertlar guruhi izlanishlar olib brogan. Erkin assotsiativ eksperiment usuli bilan ruxsat etilgan respondentlarning munosabatlaridagi cheklovlardan qochish rag'batlantiruvchi so'zga aldanib qolmaslik uchun test o'tkazilgan va javoblar Google-shakl orqali yuborilgan, bu maksimal miqdorni jalb qilish imkoniyatini berdi respondentlarning 118 kishi, 17-20 yoshda (100%), ayniqsa 21 erkak (17,9%) va 97 ayol (82,2%) ishtirok etdi. Axborot manipulyatsiyasiga tobelikni ko'rishimiz mumkin.

Ijtimoiy-siyosiy hodisa sifatida manipulyatsiya asosan boshlangan xabarning lingvistik darajasida namoyon bo'lib, kuchli aloqani aks ettiradi. tilning ritorik salohiyati bilan aks etiradi. Ya'ni bu yerda aytib o'tish lozimki lingvistik tartibda davom etgan manipulyatsion xolatlar qadim o'tmishdan qo'llanilib kelgan. Qadim tarixda podshohlar ma'lum xalqdan katta miqdorda o'lpon talab qilshgan aks holda o'lpon to'lay olmagan xalqqa katta jazo qo'llanishini bayon etishgan albatta bunday axborotdan keyin xalq bor kuchi bilan o'lponi yig'ib berishga harakat qilgan. Podshohning manipulatsion ayyorligi shundakki u xalqni kichik-kichik jazolar bilan qo'rqitib kelgan, va xalqni bundan ham kattaroq jazo bilan qo'rqiyapti, xalqning ongida podshoh el-yurt uchun shavqat qilyapti va ularga imkonyat yaratib berayotgandek tuyuladi. Shuning uchun ham tobelik va totalitar tizim axborot manipulyatsiyasining asosiy ustunlari hisoblanadi.

Axborot manipulyatsiyasiga oid masalalarda asosan xorij olimlarini ilmiy izlanish olib borgani va o'z fikir mulohazlarini bayon etgani turlixil manbalar asosida ko'rishimiz mumkin. Xususan, 2021-yilda xorij olimlari (…) tomonidan nashr etilgan

[1] Профессор Кара-Мурза С.Г. Власть манипуляции. М.: Академический проспект-2009. С. 14
[2] 2022-yilda toshkentliklar kiberjinoyatlardan 45,2 mlrd so'm zarar ko'rdi – O'zbekiston yangiliklari – Gazeta.uz

"Combating Information Manipulation: APlaybook for Elections-and, Beyond" nomli kitobda asosan axborot manipulyatsiyasini siyosatchilarning saylov bo'lishi oldidan turli axborotlar orqali manipulyatsion xabarlar tarqatishi yoki bayn etishi orqali ayyon bo'ladi va ko'plab insonlar uchun yangi notanish hodisa kabi tuyuladi. Fuqorolik jamiyatida aktyorlar, jurnalistlar, hukumatlar, saylovlarni boshqarish organlari va boshqa demokratlar ko'pincha saylov oldidan o'zlarining manipulyativ harakatlarini olib borishgan. Hamda ularning hati-harakatlari qanday platformalar orqali olib borilishi va ularni aniqlash sohasidagi-chorralar ko'rsatilgan.

Sergei Guriev va Daniel Treysmanlar tomonidan 2022 yilda uzoq tarixiy manipulyatsiyasini o'zida jam qilgan **"Manipulyativ diktatorlar"** kitobi tarixdagi mashxur siyosiy arboblarning manipulyativ usullarini qanday qo'llaganligini ko'rsatib o'tgan. Ushbu kitobda biz Lenin, Fidel Kastro, Stalin, Gitler, Cherchil va yana boshqa bir qancha siyosiy shaxslarning faoliayt jarayonlarini ko'rib o'tishimiz mumkin.

Axborot manipulyatsiaysining yildan yilga oshib borish darajasi juda xavotirli. 2022 yilda Kun.uz axborot platformasidan berilgan xabarlarga ko'ra O'zbekistoning o'zida kiberjinoyatlar 2021-2023 yillar oralig'ida Toshkent shahrida kiberjinoyatlar soni ikki barobarga oshgan. TAD Industries texnik direktori Erkin Normatovga ko'ra, kiberjinoyatlarning yarmidan ko'pi bank kartalaridan pul o'g'irlashga oid. Erkin Normotning 2023-yilda OAVga bergan interviyusida "*Shaharda 2021 yilda 106 ta kiberjinoyat qayd etilgan bo'lsa, 2022 yilda bunday jinoyatlar 2081 taga, 2023 yilda esa 4332 taga ko'paygan. Shu tariqa, Toshkent shahrida ko'rsatilgan davrda kiberjinoyatlarning o'sishi 4087 foizni tashkil etdi. Kiberjinoyatlarning asosiy qismini bank kartalaridan pul o'g'irlash jinoyatlari tashkil etadi. – 2023 yilda 2747 ta holat",* deb ta'kidlab o'tadi.

Ichki ishlar vazirligi 2022 yil boshida O'zbekistonda so'nggi uch yilda kiberjinoyatlar 8,3 baravarga ko'payib, umumiy jinoyatchilikning qariyb 5 foiziga yetganini ma'lum qilgandi. Bu jinoyatlar qatorida noqonuniy bank-moliya operatsiyalari orqali o'zgalarning plastik kartadagi mablag'larini o'zlashtirish, zararli viruslar tarqatish, qimor va tavakkalchilikka asoslangan onlayn o'yinlar, diniy aqidaparastlikka qaratilgan axborot xurujlari, onlayn savdo maydonidagi firibgarlik jinoyatlari sanalgan. O'zbekiston Kiberxavfsizlik markazining 2022 yildagi hisobotida aytilishicha, milliy kibermakonda zararli tarmoq faoliyati bilan bog'liq 65 million hodisa aniqlangan.

Butun dunyo bo'ylab axborot manipulyatsiyasidan zarar ko'rganlar soni ortib bormoqda. Bir yil ichida 1 milliardga yaqin elektron pochta xabarlari fosh qilindi, bu har 5 internet foydalanuvchisidan 1 tasiga ta'sir ko'rsatdi.

1. 2022 yilda ma'lumotlar buzilishi korxonalarga o'rtacha 4,35 million dollarga tushadi.

2. 2022-yilning birinchi yarmida dunyo bo'ylab 236,1 millionga yaqin to'lov dasturlari hujumi sodir bo'ldi.

3. 2021-yilda har 2 amerikalik internet foydalanuvchisidan 1 nafarining akkauntlari buzilgan.

4. Buyuk Britaniya korxonalarining 39 foizi 2022-yilda kiberhujumga uchraganini ma'lum qildi.

5. Taxminan 10 ta AQSH tashkiloti kiberhujumlardan sug'urta qilmaydi.

6. 2022 yilning birinchi yarmida 53,35 million AQSh fuqarosi kiberjinoyatlardan jabrlangan.

7. 2022 yilda kiber jinoyat Buyuk Britaniya korxonalariga o'rtacha 4200 funt sterlingga tushadi.

8. 2020 yilda zararli dastur hujumlari 2019 yilga nisbatan 358 foizga oshdi.

Korxonalar va jismoniy shaxslar duch keladigan eng keng tarqalgan kiber tahdid bu fishing va dezinformatsiyadir[3]

Bugungi raqamli asrda axborotni manipulyatsiya qilish keng tarqalgan muammoga aylanganligini noto'g'ri ma'lumotlar va targ'ibot ijtimoiy media platformalari va boshqa onlayn kanallar orqali tez tarqalmoqda. Axborotni bunday manipulyatsiya qilish jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin, masalan, siyosiy fikrlarga ta'sir qilish, sog'lig'iga oid noto'g'ri ma'lumotlarni tarqatish va jamoalar o'rtasida bo'linish yaratish. Shunday qilib, shaxslar va tashkilotlar uchun axborot manipulyatsiyasiga qarshi kurashning samarali usullari bilan jihozlangan bo'lishi juda muhimdir. Kiber jinoyatga qarshikurash boyicha dunyo olimlari bir qancha manipulyatsiyaga qarshi usullarni ishlab chiqishgan.

Axborot manipulyatsiyasiga qarshi kurashning eng muhim usullaridan biri bu mediasavodxonlikni oshirishdir. Odamlarga internetda uchragan ma'lumotni tanqidiy tahlil qilishni o'rgatish orqali ular yolg'on yoki chalg'ituvchi ma'lumotlarni aniqlash ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin. Bunga manbalarni tekshirish, noto'g'ri ma'lumotlarni tahlil qilish va soxta yangiliklar, klik-beyt (Clickbait-bu diqqatni jalb qilish va foydalanuvchilarni ushbu havolani kuzatishga jalb qilish va bog'langan onlayn tarkibni o'qish, ko'rish yoki tinglash uchun mo'ljallangan, odatda aldamchi, shov-shuvli yoki boshqa yo'l bilan chalg'itadigan matn yoki eskiz havolasi hisoblanadi) sarlavhalari va tanlangan ramkalar kabi noto'g'ri ma'lumotlar taktikasini aniqlashni tushunish kiradi.

[3] https://The Latest Cyber Crime Statistics (updated February 2024) | AAG IT Support (aag-it.com)

Media savodxonligi bo'yicha ta'lim odamlarga ma'lumotni yanada oqilona qabul qiluvchi iste'molchilarga aylantirishga va manipulyatsiyaga kamroq moyil bo'lishga imkon beradi. Axborot manipulyatsiyasiga qarshi kurashning yana bir samarali usuli bu faktlar va ilmiy asoslarga ega bo'lgan ma'lumotlarga etbor qaratishdan iborta. Shuningdek, fakt-checking tashkilotlari internetda baham ko'rilgan ma'lumotlarning to'g'riligini tekshirishda qimmatli rol o'ynaydi va shu bilan yolg'on da'volarni rad etishga va noto'g'ri ma'lumotlar tarqalishining oldini olishga yordam beradi. Ma'lumot almashishdan oldin faktlarni tekshirish manbalariga tayangan holda, shaxslar noto'g'ri ma'lumotlarning tarqalishiga beixtiyor hissa qo'shmasligiga ishonch hosil qilishlari mumkin.

Faktlarni tekshirish tashabbuslari ommaviy axborot vositalarida mas'uliyat va shaffoflikni rag'batlantiradi, axborotning yaxlitligini himoya qilishga va axborot manbalarining ishonchliligini ta'minlashga yordam beradi. Bundan tashqari, raqamli savodxonlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini targ'ib qilish axborot manipulyatsiyasiga qarshi kurashda muhim ahamiyatga ega. Shaxslarni manbalarning ishonchliligini baholash, faktlar va fikrlarni farqlash va konstruktiv muloqotga kirishish bo'yicha o'rgatish orqali ular axborotni iste'mol qilishda ko'proq xabardor va aqlli fikrlashni rivojlantirishlari mumkin. Erkin assotsiativ eksperiment usuli bilan ruxsat etilgan respondentlarning munosabatlaridagi cheklovlardan qochish rag'batlantiruvchi so'zga aldanib qolmaslik cuhun test o'tkazilgan va javoblar Google-shakl orqali yuborilgan, bu maksimal miqdorni jalb qilish imkoniyatini berdi respondentlarning 118 kishi, 17-20 yoshda (100%), ayniqsa 21 erkak (17,9%) va 97 ayol (82,2%) ishtirok etdi

Raqamli savodxonlik odamlarga onlayn platformalarda yanada samaraliroq harakat qilish imkonini beradi, bu ularga manipulyatsiya taktikasini aniqlashga va noto'g'ri ma'lumot ta'siriga qarshi turishga imkon beradi. Bundan tashqari, ochiq muloqot madaniyatini va turli manbalardan kelayotgan ma'lumotlarni tahlil etish nazarlarni rivojlantirish, axborot manipulyatsiyasiga qarshi kurashda yordam beradi.

XULOSA

Axborot manipulyatsiyasi hozirgi kuning dolzarb muamolaridan biri u nafaqat katta-katta jamoa va guruhlarga zarar yetkazishi mumkin balki hozirgi global zamonda yoshlarning ongiga ham yod mafkuralarni singdirishi mumkin. Axborot manipulyatsiyasiga qarshi kurashda ishlatiladigan usulardan biri bu dezinformatsiya hisoblanadi. Dezinformatsiya-tashviqot yoki propagandaning bir qismi bo'lib, odamlarni aldash uchun ataylab tarqatilgan yolg'on axborot sifatida ta'riflanadi. Rus manbalarida esa "Dezinformatsiya bu-raqobatchiga yoki biznes sherigiga yanada samarali jangovar harakatlar, hamkorlik qilish, axborotning sizib chiqishini tekshirish va uning chiqib ketish yo'nalishini tekshirish hamda qora bozorning potentsial

mijozlarini aniqlash uchun ataylab yolg'on yoki buzib ko'rsatilgan axborot yaratish va tarqatish jarayoni hisoblandi."

Jamiyatimiz vakillarini turli axborot tarqatuvchi manbalardan kelayotgan manipulyatsiyatsion ma'lumotlarga aldanib kiber jinoyatlarga sherik bo'lib qolmasligi hamda ularni domiga tushmasligini oldini oliosh maqsadida fuqarolar orasida media savodxonlik va axborot madanyatini yuksaltirishimiz zarur hisoblandi. Mavzu bo'yicha mediasavodxonlikni oshirish va axborot manipulyatsiyasidan samarali himoyalanish uchun eng avvalo bir nechta takliflarni ilgari so'rishimiz mumkin misol uchun; har bir mahallada medisavodxonlikni oshirish uchun alohida internet kafelar, Yoshlarni bo'sh vaqtini samarali o'tkazish uchun medisavodxonlik darsliklari va tajribali bo'lgan juralistlardan o'quv mashg'ulotlarini olish.

Hozirgi kunda yer aholisining 60% dan ortig'i internet tarmog'idan foydalanadi. Lekin ularning sanoqli foizigina axborot manipulyatsiyalaridan himoyalanish kuchiga ega. Manipulyatorlar endigina kuchga kirgan yoshlarni ongini boshqarishidan oldin bu baloni oldini olish bizning burchimizdir.

REFERENCES

1. Профессор Кара-Мурза С.Г. Власть манипуляции. М.: Академический проспект-2009. С. 14
2. **Горбачев А.А. Манипулирование электоратом в избирательном процессе современной России: автореф. дис. … канд. полит. наук. – М., 2011; Гронская Н.Э. Языковые механизмы манипулирования массовым политическим сознание // http:// www.unn.ru/pages/issues/vestnik/9999 0200_West_MO_2003_1/22.pdf; Зелинский С.А. Манипулирование личностью и массами: манипулятивные технологии власти при атаке на подсознание индивида и масс. – СПб: Скифия, 2008. С-25**
3. Professor ,Yakovleva Elena Lyudvigov."МАНИПУЛИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИЕЙ КАК ОДНО ИЗ,ПРОЯВЛЕНИЙ ОППОРТУНИСТИЧЕСКОГО ПОВЕДЕНИЯ". М.: ВЕСТН. МОСК. УН-ТА. СЕР. 10. ЖУРНАЛИСТИКА. 2017. № 6 С-2,3
4. Information Manipulation as a Category of Communication Recipient's Information Discomfort Olena Rosinska, Oksana Zhuravska, Olha Bykova, Vitaliy Gandziuk…International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277-3878 (Online), Volume-8 Issue-6, March 2020

Vebsaytlar

1. 2022-yilda toshkentliklar kiberjinoyatlardan 45,2 mlrd so'm zarar ko'rdi. 2022-yilda toshkentliklar kiberjinoyatlardan 45,2 mlrd so'm zarar ko'rdi – O'zbekiston yangiliklari – Gazeta.uz
2. The latest 2024 Cyber Crime statistics.https://The Latest Cyber Crime Statistics (updated February 2024) | AAG IT Support (aag-it.com)
3. Toshkentda kiberjinoyatlar soni 2 yil ichida 40 barobarga oshdi **https://Toshkentda kiberjinoyatlar soni 2 yil ichida 40 barobarga oshdi (kun.uz)**

KASHOF QAFFOL SHOSHINING ILMIY ME'ROSI

Abirova Jasmina
Chirchiq davlat pedogogika universiteti gumanitar fanlar fakulteti
O'zbek tili adabiyot ta'lim yo'nalishi bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: t.f.f.d. (PhD) **Jo'rayev Hamza Atoyevich**

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abu Bakr al-Qaffol ash-Shoshiy hayoti va ijodi uning ilmiy merosi, shuningdek, buyuk allomalarning o'z asarlarida mazkur imomga bo'lgan ta'riflari haqida keng yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: bitiklar, fiqh ilmi, allomalar, imom, hadis, kalom, tilshunoslik, bilimlar, tarixchi, alloma, risola, olim, hunarmand, qulfsoz.

Islom olamida Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Imom al-Moturidiy kabi "Imom" darajasiga erishgan ko'plab buyuk allomalar orasida Imom Abu Bakr al-Qaffol ash-Shoshiy ham alohida o'rin egallaydi. Zamondoshlari "Xazrati Imom" deb ulug'lagan bu zotning to'liq ismi Abu Bakr Muhammad ibn Ali ibn Ismoil al-Qaffol ash-Shoshiy bo'lib arab manbalarida unga alohida hurmat bajo keltirish uchun nomiga "Katta", "Ulug'" ma'nosini ifodalaydigan "Al-Karib" so'zini qo'shib yozadilar. Alloma mohir hunarmand bo'lib, qulfsozlikda shuhrat qozonganligi bois "Al-Qaffol" ya'ni qulfchi, qulfsoz degan nom bilan e'zozlangan va bu so'z uning tahallusiga aylanib ketgan. Bu haqida mashhur tarixchi Abu Said Abdulkarim ibn Muhammad Samoniy o'zining "Al-Ansob" (Nasabnoma) asarida shunday yozadi: "Al-Qaffol qulfsozlik kasbiga nisbat berilgan. Abu Bakr Muhammad ibn Ali ibn Ismoil al-Qaffol ash-Shoshiy Shosh ahlidan bo'lib qulfsozlikda shuhrat qozongan.U o'z zamonasining imomi bo'lib, fiqh, hadis, tilshunoslik ilmlari bo'yicha tengi yo'q olim edi. Kaffol ash-Shoshiyning nomi Mag'ribu Mashriqqa qo'yilgan".

Shayx Muhyiddin an-Navaviyning aytishicha, agar Qaffol Shoshiy deb zikr qilinsa, bundan maqsad ana o'sha biz tanigan buyuk imom Abu Bakr Qaffol ash-Shoshiy tushuniladi. Agar Qaffol Marvaziy deb aytilsa, unda bu zotdan keyin yashab,faoliyat ko'rsatgan "Kichik Qaffol" tushuniladi. Shoshiy atamasi tafsir, xadis,kalom ilmlarida takror-takror zikr etiladi. Ammo Marvaziy so'zi esa fiqhga taalluqli asarlaridagina uchraydi.

Tojuddin as-Subkiy esa vatandoshimizni quyidagicha ta'riflaydi: "U zamonasining ulug' imomlaridan biri bir qancha ilmlarda keng qobiliyat va ochiqqo'l egasi bo'lgan buyuk insondir. Abu Bakr al-Qaffol ash-Shoshiy tafsir, hadis, kalom, usul, lug'at va she'riyat ilmlaridan hamda zuhd va taqvodor imomlardan biri bo'lgan. U ko'plab ilmlarni muhofaza qilgan, o'zi keltirgan narsalarni taxqiq etib, ularni go'zal tasarruf qiluvchilardan biri edi''.

Abu Bakr al-Qaffol ash-Shoshiyning islom olamidagi orzu-e'tibor va mavqei, ilmiy salohiyati haqida o'rta asr arab mualliflari o'z asarlarida alohida ta'kidlab o'tishgan. Jumladan, Ibn Xallikon o'zining ''Va-foyot al-ayon'' kitobida: "Abu Bakr al-Qaffol ash-Shoshiy o'z zamonasining imomi bo'lgan. U hadis, usul, tilshunoslik fanlari va she'r bitish bo'yicha Movarounnaxrdagi shofiy mazhabiga mansub olimlar orasida tengi yo'q edi.U Xuroson, Iroq, Hijoz, Shom va Sug'ur ya'ni shimoliy Suriya safarida bo'lgan, uning dong'i bu o'lkalarda ham keng tarqalgan'', deb qayd etgan.

Abu Said Abdulkarim ibn Muhammad Samoniy o'zining "Al-Ansob" (Nasabnoma) kitobida Toshkentni shunday ta'riflaydi: ''Sayhun daryosi ortidagi, turklar bilan chegaradosh shahar bo'lib, u Shosh deb ataladi. Bu yerdan ko'plab imomlar yetishib chiqqan''. Samoniy shoshlik imomlar to'g'risida ma'lumotlar keltirib, jumladan, Qaffol Shoshiy haqida shunday yozadi: "Imom Abu Bakr Muhammad ibn Ali ibn Ismoil Qaffol Shoshiy bo'lib tafsir, hadis, tilshunoslik ilmlari bo'yicha zamonasida unga teng keladigan olim yo'q edi… Qaffol Shoshiy to'g'risida shunday naql mavjud bo'lgan: Bu Abu Bakr - qulfsoz. Ma'lumki, Qaffol ash-Shoshiy 291-904-yillarda Shoshda tug'ilib, dastlabki bilimni o'z yurtida, keyinchalik, Movarounnaxrdagi mavjud ma'rifat o'choqlarida oladi. Samarqand, Buxoro, Termiz kabi shaharlarni kesib, bu yerlarda o'zidan sal odinroq o'tgan va bebaho diniy-ilmiy meros qoldirgan Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy kabi yirik olimlar asarlari bilan tanishadi. Payg'ambarimiz Muhammad(s.a.v) hadislarini eshitadi va o'rganadi.

Shuningdek, Abu Bakr Qaffol ash-Shoshiy Xurosonga borib,Muhammad ibn Ishoq ibn Xuzayma, Muhammad ibn Ishoq as-Sarroj, Umar ibn Muhammad ibn Jarir Tabiriy, Muso ibn Abdulhamid va Abdulloh ibn Muhammad al-Bag'oviy, ibn Abu Dovud, ibn Sog'iddin, Kufadan esa Abdulloh ibn Zaydon, Ali ibn Abbos al-Muqoniydan, Shomda Abulhaniymdan, Jazirada esa Aruba al-Xarroniy kabi katta olimlardan dars olgan va boshqa tabaqalardan hadislar eshitgan.

Shuningdek, Abullo Muhammad Abdurahmon ibn Abdurahim al-Muborakfuriy (1283-1353) "Tuxfat al-Axvoziy" asarida Abu Bakr Qallof ash-Shoshiydan quyidagi xabarni rivoyat qiladi: "Qozi Husayn va Abu Said Mutavalliy: Ba'zi kishilarning xayrlashayotganda salom berish odat bor. Bu salomning javobi mustahab bo'lgan. Lekin vojib emas. Chunki uchrashganda ham, xayrlashganda ham salom beriladi". Abu Bakr Qaffol ash-Shoshiy bu fikrni inkor etib, shunday degan: "Xayrlashayotganda salom berish uchrahgandagi kabi sunnatdir. Xayrlashganda salomga alik olish uchrashgandagi kabi vojibdir. Bu sahixdir, to'g'ridir".Qoffol ash-Shoshiy she'rlar bitganligi to'g'risida ham manbalarda ma'lumotlar bor.

Qaffol Shoshiy mashhur olim va tarixchi Abu Jafar Muhammad ibn Jarir at-Tabariy, Abu Bakr ibn Xuzayma, Abu Bakr Muhammad al-Bog'andiy, Abu Zayd al-Marvaziy va boshqalardan fiqh ilmini o'rgangan yirik tarixchi Abu Said Samoniy

Abu Bakr Qaffol Shoshiy ilm talabida Xuroson, Iroq, Xijoz, Shom,Sug'urga safar qilganligini ta'kidlab, uning ustozlari sifatida Abu Bakr Muhammad ibn Ishoq ibn Xuzayma, Abdulabbos Muhammad ibn Ishoq as-Sirroj, Abulqosim Abdulloh ibn Muhammad al-Bag'aviy, Abu Aruba al-Xusayn ibn Tilab al-Mashg'oriylarni ko'rsatadi.

Qaffol Shoshiyning shogirtlariga asli Jurjonlik, bolaligidan Buxorada, keyin Nishopurda yashab hadis to'plagan, Buxoro va uning tevaragida hadis ahllariga rahnomalik qilgan, turli shaharlarda qozilik lavozimida faoliyat olib borgan, o'zining "Shuab al-imon" (imonning tarkibiy qismlari) asarida ustozi Qaffolni "O'z asrining olimlari ichida undan bilimlirog'ini uchratmadm", deb sifatlagan Abu Abdulloh al-Xalimiy ko'pgina asarlari qatorida hadis ilmining peshvolaridan bo'lmish Abu Dovudning "Musnad"iga sharh bitgan mashhur muhaddis Abu Sulaymon al-Bustiy "Nishopur voqealari" muallifi Abu Abdulloh al- Nisoburiy, "Ahli tasavvuf siyrati" muallifi Abu Abdurahmon as-Sulamiy, Ibn Mandah faqihlaridan Abu Abdurahmon al-Husayn al-Marvaziy, Abu Nasr Umar ibn al- Xusayn al Marvaziyni misol qilib keltirish mumkin. Abu Bakr al-Qaffol ash-Shoshiy dunyo kezib, bir necha olimlardan nafaqat ta'lim olgan, balki o'zi ham ilm o'rgatgan. Shuning uchun Shoshlik alloma qomusiy ilmlar bilimdoni sifatida shuhrat qozongan.

Allomaning ilmiy merosiga to'xtaladigan bolsak, tadqiqotlar davomida uning qalamiga mansub 9ta asari mavjud ekanligi aniqlandi. Shundan ikkitasi sharh bo'lib, bittasi Imom Shofiyning mashhur "Ar-Risola" asariga yozilgan.Ikkinchisi Abulabbos Ahmad ibn Yoqub ibn ash-Qos at-Tabariyning "At-Talhis fil-furu" asariga yozgan sharhidir. Shoshlik allomaning asarlari to'g'risida o'rta asr arab manbalarida alohida qayd etilgan. Jumladan, "Imom Abu Bakr al-Qaffol ash- Shoshiyning ko'plab asarlari mavjudki, hech bir kishi hali shuncha asarlarni tasnif etmagan,- deb yozadi Shayh Ishoq ash-Sheroziy.

Ma'lumki, fiqh ilmini rivojlantirishda Imom Abu Abdulloh Muhammad ibn Idris ibn Abbos ash-Shofiyning xizmatlari katta. Uning "Ar-Risola", "Al-Umm" asarlari islom olamida mashhurdir.

Hoji halifaning ta'kidlashicha , Imom Shofiyning " O'z mazhabi fiqhi haqida shofiy risolasi" asari mashhur bo'lib, uni imom Shofiydan bir jamoa kishilar rivoyat qilishgan va bu asarni sharhlashda o'zaro bahslashishgan. Bu kitobni Abu Bakr Muhammad ibn Abdulloh ash-shayboniy an-Qurashiy al-Umariy hamda Qaffol va boshqalar sharhlagan.

Imom an- Navaviyning xabar berishicha, Qaffol Shoshiyning bir necha asarlari mavjud. U birinchi bo'lib jadal bo'yicha "Al-Jadal al-Hasan" degan asar yozgan. Imom an-Navaviy ham "Qaffol ash-Shoshiy jadal ilmi bo'yicha birinchi kitob yozgan zotdir. Shayh Abu Ishoq o'z "Tabaqot"ida zikr kelishicha, biron bif kishi Qaffol

Shoshiydek ko'p kitob tasnif etgan emas. Bundan tashqari, u "Usul al-fiqh" kitobi va Imom Shofiyning "Risola"siga sharh yozgan", deb takidlagan.(104bet)

Abu Bakr Qaffol Shoshiyning yana bir asari "Adab al-Qozi" dep nomladi. Hoji Halifaning ta'kidlashicha, xuddi shu nomda Abulabbos Axmad ibn al-Qos at-Tabariy Abu Said Hasan ibn Ahmad al-Istahriylar ham kitob tasnif etishgan. Lekin ular orasida Qaffol Shoshiyning kitobi mashhur bo'lib ketgan.

Xulosa qilib aytganda, Qaffol Shoshiy hayoti davomida musulmon dunyosi bo'ylab safar qilgan, eng mashhur olimlarga shogird tushib, ulardan ilm o'rgangan. Mashhur ulamolar bilan suxbatlashgan Qaffol Shoshiy diniy ilnlardan tashqari dunyoviy bilimlarni ham chuqur o'rgangan. Shuning uchun ham xalq uni Xazrati Imom- Xastimom dep ulug'lagan.

REFERENCES

1.Sharq allomalarining ilmiy merosi" S.N.Tursunov Toshkent-2022 (86- 104 bet)
2.Buyuk yurt allomalari. Tuzuvchi va nashrga tayyorlovchi U. Uvatov. Uzbekistan; Toshkent, 2018.
3.Nizomiddinov N. Janubiy - SHarqiy Osiyo: diniy falsafiy ta'limotlar va islom. -T., 2006.

JIZZAX QO'ZG'OLONI: ROSSIYA MUSTAMLAKACHILIGIGA QARSHI KURASH

Gaybullayeva Ruxshona A'zamxo'ja qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogika universiteti
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi
katta o'qituvchisi **Arslon Nafasov Komilovich**

Annotatsiya: Maqolada 1916-yilda Rossiya imperiyasi mustamlakachiligiga qarshi Turkiston hududida, xususan Jizzaxda sodir bo'lgan qo'zg'olinning sabablari, borishi va ahamiyati tahlil qilinadi. Qo'zg'olonning asosiy omillari sifatida majburiy mehnatga safarbarlik, og'ir soliqlar, yerlarning tortib olinishi va diniy ta'qiblar ko'rsatilgan qo'zg'alonning bostirilishi va uning oqibatlari yoritilib, mahalliy xalqlarning ozodlikka intilishi va milliy o'zlikni shakllantirishdagi roli baholanadi. Maqola, shuningdek qo'zg'olonning Rossiya imperiyasining mustamlakachilik siyosatidagi zaif tomonlarni fosh etganligi va mustaqillik harakatiga turtki berganligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Jizzax qo'zg'oloni, Rossiya imperiyasi, Turkiston, 1916-yil, majburiy mehnat, milliy ozodlik harakati, aholi, imperiya, zulm, soliqlar, mustamlakachilik siyosati.

Аннотация: В статье анализируются причины, ход и значение восстания против Российской империи в 1916 году на территории Туркестана, особенно в Джизаке, показаны основные факторы восстания: принудительная трудовая мобилизация, высокие налоги, конфискация земель и религиозные гонения. оценивается его роль в формировании идентичности. В статье также подчеркивается, что восстание обнажило слабые места колониальной политики Российской империи и дало толчок движению за независимость.

Ключевые слова: Джизакское восстание, Российская империя, Туркестан, 1916 год, принудительный труд, национально-освободительное движение, население, империя, гнет, налоги, колониальная политика.

Annotation:
The article analyzes the causes, course, and significance of the 1916 uprising in the Turkestan region, particularly in Jizzakh, against the colonial rule of the Russian Empire. The main factors behind the uprising are identified as forced labor mobilization, heavy taxation, land confiscation, and religious persecution. The suppression of the uprising and its consequences are examined, highlighting the local

population's aspiration for freedom and its role in shaping national identity. The article also emphasizes that the uprising exposed the weaknesses of the Russian Empire's colonial policy and served as a catalyst for the independence movement.

Keywords: Jizzakh uprising, Russian Empire, Turkestan, 1916, forced labor, national liberation movement, population, empire, oppression, taxes, colonial policy.

Kirish

XIX asrning ikkinchi yarmi-XX asr boshlarida Turkiston Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olinishi mahalliy xalqning hayot tarzida tub o'zgarishlar yasadi. Mustamlakachilik siyosati, mahalliy urf-odatlar va dinning cheklanishi, og'ir soliqlar va ekspluatatsiya xalqning noroziligini keltirib chiqardi. Bunday noroziliklarning eng yorqin namoyonlaridan biri 1916-yilda Jizzaxda bo'lib o'tgan qo'zg'olon edi.

Asosiy qism

1916-yilgi Turkistondagi qo'zg'olonlarga to'xtaladigan bo'lsak, 1916-yil 25-iyunda rus imperatori Nikolay II ning "Imperiyadagi rus bo'lmagan erkak aholini harakatdagi armiya rayonida mudofaa inshootlari va harbiy aloqa yo'llari qurish uchun olib boriladigan ishlarga,shuningdek davlat mudofaasi uchun zarur bo'lgan boshqa har qanday ishlarga jalb qilish haqida" gi farmoni yara ustiga chiqqan bamisoli chipqonning o'zi bo'ldi. Farmonga binoan Turkiston o'lkasidagi rus bo'lmagan 19 yoshdan 43 yoshgacha bo'lgan jami 250 ming erkak front orqasidagi ishlarga safarbar qilish ko'zda tutilgan edi. Lekin farmonning bunday tarzda Turkiston o'lkasiga mutlaqo tatbiq etib bo'lmasligini tajribali podsho amaldori, sobiq harbiy A.N.Kuropatkin ham tushungan edi. U vazir yordamchisi general Frolovga Rossiyada ikki yildan beri davom etib,nihoyasi ko'rinmagan bu tadbirni, ya'ni urushga 19-43 yoshli aholini safarbar qilish masalasi hal bo'lmagan holda uni chekka o'lkalarga tatbiq qilish noo'rinligini ko'rsatgan edi[1].

Farmonga ko'ra Sirdaryo viloyati zimmasiga 87 ming, Samarqandga 88ming, Farg'onaga 50 ming mardikor yuborish vazifasi yuklatildi.Podshoning o'sha farmoni haqidagi bu shum xabar yashin tezligida butun Turkiston o'lkasiga tarqaldi va azob-uqubatlardan bag'ri qon,alamzada Turkiston mehnatkashlarini larzaga soldi. Chunki mardikorlikka faqat kambag'allarning farzandlarini olish rejalashtirilgan edi. Mardikorlikka olish ro'yxatlarini tuzish volost boshqaruvchilari, oqsoqollari va ellikboshilarga yuklatilgan edi. Ular bundan o'z manfaatlari yo'lida foydalandilar. Mahalliy ma'murlar katta poralar evaziga boylar va amaldor to'ralarining arzandalarini safarbarlikdan qoldirar, ko'proq kambag'al oilalarning farzandlarini ro'yhatga qo'shib qo'yar edilar[2].

Qo'zg'olonning sabablari:

1. Majburiy mehnatga safarbarlik: 1916-yil 25-iyunda Rossiya imperatori Nikolay II tomonidan front ortidagi ishlarga mahalliy aholini safarbar qilish to'g'risidagi farmon

e'lon qilindi.Bu farmon Turkiston xalqlarining sabr kosasini to'ldirdi, chunki ular uchun urush begona edi.

2. Soliqlarning ogi'rligi: Rossiya imperiyasi tomonidan joriy etilgan ogi'r soliqlar va yig'imlar mahalliy aholining iqtisodiy ahvolini yanada og'irlashtirdi.
3. Yerlarning tortib olinishi: Rus dehqonlari va kazaklari uchun yer ajratish maqsadida mahalliy aholidan yerlarning toryib olinishi, dehqonlarning noroziligiga sabab bo'ldi.
4. Diniy ta'qiblar: Islom dinining cheklanishi, masjidlar va madrasalarning yopilishi diniy e'tiqod erkinligini cheklash sifatida qabul qilindi.
5. Mahalliy amaldorlarning zulmi: Rossiya imperiyasi tomonidan tayinlangan mahalliy amaldorlarning korrupsiyasi va zulmi xalqning sabr-toqatini tugatdi[3].

Ana shu tariqa Turkistonda tarixda Jizzax qo'zg'oloni nomi bilan ma'lum bo'lgan umumxalq qo'zg'oloni sodir bo'ldi.Dastlab qo'zg'olon Samarqand viloyatini Xo'jand shahrida 1916-yil 4-iyulda boshlangan. Bu yerda to'plangan 6-7 minglar chamasi olomon politsiya idorasini qurshab oldi va mardikorlikka bormasliklarini izoh qiladilar. Qo'zg'olonchilarning oldingi saflarida Abdumadaminov, Dadaboy Masharipov, Yahyoxon Qori Olimxonov, Eshonxon Mirzao'rinov kabi xalq vakillari bordilar. Qo'zg'alonning asosiy markazi Jizzax shahri va uyezdi edi. Qo'zg'olon ko'targan Jizzax xalqi chor ma'murlarining kamsituvchilikdan iborat mustamlakachilik siyosatiga qarshi kurashga otlandilar. Podsho farmoniga ko'ra Jizzax viloyati bo'yicha 10531 kishi mardikorlikka safarbar etilishi kerak edi.Shu jumladan Jizzax shahridan 655 kishi, Zomin volosti bo'yicha 731 kishi, Sangzor volostidan 2891 kishi front orqasidagi ishlarga olinishi ko'rsatildi. 12-13 iyul kunlarida Jizzax uyezdi Yom volosti aholisi qo'zg'alib, otliq va yayov bo'lib, mustamlaka ma'murlari va oqsoqollarga qarshi shiddatli hujum boshlandi. Qo'zg'olon tez orada butun Jizzax uyezdi bo'ylab yoyildi. Qo'zg'olonga dehqonlar, hunarmandlar va ruhoniylar qo'shildi. Rossiya imperiyasi qo'zg'olonni bostirish uchun katta harbiy kuchlarni safarbar qildi. Qo'zg'olonchilar yaxshi uyushmaganligi sababli, ular imperiya armiyasi bilan tenglasha olmadilar.Shunga qaramay,ular qahramonona qarshilik ko'rsatdilar. Qo'zg'olon shafqatsizlarcha bostirildi, minglab odamlar o'ldirildi va qamoqqa olindi. Jizzax qo'zg'oloni Rossiya mustamlakachiligiga qarshi kurash tarixida muhim o'rin tutadi. Garchi qo'zg'alon bostirilgan bo'lsa-da, u mahalliy xalqlarning ozodlikka intilishini ko'rsatdi. Qo'zg'olon, shuningdek, Rossiya imperiyasining Turkistondagi mustamlakachilik siyosatining zaifligini fosh qildi. Jizzax qo'zg'oloni Turkiston xalqlarining milliy o'zligini shakllantirish va mustaqillik harakatini kuchaytirishga xizmat qiladi[4].

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, 1916-yil qo'zg'olonning xorijiy tarixshunoslikdagi o'rni juda yuqori desak mubolag'a bo'lmaydi. Chunonchi,

qo'zg'olon mohiyati,sabablari haqidagi xolisona xulosalari qayd etilgan. Sovet tilshunosligidan farqli ravishda, qo'zg'olonning Turkistondagi Rossiya hukmronligiga qarshi qaratilgani e'tirof etilgan, shuningdek qo'zg'olonning umumxalq va ommaviy kurash tusini olgani ta'kidlangan.

Jizzax qo'zg'oloni-Rossiya mustamlakachiligiga qarshi kurashning yorqin namunasi. U mahalliy xalqlarning erki va ozodligi uchun kurashishga tayyorligini namoyish etdi. Qo'zg'olonning saboqlari bugungi kunda ham dolzarbdir, chunki ular mustaqillikni qadrlash,milliy birlikni mustahkamlash va o'z tarixini unutmaslik zarurligini eslatadi.

REFERENCES

1. "O'zbekistonning yangi tarixi.Birinchi kitob. Turkiston chor Rossiya mustamlakachiligi davrida" (424-428-betlar)
2. H.Ziyoyev "Turkistonda Rossiya tajovuzi va hukmronligiga qarshi kurash" Toshkent,"Sharq" 1998, 398-402-betlar
3. Shamsutdinov Rustambek. Tarixiy merosimizga bir nazar .Andijon, "Meros", 1994. 13-bet
4. Xaydarov X. "Jizzax tarixidan lavhalar", 34-bet.

ZAMONAVIY TAFAKKUR VA E'TIQOD TUSHUNCHALARINING DOLZARBLIGI.

Musulmonova Madina
musulmonovamadina522@gmail.com
Qahramonova Munisa
hfgiufduv286@gmail.com
Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabalari

ANNOTATSIYA.

Mazkur ilmiy ish globallashuv jarayonining tafakkur va e'tiqod uyg'unligiga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Dunyoda kechayotgan siyosiy, iqtisodiy va madaniy o'zgarishlar inson tafakkurini o'zgartirib, yangi dunyoqarash, qadriyat va e'tiqod tizimlarining shakllanishiga olib kelmoqda. Ushbu holat ayniqsa, yosh avlod ongida global va milliy tafakkur uyg'unligining muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Globallashuv, tafakkur, e'tiqod, milliy qadriyatlar, madaniyat, san'atshunoslik, pedagogik yondashuv, identitet, integratsiya, zamonaviylik.

ANNOTATION

This scientific work is devoted to studying the impact of the globalization process on the harmony of thought and belief. Political, economic and cultural changes taking place in the world are changing human thinking and leading to the formation of new worldviews, value and belief systems. This situation emphasizes the importance of the harmony of global and national thinking, especially in the minds of the younger generation.

Keywords: Globalization, thought, belief, national values, culture, art history, pedagogical approach, identity, integration, modernity.

АННОТАЦИЯ

Данная научная работа посвящена изучению влияния процесса глобализации на гармонию мысли и убеждений. Политические, экономические и культурные изменения, происходящие в мире, меняют человеческое мышление и приводят к формированию новых мировоззрений, систем ценностей и убеждений. Такая ситуация подчеркивает важность гармонии глобального и национального мышления, особенно в сознании молодого поколения.

Ключевые слова: Глобализация, мысль, вера, национальные ценности, культура, история искусств, педагогический подход, идентичность, интеграция, современность.

Bugungi globallashuv davrida inson tafakkuri, e'tiqodi va dunyoqarashi tubdan o'zgarib bormoqda. Yangi axborot texnologiyalari, tezkor aloqa vositalari va xalqaro aloqalarning kengayishi natijasida insonlar orasida axborot va g'oyalar almashinuvi kuchaymoqda. Bu esa o'z navbatida milliy tafakkur va e'tiqod tizimiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yosh avlod — talabalar va o'quvchilar bu jarayonning bevosita ishtirokchisiga aylanmoqda.

Globallashuv nafaqat iqtisodiy va siyosiy sohalarda, balki madaniyat, san'at, e'tiqod va ijtimoiy hayotda ham chuqur o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Bu esa jamiyatda milliy va global qadriyatlar o'rtasida muvozanatni topish zaruratini tug'diradi. Aynan shu nuqtada "tafakkur va e'tiqod uyg'unligi" masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Milliy tafakkur — bu xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlari, diniy qarashlari va madaniy merosiga asoslangan dunyoqarashidir. E'tiqod esa insonning axloqiy-me'yoriy qadriyatlarini belgilovchi ichki ishonch tizimidir.

San'atshunoslik yo'nalishida ta'lim olayotgan talabalar uchun bu mavzuni o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ega. San'at va madaniyat vositasida globallashuvga munosabat bildirish, milliy qadriyatlarni san'at orqali saqlab qolish va targ'ib qilish dolzarb masalalardandir. Shu bois ushbu ishda globallashuvning tafakkur va e'tiqodga ta'siri, bu jarayonda milliylikni saqlash imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Globallashuv insoniyat tarixidagi eng chuqur o'zgarishlarni yuzaga keltirayotgan murakkab va ko'p qirrali jarayondir. U inson tafakkuriga, axloqiy mezonlariga, ijtimoiy munosabatlariga va eng muhimi, e'tiqodiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy texnologiyalar vositasida butun dunyo aholisi yagona axborot maydonida yashamoqda. Bu esa g'oyalar almashinuvi, madaniyatlar kesishuvi va global qadriyatlarning shakllanishiga olib kelmoqda.

Shu nuqtai nazardan qaralganda, tafakkur va e'tiqod uyg'unligi masalasi alohida e'tiborga loyiq. Inson tafakkuri zamonaviy axborotlar ta'sirida kengaymoqda, biroq bu kengayish milliy qadriyatlar, urf-odatlar va diniy qarashlar bilan muvozanatli bo'lmasa, identitet yo'qolishi xavfi tug'iladi. Ayniqsa, yoshlar orasida global g'oyalarga taqlid qilish, milliy qadriyatlarni rad etish hollari ko'paymoqda. Bu esa pedagogik yondashuvni talab qiladi — ya'ni, ta'lim orqali globallashuvni to'g'ri anglash, milliy va global qadriyatlar o'rtasida uyg'unlik yaratish zarurati mavjud.

San'atshunoslik va tasviriy san'at sohasi bu borada alohida o'rin tutadi. San'at orqali e'tiqod, qadriyat, tarix va madaniyat ifoda etiladi. Masalan, milliy naqshlar, diniy tasvirlar, xalqona motivlar nafaqat estetik, balki ma'naviy yuklamaga ega. Globallashuv jarayonida esa san'at asarlariga ham chet el madaniyati aralashmoqda, bu esa bir tomondan yangilik bo'lsa-da, ikkinchi tomondan, asl milliylikning yo'qolish xavfini tug'diradi. Shu bois san'atshunos talabalarning bunday ta'sirlarga

ongli yondashuvi, o'z san'ati orqali milliy qadriyatlarni asrab qolishga intilishi muhim.

E'tiqod ham globallashuvdan zarar ko'rmasligi kerak. Har bir millatning diniy qarashlari va axloqiy me'yorlari bor. Global madaniyat ayrim hollarda bu me'yorlarni inkor etuvchi g'oyalarni targ'ib qiladi. Bunday vaziyatda yosh avlodga mustahkam e'tiqodiy asoslar berish, ularni milliy, diniy va axloqiy qarashlarga hurmat bilan qarashga o'rgatish pedagogik va ijtimoiy vazifa hisoblanadi.

Globallashuvni to'xtatib bo'lmaydi. Ammo uni to'g'ri anglab, unga moslashgan holda, o'zligimizni yo'qotmaslik yo'llarini izlab topish — bizning asosiy vazifamizdir. Bu jarayonda ta'lim tizimi, ayniqsa, san'atshunoslik sohasidagi o'quv dasturlari, madaniy-tarbiyaviy tadbirlar muhim rol o'ynaydi. Milliy san'at namunalarini chuqur o'rganish, zamonaviy san'at orqali ularga yangi hayot baxsh etish, yoshlarni tafakkur va e'tiqod uyg'unligiga yetaklaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, globallashuv jarayonida tafakkur va e'tiqod uyg'unligini ta'minlash nafaqat ma'naviy, balki ijtimoiy va madaniy barqarorlikning ham kafolati bo'la oladi. Bu boradagi harakatlar san'atshunoslik sohasida tahsil olayotgan yoshlar uchun dolzarb bo'lib, ularning kelajakda jamiyatda yetuk va ma'naviy barkamol shaxslar sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.Globallashuv jarayoni zamonaviy inson hayotining ajralmas qismiga aylangan. U tafakkur, e'tiqod, madaniyat va ijtimoiy ongga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Bu o'zgarishlar jamiyat hayotida yangi qadriyatlar va dunyoqarashlarning shakllanishiga sabab bo'lmoqda. Biroq bu yangilanish jarayoni milliy identitet, an'anaviy qadriyatlar va e'tiqod tizimlariga ziddiyatli tarzda kirib kelishi mumkin. Shuning uchun, bugungi kunda tafakkur va e'tiqod uyg'unligini saqlab qolish muhim masalalardan biri hisoblanadi.

Milliy qadriyatlar va e'tiqodlar asrlar davomida shakllangan, xalqning ma'naviy boyligi sifatida o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Globallashuv sharoitida ushbu qadriyatlarni zamonaviy dunyo bilan uyg'unlashtirish orqali milliy o'zlikni saqlab qolish mumkin.

REFERENCES

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. To'raev N. Globallashuv va milliy ong masalalari. – Toshkent: O'zbekiston, 2016.
3. Hasanov A. San'atshunoslik asoslari va milliy qadriyatlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.

4. Jo'rayev B. Zamonaviy dunyoqarash va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2021.
5. Internet manbasi: www.ziyonet.uz – Ma'naviy-ma'rifiy maqolalar va ilmiy izlanishlar portali.

MAMLAKATIMIZDAGI IJTIMOIY TARMOQLARDA ISHLATILADIGAN ISLOMIY TERMINLAR ULARNING MA'NOLARI VA AHAMIYATI

Erkinova Lobar Xayrulla qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi
Ilmiy rahbar: Nurmanov Sherzod Jo'ra o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarda keng qo'llanilayotgan islomiy terminlar, ularning lug'aviy va diniy ma'nolari, shuningdek, jamiyatdagi axloqiy va ma'naviy ahamiyati yoritilgan. Terminlar ijtimoiy muomala, tarbiya va diniy ongni shakllantirishdagi o'rni orqali tahlil qilinadi. Maqola diniy savodxonlikni oshirishga va ijtimoiy tarmoqlarda madaniyatli muloqotga hissa qo'shishni maqsad qiladi.

Abstract: This article explores Islamic terms widely used on social media platforms, focusing on their linguistic and religious meanings as well as their moral and spiritual significance in society. The terms are analyzed in the context of their role in social interaction, education, and the development of religious awareness. The aim of the article is to promote religious literacy and encourage respectful communication in the digital space.

Аннотация: В данной статье рассматриваются исламские термины, широко используемые в социальных сетях, их лексическое и религиозное значение, а также их моральное и духовное значение в обществе. Термины анализируются с точки зрения их роли в социальном общении, воспитании и формировании религиозного сознания. Цель статьи — способствовать повышению религиозной грамотности и культурному диалогу в социальных сетях.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida internet va ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining ajralmas qismiga aylandi. Axborot almashish, muloqot qilish, fikr bildirish, diniy va ma'naviy targ'ibot olib borishda bu platformalarning o'rni beqiyosdir. Xususan, diniy mazmundagi postlar, hadislar, oyatlar va nasihatlar keng tarqalmoqda. Ushbu materiallarda ishlatiladigan islomiy terminlarning to'g'ri tushunilishi nafaqat diniy savodxonlikni, balki jamiyatda sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlarda qo'llaniladigan asosiy islomiy terminlar, ularning lug'aviy va diniy ma'nolari, shuningdek, jamiyatdagi axloqiy va ma'naviy ahamiyati tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Taqvo

Allohdan qo'rqish, gunohlardan tiyilish va ibodatda sobit bo'lishni anglatadi.

Ihsan

Har qanday amalni Alloh ko'rib turgandek bajarish, ya'ni samimiyat va mukammallik bilan ish tutishdir.

Sabr

Qiyinchiliklarga bardoshli bo'lish, taqdirga rozi bo'lish va shoshilinch harakatlardan tiyilishdir.

Duo

Allohdan yordam so'rash, Undan tilak qilishdir.

Halol va harom

Halol – shariatda ruxsat etilgan, harom esa taqiqlangan narsalarni bildiradi.

Fitna

Jamiyatda adovat, nifoq va bo'linish keltirib chiqaradigan harakatlardir.

Salavot va salomlashish

Musulmonlar o'zaro salomlashishda 'Assalamu alaykum' kabi iboralarni ishlatishadi, shuningdek, Payg'ambar (s.a.v.) nomi zikr etilganda salavot aytishadi.

Xulosa

Ijtimoiy tarmoqlarda islomiy terminlardan foydalanish kengaymoqda va bu holat diniy-ma'naviy ongning oshayotganidan dalolat beradi. Biroq ularni to'g'ri tushunish, noto'g'ri talqin qilmaslik, boshqa foydalanuvchilarga ham tushunarli tarzda yetkazish muhimdir. Zero, har bir termin o'zida yuksak axloqiy, ma'naviy va tarbiyaviy kuchni mujassam etgan. Ularning madaniyatli va mas'uliyatli tarzda ishlatilishi jamiyatda sog'lom muhit, ijobiy fikrlash va diniy savodxonlikni rivojlantiradi.

REFERENCES

1. Qur'oni Karim va tarjimalari
2. Imom an-Navaviy – "Hadislar to'plami"
3. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf – "Tafsiri Hilol"
4. "Islom ensiklopediyasi", Toshkent, 2018
5. www.islom.uz – Diniy-ma'rifiy portal
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din ishlari bo'yicha qo'mita materiallari
7. Ijtimoiy tarmoqlarda diniy faoliyat bo'yicha ilmiy maqolalar va bloglar
9. Usmonov, M. Islom dinining ijtimoiy hayotdagi o'rni. – Toshkent: Fan, 2019.
10. Nurmatov, S. Diniy savodxonlik va zamonaviy jamiyat. – Toshkent: Ma'rifat, 2022.

ISLOM TARIXI VA UNING O'ZBEKISTON MADANIYATIGA TA'SIRI

Jalilova Nilufar Jalol qizi, Ashurova Shahlo Hamza qizi
CHDPU 1- kurs talabalari
Ilmiy rahbar: **Sa'dullayeva Mahfuza Husenovna**

Annotasiya: Ushbu maqolada islom dinining O'zbekiston hududiga kirib kelishi, uning madaniyat, ilm-fan va jamiyat taraqqiyotiga ta'siri yoritiladi. Islom dinining O'zbekistonga kirib kelishi va uning madaniyat, ilm-fan hamda jamiyat hayotiga ta'siri yoritiladi. Mustaqillikdan so'ng diniy merosga e'tibor kuchayib, islom madaniyati yanada rivojlandi. Islom qadriyatlari va ta'limi yanada rivojlanib, xalq hayotida muhim o'rin egalladi. Maqola islomning O'zbekiston madaniyatiga ko'rsatgan ijobiy ta'sirini ochib berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Islom tarixi, O'zbekiston madaniyati, ilm-fan, me'morchilik, urf-odatlar, diniy qadriyatlar, hadis ilmi, allomalar, mustaqillik, islomiy ta'lim.

Аннотация: в данной статье освещается Проникновение ислама на территорию Узбекистана, его влияние на развитие культуры, науки и общества. Освещается Проникновение ислама в Узбекистан и его влияние на культуру, науку и жизнь общества. После обретения независимости внимание к религиозному наследию возросло, и исламская культура получила дальнейшее развитие. Исламские ценности и образование получили дальнейшее развитие и заняли важное место в жизни народа. Статья призвана раскрыть положительное влияние ислама на культуру Узбекистана.

Ключевые слова: история ислама, культура Узбекистана, наука, архитектура, традиции, религиозные ценности, Хадисоведение, ученые, независимость, исламское образование.

Annotation: this article covers the penetration of Islam into the territory of Uzbekistan, its impact on the development of Culture, Science and society. The introduction of Islam into Uzbekistan and its impact on the life of Culture, Science and society are highlighted. After independence, the emphasis on religious heritage increased and Islamic culture developed further. Islamic values and education were further developed and took an important place in the life of the people. The article aims to reveal the positive impact of Islam on the culture of Uzbekistan.

Keywords: Islamic history, culture of Uzbekistan, science, architecture, customs, religious values, science of Hadith, allomas, independence, Islamic education.

Islom dini VII asrda Arabiston yarim orolida paydo bo'lib, qisqa vaqt ichida keng hududlarga tarqaldi. Qadimdan Arabiston yarimorolida arablar tarqoq holda

yashardilar. VII asr boshlarida Arabistonda yagona e'tiqod asosida mamlakatni birlashtirish harakati boshlanadi. Bu buyuk e'tiqod yakkaxudolikka asoslangan Islom dini edi. Allohning rasuli (elchisi) Makka shahrida dunyoga kelgan Muhammad (s.a.v. - sollallohu alayhi vasallam) ibn Abdulloh (570–632) bu harakatga rahnamolik qiladi. Islomni qabul qilib, Rasulullohga ergashgan uning izdoshlari "muslim" (musulmonlar) deb atalgan. Ular insonlarning Xudo oldida teng ekani, rizq-ro'zini barchaga Yaratguvchining o'zi yetkazib berishi hamda jamiyatdagi adolatsizlik barham topishi uchun haq dinga kirish kerakligini targ'ib etadilar. Islom bayrog'i ostida Makka shahrida boshlangan targ'ibot Madinaga ko'chadi. Muhammad (s.a.v.) 630-yilda arablarni yagona davlatga birlashtiradi. Islom - "bo'ysunish", "itoat etish", "o'zini Alloh irodasiga topshirish" degan ma'nolarni anglatadi.

VIII asrda arab lashkarlari orqali islom Markaziy Osiyoga, jumladan, O'zbekiston hududiga ham kirib keldi. Islomning bu yerlarga tarqalishi faqat diniy jihatdan emas, balki ilm-fan, madaniyat, me'morchilik va ijtimoiy hayotning rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatdi. O'zbekiston hududidan yetishib chiqqan buyuk allomalar - Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Beruniy, Ibn Sino va boshqa mutafakkirlar islomiy ilm-fanning rivojiga ulkan hissa qo'shdilar. Shuningdek, islom dini xalqning an'anaviy qadriyatlari va turmush tarziga ham chuqur singib, hozirgi kungacha madaniyatning ajralmas qismi bo'lib qolmoqda.

Islom dini Markaziy Osiyo ilm-fanining rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Aynan bu hududda yetishib chiqqan buyuk olimlar dunyo ilm-faniga beqiyos hissa qo'shganlar. Imom Buxoriy, Termiziy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino va Muhammad al-Xorazmiy va boshqalar shular jumlasidandir. Imom Buxoriy- mashhur muhaddis bo'lib, u islom olamidagi eng nufuzli hadis to'plami - "*Sahih al-Buxoriy"* asarini yaratgan. Termiziy - mashhur hadis olimi bo'lib, " Sunan at-Termiziy" nomli o'zining hadislar to'plamini tuzgan. Abu Rayhon Beruniy matematika, astronomiya, geografiya va tarix fanlarida katta yutuqlarga erishgan. Xorazmiy algebra faniga asos solgan, uning asarlari Yevropa ilm-faniga ham katta ta'sir ko'rsatgan. Abu Ali ibn Sino tibbiyotda ulkan yutuqlarga erishgan, o'zining mashhur "Tib qonunlari" asarini yozib qoldirgan. Bu kitobda ko'plab kasalliklarga shifo topish yo'llari yozilgan. Bu allomalar nafaqat islom ilmlarini rivojlantirdi, balki jahon sivilizatsiyasiga ham ulkan hissa qo'shdi. Islom dini me'morchilik va san'atga ham o'z ta'sirini o'tkazgan. Qur'onda tasviriy san'atga ehtiyotkorlik bilan yondashilganligi sababli, islom san'ati asosan arabeska, islomiy naqshlar va kufiy yozuvlariga asoslangan holda rivojlandi.

Registon maydoni (Samarqand) - islomiy madrasalar bilan mashhur bo'lib, Ulug'bek madrasasi, Sherdor va Tillakori madrasalarini o'z ichiga oladi. Mir Arab madrasasi O'rta Osiyoning eng mashhur diniy ta'lim maskanlaridan biri hisoblanadi. Ichan qal'a islomiy me'morchilikning eng yirik yodgorliklaridan biri. Bu obidalar

islom me'morchiligining betakror namunasi sifatida hanuzgacha e'tiborni tortib kelmoqda. Islom dini o'zbek xalqining turmush tarzi, urf-odatlari va qadriyatlariga ham chuqur singib ketgan. Bugungi kunda islomiy qadriyatlar O'zbekiston jamiyatida muhim o'rin egallaydi.

Islom dini O'zbekiston tarixida chuqur iz qoldirib, uning madaniyati, ilm-fani, me'morchiligi va ijtimoiy hayotiga beqiyos ta'sir ko'rsatgan. VIII asrda O'rta Osiyoga kirib kelgan islom dini dastlab arab hukmdorlari orqali yoyilgan bo'lsa, keyinchalik mahalliy xalqlar tomonidan ham qabul qilinib, ularning turmush tarzi va qadriyatlari bilan uyg'unlashdi. Aynan shu davrda O'zbekiston hududi butun musulmon olamining ilm-fan markazlaridan biriga aylandi. Islom dini xalqning urf-odatlari va ijtimoiy hayotiga ham katta ta'sir o'tkazgan. Halollik, saxovat, mehr-oqibat, ota-onaga hurmat kabi qadriyatlar islom ta'limotining asosiy qoidalaridan biri bo'lib, o'zbek xalqining milliy xususiyatlari bilan uyg'unlashgan. Shuningdek, islom ta'limoti orqali ilm olishga bo'lgan intilish ham kuchaygan, bu esa ilm-fan va madaniyat rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda islom dini va uning qadriyatlariga bo'lgan e'tibor yanada ortdi. Masjidlar va madrasalar qayta tiklandi, diniy ta'lim muassasalari rivojlantirildi, Haj va Umra ziyoratlariga keng imkoniyat yaratildi. O'zbekiston hukumati diniy merosni saqlash va rivojlantirish, islomiy ilm-fanni qo'llab-quvvatlash bo'yicha muhim tashabbuslarni ilgari surmoqda. Xulosa qilib aytganda, islom dini O'zbekiston madaniyati va jamiyatining ajralmas qismi bo'lib, u xalqning qadriyatlari, ilmi va san'ati rivojida muhim rol o'ynagan. Kelajakda ham bu merosni asrab-avaylash, ilmiy va madaniy taraqqiyotga xizmat qildirish muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi.

REFERENCES

1. Islom madaniyati tarixi. - T.: Universitet, 2002-yil
2. Атамирзаев О, Гентшке В, Муртазаева Р. Международная толерантность в Узбекистане. История и современность.-Т.: Университет, 2004 год.
3. Iskandarov B. O'rta Osiyoda falsafly va ijtimoiy-siyosiy fikrning shakllanishi va rivojlanishi tarixidan lavhalar. T., 1993-yil
4. Abdullayev N. San'at tarixi. T., 1982-yil.
5. Vamberi X. Buxoro yoxud Movarounnahr tarixi. T., 1990-yil
6. Norqalov N. Temuriylar davri madaniyati tarixidan lavhalar. Xorazm, 1996-yil.

TOSHKENT VILOYATIDA MILLATLARARO VA DINLARARO BAG'RIKENGLIK MASALALARI

Mehritillayev Madiyor Doniyor o'g'li
Chdpu Tar(M) 2-Kurs Talabasi
mehritillayev@gmil.com

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqola mazmuni shundan iboratki yurtimizda millatlararo tutuvlik va diniy bag'rikenglikni xalqimiz va davlatimiz rahbarlari tomonidan ya'ni birinchi prezidentimiz I.A.Karimov va Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevlarni yurtimizda boshqa millat fuqarolariga ko'rsatgan g'amxo'rliklari va ularga yaratib kelinayotgan shart-sharoitlar va yana shuni aytib o'tishim joizki, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida ham ularning haq- huquqlari mustahkamlab quyilgani haqida ma'lumot berib o'tilgan.

KALIT SO'ZLAR: Konstitutsiya, O'rta Osiyo, Movarounnahr, O'zbekiston musulmonlari idorasi, Rus pravoslav cherkovi, Toshkent va O'rta Osiyo yeparxiyasi, Yevangel xristian baptistlar cherkovlari Ittifoqi, Rimkatolik cherkovi, To'liq injil xristianlar markazi, O'zbekiston bibliya jamiyati.

Ma'lumki O'rta Osiyo, xususan O'zbekiston hududi qadim asrlardan turli madaniyat, til, urf-odat, turmush tarziga ega bo'lgan, xilma-xil dinlarga e'tiqod qiluvchi, bir-biriga o'xshash bo'lmagan bir necha xalqlar yashagan o'lkadir. O'zbekistonning jog'rofiy nuqtai nazaridan muhim savdo yo'llari chorrahasida joylashgani, ko'plab davlatlar bilan iqtisodiy aloqalar qilgani turli xalqlarning diniy va ma'naviy hayotiga, shuningdek, Movarounnahrdagi urf-odatlar ham o'zga yurtlar madaniyati rivojiga salmoqli ta'sir ko'rsatgan. Bu esa o'ziga xos millatlararo hamjihatlik va diniy bag'rikenglikni shakllantirishdagi asosiy omillardan biri bo'lib xizmat qilgan. Hozirgi kunga kelib, respublikamizda 130 dan ortiq millat va elat vakillari istiqomat qiladi. Turli millat va elat vakillari uchun esa bir qancha milliy-madaniyat markazlari faoliyat yurgazib kelmoqda. Jumladan, Toshkent viloyatida Angren shahar rus milliy-madaniyat markazi, Olmaliq shahar ukrain milliy-madaniyat markazi, Oqqo'rg'on tumani koreys milliy-madaniyat markazi, Viloyat qozoq milliy-madaniyat markazi, Yangiyo'l shahar tatar milliy-madaniyat markazi kabilardir. O'zbekistonda barcha diniy tashkilotlarga qonun doirasida teng sharoit yaratib berilgan. Ularning qonunga mos istaklari ro'yobga chiqarilmoqda. Bundan tashqari, O'zbekistonda bugungi kunda musulmonlar uchun 2000 dan ziyod masjid va 10 ta o'quv yurtlari faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Toshkent viloyati hududida esa 200 ortiq masjid rasmiy ro'yxatdan o'tgan. Ilmiy manbalar O'zbekiston ilk diniy

qarash va tasavvurlar yuzaga kelgan eng qadimiy o'lkalardan biri ekanidan dalolat beradi. O'lkamizda qadim zamonlardanoq zardushtiylik, buddizm, yahudiylik, nasroniylik kabi murakkab ideologik tizimga ega bolgan dinlar tinch-totuv faoliyat olib borganlar. Ayni shu zaminda ko'p asrlar mobaynida jahon madaniyatlari dunyo miqyosida bir-birini boyitgan. Bu yerda ko'chmanchi xalqlar o'troq xalqlar bilan, eronlik qabilalar bilan, musulmonlar, nasroniylar va yahudiylar bilan ko'p asrlar birga yashab kelganlar. Iftixor bilan aytishimiz mumkinki, jamiyat hayotining barcha jabhasida olib borilayotgan keng qamrovli islohotlar o'z samarasini berayapti. Binobarin, istiqlol yillarida Vatanimizda yashayotgan turli millatlar o'rtasida o'zaro hurmat, tenghuquqlilik hamda hamjihatlikni mustahkamlash, uning qonuniy asoslarini yaratishga alohida e'tibor qaratildi. Ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni saqlash, dinlararo va millatlararo munosabatlarni uyg'unlashtirish hisobiga xalqaro maydonda O'zbekistonning obro'si oshib bormoqda. Mamlakatimizda olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar markazida, avvalo, inson manfaati, uning huquq va erkinliklarini ta'minlash maqsadi turadi. Fuqarolar manfaatlarini faqatgina tinchlik va osoyishtalik, o'zaro hurmat, mehr-oqibat va hamjihatlik muhitini yaratish orqali ta'minlash mumkin. Ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni saqlash, dinlararo va millatlararo munosabatlarni uyg'unlashtirish hisobiga xalqaro maydonda o'zbekistonning obro'si oshib bormoqda. Xususan, mamlakatimizdagi davlat ta'lim muassasalarida o'qitish yetti tilda olib boriladi. O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasi o'z ko'rsatuvlarini o'n ikki tilda namoyish etmoqda, o'ndan ortiq tilda gazeta va jurnallar nashr etilmoqda. Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalari qo'mitasi qoshida 138 ta milliy madaniy markaz, bundan tashqari, 16 ta konfessiyaga tegishli 2300 ga yaqin diniy tashkilot faoliyat yuritadi. Bu borada yaxlit, chuqur o'ylangan siyosat va uni amalga oshirishga qaratilgan amaliy chora-tadbirlar hayotga tatbiq etilib, millatlararo va dinlararo totuvlikni qo'llab-quvvatlashga e'tibor qaratilmoqda. Bu islohot va o'zgarishlarning negizida konstitutsion huquq va kafolatlar yotganini alohida qayd etish lozim. Shundan kelib chiqib, bu borada quyidagi dalillarni keltirib o'tish zarur:

Birinchidan, turli millat va din vakillarining o'z salohiyatini to'laqonli amalga oshirish, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish uchun konstitutsiyaviy kafolatlar belgilangan. Bunda, eng avvalo, fuqarolarning jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeidan qat'iy nazar, teng huquq va erkinliklarini, ularning qonun oldida tengligini ta'minlash alohida e'tiborga olingan. Mazkur sohada O'zbekiston Respublikasi davlat siyosatining asosiy tamoyillari sirasiga fuqarolarning teng huquqliligi, ijtimoiy adolat, qonun ustuvorligi, millat va elatlarning madaniy, til va diniy qadriyatlari, an'ana va urfodatlarini o'zaro hurmat qilish kiradi. Konstitutsiyaviy kafolatlar jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy

kelib chiqishidan qat'iy nazar, fuqarolarga jamoat va davlat qurilishida ishtirok etishni ta'minlaydi. Ta'kidlash joizki, O'zbekiston Respublikasining millatlararo va konfessiyalararo totuvlikni o'rnatish siyosati Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi va boshqa xalqaro huquqiy-me'yoriy hujjatlarga to'la mos keladi.

Ikkinchidan, millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlash o'zbekistonning zamonaviy davlat sifatida rivojlanish strategiyasining ajralmas qismi hisoblanadi. Mamlakatimizda 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasiga muvofiq, mazkur sohaga alohida e'tibor qaratilmoqda. So'nggi to'rt yilda millatlararo munosabatlar va din sohasida 50 dan ortiq qonun hujjatlari va 40 ga yaqin qarorlar qabul qilindi. Bu huquqiy hujjatlarning aksariyati fuqarolarning dini va millatidan qat'iy nazar, huquq va erkinliklarini kengaytirish, shu jumladan, jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda ishtirok etish imkoniyatini oshirishga qaratilgan. Masalan, diniy tashkilot faoliyatini tugatish to'g'risida qaror qabul qilish vakolatlari ijro hokimiyati adliya organlaridan sudlarga o'tkazilib, ularning faoliyati erkinligining huquqiy kafolatlari mustahkamlandi. Diniy tashkilotni ro'yxatdan o'tkazish uchun davlat boji miqdori besh baravarga kamaytirildi, hisobotlarni taqdim etish davriyligi qisqartirildi. Bundan buyon diniy tashkilotlar faqat yilda bir marta hisobot taqdim etadi. Shuningdek, 2019-yilda millatlararo munosabatlar sohasida O'zbekiston Respublikasi davlat siyosati kontseptsiyasi tasdiqlandi. Shu bilan birga, diniy-ma'rifiy soha faoliyatini takomillashtirish bo'yicha bir qancha qarorlar qabul qilinib, unga ko'ra, mazkur sohada yagona davlat siyosatini amalga oshirish, fuqarolarning vijdon erkinligi kafolatlarini himoya qilish, turli millat va elatlar vakillari o'rtasida konstruktiv va o'zaro hurmatga asoslangan munosabatlarni shakllantirish bo'yicha yangi tizim joriy etildi. Xususan, Vazirlar Mahkamasi huzurida millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalari qo'mitasi tashkil etildi, Din ishlari bo'yicha qo'mita faoliyati takomillashtirildi.

Uchinchidan, Harakatlar strategiyasi doirasida mamlakatimizda millatlararo va konfessiyalararo muloqotni rivojlantirish borasida institutsional yondashuv yo'lga qo'yildi. Jumladan, Prezidentimizning 2018-yil 16-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din ishlari bo'yicha qo'mita faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga muvofiq, Din ishlari bo'yicha qo'mita huzuridagi Konfessiya ishlari bo'yicha kengashning yangi tarkibi tasdiqlandi. Kengash tarkibi 9 nafardan 17 nafar a'zoga O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan diniy konfessiyalar vakillari hisobiga kengaydi. E'tiborli jihati, kengash a'zoligiga a'zolari oz sonli diniy tashkilotlarning rahbarlari ham kiritildi. Jamoatchilik maslahatlashuv organi hisoblangan mazkur kengashning asosiy maqsadi o'zbekistondagi mavjud diniy-ijtimoiy jarayonlarni muhokama qilish hamda

tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalari qo'mitasining asosiy vazifalari qatoriga davlat organlarining respublika hududida joylashgan milliy madaniy markazlar va do'stlik jamiyatlari bilan o'zaro aloqasi va hamkorligini ta'minlash va yanada rivojlantirish kiritildi. Qo'mita qoshida fuqarolarning etnomadaniy talablarini o'rganish, aniqlash va qanoatlantirishga, millatlararo munosabatlarni mustahkamlashga, milliy sabablarga ko'ra, ehtimoliy mojarolarning oldini olishga ko'maklashuvchi Jamoatchilik kengashi tuzildi. Bundan kutilayotgan asosiy natija mazkur sohada davlat siyosatini amalga oshirish uchun mas'ul bo'lgan davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirishdir. O'zbekistonda yangi demokratik fuqarolik jamiyati asoslarini yaratishga kirishilgan hozirgi o'tish davrida diniy bag'rikenglik qanchalik muhim bo'lsa, diniy bag'rikenglik uchun milliy mafkura ham shunchalik muhimdir. Milliy mafkuraning yuksak g'oyalari, o'z navbatida, dinning haqiqiy mohiyatini jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini anglab olishga yordam beradi. Toshkent viloyati ta'lim tizimida millatlararo va dinlararo bag'rikenglikni ta'minlash, jamiyatda tinchlik va birligini saqlashda muhim rol o'ynaydi. Ta'lim muassasalarida turli millat va dinlarga mansub o'quvchilarni birgalikda ta'lim olish imkoniyatlari yaratilib, ular o'zaro hurmat va tushunish asosida yashashga o'rgatiladi. O'qituvchilar va pedagogik xodimlar bu jarayonda o'quvchilarga bag'rikenglikni o'rgatish, millatlararo va dinlararo masalalarga nisbatan yuqori darajadagi mas'uliyatni his qilishlari zarur. Ta'lim tizimining mazkur sohadagi muvaffaqiyati, o'quvchilarni tolerantlik, do'stlik va bir-birini hurmat qilish kabi qadriyatlar bilan tarbiyalashga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, Toshkent viloyatida millatlararo va dinlararo bag'rikenglikni mustahkamlash, ta'lim tizimi orqali jamiyatda barqarorlik va o'zaro tinchlikni ta'minlashning muhim omilidir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi,Toshkent-2012;
2. Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi,1995;
3. Inson Huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasi,1948;
4. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi qonun,1998;
5. Yovqochev Sh.A "Siyosat va din"o'quv qo'llanmasi;
6. Narbekov A.V "Dinshunoslik asoslari",Toshkent-2007
7. Mo'minov A, Yo'ldoshxo'jayev H "Dinshunoslik",Toshkent-2003
8. Yovqochev Sh.A. Siyosat va din. O'quv qo'llanma.
9. Narbekov A.V "Dinshunoslik asoslari", Toshkent-2007.
10. "Bag'rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi",3-moddasining 1-bandi.
11. Inson Huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasi 2-moddasi
12. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar"to'g'risidagi qonun 1-modda

13. www.iiv.uz sayti
14. www.president.uz sayti

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR DILBAR SHAXS.

Ne'matova Bibirobiya
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti.
Tojik tili va adabiyot yonalishi 24/2, 1kurs talabasi.
Ilmiy rahbar: *m.f.f.d. (PhD) Жўраев Ҳамза Атоевич*

Annotatsiya: Mazkur maqolada Zahiriddin Muhammad Bobur bobomizning hatoyi va ejodining tahlili keltirilgan. Ular buyuk sarkarda, shoir va davlat arbobi bo'lib, Hindistonda Boburiylar sulolasiga asos solgan. Uning hayoti jasorat, maqsadga intilish va tafakkur bilan yo'g'rilgan. Bobur nafaqat muvaffaqiyatli harbiy yurishlar olib borgan, balki adabiyot va tarix sohasida ham bebaho meros qoldirgan. "Boburnoma" asari uning ajoyib tafakkuri va kuzatuvchanligini namoyon etuvchi tarixiy-memuar asardir.

Kalit so'zi: Bobur, sarkarda, shoir, meros, urush, memuar, davlat, jasorat.

O'zbek mumtoz adabiyotining XV asr oxiri, XVI asr boshlarida yashab ijod etgan atoqli namoyandalaridan Zahiriddin Muhammad Bobur o'zinin qarama-qarshilikli, murakkab va qisqa hayotida (1483-1530) anchagina asarlar yaratgan bo'lsa-da, ularning hammasi bizgacha yetib kelgan emas.[4]

Boburiylar sulolasi asoschisi, sarkarda, tarixchi, shoir Zahiriddin Muhammad Boburning to'liq ismi Zahiriddin Muhammad Umarshayx Mirzo bo'lib u 1483-yilning 14 –fevralida Andijonda, Farg'ona ulusining hokimi Umar Shayx Mirzo oilasida dunyoga klgan. Zahiriddin Muhammad Bobur Bobur ya'ni "sher" taxallusi bilan tanilgan bo'lib u 1494 yili otadan yetim qoldi. 12 yoshida otasi o'rniga Farg'ona ulusining hokimi etib ko'tarilgan Bobur qalamni qilichga almashtirib, Andijon taxti uchun ukase Jahongir Mirzo, tog'asi Sulton Mahmudxon va boshqa raqiblariga qarshi kurashishga majbur bo'ldi. Bobur ukase Jahongir Mirzo bilan murosaga kelish uchun unga yon berishga Farg'ona ulusini ikkiga taqsimlab, yarmini ukasiga topshirishga qaror qildi va o'zi Samarqand uchun olib borilayotgan kurashga kirishib ketdi. Bobur uchun eng katta maqsad buyuk bobosi Amir Temur taxtiga-Samarqandga ega chiqish edi. Bir necha yil davom etgan bu kurash qirg'inbarotdan boshqa biror natija bermadi: unda katta harbiy kuch bilan aralashgan Shayboniyxonning qo'li baland keldi va Bobur Samarqandni tashlab ketishga majbur bo'ldi. 1504 yili Shayboniyxon Andijonni ham qo'lga kiritgandan so'ng Bobur janubga qarab yo'l oldi va Kobul ulusida o'z hokimiyatini o'rnatdi. 1505–1515 yillarda u Markaziy Osiyoga qaytishga bir necha bor urinib ko'rdi. Ammo bu urinishlardan hech qanday natija chiqmadi.

[4] Zahriddin Muhammad Bobur, Boburnoma, Toshkent "IJOD-PRESS"20203bet

So'ng o'z mavqeini yanada mustahkamlash maqsadida, 1519–1525 yillar davomida Hindistonni qo'lga kiritish uchun bir necha bor janglar olib bordi. 1526 yil aprel oyida Panipatda Hindiston Sultoni Ibrohim Lo'di bilan va 1527 yili mart oyida Chitora hokimi Rano Sango bilan bo'lgan janglarda Boburning qo'li baland keldi. Tarixiy ma'lumotlarning bayon qilishicha, Boburning Hindistonga yurishida Dehli hukmdori Ibrohim Sulton siyosatidan norozi bo'lgan Panjob hokimlari ham Boburni qo'llaganlar va Sikri jangidagi bu g'alaba Boburga Hindistonda o'z hukmronligini uzil kesil o'rnatish va Boburiylar sulolasini barpo etish imkoniyatini berdi. Ovro'po tarixchiligida "Buyuk mo'g'ullar" nomi bilan "g'alati mashhur" bo'lgan, aslida "Boburiylar sulolasi" Hindistonda 300 yildan ortiq hukmronlik qildi.

Boburdan qolgan ijodiy merosining eng muhim va eng yirigi O'rta Osiyo, Afg̃oniston, Hindiston va Eron xalqlari tarixi, geografiyasi, etnografiyasiga oid nodir va qimmatli ma'lumotlarni o'z ichiga olgan va o'sha davr o'zbek mumtoz adabiyoti va adabiy tilining yorqin namunasi bo'lgan "Boburnoma" asaridir.[5]

Boburnoma — jahon adabiyoti va manbashunosligidagi muhim va noyob yodgorlik; o'zbek adabiyotida dastlabki nasriy memuar va tarixiy-ilmiy asar. Muallifi Zahiriddin Muhammad Bobur. Eski o'zbek (chig'atoy) tilida yozilgan (taxminan 1518/1519—1530). „Boburiya", „Voqeoti Bobur", „Voqeanoma", „Tuzuki Boburiy", „Tabaqoti Boburiy", „Tavorixi Boburiy" kabi nomlar bilan ham ma'lum. Boburning o'zi esa „Vaqoye" va „Tarix" degan nomlarni ishlatgan. Boburnomada 1494—1529-yillarda Markaziy Osiyo, Afg'oniston va Hindistonda sodir bo'lgan tarixiy-siyosiy voqealar yilma-yil o'ta aniqlik bilan bayon qilingan bo'lib, ular muallif hayoti va siyosiy faoliyati bilan bevosita bog'liqdir.

„Boburnoma" o'zida bayon qilingan voqealar jarayoniga ko'ra 3 qismga: Boburning Movarounnahr (1494—1504), Afg'oniston (1504—1524) va Hindiston (1524— 1530)dagi hukmdorlik davriga bo'linadi. Birinchi qismda Boburning otasi — temuriylarning Farg'ona ulusi hokimi Umarshayx Mirzo (1461—1494) xususida hamda Boburning Farg'ona taxtiga o'tirishi (1494-yil iyun), ammo Temuriylar davlatida avj olgan taxt uchun kurash oqibatida o'z ulusidan mahrum bo'lishi (15-asr 90- yillari), Samarqand uchun Shayboniyxonga qarshi olib borgan jangu jadallari (1497— 1501)ning behuda ketishi va nihoyat, toju taxtdan butunlay ajrab, Hisor tog'lari orqali taxminan 250 navkar bilan Afg'onistonga yuz tutishi (1504) haqidagi voqealar batafsil zikr qilingan. Ikkinchi qismda Boburning Kobulni zabt etgani, so'ng u yerda mustaqil davlat tuzgani (1508), Eron shohi Ismoil Safaviyning harbiy yordami bilan Samarqandni yana ishg'ol qilgani (1511), lekin shayboniylar (Ubaydulla Sulton, Muhammad Temur Sulton va Jonibek Sulton)dan yengilib (1512),

[5] Zahriddin Muhammad Bobur, Boburnoma, Toshkent "IJOD-PRESS"2020, 3bet

Kobulga qaytgani, keyin esa Hindistonni zabt etishga hozirlik ko'ra boshlagani xususidagi voqealar bayon etilgan. Uchinchi qism esa Boburning Dehli sultoni Ibrohim Lo'diyni mag'lub etib (qarang Panipat janglari), Shim. Hindistonni bosib olgani (1526) va Boburiylar davlatini barpo qilgani haqidagi ma'lumotlardan iborat.

„Boburnoma" 16-asrdan boshlab hozirgacha dunyoning ko'p tillari — ingliz, golland, fransuz, fors, nemis, italyan, rus, hind, urdu va boshqa tillariga bir necha martalab tarjima qilindi, sharh-izohlar bilan nashr etildi. Angliya, Amerika, Fransiya, Rossiya, Hindiston, Pokiston, Afg'oniston, Turkiya, Yaponiya kabi o'nlab mamlakat olimlarining ilmiy tadqiqotlarida „Boburnoma"ning insoniyat yaratgan o'lmas obidalar qatorida alohida o'rinda turishi ta'kidlanadi. „Boburnoma"ning jahonga mashhur bo'lishida, asosan ingliz sharqshunoslarining xizmati katta bo'ldi. Yevropadagina emas, balki jahonda birinchi to'liq nashrini (ingliz tilida) 1826-yilda J. Leyden va V. Erskin amalga oshirdi. F. Talbot esa mazkur nashr asosida 2-marta (1878, 1909) uning qisqartirilgan nashrlarini chop ettirdi. 1921-yilda ingliz sharqshunosi A. Beverij „Boburnoma"ni mustaqil suratda asl nusxadan qayta tarjima qildi. Birgina Angliyaning o'zida „Boburnoma" tarjimalari to'qqiz marta nashr etildi.

Xulosa: Zahiriddin Muhammad Bobur buyuk sarkarda, adib va davlat arbobi sifatida tarixda muhim o'rin egallagan.Uning yorqin xotirasi asrlar davomida yashab kelmoqda. U o'zining aql-zakovati, jasorati va adabiy merosi bilan nafaqat Markaziy Osiyo, balki butun dunyo tarixida muhim iz qoldirgan. Boburning harbiy iqtidori, adabiy iste'dodi va madaniyatga qo'shgan hissasi bugungi kunda ham olimlar va adabiyot ixlosmandlari tomonidan o'rganilmoqda. U o'zbek va jahon tarixida buyuk shaxs sifatida e'tirof etilgan.

REFERENCES

1. Zahiriddin Muhammad Bobur, Boburnoma Toshkent "IJOD-PRESS"2020
2. Pirimqul Qodirov, Bobur.Yulduzli Tunlar, Toshkent "Sharq" 2016
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Boburnoma
4. https://tuit.uz/ru/post/shoh-va-shoir-zahiriddin-muhammad-bobur

INTERNET, VIRTUAL VA VIZUAL OLAMNING SHAXSGA TA'SIRI

Quvondikov Sarvar To'lqin og'li, Smaylov Islom Karimbay og'li,
Chirchiq davlat pedagogika unversiteti Tabiiy fanlar fakulteti geografiya yo`nalishi 1-kurs talabalari
Ilmiy rahbar: **Umarova Shaxlo Baxtıyorovna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

ANNOTATSİYA

Ushbu maqolada internet, virtual va vizual olamning inson shaxsiyatiga ko'rsatadigan psixologik, ijtimoiy va axloqiy ta'sirlari tahlil qilinadi. Raqamli muhitdagi faoliyat inson identiteti, hissiy holati va ijtimoiy munosabatlariga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida ilmiy yondashuv asosida fikr yuritiladi. Shuningdek, salbiy oqibatlarning oldini olish uchun zarur bo'lgan omillar muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: internet, virtual olam, vizual kontent, shaxsiyat, raqamli muhit, psixologik ta'sir.

Kirish So'nggi o'n yilliklarda internet texnologiyalarining jadal rivojlanishi inson hayot tarzini tubdan o'zgartirdi. Virtual va vizual olamning kengayishi bilan inson faoliyatining aksariyati raqamli makonga ko'chmoqda. Bu esa o'z navbatida shaxsiyat, ong, ijtimoiy moslashuv va hissiy holatga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu maqola shu o'zgarishlarning mohiyati va oqibatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishga bag'ishlanadi. Raqamli texnologiyalar bugungi global jamiyatning barcha sohalariga tub o'zgarishlar kiritmoqda. Xususan, internetning ommaviylashuvi, virtual muhitning kengayishi va vizual axborot vositalarining hayotga faol kirib kelishi inson tafakkuri, xatti-harakati va ijtimoiy o'zaro aloqalariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayonlar inson shaxsiyatining shakllanishi, identiteti, hissiy-psixologik holati va jamiyatdagi o'rnini anglash jarayoniga yangi omillarni olib kirmoqda.

Internet va virtual olam bir tomondan bilim va muloqot uchun yangi ufqlarni ochayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan u insonning ichki dunyosiga, emotsional muvozanatiga, vaqt va e'tibor boshqaruviga, shuningdek axloqiy qadriyatlariga salbiy ta'sir ko'rsatish xavfini ham kuchaytirmoqda. Vizual kontentning ta'siri, ayniqsa yosh avlod orasida, ongli qaror qabul qilish, estetik mezonlarni anglash va o'z-o'zini baholash kabi jarayonlarga sezilarli darajada ta'sir qilmoqda.

Internet doimiy axborot oqimi orqali inson ongiga kuchli yuklama beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, internetdan uzoq vaqt foydalanish konsentratsiyaning susayishi, stress, tashvish va uyqu buzilishlariga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar orqali doimiy ravishda boshqalar bilan o'zini taqqoslash depressiv

holatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Internet bugungi kunda axborot manbasi sifatida beqiyos imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq ushbu imkoniyatlar bilan birga, psixologik xavflar ham ortib bormoqda. Doimiy ravishda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish **FOMO (Fear of Missing Out)** – ya'ni voqealardan orqada qolish qo'rquvini keltirib chiqaradi. Bu holat stress, tashvish, o'ziga ishonchsizlik kabi ruhiy muammolarni kuchaytiradi.

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, internetga qaramlik (addiktsiya) simptomlari xuddi giyohvandlikka o'xshash nevrobiologik mexanizmlarga ega. Internetdan haddan tashqari foydalanish dopamin tizimining haddan ziyod rag'batlanishiga olib keladi, bu esa shaxsda doimiy rag'bat istagiga sabab bo'ladi.

Virtual makonda insonlar o'zlarini istalgancha ifodalash imkoniyatiga ega. Bu esa ayrim hollarda shaxsiy erkinlikni oshirsa-da, boshqa hollarda o'ziga xoslikni yo'qotishga, yolg'on identitetlar orqali yashashga olib keladi. Shaxsning o'zini anglash jarayoni bu kabi sun'iy obrazlar ostida murakkablashadi. Virtual olamda mavjud bo'lish – bu insonning o'z haqiqiy "men"ini yashirish yoki yangi "men" yaratish imkonidir. Bu fenomen "virtual identitet" yoki "ikkinchi men" (second self) deb yuritiladi. Ko'plab foydalanuvchilar ijtimoiy tarmoqlarda ideal hayot suratlarini joylashtiradi, bu esa ularning haqiqiy hayoti bilan nomuvofiqlikni kuchaytiradi. Bu psixologik dissonansni yuzaga keltiradi va o'z-o'zini tanqid qilishga olib keladi.

Bundan tashqari, onlayn o'yinlar va metaverslar orqali inson o'z real muammolaridan qochib, sun'iy dunyoda yashashga odatlanib qolishi mumkin. Bu esa real hayotdagi ijtimoiy munosabatlarning susayishiga va ijtimoiy izolyatsiyaga sabab bo'ladi.

Vizual kontent (video, rasm, animatsiya) ko'proq e'tiborni tortadi va eslab qolish qobiliyatini kuchaytiradi. Biroq bu kontent ko'p hollarda yuzaki bo'lib, inson tafakkurining sathiyligiga olib keladi. Shuningdek, yoshi kichik auditoriyaga mo'ljallangan kontentlar orqali stereotiplar va zararli axborotlar singdirilishi mumkin. Vizual kontentlar, xususan TikTok, Instagram Reels va YouTube Shorts kabi platformalarda keng tarqalgan qisqa videolar inson miyasida "tez rag'bat – kam harakat" printsipiga asoslangan yondashuvni shakllantiradi. Bu esa uzoq muddatli e'tibor va sabr-toqatni zaiflashtiradi. Yaqinda o'tkazilgan neyropsixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, doimiy ravishda qisqa va yorqin vizual materiallarga duch kelish miyadagi frontal lob funksiyalarining sekinlashishiga olib keladi – bu esa tanqidiy fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatini pasaytiradi.

Shuningdek, vizual kontentda aks ettirilgan go'zallik me'yorlari, stereotiplar, jinsiylashtirilgan tasvirlar yosh avlod dunyoqarashiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu

holat nafaqat o'ziga nisbatan baholash mezonini buzadi, balki salbiy ijtimoiy me'yorlarni ichki qabul qilishga ham olib keladi.

Virtual muloqot real ijtimoiy munosabatlarning o'rnini bosa boshladi. Bu esa insonlararo hissiy aloqalarning zaiflashishiga, empatiya darajasining pasayishiga olib kelmoqda. Shuningdek, onlayn anonimlik kiberbulling, soxta axborot tarqatish va ijtimoiy mas'uliyatsizlikning kuchayishiga sabab bo'lmoqda. Raqamli muloqot shakllari real muloqotga qaraganda soddalashtirilgan va qisqartirilgan bo'lib, noverbal belgilar (ohang, tana tili, yuz ifodasi) yetishmaydi. Bu esa noto'g'ri tushunish, hissiy uzilishlar va begonalashuvga sabab bo'ladi. Ayniqsa, pandemiya davridan so'ng ko'plab odamlar onlayn makonga ko'nikib qolgan, bu esa real ijtimoiy faollikni yanada kamaytirdi.

Bundan tashqari, "cancel culture", "hate speech" kabi raqamli fenomenlar sababli odamlar o'z fikrini ochiq bayon etishdan cho'chib qolmoqda. Bu esa jamiyatda sog'lom bahs-munozara muhitining yo'qolishiga olib kelmoqda.

Xulosa. Internet, virtual va vizual olam inson hayotining barcha jabhalariga kirib kelgan bo'lsa-da, ular bilan ongli va mas'uliyatli tarzda munosabatda bo'lish zarur. Shaxsiyatning sog'lom rivojlanishi uchun raqamli muhitda vaqtni me'yorida sarflash, axborotni tanlab iste'mol qilish, shaxsiy identitetni saqlash hamda ijtimoiy-emotsional aloqalarni rivojlantirish lozim. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, xususan internet, virtual va vizual olam inson hayoti va ongiga chuqur kirib bormoqda. Ularning ijobiy jihatlari – axborotga tezkor kirish, yangi imkoniyatlar, ijodiy ifoda va global muloqot imkoniyati kabi afzalliklar bilan bir qatorda, jiddiy psixologik, axloqiy va ijtimoiy xavflarni ham yuzaga keltirayotgani ilmiy asosda isbotlangan.

REFERENCES

1. Yahyo, Muhammad Amin. Internetdagi tahdidlardan himoya. Yordamchi o'quv qo'llanma. Movarounnahr, 2016.-672 b.
2. Cynthia Vinney. „Very well mind". What Is Media Literacy? (2022-yil 12-yanvar.
3. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Ijtimoiy odoblar''. 2024-y
4. F.Mo'minov, Sh.Barotov va boshqa. "Ochiq axbort tizimida axborot-psixologik xavfsizlik. 2013-y
5. B.S.Abdullayeva, Y.Z.Ro'ziyev, K.V.Ismoilova. "Mediasavodxonlik va axborot madaniyati. 2024-y

OQSAROY:AMIR TEMURNING SHAHRISABZDAGI ULUG'VOR SAROYI

Alimova Durdona
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi kechki ta'lim 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Arslon Komilovich Nafasov**
Chirchiq davlat pedagogika universiteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi katta o'qituvchisi

ANNOTATSIYA.

Ushbu maqolada buyuk sarkarda va davlat arbobi Amir Temur tomonidan Shahrisabzda barpo etilgan Oqsaroy saroyining tarixi, me'moriy xususiyatlari va Sharq madaniyatidagi o'rni yoritiladi. Saroyning qurilishi, bezaklari va bugungi holati haqida ma'lumot berilib, uning Markaziy Osiyo me'morchilik an'analari bilan bog'liqligi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Oqsaroy, Amir Temur, Shahrisabz, tarix, me'morchilik, Sharq madaniyati, Markaziy Osiyo, bezak san'ati.

ANNOTATION:

This article highlights the history, architectural features, and cultural significance of the Oqsaroy Palace, built by Amir Temur in Shahrisabz. It provides information about the palace's construction, decorations, and current state while analyzing its connection to Central Asian architectural traditions.

Keywords: Oqsaroy, Amir Temur, Shahrisabz, history, Eastern culture, Central Asia, architectural heritage, decorative art.

Аннотация:

В статье рассматриваются история, архитектурные особенности и культурное значение дворца Оксарой, построенного Амиром Темуром в Шахрисабзе. Приводятся сведения о строительстве, декоре и современном состоянии дворца, а также анализируется его связь с архитектурными традициями Центральной Азии.

Ключевые слова: Оксарой, Амир Темур, Шахрисабз, история, архитектура, восточная культура, Центральная Азия, архитектурное наследие, декоративное искусство.

Kirish. Amir Temur davri me'morchiligi Markaziy Osiyo va butun Sharq madaniyatida muhim o'rin tutadi. Ushbu davrda barpo etilgan ulug'vor inshootlardan biri – Shahrisabz shahridagi Oqsaroy saroyidir. Saroy Amir Temurning qudrati va davlatining ravnaqini aks ettiruvchi eng yirik me'moriy yodgorliklardan bo'lib, uning

tarixi, qurilish jarayoni va san'at asarlari bilan bezatilganligi diqqatga sazovordir. Mazkur maqolada Oqsaroy saroyining me'moriy xususiyatlari, tarixiy ahamiyati va bugungi holati haqida so'z yuritiladi.

Qurilish tarixi.Oqsaroyning qurilishi 1380-yillarda boshlangan va taxminan 20 yil davom etgan. Uni qurish uchun Xuroson, Eron, Movarounnahr va boshqa hududlardan eng mohir me'mor va ustalar jalb qilingan. Qurilishda nafis koshinkorlik san'ati, g'isht terish texnikasi va bezak elementlari yuksak darajada qo'llanilgan.Saroyning asosiy darvozasi 50 metrdan ortiq balandlikda bo'lib, uning ustida Amir Temurning mashhur so'zlari yozilgan edi:

"Agar bizning qudratimizga shubhang bo'lsa, mana bu imoratga boq!".

Saroy devorlari ko'k va oq koshinlar bilan bezatilgan bo'lib, undagi naqshlar va yozuvlar Temuriylar davri san'atining eng yuksak namunasi hisoblangan. Oqsaroy ichida bog'lar, favvoralar, xonalar va hukmdor qabulxonalari joylashgan edi.

Oqsaroyning tarixiy va madaniy ahamiyati.Oqsaroy nafaqat Amir Temurning shaxsiy qarorgohi, balki Temuriylar davlatining siyosiy va madaniy markazlaridan biri bo'lgan. Bu yerda muhim siyosiy qarorlar qabul qilingan, mehmonlar va elchilar qabul qilingan. Saroy devorlariga Amir Temurning qudratini aks ettiruvchi bitiklar yozilgan bo'lib, ularda uning g'alabalari va davlat siyosati aks etgan.Saroyning ulug'vorligi keyinchalik boshqa Temuriy hukmdorlar uchun ham ilhom manbai bo'lgan. Masalan, Shohruh va Ulug'bek davrida qurilgan ko'plab inshootlarda Oqsaroyning me'moriy elementlari takrorlangan. Bu esa saroyning nafaqat siyosiy, balki madaniy ahamiyatini ham oshirgan.

Oqsaroyning bugungi holati va tiklanish jarayonlari.Bugungi kunda Oqsaroyning faqat ayrim qismi – ulkan peshtoqi va minoralarining qoldiqlari saqlanib qolgan. Saroyning aksariyat qismi vaqt o'tishi bilan vayron bo'lib, tabiiy ofatlar va bosqinlar natijasida katta zarar ko'rgan. Shunga qaramay, Oqsaroy tarixiy yodgorlik sifatida katta qiziqish uyg'otadi va har yili minglab sayyohlar tomonidan tashrif buyuriladi. UNESCO tomonidan Oqsaroy va boshqa tarixiy obidalarni asrab-avaylash va tiklash bo'yicha tadqiqotlar olib borilmoqda. O'zbekistonda ham tarixiy obidalarni asrash va ularning ahamiyatini oshirish borasida turli loyihalar amalga oshirilmoqda. Bugungi kunda Oqsaroy Shahrisabzning eng mashhur diqqatga sazovor joylaridan biri bo'lib, uning boy tarixi va me'moriy go'zalligi hanuzgacha olimlar va sayyohlarni o'ziga jalb etmoqda.

Xulosa.Oqsaroy Amir Temur qurdirgan eng mashhur saroylardan biridir. U juda katta va chiroyli bo'lib, devorlari rang-barang koshinlar bilan bezatilgan. Bu saroy faqat yashash joyi emas, balki muhim ishlar hal qilinadigan joy ham bo'lgan.

Hozir saroyning faqat bir qismi qolgan bo'lsa ham, u hanuzgacha mashhur yodgorlik sanaladi. Uni tiklash va saqlash ishlari davom etmoqda. Ko'p odamlar, jumladan sayyohlar, bu joyni ko'rish uchun Shahrisabzga kelishadi.

REFERENCES

1.Ashraf Ahmedov. Shahrisabz yodgorliklari va ularning tarixiy ahamiyati. – Toshkent: Fan, 2010.
2.Karimov I.A. Amir Temur merosi va uning o'rni. – Toshkent: O'zbekiston, 1996.
3.Bartold V.V. Turkiston o'n uchinchi asrda. – Toshkent: Fan, 2002.
4.UNESCO. Shahrisabz va Oqsaroyning tarixiy merosi. – www.unesco.org.
5.Yakubovskiy A.Yu. Amir Temur va uning imperiyasi. – Toshkent: Sharq, 1996.
6.Xamidov N. Amir Temur davrida san'at va me'morchilik. – Toshkent: O'zbekiston, 2001

O'ZBEKISTON MUSTAQILLIKKA ERISHISH OSTONASIDA

Djulliyeva Shaxzoda, Yuldasheva Barchinoy
ChDPU Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalari
Ilmiy rahbar:**Arslon Komilovich Nafasov.**
Chirchiq davlat pedagogika universteti fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonning mustaqillikka erishish jarayonini, uning tarixiy, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy kontekstini tahlil qiladi. 1991-yil 31-avgustda e'lon qilingan mustaqillik O'zbekistonning kelgusi rivojlanishi uchun muhim poydevor bo'lib xizmat qildi. Maqolada mustaqillikning ahamiyati, amalga oshirilgan islohotlar va ijtimoiy o'zgarishlar ko'rib chiqiladi. O'zbekistonning xalqaro maydondagi o'rni va milliy qadriyatlarni rivojlantirishga qaratilgan harakatlari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, mustaqillik,siyosiy islohotlar,iqtisodiy rivojlanish,ijtimoiy o'zgarishlar ,milliy qadriyatlar,xalqaro munosabatlar .

KIRISH

O'zbekiston mustaqillikka erishishi, uning tarixiy, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarida muhim bir bosqichni tashkil etadi. 1991-yil 31-avgustda O'zbekiston Respublikasi mustaqil davlat sifatida e'lon qilinishi, nafaqat mamlakat aholisining hayotiga, balki Markaziy Osiyo mintaqasidagi geosiyosiy vaziyatga ham jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Ushbu maqolada O'zbekistonning mustaqillikka erishish jarayonini tahlil qilamiz.

Sovet Ittifoqining qulash jarayoni

1980-yillarning oxirlarida Sovet Ittifoqida iqtisodiy va siyosiy inqirozlar kuchayib bordi. Mikhail Gorbachevning "Perestroika" (qayta qurish) va "Glasnost" (ochiqlik) siyosatlari, shuningdek, milliy harakatlarning kuchayishi O'zbekistonda ham mustaqillik g'oyalarini rivojlantirdi.

Milliy harakatlar

O'zbekistonda mustaqillik uchun kurashayotgan milliy harakatlar, xususan, "Birlik" va "Erk" kabi tashkilotlar, 1989-yildan boshlab faoliyat yurita boshladi. Ushbu harakatlar O'zbekiston xalqining milliy o'zligini anglashiga va mustaqil davlat qurish g'oyasini ilgari surishga yordam berdi.

Tarixiy kontekst

O'zbekiston tarixi davomida bir necha bor mustaqillik va ozodlik uchun kurashgan. XX asrning boshlarida, xususan, 1917-yilgi inqilobdan so'ng, O'zbek xalqining ozodlikka intilishi kuchayadi. Biroq, Sovet Ittifoqi davrida O'zbekiston

ko'plab siyosiy va iqtisodiy cheklovlarga duch keldi. Mustaqillikka erishish ostonasida O'zbekistonning ichki va tashqi siyosati ko'plab muammolar bilan to'qnash kelishi kutilayotgan edi.

Mustaqillikka erishish jarayoni

1990-yilda O'zbekiston SSR Oliy Kengashi mustaqillik deklaratsiyasini qabul qildi. Bu hujjat mamlakatning suverenitetini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. 1991-yil 31-avgustda O'zbekiston Respublikasi mustaqilligi e'lon qilindi. Mustaqillik e'lon qilinishi bilan birga, O'zbekiston o'zining yangi siyosiy va iqtisodiy yo'lini belgilashga kirishdi.

Mustaqillik davrida O'zbekiston ko'plab islohotlarni amalga oshirdi. Iqtisodiy sohada erkin bozor munosabatlariga o'tish, qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish va investitsiyalarni jalb qilish kabi chora-tadbirlar ko'rildi. Siyosiy sohada esa demokratik institutlar va tizimlarni yaratishga qaratilgan harakatlar boshlandi.

Ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar

Mustaqillik O'zbekistonning ijtimoiy va madaniy hayotida ham o'zgarishlarga olib keldi. Milliy qadriyatlar, til va madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan dasturlar amalga oshirildi. O'zbek tilining davlat tili sifatida mustahkamlanishi, madaniy merosni saqlash va rivojlantirishga qaratilgan tashabbuslar ko'paydi.

Bundan tashqari, mustaqillik davrida O'zbekiston xalqaro maydonda o'z o'rnini topishga harakat qildi. BMT, MDH, ShHT kabi xalqaro tashkilotlarga a'zo bo'lish orqali O'zbekiston global hamjamiyatda faol ishtirok etishga intildi.

Xulosa

O'zbekiston mustaqillikka erishish jarayoni tarixiy ahamiyatga ega bo'lib, bu jarayon mamlakatning kelgusi rivojlanishi uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi. Mustaqillik nafaqat siyosiy erkinlikni, balki iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy taraqqiyot uchun zarur shart-sharoitlarni ham yaratadi. O'zbekistonning mustaqillikka erishishi, uning xalqiga yangi umidlar va imkoniyatlar eshigini ochdi. Davlatning kelgusi rivojlanishi esa bu erkinlikni saqlab qolish va yanada rivojlantirishga bog'liqdir.

REFERENCES

1. Khalilov, A. "O'zbekistonning mustaqillikka erishishi: tarixi va buguni". Tashkent: O'zbekiston, 2015.
2. Sultonov, M. "Mustaqil O'zbekiston: tarixiy yo'llar va istiqbol". Tashkent: Fan, 2017.
3. Abdullaeva, D. "O'zbekistonning mustaqillik yo'lida: tarixiy voqealar va shaxslar". Tashkent: Ma'naviyat, 2018.

4. Saidov, B. "1991 yilda O'zbekistonning mustaqillikka erishishi". Tashkent: Yozuvchi, 2016.
5. Tursunov, A. "O'zbekistonning mustaqillik e'lon qilinishi: sabablari va oqibatlari". Tashkent: O'zbekiston, 2019.

FALSAFA VA UNING JAMIYATDAGI O`RNI

To`raxonova Dilfuza Soatmurodovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Tabiiy fanlar fakulteti
Geografiya yo`nalishi 1-bosqich talabasi
10dil13fu96za@gmail.com
Ilmiy rahbar: **Umarova Shaxlo Baxtiyorovna**
''Fakultetlararo ijtimoiy fanlar'' kafedrasi o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada falsafa va uning jamiyatdagi o'rni ko'rib chiqiladi.Falsafa insoniyatning fikrlash uslubi, hayotga bo'lgan munosabati va ma'naviy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Maqola falsafaning asosiy vazifalari va uning turli sohalarda qanday aks etishini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Falsafa, Jamiyat, Ma'naviyat, Tahlil, Insoniyat, media.

Аннотатци:В данной статье рассматривается философия и ее роль в обществе. Философия влияет на образ мышления, отношение к жизни и духовное развитие человечества. В статье анализируются основные задачи философии и то, как она отражается в различных областях.

Ключевые слова: Философия, Общество, Духовность, Анализ, Человечество

Abstract: This article examines philosophy and its role in society. Philosophy affects the way of thinking, attitude to life and spiritual development of mankind. The article analyzes the main tasks of philosophy and how it is reflected in various fields.

Key words: Philosophy, Society, Spirituality, Analysis, Humanity

Kirish. Falsafa, o'zining ko'plab shakllari va yo'nalishlari bilan, insoniyat tarixida juda muhim o'rin egallaydi. U aynan bilim, haqiqat, axloq va mavjudlik haqidagi eng chuqur savollarga javob qidiradi. Falsafa insonni o'z ichki dunyosini anglashga, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga va ma'naviy qadriyatlarni qayta ko'rib chiqishga undaydi. Bugungi kunda, ijtimoiy muammolar va hayotiy qiyinchiliklar zamonida, falsafaning jamiyatdagi o'rni yanada dolzarblashmoqda. Tahlil qilishdan maqsad, falsafaning turli ijtimoiy qatlamlarga, ilm-fanga va diniy e'tiqodlarga ta'sirini o'rganishdir.

Falsafa, asosan, bilish jarayonini o'rganadi va bir vaqtning o'zida axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi. Optimizm, skeptitsizm yoki utilitarizm kabi falsafiy yo'nalishlar, jamiyatda muhim rol o'ynaydi. Falsafa orqali insonlar o'z his-tuyg'ularini, e'tiqodlarini va hayotiy qarashlarini tushunishga harakat qiladilar. Bundan tashqari, falsafa ilmiy rivojlanish va tadqiqotlarga ham ta'sir etadi[6]. Falsafiy

[6] D. F. Pears, Falsafaning asoslari (2021).

tahlil, ilmiy nazariyalar asosida yangi g'oyalar ishlab chiqishga yordam beradi. Masalan, etika falsafasi, tibbiyot, iqtisodiyot va ekologiya kabi sohalarda qo'llanilishi mumkin.

Shuningdek, falsafa jamiyatda muloqot va muhokamalarni rivojlantirishda

muhim ahamiyatga ega. Falsafiy fikr almashish orqali odamlar o'z fikrlarini, qarorlarini va bahslashayotgan masalalar bo'yicha munosabatlarini yanada rivojlantiradilar.

Falsafa insoniyat tarihidagi eng qadimiy ilmlaridan biridir. Falsafiy mulohaza yuritish, fikrlash inson tabiatiga hos, demak, uning o'zi kabi qadimiydir. U olam va uning yashashi, rivojlanishi va taraqqiyoti, hayot va inson, umrning mohiyati, borliq va yo'qliq kabi ko'plab muammolar haqida bahs yuritadigan fandir.

«Falsafa» atamasi qadimgi yunon tilidagi «Filosofiya» so'zidan olingan bo'lib va u lug'aviy ma'noda «donishmandlikni sevish» «filo» - sevaman, «Sofiya» - donolik degan mazmunni anglatadi.

«Filosofiya» atamasi va u ifoda etadigan bilimlar majmui qadimgi Yunoniston va Rimda eramizdan avvalgi VII-III asrlarda yuz bergan yuksalish natijasi sifatida yuzaga kelgan edi. O'sha davrda endigina shakllanib kelayotgan nazariy fikrning ifodasi bo'lmish falsafiy tafakkur olamni yahlit va bir butun holda tushunish mujassamiga aylangan edi. Qadimgi Yunonistonda «filosofiya» atamasini dastlab matematika fani orqali barchamizga yahshi ma'lum bo'lgan, alloma Pifagor ishlatgan.

Qadimgi Sharq va Yunonistonda har tomonlama chuqur bilim va katta hayotiy tajribaga ega bo'lgan, inson ma'naviyatini boyitish va haqiqatni bilishga intiluvchi kishilarni faylasuflar deb ataganlar. Fozil va komil insonlargina falsafa bilan shug'ullanganlar. Qadimgi dunyoda fanlarning barchasini, ular qanday ilmiy masalalar bilan shug'ullanishdan qat'iy nazar, filosofiya deb ataganlar. U ham ijtimoiy borliq, ham tabiat to'g'risidagi ilm hisoblanar edi. Shu ma'noda, dastlabki filosofiya olam va unda insonning tutgan o'rni haqidagi qarashlar tizim bo'lib, dunyoni ilmiy bilish zaruratidan vujudga kelgan edi.

Falsafiy tafakkur insonning o'z-o'zini anglashidan boshlanadi, uning olam haqidagi bilimlarini umumlashtirish asosida rivojlanib boradi. Vatandoshimiz, sharqda mashhur bo'lgan faylasuf Aziziddin Nasafiy shunday degan: «Ey darvesh, ulug' olamning avvalu ohiri, zohiru botini, mohiyat va shakllarini anglab yetish uchun o'zingning mohiyatingni, zohir va botiningni anglab yetkin. Bundan boshqa yo'l yo'q. Inson bilishining ob'ekti bo'lgan olam cheksizligi sababli, bu savollarga javob berish imkoniyati ham cheksizdir. Bu savollarga javob izlash bizning kunlarimizgacha davom etib kelmoqda, bundan keyin ham davom eta beradi.

2005 yilning 28 dekabr kuni Prezidentimiz Islom Karimov «Yoshlik» talabalar shaharida ta'kidlaganidek: «Dunyoni anglash, hayot va jamiyat qonuniyatlarini har tomonlama idrok etish, yer yuzidagi turli halqlar va millatlar dunyoqarashi, g'oyasi, maslak-muddaolarini bilish, uchun ham falsafa fanini keng va atroflicha o'rganish darkor. Bir so'z bilan aytganda, yoshlarimizni falsafiy tafakkur bilan qurollantirish – davr talabi. Nega deganda, bugungi zamonda har qanday raqib va muholif bilan bahsga kirishish uchun uning qarashlari va g'oyasi, falsafasini ko'proq bilishimiz, kerak bo'lsa, uning o'zidan ham puhtarok egallashimiz lozim.

Falsafiy bilimlar – olamni sezish va idrok etish. [masalan, badiiy idrok etish shakllariga nisbatan yuqori makondagi bilimlardandir. Chunonchi, olamni bilish va tushunish kabi, «olam-odam» munosabatlari falsafiy dunyoqarashda esa o'ziga hos ravishda hal etiladi.

Falsafiy qarashlarni har doim ham keng tarqalgan fikrlarga mos kelishi yoki unga zid kelishi shart emas. Aql-idrok va bir lahzali amaliy harakatni ko'zlovchi sog'lom fikr mavjud bo'lgan hayot muammosini payqamay qolishi ham mumkin. Falsafiy tafakkur albatta ana shu muammoni aniqlaydi va uni hal etish yo'lini izlaydi. To'g'ri, falsafiy tafakkur

Hususan, ilmiy bilimlarning barchasi falsafa fani hususiyatlarini tushunishga yordam beradi. Ekologiya va sinergetika kabi umumiy ilmiy fanlar falsafaga yaqin turadi va uning rivojiga ta'sir kursatadi. Ammo, shunisi ham borki, bu fanlarning o'zi falsafaga yaqin turadi va uning rivojiga ta'sir ko'rsatadi. Ammo, shunisi ham borki, bu fanlarning o'zi falsafaning hozirgi fanlarni umumlashtirishdan kelib chiqqan. Ilmiy nazariyalar har qanday yirik [fundamental] va umumlashgan bo'lsa, u shunchalik katta muammolarni hal etishi mumkin. Falsafiy qarashlar esa ana shu muammolarni umumbashariy manfaatlar nuqtai nazaridan hal etish yo'llarini ko'rsatadi.

Falsafaning asosiy hususiyati-olamni va odamni alohida o'rganish emas, balki olam va inson o'rtasidagi munosabatlarning eng muhim qonuniyatlarini o'rganishdir. Falsafaning o'ziga hosligi va jamiyatdagi o'rni ham shundadir.

REFERENCES

1. D. F. Pears, Falsafaning asoslari (2021).
2. N. S. Novikov, Falsafa va mantiq (2020).
3. A. R. Rahmonov, Falsafa va jamiyat (2019).
4. R. M. Shodmonov, Inson va uning falsafasi (2022)

ONG VA RUHIYATNING IJTIMOIY TARIXIY MOHIYATI.

Eronov Samarbek
dotsent, Toshkent davlat texnika universiteti Olmaliq filiali
Xanjarova Husniya
talaba, Toshkent davlat texnika universiteti Olmaliq filiali

ANNOTATSIYA.

Ong va ruhiyatning ijtimoiy tarixiy mohiyati insoniyatning rivojlanishi va jamiyatdagi o'zgarishlar bilan chabarchas bog'liq.Inson borki, odam va olam yaratilganligini tan olar ekan, ong ham yarayganning qudrati, fazlu-karami deb hisoblaydi. Ong – bu insonning o'zini anglashi, fikrlashi, his-tuyg'ulari va tajribalarini aks ettiruvchi jara va tajribalarini aks ettiruvchi jarayon.

Kalit so'zlar: individual, kontekst, substansiya.

Falsafada ongning tuzilishi jamoatchilik bilan ko'proq bog'liq bo'ladi.Falsafada ong-obyektlarni bilish, ular bilan va butun dunyo bilan bog'lanish qobiliyatidir.Ongni hech qachon dunyodan alohida holda mustaqil ko'rib chiqa olmaymiz.Insoniyat tug'ilibdiki, unda ong rivojlangan, garchi ong tushunchasi paydo bo'lmagan bo'lsa ham.Keyin-keyin insoniyat sekin rivojlangan sari ong ham rivojlanib, o'sib borgan.Ong bu o'z tanasini his qilish, his-tuyg'uga berilish,eng asosiysi o'zini menini aglashidir.Inson ong va ruhiyatsiz hech kim.Biz o'lganimizdan keyin ruh tanani tark etishi mumkin ammo ong ruhiyatni tark etmaydi.Faylasuflar ong haqiqatdan ham ajralgan holda mavjud emas deb hisoblashgan.Bu bizning haqiqatga bo'lgan munosabatimiz. Turli oqimlar falsafalar ongni o'ziga xos tarzda talqin qiladilar;

1.Dualizm (Platon,Dekart)– ruh (ong) va materiya (tana) ikkita mustaqil , ammo bir-birini to'ldiruvchi substansiyadir.Tana o'ladi lekin ong o'lmas va o'limdan keyin uning g'oyalari va shakllari dunyosi qaytadi.

2. Idealizm (J.Berkli) – ong birlamchi bo'lib, moddiy olamning predmetlari ongni idrok etishdan tashqarida mavjud emas.

3. Materializm (F.Engels, D.Devidson) – ong olamni aks ettiruvchi va uning yaratuvchisi bo'lgan yuksak uyushgan materiyaning xossasidir.

4. Hinduizm- ong moddiy tabiatning harakatlarini kuzatuvchi jim oliy guvoh.

5. Buddizm - hamma narsa ongdir.

Inson ongi.Ongning tuzilishiga ma'lum bir munosabat kiradi. Muhit, odamlar va bundan dunyoning individual surati shakllanadi. Rivojlanayotgan munosabatlar, bilish va tajriba inson ongining bevosita jamiyat orqali rivojlanadigan xususiyatlaridir.

Ong va ruhiyat bir-biri bilan uzviy bog'liq tushunchalardir. Ong insonning atrof-muhitni anglash, fikrlash va tushunish qobiliyatini ifodalasa, ruhiyat insonning ichki kechinmalari, hissiyotlari va psixologik holatini aks ettiradi. Bu ikki tushuncha birgalikda insonning ichki va tashqi olamni idrok etishida muhim rol o'ynaydi. Falsafiy nuqtai nazardan, ong va ruhiyatning kelib chiqishi va mohiyati haqida turli qarashlar mavjud. Ba'zi diniy ta'limotlarda inson ongi ilohiy aqlning aks etishi sifatida qaraladi, bunda ruhiyat insonning istak va fikrlarini tashuvchi sifatida tasvirlanadi. Boshqa yondashuvlarda esa ong inson miyasi faoliyatining mahsuli sifatida ko'riladi, ruhiyat esa bu jarayonlarning sub'ektiv tajribasi sifatida talqin etiladi.

Shuningdek, til va nutq ham ong va ruhiyatning ifodalanishida muhim ahamiyatga ega. Til yordamida inson o'z fikrlarini ifodalaydi, bu esa ongning tashqi ko'rinishi hisoblanadi. Ruhiyat esa insonning ichki holatlarini, hissiyotlarini va kechinmalarini aks ettiradi, bu esa ong orqali anglanadi va ifodalanadi.Ruhiyat esa insonning ichi holati, emotsiyalari, motivatsiyalari va xulq – atvori bilan kontekst muhim rol o'ynaydi.Har bir insonning ongida jamiyatning tarixi va madaniyati aks etadi.Ruhiyat esa ijtimoiy munosabatlar orqali rivojlanadi.Insonlar o'rtasidagi muloqot, o'zaro ta'sir va hissiyotlar ruhiyatni shakllantiradi.Ijtimoiy muhit oilaviy va do'stlik aloqalari ruhiyatga ta'sir ko'rsatadi. Ruhiyat tarixi falsafasi inson ruhiyati va uning tarixiy rivojlanishini falsafiy nuqtai nazardan o'rganadi. Bu soha insonning ruhiy holati, hissiyotlari va ongining tarixiy jarayonlar davomida qanday shakllanganini tahlil qiladi.Tarix falsafasi insoniyat tarixini falsafiy nuqtai nazardan o'rganadi, uning mazmuni, maqsadi va rivojlanish qonuniyatlarini tahlil qiladi. Masalan, G'arb falsafasida O. Shpengler madaniyatlarning hayotiy tsikllarini tahlil qilib, har bir madaniyatning o'ziga xos ruhiyati mavjudligini ta'kidlagan. Uning fikricha, har bir madaniyat tug'ilish, o'sish, qarish va so'nish bosqichlarini boshdan kechiradi. Shuningdek, G. Gegel tarixni mutlaq ruhning o'zini anglash jarayoni sifatida ko'rib, tarixiy jarayonlarni dialektik rivojlanish asosida tushuntirgan. Uning nazariyasiga ko'ra, tarixiy voqealar va jarayonlar ruhning o'zini anglash va rivojlanishidagi bosqichlardir.Shu bilan birga, Sharq falsafasida ham ruhiyat va tarixiy jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlik muhim mavzulardan biri bo'lib, masalan, A. Nasafiy insonning o'zini anglashini olamni anglashning asosi deb bilgan. Uning fikricha, inson o'z mohiyatini, zohir va botinini anglash orqali olamning mazmun-mohiyatini tushunishi mumkin.

REFERENCES

1.Falsafa.Toshkent–2019y. Z.Davronov N.Shermuhammedova,
D.Fayzixo'jayeva, M.Nurmatova, B.Husanov, M.Qahhorova, A.Sultanova

2.ChatGBT.
3.Falsafa.Toshkent – 2006y. M.A.Ahmedova.

JAMIYATNING GLOBALLASHUVI SHAROITIDA MAKTABGACHA TA'LIM SOHASIDA TA'LIMGA TEXNOLOGIK YONDASHISH

SA'DULLAYEVA MAHFUZA HUSAINOVNA
CHDPU Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qtuvchisi
GANIYEVA NASIBA SHUXRAT QIZI
ULASHOVA DILARA BOTIR QIZI
CHDPU Maktabgacha ta'lim fakulteti talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada jamiyatning globallashuvi sharoitida maktabgacha ta'lim sohasida ta'limga texnologik yondashuvning mohiyati tahlil qilinadi. Maqola texnologik yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni va afzalliklarini, shu jumladan bolalarning kognitiv, ijodiy va emosional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashdagi ahamiyatini o'rganadi. Maktabgacha ta'limda zamonaviy texnologiyalarning qo'llanilishi, masalan, interaktiv doskalar, kompyuter va planshetlar, onlayn platformalar va multimedia vositalari orqali o'quv jarayonini qanday samarali va qiziqarli qilish mumkinligi muhokama qilinadi.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается сущность технологического подхода в дошкольном образовании в условиях глобализации общества. Статья анализирует роль технологического подхода в образовательном процессе и его преимущества, в частности, в поддержке когнитивного, творческого и эмоционального развития детей. Описание использования современных технологий в дошкольном образовании, таких как интерактивные доски, компьютеры и планшеты, онлайн-платформы и мультимедийные средства, позволяет понять, как сделать образовательный процесс более эффективным и увлекательным.

ANNOTATION

This article examines the essence of the technological approach in preschool education in the context of globalizing society. It analyzes the role of technological approaches in the educational process and their advantages, particularly in supporting children's cognitive, creative, and emotional development. The article describes the use of modern technologies in preschool education, such as interactive boards, computers and tablets, online platforms, and multimedia tools, illustrating how these can make the educational process more effective and engaging.

Bugungi kunda jamiyatning globallashuvi butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimlarining yangilanishiga sabab bo'lmoqda. Maktabgacha ta'lim, jamiyatning kelajak avlodini tayyorlashdagi muhim bosqich bo'lib, texnologiyalardan foydalanish orqali o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Maktabgacha ta'limda texnologik yondashuv bolalarning kognitiv, ijodiy va emosional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda, shu bilan birga global ta'lim standartlariga mos kelishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada maktabgacha ta'limda texnologik yondashuvning mohiyati va globallashuv jarayonida uning roliga to'xtalamiz.

Mutaxassislarning fikriga qaraganda, globallashuv jarayonlari fanda ham global o`zgarishlarni keltirib chiqardi. Bular eng avvalo fanning mohiyati, strukturasi, funktsiyalaridagi – transformatsiya jarayonlari, ya`ni chuqur, yangi sifatiy o`zgarishlar bilan xarakterlanadi. Bularni eng avvalo fanning tobora global, internatsional mazmun kasb etib, globallashib borayotganida ko`ramiz. Bu jarayon ikki yo`nalishda rivojlanayotganligi ta`kidlanmoqda. Bulardan birinchisi, fanning notijorat globallashuv yo`nalishi bo`lib, unda olimlar va turli o`quv yurtlari birgalikda ilmiy tadqiqot olib boradilar, o`zaro bilim almashish sodir bo`ladi. Ikkinchisi tijorat yo`nalishidagi fandagi globallashuv hisoblanadi. Bu yo`nalish asosan XX asrdan boshlandi va keyingi o`n yillarda dadil o`sib borayotganligi kuzatilmoqda. Bu yo`nalishdagi fan globallashuvi ob'yektiv asosga ega bo`lib, uning omillari bo`lib global moliyaviy va fond bozorlarining vujudga kelishi; xalqaro raqobatning kuchayib global tus olishi; transmilliy korporatsiyalarning iqtisodiy faoliyat ko`lamining o`sishi; aloqa vositalari, shuningdek global INTERNET tarmog`ining rivojlanishi, yerning maxsus sun`iy yo`ldoshlarining uchirilishi xizmat qiladi. Respublikamizda amalga oshirilayotgan ta`lim sohasidagi islohotlar xalq ma`naviyatining yuksalishi, asrlar davomida yaratilgan qadriyatlarni tiklash, asrabavaylash, kelajak avlodga yetkazish, umuminsoniy merosdan bahramand bo`lish, global o`zgarishlar sodir bo`layotgan jamiyatda faol, ma`naviy yetuk insonlarni shakllantirishning asosidir.

Ta'lim-tarbiya mazmuni, maqsadi va vazifalari davrlar o'tishi bilan kengayib borishi natijasida uning shakl va usullari ham takomillashib bormoqda. Hozirda inson faoliyatining asosiy yo'nalishlari shu faoliyatda ko'zda tutilgan maqsadlarni to'liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimga, yani texnologiyalarga aylanib bormoqda. Xuddi shu kabi hozirgi vaqtda ta'lim-tarbiya sohasida ham zamonaviy pedagogik texnologiyalarga amal qilina boshlanadi.

Pedagogik texnologiyalar ijtimoiy zaruriyat bo'lgani bois dastavval XX asrning 30-yillarida AQSHda "ta'lim texnologiyasi" atamasi faqat texnika vositalari yordamida o'qitishga nisbatan qo'llanilmasidan, balki jahon

pedagogikasida yangi yo'nalish pedadogogik texnologiyaga asos soldi. Pedagogik texnologiyalar asoschilari B.Blum, D.Kratvol, N. Gronlund, J. Blok, L. Anderson va boshqalardir.

XX asrning 50-yillarida ta'lim jarayonida texnik vositalarni qo'llash "ta'lim texnologiyasi" yo'nalishini belgilab beruvchi omil, deya e'tirof etildi, asosiy e'tibor ta'lim oluvchilar auditoriyasini kengaytirish, texnik vositalardan foydalanish evaziga amalga oshirilishi, texnik vositalarning imkoniyatlarini yanada takomillashtirish, ularning axborot sig'imini kengaytirish, axborotlarni uzatish xizmatini sifatli tashkil etish, ta'lim olishni individuallshtirish kabi masalalarga qaratildi.

Texnologik yondashuv, ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo'llashni anglatadi. Maktabgacha ta'limda bu tushuncha o'z ichiga o'qishning yangi usullarini, interaktiv vositalar va multimedia dasturlarini joriy qilishni, shuningdek, bolalar bilan ishlashda innovatsion texnologiyalardan foydalanishni oladi. Texnologik yondashuv o'qituvchilarga o'quv materiallarini yanada qiziqarli va samarali tarzda taqdim etishga, bolalar esa o'quv jarayonida faol ishtirok etishga imkon beradi.

Globallashuv jarayoni ta'lim tizimlarida o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Har bir mamlakat o'z ta'lim tizimini globallashuv sharoitida yangilashga, eng ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etishga harakat qilmoqda. Maktabgacha ta'limda texnologiyalarni qo'llash bolalarni nafaqat milliy, balki global miqyosda ham tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu bolalarga boshqa madaniyatlar va dunyoqarashlar bilan tanishish imkoniyatini beradi va ularni kelajakda zamonaviy va raqamli dunyoga tayyorlaydi.

Texnologik yondashuvning afzalliklari

1. **O'quv jarayonining samaradorligini oshirish**: Maktabgacha ta'limda texnologiyalardan foydalanish, o'quv jarayonini yanada qiziqarli va interaktiv qiladi. Bolalar o'quv materiallari bilan o'zaro faoliyatda bo'lib, o'rgatish jarayonida o'zlariga qulay va samarali usullarni tanlashadi. Masalan, bolalar uchun mo'ljallangan interaktiv o'yinlar va ta'lim dasturlari ularning o'quv qobiliyatlarini rivojlantiradi.
2. **Ijodiy salohiyatni rivojlantirish**: Texnologiyalar bolalar uchun ijodiy va analitik fikrlashni rivojlantirishda yordam beradi. Multimedia vositalari, video va audiomateriallar bolalarning tasavvurlarini kengaytirib, yangi bilimlarni qiziqarli tarzda o'zlashtirish imkoniyatini yaratadi.
3. **Kognitiv rivojlanish**: Texnologiyalar yordamida bolalar yangi ko'nikmalarni o'rganish, masalan, matematik fikrlash, muammolarni hal qilish va boshqa ko'plab kognitiv faoliyatlarni amalga oshiradilar. Bu jarayon ularning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

4. **Individual yondashuv**: Texnologiyalar ta'lim jarayonida har bir bolaning ehtiyojlarini hisobga olish imkoniyatini yaratadi. Misol uchun, adaptiv o'quv tizimlari yordamida bolalar o'zlarining o'qish tezligi va uslubiga mos materiallar bilan ta'minlanadi.

XULOSA

Maktabgacha ta'limda texnologik yondashuvning mohiyati, jamiyatning globallashuvi sharoitida ta'lim tizimlarining yangilanishi va rivojlanishiga mos keladigan yangi pedagogik usullarni qo'llashda namoyon bo'ladi. Texnologik yondashuv bolalar uchun yangi imkoniyatlar yaratib, ularning kognitiv, ijodiy va emosional rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Shuningdek, bu yondashuv global miqyosda ta'lim jarayonlarini yanada samarali va aniq tarzda olib borish imkoniyatini taqdim etadi. Maktabgacha ta'limda texnologiyalardan foydalanish, ta'limni global miqyosda raqamlashtirishning muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi.

REFERENCES

1. Badriddinova, M. (2020). *Maktabgacha ta'limda texnologiyalarni qo'llash*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi nashriyoti.
2. Shadiev, R. (2019). *Pedagogika va axborot texnologiyalari*. Tashkent: Science and Education.
3. Johnson, D., & Wilson, L. (2018). *The Role of Technology in Early Childhood Education*. Journal of Early Childhood Education, 45(3), 245-258.
4. Sarifov, S. (2021). *Globallashuv va ta'lim tizimlaridagi o'zgarishlar*. Tashkent: Innovatsiya va ta'lim texnologiyalari markazi.
5. Ibragimova S.K. GLOBALLASHUV DAVRIDA MAKTAB RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH// № 5 (100), часть 1» Декабрь, 2022

RATSIONAL VA IRRATSIONAL YONDASHUVNING QIYOSIY TAHLILI

Shokirova Iroda
irodashokirova56@gmail.com
Elmurodova Fotima
fotimaelmurodova69@gmail.com
CHDPU,1-bosqich talabalari.

Annotatsiya

Ushbu maqolada falsafa tarixidan chuqur joy egallagan ratsionalizm va irratsionalizm masalalari tarixi va mazmun va moxiyati atroflicha tahlil etilgan bo'lib,ularning bir-biriga yondashishlari va aralashuvi faktlar asosida ochib berilgan.Ratsional tafakkur ilmiy dalillar va mantiqiy izchillikka asoslanishi bilan ajralib tursa,irratsional tafakkur intuitsiya va hissiy idrok orqali haqiqatni tushunishga harakat qiladi.Maqolada bu ikki usulning falsafiy merosdagi o'rni va ularning o'zaro uyg'ulgi yoritiladi.

Kalit so'zlar:ratsional tafakkur,irratsional tafakkur falsafiy meros,ilmiy metod,intuitsiya,mantiqiy fikrlash,mistik tajriba,san'at,bilish jarayoni.

Kirish. Falsafiy meros insoniyat tafakkurining eng qadimiy va asosiy jihatlaridan biri bo'lib,bu ikki asosiy tafakkur usuli-ratsional va irratsional tafakkur orqali shakllangan.Ratsionallik va irratsionallik munosibligi muammosini tadqiq etishda tarixiy yondashish ushbu katigoriyalar mohiyatini aniqlash,ularning kelib chiqishi va evolyutsiyasini,umuman falsafiy ong evolyutsiyasini tushinish nuqtai nazaridan zarurdir.

1.Ratsional tafakkur. Ratsional tafakkur mantiqiy asosga,ilmiy dalillarga va tizimli tahlilga tayanadi.Ratsional tafakkur inson aqliga,mantiqiy tahlilga,dalil va isbotlarga asoslangan fikrlar jarayonidir.Bu yondashuv haqiqatni anglash, tabiat qonuniyatlarini tushuntirish va ilmiy bilimlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.Antik davr faylasuflari,xususan,Aristotel tomonidan ishlab chiqilgan mantiqiy fikrlash qoidalari ratsiona tafakkurning poydevorini yaratdi.Aristotel o'zining deduktiv mantiqiy tizimi orqali har qanday bilim asosli dalillarga tayanish kerakligini takidlagan. O'rta asrlarda Ibn Sino va Farobiy kabi musulmon olimlari ratsional tafakkurga asoslangan falsafiy va ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirganlar.Ularning asarlari keyinchalik Yevropada Uyg'onish davrining ilmiy rivojlanishiga zamin yaratdi.

Ratsional tafakkur quyidagi xususiyatlarga ega:

Mantiqiy izchillik-har qanday fikr yoki qarash aniq dalillarga asoslanishi kerak.

Tizimlilik-tushunchalar va nazariyalar o'zaro bog'liq va tushunarli bo'lishi lozim.

Ilmiy dalillar-fikrlar empirik kuzatuvlar va tajribalar orqali tasdiqlanishi zarur. Bu tafakkur usuli zamonaviy fan va texnologiyalarning rivojlanishida asosiy o'rin tutadi.Masalan,matematika,fizika va boshqa tabiiy fanlar ratsional tafakkur tamoyillariga asoslanadi.

2.Irratsional tafakkur. Irratsional tafakkur esa insonning sezgilari,ilhom,intuitsiya va mistik tjribalar orqali haqiqatni anglashga intilishidir.Bu yondashuv san'at,din,falsafa va psixilogiya kabi sohalarda namoyon bo'ladi. Platonning g'oyalar nazariyasi nazariyasi,Shopenhauerning iroda va istak hqidagi fikrlari ko'riladi.

Irratsional tafakkur inson ongining cheksizligi va intuitsiya orqali yangi bilimlarga ega bo'lish imkoniyatini ta'kidlaydi.Masalan,fransuz faylasufi Anri Bergson intuitsiyani bilishning eng muhim vositasi deb hisoblab,uni ratsional tafakkurdan ustun qo'ygan.Badiiy ijod,diniy tajribalar va mistik qarashlar irratsional tafakurning asosiy ifodalaridir.Masalan,Leonardo da Vinchi,Mikelanjelo va boshqa san'atkorlrning asarlari ham intuitsiya va ilhom natijasida bo'lib,ular ratsional tafakkur bilan to'liq izohlab bo'lmaydigan ijodiy jarayonlar mahsulidir.

Irratsional tafakkur quyidagi jihatlarga ega:

Intuitsiya-odamlar ba'zan dalillarsiz,ichki sezgi orqali haqiqatni anglashi mumkin.

Hissiyotlar-inson tafakkuti faqat mantiq bilan cheklanib qolmay,hissiyotlar ham muhim o'rin tutadi.

Simvolizm-tushuncha va g'oyalar bevosita emas,balki ramzlar va timsollar orqali ifodalanadi.

Bu usul Sharq falsafasi,sofizm va ekzistensializmlarda muhim o'rin egallaydi.Masalan,Zen buddizmi va Sufiylik irratsional tafakkurning yorqin namunalari hisoblanadi.

3.Ratsional va irratsional tafakkurning uyg'unligi.

Falsafiy merosda bu ikki tafakkur usuli bir-birini inkor etmay,balki o'zaro uyg'unlikda mavjud bo'lgan.Masalan,nemis faylasufi Kant ratsional tafakkur va intitiv bilim o'rtasidagi bog'liqlikni takidlagan.Hozirgi zamonaviy falsafada ham ilmiy tafakkur va badiiy-estetik idrok bir-birini to'ldirib kelmoqda.

Va yana bir jihatda to'xtalishimiz lozim:falsafada ratsionallik va irratsionallikning aralashib,qo'shilib ketishi falsafa rivojlanishiga turtki beradi hamda,shu bilan birga,mistitsizm,germetizm,gnostitsizmlar kabi sof irratsional ta'limotlarning paydo bo'lishi va rivojlanishiga imkon beradi.

Shunday qilib, muammoning falsafiy-tarixiy tahlili tadqiq etilayotgan tushunchalar mazmunlarining muayyan tarixiy davrda ustunlik qilaotgan dunyoqarash,mavjud olam manzarasiga bog'liq ravishda o'zgarishini aniqlashga imkon beradi.Masalan,o'rta asrlarda ijtimoiy ong dominantasi din bo'lgan,ijtimoiy ongning qolgan shakllari diniy tus oladi,dinhukumronligi ostida bo'ladi.Lekin,shuni takidlash lozimki,falsafiy fikrning hukumron diniy dunyoqarashga ta'sir etganligi diniy ongning o'zinitakomillashtirishning zaruriy sharti sifatida,ratsional fikr yuritishning muhim ahamiyatini tan olinganligi bilan bog'liq bo'lgan.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda,falsafiy meros inson tafakkurining turli yo'nalishlarini o'z ichiga oladi.Ratsional tafakkur ilmiy va mantiqiy asosga tayansa,irratsional tafakkur sezgi va ichki idrok orqali haqiqatni anglashga intiladi.Insoniyat taraqqiyoti davomida bu ikki yondashuv bir-birini to'ldirib kelmoqda va kelajakda ham bilish jarayonining yanada mukammallashtirilishiga xizmzt qiladi.

REFERENCES

1. Aristotel. "Organon"- Mantiqiy fikrlash asoslari.
2. Platon. "Davlat"- G'oyalar nazariyasi.
3. Dekart. "Meditatsiyalar"- Ratsional tafakkur tamoyillari.
4. Shopenhauer."Iroda va tasavvur sifatida dunyo"- Irratsional tafakkur tushunchasi.

IDEOLOGICAL SECURITY AND CONSENSUS ISSUE IN NATIONAL DEVELOPMENT

Tashmetov Tuxtasin Xudayberganovich
Associate Professor, Doctor of Philosophy (PhD) Chirchik State Pedagogical University Tel. 99899 439 17 27.E-mail:toshmetovtuxtasin@gmail.com ORCID ID: *https://orcid.org/0009-0009-7633-4035*

Eshpo'latova Laziza Zafar qizi
CHDPU, Faculty of Tourism, Foreign Languages and Literature Department, 1st-year student
eshpolatovalaziza29@gmail.com

Annotation: This article explores the importance of ideological and ideological views in the development of society, the transparency and intensity of the struggle and competition between them, the logical basis of the views of various forces that indicate their goals and activities, and the possibility of expanding national development when constructive ideas and ideological activities dominate. A critical point of view regarding alternative teachings is one of the urgent aspects.

Keywords: State, society, religion, nation, ethical, idea, politics, ideology, constructive idea, destructive idea, ignorance, nationalism.

Every society has a certain social structure that includes various social layers, classes, groups, and social institutions. The diversity of the social structure serves as the basis for the variety of interests and aspirations of the elements that make it up. Ideological and ideological views are specific expressions of these interests and aspirations, and over time, they form into a system of logically grounded views that indicate the goals and directions of activity of different forces. Therefore, when constructive ideas and ideological activities prevail in any state, the opportunities for national development expand. In the social-political space called "Earth": legal equality, freedom of will, peace on an international scale are established, and friendly relations between nations and religions are strengthened.

At the same time, national development ideas aim to mobilize the potential capabilities of society, taking into account the objective laws of its development, the role of subjective factors in their implementation, and specific historical conditions. Considering this, President of the Republic of Uzbekistan Sh.M.Mirziyoyev states: "In the future, the scale, significance, and directions of activities that we must implement in this area, the need to achieve results in this field require the development of Uzbekistan's 2022-2032 Spiritual Development Strategy and its

integration into the state policy" [1]. Indeed, the ideological and ideological consensus of social-political forces in the country is a fundamental condition for the establishment of a stable spiritual development strategy.

Thus, the formation and development mechanisms of the social structure of society are rooted in human activity. People unite into various groups for production and divide their tasks. The division of social labor is of great importance in the formation of social layers and groups. Based on this, social layers and groups differ from each other in terms of the nature of labor, interests and needs, and their positions in the system of social relations.

It should be noted that as society develops, its social structure becomes more complex. These social units, according to the aforementioned characteristics, have their own positions, interests, and aspirations. The interests of these social groups are formed based on the interests of their members, but they are not just a mechanical sum of individuals. The common characteristics of individual members' objective social conditions are generalized and expressed as a whole [2].

It is evident that the formation of ideological and ideological views is a very complex process, and various social factors also influence their formation and content. In particular, these include:

- The ideological and ideological heritage created earlier. It served as an environment for the formation of the social consciousness of new generations and groups and is used as material for new perspectives.
- The social mentality, moods, and aspirations of existing groups arising from their living conditions. They directly correspond to actual interests, but their objectivity and subjectivity are indistinguishable, giving a direct impetus to the formation of ideological and ideological views.
- The objective and subjective opportunities of national development, based on rationality and the real situation, give strength to any ideological view. Otherwise, they remain general, practically limited, and incapable of determining the direction of development. The place of many utopian ideas in the history of society is evidence of this.
- Ideological and ideological diversity is an inevitable social and spiritual phenomenon, and many factors are behind it. Among them, the previously mentioned factors play an important role. In addition, ideological and ideological views are more diverse compared to the objective social environment. Just as one essence manifests itself in many phenomena with its peculiarities, in terms of reflecting social reality and how it embraces the future, the diversity increases. Furthermore, the interests of people and various groups are mixed, which further intensifies ideological and ideological diversity. In social life, people never appear only as representatives of one

group. They have direct connections with various social groups such as national, local, age, professional, gender, class, ethical, and religious groups. Therefore, for ideological and ideological views to have a practical character, they must encompass their synthetic content. Ideological and ideological diversity leads to mutual struggle and competition between them, and as a result, ideological and ideological development is ensured [3].

In turn, the one-sided approach to the social structure and its ideological and ideological expression dominated the history of worldview in society for a long time. Nationalism, religious, and class-based approaches stand out in the history of society in terms of their significance.

In the justification of a goal or its implementation methods, ideological and ideological views may be in a relationship of opposition. Alternative ideological and ideological views are extremely important in the development of society because their open and intense struggle and competition stand out, and as a result, they improve in every aspect. The opposition of views forces the utilization of alternative intellectual, ideological, and other resources, and the critical perspective on alternative teachings is one of the urgent issues. In this regard, the following words of President Shavkat Mirziyoyev in his address to the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan on January 24, 2020, are noteworthy: "…If we aim to make Uzbekistan a developed country, we can only achieve this through rapid reforms, science-education, and innovation. For this, first and foremost, we need to train a new generation of proactive reformers, strategically thinking, knowledgeable, and skilled personnel. This is why we started reforming all levels of education, from preschool to higher education institutions. Not only the youth but also the entire society must improve their knowledge and skills, which requires education, high spirituality. Where there is no science, there is backwardness, ignorance, and, of course, deviation from the right path" [4]. His words refer to the attempts of opposing ideological and ideological views to unite material forces that are their closest implementers.

It can be said that the historical-national development has been marked by the struggle between alternative ideological and ideological views.

Thus, the existence of alternative ideological and ideological views is generally a positive phenomenon. In addition to the previously mentioned (mutual ideological struggle, critical thinking, unifying role), they have several other characteristics. In mutual opposition, opposing ideological and ideological views are related to political and practical activities. Because without having power or actively influencing it, opposing ideological and ideological views cannot be realized. Secondly, opposing ideological views in opposition are based on the interests and aspirations of a particular material force (class, nation, social layer), and therefore they tend to

express the interests of society in a one-sided manner. However, due to the political struggle for power, they take on the appearance of a national ideology. Thus, ideological views in an opposing relationship are important spiritual phenomena that define the direction of national development and other specificities.

REFERENCES:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. –Toshkent: O'zbekiston, 2021. – B 272-273.

2. Tashmetov T.X. Yoshlar ma'naviyatining samaradorligini oshirishda zamonaviy texnologiyalari // "Turkiy davlatlarning o'zaro manfaatli integratsiyasi – barqaror taraqqiyot kafolati" mavzusidagi Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. 29-30 mart 2024-yil. B. 633-638.

3. Tashmetov T.X. Globallashuv davrida barkamol yoshlarni rivojlantirishning g'oyaviy mexanizmlari // Urganch davlat universiteti "Ilm sarchashmalari" ilmiy-nazariy, metodik jurnal.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. // "Xalq so'zi" gazetasi, 2020-yil 25-yanvar, №19.

O'ZBEKISTONNING BOY FALSAFIY MEROSI RATSIONOL VA IRROTSIONOL TAFAKKUR USULLARI

Tajibayeva Zumrad Baxtiyarovna
ChDPU Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 1- kurs
Ilmiy rahbar: **Sa'dullayeva Mahfuza Husenovna**

Annotatsiya: O'zbekistonning boy falsafiy merosi jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotida muhum o'rin tutushi bilan birgalikda, meros ratsional va irrotsional tafakkur usullarini o'rganishda bebaho manba hisoblanadi. Milliy va umumbashariy, shuningdek falsafiy meros va qadiriyat uyg'unligida yoritiladigan ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Falsafiy meros, Rotsional tafakkur, irrotsional taffakur, ilm fan, ma'naviyat.

Аннотация: Богатое философское наследие Узбекистана, наряду с его важной ролью в развитии мировой цивилизации, является бесценным ресурсом для изучения рационального и иррационального образа мышления. Важно освещать гармонию национального и общечеловеческого, а также философского наследия и способностей.

Ключевые слова: Философское наследие, рациональное мышление, иррациональное мышление, наука, духовность.

Abstract: The rich philosophical heritage of Uzbekistan, along with its important role in the development of world civilization, is an invaluable resource for studying rational and irrational ways of thinking. It is important to highlight the harmony of national and universal, as well as philosophical heritage and abilities.

Key words: Philosophical heritage, rational thinking, irrational thinking, science, spirituality.

Kirish: O'zbekistonning boy falsafiy merosi jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotida muhum o'rin tutadi ushbu meros inson tafakkurining turli qirralarini jumladan, rotsionalva irrotsional tafakkur usullarini o'rganishda asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Movoraunahr zaminida shakillangan falsafiy ananalari ilm-fan mantiqiy tahlil, tasavvur va irfoniy bilim usullari orqali insoniyat ma'naviyati va na'rifatiga ulkan ta'sir ko'rsatgan.

Falsafa o'z davri ma'naviy madaniyatning markazi vazifasini bajarishi orqali koordinatlar abadiiy tizimini yaratishga yordam beradi, davr saboqlarini aniqlash va tushuntirish yo'li bilan inson tafakkuriga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi.[7]

[7] Madaeva Sh.O Falsafa o'quv qo'llanma Toshkent Mumtoz so'z 2019.30-b

Ko'pincha tafakkur maktabi deb falsafani aytishadilar. Muayyan predmedga qaragan holda u tafakkur intensionalni mo'ljaliga olgan. Tabiat haqidagi tafakkur predmetlari tasavvurlarni va mulohozalarni yurutishdir.

Mavzuning dolzarbligini shundaki zamonaviy jamiyatda rotsional va irrotsional tafakkur uyg'unligiga ehtiyoj ortib borilmoqda.Ilm fan taraqqiyoti bilan birga ma'naviy kamolat va irfoniy tajribalar ham inson shaxsiyati va jamiyati tarqqiyotida muhum ahamiyatga ega. Shu bois O'zbekiston falsafiy merosini o'rganish nafaqat tarixiy bilimlarni boyitish balkiy kelajak falsafiy yo'nalishlarini belgilashda ham muhum hisoblanadi. Tafakkur bu atrof muhitdagi voqeylikni nutq yordami bilan bevosita umumlashgan holda aks etiruvchi pisixik jarayon hamda ijtimoiy-sababiy bog'lanishlarni anglagan, yangilik ichishga va bashorat qilishga yo'naltirilgan aqliy faoliyatdir.[8]

O'zbekistonning tarixiy tadqiqotida falsafiy maktablari, ularning ratsionala va irrotsional tafakkur rivojidagi o'rni hamda bugungi kun ilmiy tadqiqotlaridagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shu bilan birga Farobiy, Ibin Sino, Beruniy, Mirzo Ulug'bek, Ahmad Yassaviy, Bahovuddin Naqishband kabi mutaffakirlarning asarlari orqali inson bilimi va ma'naviyatining shakillanish jarayonlari ochib beriladi.

O'zbekistonning boy falsafiy merosi Sharq falsafasi va ilm-fan rivojiga katta hissa qo'shgan. Bu merosda ratsional mantiqiy, ilmiy va irratsional intuitiv, tasavvufiy tafakkur usullari uyg'unlashgan. Ammo ularni chuqur o'rganish jarayonida turli muammolarni kuzatishimiz mumkun.

O'zbekistonning boy falsafiy merosi ratsional va irratsional tafakkur uyg'unligini o'rganish uchun muhim manba bo'lsada, uni yanada chuqurroq tadqiq qilish va amaliyotga tatbiq etish uchun:

Tarixiy manbalarni mukammal o'rganish va tarjima qilish,

Racional va irracional tafakkur uyg'unligini ilmiy asosda tushuntirish,

Falsafiy merosni ta'lim tizimiga kengroq joriy etish,

Yoshlar va jamiyat orasida falsafiy tafakkurni rivojlantirish,

O'zbek mutafakkirlarining g'oyalarini zamonaviy ilmiy va innovatsion jarayonlar bilan bog'lash zarur.

Agar bu muammolar hal qilinsa, O'zbekistonning falsafiy merosi nafaqat tarixiy qadriyat sifatida, balki zamonaviy taraqqiyot uchun ham muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak O'zbekistonning boy falsafiy merosi ratsional va irratsional tafakkur usullarini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Sharq

[8] Jalilova S.X. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi o'quv qo'llanma.Faylasuflar nashiriyoti Toshkent 2013.141-b

mutafakkirlari – Forobiy, Ibn Sino, Beruniy, Alisher Navoiy va boshqa olimlar ilmiy ratsional va tasavvufiy irratsional tafakkurni uyg'un holda rivojlantirib, insoniyat tafakkuriga katta hissa qo'shgan.Bugungi kunda bu merosni o'rganish nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy fan, ma'naviyat va innovatsiyalar uchun ham muhimdir. Ratsional tafakkur ilmiy tadqiqotlar va texnologik taraqqiyotda muhim rol o'ynasa, irratsional tafakkur inson ruhiyati, axloqiy qadriyatlari va ijodiy fikrlashni rivojlantirishda zarurdir.

Shu bois O'zbekiston falsafiy merosini chuqur o'rganish, uni zamonaviy ta'lim va ilmiy-amaliy sohalarga tatbiq etish, yosh avlodga an'anaviy va zamonaviy tafakkur uyg'unligini tushuntirish muhim vazifalardan biridir. Bu jarayon madaniy va intellektual taraqqiyotga xizmat qilib, jamiyatning har tomonlama rivojlanishiga hissa qo'shadi.

REFERENCES

1. Madaeva Sh.O Falsafa o'quv qo'llanma Toshkent Mumtoz so'z 2019.30-b
2. Jalilova S.X. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi o'quv qo'llanma.Faylasuflar nashiriyoti Toshkent 2013.141-b.
3. Akademik M.M.Xayrullaevning ilmiy merosi va falsafa fanlarining dolzarb masalalari mavzusida ilmiy-nazariy seminar materiallari. –T.: 1-kitob, O'zR FA Falsafa va huquq instituti, 2011. 36-38 Betlar)
4. Akademik M.M.Xayrullaevning ilmiy merosi va falsafa fanlarining dolzarb masalalari mavzusida ilmiy-nazariy seminar materiallari. –T.: 1-kitob, O'zR FA Falsafa va huquq instituti, 2011. 36-38 Betlar)

GLOBALLASHUV SHAROITIDA OMMAVIY MADANIYATNING YOSHLAR TARBIYASIGA KO'RSATAYOTGAN SALBIY JIHATLARI

Yakubov Husniddin Muxitdinovich
CHDPU "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi
Otajonov Og'abek Kanjaboy o'g'li
Jismoniy madaniyat fakulteti 1-bosqich talabasi

"Biz farzandlarimizning barkamol ruhiy dunyosi uchun, ularning ma'naviy-ahloqiy jihatdan yetuk, jismonan sog'lom bo'lishi uchun doimo qayg'urishimiz, kurashmog'imiz zarur".

I.A.Karimov

Har qanday millatning kelajagi bugungi yoshlarning qanday kamol topishiga bog'liq. Bu borada respublikamizda ulkan ishlar amalga oshirilmoqda. Shunday ishlarning yorqin namunasi sifatida Prezidentimiz I.A.Karimov tomonidan joriy yilning "Barkamol avlod yili" deb e'lon qilinishini aytib o'tishimiz mumkin. Yurtboshimiz tomonidan yoshlar tarbiyasiga e'tibor berilayotganligining sabablaridan biri bugun biz har tomonlama yetuk, madaniyatli, ma'naviyatli yoshlarni tarbiyalashimizni davrning o'zi taqazo qilayotganligidadir.

Mamlakatimiz mustaqillakka erishgach, barcha sohalarda o'zgarish bo'lgani kabi ma'naviyat, madaniyat, ta'lim sohalarida ham juda katta o'zgarishlar sodir bo'ldi. Shunday sharoitda davlatimiz rahbari I.Karimov ta'kidlaganlaridek, "Biz yurtimizda yangi hayot asoslarini barpo etar ekanmiz, bir masalaga alohida e'tibor berishimiz lozim. Ya'ni kommunistik mafkura va uning ahloq normalaridan voz kechilganidan so'ng jamiyatda paydo bo'lgan g'oyaviy bo'shliqdan foydalanib, chetdan biz uchun mutlaqo yot bo'lgan, ma'naviy-ahloqiy tubanlik illatlarini o'z ichiga olgan "ommaviy madaniyat" yopirilib kirib kelishini unutmaslik kerak. Bu madaniyat tabiiyki, "ommaviy madaniyat" degan niqob ostida ahloqiy buzuqlik va zo'ravonlik, individualizm, egosentrizm g'oyalarini tarqatish, kerak bo'lsa, shuning hisobidan boylik orttirish, boshka xalqlarning necha ming yillik an'ana va qadriyatlari, turmush-tarzining ma'naviy negizlariga bepisandlik, ularni qo'porishga qaratilgan xatarli tahdidlar bugun ko'z o'ngimizda ro'y bermoqda"[9].

Bugun ko'pgina G'arb mamlakatlari va xatto, ba'zi hamdo'stlik mamlakatlarida ham ahloqsizlikni madaniyat deb bilish va aksincha, ma'naviy qadriyatlarni mensimasdan, eskilik sarqiti deb qarash oddiy holga aylanib qoldi.

[9] Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. -Т.: Маънавият, 2008. –Б.117.

Inson uning hayoti, oila muqaddasligi va yoshlarning unga bo'lgan munosabati bugungi hayotimizning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda.

Yer sharida necha ming yillardan buyon hayotning davom etayotganligining sabablaridan biri tirik mavjudodning o'z kelajagi haqida qayg'urishidadir. Lekin "ommaviy madaniyat"ni o'z hayot tarziga aylantirayotgan yoshlar shu darajada xudbin bo'lib bormoqdaki, ular faqat o'z nafslarini o'ylamoqdalar. "Ommaviy madaniyat"ning salbiy jihatlari quydagi ko'rinishlarda namayon bo'lmoqda:

- ko'cha ko'ylarda bolalarning bo'sh vaqtlarini o'tkazishga mo'ljallangan kompyuter o'yinlari qo'yiladigan joylar;
- tungi internet klublari voyaga yetmagan bolalarni ham qabul qilmoqda, bu yosh bolalar esa asosan pornografik saytlarga kiradilar;
- yurtimizda litsenziyasiz sotiladigan behayo filmlar to'plamlari;
- zamonaviy telefonlardan noto'g'ri foydalanish.

Bugun ko'pgina maktablarda ta'lim tarbiyaga e'tibor kuchaygani rost, lekin bu bolaning bir kunlik faoliyatini to'liq kuzatishga, ko'mak berishga imkon bermaydi. Ko'pgina o'quvchilar asosiy vaqtini kompьyuter, internet va kompyuter o'yinlariga sarflaydi. Bunday holni har birimiz yashayotgan shahrimizda ham kuzatishimiz mumkin. Kompyuter o'yinlari insonlarga qandaydir estetik ozuqa berish uchun emas, balki insonlarni qiziqtirib, ularni o'zlariga jalb qilish va shuning hisobiga ko'proq foyda olishga mo'ljallangan. Demak, bunday o'yinlar yosh bolalarning ongiga salbiy ta'sir qiladi. Kompyuter o'yinlarida namoyish etiladigan jangari holatlar bolaning ruhiy olamiga ta'sir ko'rsatib, uning harakatlariga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatadi. Kundalik hayotdagi hodisalarga nisbatan bola qo'pol munosabatda bo'la boshlaydi. Maktab yoshidagi bolalar ongi hali to'liq shakllanmagan bo'ladi, shuning uchun ota-onalar bolalarning qiziqishlariga salbiy t'sir etmagan holda bunday xolatlardan chiqa bilishlari kerak.

Bugungi kunda tez-tez uchrab turgan muammolardan yana biri mobil telefonlardan noto'g'ri foydalanish natijasida kelib chiqayotgan holatlardir. Turli rusumdagi zamonaviy qo'l telefonlarining yoshlar hayotida paydo bo'lishi natijasida yangi-yangi muammolar kelib chiqmoqda. Chunonchi, yoshlar o'tmishda uyalib qaralmaydigan holatlarni yoki fojeali voqealarni tasvirga olish va ularni huddi mish-mish kabi tarqatish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bu esa ko'pincha begonalar bilishi kerak bo'lmagan voqea va hodisalarning butun respublika bo'ylab tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Misol uchun, "Qo'qon voqeasi" nomi bilan tarqalgan ayanchli oila qismati.

Oxirgi vaqtlarda telefonlarda yoshlar behayo filmlarni va rasmlarni olib yurishdan uyalmay qo'ymoqdalar. XV asrda yashab, ijod qilgan notiq va olim Husayn Voiz Koshifiy "Hayo va andisha dunyoda tartib saqlashning muhim

shartlaridan biri hisoblanadi. Hayo yo'qolsa hech kimda vijdon qolmaydi, (u holda) dunyoda tartib buziladi, kishilar bir-birlariga befarq qaraydigan bo'ladilar"[10] deb ayib o'tgan edilar. Lekin bugun yuksak ahloqiy tushunchalar haqidagi gaplar quruq gap bo'lib qolmoqda. Yoshlarga e'tiborsizlik, kelajakni barbod qilish bilan barobardir. Yoshlar hayotidagi turli zararli halatlarni yo'qotish va ulardan himoyalanish maqsadida quyidagi vazifalarni belgilab olish va amalga oshirish lozim deb o'ylaymiz:

- maktablarda bolalarni turli sport to'garaklariga va boshqa ilmiy faoliyat bilan shug'ullanuvchi guruhlarga jalb qilish;

- uy sharoitida ota-onalar o'z kelajaklari bo'lmish farzandlariga ularning vaqtlaridan to'g'ri foydalanishiga erishishlari lozim;

- o'quvchi yoshlarni ma'naviy merosimiz namunalari bilan muntazam ravishda tanishtirib borish;

- turli xildagi buzg'unchi g'oyalarga qarshi immunitetni shakllantirish;

- yosh bolalarga mobil telefonlar va kompyuter o'yinlarining inson sog'ligi, ma'naviyati, ongiga yetkazadigan salbiy ta'sirlari haqida tushuntirish ishlari olib borish lozim.

Xalqimizda bir naql bor, kasallikni davolagandan ko'ra, uning oldini olgan ma'qul. Biz ham "ommaviy madaniyat"ning salbiy jihatlarini kasallik deb olsak, uning oldini olish uchun boy tariximiz, qadriyatlarimiz, urf-odatlarimizga muhabbat ruhidagi tarbiya bilan mafkuraviy immunitetni hosil qilamiz. Bu boradagi ishlarda yosh bolaning tarbiyasi muhim qadam hisoblanadi. Ota-ona, o'qituvchi, maktab pedagog-psixologlari bolaning qiziqishlari, unda bo'ladigan o'zgarishlarni darhol anglay olishlari va bartaraf etish chora-tadbirlarini ko'rmog'i lozim.

Xulosa o'rnida shuni aytmoqchimizki, "ommaviy madaniyat" bizning hayotimizga kirib keldi va o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Uning salbiy oqibatlariga qarshi birgalikda kurashmog'imiz lozim. Zero, Prezidentimiz I.A.Karimov aytganlaridek, fikrga qarshi fikr, g'oyaga qarshi g'oya, jaholatga qarshi ma'rifa bilan kurashish har qachongidan ham ko'ra muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bugun ma'naviy sohada kuzatilayotgan xavf-xatarlardan ko'z yumib bo'lmaydi, ishonamizki xalqimizning boy tarixiy ma'naviy merosi kelajak avlodlarga ham asl holicha yetib boradi. Ishonamizki, xalqimiz hech qachon o'zligini yo'qotmaydi.

[10] Қуронов М. Мафкуравий таҳдид ва ёшлар тарбияси. –Т.: Академия,2008.-Б.6-7.т

JAMIYAT HAYOTIDA DUNYOVIYLIK VA DINIYLIK MUTANOSIBLIGI

Axmedjonova Zulayho Ulug'bekovna
Chirchiq Davlat Pedagogika universiteti Tabiiy fanlar fakulteti geografiya yo'nalishi
1 – kurs talabasi
Hudayberganova Ra'no Rashidovna
Ilmiy rahbar: Umarova Shaxlo Baxtiyorovna
akutetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Diniylik va dunyoviylikning o'zaro munosabati xarakteri u yoki bu jamiyatda ularning qanday shakli, ko'rinishi hukmron mavqeni egallashi bilan belgilanadi. Mazkur maqolada fuqarolik jamiyatida diniylik va dunyoviylik qarashlari mohiyatan o'zaro qarama-qarshi bo'lsalarda, bir – biriga ta'sir qilib, ba'zan bir – birini to'ldirib, bi – birlarining qarashlaridan ma'lum darajada tasirlanib shakllanganligining qiyosiy tahlili keltirilgan.

Kalit so'zlar: din, dunyo, vijdon erkinligi, huquq, jamiyat, Qur'on, ijtimoiy hayot

Kirish. Bugungi kunda turli mutaassib kuchlar tomonidan diniylik va dunyoviylik nisbati buzib talqin qilinib, davlatga oid dunyoviy ishlardan dinni ajratish dahriy davlat va axloqsiz jamiyat qurishga olib kelishi haqidagi noxolis da'volar tobora ko'proq yangramoqda. Musulmonlarning dunyoviy davlatda yashashi mumkinligi ilmiy isbotlar talab qilmaydi. Nafaqat G'arbiy Yevropa, Amerika va Avstraliyadagi aholining ozchiligini tashkil qiluvchi musulmonlarning tajribasi, balki aholisining mutlaq ko'pchiligi musulmonlardan iborat Turkiya yoki O'zbekiston tajribasi ham shundan dalolat beradi. Ammo ayrim guruhlarning siyosat bilan din ajralmasdir, ijtimoiy hayotning barcha sohalari islom dini qoidalari asosida boshqarilishi kerak, degan demokratiya tamoyillariga zid da'volari biryoqlama kayfiyatlarni uyg'otmoqda.

Vijdon erkinligi barcha demokratik tizimlarda kafolatlangan va Inson huquqlari haqidagi halqaro deklaratsiyada belgilab qo'yilgan muhim huquq hisoblanadi.

Dunyoviylik tushunchasini diniylik bilan mutlaq qarama-qarshi qo'yish to'g'ri emas. Ma'lum ma'noda, diniylik va dunyoviylik bir-biriga mutlaq zid tushunchalar ham emas. Ular dunyo va inson hayotining mohiyatiga turlicha qarash usullaridir. Dunyoviylik tushunchasida diniy tashkilotlarni siyosiy tashkilotlardan ajratish va diniylikni barcha uchun asos qilib olmaslik tamoyili turadi. Dindorlik esa qalbga bog'liq hissiyot. Uni barchaga majburiy singdirish hech qaysi diniy tamoyillarga to'g'ri kelmaydi. Dunyoviy taraqqiyot yo'lini tutgan davlatlarda garchi

din davlatdan ajratilgan bo'lsada, jamiyatdan ajralmagan. Milliy va diniy qadriyatlar xalqlar ma'naviy qiyofasining muhim qismlaridan hisoblanadi.

Islom dinida dunyoviylikka dinga yot tushuncha sifatida qaralmaydi. Islom dinining muqaddas manbalari – Qur'oni karim va Sunnada ham dunyoviylik tamoyillari asosini ko'rishimiz mumkin. Jumladan, Baqara surasi 201-oyatda: Yana shundaylari ham borki, ular: «Ey, Rabbimiz, bizga bu dunyoda ham yaxshilik ato etgin, oxiratda ham yaxshilik (ato etgin) va bizni do'zax azobidan asragin», – deydilar.

Ushbu oyatda inson bu dunyosi uchun ham harakat qilishi kerakligiga ishora qilinadi. Qur'oni karimdagi "Dinda (dinga) zo'rlash yo'q" (Baqara, 256) oyatida dunyoviylikning eng muhim asoslaridan biri mujassam bo'lgan. Unga ko'ra diniy hayot tarzini majburlab singdirish mumkin emasdir. Ushbu oyatning so'nggi nozil bo'lgan oyatlardan ekani ham alohida e'tiborga molik.

Shuningdek, "Qasas" surasida bayon qilingan: "Alloh senga ato etgan narsa bilan oxiratni istagin va dunyodan bo'lgan nasibangni ham unutmagin" (Qasas, 77) oyati karimani Abu Lays Samarqandiy "Bu dunyodagi nasibangni tark qilmagin, toki oxirating uchun xizmat qilsin" deya tafsir qilgan. Mazkur oyatda oxiratni yodda tutgan holda, bu dunyo ne'matlarini ham yoddan chiqarma, deyilmoqda. Chunki senda tanang, oilang, qo'ni-qo'shni, jamiyat, qo'l ostingdagilarning haqqi bor, har bir haqdorning haqqini ado etish kerak.

"Kahf" surasi 29-oyatida: Ayting: «(Bu Qur'on) Rabbingiz (tomoni) dan (kelgan) Haqiqatdir. Bas, xohlagan kishi imon keltirsin, xohlagan kimsa kofir bo'lsin», deb marhamat qilinadi. Bu oyatda ham har bir inson imon keltirish masalasida ixtiyorli ekani, o'z amali uchun o'zi mas'ul bo'lishi ta'kidlanadi.

Shular bilan birga Qur'onda ko'plab oyatlar dunyoviy masalalarni ham qamrab oladi. Misol tariqasida, Qur'ondagi eng katta oyat ham aynan dunyoviy masala – qarz oldi-berdisi haqidagi "Baqara" surasining 282-oyati bo'lib, unda masalaning moddiy va ma'naviy jihatlariga e'tibor e'tibor qaratilgan.

Payg'ambar (a.s.)ning hayot yo'lini o'rgangan ulamolar u yerdagi dunyoviylikka e'tibor berilgan nuqtalarni alohida o'rganganlar. Muhammad (a.s.) diniy masalalarda barchaga muallim bo'lsalar ham, dunyoviy masalalarda mutaxassislarning fikrlariga quloq tutardilar. Xuddi shunga o'xshash "xurmo changlatish" haqidagi hadisda ham Payg'ambar (a.s.) dunyoviy ishlarida soha mutaxassislarining fikriga tayanish kerakligiga ishora qilganlar. Jumladan, Imom Muslimning Anas (r.a.)dan keltirgan rivoyatda:

Din jamiyatda insonparvarlik ruhiyatining shakllanishida yuksak ma'naviyat bulog'i, beqiyos axloqiy tarbiya manbai, insonlarni halollik, poklik kabi fazilatlarga undvchi qadriyat sifatida e'tirof etiladi. Dindan g'arazli maqsadlarda foydalanish,

diniy omildan foydalanib siyosatga aralashish, hokimiyatga intilish kabi holatlar man etiladi.

O'zbekistonda fuqarolik jamiyatini qurish bosqichida diniylik bilan dunyoviylik o'rtasidagi yangi nisbatni shakllantirish har doim ham silliq kechmadi. Bu yo'lda musulmon aholi diniy ongini radikallashtirish va siyosiylashtirishga qaratilgan urinishlar hamon davom etmoqda. Bunday harakatlarning aniq ko'rinishlari sifatida islom niqobi ostida harakat qilayotgan turli oqimlarning faoliyatida ko'rish mumkin.

Dunyoviylik tamoyili mustaqil O'zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi va Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida»gi qonuni bilan huquqiy kafolatlangan. O'zbekiston tanlagan taraqqiyot yo'li – dunyoviy demokratik yo'l. Din axloqiy tarbiya sohasida muhim ahamiyatga ega vazifani bajaradi. Ming yillar davomida islom dini tamoyillariga sodiq holda yashab kelayotgan xalqimiz go'zal fazilatlarni to'laligicha hayoti, urf-odat va an'analariga singdirib olgan. Xalqimizning urf-odat va asriy an'analarini o'zida aks ettirgan respublikamiz qonunchiligida kimning qanday e'tiqodga ega bo'lish-bo'lmasligi uning vijdoniga havola etiladi. Lekin havola etilayotgan e'tiqod qonunga xilof bo'lmasligi shart.

Xulosa. Jamiyat hayotida dunyoviylik va diniylik o'rtasidagi mutanosiblik ijtimoiy barqarorlik, bag'rikenglik va taraqqiyot uchun muhim omildir. Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, davlatning dunyoviyligi fuqarolarning diniy e'tiqodiga hurmat bilan yondashishi, ularning vijdon erkinligini ta'minlashi bilan uyg'unlashganda jamiyatda tinchlik va hamjihatlik mustahkamlanadi. Shu bilan birga, diniy qadriyatlar inson ma'naviyati va axloqiy kamoloti uchun muhim rol o'ynaydi. Eng muhimi, dunyoviylik va diniylik o'rtasidagi muvozanat inson huquqlari, erkinlik va jamiyat taraqqiyoti tamoyillariga zid kelmaydigan darajada saqlanishi lozim.

REFERENCES

1. "Ali Shariatiy diniy-falsafiy ta'limotining markazida inson muammosi" (2020-yil)
2. "Din psixologiyasining shaxs tarbiyasidagi o'rni" (2020-yil)
3. "Dunyo dinlari tarixi" (2020-yil)
4. "O'quv-uslubiy majmua" (2021-yil)
5. "Islom dini doirasida yuzadagi diniy harakat va oqimlar" (2021-yil)

SINGAPUR TA'LIM TIZIMIDA BOSHLANG'ICH TA'LIMNING O'RNI

Sadirbekova Aqjarqin
Chirchiq davlat pedagogika universiteti boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar:**Ilmuradova Feruza**

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada jahon ta'lim tizimi tajribalari, jumladan Singapur ta'lim tizimida boshlang'ich ta'limning o'rni ,farqlari va hususiyatlari haqida to'xtaldik.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, yil, maktab, Singapur, ta'lim tizimi, o'quv bosqichlari

Kirish. Mamlakatimiz rahbari Shavkat Mirziyoev: Maktab – bu hayot-mamot masalasi, kelajak masalasi. Uni davlat, hukumat va hokimlarning o'zi hal qilolmaydi. Bu butun jamiyatning ishi, burchiga aylanishi kerak"-, deydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 29 apreldagi farmoniga muvofiq,Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlandi. Unda 48 ta maqsadli ko'rsatkichlarga erishish bo_yicha aniq mexanizmlar belgilandi. Misol qiladigan bo'lsak, 2030 yilga borib o'quvchilar bilimini baholash bo'yicha PISA xalqaro dasturi reytingida O'zbekistonning jahondagi yetakchi 30 ta mamlakat qatoridan joy egallashi maqsad qilib qo'yilganini ko'rishimiz mumkin.

Ko'pgina rivojlangan davlatlar ta'limga katta e'tibor qaratishadi.Ta'lim tizimida boshlang'ich ta'limning olar o'rni bo'lakcha. Boshlang'ich ta'lim maktabgacha ta'limning davomi hisoblanadi.Har davlatning maktab yoshi turlicha.Masalan,Malayziyada boshlang'ich ta'lim 7 yoshdan boshlanadi va olti yil davom etadi, 1-6-yil (Tahun) deb nomlanadi. 1–3-sinflar Birinchi bosqich (Tahap Satu), 4–6–bosqichlari esa ikkinchi darajadir. Ularning baholari yo'q, talabalar keyingi yilga o'tadilar.Olti yillik va o'rta ta'lim (besh yillik) asosiy ta'lim hisoblanadi. Bolalar o'qish, yozish va arifmetika bilan birga fan, jismoniy tarbiya, islomiy va axloqiy tarbiya kabi boshqa fanlarni ham o'rganishlari mumkin. 6-sinfdagi o'qishlar tugagach, bu o'quvchilar Boshlang'ich maktab muvaffaqiyati testida qatnashadilar. Avstaliya talim tizimi tuzilishi rivojlangan mamlakatlar talim tizimiga hos. Avstraliyada maktab ta'lim tizimida boshlang'ich ta'lim majburiy hamda 12 yil Avstaliyada o'quv yili yanvarning ohiri fevralning boshlarida boshlanib, dekabrda yakunlanadi va o'quv muassasasi tomonidan tartibga solinadi. O'quvchilar 5 yoshdan 11 yoshgacha, 6 yil boshlang'ich, keyin 6 yil o'rta maktabda ta'lim oladi. Boshlang'ich maktabga 13-15 yoshda o'qish mavjud. 65% bolalar davlat maktablarida oqishadi.Davlat maktablarida o'qitish ota –onalarga ham oson.

Avstaliya talim tizimi tuzilishi rivojlangan mamlakatlar talim tizimiga hos. Avstraliyada maktab ta'lim tizimida boshlang'ich ta'lim majburiy hamda 12 yil Avstaliyada o'quv yili yanvarning ohiri fevralning boshlarida boshlanib, dekabrda yakunlanadi va o'quv muassasasi tomonidan tartibga solinadi.O'quvchilar 5 yoshdan 11 yoshgacha, 6 yil boshlang'ich, keyin 6 yil o'rta maktabda ta'lim oladi. Boshlang'ich maktabga 13-15 yoshda o'qish mavjud. 65% bolalar davlat maktablarida oqishadi.Davlat maktablarida o'qitish ota –onalarga ham oson. [1].

Falsafa professori Viktor Kuzen, nemis pedagoglari D.A.Kruze, Fridrix Tiriniig, , ingliz pedagogi M-Sedler, Amerika pedagoglari G.Mann, G.Bernard, K.Stou, Turber, A.Fleksnerning va boshqalar maorif ishining rivojlanishi bilan tanishish uchun boshqa mamlakatlarga borganlar. Ushbu pedagogik tadqiqotlar Rossiyada xam ancha rivojlandi. Ayniqsa ulug' rus pedagoglari K.D.Ushinskiy va L.N.Tolstoyning ishlari katta e'tiborga loyiq desak xato bo'lmaydi. Davlatimizda N. Usmonov, N. Salimova, P. Jo'raev, Yu. Erxanova kabilar horijiy mamlakatlar ta'lim tizimi masalalarida ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishgan.

Singapur iqtisodiyoti dunyodagi eng rivojlangan iqtisodiyotlardan biri va ta'lim tizimi jahondagi eng ilg'or tizimlaridan biri hisoblanadi . Britaniya tamoyillari asosida qurilgan ta'lim tizimida dars ingliz tilida olib boriladi. Bu ta'lim tizimi dunyoning eng ilg'or va samarali tizimlaridan biri hisoblanadi. 2016- yilda "Pisa student assessment" da birinchi o'rinni qo'lga kiritgan. Maktabgacha ta'lim uch yoshdan boshlab, yetti yoshdan boshlab boshlang'ich maktabda o'qiydi.Boshlang'ich maktabdan so'ng, bolalar 12 yoshdan 16 yoshgacha bo'lgan o'quvchilarga mo'ljallangan o'rta maktabga o'tishadi. 2000-yilda Singapur parlamenti maktab yoshidagi bolalarning ta'lim olishini majburiy va agar ota-onalar farzandlarining maktabda to'g'ri qatnashishini ta'minlamasa, javobgarlikka tortuvchi qonunni qabul qilganini ko'rishimiz mumkin. O'quv yili ikkiga bo'lingan,birinchisi yanvar oyining boshida boshlanib,iyun oyida tugaydi, ikkinchisi esa iyulda boshlanadi va dekabrda tugaydi.Qonun bo'yicha boshlang'ich ta'lim bepul va majburiy. Maktab oxirida barcha o'quvchilar boshlang'ich maktabni tugatish imtihonini topshiradilar.Bu ta'lim sifatiga bo'lgan e'tibor darajasini ko'rsatadi.

Singapur ta'lim tizimi 3 bosqichdan iborat:

1. Maktabgacha ta'lim
2. Umumiy o'rta ta'lim
3. Oliy ta'lim

Maktabgacha ta'lim,ya'ni bog'chaga bolalar 3 yoshdan qabul qilinadi.2-3 yil davomida ularga ona tili va ingliz tilini o'qish,sanash,kuylash,rasm chizish,raqs tushishni o'rganishadi.

Maktab,ya'ni boshlang'ich ta'lim 4 yillik o'quv bosqichi va 2

yillik ixtisoslashtirilgan ta'lim bosqichidan turadi.
1-bosqich 6-7yosh
2-bosqich7-8yosh
3-bosqich 8-9yosh
4-bosqich 9- 10yosh
5-bosqich 10-11yosh
6-bosqich11-12yosh[2]

Maktablarga har bir o'quvchining qobiliyat darajasini yaxshi ochib beradigan o'z imtihon tizimini ishlab chiqish erkinligi beriladi.Singapurda boshlang'ich ta'lim bepul. Ota-onalar maktab xarajatlari uchun oyiga atigi 13 dollar to'laydi. Ta'lim jarayonida esa,bilimning uch bosqichi mavjud.Birinchidan, asosiy bosqich: 4 yil davomida bolalar ingliz tilini, o'z ona tilini o'rganishadi. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish uchu,bilamizki matematika zarur, bundan tashqari, maktab o'quv dasturiga axloq, badiiy mehnat, musiqa va jismoniy tarbiya ham kiradi. Undan keyin ikki yil davomida maxsus tayyorgarlik ishlari olib boriladi. Natijalarga ko'ra,o'quvchinilarning bali quyidagicha hisoblanadi:
A1/A2 (a'lo)
B3/B4 (yaxshi)
C5/C6 (qoniqarli)
D7 (fan bo'yicha o'qishga kirish uchun minimal ball)
E8 / F9 (qoniqarsiz).

Imtihon natijalariga ko'ra, bolalar maxsus kurslar bo'yicha ta'lim olib boriladigan umumta'lim maktablariga qabul qilinadi. O'quvchining kelajagi uning boshlang'ich sinfdagi imtihon natijalariga bog'liq va u quyidagi turlarga bo'linadi:
Maxsus. Bu yerda ular ona tilini chuqur o'rganishni o'z ichiga oladi.
Standart. Bu yerda o'quvchilar texnik fanlarni puxta o'rganishadi.
Akademik. Ular buxgalteriya hisobini o'rganishadi.[3]

Xulosa qilib aytganda,Singapur ta'limi dunyoda yetakchilardan sanalgani uchun ham,undagi ko'rsatmalar va o'ziga xosliklar ta'lim tizimiga tadbiq qilish ta'lim tizimining rivojiga kata xissa qo'shadi. Uning muvaffaqiyati strategik rejalashtirish,sifatli pedagogika va innovatsion yondashuvlarga asoslangan.Singapur hukumati ta'limni milliy taraqqiyotning ustuvor yo'nalishi sifatida belgilaganligi uchun ham, o'quv dasturlarini doimiy takomillashtirish va o'qituvchilarning malakasini oshirishga katta e'tibor qaratadi.Bu tizim nafaqat o'quvchilarning bilim olishiga, balki ularning mantiqiy fikrlashi, ijodkorligi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga ham xizmat qilishi shubxasiz. Ayniqsa, STEM yo'nalishiga bo'lgan alohida e'tibor Singapur o'quvchilarining xalqaro reytinglarda yuqori natijalarga erishishini ta'minlaydi.Ta'limdagi tajriba shuni ko'rsatadiki,

ta'lim tizimini mukammal darajaga olib chiqish uchun kuchli siyosiy iroda, uzluksiz islohotlar va o'qituvchilarga bo'lgan hurmat muhim ahamiyatga egadir. Bu model boshqa davlatlar uchun ham o'rnak bo'la oladigan misol bo'lib xizmat qiladi deb o'ylaymiz.

REFERENCES

1. Jo'raqulova O. «Singapur ta'lim tizimi afzalligi.» Sentyabr, 2024
2. Muhammadjanova X. «Singapur ta'limi va uning o'ziga xos yuksalishi».International scientific-online conference
3. Xasanova N. «Singapur davlatining ta'lim tizimidagi yutuqlari».2024. Yosh olimlar ilmiy-amaliy konferensiyasi

QO'SHNICHILIK ODOBLARI

Rahmonberganova Anamoy Rustamboy qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Maktabgacha ta'lim fakulteti , 2-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar "kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada qo'shnichilik odoblari, qo'shniga yaxshilik qilish, qo'shni bilan yaxshi munosabatda bo'lish, yomon gaplar bilan dilini xira qilmaslik, qo'shnini kamsitmaslik, yaxshi–yomon kunida birga yonida xotirjamligini hurmat qilish, qo'shniga qattiq gapirmaslik haqida to'xtalib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Oila, qo'shnichilik madaniyati, qo'shnichilik aloqalari, yaxshilik, xabar olish, yaxshi qo'shni, o'zaro yordam, hurmat, birdamlilik, mehr-muhabbat, samimiylik

Kirish: Dinimizda ijtimoiy aloqalar haqida gap ketganda, qo'shnichilik aloqalariga katta e'tibor beriladi. Ushbu aloqalarni go'zal tarzda olib borish haqidagi ta'limotlar ham taqdim etiladi. Bu ta'limotlar esa Islomning ijtimoiy aloqalarini iymon va go'zal axloq asosida olib borishdan iboratdir.

"Qo'shni" deganda uyi-maskani, bog'i yoki do'koni yaqin kishilar ko'zda tutiladi.Boshqacha qilib aytganda hovli qo'shni,do'kon qo'shni va bog' qo'shni va boshqa holatlar bo'lishi mumkin. Qo'shnichilik munosabatlarining yaxshi bo'lishi, nafaqat shaxsiy hayot sifatini, balki jamiyatning madaniyati va farovonligini ham oshiradi.

Qo'shnichilik odoblari-bu har bir inson hayotida muhim o'rin tutadigan, qo'shni bilan yaxshi munosabatlar o'rnatish va ularni saqlab qolish uchun qo'llaniladigan tamoyillardir. Qo'shnichilik munosabatlarining asosiy vositasi bu o'zaro hurmat hisoblanadi. Inson qo'shnisi kim bo'lishidan, qaysi din vakili bo'lishidan, millati, irqi qanday bo'lishidan qat'iy nazar qo'shnisini hurmat qilishi lozim. Ular bilan to'g'ri va samimiy muloqatda bo'lishi kerak. Yordam kerak payti qo'ldan keganicha yordam qo'lini cho'zish kerak.

Qo'shnichilik odoblari asosan qo'shnilar bilan yaxshi munosabatda bo'lish, tinch va hurmatli munosabatlarni saqlashga qaratilgan axloqiy tamoyillar hisoblanadi.Bu odoblar jamiyatda hamjihatlikni mustahkamlashda va insonlar o'rtasidagi mehr-oqibatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Inson bolasi o'z kundalik hayotida, istaydimi–istanaydimi, doimiy ravishda aloqada bo'lib turadigan toifalardan biri qo'shnilardir. Kishi hayotining osoyishtaligi, baxti, quvonchi ko'pincha qo'shni ila kechadigan aloqalariga ham bog'liq bo'ladi. Agar

Alloh taolo bandaga yaxshi qo'shni ato qilsa, ko'pgina xayr-yaxshiliklarga sabab bo'ladi. Aksincha, yomon qo'shnidan turli yomonliklar kutilishning o'zi turmush halovati va osoyishtalihini ketkazadi.

Islomda qo'shnichilik aloqasiga alohida e'tibor beriladi. Qo'shning haqqi yuqori ko'tarilgan. Unga yaxshilik qilish haqida ko'plab tavsiyalar berilgan.

Oisha roziyallohu anhodan rivoyat qilinadi:

"Nabiy sallallohu alayhi vasallam:"Jabroil menga qo'shni haqida shu qadar ko'p tavsiya berdiki, uni merosga ham sherik qilarmikan, deb o'ylab qoldim", dedilar".

Buxoriy "Adabul mufrad "da rivoyat qilgan.

Qo'shniga yaxshilik qilish Allohga va Qiyomat kuniga iymon keltirgan kishining sifati, belgisi, alomati ekan. Kim Allohga iymon keltirgan bo'lsa, Qiyomat kunidan umidvor bo'lsa,qo'shnisiga yaxshilik qilishi lozim ekan.

Darhaqiqat, insonning boshiga og'ir kun tushganida yoki quvonchli kun bo'lganida birinchilardan bo'lib qo'shnisi xabar oladi. Qo'shnisi uning quvonchi va qayg'usiga sherik bo'ladi. Shuning uchun ham aytishadiku, uzoqdagi qarindoshingdan , yaqindagi qo'shning yaxshi deb.

Qo'shnilar 3 toifadan iborat: musulmon qarindosh qo'shni, musulmon qarindoshmas qo'shni va musulmonmas qo'shni. Musulmon qarindosh qo'shnining musulmonlik, qarindoshlik va qo'shnilim haqqi bo'ladi. Musulmon qo'shnining musulmonlik va qo'shnilik haqqi bo'ladi. Musulmonmas qo'shnining faqat qo'shnilik haqqi bo'ladi.

Dinimizda shunday deyilgan:"Abdulloh ibn Amr bir qo'y so'ydi. U xizmatkor yigitiga:"Yaxudiy qo'shnimizga ham hadya berdingmi?-deb xadeb so'rayverdi. So'ng:"Men Rasulullo sollallohu alayhi vasallamning "Jabroil menga qo'shni haqida shu qadar ko'p tavsiya berdiki, uni ham merosxo'r qilib qo'yarmikan, deb o'ylab qoldim", deganlarini eshitganman", dedi.

Buxoriy "Adabul mufrad"da rivoyat qilgan.

Yaxudiymi, nasroniymi, majusiymi, kim bo'lishidan qat'iy nazar, qo'shniga yaxshilik qilish kerak. Chunki qo'shnining haqqi shariatda juda qattiq tayinlangandir. Bu haqni poymol qilish og'ir ish hisoblanadi. Shuningdek, qo'shni bilan yaxshi munosabatda bo'lish, yomon gap aytmaslik,va baland ovozda gapirmaslik kerak. Chunki bunday qilinmasa qo'shniga nisbatan behurmatlik hisoblanadi. Agar insonning o'zi yaxshi bo'lsa atrofdagi insonlarni ham shunday deb o'ylaydi. Qo'shnichilikda bir-biriga yaxshi munosabatda bo'lish jamiyatda mehr-muhabbat uyg'onishiga zamin bo'ladi.

Yaxshi qo'shni inson soadati omillaridan biri ekanini Rasulullo sollallohu alayhi vasallam o'z hadisi shariflarida baralla e'lon qilganlar.

Qo'shnilarning muoamala odoblari:

Qo'shniga yaxshilik qilish umi ko'rganda salom berish va holini so'rashdan boshlanadi.

Qo'shniga yaxshilik qilish uni xojati tushgan ishlarda yordam berish va undan yomonliklarni daf qilish bilan bo'ladi.

Qo'shniga zinhor ozor berilmaydi,unga faqat yaxshilik qilinadi.

Qo'shniga yaxshilik qilish bu bemor bo'lsa holidan xabar olish,xursandchiligini tabriklash,mehribon bo'lish ,farzandlariga lutf ko'rsatish,u yo'qligida uyi hovlisini muhofaza qilish,moliyaviy yordam berish,unga taom va mevalar hadya qilish va hokazo.

Xulosa qilib aytganda, qo'shnichilik odoblari nafaqat yakkayu-yagona insoniy fazilatlarni balki jamiyatda uyg'unlik, ishonch va bir-biriga hurmat asosida qurilgan ijtimoiy tarmoqlarni mustahkamlashda ham katta ahamiyatga ega. Qo'shnilar bilan munosabatlarni odob va hurmat asosida yuritish, hayotimizda tinchlik va barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Shuning uchun har birimiz yaxshi qo'shnilar bo'lishga intilishimiz lozim, chunki har bir kichik harakat jamiyatimizni yanada kuchaytiradi.

REFERENCES

1.Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf.Ijtimoiy odoblar. "HILOL-NASHR",T, 2024-y, B-344-356
2. Yahyo Muhammad Amin. Internetdagi tahdidlardan himoya .T.
3. https://oyina.uz/uz/teahause/2333
4. https://yuz.uz/uz/news/tarbiya-buyuk-nemat

ISLOM DINIDA KIYINISH MADANIYATI.

Muhiddinova Marjona
CHDPU "Boshlang'ich ta'lim" fakulteti "Boshlang'ich ta`lim" yo'nalishi
2-kurs 23/4-guruh talabasi
Ilmiy rahbar:Nurmonov Sherzod

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada har bir musulmon erkak va ayolning qanday kiyinishi zarurligi, kiyinish madaniyati haqida batafsil ma'lumot beriladi. Kiyim tanlashdagi asosiy tamoyillar- hayoli va or-nomusga mos kiyinish, soddalik va kamtarlik, halol va pok kiyim kiyish,erkak va ayol kiyimlarining farqlanishi kabi masalalar yoritilgan. Shunindek, kiyim ranglari, zamonaviy kiyim uslubi, nojoiz kiyimlardan saqlanish ham muhokama qilingan. Maqola musulmonlar uchun kiyinish madaniyatining ahamiyatini tushuntirishga xizmat qiladi.

Kalit sòzlar: Islom, kiyinish odobi, kiyinish madaniyati, kamtarlik, soddalik, hayoli kiyim, halol kiyim, poklik, erkak va ayol kiyimi,ibodat kiyimi, avratni yopish.

ABSTRACT:

This article provides detailed information about how every Muslim man and woman should dress, and about the culture of dressing. The main principles in choosing clothes are covered - modest and decent clothing, simplicity and modesty, wearing halal and pure clothes, and the difference between men's and women's clothes. In addition, clothing colors, modern clothing styles, and avoiding impermissible clothes are also discussed. The article serves to explain the importance of clothing culture for Muslims.

Keywords: Islam, dress etiquette, clothing culture, modesty, simplicity, modest clothing, halal clothing, purity, men's and women's clothing, prayer clothes, covering the awrah

Аннотация: В данной статье представлена подробная информация о том, как должен одеваться каждый мужчина и женщина-мусульманин, а также о культуре одевания. Освещены такие вопросы, как основные принципы выбора одежды – одеваться скромно и почетно, простота и скромность, ношение честной и чистой одежды, разница между мужской и женской одеждой. Также обсуждались цвета одежды, современные стили одежды и отказ от неподходящей одежды. Статья призвана объяснить значение культуры одежды для мусульман.

Ключевые слова: Ислам, дресс-код, культура одежды, скромность, простота, вычурная одежда, халяльная одежда, чистота, мужская и женская одежда, молитвенная одежда, закрывающая интимные места.

Islom dini inson hayotining har bir jabhasida odob-axloq qoidalariga katta e'tibor qaratadi, shulardan biri kiyinish odobidir. Islom kiyinish madaniyatiga nafaqat estetik, balki axloqiy va diniy yondashuv bilan qaraydi.

Libos bu – Allohning O'z bandalariga ato etgan tengsiz ne'matlaridan biri desak mubolag'a qilmagan bo'lamiz. U insonni issiq-sovuqdan saqlaydi, avratlarini berkitadi va kishiga ziynat bo'lib xizmat qiladi.

Alloh taolo shunday marhamat qiladi «Ey Odam bolalari, darhaqiqat, Biz sizlarga avratlaringizni berkitadigan libosni ham, yasan-tusan libosini ham nozil qildik. Hammasidan yaxshiroq libos taqvo libosidir» (A'rof surasi: 26-oyat).

Ushbu oyati karimada Alloh taolo insonlarga avratlarini berkitadigan hamda ularga ziynat bo'ladigan har turli liboslarni yaratib bergani, ularga bu narsalarni bichish, tikish va tayyorlash uchun imkon berganini «nozil qildik» degan so'z bilan eslatar ekan, avratlarni mazkur liboslar ila to'sishga amr etmoqda.

Avrat o'rinlari erkaklarda kindikdan tizzagacha bo'lgan joyni o'z ichiga oladi. Demak, mazkur joylarni berkitish vojibdir. Imom Ahmad o'zlarining «Musnad» nomli hadis to'plamlarida rivoyat qilishlaricha, Jarhad ismli sahobiy sonini ochib turgan paytda Nabiy alayhissalom uning yonidan o'tib qoldilar va «Ey Jarhad, soningni yop(!), zero, son avratdir», dedilar.

Mazkur hadisi sharifni hujjat qilib aksar ulamolar, jumladan, Hanafiy mazhabi ulamolari son avratdir, deydilar. Shunday ekan, kishi eng kamida o'zgalarga badanining mazkur joylarini ochiq holda ko'rsatmasligi lozim. Aks holda gunohkor bo'ladi.

Islom dini mukammal shariat bo'lgach, unda barcha narsaning odobi va madaniyati mufassal tarzda bayon qilib berilgan. Shu jumladan dinimiz ta'limotida kiyinish madaniyatining ham o'ziga xos odoblari mavjud bo'lib, quyida ular haqida qisqacha so'z yuritamiz.

1. Libos insonning terisini ko'rsatadigan darajada yupqa va shaffof bo'lmasligi lozim.

2. Tor bo'lmasligi. Ba'zi liboslar terini ko'rsatadigan darajada yupqa bo'lmasada ammo, avrat yerlarining shaklini ko'rsatib qo'yadigan darajada tor bo'ladi. Bu ham mumkin emas.

3. Erkak kishi kiyinishda o'zini ayollarga o'xshatib olmasligi yoki aksincha, ayol erkakcha kiyinmasligi lozim. Imom Buxoriy o'zlarining «Sahih» to'plamlarida Abdulloh ibn Abbos (raziyallohu anhumo)dan rivoyat qilgan hadisi sharifda shunday

deyiladi: «Rasulullоh sollallohu alayhi va sallam kiyinishda o'zini ayollarga o'xshatadigan erkaklarni va erkaklarga o'xshab kiyinadigan ayollarni la'natladilar».

4. Kiyim olishda haddan oshmaslik, odamlardan ajralib turish uchun o'ta qimmat libosni xarid qilmaslik. Imom Ahmad o'z «Musnad»larida Abdulloh ibn Umar raziyallohu anhumodan rivoyat qilishicha, Nabiy sollallohu alayhi va sallam shunday deganlar: «Kimki, dunyoda shuhrat libosini kiysa, Qiyomat kunida Alloh unga xorlik libosini kiygazadi». Demak, musulmon kishi odamlarga kibru havo qilish, o'zini ulardan yuqori tutish yoxud shuhrat qozonish uchun kiyinmasligi lozim. Chunki, bu narsa uni kibru havoga berilib, o'zidan mamnun bo'lishga yetaklaydi. Bu esa ma'naviy illatlar sirasiga kiruvchi zararli xislatlardan biridir.

5. Erkaklarga tilla taqinchoqlar va ipak liboslarning haromligi. Imom Abu Dovud o'zlarining «Sunan» nomli hadis to'plamlarida Ali (raziyallohu anhu)dan rivoyat qilishlaricha, bir kuni Nabiy sollallohu alayhi va sallam ipak matoni olib o'ng tomonlariga qo'ydilar, tillani olib chap tomonlariga qo'ydilar. So'ng: «Mana bu ikki narsa ummatimning erkaklariga haromdir!», dedilar.

6. Libos kiyishda o'ng tomondan kiyish sunnatdir. Oisha onamiz (raziyallohu anho) aytadilar: «Nabiy alayhissalomga poklanishda (ya'ni, tahorat va yuvinishlarda), soch tarashda va oyoq kiyim kiyishda o'ng tomondan boshlash yoqar edi» (Imom Buxoriy va Imom Muslim rivoyati). Bu hadisda faqat poyabzal kiyish zikr qilingan bo'lsada, hadisda tilga olingan sunnat bo'lmish o'ng tomondan boshlash boshqa turdagi liboslarni kiyishga ham taalluqli hisoblanadi.Ulamolarning ta'kidlashlaricha, ovqatlanish, kiyinish va hokazolar kabi insonning karomati va obro'siga dalolat qiladigan ishlarda o'ng qo'lni ishlatish yoki o'ng tomondan boshlash mustahabdir. Istinjo kabi past ishlarda esa chap qo'lni ishlatish lozim. Chunki, o'ng qo'l oliy ishlar uchun, chap qo'l esa yuqorida aytilganidek, zarurat bo'lgan ammo, o'zi past narsalardan sanaluvchi ishlar uchundir.

7. Oq rangdagi liboslarning afzalligi. Abdulloh ibn Abbos (raziyallohu anhumo)dan rivoyat qilinishicha, Nabiy alayhissalom shunday deganlar: «Kiyimlaringizdan oq ranglisini kiyinglar, zero, u liboslaringizning eng yaxshisidir. Va mayyitlaringizni ham unga (ya'ni oq rangli matoga) kafanlang!» (Abu Dovud rivoyati).

Islom dini kiyimning rangiga ham ahamiyat beradi. Hadislarda oq kiyim kiyish maqtovga sazovor ekani haqida xabar berilgan. "Oq kiyim kiyinglar, chunki u pok va chiroyli" (Termiziy rivoyati). Biroq boshqa rangdagi kiyimlarni ham kiyish mumkin, lekin u juda jozibali bo'lmasligi lozim.

8. Kiyimlarni pok tutish lozimligi. Islom dini poklik dinidir. Bu poklik ma'naviy va moddiy pokizalikni taqozo etadi. Alloh taolo Qur'oni karimning Muddassir surasida Nabiy alayhissalomga qarata va u kishi orqali butun insoniyatga

xitob qilar ekan: «Kiyimlaringni pok tut!», degan. Demak, libos pokizaligi musulmon kishining hayotida nihoyatda muhim o'rin tutadi. Shu bois ham namozning shartlaridan biri libosning pokligidir. Undan tashqari poklik va orastalik iymondan ekanligiga dalolat qiluvchi bir qancha rivoyatlar ham kelgan.

9. Kiyim kiyishda ayrim duolarni o'qishning savobli ekanligi. Musulmon kishi aksar vaqtda Allohni zikr qiladi, Uni yodga oladi. Bu narsa uning qalbi poklanib, yaraqlashiga, ruhan yuksalishiga va gunohlari o'chirilib, darajalari oshishiga sabab bo'ladi. Nabiy alayhissalom ko'p hollarda Allohni zikr qilardilar, uyga kirishda, chiqishda, uyquga yotishda, uyqudan turishda, taomlanish oldidan, taomdan so'ng va hokazo. Shu jumladan, libos kiyishda ham aytish savobli va mustahab bo'lgan ba'zi bir zikru duolar borki, ularning ayrimlarini misol tariqasida keltiramiz. «Alhamdu lillahillaziy kasaaniy haza va rozaqoniyhi min g'oyri havlin minniy valaa quvvah». Ya'ni, «Barcha hamdu sanolar mening o'zimda hech qanday kuch-qudrat va imkoniyat bo'lmagan holda bu libosni menga kiydirgan va rizq qilib bergan Allohga xosdir».

10. Insonning ustida ya'ni libosida Alloh ne'matining asari ko'rinib turishi. Agar kimgadir Alloh kengchilik va davlat ato etgan bo'lsa, u inson o'zining imkoniyati va maqomiga mos ravishda yaxshi kiyimlardan kiyishi, tashqi ko'rinishiga e'tibor berishi, pokiza va orasta kiyinishi maqsadga muvofiqdir. Zero, Alloh taolo biron kimsaga ne'mat ato etgan bo'lsa, o'sha insonda mazkur ne'matning asari va alomati ko'rinib turishini yaxshi ko'radi. Abul Ahvas nomli sahobiy o'z otasidan rivoyat qiladi: «Nabiy sollallohu alayhi va sallam huzurlariga past (eskirib ketgan, uvada) kiyimlarda keldim. Shunda u kishi menga «Sening mol-davlating bormi?», dedilar. Men: «Bor!», dedim. «Nimalaring bor?», so'radilar yana Ul zot (sollallohu alayhi va sallam). Men: «Alloh menga tuya, qo'y va otlar hamda qullar ato qilgan», dedim. Buni eshitgach, Nabiy alayhissalom: «Alloh senga mol-dunyo ato qilgan bo'lsa, Uning senga bergan ne'mati va ikromining asari ko'rinib tursin!», dedilar (Abu Dovud rivoyati).

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Islom kiyinish odobi faqat tashqi ko'rinish, balki insonning ichki dunyosini ham aks ettiradi.Musulmon kishi kiyim tanlashda diniy qoidalarga roya qilib, hayosi, kamtarligi va pokligi bilan ajralib turishi kerak. Shuningdek, kiyim tanlashda ortiqcha dabdaba va manmanlikdan qochish, toza va ozoda yurish har bir musulmonning burchidir. Shunday ekan kiyinish madaniyatiga ham e'tibor berish har bir musulmon uchun muhim jihatlardan biridir.

REFERENCES

1. Qur'oni Karim
2. Hadis to'plamlari: Buxoriy, Muslim, Abu Dovud, Tirmiziy

3. Yusuf al-Qaradoviy – "Islomda halol va harom"
4. Muhammad Ali as-Sobuniy – "Islom odoblari"
5. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf – "Odoblar xazinasi"
6. Abdulloh ibn Jarulloh – "Musulmonlarning kiyinish madaniyati"
7. Zamonaviy Islom olimlarining maqolalari va risolalari

SAMARQAND: TARIXIY VA MADANIY MEROS SHAHRINING TARIXI

Barotova Bahora Husniddin qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogikauniversiteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi katta o'qituvchisi
Arslon Nafasov Komilovich

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Samarqand shahrining tarixi va uning madaniy merosi yoritilgan. Shahar qadimgi davrlardan boshlab Buyuk Ipak yo'lining muhim markazlaridan biri sifatida shakllangan va turli sivilizatsiyalar ta'sirida rivojlangan. Ayniqsa, Amir Temur va temuriylar davrida Samarqand ilm-fan, me'morchilik va iqtisodiy jihatdan yuksak darajaga yetgan. Maqolada shahar me'moriy yodgorliklari, ularning tarixiy ahamiyati va bugungi kungacha yetib kelgan merosi tahlil qilinadi. Shuningdek, Samarqandning hozirgi kundagi o'rni va uning YuNESKO Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Samarqand, tarix, Buyuk Ipak yo'li, Amir Temur, temuriylar, Registon, madaniy meros, me'morchilik, YuNESKO, Ulug'bek.

KIRISH

Samarqand – Markaziy Osiyoning eng qadimgi va mashhur shaharlaridan biri bo'lib, uning tarixi ming yillar oldin boshlangan. U Buyuk Ipak yo'lining eng muhim markazlaridan biri bo'lib, turli davrlarda buyuk sivilizatsiyalar va imperiyalar hukmronligi ostida bo'lgan. Ushbu maqolada Samarqandning qadimiy tarixi, uning gullab-yashnagan davrlari va madaniy merosi haqida so'z yuritiladi.

Samarqandning qadimiy tarixi

Samarqandning tashkil topishi miloddan avvalgi 8–7 asrlarga borib taqaladi. Ilk davrlarda u sog'diylar tomonidan barpo etilgan va uzoq vaqt davomida sog'diyona madaniyatining markazi bo'lib kelgan. Yunon tarixchisi Arrian va Strabon Samarqandni "Marokanda" nomi bilan tilga olganlar. Miloddan avvalgi 329-yilda Aleksandr Makedonskiy bu shaharni zabt etgan va uni yunon-makedon madaniyatiga bog'lagan.

O'rta asrlarda Samarqandning gullab-yashnashi

Samarqand o'rta asrlarda, ayniqsa, IX-X asrlarda Somoniylar davrida rivojlangan. Islom madaniyati va ilm-fani bu yerda yuqori darajaga yetgan. Shuningdek, XI-XII asrlarda G'aznaviylar va Qoraxoniylar davrida ham shahar muhim iqtisodiy va madaniy markaz bo'lib qolgan.

Ammo Samarqandning eng buyuk davri Amir Temur (XIV asr) va temuriylar sulolasi davriga to'g'ri keladi. Amir Temur Samarqandni o'z imperiyasining poytaxti sifatida tanlagan va uni dunyoning eng go'zal va rivojlangan shaharlari qatoriga qo'shish uchun ko'plab me'moriy yodgorliklar barpo etgan. Shohruh, Ulug'bek kabi temuriy hukmdorlar ilm-fan va madaniyatni rivojlantirgan.

Samarqandning madaniy merosi

Bugungi kunda Samarqand o'zining boy madaniy merosi bilan mashhur. Shahar 2001-yilda YuNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Quyidagi me'moriy yodgorliklar shahar tarixining guvohi sifatida saqlanib qolgan:

• Registon maydoni – uchta ulkan madrasadan iborat bo'lib, Ulug'bek, Sherdor va Tillakori madrasalari bilan mashhur.

• Shohi Zinda majmuasi – qadimiy maqbaralar majmuasi bo'lib, islom arxitekturasining noyob namunalaridan biri hisoblanadi.

• Bibixonim masjidi – Amir Temur tomonidan qurilgan ulkan masjid.

• Ulug'bek rasadxonasi – XV asrda astronom olim Ulug'bek tomonidan bunyod etilgan ilmiy markaz.

Xulosa

Samarqand tarix davomida ko'plab madaniy va ilmiy taraqqiyotning guvohi bo'lgan. Bugungi kunda u nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo uchun tarixiy meros shahridir. Uning me'moriy obidalari va boy tarixi sayyohlarni o'ziga jalb etishda davom etmoqda. Samarqand nafaqat o'zining o'tmishi bilan, balki kelajakka ishonch bilan qarayotgan zamonaviy shahar sifatida ham ahamiyatga ega.

REFERENCES

1. Bartold V. V. Ocherki po istorii Sredney Azii – Moskva, 1927.
2. Gulyamov Ya. G. Samarqand tarixi – Toshkent: Fan, 1973.
3. Mukminova R. G. Temuriylar davri va Samarqandning rivojlanishi – Toshkent: Ma'naviyat, 2000.
4. YuNESKO. Samarqand – Butunjahon merosi ro'yxatidagi shahar – Parij, 2001.
5. Abdullayev N. Samarqand: Tarixiy yodgorliklar va ularning ahamiyati – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2015.
6. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

RATSIONAL VA IRRATSIONAL TAFAKKUR USULLARIGA FALSAFIY YONDASHUV.

Toshpo'latov Nozima
N28234291@gmail.com
Usmonova Nargiza
nargizau590@gmail.com
Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabalari

ANNOTATSIYA.

Mazkur maqolada falsafiy merosning ratsional va irratsional tafakkur uyg'unligi tahlil qilinadi. Inson tafakkurining turli qirralari tarixiy-falsafiy nuqtai nazardan ko'rib chiqilib, ratsional tafakkurning ilmiy asosliligi hamda irratsional tafakkurning ijodiy va intuitiv jihatlari o'rganiladi. Ushbu uyg'unlikning zamonaviy jamiyat, ayniqsa, pedagogika va tasviriy san'at sohalaridagi o'rni haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: falsafiy meros, ratsional tafakkur, irratsional tafakkur, uyg'unlik, tasviriy san'at, muhandislik grafikasi, ijodiy tafakkur.

ANNOTATION. This article analyzes the harmony of rational and irrational thinking in the philosophical heritage. Various aspects of human thinking are considered from a historical-philosophical perspective, the scientific validity of rational thinking and the creative and intuitive aspects of irrational thinking are studied. The role of this harmony in modern society, especially in the fields of pedagogy and fine arts, is considered.

Keywords: philosophical heritage, rational thinking, irrational thinking, harmony, fine arts, engineering graphics, creative thinking.

АННОТАЦИЯ. В данной статье анализируется гармония рационального и иррационального мышления философского наследия. Различные стороны человеческого мышления рассматриваются с историко-философской точки зрения, изучаются научная обоснованность рационального мышления, творческие и интуитивные аспекты иррационального мышления. Обсуждается роль этой гармонии в современном обществе, особенно в сферах педагогики и изобразительного искусства.

Ключевые слова: философское наследие, рациональное мышление, иррациональное мышление, гармония, изобразительное искусство, инженерная графика, творческое мышление.

Falsafiy meros inson tafakkurining shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadshi hech kimga sir emas. Insoniyat tarixida tafakkurning ikki

asosiy turi – ratsional va irratsional tafakkur bir-birini to'ldirgan va uyg'unlikda shakllangan. Ratsional tafakkur dalillarga, mantiq va ilmiy asoslarga tayanib qaror chiqarish jarayoni bo'lsa, irratsional tafakkur intuitiv, ijodiy va hissiyotga asoslangan mulohazalarni o'z ichiga oladi.

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun bu mavzu ayniqsa dolzarb hisoblanadi. Chunki san'at va muhandislik grafikasi ham ilmiy yondashuv (ratsional tafakkur) va ijodiy-intuitiv jarayonlar (irratsional tafakkur) uyg'unligini talab qiladi. Har bir san'at asari yoki muhandislik loyihasi ma'lum ilmiy asosga ega bo'lishi bilan birga, san'atkor yoki muhandisning ichki hissiyotlari, estetik qarashlari ham aks etadi.

Tarixiy nuqtai nazardan, buyuk faylasuflar – Platon, Aristotel, Ibn Sino, Al-Farobiy kabi mutafakkirlar tafakkurning ikki turini o'rganib, ularning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyatini asoslab berganlar. Xususan, G'arb va Sharq falsafasida bu ikki tafakkur shakllari muhim o'rin tutib kelgan. Zamonaviy ilm-fan va san'at olamida ham bu uyg'unlik dolzarbligini yo'qotmagan. Shu bois, mazkur maqolada ratsional va irratsional tafakkurning uyg'unligi, ularning pedagogika, san'at va muhandislik grafikasi sohalaridagi o'rni yoritib beriladi.

Ratsional tafakkur inson aqliy faoliyatining asosiy ko'rinishi bo'lib, u ilmiy metodlar, mantiqiy tahlil va tajribaga asoslanadi. U matematik hisob-kitoblar, texnologik taraqqiyot va ilmiy tadqiqotlar kabi sohalarda keng qo'llaniladi. Shu bilan birga, irratsional tafakkur intuitiv, hissiy va ijodiy jarayonlarni o'z ichiga oladi. U tasviriy san'at, adabiyot, musiqa va dizayn kabi sohalarda muhim o'rin tutadi. Tarix davomida falsafada ratsional va irratsional tafakkurning uyg'unligi turlicha talqin qilingan. Platon va Aristotel ratsional tafakkurni asosiy yo'nalish sifatida ko'rsatsalar, Nietzsche va Bergson kabi faylasuflar irratsional tafakkurning ahamiyatini ta'kidlaganlar. Xususan, Sharq falsafasida (Al-Farobiy, Ibn Sino) bu ikki tafakkur turi bir-birini to'ldiruvchi jihatlar sifatida qaralgan. Pedagogik ta'limda ham ratsional va irratsional tafakkurning uyg'unligi ta'lim sifati va samaradorligini oshiradi. Masalan, san'at maktablarida talabalar bir tomondan texnik bilimlarga ega bo'lishi, boshqa tomondan esa ijodiy tafakkur orqali o'z ifoda uslubini topishi kerak.

Umuman olganda, falsafiy merosning mazkur uyg'unligi ilm-fan, san'at va ta'lim sohalarida muhim rol o'ynaydi.

Xulosa. San'at va muhandislik grafikasi sohalarida ratsional va irratsional tafakkur uyg'unligining o'rni beqiyos. Chunki bu sohalar bir vaqtning o'zida aniq ilmiy asoslarni va ijodiy ekspressiyani talab qiladi. Zamonaviy pedagogika ham talabalarga nafaqat aniq bilimlar berishga, balki ularning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga intiladi.

Sharq va G'arb falsafasida bu uyg'unlikning o'rganilishi inson tafakkurining tabiiy taraqqiyoti ekanligini ko'rsatadi. Bugungi globallashgan dunyoda har qanday sohada muvaffaqiyatga erishish uchun ikki tafakkur shaklining uyg'unligi zaruriy hisoblanadi.

REFERENCES

1. Al-Farobiy. "Aqliy va ma'naviy kamolot haqida". Toshkent: Ma'naviyat, 2005.
2. Ibn Sino. "Ilm va tafakkur". Toshkent: Fan, 2010.
3. Platon. "Davlat". Toshkent: O'zbekiston, 2015.
4. Aristotel. "Metafizika". Toshkent: Sharq, 2018.
5. Nietzsche F. "Zarathustraning so'zlari". Toshkent: Adabiyot, 2020.

DINIY TOLERANTLIK-E'TIQOD,TURMUSH TARZI VA MADANIYAT UYG'UNLIGI.

Abduxamidova Zebiniso
Sulaymonova Maftuna
maftuna@2006
Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabalari

ANNOTATSIYA.

Mazkur maqolada falsafa va dinning millatlararo va dinlararo tolerantlikdagi o'rni tahlil qilinadi. Jamiyatda turli millat va dinga mansub insonlarning tinch- totuv yashashi uchun tolerantlikning ahamiyati va zarurati asoslab beriladi.Shuningdek, falsafa va dinning tolerantlikni shakllantirishdagi roli va metodlari yoritiladi. Maqolada tolerantlik tamoyillarining pedagogik jarayondagi ahamiyati ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Falsafa, din, tolerantlik, millatlararo bag'rikenglik, dinlararo hamjihatlik, ijtimoiy totuvlik, pedagogika.

Annotation. This article analyzes the role of philosophy and religion in interethnic and interreligious tolerance. The importance and necessity of tolerance for the peaceful coexistence of people of different nationalities and religions in society are substantiated. The role and methods of philosophy and religion in the formation of tolerance are also highlighted. The article also considers the importance of the principles of tolerance in the pedagogical process.

Keywords. Philosophy, religion, tolerance, interethnic tolerance, interreligious harmony, social harmony, pedagogy.

Аннотация. В данной статье анализируется роль философии и религии в межэтнической и межрелигиозной толерантности. Обоснована важность и необходимость толерантности для мирного проживания в обществе людей разных национальностей и вероисповеданий. Также будут освещены роль и методы философии и религии в формировании толерантности. Также в статье рассматривается значение принципов толерантности в
педагогическом процессе.

Ключевые слова. Философия,религия,толерантность,межэтническая толерантность,межрелигиозное согласие,социальная гармония, педагогика.

Falsafa va din insoniyat tarixida muhim o'rin tutuvchi ijtimoiy institutlar bo'lib, ular inson tafakkuri, axloqi va jamiyatning taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatib kelgan. Ularning muhim jihatlaridan biri bu jamiyatda millatlararo va dinlararo

tolerantlikni shakllantirish va mustahkamlashdir. Tolerantlik insonlarning bir- birini hurmat qilish, turli fikr va qarashlarga ochiq bo'lish, birgalikda totuv yashash tamoyillariga asoslangan tushunchadir.

Bugungi globallashuv jarayonida turli madaniyat va dinlarga mansub insonlar bir makonda yashashmoqda. Bu esa millatlararo va dinlararo munosabatlarda tolerantlikning ahamiyatini yanada oshiradi. Tolerantlik faqatgina shaxsiy fazilat sifatida emas, balki jamiyatda barqarorlik va tinchlikni ta'minlashning muhim omili sifatida ham ko'riladi.

Falsafa va din tolerantlikni shakllantirish va rivojlantirishda muhim vositalardan biri hisoblanadi. Falsafa inson tafakkurini rivojlantirib, dunyoqarashni kengaytirsa, din esa axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash orqali insonlar o'rtasida hamjihatlikni ta'minlaydi. Ushbu maqolada falsafa va dinning tolerantlikni rivojlantirishdagi o'rni, ularning tamoyillari va amaliy tatbiqlari haqida fikr yuritiladi.

Falsafaning tolerantlikni shakllantirishdagi roli.Falsafa inson tafakkurini rivojlantirish, mantiqiy fikrlash va tanqidiy yondashuvni shakllantirishga yordam beradi. Bu jarayonda tolerantlik muhim o'rin tutadi. Falsafiy tafakkur insonni dunyoqarashini kengaytirib, boshqa madaniyat va dinlarga nisbatan hurmat va bag'rikenglikni oshiradi. Sharq falsafasida, xususan, Al-Farobiy, Ibn Sino va Beruniy kabi mutafakkirlarning tolerantlik haqidagi qarashlari bugungi kunda ham dolzarb hisoblanadi.

Dinlararo tolerantlik insonlarning diniy e'tiqodlari va urf-odatlariga hurmat bilan yondashishni anglatadi. Dinlararo bag'rikenglikni rivojlantirish orqali jamiyatda tinchlik va barqarorlik ta'minlanadi. Turli dinlarning asosiy tamoyillarida ham insoniylik, mehr-oqibat va adolatga alohida e'tibor qaratiladi. Islom, xristianlik, buddizm va boshqa dinlarda tolerantlikning o'rni katta bo'lib, bu tamoyillar jamiyatlararo tinchlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Millatlararo tolerantlik – bu turli etnik guruhlar o'rtasida o'zaro hurmat va hamjihatlikni ta'minlashga qaratilgan ijtimoiy munosabat shaklidir. Ko'p millatli jamiyatlarda bag'rikenglik bo'lmasa, nizolar, ixtiloflar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli, tolerantlik madaniyatlararo muloqot va hamkorlikning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Pedagogika sohasida tolerantlikni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Ta'lim muassasalarida o'quvchilarga turli madaniyatlar va dinlarga nisbatan hurmatni singdirish orqali kelajak avlodni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash mumkin.

O'qituvchilar, ayniqsa, tasviriy san'at va musiqa grafikasi yo'nalishidagi talabalarga turli madaniy estetikalarni tanishtirish orqali tolerantlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

XULOSA.

Millatlararo va dinlararo tolerantlik zamonaviy jamiyatda tinchlik va hamjihatlikni ta'minlashning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Falsafa inson tafakkurini kengaytirish orqali turli qarashlarga ochiq bo'lishni rag'batlantirsa, din esa insoniy qadriyatlar va axloqiy me'yorlarni mustahkamlash orqali tolerantlikni shakllantiradi. Ushbu ikki sohaning uyg'unligi jamiyatda tinch va totuv hayot kechirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, tolerantlikni tarbiyalash va rivojlantirish jarayonida ta'lim tizimining roli beqiyosdir. Xususan, tasviriy san'at va musiqa grafikasi yo'nalishidagi talabalar madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va
bag'rikenglikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ular san'at orqali turli madaniyatlarning o'ziga xos jihatlarini o'rganib, o'z asarlari orqali jamiyatga tolerantlik g'oyalarini yetkazishlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, millatlararo va dinlararo tolerantlik – bu jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo'lib, uni shakllantirish va mustahkamlash barchaning burchidir. Bu jarayonda falsafa, din va ta'lim
tizimi muhim rol o'ynaydi.

REFERENCES

1. Al-Farobiy. "Fozil odamlar shahri". Toshkent: Fan, 1993.
2. Ibn Sino. "Axloqiy risolalar". Toshkent: Sharq, 2004.
3. Beruniy A. "Hindiston". Toshkent: O'zbekiston, 2002.
4. Huntington S. "Sivilizatsiyalar to'qnashuvi va dunyo tartibi". Toshkent: Ma'naviyat, 2010.
5. Karimov I.A. "O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li". Toshkent: O'zbekiston, 1992.

FALSAFA VA E'TIQOD: INSONIYAT MA'NAVIYATINING ASOSI

Murodboyeva Kumush Nodirbek qizi
Minavarova Durdona Jamol qizi
ChDPU Turizm fakulteti XTA 24/18 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Sunnatov Tohir Ravshanbekovich**
ttohirsunnatov761@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada falsafa va e'tiqodning inson tafakkuri va ma'naviy hayotidagi o'rni, ularning jamiyat barqarorligi va taraqqiyotiga ta'siri hamda kelajakda insoniyat taqdiridagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, Sharq va G'arb falsafasi hamda diniy e'tiqodlarning inson tafakkurini rivojlantirishdagi o'rni, zamonaviy texnologiyalar davrida axloqiy qadriyatlarni saqlash masalalari ham yoritiladi.

Kalit so'zlar. Falsafa, e'tiqod, tafakkur, ma'naviyat, axloq, haqiqat, adolat, insoniyat, taraqqiyot, texnologiya, kelajak, ruhiyat, ma'naviy uyg'onish.

Kirish.Insoniyat tarixida falsafa va e'tiqod eng muhim ijtimoiy va ma'naviy taraqqiyot omillaridan biri bo'lib kelgan. Falsafa inson tafakkurini rivojlantirib, haqiqatni anglashga yordam bergan bo'lsa, e'tiqod esa inson qalbini poklash va axloqiy tamoyillarni mustahkamlash vositasi bo'lgan. Bugungi kunda texnologik taraqqiyot va globallashuv jarayonida insoniyat ma'naviy inqiroz yoqasida turganda, falsafa va e'tiqodning roli yana ham ortib bormoqda.

Asosiy qism

Falsafa va e'tiqodning shakllanishi. Insoniyat tarixi shuni ko'rsatadiki, har bir jamiyatning madaniyati, axloqiy tamoyillari va ilmiy rivojlanishi falsafa va e'tiqod asosida shakllangan.

Sharq falsafasi va e'tiqodi

- Hind falsafasida **Vedalar**, **Upanishadlar**, Budda ta'limotlari insonning ichki dunyosi va ruhiy poklanish masalasini tahlil qilgan.
- Xitoy falsafasida **Konfutsiy**, **Lao-Tzi** va **Mo-Tzi** inson axloqi, davlat boshqaruvi va tabiat bilan uyg'unlik masalalariga urg'u bergan.
- Islom falsafasida **Al-Farobiy**, **Ibn Sino**, **Imom Moturidiy** va **Imom G'azzoliy** inson tafakkurini rivojlantirish bilan birga, e'tiqod orqali ruhiy komillikka erishish masalasini tahlil qilgan.

G'arb falsafasi va e'tiqodi

- **Sokrat**, **Aflotun** va **Aristotel** haqiqat, adolat va axloqiy ideallarni falsafiy jihatdan tahlil qilgan.
- O'rta asrlarda **Avgustin**, **Foma Akvinskiy** kabi nasroniy faylasuflari diniy e'tiqod va falsafiy tafakkurni uyg'unlashtirgan.
- Uyg'onish davrida **Dekart**, **Kant**, **Niche**, **Spinoza** kabi faylasuflar inson tafakkurining kuchini va axloqiy mas'uliyatni tahlil qilgan.

- **Bugun: Falsafa va e'tiqodning zamonaviy jamiyatdagi o'rni**

  Bugungi kunda texnologik taraqqiyot, axloqiy inqiroz va globallashuv sharoitida falsafa va e'tiqodning roli yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda.

  Zamonaviy falsafa qanday masalalarni o'rganmoqda?

  Sun'iy intellekt va axloqiy mas'uliyat.

  Biotexnologiya va genetik muhandislikning axloqiy chegaralari.

  Ekologik muammolar va tabiatni asrab-avaylash masalalari.

  Ijtimoiy tenglik va adolat.

  E'tiqodning bugungi jamiyatdagi roli

  Ruhiy qashshoqlik va depressiyaga qarshi ma'naviy himoya vositasi.

  Oila va jamiyatdagi axloqiy qadriyatlarni saqlash.

  Ekstremizm va radikalizmga qarshi kurash vositasi.

  Dunyo xalqlari o'rtasida tinchlik va bag'rikenglikni mustahkamlash.

- **Falsafa va e'tiqodning istiqboli.Kelajakda sun'iy intellekt, genetik muhandislik va kibertexnologiyalar rivojlanishi natijasida insoniyat oldida yangi axloqiy muammolar paydo bo'ladi.**

  Falsafaning roli kelajakda:

  Sun'iy intellekt tomonidan qabul qilinadigan qarorlarning axloqiy chegaralarini belgilash.

  Genetik o'zgarishlar natijasida inson qadr-qimmatini himoya qilish.

  Kibermakon va virtual dunyoda axloqiy tamoyillarni saqlash.

  E'tiqodning kelajakdagi roli:

  Insoniyatni ma'naviy qashshoqlikdan saqlash.

  G'araz va ma'naviy yo'qotishlarga qarshi immunitet yaratish.

  Ruhiy tinchlik va mehr-oqibatni saqlash.

Xulosa

Falsafa va e'tiqod insoniyat tafakkuri va ma'naviy hayotining ajralmas qismi bo'lib, ular insoniyatning har bir bosqichida taraqqiyot va barqarorlikni ta'minlab kelgan. Bugungi globallashuv va texnologik inqilob sharoitida falsafa inson

tafakkurini rivojlantirishda, e'tiqod esa axloqiy tamoyillarni mustahkamlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Kelajakda esa sun'iy intellekt va texnologik taraqqiyot asrida insoniylikni saqlash uchun aynan falsafa va e'tiqod asosiy tayanch bo'lib qoladi.

REFERENCES

1.Al-Farobiy. "Fozil shahar."
2.Imom G'azzoliy. "Kimyoi saodat."
3.Ibn Sino. "Axloqiy risolalar."
4.Sokrat, Aflotun, Aristotel asarlari.
5.Zamonaviy falsafa va texnologiya bo'yicha tadqiqotlar.

ISLOM ABDUG'ANIYEVICH MUSTAQILLIK ASOSCHISI

Aminova Sevara
Ubaydullayeva Madina
Qodirboyeva Sevinch
Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabalari

ANNOTATSIYA.

Islom Abdug'aniyevich O'zbekiston Respublikasining mustaqilligi uchun katta hissa qo'shgan va uning asoschisi sifatida tarixda qolgan shaxsdir. U mustaqillik e'lon qilinishida va yangi davlatni tashkil etishda faol ishtirok etgan. Uning siyosiy faoliyati O'zbekistonning barqaror rivojlanishiga, iqtisodiy islohotlarga va xalqaro maydonda obro'ga ega bo'lishiga olib keldi. Islom Abdug'aniyevichning merosi mustaqil O'zbekistonni shakllantirishda muhim rol o'ynadi va uning xizmatlari xalq tomonidan yuqori baholanadi.

Kalit so'zlar: Mustaqillik, Islom abdug'aniyevich, o'zbekiston, tarix, siyosat, iqtisodiyot, islohotlar, rahbar, xalqaro aloqalar, davlat, rivojlanish, siyosiy faoliyat, meros, barqarorlik, o'zbekistonning kelajagi.

Аннотация. Ислом Абдуганиевич является основателем независимости Республики Узбекистан и сыграл важную роль в ее достижении. Он активно участвовал в процессе провозглашения независимости и формировании нового государства. Его политическая деятельность способствовала стабилизации развития Узбекистана, экономическим реформам и укреплению международного имиджа страны. Наследие Ислама Абдуганиевича сыграло важную роль в создании независимого Узбекистана, и его заслуги высоко оцениваются народом.

Ключевые слова: Независимость, Ислом Абдуганиевич, узбекистан, история, политика, экономика, реформы, лидер, международные отношения, государство, развитие, политическая деятельность, наследие, стабильность, будущее узбекистана.

Annotation. Islam Abduganiyevich is considered a founding figure of the independence of the Republic of Uzbekistan. He played an essential role in the declaration of independence and the establishment of a new state. His political actions contributed to the stabilization of Uzbekistan's development, economic reforms, and its growing international presence. Islam Abduganiyevich's legacy played a significant role in shaping independent Uzbekistan, and his contributions are highly regarded by the people.

Keywords: Independence, Islam abduganiyevich, uzbekistan, history, politics, economy, reforms, leader, international relations, state, development, political activity, legacy, stability, future of uzbekistan.

Islom Abdug'aniyevich Karimov 1938-yil 30-yanvarda Samarqand shahrida xizmatchi oilasida tug'ildi. O'rta Osiyo politexnika instituti va Toshkent xalq xo'jaligi institutini muhandis-mexanik va iqtisodchi mutaxassisliklari bo'yicha tugatdi. Mehnat faoliyatini 1960-yilda Toshkent qishloq xo'jalik mashinasozligi zavodida boshladi. 1961-yildan 1966-yilgacha Toshkent aviatsiya ishlab chiqarish birlashmasida muhandis, yetakchi muhandis-konstruktor bo'lib ishladi.

1966-yilda O'zbekiston SSR Davlat plan komitetiga ishga o'tib, mutaxassislikdan Respublika Davlat plan komiteti raisining birinchi o'rinbosari lavozimigacha bo'lgan yo'lni bosib o'tdi. Islom Abdug'aniyevich Karimov 1983-yilda O'zbekiston SSR Moliya ministri, 1986-yilda O'zbekiston SSR Ministrlar Soveti Raisining o'rinbosari, Respublika Davlat plan komitetining raisi etib tayinlandi.

U 1986-1989-yillar mobaynida Qashqadaryo viloyati partiya komitetining birinchi kotibi lavozimida ishlab, o'zining katta rahbarlik va tashkilotchilik qobiliyati, fidoyiligi va qat'iyati, el-yurt dardini, odamlarning tashvish va muammolari, ularning talab va manfaatlarini yurakdan his qilishi bilan g'oyat og'ir ijtimoiy-iqtisodiy ahvolga tushib qolgan viloyatdagi vaziyatni qisqa vaqt ichida tubdan o'zgartirishga erishdi. Islom Abdug'aniyevich Karimov 1989-yilning iyunidan O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Komitetining birinchi kotibi etib saylandi. O'sha paytda respublikamiz fuqarolar urushi, qon to'kish, millatlar va konfessiyalararo mojarolar yoqasida turgan edi. Voqealarning xuddi shunday rivoji qo'shni mamlakatlarda amalga oshirilgan edi. Ana shunday o'ta og'ir davrda u o'zining voqealarni oldindan ko'ra bilish qobiliyati, kuchli irodasi va qat'iyati bilan xalqimiz va mamlakatimizni shunday achinarli qismatdan saqlab qoldi.

Aynan o'sha davrda xalqimiz Islom Abdug'aniyevich Karimov timsolida mard, bukilmas iroda egasi va sodir bo'layotgan favqulodda murakkab hodisalarning mohiyatini davlat manfaatlari nuqtai nazaridan ko'ra oladigan, o'z Vatani va xalqi, har bir yurtdoshining taqdiri uchun alohida mas'uliyatni his eta oladigan haqiqiy rahbarga ega bo'ldi.

1990-yil 24-mart kuni O'zbekiston SSR Oliy Kengashining sessiyasida Islom Abdug'aniyevich Karimov O'zbekiston SSR Prezidenti etib saylandi. 1991-yil 29-dekabrda muqobillik asosida o'tkazilgan umumxalq saylovida O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti etib saylandi. Islom Abdug'aniyevich Karimov 25-yil davomida mustaqil O'zbekistonni boshqarib, ochiq fuqarolik jamiyati va bozor iqtisodiyotiga asoslangan huquqiy demokratik davlat qurishning chuqur o'ylangan

strategiyasini ishlab chiqqan va uni amalga oshirgan buyuk davlat arbobi sifatida mamlakatimizda va xalqaro maydonda yuksak obro'-e'tibor qozondi.

O'zbekistonning suvereniteti va mustaqilligini saqlash va mustahkamlash Prezident Islom Karimov uchun hamisha eng oliy ustuvor vazifa bo'lib keldi va u olib borgan siyosatning asosiy o'zak tamoyili bo'lib qoldi. O'zbekiston xalqi istiqlol yillarida erishilgan barcha olamshumul yutuqlar va natijalarni mamlakatimizning Birinchi Prezidenti nomi va faoliyati bilan uzviy bog'liq deb biladi. U haqli ravishda demokratik talablar va xalqaro mezonlarga to'la javob beradigan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining muallifi bo'lib, uni hayotga amaliy jihatdan tatbiq etishning haqiqiy kafolatiga aylandi.

1991-yilda O'zbekiston paxta yakkahokimligining halokatli ta'siri oqibatida iqtisodiyoti biryoqlama, mo'rt va nochor rivojlangan, aholining hayot darajasi g'oyat achinarli ahvolga tushib qolgan qoloq agrar mamlakat edi. Respublika hayotiy muhim tovarlarning ko'pgina turlarini, birinchi navbatda g'alla va energiya resurslari bo'yicha mahsulotlarni o'zida ishlab chiqarmas va bu boradagi o'z ehtiyojlarini ta'minlay olmas edi. Islom Abdug'aniyevich Karimov iqtisodiy mustaqillikka erishmasdan turib, siyosiy mustaqillikni ta'minlash mumkin emas, degan fikrning qat'iy tarafdori edi. Aynan shuning uchun ham Yurtboshimiz tomonidan mashhur besh tamoyil asosida butun dunyoda taraqqiyotning "o'zbek modeli" deb e'tirof etilgan O'zbekiston iqtisodiyotini tubdan isloh etish va tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish dasturi ishlab chiqildi. Bu modelning tub negizini "Islohot – islohot uchun emas, avvalo inson uchun" degan strategik yo'nalishni amalga oshirish tashkil etadi.

Davlatimiz rahbarining tashabbusi bilan O'zbekistonda keng ko'lamli tarkibiy islohotlar amalga oshirildi, neft kimyosi, kimyo, avtomobil sanoati, qishloq xo'jaligi va temir yo'l mashinasozligi, farmatsevtika, elektrotexnika, to'qimachilik sanoati, zamonaviy qurilish materiallari sanoati kabi yuqori texnologiyalarga asoslangan mutlaqo yangi sanoat tarmoqlariga asos solindi. Ustyurt va Sho'rtan gaz-kimyo majmualari, Buxoro neftni qayta ishlash zavodi, Qo'ng'irot soda zavodi, Dehqonobod kaliyli o'g'itlar korxonasi, Andijon, Samarqand, Toshkent va Xorazm viloyatlaridagi avtomobil zavodlari singari dunyo miqyosidagi noyob sanoat obyektlari barpo etildi.

Respublikamizda zamonaviy yo'l-transport va muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmalari, jumladan, Qamchiq tog' dovoni orqali o'tadigan noyob tunnelni o'z ichiga olgan Angren – Pop temir yo'l tarmog'i, Toshguzar – Boysun – Qumqo'rg'on temir yo'li bunyod etildi. Toshkentdan Samarqand, Buxoro va Qarshi shaharlari yo'nalishlari bo'yicha yuqori tezlikda harakatlanadigan poyezdlar qatnovi yo'lga qo'yildi, xalqaro aeroportlar modernizatsiya qilindi, "Navoiy" aeroporti negizida xalqaro logistika markazi tashkil etildi va O'zbek milliy avtomagistrali qurilishi

yakuniga yetkazildi. O'zbekistonning dunyoda eng jadal sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan iqtisodiyotga ega bo'lgan beshta davlat qatoridan joy olgani Prezident Islom Abdug'aniyevich Karimov tomonidan olib borilgan islohotlarning amaliy ifodasi bo'ldi.

Islom Abdug'aniyevich Karimov qishloq xo'jaligidagi chuqur o'zgarishlarni amalga oshirish, yerning haqiqiy egasi bo'lgan yangi mulkdorlar sinfi – fermerlik harakatini shakllantirishning tashkilotchisi edi. Uning tashabbusi bilan jahon amaliyotida o'xshashi bo'lmagan, qishloqlar qiyofasini tubdan o'zgartirishga qaratilgan, qishloq ahlining hayot darajasi va sifatini shahardagidan kam bo'lmasligini ta'minlaydigan namunaviy uy-joylar qurish dasturi amalga oshirilmoqda.

Islom Abdug'aniyevich Karimov Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondoni sifatida O'zbekiston Respublikasining mustaqilligini, uning hududiy yaxlitligi va sarhadlarimiz daxlsizligini, xalqimizning tinch va osoyishta hayotini ishonchli himoya qilishga qodir bo'lgan zamonaviy Qurolli Kuchlarni tubdan isloh etish, ularning jangovar salohiyati va qudratini oshirishni ta'minladi. U tub negizida boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik va vujudga kelayotgan qarama-qarshilik va mojarolarni faqatgina tinch, siyosiy yo'l bilan hal etishga asoslangan tinchlikparvar siyosat mujassam bo'lgan O'zbekiston Respublikasining Tashqi siyosat konsepsiyasini ishlab chiqdi va amalga oshirdi. Davlatimiz rahbari mintaqamizda va butun dunyoda tinchlik va barqarorlikni saqlashga ulkan hissa qo'shdi.

Islom Abdug'aniyevich Karimovning tashabbusi asosida, eski qolip va mezonlardan butunlay voz kechgan holda, keng miqyosdagi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, ta'lim-tarbiya tizimini eng zamonaviy xalqaro standartlar bo'yicha tubdan o'zgartirishga qaratilgan islohotlar dasturi ishlab chiqildi va hayotga joriy etildi. Islom Abdug'aniyevich Karimov mamlakatimizning bugungi va ertangi kunining hal qiluvchi kuchiga aylanib borayotgan yoshlarimizning ongu tafakkuri va dunyoqarashini butunlay o'zgartirgan, navqiron avlodni tarbiyalab voyaga yetkazishning yangi prinsipial tizimini tashkil qilish va uni hayotga joriy etish ishlariga bevosita rahbarlik qildi.

Mamlakatimiz rahbari milliy-ma'naviy qadriyatlarimizga hurmat-ehtirom bilan munosabatda bo'lish, muqaddas dinimiz, urf-odatlarimiz, bebaho tarixiy merosimizni asrab-avaylash va rivojlantirishni davlat siyosati darajasiga ko'tardi, xalqaro maydonda O'zbekistonning obro'-e'tiborini oshirishga katta hissa qo'shdi. U fuqarolik jamiyati institutlari, avvalo, mahallaning davlat va jamiyat boshqaruvidagi nufuzini oshirish, ularning vakolat va huquqlarini kengaytirish masalasiga alohida e'tibor qaratdi.

Islom Abdug'aniyevich Karimovning poytaxtimiz Toshkent shahri, mamlakatimizning barcha shahar va qishloqlari qiyofasini zamonaviy me'morlik talablari asosida tubdan o'zgartirish borasidagi keng ko'lamli bunyodkorlik ishlarini el-yurtimiz yaxshi biladi va yuksak qadrlaydi. Islom Abdug'aniyevich Karimov suveren va mustaqil O'zbekistonni barpo etish, xalqparvar demokratik huquqiy davlat yaratish, fuqarolar tinchligi va milliy totuvlikni ta'minlash ishiga qo'shgan ulkan hissasi hamda bu borada matonat va jasorat ko'rsatgani uchun O'zbekiston Qahramoni unvoni, «Mustaqillik» va Amir Temur ordenlari bilan taqdirlangan.

Islom Abdug'aniyevich Karimov O'zbekiston Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi edi. Ayni vaqtda u iqtisodiyot, ilm-fan, ta'lim-tarbiyani rivojlantirishga qo'shgan ulkan hissasi uchun ko'plab xorijiy mamlakatlar universitet va akademiyalarining faxriy fan doktori hamda akademigi etib saylangan. Shuningdek, u bir qancha xorijiy davlatlar va nufuzli xalqaro tashkilotlarning faxriy unvon, orden va medallari bilan ham mukofotlangan edi. Islom Abdug'aniyevich Karimov o'z xalqini cheksiz mehr-muhabbat bilan sevar edi va o'zining so'nggi kunlariga qadar butun hayotini O'zbekistonga xizmat qilishga bag'ishladi.

O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti, o'zbek xalqining buyuk farzandi Islom Abdug'aniyevich Karimovning so'nmas xotirasi barcha minnatdor yurtdoshlarimizning, butun xalqimizning qalbida abadiy saqlanib qoladi.

Xulosa. Islom Abdug'aniyevichning siyosiy faoliyati va O'zbekiston mustaqilligi yo'lidagi mehnati davlatimiz tarixida abadiy iz qoldirdi. U O'zbekistonda yangi davrni boshlagan yetakchi shaxs sifatida yodda qoladi. Uning xizmatlari, albatta, xalqimizning kelajagi uchun har doim qadrlanadi. Mustaqil O'zbekiston bugungi kunda Islom Abdug'aniyevichning tashabbuslari va mehnatining natijasi sifatida yuksalmoqda.

REFERENCES

1.Karimov I.A. "O'zbekistonning mustaqilligi" – T., 1991.
2.Karimov I.A. "Yuksalish yo'lida" – T., 1992.
3.Islomov A. "O'zbekistonning tarixiy yo'li" – T., 2000.
4.A'zamov A. "Mustaqil O'zbekiston: tarixiy rivojlanish bosqichlari" – T., 2005.
5.Abdullayev M. "O'zbekiston mustaqilligi: tarixiy muhokama" – T., 1999.
6.Tursunov B. "Islom Abdug'aniyevich va O'zbekiston mustaqilligi" – T., 2007.
7.Dadashev S. "Siyosat va O'zbekistonda islohotlar" – T., 2010.
8.Rasulov N. "O'zbekistonning yangi davri" – T., 2011.
9.Sayfiyev A. "Xalqaro aloqalar va O'zbekiston" – T., 2004.
10.Avloni M. "Mustaqillik va O'zbekiston taraqqiyoti" – T., 2002.
11.Toshpo'latov Z. "O'zbekistonda iqtisodiy islohotlar" – T., 2008.

12.Karimov I.A. "O'zbekiston: mustaqillikni qo'lga kiritish" – T., 1993.
13.Otayev I. "Islom Abdug'aniyevichning siyosiy faoliyati" – T., 2015.
14.Akramov A. "O'zbekistondagi siyosiy islohotlar" – T., 2010.
15.G'ulomov K. "Mustaqil O'zbekistonning ichki va tashqi siyosati" – T., 2016.

ABDULLA AVLONIY- JADIDCHILIK HARAKATINING NAMOYONDASI

Uluqova Shahodat Maxmatmo'minovna
Chiqchiq daavlat pedagogika universiteti,
Gumanitar fanlar fakulteti, O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi,
1-bosqich 24/3-guruh talabasi
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi" t.f.f.d.(PhD) dots **H.A. Jo'rayev**

ANOTATSIYA:

Ushbu maqolada jadidchilik tarixi va uning yorqin namoyondalaridan biri hisoblanmish Abdulla Avloniyning faoliyati, xalqni ma;rifatli qilish yo'lida amalga oshirgan islohotlari, yoshlar ilmli bo'lishi uchun yaratgan darsliklari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Jadidchilik, tarbiya, axloq, jadid maktabi, " Turkiy guliston yohud axloq", " Tarbiyaning zamoni", maktabdorlik

АННОТАЦИЯ:

В статье рассматривается история джадидизма и деятельность Абдуллы Авлони, одного из его ярких представителей, реформы, которые он проводил в целях просвещения народа, и созданные им учебники для обучения молодежи.

Ключевые слова: Джадидизм, образование, мораль, школа джадидов, «Турецкий Гюлистан или мораль», «Эпоха образования», школьное образование

ANNOTATION:

This article discusses the history of Jadidism and the activities of Abdulla Avloni, one of its brightest representatives, the reforms he implemented to educate the people, and the textbooks he created to help young people become literate.

Keywords: Jadidism, education, morality, Jadid school, "Turkish Gulistan or morality", "The era of education", schooling

Jadidchilik ma'rifatparvarlik harakati XIX asrda vujudga kelgan ommaviy ma'rafiy harakat hisoblanadi. Jadid so'zi arabcha "yangi" degan ma'noni anglatadi. Jadidchilik harakatining bosh g'oyasi xalqni ma'rifatli qilish orqali mustamlaka zulmidan ozod qilishga qaratilgan ma'rifatparvarlik harakatidir.Bu harakatning yorqin namoyondalari Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Isoqxon Ibrat, Sadriddiy Ayniy, Abdurauf Fitrat va boshqa bir qator ziyolilar hisoblanadi.

Taniqli jadid marifatparvari, birinchi o'zbek pedagogi Abdulla Avloniyning tarbiyaga bergan ta'rifi jadidchilik faoliyatida tarbiya masalalari nechog'liq yuksak o'rin tutganidan dalolat beradi " Alhosil tarbiya biz uchun yo hayot yo mamot,yo najot yo halokat, yo saodat yo falokat masalasidir". Tarbiya masalasi bugungi kunda ham dolzarb masala hisoblanadi. Jadidchilar orasida A.Avloniy o'z faoliyati davomida tarbiya masalalariga juda keng o'rin ajratadi. Avloniy o'zi yaratgan asarlarda ta'lim bilan bir qatorda tarbiyaga ham alohida e'tibor qaratish lozimligini ta'kidlaydi. Uning " Turkiy guliston yoxud Axloq" asari aynan tarbiya masalalariga bag'ishlangan. A. Avloniy tarbiya doirasini keng ma'noda tushunadi, uni faqat axloq bilan chegaralab qo'ymaydi, balki tarbiya vatanga sadoqat, el-yurtga hurmat kabi insoniy fazilatni ham o'zida mujassamlashtiradi, degan g'oyani ilgari suradi. Avloniy bola tarbiyasini nisbiy ravishda 4 bo'limga ajratadi:

1. Tarbiyaning zamoni;
2. Badan tarbiyasi;
3. Fikr tarbiyasi;
4. Axloq tarbiyasi va uning ahamiyati haqida so'z yuritadi.

"Tarbiyaning zamoni" bo'limida tarbiyani yoshlikdan berish zarurligini, bu ishga hammani, ota-ona, muallim, hukumat va boshqalarning kirishishi kerakligini ta'kidlaydi. Avloniy bolalarda axloqiy xislatlarning tarkib topishida ijtimoiy muhit, oilaviy sharoit va atofidagi kishilar muhim omil bo'lib xizmat qilishini aytib o'tadi. Shuningdek, Avloniy tarbiya masalasida so'z yuritib, " Agar bir kishi yoshligida nafsi buzilib, tarbiyasiz, axloqsiz bo'lib o'sdimi, bunday kishilardan yaxshilik kutmoq, yerda turib yulduzlarga qo'l uzatmak kabidir" ,-deydi. " Turkiy guliston yoxud axloq" asari axloqiy, ta'limiy va tarbiyaviy asardir. Avloniyning fikricha, "Tarbiya xususiy ish emas, milliy, ijtimoiy ishdir. Har bir xalqning taraqqiy qilishi, davlatlarning qudratli bo'lishi avlodlar tarbiyasiga ko'p jihatdan bog'liq"

Xalqning savodli bo'lishida yangi usul maktablarini ochish, milliy madaniyatimizning targ'ib etilishidagi o'quv darsliklarining chop etilishi Abdulla Avloniy nomi bilan bog'liqlikni tashkil etadi. Abdulla Avloniy yaratgan asarlarida o'zi bilgan ma'lumotlarni dunyo hamjamiyatining o'quv darsliklari bilan tahliliy ravishda taqqoslab bir qator darsliklarning yaratilishida bosh bo'ldi. Arab tili shu jumladan: fors, rus tillarini bilgani holda o'zi yashab turgan hududlari hamda Degrezliq, Mirobod kabi hududlarda yangi usul maktablarini ochdi. Abdulla Avloniy nomi o'tgan XX asr boshlaridagi jadidchilik harakatlarining, milliy ozodlik harakatlarida hamda yangi usul maktablarining paydo bo'lishida katta hissa qo'shdi. 1909-yig'dan boshlab yetim bolalarni o'qitish va ularning savodini chiqarishda "Jamiyati xayriya" tashkilotining ahamiyati kattadir. Abdulla Avloniy ma'rifatchilik ishlarida maktabdorlik vazifasi bilan birgalikda, xuddi shu maktab o'quvchilarining

tez savod chiqarishlarida manba sanaluvchi "Adabiyot yoxud milliy she'rlar" nomi ostidagi 4 qismni tashkil etuvchi she'riy to'plami maktab darsliklari sifatida o'tila boshlandi. Abdulla Avloniy faoliyatining maktabdorlik bilan bog'liq ekanligi uning jadidchilik faoliyatida amalga oshirilgan islohotlara faol ekanligida va qolaversa, butun Turkiston o'lkasida ochila boshlagan kutubxona, maktablar, nashryotlarning Abdulla Avloniy nomi nilan bog'liqdir. Abdulla Avloniy maktablarining gumanistik g'oyalar bilan birgalikda erkin tarbiyaga asoslangani holda amalga oshirilishi o'quvchilarning tez savod chiqarishida vosita vazifasini o'taydi. Ilm-u ma'rifatning targ'ib qilinishi, dunyo siyosatida bo'layotgan yangiliklar hamda jaholat botqog'idan qutulish eng muhim vazifa sanalib, milliy ozodlikka erishning eng muqobil yo'li ma'rifatli xalqni tarbiyalash deya qaralgan. Abdulla Avloniyning asalari o'zlashtirish uchun qulay, tili sodda, she'riy asarlar namunasida barmoq vaznining mohirona qo'llanilishi o'quvchilar tez o'zlashtirishlari uchun ko'nikma vazifasini bajargan. Abdulla Avloniyning xalq kundalik turmushda qo'llaniladigan she'rlar, hikoyalarni milliy ashulalar asnosida o'quvchilarga yangi talqinda yetkazish savod chiqarishdagi yangicha qarashlarni ifodalab beradi. Shu asnosida tanqidiy, tahliliy ruhda yaratilgan "Bir mardikorning otasi o'g'liga aytgan so'zlari", "Onasining o'g'liga aytgan so'zlar", "Afsus" kabi she'rlari timsolida jamiyat hayotidagi voqeliklar, hodisotlar qalamga olinadi. Bu esa badiiy talqin jihatidan o'zlashtirish uchun quyal, ma'lum bir ma'noda oyna vazifasini o'tagan deyish mumkin. Abdulla Avloniy yangi usul maktablarining targ'ibitchisi, shu bilan birgalikda yangi usul maktablarida o'qitish uchun o'quv-darsliklarining estetik jihatdan yaratilishida enh oldi jadidlardan biri edi.

Turkiston o'lkasida XX asr boshlarida yuzaga kelgan ijtimoiy-siyosiy ahvol hududlarda teatrlarning ochilishi va qolaversa ushbubteatrlarda sahna asrlarining yaratilishida tashkilotchilik qobiliyati bilanboshqa jadidchilik vakillaridan ajralib turadi. Turkiston o'lkasida jadidchilik harakatlari asnosida yaratilgan sahna asarlarining tub estetik mohiyati, obrazlarning yaratilishi, tomoshabinlar bilan ishlashish texnikasi ma'lum bir ma'noda Abdulla Avloniy nazoratida turgan. Abdulla Avloniy anashunday vazifalar amaliyotchisi o'laroq jamiyat hayotini tanqidiy kulgu ostiga oluvchi "Advokatlik osonmi", "Pinak" nomli komediyalarini ham yartish bilan birga Tirkiston o'lkasida amalga oshirilayotgan istibdod tanqid ostiga olinadi. Bunda kichik bir voqealar namunasida ko'plab yomonliklarning yuzaga kelishi, ilmsizlikning qusurlari fojea tarzda qalamga olinib, tanqidiy kulgu ostiga olinadi. Bir qaraganda kulguli bo'lgan voqealarning jamiyat hayotida tutgan o'rni, kulgu ostida o'sha davr muhitidan kelib chiqib Turkistonning eskilik ruhiyatida qolib ketishi qalamga olinadi. O'lkada amalga oshirilyotgan yangiliklar ko'lamining ahamiyati mana shunday asarlar namunasida yoritib berilgan. ''Shoir o'tmishda ma'rifat gulshani bo'lgan yurtimizning jaholat botqog'iga botganidan afsuslar chekib,

vatanimiz tobora vayronaga aylanayotgani, ilmma'rifatga oshno qalblargina bunday balodan qutulishini ta'kidlaydi. Shu ma'noda shoirning "Ilmga targ'ib", "Jaholat", "Istiqboldan orzularim", "Millatga salom" she'rlari millat farzandlariga xitob tarzida bitilgan"

Xulosa, Abdulla Avloniy faoliyatiga nazar tashlar ekanmiz o'z davrining eng ilg'or ilmlar egasi, zamonaviy ta'limning jafokash namoyondasi, teatr va asarlari orqali xalqimizning kundalik muommolarini olib chiquvchi, jahon adabiyotining sara namunalarini xalqimizga yetkazuchi, gazetalar yordamida ommaning fikrlash doirasini kengaytirish kabi vazifalarni yoqqol ko'rishimiz mumkin. Bebaho merosimiz qadri kun sayin oshib bormoqda. Hozirgi yoki kelajak ta'limida ham Abdulla Avloniyning xizmatlari beqiyos manba va xazina bo'lib xizmat qilishda davom etadi. Zero eng katta meros ma'naviy va tarbiyaviy meros bo'lib, kelgusi avlodlarning rivoji va yuksalishining asosiy poydevoridir. Ta'lim esa har qanday xalqning eng birinchi masalasi bo'lib qolaveradi.

REFERENCES

1.Sirdaryo viloyati Yangiyer shahar Axborot kutubxona markazi Axborot bibliografiya xizmati. Buyuk "Ma'rifat va buyuk yurt fidoiysi" atoqli ma'rifatparvar Abdulla Avloniy. Bibliografik sharh. Yangiyer -2020
2.Saifova Nodira "Abdulla Avloniy asarlarida ta'lim va tarbiyaga oid qarashlar". "Scientific and Education" Scientific journal – 2022
3. A.Avloniy "Turkiy guliston yoxud axloq" Toshkent yoshlar nashriyoti. 2019-yil.

DINIY BAG'RIKENGLIK: YURTIMIZDAGI FAROVONLIK VA O'ZARO XURMATNING ASOSI.

Tuymyasheva Asel Marat kizi
Alimardonova Farangiz Akbar qizi
CHDPU Matematika 24/1 guruh talabalari

ANNOTATSIYA

Maqolada diniy bag'rikenglik tushunchasining mazmun-mohiyati, uning yurtimizda tinchlik, farovonlik va o'zaro hurmatni ta'minlashdagi o'rni yoritilgan. O'zbekiston Respublikasida turli diniy konfessiyalar o'rtasida tinch-totuv yashash uchun yaratilgan sharoitlar, qonunchilik asoslari va amaliy chora-tadbirlar tahlil qilingan. Shuningdek, tarixiy va zamonaviy misollar asosida diniy bag'rikenglikning ijtimoiy barqarorlik va millatlararo hamjihatlikni ta'minlashdagi ahamiyati ochib berilgan. Maqolada yosh avlodni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash zarurligi ta'kidlanib, bu qadriyatni saqlash har bir fuqaroning burchi ekanligi ta'riflangan.

Kalit so'zlar: Diniy bag'rikenglik, o'zaro hurmat, tinchlik, farovonlik, konfessiyalararo totuvlik, diniy erkinlik, millatlararo hamjihatlik, O'zbekiston, yoshlar tarbiyasi, insoniylik qadriyatlari.

ANNOTATION

The article highlights the essence of the concept of religious tolerance, its role in ensuring peace, prosperity and mutual respect in our country. The conditions, legislative framework and practical measures created for peaceful coexistence between different religious confessions in the Republic of Uzbekistan are analyzed. Also, based on historical and modern examples, the importance of religious tolerance in ensuring social stability and interethnic harmony is revealed. The article emphasizes the need to educate the younger generation in the spirit of tolerance, and describes the duty of every citizen to preserve this value.

Keywords: Religious tolerance, mutual respect, peace, prosperity, interfaith harmony, religious freedom, interethnic harmony, Uzbekistan, youth education, human values.

АННОТАЦИЯ

В статье освещается сущность понятия религиозной толерантности, ее роль в обеспечении мира, благополучия и взаимоуважения в нашей стране. Анализируются условия, законодательная база и практические меры, созданные для мирного сосуществования различных религиозных конфессий в Республике Узбекистан. Также на исторических и современных примерах раскрывается значение религиозной толерантности в обеспечении общественной

стабильности и межнационального согласия. В статье подчеркивается необходимость воспитания подрастающего поколения в духе толерантности, описывается обязанность каждого гражданина сохранять эту ценность.

Ключевые слова: Религиозная толерантность, взаимное уважение, мир, процветание, межконфессиональное согласие, религиозная свобода, межнациональное согласие, Узбекистан, воспитание молодежи, общечеловеческие ценности

Bugungi kunda dunyo miqyosida turli diniy qarashlar, millatlar va madaniyatlar o'rtasida o'zaro tushunmovchiliklar, qarama-qarshiliklar uchrab turayotgan bir paytda, O'zbekiston kabi bag'rikenglik va hamjihatlikka asoslangan jamiyat barpo etilgan mamlakatlar olamga ibrat bo'lib xizmat qilmoqda. Diniy bag'rikenglik — bu jamiyatdagi tinchlik, barqarorlik va taraqqiyotning muhim asosi bo'lib, turli e'tiqod vakillari o'rtasida o'zaro hurmat va totuvlikni ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har bir fuqaroning diniy e'tiqod erkinligi kafolatlangan. Bu prinsip mamlakatimizda turli din vakillari o'z e'tiqodiga amal qilishda erkin bo'lishini ta'minlabgina qolmay, balki o'zaro hurmat, sabr-toqat va bag'rikenglik ruhida yashashga chorlaydi. Bugungi kunda yurtimizda Islom, Pravoslav, Katolik, Yahudiy, Protestant va boshqa diniy konfessiyalar faoliyat yuritmoqda. Ularning erkin faoliyat yuritishi uchun barcha sharoitlar yaratilgan.

Diniy bag'rikenglik faqat qonunchilik asosidagina emas, balki amaliy hayotda ham o'z aksini topmoqda. Har yili turli din vakillari ishtirokida o'tkazilayotgan xalqaro konferensiyalar, davra suhbatlari va madaniy tadbirlar millatlararo va dinlararo totuvlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, yosh avlodni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida voyaga yetkazish bugungi kundagi ustuvor vazifalardan biridir.

O'zbek xalqining tarixiy an'analarida ham diniy bag'rikenglik muhim o'rin egallagan. Imom Buxoriy, Bahouddin Naqshband, Mir Arab kabi buyuk allomalar insoniylik, mehr-oqibat va sabr-toqatga da'vat etganlar. Bu qadriyatlar hozirgi kunda ham jamiyatimiz taraqqiyotiga xizmat qilmoqda. Diniy bag'rikenglik yurtimizdagi farovonlik va o'zaro hurmat muhitining asosi sanaladi. Bu qadriyatni saqlash, rivojlantirish va kelgusi avlodlarga yetkazish har birimizning burchimizdir. Tinchlik, totuvlik va bag'rikenglik hukm surgan jamiyatda baraka, rivojlanish va taraqqiyot bo'ladi.

Diniy bag'rikenglik nima?

Diniy bag'rikenglik — bu turli e'tiqoddagi kishilar bir jamiyatda erkin va totuv yashay oladigan, bir-birining diniy qarashlariga hurmat bilan yondashadigan ijtimoiy muhitdir. U inson erkinligi va sha'ni, ayniqsa, **diniy e'tiqod erkinligi**ning muhim bir ko'rinishidir.

Huquqiy asoslar

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 31-moddasida: **"Har kim vijdon erkinligiga ega. Har kim o'z e'tiqodiga ko'ra yashash, diniy yoki boshqa e'tiqodni tanlash va unga amal qilish huquqiga egadir."** — deyilgan. Shuningdek: **"Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi qonun**
"Fuqarolar yig'inlari to'g'risida"gi qonun fuqarolarning diniy erkinligini kafolatlaydi va diniy bag'rikenglik muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Dunyoning ayrim mintaqalarida, ayniqsa, Yaqin Sharq va Afrika davlatlarida dinlararo ziddiyatlar katta muammoga aylangan. O'zbekistonda esa turli dinlar — islom, pravoslav xristianlik, katoliklik, protestantlik, yahudiylik va boshqa konfessiyalar o'rtasida o'zaro hurmatli muhit barpo etilgan.

Xalqaro forumlar va anjumanlar: Toshkent va Samarqandda o'tkazilayotgan "Bag'rikenglik va diniy erkinlik" forumlari turli diniy yetakchilarni birlashtiradi.
Ma'naviy-ma'rifiy ishlar: O'zbekistonda maktab, kollej va oliygohlarda "Ma'naviyat darslari" orqali yoshlar bag'rikenglik ruhida tarbiyalanmoqda.
Diniy tashkilotlar faoliyati: Hozirda O'zbekistonda 2 mingdan ortiq diniy tashkilotlar qonuniy faoliyat yuritmoqda.

Diniy bag'rikenglik — bu oddiy sabr emas, balki ongli yondashuv, chuqur ma'naviy madaniyatdir. Yurtimizda bu qadriyat davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Shunday ekan, biz bu muhim qadriyatni nafaqat asrashimiz, balki uni yosh avlodga o'rnak qilib yetkazishimiz kerak.

Diniy bag'rikenglik — har qanday taraqqiy topgan jamiyatning ajralmas qadriyati bo'lib, u tinchlik, o'zaro hurmat, totuvlik va barqarorlik garovidir. O'zbekistonda diniy erkinlik va konfessiyalararo murosani ta'minlash yo'lida amalga oshirilayotgan islohotlar xalqaro miqyosda ham e'tirof etilmoqda. Bugungi tinch va farovon hayotimiz aynan ana shu qadriyatlarning amalda qaror topganidan dalolat beradi. Shunday ekan, bu yuksak insoniy fazilatni asrash, uni jamiyatda yanada chuqurlashtirish, ayniqsa yosh avlodni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash — har birimizning muqaddas burchimizdir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2021.
2. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi Qonun. – O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 1998.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Quronov H. Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari. – Toshkent: "Sharq", 2019.
5. Jo'rayev M. Diniy bag'rikenglik va jamiyat barqarorligi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2020.

BUYUK IMPERIYALAR QULASHINING SABABLARI VA OQIBATLARI

Yo'ldosheva Nodira Muzaffar qizi, **Saidova Sevinch Erkin qizi**
Chirchiq davlat pedogogika universiteti Pedogogika fakulteti psixologiya yo'nalishi 1- bosqich talabalari
Ilmiy rahbar: **Sa'dullayeva Mahfuza Husenovna**

Annotatsiya: Ushbu maqolada buyuk imperiyalarning qulash sabablari va ularning tarixiy oqibatlari tahlil qilinadi. Imperiyalarning inqirozga yuz tutishiga ichki siyosiy beqarorlik, iqtisodiy muammolar, harbiy zaiflik, ijtimoiy tartibsizliklar va madaniy inqiroz kabi omillar ta'sir qilgani ko'rsatib o'tiladi. Imperiyalar tarixidan olinadigan saboqlar va zamonaviy davlatlar uchun muhim xulosalar bayon etiladi.

Kalit so'zlar: Imperiya, inqiroz, qulash sabablari, siyosiy beqarorlik, iqtisodiy tanazzul, harbiy zaiflik, tarixiy oqibatlar, Rim imperiyasi, Usmonli imperiyasi, Sovet Ittifoqi, davlat boshqaruvi, tarixiy saboqlar.

Аннотация: В этой статье будут проанализированы причины падения великих империй и их исторические последствия. Будет показано, что на то, чтобы империи столкнулись с кризисом, повлияли такие факторы, как внутренняя политическая нестабильность, экономические проблемы, военная слабость, социальные потрясения и культурный кризис. Изложены уроки, извлеченные из истории империй, и важные выводы для современных государств.

Ключевые слова: империя, кризис, причины краха, политическая нестабильность, экономический спад, военная слабость, исторические последствия, Римская империя, Османская империя, Советский Союз, государственное управление, уроки истории.

Annotation: this article analyzes the causes of the collapse of the great empires and their historical consequences. It is shown that the crisis of Empires is influenced by factors such as internal political instability, economic problems, military weakness, social unrest and cultural crisis. Lessons from the history of empires and important conclusions for modern states are described.

Keywords: Empire, crisis, causes of collapse, political instability, economic decline, military weakness, historical consequences, Roman Empire, Ottoman Empire, Soviet Union, Public Administration, historical lessons.

KIRISH. Insoniyat tarixi davomida ko'plab buyuk imperiyalar paydo bo'lib, o'z davrida yuksak taraqqiyotga erishgan. Ularning kuch-qudrati hududiy kengayish, harbiy yutuqlar, iqtisodiy rivojlanish va madaniy meros bilan o'lchangan. Biroq hech bir imperiya abadiy saqlanib qolmagan – vaqt o'tishi bilan ular turli sabablarga ko'ra

inqirozga yuz tutgan va parchalanib ketgan. Buyuk imperiyalar qulashining sabablari va oqibatlari insoniyat tarixining eng muhim mavzularidan biridir. Tarix davomida ko'plab qudratli imperiyalar vujudga kelgan va ma'lum vaqt o'tib, turli omillar tufayli parchalanib ketgan. Rim, Usmonlilar, Mo'g'ullar, Ahamoniylar, Sovet Ittifoqi kabi yirik imperiyalar o'z davrida dunyoga katta ta'sir ko'rsatgan, biroq ularning qulashiga olib kelgan muhim sabablar mavjud edi.

ASOSIY QISM.

Rim imperiyasi insoniyat tarixidagi eng buyuk va qudratli davlatlardan biri bo'lgan. Rim imperiyasining bu qadar kuchli va yirik davlatlardan biri bo'lishiga sabablar talaygina. Eng avvalo, Rim imperiyasining armiyasi yaxshi tashkil etilgan. Bundan tashqari boshqaruv tizimi, Rimliklarning siyosiy tizimi va huquqi uzoq muddat barqarorlikni ta'minlagan. Savdo-sotiq yaxshi rivojlangan. Bosib olgan xalqlarga nisbata moslashuvchan siyosat yuritilgan. Rim imperiyasi milodiy 476-yila G'arbiy Rim imperiyasining qulashi bilan tugagan. Qulashiga asosiy sabablar asosan, iqtisodiy inqiroz va ichki nizolar bo'lgan. Doimiy urushlar, ortib borayotgan soliqlar va inflyatsiya iqtisodiyotni inqirozga olib kelgan. Imperatorlar o'rtasidagi ziddiyatlar va davlat idoralaridagi korrupsiya davlatni zaiflashtirgan.

Usmoniylar imperiyasi tarixdagi eng qudratli musulmon davlatlardan biri bo'lgan. Uch qit'ada – Osiyo, Yevropa va Afrikada joylashgan hududlarga ega bo'lgan. Bu imperiyaning qulashiga ham, asosan Rim imperiyasi kabi ichki nizolar bo'lgan. Iqtisodiyotda boshqa davlatlardan ortda qolishi, milliy ozodlik harakatlari, boshqa yirik davlatlarning Usmoniylar imperiyasing hududlarini egallash istaklari Imperiyaning rasman qulashiga sabab bo'lgan.

Mo'g'ullar Imperiyasi ham tarixdagi eng yirik Imperiyalardan biri bo'lgan. Bu Imperiyaga 1206-yilda Chingizxon nomi bilan mashhur Temuchin asos slogan. Bu Imperiya o'z cho'qqisiga chiqqan davrda Yevropa, Osiyo va Yaqin Sharqni katta qismini o'z ichiga olgan. Bu Imperiyani ham inqirozga uchrashiga ko'plab sabablar bo'lgan. Merosxo'rlik, katta hududlarga ega bo'lgani, turli din xalqlarining borligi Imperiya inqiroziga sabab bo'lgan desak ham bo'ladi. Chingizxon vafotidan so'ng, uning o'g'illari va nevaralari o'rtasida hokimyat uchun kurash boshlanib ketgan. Katta hududlarni boshqarish ham qiyinlashgan. Boz ustiga turli din va madaniyatga mansub bo'lgan xalqlar boshqaruvida birlikni saqlab qolish ham qiyin bo'lgan. Harbiy kuchlarning ham zaiflashishi, Imperiya inqiroziga sab bo'lgan.

XULOSA.

Buyuk imperiyalarning qulashi tabiiy jarayon bo'lib, bunga ichki nizolar, iqtisodiy muammolar, harbiy zaiflik, xalq isyonlari va tashqi tahdidlar sabab bo'ladi. Imperiyalar qulashi natijasida yangi davlatlar vujudga keladi, iqtisodiy va madaniy muhit o'zgaradi, urushlar va beqarorlik davri boshlanadi. Shu sababli, har qanday

davlat o'zining qudratini saqlab qolish uchun tarixiy saboqlardan xulosa chiqarishi lozim. Hozirgi davlatlar tarixdan saboq olib, barqarorlikni ta'minlash uchun harbiy, iqtisodiy va siyosiy tizimlarini mustahkamlashi zarur.

Buyuk imperiyalar taqdiri shuni ko'rsatadiki, hokimiyatdagi korrupsiya, ichki nizolar, iqtisodiy qiyinchiliklar va xalq noroziligi davlatning yemirilishiga olib keladi. Shu sababli, zamonaviy davlatlar doimiy islohotlar, adolatli boshqaruv va ilm-fan taraqqiyotiga tayanishi kerak. Faqat shundagina ular barqaror va kuchli davlat sifatida yashab qolishlari mumkin. Ichki nizolar va korrupsiya davlatni zaiflashtiradi. Davlat rahbarlari adolatli boshqaruv orqali xalq ishonchini saqlab qolishi lozim. Davlat faqatgina kuch bilan emas, xalq qo'llovi bilan mustahkam turishi mumkin. Mahalliy xalqlarning noroziligini kamaytirish uchun ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlar yaratish zarur.

REFERENCES

1.Ўрта асрлар тарихи В.И.Семѐнов. Т.: Тошкент. —Ўқитувчи ‖.1973
2.Қурбангалиева Р.Р. Ўрта асрлар тарихи. Ўқув-методик қўлланма .Т: Ўқтувчи .1991.
3.Jahon tarixi (Evropa mamlakatlariV-XV asrlarda) T.: O'.Salimov. Toshkent.,—Universitet‖, 2014.
4.Rojer B. Beck. Linda Black. Larri S. Krieger. Philip S. Naylor. Dahio ibo Shabaka. World history patterns of interaction. Mc Dougle Little. USA. 2009
5.История средных веков. Под ред.Г.В.Удалсовой, С.П. Карпова, 1-2 часть М. Высшая школа . МГУ. 2001.

MILLATLARARO VA DINLARARO TOLERANTLIKNING BUGUNGI KUNDAGI O'RNI.

Majidova Aziza
Rahimova Zilola
CHDPU 1-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada millatlararo va dinlararo tolerantlik tushunchasi falsafiy va diniy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tolerantlik jamiyat barqarorligi va tinch-totuv yashash tamoyili sifatida qadimdan falsafa va dinlarda muhim o'rin tutib kelgan. Maqola tolerantlik madaniyatini rivojlantirishning muhim yo'nalishlarini yoritadi va uning kelajakdagi jamiyat taraqqiyotiga ta'sirini baholaydi.

Kalit so'zlar: Tolerantlik, millatlararo totuvlik, dinlararo bag'rikenglik, falsafa, din, inson huquqlari, global jamiyat, madaniyatlararo muloqot.

ANNOTATION

This article analyzes the concept of interethnic and interreligious tolerance from philosophical and religious perspectives. Tolerance has historically played a significant role in philosophy and religion as a principle of social stability and peaceful coexistence. It highlights key directions for developing a culture of tolerance and evaluates its impact on the future development of society.

Keywords: Tolerance, interethnic harmony, interreligious tolerance, philosophy, religion, human rights, John Locke, Voltaire, Kant, Islam, Christianity, Buddhism, global society, intercultural dialogue

KIRISH

Bugungi globallashgan dunyoda turli millat va din vakillari birga yashab, o'zaro hamkorlik qilishga majbur. Ammo millatlar va dinlar o'rtasidagi kelishmovchiliklar ba'zan ijtimoiy tangliklarga sabab bo'lishi mumkin. Shu nuqtada tolerantlik falsafasi va diniy bag'rikenglik jamiyatdagi tinchlik va barqarorlikni ta'minlash uchun muhim omil hisoblanadi. Ushbu maqolada tolerantlik tushunchasi, uning falsafiy va diniy asoslari hamda zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati yoritiladi.

Tolerantlik tushunchasi va uning falsafiy asoslari. Tolerantlik — bu o'zgalarning e'tiqodi, madaniyati, millati yoki fikrlariga nisbatan hurmat va murosaga asoslangan munosabatdir. Falsafada tolerantlik odatda erkin fikrlash, inson huquqlari va ijtimoiy totuvlik bilan bog'liq.

Millatlararo tolerantlik va zamonaviy jamiyat Ko'pmillatli davlatlarda millatlararo nizolar ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin, shuning uchun quyidagilar muhim ahamiyatga ega:

Ta'lim va madaniyatlararo muloqot – yosh avlodni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash.

Huquqiy mexanizmlar – milliy va xalqaro qonunlar orqali diskriminatsiyaning oldini olish.

Ijtimoiy tarmoqlar va media – tolerantlik madaniyatini targ'ib qilish.

Ta'lim va madaniyatlararo muloqot. Maktab va universitetlarda bag'rikenglik bo'yicha maxsus kurslar joriy qilinmoqda.Turli millat va din vakillarining madaniyatini o'rganish orqali o'zaro hurmat shakllantirilmoqda.

Huquqiy himoya va qonunlar.Inson huquqlari bo'yicha xalqaro va milliy qonunchilik tolerantlikni targ'ib qilishga xizmat qiladi.

Ba'zi davlatlarda nafrat qo'zg'atuvchi so'zlar va harakatlarga qarshi qonunlar mavjud (masalan, Germaniyada antisemitizm taqiqlangan).

Media va internetdagi tolerantlik kampaniyalari.Xalqaro tashkilotlar va blogerlar bag'rikenglikni targ'ib qiluvchi kontent yaratmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlarda millatlararo nizolarni oldini olish uchun sun'iy intellekt tizimlari ishlatilmoqda.

Ko'pmillatli va ko'pkonfessiyali davlatlarning tajribasi.Singapur – turli millat va din vakillari tinchlikda yashashi uchun maxsus qonunlar joriy qilingan.

Kanada – rasmiy "multikulturalizm" siyosati olib boriladi.

Birlashgan Arab Amirliklari – Islom davlati bo'lsa-da, boshqa dinlarga bag'rikenglik bilan munosabatda bo'lish siyosati yuritiladi

Dinlararo tolerantlikning yangi konsepsiyalari. Diniy bag'rikenglik masalasi ham zamonaviy dunyoda yangi bosqichga chiqmoqda.

Dinlararo muloqot – turli din vakillari o'rtasidagi muhokamalar va tadbirlar o'zaro tushunishni rivojlantirish uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Masalan, "Parlamentlararo diniy muloqot", "Vatikan va musulmon olamining hamkorligi" kabi tashabbuslar faol rivojlanmoqda.

XULOSA

Dinlar tolerantlikni targ'ib qilgan bo'lsa-da, tarixiy va zamonaviy jamiyatlarda kelishmovchiliklar mavjud bo'lib kelgan. Shunga qaramay, bugungi globallashgan dunyoda tinch-totuv hayotni ta'minlash uchun tolerantlik madaniyatini shakllantirish muhim. Falsafiy va diniy qadriyatlar asosida o'zaro hurmat, muloqot va bag'rikenglikni rivojlantirish insoniyat kelajagi uchun muhim shart hisoblanadi.!:

REFERENCES

1. John Locke – A Letter Concerning Toleration (1689)
2. Voltaire – Treatise on Tolerance (1763)
3. Immanuel Kant – Perpetual Peace: A Philosophical Sketch (1795):
4. Qur'on – Baqara surasi, 256-oyat (Dinda majburiyat yo'q).

MAQSUD SHAYXZODANING "MIRZO ULUG'BEK" TRAGEDIYASI

Matkarimova Sevinch
Qodirbergenova Mehrishoda
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Jo'rayev Hamza**

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolam orqali Maqsud Shayxzodaning "Mirzo Ulug'bek" tragediyasini batafsil yoritib bermoqchiman. Ushbu asar, o'zbek adabiyotida muhim o'rin egallagan bo'lib, tarixiy shaxs Mirzo Ulug'bekning hayoti va faoliyatini o'z ichiga oladi. Tragediya orqali muallif insoniyat tarixi, ilm-fan, siyosat va shaxsiy munosabatlar haqida chuqur fikr yuritadi. Ushbu maqolada asarning asosiy g'oyalari, personajlari va ularning o'zaro munosabatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Adib, Mirzo Ulug'bek, tragediya, fojia, olim, padarkush.

Maqsud Shayxzoda 1908-yil 7-noyabrida Ozarbayjonning Oqtosh shahrida ziyoli oilada tavallud topdi. Uning otasi Ma'sumbek o'z zamonasining taraqqiyparvar kishilaridan biri bo'lib shifokorlik kasbidan tashqari, san'at, adabiyot, tarix va falsafa ilmlari bilan qiziqardi. Ularning oilasida shaharning eng ziyoli kishilari yig'ilib, munozara va mubohasa qilishardi. Bu adabiy muhit uchun Pushkin va Lermontov, Shekspir va Balzak, Firdavsiy va Xayyom, Nizomiy va Navoiy asarlari begona emas edi. Shunday oilada tarbiya topayotgan bo'lajak shoir boshlang'ich va o'rta ma'lumotni Oqtoshda olgach, Boku Oliy pedagogika institutida sirtdan o'qidi. U 1925-yildan boshlab Ozarbayjon Maorif xalq komissarligi yo'llanmasi bilan Dog'istonning Darband shahrida muallimlik bilan shug'ullandi. Shayxzoda Dog'istonda kechgan qisqa hayoti davomida ham muallim, ham shoir, ham jurnalist, ham tanqidchi sifatida namoyon bo'ldi. Shayxzoda 1928-yilda Toshkentga kelib, turli gazeta va jurnallar muharririyatlarida, 1935-1938 yillarda esa Fanlar Qo'mitasi qoshidagi Til va adabiyot institutida ilmiy xodim, 1938-yildan to umrining so'ngiga qadar Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika institutining "O'zbek mumtoz adabiyoti" kafedrasida dotsent vazifasida xizmat qilib, malakali kadrlar yetishtirdi. Shayxzoda 1967-yil 19-fevral vafot etdi. U Toshkentning Farobiy qabristonida dafn etilgan. Ozarbayjon tuprog'ida tug'ilgan falakning gardishi bilan o'zbek tuprog'iga kelib qolib, zavq –shavq bilan ijod qilgan, zamonaviy o'zbek adabiy tili va adabiyotiga salmoqli hissa qo'shgan bu ulug' insonning muborak nomi hech qachon xalq nomidan o'chmaydi.

Zero uning o'z yozganidek:
Umrlar bo'ladiki,
Tirik odam o'likdir,
Umrlar bo'ladiki,
O'lgan odam tirikdir.

"Mirzo Ulug'bek" tragediyasida shaxs fojiasi talqini

Tarixdan ma'lumki, temuriylar sulolasining eng mashhur vakillaridan biri bo'lgian Mirzo Ulug'bek (asl ismi Muhammad Tarag'ay)ning taqdiri hozirgi kungacha kishilarni hayratga solib kelyapti. "Ulug'bekning hayoti va ilmiy faoliyati xalqimiz ma'naviyatining poydevoriga qo'yilgan tamal toshlaridan biri bo'lib, yurtimizda bundan necha zamonlar oldin fundamental fanlarni rivojlantirishga qanchalik katta ahamiyat berilganini ko'rsatadi."

Darhaqiqat, tadbirkor, davlat rahbari, adolatli shoh, ilm-fanda yuksak cho'qqilarni egallagan inson, mislsiz ilmiy qobiliyat Mirzo Ulug'bek shaxsida mujassamlanishi hayratlanarli hol. Shundan bo'lsa kerak, hazrat Navoiy sultonlar orasida uni ulkan daho sifatida baholaydi. Umuman, temuriyzodalar orasida bunday aql sohiblari ko'p uchraydi (Zahiriddin Muhammad Bobur, Husayn Boyqaro kabi). Alisher Navoiy o'zining «Majolis un-nafois» asarining yettinchi majlisini temuriylarga mansub shoirlar, sakkizinchi majlisini yana bir temuriyzoda - Sulton Husayn Boyqaroga bag'ishlagani bejiz emas.

Mirzo Ulug'bek - Amir Temurning suyukli nabirasi, ya'ni to'rtinchi o'g'li Shohrux Mirzoning farzandi, u bobosi Temurning barcha yurishlarida ishtirok etgan. Buyuk olim va hukmdor haqida tarixiy ma'lumotlarni ko'plab keltirish mumkin. Bu ishni tarixchi olimlarimizga qo'yaylik-da, suhbatimizni yuqorida siz tanishib chiqqan drama voqealari xususida davom ettiraylik. Ushbu sahna mazmunidan ma'lum bo'lganidek, ulug' adibimiz Maqsud Shayxzoda mazkur asarni yaratishda jiddiy tayyorgarlik ko'rgani, dramani yozishda behisob ilmiy-tarixiy manbalarga tayangani ko'rinib turibdi. Ulug'bek Feruzani qalbdan sevadi. Uning haqida Abdulatif tarqatgan gaplarni ig'vo deb biladi. Ammo, onasi Gavharshodbegimdan ham bu xunuk xabarni eshitgach, Ulug'bekda shubha kuchayadi. Lekin, shunda ham u o'zini dadil tutishga harakat qiladi, haqiqatning tantana bo'lganini ko'ramiz. Dramaturg Shayxzoda Feruza voqeasi bilan Ulug'bekda paydo bo'lgan iztirob, ruhiy kechinmalarni shunday tasvirlaydi:

Ko'p g'alati zamonda yashar ekanman,
Qalbimdagi haroratni insonga berib,
Evaziga olmoqdaman sovuq g'arazlar.
Men otamga, jannatmakon Shohruh Mirzoga

Kamarbasta o‘g‘il bo‘ldim qirq yil muttasil.
Ammo shuni o‘g‘illardan ko‘rmadim, hayhot!
Abdulaziz fikri zaif, jismi nogiron.
Abdulatif- jisman tetik, xulqi xatarli.
Bu-ku mayli ! Onalarning ikrom- izzatin
Umr bo‘yi talqin etdim ahli vatanga.
O‘z onamga ehtiromim evaziga men
Ne eshitdim! Zug‘um bilan ta’na , arazlar.
Bu ham mayli! Feruzaning sha’niga g‘iybat!
Yoki uning biron aybi bormikan bunda!
Yoki osmon kitobini varaqlab ochib,
Sirlarini o‘rganmoqchi bo‘lganim uchun
Falak mendan qasos olishga tushgan!

Bu satrlarda Ulug‘bekning faqat ruhiy iztirobi emas, balki o‘zi bilan zamon o‘rtasidagi ziddiyat, o‘g‘li Abdulatifdan noroziligi, Feruzaning pokligiga, haqiqatning g‘alaba qilishga ishonchi ham o‘z ifodasini topgan. Ulug‘bek kamtar, mehnat ahllariga mehribon shoh. Undagi bu fazilatlar Samarqand atrofida ov qilib qaytib kelayotganda dehqon Otamurodga bo‘lgan samimiy munosabatida ko‘rsatilgan. Ulug‘bek dehqonga zulm qilgani uchun Abdulatifni taxt merosxo‘rligidan mahrum etadi, uni Balxga hokim qilib tayinlaydi. Ulug‘bek Abdulatifning zimdan ish ko‘rsatayotganini sezgach va u ko‘rsatayotgan qarshilik keskin tus olayotganini ko‘rgach, ruhan eziladi. Ayniqsa, Feruza haqida Abdulatif to‘qigan ig‘vo, tuhmat Ulug‘bekning qalbiga qattiq ta’sir qiladi. Ulug‘bek bilan Abdulatif va uning atrofdagilar o‘rtasidagi qarama- qarshilik, umuman u bilan zamon o‘rtasidagi ziddiyat zindonda yotgan Piri Zindoniy bilan uchrashish lavhasida ham ochiladi, shu erda u o‘zini fojiaga olib kelgan ziddiyatlarning sababini anglab oladi. Voqealar so‘ngida Ulug‘bek Abdulatifning munofiq, taxtparast ig‘vogar bo‘lib yetishganiga, uning shunday bo‘lishiga saroydagi muhit sabab bo‘lganiga qat’iy ishonch hosil qiladi. U dushman tomonidan shaharning qurshab olinishidan, xalqning och qolishi, noroziligining kuchayishidan dushmanning elchi yuborib taslim bo‘lishini talab etishidan azob chekadi, orzu - umidlari, ezgu niyatlari amalga oshmasligini his qiladi.
"Mirzo Ulug'bek" tragediyasining o'zbek madaniyatidagi roli

"Mirzo Ulug'bek" tragediyasi o'zbek madaniyatida muhim o'rin egallaydi. Ushbu asar, o'zining tarixiy va madaniy ahamiyati bilan bir qatorda, adabiy merosimizning ajralmas qismi sifatida ham e'tirof etiladi. Keling, uning o'zbek madaniyatidagi rolini bir necha asosiy jihatlarda ko'rib chiqamiz:

1. Tarixiy va madaniy meros

"Mirzo Ulug'bek" tragediyasi, o'zbek xalqining boy tarixiga va madaniyatiga oid qimmatli ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Mirzo Ulug'bek, Samarqandda qurilgan ulug'vor observatoriya va ilmiy markaz bilan mashhur bo'lgan shaxsdir. Shayxzoda asarida bu tarixiy shaxsning hayoti, ilm-fan va madaniyatga qo'shgan hissasi, shuningdek, uning qismati va siyosiy muammolari haqida chuqur fikr yuritiladi.

2. Adabiy uslub va innovatsiyalar

Maqsud Shayxzoda, "Mirzo Ulug'bek" asarida yangi dramaturgik uslublarni qo'llagan. U asarni sahna ko'rinishida yozish orqali, tomoshabinlarga qahramonlarning ichki dunyosini ochib beradi. Dialoglar va monologlar orqali personajlar orasidagi munosabatlar va konfliktlar yoritiladi. Bu esa o'zbek dramaturgiyasida yangilik sifatida qabul qilinadi.

3. Insoniyat va ilm-fan

Asarda ilm-fan va insoniyat tarixi haqida chuqur mulohazalar mavjud. Mirzo Ulug'bekning ilm-fanga bo'lgan muhabbati, uning qiziqishlari va qiyinchiliklari orqali, asar zamonaviy avlod uchun motivatsiya manbai bo'ladi. Shayxzoda, ilm-fanning ahamiyatini ta'kidlab, yosh avlodni ilmga intilishga undaydi.

4. Ijtimoiy va siyosiy masalalar

"Mirzo Ulug'bek" tragediyasi ijtimoiy va siyosiy masalalarni ham ko'taradi. Mirzo Ulug'bekning siyosiy kurashi, uning atrofidagi siyosiy intrigalarga qarshi kurashi, asarda muhim o'rin tutadi. Bu jihatlar, o'zbek tarixidagi ijtimoiy-siyosiy muammolarni yoritishda muhim rol o'ynaydi.

5. Madaniy identitet

Asar, o'zbek xalqining madaniy identitetini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Mirzo Ulug'bekning ilm-fan sohasidagi yutuqlari, o'zbek millatining tarixiy merosini yanada boyitadi va milliy g'ururni oshiradi. Shayxzoda, asar orqali milliy qadriyatlarni saqlashga va rivojlantirishga chaqiradi.

XULOSA

Umuman olganda, "Mirzo Ulug'bek" tragediyasi o'zbek madaniyatida nafaqat adabiyotning rivojlanishiga hissa qo'shgan, balki tarixiy shaxslar va voqealarni yoritish orqali zamonaviy avlodni tarbiyalashda ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu asar, o'zbek xalqining tarixini, madaniyatini va ilm-fanini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi. Maqsud Shayxzodaning "Mirzo Ulug'bek" tragediyasi o'zbek adabiyotining muhim asarlaridan biridir. Ushbu asar, tarixiy shaxs Mirzo Ulug'bekning hayoti va faoliyatini dramatik shaklda yoritadi. Tragediya, ilm-fan, siyosat, insoniy qadriyatlar va madaniyat masalalarini o'z ichiga olgan holda, o'zbek xalqining tarixiy merosiga chuqur kirib boradi. Asar, XV asrda yashagan buyuk astronom va hukmdor Mirzo Ulug'bekning hayoti va faoliyatini markazga oladi.

Mirzo Ulug'bek Samarqandda o'zining ulug'vor observatoriyasini qurdi va ilm-fan rivojiga katta hissa qo'shdi. U o'z davrida astronomiya va matematikada ko'plab yutuqlarga erishdi. Biroq, uning siyosiy kurashlari va atrofidagi intrigalari uning hayotini murakkablashtirdi. Tragediyada ilm-fan va madaniyatning ahamiyati ta'kidlanadi. Ulug'bekning ilmga bo'lgan muhabbati va uning kashfiyotlari orqali zamonaviy avlodga ilhom beriladi.Asarda siyosiy intrigalarning inson hayotiga ta'siri ko'rsatiladi. Mirzo Ulug'bekning o'z xalqiga bo'lgan sadoqati va uning siyosiy qiyinchiliklari, insoniyatning qadr-qimmati haqida chuqur mulohazalar olib keladi.Mirzo Ulug'bekning hayoti va qismati, uning ilmiy yutuqlari bilan bir qatorda, tragik tugashi bilan bog'liqdir. Bu jihat, inson hayotidagi qiyinchiliklar va muvaffaqiyatlar o'rtasidagi kurashni ko'rsatadi. Maqsud Shayxzoda asarni sahna ko'rinishida yozgan bo'lib, bu adabiy uslub tomoshabinlarga qahramonlarning ichki hissiyotlarini va munosabatlarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Dialoglar va monologlar orqali personajlar o'rtasidagi konfliktlar va muammolar yoritiladi.Asar, o'zbek xalqining madaniy identitetini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Mirzo Ulug'bekning ilm-fan sohasidagi yutuqlari, o'zbek millatining tarixiy merosini boyitadi va milliy g'ururni oshiradi.

REFERENCES

1. Shayxzoda, M. (1990). "Mirzo Ulug'bek". O'zbekiston Davlat Nashriyoti.
2. Murodov, A. (2005). "O'zbek dramaturgiyasi tarixi". O'zbekiston Milliy Universiteti.
3. Ahmadova, N. (2010). "O'zbek adabiyotida tarixiy dramalar". Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi.
4. Karimov, I. (1997). "O'zbekistonning ilm-fan tarixi". Toshkent: Fan.
5. Shodmonov, R. (2015). "Maqsud Shayxzoda ijodi". O'zbekiston Milliy Universiteti.
6. Turaev, M. (2012). "O'zbek adabiyotida tragik asarlar". Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi.
7. Abdullaeva, D. (2018). "Mirzo Ulug'bek: Hayoti va faoliyati". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
8. Nurmatov, S. (2019). "O'zbek teatr san'ati". Toshkent: O'zbekiston Teatr Assotsiatsiyasi.
9. Rahmonov, B. (2003). "O'zbek dramaturgiyasi: Tarix va zamonaviylik". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
10. Xudoyberganova, G. (2021). "Adabiyot va madaniyat: O'zbekiston misolida". Toshkent: Fan.

OTA-ONANING HAQLARI

Nosirjonova Marjona Dilkashbekovna
Chirchiq davlat pedagogika unversiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti 2-kurs talabasi
Ilmiy rahbar : **Mirahmedova Shohida Nusratillayevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar " kafedrasi o'qituvchisi.

Annotatsiya: Farzandga yaxshi tarbiya berish ota-onaning asosiy mas'uliyatli vazifalaridan biridir. Bu borada ular har qadamda mas'uliyat bilan yondashmog'i lozim. Kelajakdagi yo'li ravon bo'lishini istagan har bir ota-onalar sarflaydigan vaqtini va harakatini ertaning buyuk insonlari bo'lgan farzandlarini ulg'aytirish uchun sarflashlari lozim. Farzand kamoloti uchun sarflangan har bir daqiqa ertangi farovon hayot uchun tamal toshi bo'ladi desak hech mubolag'a bo'lmaydi. Agar ota-ona vaqtida farzandiga e'tibor qaratmasa, uning kelajagi uchun qayg'urmasa, keyinchalik afsus – nadomat bilan yashashi muqarrar. Bu kelajakda muammolarni yuzaga chiqarishi mumkin. O'sha vaqtda esa muammolarni hal qilishga kech bo'lishi mumkin. Shunday ekan, farzandining taqdiri uchun e'tiborli bo'lib, uning xulqi, tarbiyasiga va ilm olishiga befarq bo'lmaslik lozim.

Kalit so'zlar: sodiqlik, fidoyilik, oila, nikoh, "Volidayni", farzand, yaxshi xulqli, odobli, ilm-ma'rifatli.

Kirish. Diyorimizda oila ma'naviyati va madaniyati asrlar davomida o'ziga xos tarzda shakllangan. Vatanga, ota-onaga sodiqlik va fidoyilik o'z-o'zidan paydo bo'lmaydi. Bular zaminida yoshlarga oilada, ta'lim maskanlarida, mahallalarda beriladigan ta'lim tarbiya yotadi. Shuning bilan birgalikda farzand tarbiyasidagi eng muhim omil bu – ota-ona tarbiyasi, ularning farzandiga qilgan e'tiboridir. Xalqimizda "Qush uyasida ko'rganini qiladi", degan maqol bejiz aytilmagan. Serfarzandlik va bolajonlik; kattalarga hurmat, kichiklarga muruvvat; erkaklarning oiladagi yuqori mavqei, ayollarning royishligi; oila va nikohning muqaddasligiga e'tiqod; ota-onalarning farzandlar oldidagi hamda farzandlarning ota-onalar oldidagi burch va mas'uliyatining muhim qadriyat sifatida e'tirof etilishi; oila sha'ni va obro'sining avaylab asralishi; kelin va qaynona munosabatlarining o'ziga xosligi; katta oilalarda bobo va buvilarning rahnamoligi; qarindoshlar, qo'ni – qo'shnilar, mahalla – ko'y oldidagi majburiyatini teran his qilish kabi o'zbek oilasiga xos bunday xususiyatlar zamirida dinimiz ta'limotlari yotadi. [11]

Ota-onani hurmatlash, e'zozlash masalasida hech bir tuzum yoki tarbiya vositasi Islomga teng ham, yaqin ham kela olmaydi. Ota-onaning xurmati, farzand

[11] https://muslim.uz/uz/e/post/36333-ota-onaning-vazifalari

ustidagi xaqqi to‘g‘risida oyatlar, xadislar, islomiy xikmatlar, musulmonlar xayotidagi tajribalar dunyo tarixida bu borada misli ko‘rìlmagan oliymaqom narsalar ekani ma'lum va mashhurdir. Islom farzandining zimmasida ota-onalarning bir qancha xaq-xuquqlari borligini ta'kidlaydi. Bu masala Qur'oni Karimda sunnati nabaviyada va Islom tarbiyasi xaqidagi kitoblarda alohida bayon qilingan.

Farzandlar o‘z ota-onalariga yaxshi muomala qilishlari, shirinsuhan bo‘lishlari, ularga mehribonlik ko‘rsatishlari, doimiy ehtirom bilan ularni taqdirlab turishlari, Alloh taoloning shariatiga zid bolmagan barcha buyruq, talab -istaklarini bajarmoqlari lozim. Ota-onaga yaxshilik qilish diniy adabiyotlarimizda "Birrul volidayn" deyiladi. Avval "Birrul volidayni" - "Ota-onaga yaxshilik qilish" birikmasining to'liq ma'nosini tushunib olaylik.

"Birr" so'zi bizning tilimizga "yaxshilik" deya tarjima qilinib "fazilat" , "sodiqlik" , "toat" , "solihlik ma'nolarini ifoda etadi.

Ulamolar istilohida "Birr" yumshoq va larofatli so'z ila yaxshilik qilish va nafratga sabab bo‘luvchi qo‘pol sozdan chetda bolishdir. Ayni paytda "birr" bir-biriga shafqat mehr muhabbat asosida moliyaviy amallar ila yaxshilik qilishdir.

"Volidayni" - Ota-ona. Bu so‘z bobo va momolarni ham o‘z ichiga oladi. Endi ushbu ma'noni ifoda qiladigan ba'zi oyat va xadislarni umumiy tarzda o‘rganishga kirishaylik.

Alloh taolo Isro surasida shunday deb marhamat qiladi. Robbing faqat uning O‘zigagina ibodat qilishingni va ota-onaga yaxshilik qilishingni amr etdi. Agar huzuringda ularning birlari yoki ikkovlari ham keksalikka etsalar, ularga "uff" dema, ularga ozor berma va ularga yaxshilik yaxshi so'z ayt!

Ikkovlariga mehribonlik ila xokisorlik qanotingni pastlat va "Robbim, alar meni kichiklikda tarbiya qilganlaridek, ularga raxm qilgan", deb ayt"(23-24 oyatlar).

Bu oyati karimada Alloh taoloning O‘zigagina ibodat qilishga amr etilgandan so'ng, bevosita, ota-onaga yaxshilik qilish buyurilmoqda. "Robbing faqat uning o'zigagina ibodat qilishingni va ota-onaga yaxshilik qilishni amr etadi." Bu amal bandlarining ixtiyoriga tashlab qo'yilgan ish emas, balki Allohning bandalariga amri, buyrug'i, farmonidir. Xohlasa qilib, xohlamasa qilmaydigan xavaskorlik ham emas. Qarib hech narsaga yaramay qolganda yuzlanadigan ko‘ngilxushi ham emas. Bu amr Alloh taoloning qat'iy va o‘zgarmas buyrug‘i bo'lib, uni bajarish har bir har bir bandaning burchidir. Allohning ibodatidan keyingi keladigan ish ota-onaga yaxshilik qilishdir. Bu ham Allohning amri.

Alloh taolo o‘ziga ibodat qilishga chaqirgan amrdan keyin, shu jumlaning davomida ota-onaga yaxshilik qilishni ta'kidlamoqda. Bu ikki xukmning bir oyatdagi yagona jumlada bayon qilinishining o'ziyoq Islomda ota-onaning xaqqi qanchalik ulug‘ ekanini ko'rsatadi.

"Agar xuzuringda ularning birlari yoki ikkovlari ham keksalikka yetsalar ularga "uff" dema". Bu jumlaning "uff" so'ziga bog'liq ikki hil ma'nosi bor. Bir ma'nosi - ota-onaga yomon so'z aytib, behurmat qilma degani bo'lsa, ikkinchi ma'nosi - ota-onaning yonida "uff" dema , ular "Bolam og'ir holga tushibdi", deb ozorlanadilar deganidir.[12]

".... ularga ozor berma va ularga yaxshi so'z ayt" .

Ota-onangga hech bir ozorni ravo ko'rma! Qanday yaxshi so'z bo'lsa o'shani ota-onangga ravo ko'r !

" Ikkovlariga mehribonlik ila xokisorlik qanotingni paslat va" Robbim, alar meni kichiklikda tarbiya qilganlaridek ularga raxm qilgin", deb ayt .

Farzand ota-onaning huzurida o'zini qanchalik xokisor tutsa, shunchalik yaxshi. U butun mehrini xokisorlik ila ota-onasiga payondoz qilsa ham oz. Shu bilan birga, doimo ularga Alloh taolodan raxm-shafqat tilab duo qilib turishi lozim.

Ota-onaning xurmati, farzand ustidagi xaqqi to'g'risidagi oyatlar va xadislar bu borada dunyo tarixida misli ko'rìlmagan oliymaqom ta'limotlar ekani ma'lum va mashhurdir. Xususan bu oyat va xadislarni , ilohiy korsatmalar hamda islomiy hikmatlarni xayotga tatbiq qilgan musulmonlarining ota-onalariga ko'rsatgan yuksak ehtiromlari va fidoiyliklariga tarix shohiddir.

Bugun yoshlarimiz baxtli, chunki ularning ota-onalari boshida, ular uchun kerakli narsalarni ortig'i bilan olib bermoqda. To'g'ri, bu ishlar ota-onaning farzand oldidagi asosiy vazifalaridan hisoblanadi. Afsuski, ba'zi ota-onalar o'zlarining vazifalari faqat shu deb o'ylashadi. Holbuki, bulardan ham muhim, bulardan ham qiyin va bulardan ham asosiy vazifa ham bor, bu farzandning ma'naviy-axloqiy tarbiyasidir. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.) bunday marhamat qiladilar: "Ota-ona farzandiga yaxshi xulqdan ham ortiqroq narsa bera olmaydi". Demak, ota-ona farzandiga beradigan eng yaxshi narsasi qimmatbaho kiyim, yaxshi taom yoki ajoyib sovg'a emas, balki go'zal xulq va yaxshi tarbiyasi ekan. Chunki kiyim, taom yoki sovg'a bolaga ma'lum vaqt foyda beradi, vaqt o'tishi bilan esa eskiradi. Go'zal xulq, yaxshi tarbiya esa farzandga umri davomida foyda beradi. Nafaqat umri davomida, balki vafotidan keyin oxiratda ham naf keltiradi. Zero, hadisi sharifda: "Banda go'zal xulqi ila kechalari ibodatda qoim bo'luvchi hamda kunduzi ro'za tutuvchining darajasi – savobiga erishadi", deyilgan.

Yangilanayotgan O'zbekiston sharoitida oila qadriyatlarining tiklanishi va qarindoshlik munosabatlari, har bir oilaning iqtisodiy, madaniy, kasb-kor jihatdan ravnaq topishini anglatadi. Oila va oila muammolari hamisha davlatning diqqat-e'tibori va himoyasida bo'lib kelmoqda. Jamiyat taraqqiyotini harakatga keltiruvchi

[12] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Olam va odam,din va ilm, "HILOL-NASHR" .T. 2024-y, B-372-373

hujjat bo'lgan Qomusimiz– Konstitutsiyamizda oila masalasiga ham alohida urg'u berilgan. Konstitutsiyamizda: "Oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir hamda jamiyat va davlat muhofazasida bo'lish huquqiga ega", deb yozilgan. Oila – Vatan ichra bir mo'jaz Vatan. Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev ta'kidlaganlaridek, "Avlodlar davomiyligini ta'minlaydigan ma'naviyat qo'rg'oni bu – oiladir". Bugungi kunda barchamizning nainki asosiy vazifamiz, balki insoniy burchimiz barkamol avlodni tarbiyalashdir. Shu bois ham mamlakatimizda barcha xayrli ishlar avvalo oilalarni mustahkamlash va yosh avlodning yorug' kelajagini ta'minlash maqsadida amalga oshirilmoqda. Zero, oila sog'lom ekan, jamiyat mustahkam, jamiyat mustahkam ekan, mamlakat barqarordir. Farzand tarbiyasi ko'p omillarga, avvalo, axloqiy-ma'naviy muhitga bog'liqdir. Albatta bola tarbiyasi o'ta murakkab va ma'suliyatlidir. Bu har bir ota-onadan o'z ustida muntazam ishlashni, bolalar tarbiyasiga oid barcha ma'lumotlardan boxabar bo'lib borishni talab etadi. Farzand tarbiyasi bu shunchaki tajriba, oddiy ko'rsatma va bilimlar jamlanmasi emas, balki o'z ichiga diniy-axloqiy bilimlar, tibbiyot, etika, psixologiya, pedagogika kabi sohalariga oid bilimlarni ham qamrab oladigan murakkab jarayondir. Ushbu jarayonni boshqaruvchi inson onadir. Bu masalada otalarning o'rni ham beqiyos, shunday bo'lsada bolalarning kelajakda yetuk inson bo'lishi, jamiyatda o'z o'rnini topishi va hayotda o'z o'rnini ko'ra olishi onalarning tarbiya masalasiga qay darajada yondashishiga bog'liqdir. Farzand tug'lishi bilan birinchi emotsional muloqot qiluvchi insoni onasidir. Bolalar tug'ilgandan so'ng, dunyoni onasining unga bo'lgan munosabati orqali taniy boshlaydi. Onalar qanchalik bolasiga mehribon bo'lar ekan, bolaning dunyoga bo'lgan ishonchi ortib boradi. Bola chaqaloq davridan ona mehriga yetarlicha qoniqmas ekan, katta bo'lganda dunyoga bo'lgan munosabatida, o'ziga beradigan bahosida, odamlarga bo'lgan ishonchida noqisliklar bo'ladi. Chunki ona mehri eng avvalo chaqaloqqa xavfsizlik hissini beradi. Bu emotsional bog'lanish bolaning hayoti davomida eng muhim omil hisoblanadi.

Xulosa. Tan olish kerakki, ba'zi oilalarda ota-ona ertalabdan kechgacha ishlab, ko'cha-ko'yda yuradi, uyda bo'lgan vaqtlarida ham o'z ishlari bilan ovora bo'lib farzandlariga vaqt ajrata olmaydi. Natijada farzand tarbiyani telefon, internet, televizor hamda ko'cha-ko'ydan olmoqda. Shunday tarzda ulg'aygan bola yaxshi xulqli, odobli, ilm-ma'rifatli va kelajakda el-yurtiga xizmat qilib, ota-onasiga rahmat olib keladigan bo'lib ulg'ayishiga kim kafolat bera oladi?! Farzandlarimiz, bo'sh vaqtlarida nima bilan shug'ullanmoqda, kuni bilan vaqtini nimalarga sarflayapti, uydagi televizor yoki kompyuterda nimalarni tomosha qilayapti, siz olib bergan telefondan yana qanday ishlarda foydalanmoqda, internetda qanday ma'lumotlarni o'qib, qanday lavhalarni ko'rmoqda, ko'chada kimlar bilan do'st bo'lib, ular bilan vaqtini qanday o'tkazmoqda yoki siz berayotgan pullarni

qayerlarga sarflayapti?! Bunday ishlarda farzandni nazoratsiz qoldirish mumkin emas.

REFERENCES

1.Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Olam va odam,din va ilm, "HILOL-NASHR" .T. 2024-y, B-372-373
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Ijtimoiy odoblar, "HILOL-NASHR" .T. 2024-y, B-28-30-32
3. Shayx Abdulaziz Mansur. Qur'oni karim manolarining tarjimasi –Toshkent. 2001. –857 b.5

O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIDA ISLOHOTLAR VA ULARNING TA'SIRI

Marjona Xolmurodova Otamurod qizi
Chirchiq davlat pedagogika unversiteti
Tabiiy fanlar fakulteti 1-kurs talabasi
marjonaxolmurodova006@mail.com
Ilmiy rahbar: **Umarova Shaxlo Baxtiyorovna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekiston ta'lim tizimidagi so'nggi islohotlar va ularning jamiyat, iqtisodiyot va yoshlar rivojiga ta'sirini tahlil qiladi. 2017-yildan boshlab amalga oshirilgan islohotlar ta'limning sifatini oshirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va kadrlar tayyorlashni yaxshilashga qaratilgan. Maktablarda innovatsion fanlar, dasturlash va xorijiy tillarni o'rganish kabi yangi dasturlar, shuningdek, o'qituvchilarni malaka oshirish tizimi joriy etilgan. Islohotlarning ta'siri nafaqat jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlash, balki iqtisodiy rivojlanish va yoshlarning global mehnat bozoriga tayyorlanishida ham o'z aksini topmoqda. Maqolada ta'lim tizimidagi kelajakdagi takomillashtirish zaruriyati va unga alohida e'tibor qaratish muhimligi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston ta'lim tizimi, islohotlar, ta'lim sifati, raqamli ta'lim, o'qituvchilar malakasi, innovatsion ta'lim, yoshlar rivoji, iqtisodiy taraqqiyot, ijtimoiy tenglik, dasturlash, pedagogik texnologiyalar, masofaviy ta'lim, ta'lim tizimining islohoti.

Kirish:O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, asosan, ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan. Buning uchun yangi o'quv dasturlari, metodikalar va pedagogik yondashuvlar joriy etilmoqda. Ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, masofaviy ta'limni rivojlantirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va innovatsion yondashuvlarini rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda

1. Ta'lim tizimining yangilanishi

O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, asosan, ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan. Buning uchun yangi o'quv dasturlari, metodikalar va pedagogik yondashuvlar joriy etilmoqda. Ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, masofaviy ta'limni rivojlantirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va innovatsion yondashuvlarini rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

2. O'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish

O'qituvchilarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish islohotlarning muhim qismi hisoblanadi. O'zbekistonda pedagogik ta'lim muassasalari soni oshirilmoqda, shuningdek, o'qituvchilar uchun doimiy ravishda malaka oshirish kurslari tashkil etilmoqda. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarga sifatli ta'lim berish imkonini yaratadi.

3. Ta'limga kirish imkoniyatlari

Ta'lim tizimidagi islohotlar ta'limga kirish imkoniyatlarini kengaytirishga ham qaratilgan. Maktabgacha ta'lim muassasalari soni oshirilmoqda, qishloq joylarda ta'lim olish imkoniyatlari yaxshilanmoqda. Bu esa, o'z navbatida, barcha yoshdagi bolalarning ta'lim olish imkoniyatlarini oshiradi.

4. Ta'lim sifatini baholash

Ta'lim sifatini baholash va monitoring qilish tizimi ham yangilanmoqda. O'zbekistonda ta'lim sifatini baholash uchun xalqaro standartlarga mos keladigan mezonlar ishlab chiqilmoqda. Bu orqali ta'lim muassasalari faoliyatini tahlil qilish va ularni yanada rivojlantirish imkoniyatlari yaratiladi.

5. Ta'lim va iqtisodiy rivojlanish

Ta'lim tizimidagi islohotlar mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Yangi bilim va ko'nikmalarga ega kadrlar tayyorlash, iqtisodiy sektorlarning talablariga javob beradigan ta'lim dasturlarini joriy etish orqali O'zbekistonning global iqtisodiy maydondagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda.

O'zbekiston ta'lim tizimi so'nggi yillarda jiddiy islohotlardan o'tmoqda. Bu islohotlar jamiyatni yangilash va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan sifatli kadrlar tayyorlashga qaratilgan. Shuningdek, ta'lim tizimi zamon talablariga moslashishga, innovatsion g'oyalar va yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etishga harakat qilmoqda. Ushbu maqolada O'zbekistondagi ta'lim islohotlari va ularning jamiyatga, iqtisodiyotga va yoshlar taraqqiyotiga qanday ta'sir ko'rsatayotgani ko'rib chiqiladi.

1. Ta'lim tizimidagi islohotlarning boshlanishi

O'zbekistonda ta'lim tizimidagi islohotlar 2017-yilda Prezident Shavkat Mirziyoyevning ta'limga oid yangi siyosatini e'lon qilishi bilan jiddiy sur'at oldi. O'zbekiston ta'lim tizimining rivojlanishiga qaratilgan bu islohotlar, avvalo, ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarga zamonaviy bilim va ko'nikmalar berish, va ularni global mehnat bozoriga tayyorlashga qaratilgan edi.

2. Ta'lim tizimidagi asosiy islohotlar

a) Boshlang'ich va o'rta ta'limda yangiliklar

O'zbekistonda o'rta va boshlang'ich ta'limda yangi dasturlar va o'quv metodikalarini joriy etish boshlangan. Maktablarda o'quvchilarga zamonaviy fanlar, masalan,

dasturlash, texnologiya, sun'iy intellekt kabi sohalarda asosiy bilimlar berish boshladi. Bundan tashqari, ingliz tili kabi xorijiy tillarni o'rganish uchun zarur shart-sharoitlar yaratilgan.

b) Ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning o'rni

Ta'limda raqamli texnologiyalarning joriy etilishi islohotlarning ajralmas qismi hisoblanadi. O'zbekistonda maktablarda elektron ta'lim platformalarining rivojlanishi va masofaviy ta'lim tizimlarining yaratilishi, ayniqsa pandemiya davrida, ta'lim jarayonini davom ettirish imkonini berdi. Bu ham o'quvchilarga zamonaviy texnologiyalarni o'rganish va innovatsion yondashuvlarni joriy etishda yordam beradi.

c) Ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan yondashuvlar

Ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan asosiy islohotlardan biri – o'qituvchilarning malakasini oshirishga qaratilgan dasturlarni joriy etishdir. O'qituvchilarni xorijiy ta'lim markazlarida malaka oshirish, pedagogik uslublarni modernizatsiya qilish va ularni zamonaviy o'quv texnologiyalari bilan tanishtirish islohotlarining ajralmas qismi bo'ldi.

3. Ta'lim islohotlarining jamiyatga ta'siri

a) Yoshlar ta'limi va ishga joylashish

O'zbekistonning ta'lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar, ayniqsa, yoshlarning malakasini oshirishga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Yangi ta'lim tizimi yoshlarni nafaqat an'anaviy fanlar, balki innovatsion va texnik sohalarda ham bilim olishga undamoqda. Bu esa, o'z navbatida, yoshlarning xalqaro mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshiradi va mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

b) Jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlash

Ta'lim sohasida amalga oshirilgan islohotlar jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlashga ham yordam beradi. O'zbekistonda barcha yoshlar uchun ta'lim olish imkoniyatlarini teng taqdim etish, xususan, qishloq joylaridagi ta'lim sifatini yaxshilashga qaratilgan dasturlar yoshlarning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirdi.

4. Ta'lim islohotlarining iqtisodiyotga ta'siri

a) Kadrlar tayyorlash va iqtisodiy taraqqiyot

O'zbekiston ta'lim tizimining islohoti, shubhasiz, iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yangi kadrlarni tayyorlash, ayniqsa, texnologiya va ilm-fan sohalarida, mamlakatning iqtisodiy o'sishini qo'llab-quvvatlaydi. O'qitilayotgan yangi kasblar, masalan, dasturlovchi, muhandis, texnolog va boshqa sohalarda kadrlar tayyorlash O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

b) Ta'lim tizimining davlat byudjetiga ta'siri

Yuqori sifatli ta'lim tizimi davlat byudjetiga ham ta'sir qiladi. O'quvchilarga eng yaxshi ta'lim berish orqali ta'lim tizimi samarali va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga yordam beradi, bu esa mamlakat iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri foyda keltiradi.

Xulosa. O'zbekiston ta'lim tizimidagi islohotlar, umuman olganda, mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilarni tayyorlash, ta'limga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va ta'lim sifatini baholash tizimini rivojlantirish orqali O'zbekiston kelajak avlodini zamonaviy bilimlar bilan ta'minlashga intilmoqda. Bu islohotlar, albatta, mamlakatning ravnaqi uchun muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda ta'lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar mamlakat rivojlanishining asosiy omillaridan biri bo'lib, kelajakda xalqaro miqyosda raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashni davom ettiradi. Ta'lim sohasidagi islohotlar jamiyatda yangi fikr va g'oyalarni shakllantiradi, iqtisodiy rivojlanishga turtki beradi va yoshlarning kelajakdagi muvaffaqiyatiga asos yaratadi. Biroq, ta'lim tizimining muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun islohotlarni doimiy ravishda takomillashtirish va zamon talablariga moslashtirish zarur.

REFERENCES

1. Shodiev, B. (2020). "Raqamli Texnologiyalar va Ularning Ta'limga Ta'siri." Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti. B. 112-115.
2. Nematov, D. (2021). "Innovatsion Pedagogik Yondashuvlar: Ta'limni Rivojlantirishdagi Roli." Tashkent: Ta'lim Innovatsiyalari Markazi. B. 78-82.
3. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi. (2022). "Zamonaviy Texnologiyalarni Ta'limga Kirgizish: Milliy Iqtisodiyotning O'sishiga Ta'siri." Ma'ruza materiallari. Tashkent.
4. Juraev, O. (2023). Interaktiv texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish. Samarqand: Iqtisodiyot va ta'lim nashriyoti.

OVQATLANISH ODOBLARI

Komilova Mashhura Shodibek qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi
2-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ovqatlanish tartibi, tozalik va ozodalik oidalari, taomni ortig'idan yeyish insanda salbiy holatlarni keltirib chiqarishi, ruhiyat hamda jismni pok saqlash haqida tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: ovqat, me'yor, odob, dasturxon, tanovul, taom, murabbiy, ota-ona, halokat, sharob, muboh, iste'mol.

Kirish. Islomda insonning faqat ruhiga emas, balki jismiga ham o'ziga yarasha alohida ahamiyat berilgan. Inson jismiga berilgan bu ahamiyatni unga o'z hayotini saqlash va o'zidan halokatni daf qilish uchun zarur bo'lgan taom va sharobni iste'mol qilishni vojibga aylantirganida ko'ramiz. Zarur bo'lgan miqdordagi taom va sharobni isrof darajasiga yetkazmay tanovul qilish muboh sanaladi. Isrofgarchilik bilan iste'mol qilingan taom va sharob jism uchun zararli va xatarli bo'lgani uchun taomning keragidan ortiqchasi haromdir.[13]

Ovqatlanishning quyidagi odoblari bor.

1.Ovqatlanishdan avval ikki qo'lni bo'g'imigacha uch marta yuvish sunnat.
2.Ovqat kamtarin holda o'tirib yeyiladi, turib, yotib, biror narsaga suyanib yoki yurib yeyilmaydi.
3.Ovqat yeyishdan avval "Bismillahir rohmanir rohim" deyiladi. Bu boshqalarning ham esiga tushishi uchun sal balandroq ovoz bilan aytiladi. Agar ovqat avvalida Allohning ismini zikr etish unutilsa, "Bismillahi avvalahu va axirah" deyiladi.
4.Qorin ochganda ovqat yemoq sunnatdir. Kishi och qolganda ovqatga qo'l uzatsa, juda ham to'yib ketmasdan oldin yeyishni to'xtatsa, hech qachon betob bo'lmaydi.
5. Ovqatga ham hurmat ko'rsatiladi. Yaxshi pishmagan ovqat yomonlanmaydi. Og'izga ovqat olinganda birov bilan gaplashilmaydi, ovqat shoshilmasdan, yaxshi chaynab yeyiladi.
6.Ovqatlanish vaqtida behuda gaplar aytilmaydi.
7.Dasturxon yozib ovqatlanish mustahabdir. Ilmli, taqvoli, yoshi ulug'roq va ustozlardan oldin ovqatga qo'l uzatilmaydi. Dasturxon atrofida o'tirganlar ovqatga taklif etilib, so'ngra yeyiladi.

[13] Islom

8.Ovqat umumiy idishdan yeyiladigan bo'lsa, hamma o'z oldidan olib yeydi.
9.Ovqat issiq holda yeyilmaydi. Issiq ovqatga puflanmaydi, soviguncha sabr qilinadi.Agar luqma tushib ketsa, tozalanib, keyin yeyiladi.
10. Ovqatlangandan so'ng dasturxondagi ushoqlar terib yeyiladi. Duo qilinmasdan turib ketilmaydi.
11.Ovqatlangandan so'ng idishlar yuvib tozalanadi.
12.Ovqatlangandan keyin ikki qo'lni bo'g'imigacha uch marta yuvish, og'izni chayish sunnatdir.[14]

Islomda insonning faqat ruhga emas, balki jismiga ham o'ziga yarasha alohida ahamiyat berilgan. Inson jismiga berilgan bu ahamiyatni Islom unga o'z hayotini saqlash va o'zidan halokatni daf qilish uchun zarur bo'lgan taom va sharobni iste'mol qilishni vojibga aylantirganida ko'ramiz. Zarur bo'lgan miqdordagi taom va sharobni isrof darajasiga yetkazmay tanovul qilish mubox sanaladi. Isrofgarchilik bilan iste'mol qilingan taom va sharob jism uchun zararli va xatarli bo'lgani uchun taomning keragidan ortiqchasi xaromdir.

Albatta isrofgarchilik yomon odat. Chunki bizga ota onamiz yoshligimizdan hecnarsani uvol qilmasdan qilishni o'rgatishgan. Hoh u ovqat bo'lsin hoh kiyim bo'lsin. Kickina paytimzdanoq ovqatning xurmati bor uni uvol qilmaslik kerak deb uqtrishgan. Inson tanovul qiladigan taomlar o'z asliga qarab ikkiga: nabotot va hayvonot taomlariga bo'lingan. Nabototdan bo'lgan odamlar najas, zararli va mast qiluvchi bo'lmasa, barchasi xaloldir. Nabototlardan turli meva va don mahsulotlariga o'xshash zarar yetkazmaydigan narsalar xalol qilingan.

Najas taom yoki najas aralashgan taom xarom bo'ladi. "Najas" deganda iflos narsa tushuniladi. Misol uchun, cho'chqa go'shti va yog'i, o'limtik kabi narsalar najasdir. Sichqon tushup qolgan suyuq yog' ham najas aralashgani uchun, xaromga aylanadi. Payg'ambarimiz alayhissalom bu xolatda yog'ni to'kip tashlashga amr qilganlar. Agar sichqon tushishi bilan yog' xarom bo'lmasa, uni to'kip tashlashga amr qilmas edilar. Mast qiluvchi narsalarning xaromligi hammaga ma'lum, buni takrorlab o'trishning xojati yo'q. Shuningdek, zaxar narsalar ham shariatimzda xarom qilingan. Tilimizda xarom va halol so'zlarini ko'p ishlatamz. U nima? U bizga nimaga kerak? Halol deganda biz pokiza, halol bo'lgan narsalarni tushunamz. Xarom deganda esa man etilgan yoki xarom bo'lgan narsalarni tushunamz.

Taom tanovul qilishdan oldin ikki qo'l yuviladi.

Islomda taomdan oldin ikki qo'lni yuvish diniy ta'limotlar orasiga qo'shilgan va u "baraka" deb atalgan.

Salmon roziyallohu anxudan rivoyat qilinadi:

[14] Adina Saydahmedova, "Xadichai Kubro" madrasasi o'qituvchisi *"Мўминалар" журналининг 2020 йил, 5-сонидан*

"Nabiy sallallohu alayhi vasallam: "Taomning barakasi undan oldin (ikki qo'lni) yuvishdir va undan keyin (ikki qo'lni) yuvishdir", dedilar.

Abu Dovud va Termiziy rivoyati qilgan.

Olim va katta yoshdagi kishilar taom tanovul qilishni boshlamagnlarigacha, boshqalarning kutib turishi yuksak odob namunalaridandir.

Bu odobni boshqa odoblar qatori,bolalarga ham yoshliklaridan o'rgatib borish kerak. Ba'zi xalqlarda ushbu odob allaqachon unutilib qolgan. Bizda unga amal qilish xozir yaxshi darajada, deya olamiz. Faqat bu odobga amal qilishda bardavom bo'lish kerak.

Xuzayfa roziyallohu anxudan rivoyat qilinadi:
"Nabiy sollallohu alayhi vasallam bilan taomga xozr bo'lsak, Rasulullоh sallollohu alayhi vasallam boshlamagnlarigacha, qo'llarimzni uzatmas edik".[15]

Shuningdek, xalqimiz orasida e'tirof etilgan dasturxon atrofida o'zini tutishga doir quyidagi qoidalarni ham bilish muhimdir:

chaqirilmagan joyga bormang;
taklif etilgan joyga kechikmang;
mezbonlar taklif etmaguncha, dasturxon atrofiga o'tirmang;
dasturxonga uzoq ham, yaqin ham o'tirmang;
sochiqcha bilan oldingizni to'smang;
ovqatlanayotganingizda taomni odob bilan tanovul qiling;
nonni bo'laklarga bo'lib yeng;
og'izni to'ldirib ovqatlanmang;
shoshmasdan ovqatlaning;
tirsaklaringizga tayanmang va keng qo'ymang;
kim bilandir so'zlashmoqchi bo'lsangiz ham, yoningizdagi mehmonga orqa o'girmang;
og'izda ovqat bilan gaplashmang;
kattalar o'rnidan turganida, dasturxon yonidan chetlanib, ular xonadan chiqib ketganidan keyingina o'rningizga o'tiring;
stulda yastanib, yalpayib o'tirmang;
dasturxon atrofida o'z xastaliklaringizni so'zlamang;
mezbon ovqatlanishni mehmonlardan so'ng tugatishi lozim;
dasturxon atrofida baland ovoz bilan gaplashmang;
hamma ovqatlanib bo'lmasidan o'rningizdan turib ketmang.

Xulosa. Muhtaram ota-onalar va aziz murabbiylar bu odoblarni tarbiyaning poydevori deb bilishlari va farzandlarga har kuni sabr bilan o'rgatishlari, o'zlari ibrat

[15] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Ijtimoiy odoblar.. "HILOL-NASHR",T, 2024-y, B-80-89

ko'rsatishlari lozim bo'ladi. Zero, bu fazilatli amallar insonni aziz qiladi, ular odamlar bilan o'zaro muomala-munosabatda juda muhimdir.

REFERENCES

1. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Ijtimoiy odoblar. "HILOL-NASHR",T, 2024-y, B-80-89
2. Adina SAYDAHMEDOVA, "Xadichai Kubro" madrasasi o'qituvchisi *"Мўминалар" журналининг 2020 йил, 5-сонидан*
3. Islom [1]
4. https://muslim.uz/uz/e/post/21919-oilada-farzand-tarbiyasi-ovqatlanish-odobi

MASHRAB-TASAVVUF ILMI.

Baxtiyorova Mashhura Rasul qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi
1- bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Jo'rayev Hamza.**

ANNOTATSIYA:

Mashrab o'z ijodi bilan o'zbek adabiyotida ijtimoiylik va dunyoviylik, she'riyat shalklarining takomillashuvida va badiiyatning kamolga erishuvida katta o'rin tutgan, tasavvur ilmi uchun o'z hissasini qo'shgan va butun umr Alloh ishqida yashagan shoirlardan biri. Uning tasavvur ilmiga qo'shgan hissasi va bugungi kundagi ahamiyati.

ABSTRACT:

Mashrab is one of the poets who, with his work, played a significant role in the development of sociality and secularism in Uzbek literature, the improvement of poetic forms, and the perfection of art. He contributed to the science of imagination and lived his whole life in the love of God. His contribution to the science of imagination and its significance today.

АННОТАЦИЯ:

Машраб — один из поэтов, который своим творчеством сыграл значительную роль в совершенствовании социальности и светскости, поэтических форм и искусства в узбекской литературе, внес вклад в науку воображения и всю свою жизнь прожил в любви к Аллаху. Его вклад в науку о воображении и его актуальность сегодня.

Kalit so'zlar: Mashrab, tasavvuf, tariqat, g'azal, Naqshbandiya ta'limoti, Alloh, ishq.

Bog'istoniyning "Tazkirayi qalandaron" asarini o'rganish natijasida aniqlanishicha Boborahim Mulla Vali o'g'li Mashrab 1653-yilda Namanganda bo'zchi kosib oilasida tug'ilgan. "Qissayi Mashrab" da aytilishicha, Mashrab yoshligidan majnuntabiat, so'fiysurat, odamovi va xomush qiyofada yurgan. Uning g'ayritabiiy odatlari, gap-so'zlari, yurgan yo'lida aytadigan bayt-u g'azallarida ota-onasi va xaloyiqni ham hayron qoldirgan. Mashrab o'spirinlik davrida qayerda go'riston bo'lsa, o'sha joyga borib ziyorat qilib, odamlarning suyaklarini ko'rib: "Ey odamzod, oxir o'lib boshingga tushadurg'on ish bu",- deb yig'lab yurgan[1]. Din va falsafani chuqurroq o'rganish maqsadida Namanganda mashhur so'fiy eshon Mulla Bozor Oxund (Xo'ja Ubaydulla) va Qashqarda Hidoyatulla Ofoqxo'ja eshon qo'lida tahsil olgan[2]. U 7 yil Ofoqxo'ja huzurida bo'lgan. "Mashrab" taxallusini ham unga

Ofoqxo'ja bergan. "Mashrab" so'zi arabchadan tarjima qilinganda, "ichimlik ichiladigan joy", "fe'l, odat, xulq, tabiat" degan ma'nolarni bildiradi. U Ofoqxo'ja xonadonida yurgan vaqtida uning To'tibeka ismli kanizagini sevib qoladi. Buni Ofoqxo'ja bilib uni majruh holga keltirib, dargohidan quvib yuboradi. Keyin u qalandarona hayotkechiradi. Boborahim Mashrab 1711-yilda Balx hokimi Mahmud Qatag'on tomonidan dorga osilib o'ldirililadi. Uning qabri Ishkomish degan yerdadir.

Mashrab tasavvur adabiyotining mashhur namoyandasidir. Uning ijodi Naqshbandiya tariqatiga kiradi. Naqshbandiya tasavvufning 3 ta tariqatining biri sanaladi. Unga Bahouddin Naqshband asos solgan. Naqshbandiya ta'limotining shiori "Dil-ba yor-u, dast-ba kor" ya'ni "ko'ngling Ollohda, qo'ling ish bilan band bo'lsin" degan. Naqshbandiya ta'limotida axloqiy poklik, qanoatli, sabrli bo'lish, ixtiyoriy faqirlik bilan Allohga intilish yuksak fazilati hisoblanadi. Naqshbandiya ta'limotida Mashrab, Ahmad Yassaviy, Abdurrahman Jomiy kabi buyuk shaxslar ijod qilganlar. Ahmad Yassaviy ishqni shariat doirasidan uzoqlashmagan holda sharh etadi. Mashrab esa Allohga bo'lgan ishqni oshkora kuylaydi. Mashrab ilohiy ishqga oshiq bo'lgan bu Allohga bo'lgan ishqdir. U Mansur Xalloj izidan borgan va o'shanday o'lishni orzu qilgan. Mansur Xalloj tasavvuf oqimining yirik vakili hisoblanadi. U Ana-I-haqq "men haq (xudo)man ya'ni mening o'zligim-xudoning o'zligidir degan fikr bilan vahdati-vujud ta'limotiga yo'lochgan[3].

Shariat ham, tariqat ham, haqiqat mendadur mavjud,
Chu sultoni azaldurmanki, arshi a'log'a sinadik.

Mashrabning asarlari qisman turli bayoz va tazkiralar, asosan, "Devoni Mashrab", "Hazrati shoh Mashrab" nomlari ostida xalq orasida qo'lyozma va toshbosma shaklida tarqalgan qissalari orqali yetib kelgan. Uning g'azal, mustazod, murabba, muxammas,musabba kabi janrlaridan iborat to'liqroq to'plami 1990-yilda Jaloliddin Yusupov tomonidan "Mehribonim, qaydasan" nomi bilan nashr qilingan. Haq va haqiqatni tanish va unga fido bo'lish Mashrab orzusi bo'lib, u mana shu yo'lda haqni talab qildi, uni tanidi. Alloh ma'rifati unga ma'lum bo'ldi, Allohni sevdi, uning ishqi bilan yonib yashadi va shu e'tiqodi tufayli qurbon bo'ldi.

Agar oshiqligim aytsam, kuyub jon-u jahon o'rtar.
Bu ishq sirrin bayon etsam, taqi ul xonumon o'rtar.

Bu g'azali orqali Mashrab o'zining Allohga bo'lgan muhabbatini oshkor qilyabdi. Allohga oshiq ekanligimni aytsam butun dunyo azob chekadi, bu dunyo ham, u dunyo ham meni qiynaydi. Agar bu sirni, oshiqligimni boshqalarga aytsam bor bisotimdagi boyliklarim meni qiynaydi azoblaydi degan. Mashrab Allohga shu darajada oshiq ki buni hech kimga ayta olmaydi o'zi va Alloh bo'lsa bo'ldi. Mashrab g'azallarida may obraziga duch kelamiz. May obrazi tasavvufda Allohga bo'lgan ishq sanaladi. May quyiladigan idish- ishqga to'layotgan ko'ngil, mayxona-may

ichuvchilar (Allohga oshiqlar) yig'iladigan joy. Soqiy (may quyuvchi) esa may ichish (oshiq bo'lish) sirlarini o'rgatuvchi pir sanaladi. Uning "na qilay" g'azalining tahlilini ko'rib chiqamiz.

Bu tani xokini-yu, ruhi na qilay?!
Bo'lmasa qoshimda janona, bu jonni na qilay?!
Yorsiz ham bosasiz Makkaga bormoq ne kerak?!
Ibrohimdan qolgan ul eski do'konni na qilay?!
Urayinmu boshima sakkiz behisht-u do'zaxin,
Bo'lmasa vasli menga, ikki jahonni na qilay?!

Tahlili: Bu tuproqdan yaralgan tan va pok ruh bilan nima qilay? Ushbu misrada shoir insonning ikki jihatini – jism va ruhni qarama-qarshi qo'yadi. U sevgan yoridan yiroqlik sababli tanining befoyda, ruhining esa behuzur ekanini ta'kidlaydi. Agar mahbubam yonimda bo'lmasa, bu jon menga nima uchun kerak? Oshiqning sevgilisi bilan uchrashishi hayotining ma'nosi ekani ta'kidlanadi. Agar yor bo'lmasa, yashashning ham mazmuni yo'qdek go'yo. Allohga ishqing bo'lmasa uni yaxshi ko'rmasang, unga itoat qilmasang Makkaga borganing nima keragi bor borma deyabdi. Ibrohimdan qolgan eski do'kon deyilganda Ka'ba nazarda tutilmoqda. Ya'ni Allohni bilmay turib Makkaga, Ka'baga borgandan nima naf deyabdi. Boshimga uramanmi sakkiz jannat va do'zaxni Allohni tanimasam u dunyo va bu dunyoning nima farqi bor deyabdi. Mashrab shu darajada Allohga oshiq bo'lgan. Buni g'zallari orqali ifodalagan

Xulosa qilib shuni aytishim mumkinki Mashrab o'zbek mumtoz adabiyotining eng yorqin vakillaridan biri bo'lib, tasavvufiy she'rlari bilan mashhurdir. U nafaqat shoir, balki tasavvuf ilmining chuqur bilimdoni ham bo'lib, o'z asarlarida ishq, ruhiy poklanish va ilohiy ma'rifat mavzularini ko'taradi. Mashrab tasavvufiy falsafani xalq tilida sodda va tushunarli tarzda ifodalab, uni keng ommaga yetkazgan. Uning she'rlari orqali inson qalbining yuksalishi, dunyoviy qiyinchiliklarga sabr qilish va ilohiy haqiqatga yetishish g'oyalari ilgari suriladi. Mashrabning tasavvufga qo'shgan eng katta hissalaridan biri – ishq tushunchasini ilohiy darajaga olib chiqishi va uni insonning ruhiy kamolotiga bog'lashidir. U shaxsiy tajribalarini, kechinmalarini she'r orqali ifodalab, tasavvufiy g'oyalarni jonli va ta'sirchan shaklda yetkazgan. Mashrabning asarlari bugungi kunda ham xalq orasida sevib o'qiladi va tasavvufiy adabiyotning durdonalaridan biri sifatida qadrlanadi.

REFERENCES

1. Darslik. Adabiyot 10-sinf . Toshkent, 2022.
2. Idris shoh "Naqshbandiy tariqati". Toshkent, 1993.

3. Najmiddin Komilov "Tasavvuf" birinchi kitob. Toshkent, 1996.
4. Sharafjon Rashidov "adabiyot" metodik qo'llanma.Toshkent "Regbooks" nashriyoti, 2020.
5. Zulfiqor Odil "Qalbga taskin bitiklar" kitobi.

ISLOM VA ILM

Djeparova Maxri
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim pedagogika yo'nalishi 23/7 –guruh 2-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ilm Islomda nafaqat amaliy jihatdan, balki ruhiy va axloqiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Bilim olish orqali inson o'zini va Allohni yaxshiroq anglaydi. Qur'onda ko'pincha ilm bilan iymon birgalikda tilga olinadi. Maqolada ilm orqali inson iymonini mustahkamlashi va o'z amallarini yanada isloh qilishi mumkinligini haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit soz'lar: Ilm, islom, Alloh, Qur'on, tibbiyot, matematika, astronomiya, falsafa, musulmon, farz.

Kirish. Islom dini bilim olishni insonning asosiy burchlaridan biri sifatida belgilagan. Qur'on va hadislar ilmning ahamiyatini doimo ta'kidlab kelgan, va bu ko'rsatmalar musulmonlar orasida ilmni o'rganish va targ'ib qilishni keng tarqalishiga sabab bo'lgan. Islomiy ta'limotda ilm nafaqat diniy bilimlar, balki dunyoviy bilimlarni ham o'z ichiga oladi. Ilm insonni Allohga yaqinlashtiradigan va uning hayotini mazmunli qiladigan vosita sifatida qabul qilingan.

Qur'onda ilmning o'rni.

Qur'onda ilmning ahamiyatiga bir necha joyda urg'u berilgan. Qur'onning eng birinchi nozil bo'lgan oyati **"O'qi!"** (Al-Alaq, 96:1) buyrug'i bilan boshlanadi. Bu oyat ilmga, o'rganishga va o'qishga chaqiradi. Ushbu oyat musulmonlar uchun ilm olishning asosiy buyrug'i sifatida qabul qilingan. Alloh taolo Qur'onda ilmni ko'pincha iymon va tavhid bilan birga keltiradi, bu esa ilmning ruhiy va axloqiy jihatlar bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

Islom tarixida ilmning rivoji

Islom dini ilmni keng targ'ib qilganligi sababli, musulmon olimlari o'rta asrlarda ko'plab fanlarga ulkan hissa qo'shgan. Ilm-fan, tibbiyot, matematika, astronomiya, va falsafa sohalarida musulmon olimlarining ulkan kashfiyotlari mavjud. Ibn Sino (Avitsenna), Al-Xorazmiy, Al-Farobiy kabi olimlar nafaqat islomiy dunyo, balki butun dunyo ilmiga hissa qo'shganlar.

Islomiy madaniyatda madrasa tizimi ilmni keng yoyishda va ulamolarni tayyorlashda katta rol o'ynagan. Madrasalar nafaqat diniy ilmlarni, balki dunyoviy fanlarni ham o'rgatgan. Bu bilan musulmonlar nafaqat dinni to'g'ri tushungan, balki jamiyatning turli sohalarida ham faol ishtirok etganlar.

Ilmning zamonaviy ahamiyati

Bugungi kunda ham Islom ilm olishni davom ettirishga chaqiradi. Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda, bu esa musulmonlar uchun yangi imkoniyatlar va mas'uliyatlarni keltirib chiqarmoqda. Ilm faqat diniy bilimlarni qamrab olmasligi, balki texnika, tibbiyot, iqtisodiyot, ijtimoiyot kabi sohalarda ham o'rganish zarurligini anglatadi. Islom musulmonlarni ilm orqali jamiyatga foyda keltirishga va insoniyat uchun yaxshilik qilishga chaqiradi.

Ilmning ruhiy va axloqiy ahamiyati

Ilm Islomda nafaqat amaliy jihatdan, balki ruhiy va axloqiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Bilim olish orqali inson o'zini va Allohni yaxshiroq anglaydi. Qur'onda ko'pincha ilm bilan iymon birgalikda tilga olinadi. Bu ilm orqali inson iymonini mustahkamlashi va o'z amallarini yanada isloh qilishi mumkinligini ko'rsatadi.

Ilm axloqiy jihatdan ham insonni yuksak maqomlarga olib chiqadi. Payg'ambar Muhammad (s.a.v.) ilm egalarini jamiyatning eng hurmatli kishilari sifatida ta'riflagan. Chunki ilm insonni to'g'ri yo'ldan yurishga, adolatli va insofli bo'lishga undaydi.[16]

Alloh taolo Qur'oni Karimning suralaridan birini qalam bilan qasam ichib boshlangan.Bunda qalamning ahamyatiga ishora bor.Qalam doimo ilmu ma'rifat vositasi, ramzi bo'lib kelgan. Bundan o'n to'rt asir avval bu haqiqatni hech kim bilmagan ham. Lekin Qur'on ilohiy Kitob bo'lganidan buning xabarni o'zining birinchi oyatlaridayoq berdi. Alloh taolo O'zining oxirgi va mukammal dini bo'lgan Islomning "O'qi!" Degan ilohi hitob ila boshlangan va shu ma'noni anglatadigan muqaddas Kitobi Qur'onning dastlabki oyatlarini nozil qildi. Ana o'sha lahzadan boshlab Islom ummati Qur'on o'qish ummati ilm ma'rifat ummati o'laroq shakllana boshladi. Ana o'sha lahzadan boshlab ilm talab qilish har bir erkak va ayolga farz bo'lgan ummat faoliyat ko'rsata boshladi.

Abu Hurayra Roziyallohu anhudan rivoyat qiladi." Nabi sollallohu alayhu vassalam:"hikmatli kalima huddi mo'minning yo'qatgan narsasidek. Mo'min uni qayerda topsa ham haqliroqdir",deganlar".

Boshqa bir rivoyatda:"Kim talaba ilm qilsa, o'tgan narsalarga kaforat bo'lur", deyilgan.

Termiziy rivoyat qilgan.

Ushbu va bu yerda keltirilmagan oyatlar hadislardan kelib chiqib musulmon ummati o'zining dastlabki kunlaridan boshlab quyidagi qat'iy qarorni qabul qilgandir:

[16] **Azizbek Tursunpulatov,** *Xoja Buxoriy islom talim muassasasi o'qtuvchisi*

Islomda ilm talab qilish har bir musulmon uchun boshidan to qabrgacha farz qilingan. Bu ma'noni kengroq tushunishga harakat qilaylik. Farz Allohning qat'iy amali bo'lib uni bajarish har bir mo'min uchun majburiydir. Farz amalini bajarmagan odam katta gunoh ish qilgan bo'ladi, oxiratda ikobga uchraydi. Farz ikki qismga bo'linadi.

Birinchisi - farziy ayn.

Ikkinchisi-farziy kifoya.

Farziy ayn har bir musulmon shaxsan bajarishi lozim bo'lgan ishdir. Uni bir odam uchun boshqa odam ado etolmaydi. Bunga namozni misol qilish mumkin. Balog'atga yetgan har bir mo'min 5 vaqt namozni o'qishi farzi aybdor. O'qimagan odam gunohkor bo'ladi.

Farziy kifoya esa ba'zi bir musulmonlar ado etsa boshqalar uchun ham kifoya qiladigan ishdir. Bunga janoza namozini misol qilish mumkin. Bir musulmon vafot etsa uni yuvib tarab janozasini o'qib, ko'mish hamma musulmonlar uchun farz boladi. Ammo farziy kifoya bo'lganligi uchun janozani ba'zi musulmonlar o'qisa, kifoya qiladi. Boshqalardan farz soqid bo'ladi.[17]

Ilm talab qilish borasida farzning ikkala qismi ham ishga tushadi. Har bir musulmon uchun o'ziga kerakli, hayoti uchun zarur bo'lgan ilmni, dinni diyonatni, halol haromni bilishi buning uchun zarur bo'lgan narsalarni farzi ayndir. Har bir musulmon bu ishni qilishi shart qilmagan odam gunohkor bo'ladi. Musulmonlar jamoasi uchun kerakli bo'lgan hunar va ilmlarni talab qilish farz kifoyadir. Hayotning har bir sohasida yetarli mutaxassislarni tayyorlab olish islom ummatining barcha a'zolariga farz boladi.

Ehtiyojini qondiradigan darajada va odatda mutaxasis tayyorlagan jamoalarni bo'ynidan mazkur umumiy mas'uliyat soqit bo'ladi. Bu farz endi o'sha mutaxassislar zimmasiga o'tadi. Alloh jamiyatda ularning sohasi bo'yicha kamchilik yuzaga kelsa gunohi osha mutaxassislarga bo'ladi. Islom kishilarni ilmga chaqirish bilan kifoyalanib qolgan emas, balki aqliy va fikriy harakatsizlikni kamaytiradi.

Xulosa. Islomiy ta'limotda ilm o'rganish insonga nafaqat dunyoviy, balki oxiratda ham muvaffaqiyat keltiradigan eng yuksak qadriyat sifatida qabul qilinadi. Qur'on va hadislar ilm olishning zaruriyatini ta'kidlab, musulmonlarni doim ilm izlashga va uni hayotga tatbiq etishga da'vat qiladi. Ilm orqali musulmonlar nafaqat o'zlarining, balki jamiyatning ham rivojiga hissa qo'shadilar.

REFERENCES

[17] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Olam va odam din va ilm. "HILOL-NASHR".T. 2023-y, B-64-66

1. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Olam va odam din va ilm. "HILOL-NASHR".T. 2023-y, B-64-66
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Olam va odam din va ilm. "HILOL-NASHR".T. 2023-y, B-64-66
3. **Azizbek Tursunpulatov,** *Xoja Buxoriy islom talim muassasasi o'qtuvchisi*
4. https://xojabuxoriy.uz/?p=5164

BUDDAVIYLIKDA MEDITATSIYA: RUHIY TINCHLIKKA ERISHISH USULI

Abdutolibova Maxsuba Turg'un qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Jismoniy madaniyat fakukteti XQS 23/1 guruh talabasi
Ilmiy rahbar: **Umarova Shaxlo Baxtıyorovna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Buddaviylikda meditatsiya nafaqat ruhiy tinchlikka erishishning, balki ichki farovonlik, ma'naviy o'sish va ongni tozalashning muhim vositasi sifatida qaraladi. Shuningdek, ushbu maqolada meditatsiyaning kundalik hayotda qanday qo'llanilishi, uning stressni kamaytirish va ongsizlikni orttirishdagi roli haqida ham so'z yuritiladi. Buddaviylikda meditatsiya faqat bir usul sifatida qolmay, balki butun hayotga nisbatan o'zgarishlarni keltirib chiqaradigan ma'naviy yo'l sifatida qaraladi. Bu yo'l, shaxsiyatni o'zgartirish, butunlay yangilanish va haqiqiy baxtni topish yo'lida muhim ahamiyatga ega.

Abstract: In Buddhism, meditation is considered not only an important means of achieving spiritual peace, but also an important means of achieving inner well-being, spiritual growth, and purification of the mind. This article also discusses how meditation can be used in everyday life, its role in reducing stress and increasing mindfulness. In Buddhism, meditation is considered not just a method, but a spiritual path that brings about changes in the whole of life. This path is important for personality transformation, complete renewal, and finding true happiness.

Kirish: Buddaviylik, insonning ruhiy va ma'naviy o'sishini ta'minlashga qaratilgan qadimiy falsafiy tizimlardan biridir. Buddaviylikning asosiy tamoyillari hayotning izchil va ongli tarzda yashashini rag'batlantirish, azoblanishdan qochish, tinchlikka erishish va ichki xotirjamlikni topishdir. Bu jarayonda, **meditatsiya** Buddaviylikning markaziy amaliyotlaridan biri sifatida ajralib turadi. Meditatsiya, asosan, ongni tozalash, ichki tinchlikni topish va ruhiy farovonlikni mustahkamlash uchun ishlatiladi. Buddaviylikda bu amaliyot, ruhiy rivojlanishning bir qismi sifatida, shaxsiyatni o'zgartirish va haqiqiy baxtni topish yo'lida muhim vosita hisoblanadi. Meditatsiya orqali inson nafaqat o'zining ichki dunyosini anglash, balki tashqi dunyo bilan ham muvozanatli munosabatlar o'rnatadi. Bu amaliyotning asosiy maqsadi — ong va tananing uyg'unligini topish, insonning ruhiy va ma'naviy holatini yaxshilashdir. Buddaviylikda meditatsiyaning roli nafaqat ruhiy tinchlikka erishish bilan cheklanmaydi, balki kundalik hayotda stressni kamaytirish, ongsizlikni orttirish va ichki xotirjamlikni saqlashda ham muhimdir. Meditatsiya, shuningdek, insonning

o'zini anglash, hayotga nisbatan yangicha qarashlar shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, shaxsiyatni o'zgartirish jarayonida katta rol o'ynaydi. Ushbu maqolada Buddaviylikda meditatsiyaning asosiy tamoyillari, uning foydalari, hayotda qo'llanilishi va ruhiy tinchlikka erishishdagi o'rni haqida batafsil so'z yuritiladi. Meditatsiya orqali inson o'z ichki dunyosini anglab, tashqi muhit bilan ham muvozanatli aloqalar o'rnatadi va haqiqiy baxtni topishga intiladi.

Meditatsiya koʻplab diniy anʼanalarda qoʻllanadi. Meditatsiya (*dhyana*) haqidagi eng qadimgi yozuvlar Upanishadlarda topilgan va meditatsiya hinduizm, jaynizm va buddizmning tafakkur repertuarida muhim rol oʻynaydi. 19-asrdan boshlab Osiyo meditatsiya usullari boshqa madaniyatlarga tarqaldi va ular biznes va sogʻliq kabi maʼnaviy boʻlmagan kontekstlarda ham qoʻllanildi.

Meditatsiya stress, tashvish, depressiya va ogʻriqni sezilarli darajada kamaytirishi mumkin va tinchlik, idrok etish, oʻz-oʻzini anglash va farovonlikni oshirishi mumkin . Meditatsiyaning salomatlik (psixologik, nevrologik va yurak-qon tomir) va boshqa sohalarga taʼsirini yaxshiroq tushunish uchun tadqiqotlar davom etmoqda. Meditatsiya tarixi u amalga oshirilgan diniy kontekst bilan chambarchas bogʻliq. Rossano meditatsiyaning koʻplab usullarining elementi boʻlgan diqqatni jamlash qobiliyatining paydo boʻlishi inson biologik evolyutsiyasining soʻnggi bosqichlariga hissa qoʻshgan boʻlishi mumkinligini aytdi. Meditatsiya haqidagi eng qadimgi havolalar, shuningdek, proto-Samkhya Hindistonning Upanishadlarida uchraydi. Meditatsiyaga oid eng aniq havolalar oʻrtadagi Upanishadlar va Mahabharatada (jumladan, Bhagavad Gitada) uchraydi.

Buddaviylikda **meditatsiya** — bu nafaqat ruhiy tinchlikka erishish, balki o'zini anglash, ichki rivojlanish va tozalashning samarali usulidir. Buddaviylikda meditatsiya ikki asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi: **samatha** (diqqatni jamlash) va **vipassana** (chuqur anglash). Samatha meditatsiyasi orqali shaxs ongsiz va chalg'igan ongni tinchlantiradi, tashqi olamdan ayriladi va ichki tinchlikka erishadi. Vipassana meditatsiyasi esa ongning tabiati, ichki hissiyotlar va ongli xatti-harakatlarni anglashga qaratilgan, bu esa o'zgarishlarni yuzaga keltiradi va hayotning haqiqiy xususiyatlarini tushunishga yordam beradi. Buddaviylikda meditatsiyaning asosiy tamoyillari orasida **"tinchlik"**, **"diqqatni jamlash"** va **"ongni tozalash"** kabi tushunchalar muhim o'rin tutadi. **"Tinchlik"** — bu ichki va tashqi muhit bilan uyg'unlikni topish, xotirjamlikka erishish, tashvishlardan xalos bo'lishni anglatadi. **"Diqqatni jamlash"** esa ongni bir nuqtaga qarata to'plash, shuningdek, har bir fikr va hisni kuzatish orqali o'z-o'zini anglashni rivojlantirishdir. **"Ongni tozalash"** esa shaxsni illatli fikrlar va hislardan, keraksiz xavotirlar va tushunmovchiliklardan xalos qilishni anglatadi. Buddaviylikda meditatsiyaning foydalari juda keng va turli yo'nalishlarni qamrab oladi. Ularning ba'zilari quyidagilar: Meditatsiya, diqqatni

jamlash va chuqur nafas olish orqali stressni kamaytirishga yordam beradi. Bu jarayon insonning psixologik va fiziologik holatini barqarorlashtiradi. Meditatsiya, ichki tinchlikni topish va ruhiy xotirjamlikni saqlashga yordam beradi. Shaxs meditatsiya qilish orqali kundalik hayotdagi tashvishlarni engishga muvaffaq bo'ladi. Meditatsiya, insonning o'z ichki dunyosini anglash, o'z his-tuyg'ularini va fikrlarini tushunish orqali ma'naviy o'sishni rag'batlantiradi. Meditatsiya orqali diqqatni bir nuqtaga jamlash va ongni nazorat qilish imkoniyatlari oshadi, bu esa kognitiv rivojlanish va ongli hayot tarziga olib keladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, meditatsiya psixologik holatni yaxshilashdan tashqari, fiziologik salomatlikka ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi, masalan, yurak-qon tomir tizimi va nevrologik holatni yaxshilaydi. Meditatsiya haqidagi qadimiy yozuvlar Hindistonning **Upanishadlar** va **Mahabharata** asarlarida uchraydi. **Upanishadlar** — bu hind diniy falsafasining asosiy manbalaridan biri bo'lib, meditatsiya va ruhiy izlanishlar haqida ko'plab tafsiliy ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. **Bhagavad Gita**da esa meditatsiya ruhiy o'zgarishlarga erishish va ongni tozalash usuli sifatida ko'rsatilgan. Buddaviylikda, meditatsiya Buddhoning o'zining o'zini anglash, ichki o'zgarishlarni keltirib chiqarish va nihoyat, nirvanaga erishish yo'lida asosiy amaliyot hisoblanadi. Budda, "meditatsiya orqali inson dunyoni to'liq anglaydi" deb ta'kidlagan va bu tamoyil Buddaviylikda doimiy ravishda amal qilinadigan asosiy printsiplardan biridir.

19-asrdan boshlab, Osiyo meditatsiya usullari butun dunyoga tarqala boshladi. Bu davrda meditatsiya nafaqat diniy amaliyot, balki sog'liqni saqlash va ruhiy farovonlikni oshirish uchun ham qo'llanila boshlandi. Hozirda meditatsiya zamonaviy jamiyatda stressni kamaytirish, konsentratsiyani oshirish va ichki tinchlikka erishish uchun keng qo'llanilmoqda Buddaviylikda meditatsiyaning kundalik hayotga tatbiq etilishi juda muhimdir. Hayotning har bir sohasida diqqatni jamlash va ongni tozalash amaliyotlari kundalik hayotni ruhiy farovonlikka olib keladi. Meditatsiya, har kunlik ishlarni bajarishda ongli va xotirjam bo'lishni ta'minlab, insonni stressdan himoya qiladi va o'zgarishlarga tayyor bo'lishga yordam beradi.

Xulosa: Buddaviylikda meditatsiya, ruhiy tinchlikka erishish va ichki farovonlikni oshirish uchun samarali vosita bo'lib, uning foydalari nafaqat diniy, balki psixologik va fiziologik sohalarda ham sezilarli. Meditatsiya orqali inson nafaqat o'zini anglab, balki hayotga yangicha qarashlar o'rnatadi va haqiqiy baxtni topishga intiladi.

REFERENCES

1. G'azali, A. (2014). "Buddaviylik va uning falsafasi." Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
2. Baxromov, S. (2012). "Buddaviylikda meditatsiya va uning ahamiyati." Tashkent: "Sog'liq" nashriyoti.

3. Qodirov, M. (2008). "Ruhiy va ma'naviy o'sish: Buddaviylikdagi amaliy usullar." Toshkent: "Chiroyli dunyo" nashriyoti.
4. A'zamov, T. (2015). "Buddaviylikda meditatsiyaning kundalik hayotga tatbiqi." Tashkent: "Navoiy" nashriyoti.
5. Usmonov, J. (2010). "O'zbekistonda meditatsiya va uning jamiyatdagi roli." Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
6. Shuxratov, A. (2017). "Buddaviylikda meditatsiya va ongni tozalash." Toshkent: O'zbekistonning ilmiy-ommabop nashriyoti.

INSON TARBIYASIDA OILANING O'RNI

Maxsudova Hosilaxon
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
1-bosqich 24/12 –guruh talabasi
Ilmiy rahbar : **Koshanova Nilufar Maxsudovna**

ANNOTATSIYA. Ushbu ilmiy ishda inson tarbiyasida oilaning tutgan o'rni chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, oilada manaviy va madaniy muhitni yaratish, farzandga mehr –muhabbat , masuliyat , halollik , vatan parvarlik kabi fazilatlarni singdirish borasidagi yondashuvlar tahlil qilinadi.

KALIT SO'ZLAR. inson tarbiyasi , oila va tarbiyaviy muxit, ota -ona masuliyati, axloqiy qadiriyatlar, ma'naviy tarbiya ,psixologik rivojlanish, pedagogik yondoshuv, jamiyat va oila hamkorligi, mehr – muxabbat oila va maktab aloqasi.

KIRISH. Har qanday jamiyatning taraqiyoti uning manaviy yuksalishi va barqarorligi inson tarbiyasiga bevosita bog'liq . Inson tarbiyasi esa eng avvalo , oila bag'rida boshlanadi . Oila – bu hayot maktabi , unda inson ilk bor axloqiy , manaviy va ijtimoiy me'yorlar bilan tanishadi, atrof –muhit bilan muomala qilishni o'rganadi shuning uchun ham oila farzand tarbiyasida eng muhim va birlamchi muhit hisoblanadi. Bugungi kunda globallashuv, axborot oqimining tezligi, zamonaviy texnologiyalar ta'sirida inson tarbiyasiga doir muammolar tobora dolzarb tus olmoqda. Bunday sharoitda oilaning tarbiyaviy vazifalari yanada kengayib , ota – onalar zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi
Mazkur ishda oilaning inson tarbiyasidagi o'rni , uning ijtimoiy va ma'naviy ahamiyati, ota – onaning farzand kamolotiga ta'siri hamda tarbiyaviy jarayondagi asosiy omillari haqida so'z yuritiladi. Farzandga yaxshi tarbiya berish ota – onaning asosiy ma'suliyatli fazifalalaridan biridir. Bu borada ular har qadamda ma'suliyat bilan yondashmog'I lozim . Kelajakdagi yo'li ravon bo'lishini istagan har bir ota – onalar sarflaydigan vaqtini va harakatini ertangi buyuk insonlari bo'lgan farzandlarini ulg'aytirish uchun sarflashlari lozim. Farzand kamoloti uchun sarflagan har bir daqiqa ertangi farovon hayot uvhun tamal toshi bo'ladi desak hech mubolag'a bo'lmaydi. Agar ota – ona vaqtida farzandiga e'tibor qaratmasa , uning kelajagi uchun qayg'urmasa , keyinchalik afsus- nadomat bilan yashashi muqarrar . Bu kelajakda muammolarni hal qilishga kech bo'lishi mumkin . Shunday ekan , farzandning taqdiri uchun e'tiborli bo'lib , uning xulqi tarbiyasiga va ilm olishiga befarq bo'lmasligimiz lozim.

Xalqimizda " Qush uyasida ko'rganini qiladi" degan naql bejizga aytilmagan. Har bir ota – ona o'z farzandi uchu ko'zgudir . Ularning muomila va munosabati,

o'zini tutishi farzandiga bo'gan e'tibori alohida ahamiyatga ega . Buyuk mutafakkir shoirimiz Alisher Navoiy farzand tarbiyasi xususida shynday deydi : "Yosh bolaga nisbatan eng zarur ish bilki , uni kichkinaligidan parvarish qilishdir . Qatrani sadaf tarbiya qilgani uchun odamlarning boshiga chiqib sharaf topdi. Tarbiyaning yana bir bo'lagi ilm-u adab o'rgatish uchun muallim chiqarishdir . O'g'ling bilimsizligicha qolib ketsa, ajab kamchilik bo'ladi . Unga sening shafqat qilishing foydalidir, lekin buning ortiqchasi zarurdir". Bu fikrlar orqali qattiqqo'llik va shafqatning me'yorida bo'lishini bilish mumkin .

Hozirgi kunda oila davrasida bilim olish va kitob o'qish borasida suhbat qilish , farzandning ilm olishi xususida suhbatlar kamayib bormoqda . Farzandlarning ham o'z vaqtini telefon bilan o'tgazishi kreng tus olyapdi .Bunda me'yordan oshib ketish holatlari kob uchramoqda . Farzandni kitob o'qishga bo'lgan muhabbatini oshirish uchun astoydil harakat qilinsa, bolada kitob o'qishga konikma hosil qiladi . Bilim olishga bolgan intilish yanada kuchayadi .Oilada boloning muntazam kitob o'qishini rivojlantirish uchun ota – ona astoydil harakat qilmog'i lozim . Sharq mutafakkirlari yetuk insonni yetishtirish uchun tarbiya naqadar zarurligi haqida so'z yurutganlar . Jumladan , Imom Buxoriyning "Al – Adab al – Mufrat " ,Kaykovusning "Qobusnoma", "Shayx Sa'diyning" Guliston", Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarlarini misol qilib keltirish mumkin . Mirzo Ulug'bekning oila muhitini yaxshilash , sog'lom tarbiya berish haqida quyidagi qarashlari mavjud. Bolaning bilim olishiga bo'lgan qiziqish , havasini oshirishda u tarbiyalanilayotgan muhit , ya'ni oila muhim o'rin egallaydi . Oilada ota – onalar bilim olishini, tarbiya berishda ota- onalar bilimli bo'lishini , tarbiya berishda ota –onaning farzandi guvoh bo'lishi ta'kidlangan. Bola tarbiyasida ota –onaning bir- biriga munosabati muhim sanaladi. Farzandning tarbiyasini faqat onaga tashlab qo'yish to'g'ri emas. Bu borada otaning ham o'rni beqiyosdir. Hayotda o'g'il ko'proq otaga qarab ergashadi. Otaning samimiyligi, hurmati va yaxshiligi farzandiga kuch – quvvat bo'ladi. Oilaning asosiy tirgagi bo'lgan ota hayotning mashaqqatlarini kechib , o'zining bukulmas irodasi , adolatparvarligi , hayot sinovlariga bardoshliligi bilan ajralib turuvchi buyuk shaxs sifatida gavdalanadi . Ota oilada o'z farzandlariga yurish – turishda , nutq odobida , o'zaro muomila madaniyatida to'g'rilik , halollik , samimiylik yuzasida namuna bo'la oladi . Oilada samimiylik , bir- biriga bog'langan mehr va hurmat yuqori bo'lsa, farzandning o'sib ulg'ayishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Alisher Navoiy tarbiyaning yana bir ko'rinishi ota – onani hurmat qilish ekanligini farzandlariga uqdiradi: Otang oldida boshingni fido qilib , onang boshi uchun butun jismingni sadaqa qilsang arziydi. Ikki dunyong obod bo'lishini istasang, shu ikki odam roziligini ol . Tun- u kuningga nur berib turganning birisini oy deb bil, ikkinchisini quyosh". Oilada ma'naviy - ruhiy muhit , bola tarbiyasida g'oyat muhim ahamiyatga ega

bo'ladi . Oila sog'lom yetuk farzandni ulg'aytirib kamol toptirishda mas'uldir . Farzandni sog'lom ,yetuk , bilimli , shijoatli qilib voyaga yetkazish oilaga, ota- onaga bog'liqdir . Inson tarbiyasi- bu shaxsda muayyan jismoniy , ruhiy axloqiy , ma'naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan amaliy pedagogic jarayon , insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo'lgan xususiyatlarga ega bo'lishini ta'minlash yo'lida ko'riladigam chora tadbirlar yig'indisi . Tarbiyasiz alohida odam ham , kishilik jamiyati ham mavjud bo'la olmaydi. Chunki odam va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan qadriyatlar tarbiya tufayligina bir avloddan boshqa avlodga o'tadi . Tor ma'noda tarbiya shaxsning jismoniy rivoji , dunyoqarashi , ma'naviy- axloqiy qiyofasi , estetik didining o'strilishiga yo'naltirilgan pedagogic faoliyatini anglatadi . Bu oila , tarbiyaviy muasasalar hamda jamoat tashkilotlari amalga oshiradi. Oila tarbiyasi – oilada ota -ona , vasiy yoki katta kishilar tomonidan bolalarni tarbiyalash . Yosh avlodning har tomonlama rivojlanishida nuhim o'rin tutadi. Oila tarbiyasida doimiy tarbiyaviy tasirchan kuch – oilada ruhiy xotirjamlik , samimiy munosabat , ota- ona obro'sining yuqori bo'lishi , bolalrga talab qo'yishda oila kattalari o'rtasida birlikning saqlanishi, bola shaxsni mehnatga tarbiyalashga alohida e'tibor berish , bolani sevish va izzatini joyiga qo'yish , oilada qat'iy rejim va kun tartibini o'rnatish , bolaning yosh va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish boladagi o'zgarishlarni kuzatib boorish undagi mustaqillikka intilish va tashabbuskorlik sifatlarini qo'llab-quvvatlash . Oila qanchalik tartibli , uning azolari o'rtasidagi munosabat samimiy bo'lsa , oila tarbiyasi ham shunchalik muvaffaqiyatli bo'ladi . Oila tarbiyasida ota – ona obro'si , ularning kuzatuvchanligi , sezgirligi hozir javobliligi muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega . Oila tarbiyasida tarbiya jarayoni zerikarli , quruq nasihatgoylikdan iborat bo'lib qolmasligi lozim . Bola hayotining ko'p qismi oilada o'tadi . shu boyisdan mavjud an'analar , urf – odatlar rasm - rusumlar va marosimlarning ijobiy ta'sirida bola asta sekin kamol topib boradi . An'ana va marosim oila tarbiyasining qudiratli qurolidir. Oila tarbiyasi ijtimoiy tarbiya bilan uzviy aloqada bolsagina , kutilgan natijalarga erishishi mumkin .Oila tarbiyasida yutuqlarga erishish ota – onalarning pedagogik bilimlarga egaligi , oila tarbiyasi bo'yicha tajribalar almashishi , ota onalarni tarbiyaviy ishlarga qizg'in jalb qilishga ham bog'liqdir. Har bir ota – ona oila tarbiyasida o'zlarining burch va mas'uliyatlarini chuqur anglashlari lozim . Normal oilaviy muhit, bolani kitob o'qishga , mehnat qilishga o'z vaqtida jalib etish ham oila tarbiyasing muvaffaqiyati garavi dir.Yoshlar ta'lim tarbiyasida oilaning o'rni .Yoshlar tarbiyasi hamma davir , har qanday jamiyat uchun eng ustuvor vazifalaridan biri bo'lib kelgan . Bugungi glabalashuv jarayonida insoniyat oldidagi eng muhim masalalardan biri yoshlarning odob – axloqi va ularni ta'lim tarbiyasi-masalasidir . Mamlakat rivoji , yurt ravnaqi o'sha mamalakatning ertasi , kelajagi bo'lgan yoshlarning ta'lim tarbiyasiga bog'liq . Yoshlarimiz ongida el-u yurtga ,

vatanga muhabbat tuyg'usi oilada , yashab turgan mahalasida shakllanadi . Eng yaxshi tarbiya bu zukko va komil ota –ona tamonidan o'z farzandini berilgan tarbiyadir . Qaysi oilada , qaysi mahallada tarbiya yaxshi yolga qo'yilar ekan , o'sha oila , o'sha mahalla faravon boladi . "Farzand tarbiyasing qachondan boshlamoq kerak ?" , degan savol ko'pchilikni o'ylantiradi . Qomusiy olim Abu Ali Ibn Sino fikricha , bola tarbiyasi bilan uning tug'ilishidan avvalroq , ona qornidan boshlamoq lozim . Oiladagi muhit ota – ona o'z mas'uliyatini his qilish bilan barqaror bo'ladi . Farzand tarbiyasi ota- onaning muomilasi muhim o'rin tutadi. Bola ota- ona tomonidan qo'pol , dag'al so'zlar eshitib katta bo'lsa , uning tabiatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi . Bu esa , o'z navbatida oiladagi nosog'lom muhitda tarbiyalanayotgan boladan " ma'naviy kasal " insonlar shakllanadi ular esa jamiyat ma'naviyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Payg'ambarimiz (s.a.v) hadisi sharflaridan : " Bolalaringizga odob beringlar va odoblarini chiroyli qilinglar" .Darhaqiqat , farzandlarning go'zal odob bilan bezangani yaratgan nazdida ham muhim fazilatdir . Ushbu hadisni idrok etgan holda , har bir ota- ona o'z dilbandining xulq- atvori , ma'naviyatga chuqur e'tibor qaratishi , tarbiyasini doimo nazorat qilib borishi maqsadga muvofiqdir . Ayniqsa , bugungi globallashuv davrida o'ziga xos va mos milliy , diniy qadriyatlarga asoslangan xalqimizning tarbiya borasidagi azaliy an'analari " Ommaviy ma'daniyat" , mentalitetimizga yot g'oya va qarashlar ta'sirida asl mohiyatini yo'qotib borayotgani barchamizni tashvishga solidi. Ushbu jarayonga ya'ni tarbiya masalasiga o'z vaqtida jiddiy e'tibor qaratmasak ertaga kech bo'lisi, tuzatb bo'lmas darajadagi oqibatlarga olib kelishi mumkin zeo , tarbiya borasida taniqli marifatparvar Abdulla Avloniyning :" Tarbiya biz uchin yo hayot- yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat –yo falokat masalasidir" degan so'zlarni aslo unutmasligimiz lozim .
Xulosa qilib aytish mumkinki inson tarbiyasida oilaning tutgan o'rni beqiyosdir . OIla har bir insoning ilk tarbiya maskani bo'lib , uning shaxs sifatida shakllanishi, dunyoqarashi va axloqiy fazilatlarining rivojlanishi aynan oilada boshlanadi. Ota – onaning mehr – muhabbati , e'tibori ibratli hayot farzand tarbiyasida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi .

REFERENCES

1.Karimov . A. Barkamol avlod –O'zbekiston taraqqiyotining poydevori, T.,1997
2. Abdulla Avloniy "Turkiy Guliston yoxud axloq", T.,1992.
3. G'aybullayev N. R. va boshqa pedagogika, T, 1999 2.
Site.www.sardobatuman.uz_social
3.Jo'rayev N, Pedagogika nazariyasi va tarixi.- " Fan va texnologiya" 2019.
4. www.ziyonet.uz
5.www.edu.uz

ИСЛАМ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ

Мадрахимова Феруза Собир Кизи
(Студентка 2-го курса Чирчикского государственного
педагогического университета)
Научный руководитель: **Луиза Джураевна**

Аннотация: В данной статье рассматривается взаимосвязь ислама и национальных ценностей, их роль в обществе и влияние на жизнь человека. Ислам со своими нравственными, духовными и правовыми принципами стал основой формирования многих национальных ценностей. В то же время обычаи, традиции и культура каждого народа, гармонично сочетающиеся с исламским учением, формируют прочный духовный фундамент. В исследовании раскрывается роль ислама в сохранении национальной самобытности и его значение в современном обществе.

Ключевые слова: Национальные ценности, духовность, нравственные принципы, обычаи, традиции, воспитание, честность, справедливость, милосердие, культурное наследие, самосознание, развитие общества.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Islom va milliy qadriyatlarning o'zaro bog'liqligi, ularning jamiyatdagi o'rni va inson hayotiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Islom o'zining axloqiy, ma'naviy va huquqiy tamoyillari bilan ko'plab milliy qadriyatlarni shakllantirish uchun asos bo'ldi. Shu bilan birga, har bir xalqning urf-odatlari, urf-odatlari va madaniyati Islom ta'limoti bilan uyg'unlashib, mustahkam ma'naviy poydevor yaratadi. Tadqiqot Islomning milliy o'ziga xoslikni saqlashdagi rolini va uning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Milliy qadriyatlar, ma'naviyat, axloqiy tamoyillar, urf-odatlar, urf-odatlar, tarbiya, halollik, adolat, rahm-shafqat, madaniy meros, o'z-o'zini anglash, jamiyatni rivojlantirish.

Annotation. This article examines the relationship between Islam and national values, their role in society and their impact on human life. Islam, with its moral, spiritual and legal principles, has become the basis for the formation of many national values. At the same time, the customs, traditions and culture of each nation, harmoniously combined with Islamic teachings, form a solid spiritual foundation. The study reveals the role of Islam in preserving national identity and its importance in modern society.

Keywords: National values, spirituality, moral principles, customs, traditions, upbringing, honesty, justice, mercy, cultural heritage, self-awareness, development of society.

Когда исламские ценности проникали в жизнь различных народов и наций, они поначалу встречали сопротивление. Однако ислам, предлагая систему гуманистических ценностей, шел по пути компромисса и согласия.

В современной науке о ценностях национальные ценности формируются в этническом пространстве, обеспечивающем естественное, историческое и социальное единство людей. Они проявляются в разнообразных формах, оказывая уникальное влияние на сознание, образ жизни людей. Национальные ценности можно увидеть в отношениях между людьми, их общественной деятельности, а также в основе их стремлений, целей и потребностей.

Система ценностей, отражающая национальные ценности узбекского народа и их взаимосвязь, сформировалась под воздействием исторических событий, социальных и политических процессов. Наши национальные ценности развивались в соответствии с особенностями происхождения нации и ее территориального пространства. Социальный прогресс братских народов также продолжался в неразрывной связи с развитием их национально-территориальных ценностей. Таким образом, совершенствование уникальных национальных ценностей привело к формированию и развитию общечеловеческих ценностей.

Национальные ценности по своей природе не остаются неизменными в узком кругу, а развиваются, обновляются в процессе жизни, обогащаются достижениями ценностей других народов. Очевидно, что в обычаях каждого народа, этноса, рода или племени есть своя уникальность. Оценивать уникальные ценности с позиций других культур или позволять кому-то судить об этом нецелесообразно. Чувство общечеловеческого единства начинается не только с уважения, демонстрации и распространения своих национальных ценностей, но и с принятия и уважения ценностей других народов в их естественном виде.

Ислам и национальные ценности

Национальные ценности по своей природе не остаются в узких рамках, а развиваются, обновляются в процессе жизни, обогащаясь достижениями ценностей других народов. Очевидно, что в обычаях каждого народа, этноса, рода или племени есть своя уникальность. Оценивать уникальные ценности с позиций других культур или позволять кому-то судить об этом нецелесообразно. Чувство общечеловеческого единства начинается не только с уважения, демонстрации и распространения своих национальных ценностей, но и с принятия и уважения ценностей других народов в их естественном виде.

Ислам сыграл важную роль в развитии наших национальных ценностей, обогатив их. Особенно заметно влияние гуманистических идей ислама на

совершенствование духовных ценностей нашего народа. После прихода ислама система религиозных ценностей народов Центральной Азии обновилась, в нашем регионе появились выдающиеся мыслители и ученые-энциклопедисты. Кроме того, ислам способствовал строительству множества архитектурных памятников и городов благодаря своей созидательной сути.

Ислам как неотъемлемая часть наших национальных ценностей органично связан с естественно-историческим развитием нашей нации, общественным укладом, образом жизни, прошлым, будущим, культурой, духовностью, обычаями, традициями, языком и территорией, на которой он зародился.

Он проявился в различных формах, образуя уникальную систему национальных ценностей. В этой системе устойчивыми являются ценности, обеспечивающие естественно-историческое единство: общая вера, родственные связи, культурно-духовная близость, историческое наследие, любовь к Родине и другие.

В связи с этим покойный Президент Ислам Каримов говорил:

"Наше отношение к исламу, к Аллаху и нашей религии ярко проявляется в некоторых наших национальных ценностях, которым каждый наш соотечественник-мусульманин следует непроизвольно."

Некоторые исламские ценности, вошедшие в состав наших национальных традиций, сформировались в зависимости от мест обитания и условий жизни людей. Именно поэтому в нашем регионе распространилось течение ханафизма, соответствующее нашему образу жизни и условиям.

Наше духовное наследие, традиции, обычаи, литература, искусство и формы проявления общечеловеческих ценностей на национальном уровне тесно связаны с исламскими ценностями. Они находят отражение в культурных особенностях и аспектах, передающихся из поколения в поколение в процессе исторического развития нашего народа.

Первый Президент Ислам Каримов говорил:

"Самое главное – мы совершаем эти поступки не для показухи, а по велению нашей веры и убеждений."

Это означает, что религия так глубоко укоренилась в нашем сознании и культуре, что никакие силы или пропаганда не смогут ее искоренить.

"Мы не можем представить нашу нацию отдельно от этой святой религии. Религиозные ценности и исламские представления настолько вплелись в нашу жизнь, что без них мы потеряли бы свою самобытность. Молодые или пожилые, каждый узбек, как бы он ни выражал свое отношение к чему-либо, неизменно связывает это с велением Создателя." (Ислам Каримов).

REFERENCES

1. Chris A. Mack, How to Write a Good Scientific Paper, SPIE, P.O. Box 10.
2. J. M. Swales, Genre Analysis: English in Academic and Research Settings, pp. 140-166, Cambridge University Press, Cambridge, England (1990).
3. L. F. Azevedo et al., How to Write a Scientific Paper - Writing the Methods Section, Rev. Port. Pneumol. 17(5), 232-238 (2011).
4. J. M. Swales, Genre Analysis: English in Academic and Research Settings, pp. 172-173, Cambridge University Press, Cambridge, England (1990).

MEDIA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.

Rahimnazarova Xusniya
Chirchiq davlat pedagogika universiteti maktabgacha ta'lim yo'nalishi
24\7 guruh talabasi
Ilmiy raxbar: **Tadjibayeva Ruxshona Oktamovna.**

Annotatsiya. Axborot texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan XXI asrda talaba yoshlarning ulardan to'g'ri foydalanish xususyatini shakllantirish dolzarb mavzuga aylanib ulgurdi. Chunki to'g'ri foydalanish bilim va ko'nikmasiga ega bo'lmagan yoshlarning ma'naviy tahdid kushandasiga aylanib qolayotgani sir emas. Shu sabablarni inobatga olib, mazkur maqolada talabalarning ma'naviy tahdidga kurashuvchanligini tarbiyalash masalalari, bunda mediasavodxonlikning ahamiyati haqidagi fikr-mulohazalar aks ettirildi.

Kalit so'z va iboralar: media ta'lim, mediasavodxonlik, ma'naviy tahdid, ommaviy axborot vositalari, kitobxonlik.

Bugun rivojlangan mamlakatlarda, zamonaviy shaharlarda insonning ommaviy axborot vositalari bilan aloqasi kuniga o'n bir soatdan oshadi. Bu borada olib borilgan amaliy tadqiqotlar natijasida kuniga xonadonlarda o'rtacha 7 soat 38 daqiqa mobaynida televizor yoqiladi, ikki yoshdan o'n ikki yoshgacha bo'lgan bolalar esa haftasiga o'rtacha 25 soat televizor ko'rishi aniqlangan. Xalqaro oila assotsiatsiyalari milliy ittifoqi (UNAF — Union National des Associations Familiales) ma'lumotlariga ko'ra, voyaga yetmaganlar har yili o'rtacha 154 soat sifatli vaqtni ota-onalari bilan va 850 soatni o'qituvchilar bilan o'tkazar ekanlar, bolalar esa turli ekranlar bilan aloqada bo'lishadi. Bunda ommaviy axborot vositalariga 1400 soat ajratilganligi kuzatilgan. Bu ma'lumotlar asosida aytish mumkinki, ommaviy axborot vositalari har yili odamlar hayotida va ta'lim jarayonida tobora muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Shu sababli ham pedagogik ensiklopediyada maktab o'quvchilari, oliy ta'lim talaba uchun «ommaviy aloqa qonunlari», «mediasavodxonlik», «mediakompetentlik» kabi atamalar o'rin egallayapti. Bu atama yoki tushunchalarni yoshlar onggida ilk bilimlarini shakllantirishda, ya'ni matbuot, televideniya, radio, kino, video, internetdan foydalanishni targ'ib qiluvchi pedagogika yo'nalishi sifatida talqin qiladigan media ta'limning jadał rivojlanishi o'zining muhim ekanligini namoyon eta boshladi. Media-ta'limning asosiy vazifalari yangi avlodni zamonaviy axborot sharoitida hayotga tayyorlash, turli axborotlarni idrok etish, insonni uni anglashga o'rgatish, uning psixikaga ta'siri oqibatlarini anglab yetish, axborotga asoslangan texnik vositalar yordamida muloqotning og'zaki bo'lmagan shakllari va usullarini o'zlashtirishga qaratiladi. Bugungi zamonaviy texnikalar asrida ilm-fan va

unga bo'lgan intilish ham kun sayin ortib borar ekan, yoshlar o'rtasida zamonaviy texnikalar jumladan, uyali aloqa vositalaridan foydalanish ham keng avj olmoqda. Ammo yoshlar ham ushbu vositadan samarali foydalanadi, deb aytish amri mahol. Bir qarashda foydalanish juda osondek ko'ringan bu qurilmadan foydalanish uchun ham bir qancha qonun-qoida va tartiblarga amal qilib borish kerak yoxud media vasıtalardan foydalanish to'g'risida muayyen bilimga ega bo'lish talab etiladi. O'zbekiston ham bugungi rivojlangan davlatlar qatoridan joy egallab kelayotgan bir davrda ushbu mavzuga davlat tomonidan alohida e'tibor qaratilmoqda. Aynan talabalarning bunday tahdidlar qurshoviga tushib qolmasliklari uchun axborot madaniyati, mediasavodxonlik xususida ularda fundamentni hosil qilish, undan o'rinli foydalanish ko'nikmasini rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Talaba-yoshlar o'rtasida mediasavodxonlikni rivojlantirish orqali ma'naviy va moddiy tahdidlarga kurashuvchanlik qobiliyatlarini shakllantirib borishga erishish bunda eng old o'rindagi maqsad demakdir. Ma'lumki, mediasavodxonlik — ommaviy axborot vositalari orqali uzatilayotgan va qabul qilinayotgan axborotlarni saralash, turli xildagi axborotlarni qabul qilgandan so'ng ulardan to'g'ri xulosaga kelish ko'nikmalarini shakllantirish, axborot qayerdan, kim tomonidan va qay maqsadda uzatilayotgani hamda kimning manfaatini ko'zda tutayotganini anglab yetish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mediasavodxonlik nafaqat talabalar uchun balki o'zini shu mamlakat fuqarosi deb bilgan har bir shaxs uchun g'oyat zarur. Shu boisdan ham endilikda oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun mediasavodxonlik va axborot texnologiyalari fanlari tashkil etilib, unda talabalarni ma'naviy tahdidlardan himoyalanish uchun zarur bo'lgan bilimlar, ma'lumotlar bilan tanishtirib borilib, bu orqali ularda ma'naviy yoki moddiy tahdidga duch kelmaslik, duch kelingan holatlardan chiqib keta olish fazilatlarini rivojlantirish vazifalari belgilanmoqda. Globallashuv jarayonining chuqurlashib borishi natijasida inson hayoti uchun xavf tug'diradigan turli xil ma'naviy va moddiy tahdidlar bugun jamiyatda uchrab turibdi. Bulardan eng xavflilari esa inson ruhiyatiga ta'sir ko'rsatuvchi ma'naviy tahdid sanaladi. Bu inson ruhiyatiga ta'sir o'tkazish orqali millatning umuminsoniy qadriyatlari hamda turmush tarzini tubdan o'zgartirib yuboruvchi, oila hamda jamiyat hayotiga salbiy ta'sirini o'tkazuvchi omillarning, ya'ni xudbinlik, nopoklik, nafs qutqusiga uchish, huzur-halovatga berilish, yengil yelpi umr kechirishga da'vat, giyohvandlik, mutaasiblik, tajovvuzkorlik, mol-u dunyoga o'chlik, axloqiy buzuqlik, zo'ravonlik, axloqsizlikni madaniyat deb bilish va aksincha asl ma'naviy qadiryatlarni eskilik sarqiti deb qarash, loqaydlik, hasadgo'ylik, baxillik, sotqinlik, irodasizlik, beparvolikni targ'ib qilinishidir. Bunday yomon illatlarning oldini olish va jamiyatga nosog'lom fikr bilan zarar keltiruvchilarni tarbiyalanmasligi uchun bugun mamlakatdagi oliy ta'lim

muassasalari talabalari uchun ko'pgina islohotlar amalga oshirilmoqda. Eng birinchi navbatda, talabalarni media va axborot olami bilan tanishtirish, undan to'g'ri va samarali foydalanishni o'rgatish uchun mediasavodxonlik darslari, bundan tashqari turli xil ma'naviy tahdidlar natijasida kelajagi barbod bo'lgan yoshlar hayoti aks ettirilgan qisqa metrajli filmlar namoyishi, ommaviy uchrashuvlar, ma'naviyat sohasining yetuk vakillari ishtirokidagi ma'naviyat darslarining tashkil etilayotganligini ham alohida ta'kidlash darkor. Yana talabalarni ma'naviy tahdiddan uzoqlatish maqsad qilingan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarga jalb qilish, bu tadbirlarning asosiy ishtirokchilariga aylantirish ishlari ham jadal olib borilmoqda. **Xullosa:** Talaba-yoshlarning ma'naviy tahdid domiga tushib qolmasliklari uchun faqatgina ularda mediakompetentlikni rivojlantirishgina emas, balki kitobxonlikka undash, ko'plab kitoblar mutoalaa qilishga chorlash ham zarurdir. Buning uchun esa bugun mamlakatdagi barcha oliy ta'lim muassasalarida yetarli shart-sharoitlar yaratib berilgan. Zamonaviy texnika vositalari jadal rivojlanayotgan innovatsion ta'lim sharoitida talaba- yoshlardan ulardan to'g'ri foydalanish, olingan ma'lumotlarni o'rinli targ'ib qilish talab qilinadi,

REFERENCES

1. Абдуллаева А.Р. ЎҚИТУВЧИНИНГ КОНФЛИКТОЛОГИК ВАЗИЯТЛАРГА НИСБАТАН МАДАНИЯТИНИ БЕЛГИЛОВЧИ ФУНКЦИЯЛАРИ. International scientific and practical conference "Economics, management and digital innovation in education: modern trends and approaches" March 13, 2024. https://doi.org/10.5281/zenodo.10807462
2. Humes L.R. The Future of Competency-based Learning IMS Global Consortium // Series on Learning Impact. –2013. – P- 4.
3. Khalikov A'zam Abdusalomovich. COMMUNICATIVE METHODS OF COMMUNICATION WITH STUDENTS. SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 2 ISSUE 11 NOVEMBER 2023 UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337 | SCIENTISTS.UZ./ https://doi.org/10.5281/zenodo.10231640
4. Халиков А.А. Педагогик маҳорат. //Дарслик. – Тошкент, Молия. 2015.- 435 бет.

BMTNING BOLA HUQUQLARI TO'G'RISIDA KONVENSIYA

Rustamov Rahmonberdi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Jismoniy madaniyat yo'nalishi
Chaqiriqqacha harbiy ta'lim
1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar : **Mirahmedova Shohida Nusratillayevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada butun dunyo bolalar huquqini himoya qilish to'g'risida, ularning huquqi va manfaatlari qonun doirasida himoya qilinishi to'g'risida. Bu maqolada xar bir bola o'z huquq va manfa'atlarini bilishi va har qanday zo'ravonliklarga qarshi tura olishi uchun tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: Nondiskriminatsiya, Bolaning oliy manfaatlari, Qonunlar, Konvensiya.

Kirish: Bola huquqlari to'g'risida konvensiya — bola huquqi to'g'risidagi xalqaro huquq normalari kuchiga ega bo'lgan hamda kelajakka qaratilgan eng to'la va birinchi hujjat. 1989-yil 20 noyabrda bir ovozdan qabul qilingan. Konvensiya 1959-yilda qabul qilingan Bola huquqlari deklaratsiyasi qoidalarini rivojlantiradi. Deklaratsiya "Insoniyat o'zida mavjud bo'lgan eng yaxshi narsalarning hammasini bolalarga berishga majbur" deb e'lon qilgan edi. Konvensiya esa ushbu Deklaratsiya va boshqa xalqaro hujjatlardagi bolalar huquqlari to'g'risidagi qonunlarni o'zida mujassamlashtirgan. Bola huquqlari to'g'risida konvensiya dunyoning barcha mintaqalaridagi xalqlar uchun teng ahamiyatga ega, asosiy maqsadi bolalar manfaatlarini mumkin qadar himoya qilishdan iborat. U muqaddima, 3 qism, 54-moddadan iborat. Konvensiyaga asosan agar milliy qonunlarda balog'at yoshi birmuncha erta belgilangan bo'lmasa, 18 yoshga to'lmagan har qanday shaxs bola hisoblanadi. Bola huquqlari to'g'risida konvensiya insonning fuqarolik, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquklari yig'indisidan iborat. U bolalar o'zining axloqiy, aqliy va ruhiy qobiliyatlarini erkin rivojlantirishi uchun boshqa narsalardan tashqari sog'lig'i va atrof muhitning xavfsizligi, tibbiy yordamga ega bo'lish va ovqatlanish, kiyim-kechak, turar joy xususidagi minimal normalar bilan ta'minlanishi zarurligini talab etadi. Konvensiyaga kura, bola o'zining kamol topishida o'zi faol ishtirok etish, o'z fikrini bayon qilish huquqiga ega, bu esa uning hayotiga oid masalalarni hal etishda hisobga olinishini ta'minlaydi.

Konvensiya bolaning yashash va sog'lom rivojlanish huquqiga, farzandlikga olish bilan boglits huquqqa, noraso bolalar va qochoq bolalar, shuningdek huquqbuzarlik sodir etgan bolalarning huquqlariga oid qoidalarni o'z ichiga oladi,

bolalarga g'amxo'rlik qilish va ularni himoya qilishda oila va otaonaning birinchi darajali roli, bolalarga yordam ko'rsatish borasidagi majburiyatini tan oladi.

Bolalarni kamsitmaslik — muhim tamoyillaridan hisoblanadi. Bolalar irqi, tanasining rangi, jinsi, tili, dini, siyosiy yoki boshqa e'tiqodi, millim, etnik yoki ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiy holati, sog'lig'ining ahvoli otaonasi yoki qonuniy vasiysi yoxud qandaydir boshqa holatlardan qati nazar, bironbir kamsitishlarsiz o'z huquqlaridan foydalanishi kerak. Bola huquqlari to'g'risida konvensiya 1990-yil 2-sentabrdakuchgakirgan. 1992-yil9dekabrdaqo'shilgan.

Konvensiyani qilgan yoki unga qo'shilgan davlatlar uni bajarish yuzasidan tadbirlar bo'yicha Bola huquqlari qo'mitasiga muntazam ravishda milliy ma'ruzalar yuborib turadi. O'zbekiston Respublikasida ushbu Konvensiyani bajarish bo'yicha birinchi milliy ma'ruza 1997-yilda tayyorlandi.

Konvensiyaning asosiy tamoyillari:

1. Nondiskriminatsiya – har bir bola irq, jinsi, tili, dini, millati va ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, huquqlarga ega bo'lishi lozim.
2. Bolaning oliy manfaatlari – har qanday qaror yoki harakat bolaning manfaatlari nuqtayi nazaridan ko'rib chiqilishi kerak.
3. Yashash va rivojlanish huquqi – bolalar tirik qolish, jismoniy va aqliy rivojlanish imkoniyatlariga ega bo'lishlari lozim.
4. Fikr bildirish huquqi – bolalar o'z fikrlarini erkin ifoda etishlari va ularning fikri e'tiborga olinishi kerak.

Har bir bola o'z xalqinin va vataninig kelajagi bo'lib hisoblanadi, shu sababdan xar bir bola tarbiyasi va kelajagi uchun xar bir millat va mamlakatlar bu masalaga jiddiy etibo qaratishadi, bu masalaga BMT tashkiloti ham befarq bo'lmagan xolda bolalar ximoyasi to'g'risidagi qonunni qabul qilgan. Bu qonunlar o'z kuchini ko'rsatdi albatta xar bir bola tarbiyasiga jiddiy e'tibor qaratilib ularning jinsi, irqi, millati, tili, dini dan qat'iy nazar ularnin huquqlar poymol bo'lishiga yo'l qo'yilmayapti. Bunday chora va qonunlar yosh avlodning barkamol o'sishiga o'z xissasini qo'shmoqda albatta.

Xulosa: Butun dunyo bolalarnin huquqlari poymol bo'lishiga qarshi, zero yosh avlodimiz kelajagimiz poydevoridir, xar bir bolaning huquqi qonun doirasida ximoya qilinad. Har bir bola ijtimiy himoyalanishi va jismoniy rivojlanishi ilm olish huquqlariga ega. Har bir bola o'z manfa'atlaridan kelib chiqqan holda rivojlanadi.

REFERENCES

1. 2008 4. Q. Usmonov. Ozbekiston tarixi . Darslik . Turon-Iqbol nashiryoti . Toshkent- 2012
2. Yahyo Muhammad Amin. Internetdagi tahdidlardan himoya. T. 2020.

3. https://soff.uz/product/madaniyatshunoslik-filmlar-va-ommaviy-madaniyat

MEDIA MUHITDA BOLA HUQUQLARI

Mamadismonova Sabrina Ahmadjon qizi
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti maktabgacha ta'lim rus/grupa 24/5
E-mail: sabrinamamadismonova1@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada media muhitda bola huquqlari masalasi keng tahlil qilinadi. Axborot kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi bilan bolalarning huquqlarini himoya qilishning dolzarb jihatlari o'rganilgan. Xususan, media vositalari orqali bola huquqlariga ta'sir etuvchi omillar, xalqaro va milliy huquqiy me'yorlar hamda ularning ijrosi tahlil qilingan. Tadqiqot davomida bolalar huquqlarining media muhitda qanday himoyalanishi, bu boradagi yutuqlar va mavjud muammolar tahlil qilinib, muayyan tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: bola huquqlari, media muhit, axborot xavfsizligi, huquqiy himoya, xalqaro standartlar.

АННОТАЦИЯ

В статье дается комплексный анализ проблемы прав детей в медиасреде. С развитием информационно-коммуникационных технологий изучаются актуальные аспекты защиты прав детей. В частности, были проанализированы факторы, влияющие на права детей через средства массовой информации, международные и национальные правовые нормы, а также их реализация. В ходе исследования был проанализирован уровень защиты прав детей в медиасреде, достижения и существующие проблемы в этой области, а также разработаны конкретные рекомендации.

Ключевые слова: права детей, медиасреда, информационная безопасность, правовая защита, международные стандарты.

ANNOTATION

This article provides a comprehensive analysis of the issue of children's rights in the media environment. The current aspects of protecting children's rights with the development of information and communication technologies are studied. In particular, the factors affecting children's rights through the media, international and national legal norms and their implementation are analyzed. During the study, how children's rights are protected in the media environment, achievements and existing problems in this regard are analyzed, and specific recommendations are developed.

Keywords: children's rights, media environment, information security, legal protection, international standards.

KIRISH

Zamonaviy axborot texnologiyalari taraqqiyoti bola huquqlarini himoya qilish masalasini dolzarb muammolardan biriga aylantirdi. Internet va ommaviy axborot vositalari bolalarning ijtimoiylashuvi, ta'lim olishi va shaxsiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, media muhitda bolalar huquqlarining buzilishi holatlari ham uchrab turibdi[18]. Shuning uchun, bu maqolada media muhitda bolalarning huquqlarini himoya qilish masalasi yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda bola huquqlarini himoya qilish bo'yicha xalqaro konvensiyalar, milliy qonunchilik va ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Jumladan, BMTning Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi, YuNESKO, UNICEF va boshqa xalqaro tashkilotlarning hisobotlari asos sifatida olindi. Tadqiqotda taqqoslash, huquqiy tahlil va statistik metodlardan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, media muhitda bolalarning huquqlarini himoya qilish borasida qator muammolar mavjud. Quyidagi ikkita jadval orqali ushbu muammolar va ularni hal qilish yo'llari keltiriladi:

Jadval 1. Media muhitda bola huquqlariga tahdid soluvchi asosiy omillar[19]

	Tahdid turi	**Izoh**
	Kiberbulling	Bolalarga nisbatan onlayn tazyiq
	Shaxsiy ma'lumotlarning oshkor qilinishi	Bolalar maxfiyligi buzilishi
	Zo'ravonlik va noqonuniy kontent	Bolalar ruhiyatiga zarar yetkazuvchi axborot
	Raqamli bo'linish	Axborotdan foydalanishdagi tengsizlik

Jadval 2. Media muhitda bola huquqlarini himoya qilish choralari[20]

	Himoya choralari	Amaliy harakatlar
	Huquqiy asoslarni mustahkamlash	Qonunchilikni takomillashtirish
	Axborot xavfsizligini oshirish	Texnik himoya choralarini

[18] Anderson, C.A., & Bushman, B.J. "The Effects of Media Violence on Society." Science, 2002.
[19] YuNESKO. "Media and Information Literacy Policy and Strategy Guidelines." Paris, 2020.
[20] Sonia Livingstone. "Children and the Internet: Great Expectations, Challenging Realities." Polity Press, 2009.

		kuchaytirish
	Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish	OAV va fuqarolik jamiyati ishtiroki
	Raqamli savodxonlikni oshirish	Ta'lim va targ'ibot ishlari

XULOSA

Media muhit bolalar uchun katta imkoniyatlar ochib berish bilan birga, ularning huquqlariga tahdid soluvchi muammolarni ham yuzaga keltiradi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, media vositalari orqali bola huquqlarini himoya qilish uchun quyidagilar muhim hisoblanadi:

Qonunchilik bazasini mustahkamlash va xalqaro me'yorlarga moslashtirish;

Axborot xavfsizligini oshirish va bolalarga zarar yetkazuvchi kontent tarqalishini oldini olish;

Ota-onalar va pedagoglarning raqamli savodxonligini oshirish;

Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish va fuqarolik jamiyatining faolligini oshirish.

Shunday qilib, media muhitda bola huquqlarini himoya qilish kompleks yondashuvni talab qiladi. Texnologik taraqqiyotning ortidan ergashish va bolalarni salbiy ta'sirlardan himoya qilish uchun davlat, jamiyat va oilalar birgalikda harakat qilishi lozim.

REFERENCES

1. BMT Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya, 1989.
2. UNICEF. "Children in a Digital World." Annual Report, 2021.
3. YuNESKO. "Media and Information Literacy Policy and Strategy Guidelines." Paris, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasining "Axborot xavfsizligi to'g'risida"gi qonuni, 2018.
5. Anderson, C.A., & Bushman, B.J. "The Effects of Media Violence on Society." Science, 2002.
6. Sonia Livingstone. "Children and the Internet: Great Expectations, Challenging Realities." Polity Press, 2009.

MEDIA MUXITDA AXLOQIY TAMOYILLAR

Sobirjonov Baxromboy Abdurashid o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika unversiteti Milliy g'oya manaviyat asoslari va huquq ta'limi 1-kurs talabasi
bahromboy06@gmail.com
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolani o'qish davomida jamiyatdagi axloqiy muxitga media makonning tasiri va bu ta'sirni tahdid quroliga aylanganda qay yo'sinda qarshi chiqsh kerakligi, agar qarshi turilmasa qanday oqibatlarga olib kelishi haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lasiz.

Kalit so'zlar: media, axloq, tahdid, ma'naviy taxdid, internet, media makon, jamiyat, feyk.

Kirish. "Media" so'zi ingiliz tilidagi "mediator" so'zidan olingan, vosita degan ma'noni bildirad. Media turli axborotlarni aholiga yetkazish vazifasini bajaradi. Bu orqali jamiyat axloqiga tasir etish mumkin hisoblanadi. Bugun ya'ni XXI asrga kelib media maxsulotlarning axamiyati kuchayib bormoqda.

Media savodxonlik - odamlarga turli media shakllarini va xabarlarni tahlil qilish, baholash va yaratishga imkon beradigan ko'nikmalar to'plami hisoblanadi. Media savodxonlik iste'molchilarga axborot va ommaviy dasturlarda tashviqot, senzura yoki biron vaziyatni faqat bir tomondan ko'rsatish kabi holatlarga ommaviy axborot vositalarini nima majbur qilayotganligini tahlil qilish, shuningdek, ommaviy axborot vositalarining egasi, ularning moliyalashtirish modeli kabi tarkibiy elementlarni tushunish imkonini beradi. Boshqacha qilib aytganda, media savodxonlik - bu tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini ommaviy axborot vositalari orqali uzatiladigan xabarlar va belgilarga qo'llay olish qobiliyatidir.[21]

Media ta'limni o'qishda axborot muhim rol o'ynaydi. Ta'lim jarayonini, pedagogik tizimlarni optimal boshqarish haqidagi fan sifatida, kibernetik yondashuv va kompyuter texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan ta'lim texnologiyasi haqidagi fan (G. G. Vorobyov va boshqalar) axborot madaniyatini rivojlantirish masalalarini ko'rib chiqadi. Axborot madaniyati tushunchasi madaniyatning odamlar hayotining axborot jihati bilan bog'liq bo'lgan qirralaridan birini tavsiflaydi. Axborot madaniyati inson o'z faoliyati maqsadiga erishish uchun qo'ygan muammolarni hal qilishda axborot texnologiyalaridan foydalanishini taxmin qiladi.[22]

[21] Cynthia Vinney. „Very well mind". What Is Media Literacy? (2022-yil 12-yanvar)

[22] Yahyo, Muhammad Amin. Internetdagi tahdidlardan himoya. Yordamchi o'quv qo'llanma. Movarounnahr, 2016.- 672 b.

Glaballashuv natijasida jamiyat uchun yangi taxdidlar ko'payib bormoqda. Bu taxdidlarning oldini olish uchun avvalam bor jamiyatda media muxitdan qanday foydalanish haqida tasavvurlar bo'lishi kerak. Media makondagi asosiy taxdidlar inson ruxiyatiga, axloqiga, qadryatlariga va jamiyatda uzoq yillardan buyon shakilanib kelgan manaviy muhitga qaratilgan hisoblanadi. Bunday media maxsulotlarni keng yoyishda asosan "feyk" ma'lumotlardan foydalanmoqdalar. Bu "feyk" habarlar orqali eng avvalo insonlarni vaqtini zoe ketkazmoqdalar. Islom dini bu borada quyidagi fikrni aytganlar "Internetga kirishdan oldin vaqtni zoe qilmaslik uchun umirning qadrini esga olish, uning har laxzasini hisobli ekanini, Qiyomat kunida hisob-kitob bo'lishini esga olish lozim".[23]

Bugungi kunda ko'plab insonlarda ayni shu his-tuyg'u yo'q ekanligi ularni soatlab o'z qariga tortib ketmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar orqali tomosha qilgan video ro'liklarni haqiqat deb o'ylab o'z hayotlariga tadbiq etishga urinmoqdalar. Shuni ham aytish keraki "Ma'naviy tahdid" tushunchasi bugungi kunda asosiy qurol vositasi sifatida foyfdalanmoqdalar bu orqali yoshlar ongiga odob-axloq qoidlariga zid bo'lgan tushunchalar, tuyg'lar va jamiyatning axloqiga tasir qiluvchi omillar singdirilmoqda. Bu tuyg'ularni o'z;ariga singdirgan turli xilodagi faxsh ishlani erkinlik shiori ostida amalga oshirmoqdalar.

Bu tahdidlarni insonlar osonli bilan qabul qilishlarning asosiy sababi odamlarda internetdan foydalanish haqida yetarli bilimlarning mavjud emasligi va olayotgan axborotlarini taxli qilish uchun yetarli ko'nikmanin mavjud emasligi hisoblanadi. Ayni zamonda insonlar uchun internetni, zamonaviy axborot qurulmalaridan foydalanishni cheklab bo'lmaydi. Bugungi kunda jamiyat va davlatning rivojlanishi ham ayni shularga bog'liq bo'moqda. Yechim sifatida ta'lim muassalarida yoshlarga axborotlani saralash ularni qiyoslash ko'nikmalarini shakillantirish hisoblanadi.

XXI asrga kelib u yoki bu davlatning, xalqning xavfsizligiga, barqaror rivojlanishiga va totuvliga rahna solish uchun madia maxsulotlardan keng foydalanilomoqda.

Xulosa. Hozirgi zamonda internetdagi ma'lumotlar insonlarni o'zlariga jalb qilmoqda. Dunyodagi g'arazli kuchlar tasir doralarini kengaytirish, insonlar ongini boshqarish uchun asosiy vosita sifatida internetni ko'rmoqdalar. Internetda ma'lumotlarning ko'pligi insonlarda bu ma'lumorlarni taxli qilishi uchun ulgurmasligini keltirb chiqarmoqda. Afsuski buning asosiy qurbonlari yoshlar bo'lmoqda. Buning natijasi sifatida axloqiy buzuqli, milliy qadryatlarga eskilik sarqiti

[23] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Ijtimoiy odoblar''. "HILOL NASHR" Toshkent . 2024-y B-250

sifatida qarash va davlatning asosiy bo'g'ini hisoblanmish oilada nizolarning kelib chiqishiga sabab bo'lmoqda.

Bularning yechimi ilm va "Internet orqali o'zgalar bilan aloqa qilishda musulmon insonning o'ziga taqvoni, yaxshilikni va go'zal xulqni lozim tutishi talab etiladi".[24]

REFERENCES

1. Yahyo, Muhammad Amin. Internetdagi tahdidlardan himoya. Yordamchi o'quv qo'llanma. Movarounnahr, 2016.-672 b.
2. Cynthia Vinney. „Very well mind". What Is Media Literacy? (2022-yil 12-yanvar.
3. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Ijtimoiy odoblar''. 2024-y
4. F.Mo'minov, Sh.Barotov va boshqa. "Ochiq axbort tizimida axborot-psixologik xavfsizlik. 2013-y
5. B.S.Abdullayeva, Y.Z.Ro'ziyev, K.V.Ismoilova. "Mediasavodxonlik va axborot madaniyati. 2024-y

[24] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Ijtimoiy odoblar''. "HILOL NASHR" Toshkent . 2024-y B-257

MEDIA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Xasanova Norimxol
CHDPU "Maktabgacha Ta'lim" Rus/gruppa 24/5 Rus/gruppa
E-mail: norimxol48@gmail.com
O'rinboyeva Sarvinoz
E-mail: urinbayevasarvinoz25@gmail.com
Ilmiy rahbar: **Nurmanov Sherzod Jo'rayevich**

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada media savodxonlik tushunchasi va uning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, media savodxonlikni rivojlantirish yo'llari – tanqidiy fikrlashni shakllantirish, ishonchli manbalarni tanlash, raqamli madaniyatni oshirish, soxta xabarlarni aniqlash hamda maxsus ta'lim dasturlarini yo'lga qo'yish muhimligi ta'kidlangan. Maqolada axborot oqimlarini tahlil qilish va ongli qaror qabul qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar haqida tavsiyalar berilgan. Bu maqola media savodxonlikni rivojlantirishga qiziquvchilar, ta'lim muassasalari va keng jamoatchilik uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, ishonchli manbalar, raqamli madaniyat, dezinformatsiya, soxta xabarlar, axborot tahlili, ta'lim dasturlari, ijtimoiy tarmoqlar, ongli axborot iste'moli.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается понятие медиаграмотности и ее значение в современном обществе. Также приводятся способы развития медиаграмотности, такие как формирование критического мышления, выбор надежных источников, повышение цифровой культуры, выявление фейковых новостей и внедрение образовательных программ. В статье даются рекомендации по анализу информационных потоков и принятию осознанных решений. Этот материал будет полезен для всех, кто интересуется развитием медиаграмотности, включая образовательные учреждения и широкую общественность.

Ключевые слова: медиаграмотность, критическое мышление, надежные источники, цифровая культура, дезинформация, фейковые новости, анализ информации, образовательные программы, социальные сети, осознанное потребление информации.

ANNOTATION

This article explores the concept of media literacy and its significance in modern society. It outlines key ways to develop media literacy, including critical thinking, selecting reliable sources, enhancing digital culture, identifying fake news, and implementing educational programs. The article provides recommendations on analyzing information flows and making informed decisions. This material will be useful for anyone interested in improving media literacy, including educational institutions and the general public.

Keywords: media literacy, critical thinking, reliable sources, digital culture, disinformation, fake news, information analysis, educational programs, social networks, conscious information consumption.

KIRISH

Media savodxonlikni rivojlantirish yo'llari

Zamonaviy dunyoda media axborot oqimlarining kuchayishi bilan birga, ularni to'g'ri anglash va tahlil qilish qobiliyati – media savodxonlik muhim ahamiyat kasb etmoqda. Media savodxonlik – bu insonning ommaviy axborot vositalaridan oqilona foydalanish, yolg'on va manipulyativ ma'lumotlarni farqlash, tanqidiy fikrlash qobiliyatidir.

Quyida media savodxonlikni rivojlantirish yo'llarini ko'rib chiqamiz:

1. Tanqidiy fikrlashni shakllantirish

Har qanday ma'lumotni qabul qilishdan avval uni tahlil qilish kerak. Savollar berish, axborotning manbasini tekshirish va uning ishonchliligini baholash – tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning asosiy usullaridir.

2. Ishonchli manbalarni tanlash

Haqiqiy axborotni yolg'ondan ajratish uchun ishonchli manbalarni tanlash muhim. Rasmiy yangilik saytlari, ilmiy maqolalar va nufuzli tahlilchilar tomonidan e'lon qilingan ma'lumotlarga e'tibor qaratish kerak.

3. Raqamli madaniyat va internet xavfsizligini oshirish

Ijtimoiy tarmoqlardagi yolg'on ma'lumotlar va manipulyatsiyalardan himoyalanish uchun raqamli madaniyatni rivojlantirish lozim. Parollar xavfsizligini ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va onlayn platformalardan ongli foydalanish zarur.

4. Soxta xabarlar va dezinformatsiyani aniqlash

Soxta xabarlarni aniqlash uchun quyidagi qoidalarni yodda tutish lozim:

Sensatsion va hayratlanarli sarlavhalarga shubha bilan qarash.

Ma'lumotning bir nechta mustaqil manbalarda tasdiqlanganligini tekshirish.

Rasm yoki videolarning montaj qilingan-qilinmaganini tekshirish uchun maxsus vositalardan foydalanish.

5. Media savodxonlik bo'yicha trening va ta'lim dasturlariTa'lim muassasalari va jamoatchilik media savodxonlik bo'yicha o'quv kurslari, seminar va treninglarni yo'lga qo'yishi lozim. Yoshlar, ayniqsa, maktab va universitet talabalari media ma'lumotlarini tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'lishlari muhim.

6. Ommaviy axborot vositalaridan ongli foydalanish

Ko'pincha axborot iste'molchilari yangiliklarni faqat bir manbadan o'qib, xulosa chiqaradilar. Har xil nuqtai nazarlarga asoslangan ma'lumotlarni solishtirish, xolis baholash va xulosa chiqarish lozim.

Xulosa

Media savodxonlik – zamonaviy jamiyat uchun zaruriy ko'nikmalardan biridir. Uni rivojlantirish orqali yolg'on axborot ta'siriga tushib qolishdan himoyalanish, axborot oqimlarini to'g'ri tahlil qilish va ongli qarorlar qabul qilish mumkin. Shu sababli, media savodxonlikni rivojlantirish har bir insonning shaxsiy va ijtimoiy hayotida muhim ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Potter, W. J. (2018). Media Literacy. SAGE Publications.
2. Silverblatt, A. (2022). Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages. Praeger.
3. Hobbs, R. (2017). Create to Learn: Introduction to Digital Literacy. Wiley.
4. Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2007). Gradations in digital inclusion: Children, young people and the digital divide. New Media & Society, 9(4), 671–696.
5. Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Council of Europe Report.
6. Buckingham, D. (2019). The Media Education Manifesto. Polity Press.
7. European Commission (2020). Media literacy in the digital age: A critical review of policies and practices. Publications Office of the European Union.
8. Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2014). The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect. Three Rivers Press.

MEDIA TEXNOLOGIYALAR KUNDALIK XAYOTDA

Inomjonova Shaxnoza Xamidullo qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Matematika-informatika fakulteti,
Matematika yo`nalishi (kechki) 1-kurs talabasi
jovohirinomjoniv@gmail.com
Ilmiy rahbar: Umarova Shaxlo Baxtıyorovna
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada media texnologiyalarining kundalik hayotdagi o'rni va ta'siri tahlil qilinadi. Muallif, internet, mobil telefonlar, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn xizmatlar va boshqa zamonaviy texnologiyalar yordamida odamlar o'rtasidagi aloqalar, ish faoliyati, ta'lim va madaniyatga bo'lgan ta'sirini ko'rib chiqadi. Maqolada shuningdek, media texnologiyalarining ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotdagi o'zgarishlarga qanday olib kelgani, ularning ijobiy va salbiy tomonlari ham tahlil qilinadi. O'qish davomida texnologiyalarning tezkor rivojlanishining insonlar hayotiga qanday o'zgartirishlar kiritayotgani va ular bilan bog'liq muammolar, masalan, axborot xavfsizligi, shaxsiy hayotning xatar ostida qolishi haqida fikr yuritiladi. Maqola o'quvchiga media texnologiyalarining ahamiyati va ularning kundalik faoliyatdagi o'rnini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Internet, mobil telefonlar, ijtimoiy tarmoqlar, mediamadaniyat, ommaviy axborot vositalari, onlayn, media texnologiyalari.

Аннотация*:* В этой статье анализируется роль и влияние медиа технологий на повседневную жизнь. Автор рассматривает, как современные технологии, такие как интернет, мобильные телефоны, социальные сети, онлайн-сервисы и другие, влияют на коммуникацию между людьми, рабочую деятельность, образование и культуру. В статье также исследуются изменения, которые медиа технологии привнесли в социальную, экономическую и культурную жизни, а также их положительные и отрицательные стороны. В ходе чтения поднимаются вопросы, связанные с быстрым развитием технологий, их влиянием на жизнь людей, а также проблемы, такие как безопасность информации и угроза утраты личной жизни. Статья помогает читателю лучше понять важность медиа технологий и их роль в повседневной деятельности.

Ключевые слова: Интернет, мобильные телефоны, социальные сети, медиакультура, СМИ, онлайн, медиатехнологии.

Annotation: This article analyzes the role and impact of media technologies on daily life. The author examines how modern technologies such as the internet, mobile phones, social media, online services, and others influence communication

between people, work activities, education, and culture. The article also explores the changes that media technologies have brought to social, economic, and cultural life, as well as their positive and negative aspects. Throughout the reading, the rapid development of technologies, their impact on people's lives, and issues such as information security and the threat to personal privacy are discussed. The article helps the reader better understand the importance of media technologies and their role in daily activities.

Keywords: Internet, mobile phones, social networks, media culture, mass media, online, media technologies.

Kirish. Bugungi kunda media texnologiyalari kundalik hayotimizning ajralmas qismiga aylangan. Internet, mobil telefonlar, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa zamonaviy texnologiyalar nafaqat aloqalarimizni o'zgartirdi, balki ish faoliyatimiz, ta'lim olishimiz va madaniy o'zaro aloqalarimizni ham yangi bosqichga olib chiqdi. Har bir sohada texnologiyalar odamlar o'rtasidagi kommunikatsiyani osonlashtiradi, global miqyosda axborot almashishni tezlashtiradi va kundalik faoliyatimizni samaraliroq qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, media texnologiyalarining tez rivojlanishi bilan birga, ularning salbiy ta'sirlari ham yuzaga kelmoqda, masalan, axborot xavfsizligi, shaxsiy hayotga tajovuz va texnologik g'oyiblik kabi muammolar. Ushbu maqola media texnologiyalarining kundalik hayotdagi o'rni, ularning ijobiy va salbiy tomonlari, shuningdek, bu texnologiyalarni qanday samarali va xavfsiz foydalanish haqida tahlil olib boradi.

Bugungi kunga kelib mediamadaniyatning shaxs va umuman jamiyat ijtimoiy hayotiga ta'sirining ob'ektiv mohiyati ochib berilgan. Media madaniyat, eng avvalo, ommaviy axborot vositalari orqali insonni jamiyat hayotida ishtirok etishga undaydi, uning o'zini-o'zi tasdiqlashi, turli ijtimoiy rollarni egallashi va hokazolarni rag'batlantiradi. Uni belgilab beruvchi qadriyatlar va mezonlar tizimi ham o'rnatildi. U insonning intilishlari va harakatlarini tartibga soladi va boshqalarning harakatlarini, ijtimoiy hayotni va shaxslar yoki guruhlarning ijtimoiy mosligini baholash imkoniyatlarini taklif qiladi. Tizimlilik va yaxlitlik media-madaniyatning asosiy xususiyatlari sifatida qaraladi, u jamiyatning barcha a'zolari uchun yagona media makon sharoitida o'zining yaxlit xususiyatini saqlab qoladi; Shunga qaramay, uning yaxlitligini buzadigan ayrim omillar mavjud: ommaviy axborot vositalariga kirishda, axborot muhitida xabarlarni tarqatishda teng imkoniyatlarning yo„qligi, demak, shaxsning jamiyatning ma'naviy hayotida media-madaniy jarayon orqali cheklangan ishtiroki. . Ommaviy axborot vositalarining madaniy aloqalari (milliy, mintaqalararo, mintaqalararo va boshqalar) yo'qolishi bilan media madaniyatning tarkibiy

qismlari ijtimoiy rivojlanishning asosiy muammolarini hal qilishda jamiyatning konsolidatsiyasini ta'minlamaydi.[25]

Media texnologiyalari odamlar o'rtasida tezkor va oson aloqa o'rnatishga yordam beradi. Masalan, internet va mobil telefonlar orqali telefon qo'ng'iroqlari, video qo'ng'iroqlar, ijtimoiy tarmoqlar orqali axborot almashish va guruh suhbatlar orqali global miqyosda tez va samarali aloqa qilish mumkin. Bu esa, uzoq masofalarda bo'lgan odamlar orasida bog'lanish imkoniyatini yaratadi. Media texnologiyalari ta'lim sohasida o'quvchilarga va talabalar uchun masofaviy ta'lim imkoniyatlarini yaratadi. Onlayn kurslar, videodarsliklar va interaktiv platformalar yordamida bilim olish osonlashadi. O'quvchilar turli xil texnologik vositalar yordamida resurslarga kirishlari, masofadan turib ta'lim olishlari mumkin.

Ish joylarida media texnologiyalari samarali ishlash va hamkorlik qilishni ta'minlaydi. Masalan, elektron pochta, videokonferensiyalar, va bulutli hisoblash tizimlari ish jarayonlarini samarali boshqarishga yordam beradi. Shu bilan birga, reklama va marketing sohasida ham media texnologiyalari katta ahamiyatga ega, chunki kompaniyalar o'z mahsulotlarini onlayn platformalar orqali targ'ib qilishadi. Televizorlar, radio, va onlayn yangiliklar saytlari orqali odamlar global va mahalliy yangiliklardan xabardor bo'lishadi. Bu, shuningdek, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlarni tezda bilishga yordam beradi.Smartfonlar, internet va ilovalar yordamida odamlar kundalik hayotlarida ko'plab vazifalarni bajarishadi. Masalan, onlayn to'lovlar, oziq-ovqat buyurtmalarini joylashtirish, transport va yo'nalishlarni tekshirish, shaxsiy sog'liqni saqlashni kuzatish kabi ko'plab amaliy xizmatlar media texnologiyalari orqali amalga oshiriladi.[26]

Media texnologiyalari odamlarning o'yin-kulgi va madaniyatga bo'lgan munosabatini o'zgartiradi. Onlayn o'yinlar, musiqa, kinolar, podkastlar va bloglar orqali odamlar o'z sevimli faoliyatlarini osonlik bilan amalga oshiradilar. Bu sohada, shuningdek, YouTube va boshqa video platformalari orqali turli xil kontentlar yaratish va tarqatish mumkin.

Xulosa. Media texnologiyalari kundalik hayotda katta o'zgarishlarga olib kelgan va bugungi jamiyatning ajralmas qismiga aylangan. Internet, mobil telefonlar, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa texnologiyalar odamlar o'rtasidagi aloqa, ish faoliyati, ta'lim va madaniyatni yangi bosqichga ko'tardi. Bu texnologiyalar nafaqat global axborot almashinishni tezlashtirib, aloqalarni osonlashtirsa, balki yangi imkoniyatlar

[25] Batirovich B. B. MEDIAMADANIYATNING INSON VA JAMIYAT HAYOTIGA TASIRI //THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH. – 2024. – T. 3. – №. 26. – C. 284-288.
[26] Abdullajonov A. AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA BO 'LAJAK O 'QITUVCHINING KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH IJTIMOIY-PEDAGOGIK MUAMMOLARI //Nordic_Press. – 2024. – T. 5. – №. 0005.

va qulayliklar yaratadi. Shu bilan birga, ular ba'zi salbiy tomonlarga ega bo'lib, axborot xavfsizligi, shaxsiy hayotning himoyasi va texnologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Media texnologiyalaridan samarali foydalanish uchun ularni tushunish, xavfsiz ishlatish va ularning salbiy ta'sirlarini kamaytirishga harakat qilish zarur.

REFERENCES

1. Batirovich B. B. MEDIAMADANIYATNING INSON VA JAMIYAT HAYOTIGA TASIRI //THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH. – 2024. – T. 3. – №. 26. – C. 284-288.
2. Negboyevna T. Z. RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN TO'G'RI FOYDALANISHNING AHAMIYATI //PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 3. – №. 1. – C. 462-465.
3. Abdullajonov A. AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA BO 'LAJAK O 'QITUVCHINING KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH IJTIMOIY-PEDAGOGIK MUAMMOLARI //Nordic_Press. – 2024. – T. 5. – №. 0005.
4. УРИНОВА У. АНАЛИЗ СИСТЕМЫ МЕРОПРИЯТИЙ И ЗАДАНИЙ, НАПРАВЛЕННЫХ НА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАВЫКОВ ПУБЛИЧНОГО ВЫСТУПЛЕНИЯ //O 'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, 2024,[1/10] ISSN 2181-7324. – 2024.

MEDIA VA TA'LIM

Xamidullayeva Sarvinoz
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Boshlang'ich ta'lim fakulteti 2-kurs talabasi
Imiy rahbar: Tadjibayeva Ruxshona Oktamovna

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ta'lim tizimidagi o'zgarishlar, ta'limning zamonaviylashgan texnologiyalari,medianing bugungi va kelajak avloddagi o'rni,chet el ta'lim tizimining yurtimizga kirib kelishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: zamonaviylashgan ta'lim, rivojlanish, texnologiya, media va ta'lim.

Hammamizga ma'lumki, bugungi kunni texnologiya va mediasiz tasavvur qilish juda ham qiyin. Har bir kunimiz,vaqtimiz,soniyalarimiz shu texnologiya va mediaga bog'lanib qolgan. Zamonaviy odam bolaligidanoq ulkan axborot oqimiga duch kelmoqda. Hali ham ma'lumotni filtrlay olmagan, faktlarni fikrlardan va sof axborot targ'ibot materiallaridan ajrata olmaganligi sababli, bola ommaviy axborot vositalarining ta'siriga ayniqsa moyil. Bu bolalar auditoriyasi uchun mo'ljallangan ixtisoslashtirilgan ommaviy axborot vositalarining jamiyat uchun alohida ahamiyatini anglatadi, ularning asosiy vazifasi shaxsning birlamchi ijtimoiylashuvini amalga oshiradigan ijtimoiy mas'uliyat hisoblaadi.

Hozirgi vaqtda media'talim bir qator fanlarni (pedagogika, sotsiologiya, psixologiya, tilshunoslik) o'zida mujassam etgan, ommaviy kommunikatsiya qonuniyatlarini va turli ijtimoiy guruhlar tomonidan media resurslardan foydalanish imkoniyatlarini o'rganuvchi fanlararo soha sifatida belgilanadi. Bugungi zamon bolalarini internet tarmoqlari, hususan Telegram, Instagram, Facebook va ayniqsa You tude dan mutlaqo ajratishni iloji bo'lmasligini hisobga olgan holda, jurnallarda qiziqarli va asosiysi aniq axborotlarga ma'lumotlar joylashtirilmoqda. Zamonaviy bolalar qo'llaridagi gadjet orqali ma'lumot olishga ko'nikkan bo'lsa, aynan ana shu gadjetlar yordamida ularni bosma nashrlarga qaytarish, eng to'g'ri yo'l bo'lishi mumkin.

Mediasavodxonlik - XXI asrdagi ko'nikmalardan biri bo'lib, klassik savodxonlikdan (asosiy o'qish va yozish qobiliyatlari) raqamli yoki axborot savodxonligiga va natijada medianing savodxonligi yoki media kompetensiyaga o'tadigan evolyutsiya jarayonida paydo bo'ldi. Mediata'lim — pedagogik nazariya va amaliyotda o'ziga xos, alohida bilim sohasining bir qismi sifatida qaraladigan zamonaviy ommaviy axborot vositalarini o'zlashtirish uchun nazariy va amaliy

ko'nikmalarni o'rgatish; bu, masalan, matematika, fizika yoki geografiya kabi boshqa bilim sohalarini o'qitishda ommaviy axborot vositalaridan yordamchi vosita sifatida foydalanishdan farq qilishi kerak.

O'zbekiston umumta'lim maktablarida "Tarbiya" fani bilan mediata'limni integratsiyalash samarali bo'lishi mumkin. O'zbekiston uzluksiz ta'lim tizimida esa mediata'limdan foydalanish samaradorligini oshirishga maktabgacha ta'lim muassasasi — maktab — litsey, kasb-hunar kolleji, shuningdek, oliy o'quv yurtlarida e'tibor qaratish maqsadga muvofiqdir. Bunda biz qanday natijalarga erishishimiz mumkin.

1. Maktabgacha ta'lim muassasasida: — Bolaning yoshi va rivojlanishidan kelib chiqib, mediani turlarga ajratishga o'rgatish:

A) Verbal — ko'rish va kuzatish: turli multfilmlar, bolalar uchun dasturlar va ko'rsatuvlarning asl mohiyatini tushuntirish;

B) Noverbal — eshitayotgan axborotlari: ertak, afsona, hikoya va she'rlarining mazmunini sharhlash;

V) Audiovizual — radiodasturlar, ovozli yozib olingan disklardagi ma'lumotlarni bolalarga tushunarli tarzda, real hayot bilan bog'lab sharhlab berish.

— ushbu media turlariga mansub axborotlarni tarbiyaviy ahamiyatini to'laligicha, soddalashtirilgan holda bola onggiga yetkazish, eng muhimi bolani real hayot va vizual olamning farqini anglashga o'rgatish zarur.

Bugungi kunda chet el ta'lim tizimi ham ushbu media va rivojlanishlar orqali kirib kelmoqda. Turli raqamli texnologiyalardan foydalanish,tezlashtirilgan hamda murakkablashtirilgan,mantiqiy fikrlashga undaydigan ta'lim tizimining ham kirib kelishi albatta shu media va texnologiya ta'sirida vujudga kelmoqda shu bilan birga keng tizimda targ'ib qilinmoqda. Shularda quyidagilarni misol qilib keltirish mumkin: Finlandiya ta'lim tizimi,Singapur ta'lim sistemasi,Angliya ta'limi va shunga o'xshash yana boshqa ta'lim dasturlari dunyo bo'yicha keng tarqalmoqda. Shu bilan birga bu ta'lim dasturlarini baholash sistemasi ham yo'lga qo'yilgan.Masalan:STEAM,PBL,CBLRubikalarga asoslanga baholash va boshqalar. Bularning barchsi xalqaro dastur va shu bilan birga media texnologiya rivojlanishi ta'sirida shakllantirilgan.

Xulosa qilib aytganda, umumta'lim maktablarida mediata'limni rivojlantirishda ommaviy axborot vositalarining o'rni bugun mustaqil shaxslar uchun turli-tuman mavzudagi gazeta jurnallar soni ko'p. Bilimga tashna, oqni qoradan ajrata olmaydigan yoshdagi bolalar uchun esa, narhi hamyonbop, mazmuni oltinga teng ilmlardan iborat bolalar davriy nashrlari esa sanoqli ekani eng dolzarb muammoning o'zidir. Bolalarni fikrlashga undash faqatgina badiiy adabiyot bilan cheklanmasligi lozim. Shu bilan birga adabiyotga ham,zamonaviy texnologik-mediaga ham undash

lozim. Biz xoxlaymizmi yoki yo'q hozirda va bizdan keying kelajak uchun eng asosiy rol bu texnologiya,media-axborotning jadal sur'atlarda rivojlanishi bo'ladi**.**

REFERENCES

1. UNESCO [Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. In: Education for the Media and the Digital Age. Vienna: UNESCO, 1999, p.273-274.
2. Челышева.И.В. Методика и технология медиа образования в школе и вузе. – М.: Директ-медиа, 2013. 135-с.
3.Qosimova N. Toshpo'latova N. O'zbekiston OAV da bolalar mavzusining yoritilishi. O'quv qo'llanma. –T.: 2014. B-36.
4.Muratova, N. (2022). Mass Media in State Strategic Programs of Information Society Development in Different Countries. International Journal of Social Science Research and Review, 5(4), 56-61.
5. Muratova, N. (2022). The Online Media Environment as a Part of the Global Information Market: Analysis of Structure and Development Trends. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, 9(4), 1-6.

МЕДИАПРОСТРАНСТВО И ВОЗМОЖНОСТИ ИНТЕРНЕТА

Азизов Руслан
Чирчикски государственный педагогический университет,
Факультет физической культуры.
Научный руководитель***: Нурманов Шерзод***

Abstract: The media space and the opportunities of the Internet are transforming communication, business, and access to information. Digital technologies have enabled real-time interaction, opening limitless possibilities for the growth of various sectors of life and economy.

Keywords: Media space, communication, internet, digital transformation, online resources, social networks, internet marketing, access to information, business online, new forms of interaction.

Аннотация: Медиапространство и возможности Интернета изменяют способы общения, ведения бизнеса и получения информации. В современном мире, благодаря цифровым технологиям, люди имеют доступ к информации и взаимодействуют друг с другом в режиме реального времени, что открывает неограниченные возможности для развития различных областей жизни и экономики.

Ключевые слова: Медиапространство, коммуникация, интернет, цифровая трансформация, онлайн-ресурсы, социальные сети, интернет-маркетинг, доступ к информации, бизнес в интернете, новые формы взаимодействия.

Annotatsiya: Media makoni va Internet imkoniyatlari muloqot, biznes yuritish va axborot olish usullarini tubdan o'zgartiradi. Raqamli texnologiyalar orqali insonlar bir-biri bilan real vaqtda muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'lib, bu turli sohalar va iqtisodiyotning rivojlanishiga cheksiz imkoniyatlar yaratmoqda.

Kalit so'zlar: Media makoni, muloqot, internet, raqamli transformatsiya, onlayn resurslar, ijtimoiy tarmoqlar, internet marketing, axborotga kirish, internetda biznes, yangi ijtimoiy aloqalar.

Если обратиться к наиболее распространённым взглядам специалистов и ученых, то можно определить, что современное медиа-пространство выступает в таких наиболее распространенных формах репрезентации как:

1) физическое пространство;
2) пространство отношений внутри общества;
3) массовая информация представлена масс-медиа;

4) социальные отношения агентов медиа-пространства, то есть те, кто связаны с производством, а также потреблением продуктов средств массовой информации; Медиа-пространство представляет собой определенную часть социального пространства, используя которое, оно осуществляет презентацию самого себя. Его агентом наиболее существенным и важным на сегодняшний день является телевидение. Заметим, что оно само по себе уже образует самостоятельное пространство, которое имеет свои собственные черты, признаки и характерные особенности. В целом, масс-медиа, используя текст, воссоздают социальное пространство и может обладать признаками как объективной, так и субъективной реальности. Репрезентативность по существу это отражение реальности в масс-медиа, хотя этот взгляд и подвергается сомнению следующими авторами М. Маклюэн, Ж. Борийяр, М. Кастельс, Н. Луман.

Медиа-пространство представляется не просто как отражение реальности, оно выступает социально сконструированным пониманием мира и общественной жизни, отражая и воссоздавая новое, совершенно иное пространство. На микроуровне медиа-пространство можно представить в форме некого гипертекста, который воссоздает существующую реальность. Индивид, в этом случае, почти не имеет доступа к той объективной реальности, которую создают СМИ. Это означает, что созданный масс-медиа гипертекст и есть мировоззренческая позиция, которая создается некой социальной группой, имеющей доступ к объективной реальности. Именно по этой причине между индивидом и действительностью возникает некое понимание реальности, в котором активности подвергаются лишь те системы, которые считают важными производители контента. Таким образом, медиа-пространство в рамках субъективных отношений на микроуровне представляет собой некую презентацию социального пространства, которая возникает для удовлетворения интереса социальной элиты. Это PR правящей системы, создание положительного мировоззрения, определенных позиций и установок, жизненной направленности и структурных предпочтений.

Современное медиа-пространство выступает в виде системы, которая функционирует по сетевому механизму, что помогает ей всегда оставаться актуальной и адаптированной в условиях стремительно меняющихся жизненных обстоятельств, дает возможность оперативно отвечать на запросы рынка. Организация медиа-пространства представляется в единой сети, так как есть Интернет, благодаря которому она активно продолжает существовать. Всемирная паутина, исходя из представленного в ней контента, выступает в качестве репрезентации медиа-пространства. Структура которого достаточно

сложна, она отвечает всем интересам и потребностям потребителей информации. В связи с тем, что медиа-пространство выступает в качестве единицы социальной системы, все его элементы подчинены в своем развитии и формировании единому закону. К числу элементов относят: печать; радио; Интернет и другое. Данные элементы различимы между собой по степени влияния и массовости, они имеют тесную связь между собой.

Изменения в каком-то одном элементе оказывают существенное воздействие на преобразования в других. Теле-пространство представляется наиболее доступным, для восприятия со стороны пользователя, но не для производителя. Войти в него в лике вещателя затруднительно. Такое свойство теле-пространства определяет тот факт, что его представителями всегда становятся субъекты социальной элиты общества. Именно они осуществляют фактическую регламентацию, жизнедеятельность теле-пространства. По его средствам оказывается влияние и на другие медиа-пространства. Наиболее защитимыми интересами для медиа-пространства выступают предпочтения экономической, политической элиты, то есть отдельных групп влияния. Интересы гражданского общества, каждого отдельного человека в стране и в мире, остаются неуслышанными. Самой эффективной является такая власть, которая получает одобрение свободного человека, а точнее «свободное одобрение свободного человека». Способствование свободному одобрению гражданами, действий и политики, поддержка властей конкретными действиями граждан и их объединений, является главной целью и критерием эффективности работы.

В современном обществе само по себе понятие «демократия» имеет совершенно иные черты. Гражданин желает не только избирать и быть избранным, но и хочет принимать активное участие в различных вопросах, касающихся, в том числе и его жизни. Тем не менее, на особенности развития медиа-пространства в современном мире имеются и диаметрально противоположные взгляды, которые, в сущности, придерживаются совершено иных руководящих начал. Как мы ранее успели заметит, медиа-пространство представляет собой сеть. Рассмотрим этот механизм на примере телевидения, так как это наиболее важная подсистема медиа-пространства, которая наиболее востребована населением. Телевидение объединяет в себе множество разнообразных телекомпаний. Сетевое пространство телевидения включает центральные телеканалы, которые представляют собой достаточно крупные центры информирования, за которыми закреплены основные ресурсы. Они определяют направления и ценностные ориентиры развития всей сети. Федеральные каналы должны подчиняться сетевой организации телевидения,

перераспределить ресурсы между собой и региональными представителями. Исходя из этого, телевизионное пространство становится частью сетевого общества, оно реконструирует его основание, но в тоже время определяет и динамику его развития.

Наиболее важным элементом развития медиа-пространства является то что, развиваясь как сеть, оно должно соблюдать принятые в обществе нормы и формы поведения. Созданные медиа пространственные объединения в своем развитии сильно отстают от реалий правил поведения. Процессы организации формирования этических норм в сообществах журналистов, выражены достаточно неэффективно и в основном не применяются нормы морали и нравственности на практике. Профессиональное сообщество еще не определило санкционные системы и меры наказаний для тех журналистов, которые нарушают правила и нормы этических кодексов. Положения таких нормативно правовых актов, в тоже время, уже восприняты и взяты к исполнению почти всеми медиа союзами. Если задуматься, то в современном медиа-пространстве наиболее важным и часто включающимся в работу является государство в лице его органов и отдельных должностных лиц, оно имеет достаточный ресурс, для того, чтобы, в сущности, определить работу конкретной сети. Помимо этого, государство осуществляет финансовую подпитку некоторых медиа-организаций. Немалое влияния на медиа-пространство могут оказывать крупные государственные или частные корпорации, которые также осуществляют финансовое воздействие, чтобы получить контроль над информацией, исходящей от СМИ.

Самые масштабные материальные ресурсы наблюдаются при поддержании лояльности наиболее важного элемента медиа-пространства — телевидения. Телевидение оказало огромное воздействие на формирование политической, экономической и социальной сфер всего мирового сообщества, привело к стремительному изменению множества связанных между собой социальных и культурных процессов, особенностей формирования PR, которые привели к тому, что произошло изменение в распределении сил в мировом сообществе. Наиболее серьезным признаком этих изменений становится кризис чтения, что приводит к проблемам со стороны печатных СМИ. Это еще один признак современного медиа пространства. Печать, завоевывала интерес и внимание читателей несколько веков, но телевидение, радио и Интернет отвоевали эти позиции, заменяя их визуальным и аудио контентом. Расширение функции звукового и зрительного ряда в современном медиа-пространстве движется огромными темпами. Это показывает роль телевидения. Если изначально кинематограф лишь отображал художественный или

документальны вымысел своего создателя, то телевидение демонстрирует множество мнений, превращает коммуникацию в видеоряд, который отражает существующую реальность.

REFERENCES

1. Леви, П. – "Цифровая эпоха: Интернет, глобализация и изменения общества"
   Bu kitobda Internetning ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga qanday ta'sir qilgani va raqamli dunyodagi yangi imkoniyatlar haqida so'z yuritiladi.
2. Кастельс, М. – "Сетевое общество"
   Manuel Castells'ning ushbu asari raqamli texnologiyalar va internetning ijtimoiy strukturalar, iqtisodiyot va siyosatdagi rolini o'rgangan.
3. Барбашова, В. – "Социальные сети: эволюция и тенденции"
   Ijtimoiy tarmoqlar va onlayn-kommunikatsiyaning jamiyatdagi o'zgarishlarga ta'siri haqida tahlil.
4. Молодцова, М. – "Медиа и общество"
   Mediaprostranstvo, uning shakllanishi va o'zgarishlarini tahlil qilishga bag'ishlangan ilmiy ish.

INTERYER DIZAYN: HOZIRGI VA OLDINGI QURILISH MATERIALLARINING QULAYLIKLARI HAMDA KAMCHILIKLARI

Mirtolipov Mirvohid Mirzohid o'g'li,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
Interyer dizayn yo'nalishi, 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Tadjibayeva Ruxshona Oktamovna**
Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada interyer dizaynda foydalaniladigan qurilish materiallarining rivojlanish tarixi, ularning zamonaviy va eski turlari, afzalliklari hamda kamchiliklari tahlil qilinadi. Yog'och, g'isht, shisha, beton va boshqa materiallarning o'zgarishi va ularning qulaylik darajasi haqida fikr yuritiladi. Zamonaviy materiallar eski variantlarga nisbatan bardoshliligi, funksionalligi va estetikasining rivojlanishi bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, tabiiy materiallarning ba'zi afzalliklari suniy muqobillarda yetarli darajada bo'lmasligi ham takidlanadi.

Abstract: This article analyzes the history of the development of building materials used in interior design, their modern and old types, advantages and disadvantages. Changes in wood, brick, glass, concrete, and other materials, as well as their degree of comfort, are discussed. Modern materials are distinguished by their durability, functionality, and aesthetic development compared to older versions. At the same time, it is noted that some advantages of natural materials are insufficient in artificial alternatives.

Keywords: interior design, building materials, wood, brick, glass, concrete, modern technologies.

Аннотация: В данной статье анализируется история развития строительных материалов, используемых в дизайне интерьеров, их современные и старые типы, преимущества и недостатки. Обсуждается изменение древесины, кирпича, стекла, бетона и других материалов и степень их удобства. Современные материалы отличаются устойчивостью, функциональностью и развитием эстетики по сравнению со старыми вариантами. В то же время подчеркивается, что некоторые преимущества природных материалов недостаточны в искусственных аналогах.

Kalit so'zlar: interyer dizayn, qurilish materiallari, yog'och, g'isht, shisha, beton, zamonaviy texnologiyalar.

Ключевые слова: дизайн интерьера, строительные материалы, дерево, кирпич, стекло, бетон, современные технологии.

Kirish. Interyer dizayn inson hayoti sifatini belgilovchi muhim yo'nalishlardan biri bo'lib, estetik go'zallik, qulaylik va funksionallikni o'zida mujassam etadi. U uy, ofis, restoran, mehmonxona va boshqa bino ichki makonlarini tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu sohada qo'llaniladigan qurilish materiallari esa dizaynning asosiy tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Insoniyat tarixiga nazar tashlasak, dastlabki turar-joylar tabiiy materiallar – yog'och, tosh, loy va g'ishtdan qurilgan. Uzoq vaqt davomida bu materiallar asosiy variant sifatida ishlatilib kelindi. Yog'och ekologik tozaligi va issiqlikni yaxshi ushlab turishi bilan qadrlangan, tosh esa mustahkamligi sababli qo'llangan. G'isht texnologiyasining rivojlanishi bilan bino qurilishi soddalashdi va estetik jihatdan yanada jozibador bo'ldi. Zamonaviy texnologiyalar taraqqiyoti bilan esa yangi turdagi materiallar ishlab chiqarila boshlandi. Metall, shisha, kompozit materiallar, gipsokarton va suniy yog'och mahsulotlari qurilish jarayonini tezlashtirdi hamda interyer dizayni imkoniyatlarini kengaytirdi. Biroq, bu materiallarning har biri o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega. Masalan, tabiiy yog'och ekologik jihatdan qulay bo'lsa-da, namlik ta'sirida tez yomonlashadi. Suniy yog'och materiallari esa chidamliroq bo'lishiga qaramay, ba'zan zararli kimyoviy moddalarga ega bo'lishi mumkin.

Bugungi kunda interyer dizaynerlar eski va yangi materiallarni uyg'unlashtirib ishlatish orqali optimal yechimlarni topishga harakat qilishmoqda. Masalan, klassik yog'och mebellar zamonaviy shisha yoki metalldan yasalgan konstruksiyalar bilan kombinatsiyalanmoqda. Beton va gips o'rniga yengilroq hamda issiqlikni yaxshi ushlab turuvchi materiallar qo'llanmoqda. Ushbu maqolada hozirgi va oldingi qurilish materiallarining qulayliklari va kamchiliklari solishtirib tahlil qilinadi. Har bir materialning interyer dizayndagi o'rni, uning zamonaviy yechimlar bilan qanday uyg'unlashishi haqida batafsil fikr yuritiladi.

Yog'och. Oldingi materiallar:

- Tabiiy yog'och pol, devor va shiftlarda ishlatilgan;
- Estetik jozibadorlikka ega bo'lsa-da, namlik va hasharotlarga chidamsiz.

Hozirgi materiallar:

- Laminat, MDF, suniy yog'och materiallari keng qo'llanilmoqda;
- Mustahkamligi yuqori, namlikka chidamli, ekologik xavfsizlik masalalari bor.

G'isht va Tosh. Oldingi materiallar:

- Tabiiy tosh va an'anaviy g'isht uylarning mustahkamligini ta'minlagan;
- Juda og'ir va qimmat, ishlov berish murakkab;

Hozirgi materiallar:

- Gazoblok, penoblok kabi yengil materiallar afzallik kasb etmoqda;
- Issiqlik izolatsiyasi yaxshiroq, biroq tabiiy mustahkamlik past.

Shisha va Oynalar. Oldingi materiallar:

- Mo'rt shisha oynalar ishlatilgan;
- Sovuq va shovqinga yaxshi to'sqinlik qilmagan.

Hozirgi materiallar:

- Temperli va laminatlangan shisha ko'p qavatli oynalar bilan almashtirilmoqda;
- Issiqlik va tovush izolyatsiyasi kuchliroq, mustahkamligi yuqori.

Beton va Gips. Oldingi materiallar:

- Oddiy beton va gips faqat devor va shift qurilishida ishlatilgan;
- O'gir va sovuq bo'lgani sababli issiqlik izolyatsiyasi past bo'lgan.

Hozirgi materiallar:

- Zamonaviy penobeton va gipsokarton ishlatilmoqda.
- Yengil, tez ishlov beriladi, lekin mustahkamligi nisbatan past.

Xulosa. Bugungi kunda qurilish materiallari rivojlanib, interyer dizaynda yangicha yondashuvlar paydo bo'lmoqda. Eski materiallar tabiiyligi va mustahkamligi bilan ajralib tursa, zamonaviy materiallar yengil va qulay ishlov berish imkoniyatiga ega. Ideal interyer dizayni yaratish uchun eski va yangi materiallarni uyg'unlashtirish eng maqbul yechim hisoblanadi.

REFERENCES

1. Gorbunov V.V. "Interyer dizayni va zamonaviy materiallar" – Moskva, 2020.
2. Karimov S. "Qurilish materiallari: O'tgan va hozirgi davr" – Toshkent, 2022.
3. Abduvoitovich, B. D., & Mirzohid o'g'li, M. M. (2025). The importance and functions of the pattern in interior design. *Web of Scientists and Scholars: Journal of Multidisciplinary Research*, *3*(1), 5-8.
4. Abduvoitovich, B. D., & Raxmatulla o'g, R. S. D. (2025). Dizayn asoslari: interyerda kompozitsiya. *Научный информационный бюллетень*, *6*(1), 365-370.
5. www.archdaily.com – Zamonaviy interyer va qurilish materiallari haqida maqolalar.
6. www.designboom.com – Interyer dizayndagi innovatsiyalar.

MIRZO ULUG'BEK DINIY TA'LIM VA ILMIY-MA'RIFIY MEROS

Usmonova Yulduz Jo'rabek qizi
CHDPU Gumanitar fanlar fakulteti ta'lim bosqichi - bakalavr
ta'lim kursi – 2 tarix yo'nalishi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada buyuk olim va davlat arbobi Mirzo Ulug'bekning hayoti va ilmiy-ma'rifiy merosi tahlil qilinadi. Mirzo Ulug'bekning astronomiya va matematika sohasidagi yutuqlari, uning ilmiy faoliyatining yuksak qadriyatlari, shuningdek, o'z davri va keyingi avlodlarga ko'rsatgan ilmiy ta'siri yoritiladi. Ulug'bek yaratgan "Ziji jadidi Ko'ragoniy" asari va Samarqandda tashkil etgan rasadxonaning ilmiy ahamiyati hamda ushbu merosning bugungi kunda tutgan o'rni haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Mirzo Ulug'bek, ilmiy meros, astronomiya, matematika, Samarqand rasadxonasi, "Ziji jadidi Ko'ragoniy".

ЖИЗНЬ И НАУЧНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЕ НАСЛЕДИЕ МИРЗО УЛУГБЕКА

АННОТАЦИЯ:

В данной статье рассматривается жизнь и научно-просветительское наследие великого учёного и государственного деятеля Мирзо Улугбека. Изложены достижения Мирзо Улугбека в области астрономии и математики, его высокие научные ценности, а также влияние его научной деятельности на современников и последующие поколения. Также рассматривается научное значение его труда «Зидж-и Джадид-и Гурагани» и созданной им в Самарканде обсерватории, а также место этого наследия в наши дни.

Ключевые слова: Мирза Улугбек, научное наследие, астрономия, математика, Самаркандская обсерватория, "Зиджи Джадиди Корагани".

MIRZO ULUGBEK LIFE AND SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL HERITAGE

ABSTRACT:

This article examines the life and scholarly legacy of the great scientist and statesman Mirzo Ulugh Beg. It highlights Ulugh Beg's achievements in the fields of astronomy and mathematics, his dedication to scientific values, and the influence of

his work on his contemporaries and future generations. The scientific significance of his work, "Zij-i Jadid-i Guragani," and the observatory he established in Samarkand, as well as the relevance of this legacy today, are also discussed.

Keywords: Mirzo Ulugbek, scientific heritage, astronomy, mathematics, Samarkand Observatory, "Ziji jadidi Koragani".

Kirish. Mirzo Ulug'bek, Muhammad Tarag'ay ibn Shohrux nomi bilan mashhur bo'lgan, 1394-yilda dunyoga kelgan Temuriylar davrining yorqin vakili va buyuk allomasidir. U davlat arbobi bo'lishi bilan birga, ilm-fan rivojiga katta hissa qo'shgan olim sifatida ham tarixda o'z izini qoldirgan. Mirzo Ulug'bekning ilmiy faoliyati, xususan, astronomiya va matematika sohasidagi kashfiyotlari nafaqat o'z zamonida, balki bugungi kunda ham qadrlanib kelmoqda. Uning hayoti va faoliyati nafaqat Temuriylar davri, balki butun insoniyat madaniyati uchun yuksak ilmiy merosdir.

Ulug'bek yoshligidan ilm-fanga qiziqib, ta'lim olishga intilgan. Bobosi Amir Temur tomonidan katta g'amxo'rlik ko'rsatilib, unga yuqori darajadagi ta'lim olish imkoniyati yaratilgan. Yoshligida u davlat boshqaruviga jalb etilib, 15 yoshida Samarqand hokimi lavozimini egallagan. Samarqandni ilm-fan markaziga aylantirish orzusida bo'lgan Ulug'bek bu shaharda fan va ma'rifatga keng imkoniyatlar yaratdi. U ilmiy tadqiqotlar, maktab va madrasa faoliyatini qo'llab-quvvatlab, yirik olimlarni o'z atrofiga to'pladi va Samarqandni ilmiy markaz sifatida rivojlantirdi.

Asosiy qism. Ulug'bekning ilmiy faoliyati, asosan, astronomiya va matematika sohalariga qaratilgan edi. U 1428-yilda Samarqandda mashhur rasadxonasini qurdirib, yulduzlar va sayyoralarning harakatini kuzatishga imkon yaratdi. Ushbu rasadxona o'sha davrdagi eng ilg'or ilmiy markazlardan biri bo'lib, Ulug'bekning astronomiya va matematikada aniq kuzatishlar olib borishi uchun zarur sharoit yaratdi[1].

Rasadxonada yulduzlarning harakat yo'nalishlarini aniqlash va samoviy jismlarni kuzatish uchun kerakli asbob-uskunalar o'rnatilgan edi. Ulug'bek shu orqali samoviy jismlarning joylashuvi va harakat trayektoriyalarini aniq hisoblashga erishdi. Uning ilmiy kuzatishlari va hisoblari o'z davri uchun ulkan kashfiyot bo'lib, zamonaviy astronomiyaning asosiy manbalaridan biriga aylandi.

Mirzo Ulug'bekning eng katta ilmiy meroslaridan biri - "Ziji jadidi Ko'ragoniy" nomli astronomik jadvali bo'lib, bu asar yulduzlar va sayyoralarning joylashuvi, harakatlari va astronomik davrlarni o'z ichiga olgan. Ushbu jadval o'sha davrda eng aniq astronomik hisob-kitoblar bo'lib, G'arb olimlari tomonidan ham keng o'rganilgan. Ulug'bekning ushbu asari ilm-fan rivojida ulkan o'rin tutib, uning zamonidan ko'p asrlar keyin ham dolzarb bo'lib qoldi[2].

Bu ilmiy ish qamrab olgan ma'lumotlar bir necha yuz yil davomida nafaqat Sharq, balki G'arbda ham astronomik hisob-kitoblarda foydalanildi. "Ziji jadidi Ko'ragoniy" Ulug'bekning ilm-fanga qo'shgan eng katta hissasi hisoblanadi va uning ilmiy tafakkurining yuksakligini ifodalaydi.

1417-1420 yillar Ulug'bek Samarqandda madrasa qurdirib, Registonda barpo etilgan birinchi me'moriy ansamblga aylanadi. Ushbu madrasaga Ulug'bek islom olamining ko'plab astronom va matematiklarini taklif etadi. Qolgan ikkita madrasa G'ijduvon va Buxoroda qurilgan. Ulug'bek tomonidan qurilgan madrasalar universitet vazifasini bajargan. Ulug'bekning Buxoroda qurdirgan madrasasi peshtoqida "Ilmga intilish har bir musulmon uchun farzdir" yozuvi saqlanib qolgan.[3]

Ammo Ulug'bekning katta ishtiyoqi - bu astronomiya bo'lgan. Ulug'bek hayotining mazmuni va Qozizoda Rumiy, Jamshid G'iyosiddin al Koshiy, Ali Qushchi kabi astronom izdosh-olimlar rasadxona qurilishiga turtki bo'lgan.

Tadqiqotchi olimlarning fikricha, rasadxona qurilishi 1428-1429 yillan yakunlangan. Rasadxona o'z davrining nodir binosi bo'lgan. Yer silkinishiga bardoshli bo'lishi uchun bino qurilishi uchun Qo'hak tepaligining toshli etagi tanlangan.

Asosiy asbob - sekstant (burchak o'lchagich) - janubdan shimol tomon meridian chiziqlari bo'ylab mo'ljallangan. Asosiy asbobdan tashqari, rasadxonada boshqa astronomik anjomlar ham bo'lgan. Ehtimol, aniq astronomik kuzatishlarni amalga oshirishiga sekstantning o'lchami, uning qulay tuzilishi, Ulug'bekning bilimlari va uning sherigi sabab bo'lgan. Buyuk astronom Ulug'bek rahbarligi va ishtirokida rasadxonaning asosiy ishi "Zidjiy Ko'rag'oniy", "Ulug'bekning yulduzlar jadvali" tuzilgan. Kitobda ushbu Samarqand observatoriyasidan 1018 ta yulduz joylashuvi aql bovar qilmas aniqlikda, Gipparxdan so'ng ilk bor belgilangan. Astronomik turkum yaratilishi jahon astronomiya fani xazinasiga qo'shilgan ulkan hissa hisoblanadi.[4]

Bundan tashqari, rasadxonada ekliptikning ekvatorga qiyaligi va yulduz yilining uzunligini belgilash; sinusning bir burchakdagi ahamiyatini - muhim astronomik doimiylikni - verguldan so'ng o'n sakkizinchi belgigacha aniqlikda hisoblash bo'yicha ishlar olib borilgan.

Ulug'bek o'z ma'lumotlarini bir necha bor tekshirib, uning sonlarini to'g'ri, degan xulosaga keladi. 1437 yil u astronomik yil uzunligini aniqlaydi: 365 kun 6 soat 10 daqiqa 8 soniya. Keyinroq o'zgarishlar farqi 58 soniyada ekanligi aniq bo'lgan. Agar astronomik yil uzunligi 31 million 558 ming 150 soniya ekanligini inobatga olsa, Ulug'bek o'z o'lchamlarini naqadar yuqori aniqlikda olib borganligiga amin bo'lish mumkin[5].

Buyuk olim bo'lish bilan birga, Ulug'bek kuchsiz sarkarda edi. Asosiy vaqtini rasadxonada o'tkazar edi va davlat ishlariga kam vaqt ajratgan. Ulug'bekning to'ng'ich o'g'li Abdulatif, ruhoniylarning keskin ta'siri ostida otasiga qarshi urush e'lon qiladi. O'g'li otasiga Makka ziyoratiga borishlikni taklif qiladi. 1449 yil Makkaga safari chog'i Ulug'bek shariat qaroriga muvofiq, xoinona o'ldiriladi.

Mirzo Ulug'bekning o'ldirilishini Davlarshoh Samarqandiy "Tazkirat ush-shuaro" asarida quyidagicha tasvirlaydi: "Hijriy 853-yil sha'bon oyida Samarqand yonida bo'lgan ota-bola urushida Abdullatif g'olib keldi. Ulug'bek Mirzo Samarqand qal'asidan panoh topmoqchi bo'ldi, lekin o'zi boshini silagan amirlaridan Mironshoh qavchin xaromnavaklik qilib, podshohni qal'aga kiritmadi. Shundan so'ng u ilojsizlikdan Turkiston tarafga qarab qochdi, Abdullatif esa Samarqand taxtini egalladi. Hoibi uni Shohruxiyaga ham kiritmadi. Shundan keyin Ulug'bek ko'ragon Abulxayrxon huzuriga yordam so'rab bormoqchi bo'ldi. Lekin ota bilan farzand o'rtasida shafqat bo'lishi lozimligini andisha qilib, bemuruvvat farzandi oldiga, Samarqandga bordi. Mazkur yilning ramazon oyi erdi ... Ul badbaxt boshda otasiga izzat-ikrom ko'rsatib, ko'nglini oldi. Ammo uni yana shayton yo'ldan urib, dilida otani o'ldirish xirsini uyg'otdi. Samarqand yonidagi Obi suj bo'yida ul olim-u oqil podshohni shahid etdilar. Oradan yetti oy o'tmay, ajal jallodi undan (Abdullatifdan) hamintiqom oldi. Shubhasiz, zolimlar ahvoli oqibati mana bundaydur[6].

Alisher Navoiy "Majolis un-nafois" asarida Abdulatif haqida " Abdulatif Mirzo - savdoyi mizoj va vasvasiy tab' va devonasor kishi erdi. Mundin o'zga dag'i g'arib badfe'lliqlari bor erdikim, zikridin behijobliq lozim kelur. O'tar dunyo maslahati uchun donishmand va podshoh otasin o'lturdi. Har oyinakim, saltanat Shiruyag'a vafo qilg'oncha anga qildi" deb yozgan edi[7].

Buyuk Ulug'bekning fojiali o'limidan so'ng, uning yorqin yulduzi so'nmadi. Ulug'bekning sodiq shogirdi Ali Qushchi, ona Samarqandini tark etishga majbul bo'lib, Ulug'bekning "Zidjiy Ko'rag'oniy" kitobini Ovrupaga olib chiqib ketadi. Keyinchalik kitob ko'plab olimlar avlodining mulkiga aylandi. Ulug'bekning ismi va mehnatlari Ovrupa va Osiyo olimlari orasida mashhur bo'ldi. XVII asrda Yan Geveliy tomonidan nashr etilgan Ulug'bekning "Yulduzli osmon turkumi"da turli zamon va makonlarda yashab o'tgan buyuk dunyo astronomlarining aksi tushirilgan naqsh mavjud. Ular astronomiya ilhom manbai bo'lmish Uraniyaning ikki tomonida stol qarshisida o'tirishgan holda aks ettirilgan. Ular orasida Ulug'bek ham bor. Nashq muallifi Ulug'bekni portretiga ega bo'lmay, uning suratini tushirgan.

Ulug'bekning asosiy ilmiy mehnati "Zidjiy jadidi Ko'rag'oniy" hisoblanadi yoki "Gurgonning yangi astronomiy jadvali" deb nomlanadi. Muallif ushbu asarni 1444 yil, o'ttiz yillik tirishqoqlik va astronomik kuzatuvlardan so'ng yakunlagan. Astronomik ma'lumotnoma tez orada, Klavdiya Ptolemeyning "Almagest" hamda

butun Ovrupa rasadxonalarida qo'llanma hisoblangan kastiliya qiroli Alfons XVning astronomik jadvali bilan bir vaqtda lotin tiliga o'girilgan.

Mazkur jadvallarning aniqligi avvalroq Sharqda hamda Ovrupada erishilgan yutuqlardan ilgarilagan. XVII asrga kelibgina, Tixo Brag samarqandlik kuzatuvlarga teng keladigan aniqlikka muvaffaq bo'lib, keyinroq, undan ham aniqroq natijaga erishgan. "Ulug'bekning Zidji" Sharqda bo'lgani kabi,Yevropa astronomlarining diqqatini o'ziga tortganligining hayratlanarli yeri yo'q.

Mirzo Ulug'bekning ilmiy va ma'rifiy merosi katta ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, uning kashfiyotlari va ilmiy ishlari keyingi avlodlar uchun katta ilhom manbai bo'lib xizmat qilgan. Ulug'bek o'z davrida yetuk olimlarni qo'llab-quvvatlash orqali ilm-fan rivojiga ulkan hissa qo'shdi. Uning o'limidan keyin ham Samarqand rasadxonasi uzoq yillar davomida faoliyat olib bordi va butun dunyoga ta'sir ko'rsatdi.

Bugungi kunda uning ilmiy ishlari va merosi O'zbekistonning madaniy va ilmiy hayotida muhim o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasida ko'plab ilmiy va ta'lim muassasalari Ulug'bek nomi bilan atalgan. Bu esa uning merosining nafaqat tarixiy, balki zamonaviy ahamiyatini ham ko'rsatadi.

Ulug'bekning ilmiy yutuqlari nafaqat milliy, balki butunjahon merosi hisoblanib, u kashf etgan bilimlar zamonaviy astronomiyaning rivojiga zamin yaratdi.

XULOSA

Mirzo Ulug'bek nafaqat davlat arbobi va sarkarda, balki buyuk alloma va olim sifatida tarixda o'z nomini qoldirdi. Uning ilmiy merosi insoniyat madaniyati va ilm-fani rivojida ulkan o'rin egallaydi. Uning hayoti va faoliyati buyuk ilmiy izlanishlar, matematik va astronomik yutuqlar bilan to'la bo'lib, insoniyatning bilim olamiga qo'shgan hissasi beqiyosdir. Mirzo Ulug'bek o'z davridan juda oldinroq ilmiy kashfiyotlar qilgan va bu bilan butun dunyo ilmiy hamjamiyatiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Mirzo Ulug'bek merosi nafaqat o'z davri, balki keyingi asrlarda ham ahamiyatini yo'qotmaganligi bilan ajralib turadi. Shu bois, uning hayoti va ilmiy faoliyati haqida chuqur o'rganish va kelajak avlodlarga yetkazish, nafaqat O'zbekiston balki butun insoniyat uchun muhim ahamiyatga ega.

REFERENCES

1. Sodiqov H. "Mirzo Ulug'bek va uning astronomik merosi" — Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat Ilmiy Noshriyoti, 1996.
2. Karimov A. "Temuriylar davrida ilm-fan rivoji" — Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti, 2001.

3. Yusupova M.T. "Mirzo Ulug'bekning ilmiy merosi va uning jahon madaniyatiga ta'siri" — Toshkent: Fan nashriyoti, 2004.
4. Jabborov B. "O'rta asr Sharq olimlari: Mirzo Ulug'bekning ilmiy faoliyati" — Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti nashriyoti, 1999.
5. Ismoilov U. "Mirzo Ulug'bekning matematik va astronomik izlanishlari" — Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti, 1987.
6.Ahmedov B., Davlatshoh Samarqandiy, T., 1967.
7. Navoiy A., Asarlar [15 jildli], 12-j., T., 1966;

DIN VA AXLOQ

Yo'lchi Shovkat o'g'li Mo'minov
Ilmiy rahbar: Nurmatov Sherzod Jo'ra o'gli.
ChDPU Boshlang'ich ta'lim fakultedi, Boshlangich ta'lim yo'nalishi.

ANNOTATSIYA:
Mazkur maqolada din va axloq tushunchalarining o'zaro bog'liqligi, Islom dinida axloqiy qadriyatlarning tutgan o'rni, diniy manbalardagi (Qur'on oyatlari va hadislar) axloqiy tamoyillar bilan bog'liqligi yoritilgan. Shuningdek, axloqiy inqirozning sabablari, yoshlar tarbiyasida din va axloqning roli hamda zamonaviy jamiyatda bu tushunchalarning dolzarbligi tahlil qilingan.

Kalit so'zi: Din, axloq, Islom, iymon, halollik, adolat, sabr, hayo, ma'naviyat, yoshlar tarbiyasi, Qur'on, hadis, fazilat, ezgulik, ijtimoiy qadriyatlar.

Аннотация: В статье рассматривается соотношение понятий религии и морали, роль моральных ценностей в исламе, а также связь с моральными принципами в религиозных источниках (аятах Корана и хадисах). Также анализируются причины нравственного кризиса, роль религии и морали в воспитании молодежи, актуальность этих понятий в современном обществе.

Ключевые слова: Религия, мораль, ислам, вера, честность, справедливость, терпение, скромность, духовность, воспитание молодежи, Коран, хадисы, добродетель, благость, социальные ценности.

Abstract: This article examines the relationship between the concepts of religion and morality, the role of moral values in Islam, and their connection with moral principles in religious sources (Quranic verses and hadiths). It also analyzes the causes of the moral crisis, the role of religion and morality in the upbringing of young people, and the relevance of these concepts in modern society.

Keywords: Religion, morality, Islam, faith, honesty, justice, patience, modesty, spirituality, youth education, Quran, hadith, virtue, goodness, social values.

Kirish

Axloq – bu insonning ichki dunyosini aks ettiruvchi, jamiyat bilan muomalasini belgilovchi asosiy tamoyillardir. Din esa axloqiy me'yorlarni mustahkamlovchi, ularga ilohiy asos beruvchi ta'limotdir. Din va axloqning uyg'unligi inson hayotining barcha jabhalarida muhim rol o'ynaydi. Qur'oni Karimda shunday deyilgan: "Albatta, ushbu Qur'on to'g'ri yo'lga hidoyat qiladi va ezgu ishlarni qiluvchi mo'minlarga ulkan mukofot borligini bashorat qiladi." (Isro surasi, 9-oyat)

Demak, din axloqiy tamoyillarning asosiy manbasi bo'lib, insonni ezgulikka undaydi va yomonliklardan qaytaradi. Islom dini axloqni eng yuksak fazilatlar sarchashmasi deb biladi. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.) axloqiy mukammallik timsoli bo'lib, shunday deganlar: "Men chiroyli axloqni kamolga yetkazish uchun yuborildim." (Ahmad, Musnad)

Islom axloqining asosiy tamoyillari quyidagilardir:

Halollik va adolat – Har bir ishda poklik va rostgo'ylik.

Mehribonlik va rahm-shafqat – Ota-onaga, qarindoshlarga, yetimlarga mehribon bo'lish.

Sabr va shukr – Sinovlarga bardoshli bo'lish, Allohga shukrona keltirish.

Vijdon va hayo – Gunohlardan tiyilish, insoniylikni saqlash.

Qur'onda shunday deyilgan:

"Sizlar insonlar uchun chiqarilgan eng yaxshi ummatsizlar: yaxshilikka buyurasizlar, yomonlikdan qaytarasizlar va Allohga iymon keltirasizlar." (Oli Imron surasi, 110-oyat)

Dunyoning barcha buyuk dinlari (Islom, Xristianlik, Buddizm, Hinduizm) insonni ezgulikka chorlash va yomonliklardan tiyish tamoyillariga asoslangan. Masalan: Xristianlikda o'zgalarga yaxshilik qilish asosiy qadriyat sanaladi. Buddizmda hirs va nafsni yengish axloqiy yetuklik deb qaraladi. Hinduizmda esa karma tushunchasi – yaxshi va yomon amallar taqdirdan joy olishini anglatadi. Islomda esa insonning har bir xatti-harakatining axloqiy va diniy qiymati bor. Masalan, halol mehnat qilish nafaqat dunyoviy farovonlik, balki oxirat yutuqlari uchun ham muhim sanaladi.

Hadisda shunday kelgan:

"Eng yaxshi rizq – o'z qo'li bilan halol topilganidir." (Buxoriy, Bayhaqiy)

Bugungi dunyoda axloqiy inqiroz muammosi keskinlashib bormoqda. Turli jamiyatlarda: Beparvolik va individualizm – Odamlar faqat o'z manfaati haqida o'ylashadi. Axloqsizlik va adolatsizlik – Korrupsiya, yolg'on, hiyla, zulm ko'paymoqda. Bunday sharoitda din axloqiy qiyofani tiklovchi eng kuchli vosita hisoblanadi. Qur'oni Karimda aytiladi: "Kimki Allohning zikridan yuz o'girsa, bas, albatta, uning hayoti tang bo'lur..." (Toho surasi, 124-oyat)

Shuning uchun diniy tarbiya yoshlarni axloqiy inqirozdan saqlashning eng samarali yo'llaridan biridir.

Xulosa

Din va axloq inson hayotining ikki muhim ustunidir. Din – insoniyatni to'g'ri yo'lga boshlovchi ilohiy hidoyat bo'lsa, axloq – shu yo'ldagi yurishimizni belgilovchi amaliy mezondir. Islom dini axloqni iymonning ajralmas bo'lagi sifatida qaraydi va uni faqatgina diniy ibodatlar bilan emas, balki kundalik hayotdagi

munosabatlar, muomala, so'z va amallarda aks ettirishni talab qiladi. Bugungi globallashuv va axloqiy inqiroz davrida yosh avlodni ma'naviy tarbiyalash, ularda halollik, sabr, vijdon, hayo kabi fazilatlarni singdirish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu esa faqat ta'lim bilan emas, balki diniy-ma'naviy qadriyatlarni hayotga chuqur singdirish orqali amalga oshadi. Shunday ekan, din va axloqning uyg'unligi – nafaqat shaxsiy kamolot, balki jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining ham asosidir. Har bir inson o'z e'tiqodi va axloqi asosida yashasa, bu dunyo go'zalroq, adolatliroq va tinchroq bo'ladi.

REFERENCES

1. Qur'oni Karim – tarjima va tafsirlar (Mufti Usmonxon Alimov, Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf)
2. Imom Buxoriy – "Al-Jome' as-Sahih" (hadis to'plami)
3. Imom Tirmiziy – "As-Sunan" (hadislar jamlanmasi)
4. Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf – "Iymon", "Odob-axloq", "Islom tarbiyalari"
5. Shayx Abdulloh Domla – "Axloq saboqlari"

MODERN WORLD: EXAMPLES OF RELIGIOUS CONFLICTS AND WAYS TO AVOID THEM

Karimberganova Shahnoza Muhammad qizi
Student, Chirchik State Pedagogical University
Shahnozaazizbek706@gmail.com
Senior teacher,Chirchik State Pedagogical University
Scientific adviser:**Abdullayeva Dilorom**

ANNOTATION

This article discusses religious conflicts in the contemporary world, their underlying causes, and their solutions. It brings out the ways in which religion is politicized, extremism and stereotypes leading to tensions, and economic and social inequalities being factors in religious conflicts. The article also suggests some solutions to conflict prevention, including promoting interfaith dialogue, increasing religious education, ensuring political and economic reforms, and limiting misinformation via the media. Through cooperation and tolerance, societies can work towards the reduction of religious conflict and the promotion of world peace.

Keywords: Religious conflicts, extremism, political manipulation, religious tolerance, global security, social justice, interfaith dialogue, peace building, radicalism.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada zamonaviy dunyoda diniy mojarolar va ularning asosiy sabablarini tahlil qilishga e'tibor qaratilgan. Dinning siyosiylashtirilishi, diniy ekstremizm, noto'g'ri tushunchalar va iqtisodiy tengsizlik kabi omillar diniy ziddiyatlarning kuchayishiga sabab bo'lishi mumkinligi yoritilgan. Shuningdek, maqolada diniy mojarolarni oldini olish yo'llari – diniy bag'rikenglikni rivojlantirish, ta'lim orqali xabardorlikni oshirish, adolatli siyosiy tizimlarni shakllantirish va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash kabi choralar taklif etilgan. Diniy totuvlik va muloqotni rivojlantirish orqali global tinchlikni mustahkamlash mumkinligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Diniy mojarolar, ekstremizm, siyosiy manipulyatsiya, diniy bag'rikenglik, global xavfsizlik, ijtimoiy adolat, interfaith dialogue, religious tolerance, peacebuilding, radicalism.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются религиозные конфликты в современном мире, их основные причины и возможные пути предотвращения.

Подчеркивается, что политизация религии, религиозный экстремизм, заблуждения и экономическое неравенство способствуют усилению напряженности и насилия. Также обсуждаются стратегии предотвращения религиозных конфликтов, включая продвижение религиозной толерантности, повышение осведомленности через образование, создание справедливых политических систем и обеспечение социально-экономической стабильности. Особое внимание уделяется развитию межрелигиозного диалога и взаимопонимания как важным факторам укрепления глобального мира.

Ключевые слова: Религиозные конфликты, экстремизм, политическая манипуляция, религиозная толерантность, глобальная безопасность, социальная справедливость, межрелигиозный диалог, миротворчество, радикализм.

INTRODUCTION

Religious conflicts are still a major issue in the global community. Although such controversies are based on the dispute of religious beliefs, political ambition, wealth, culture, and conflict are also known to contribute to the conflict. Globalization has only made the conflicts more numerous and interconnected.

To prevent religious conflicts, it is necessary to address not only the religious causes of the conflict but also the social, economic, and political factors that contribute to their occurrence. The following is an analysis of the causes of religious confrontation and how they can be avoided.

Key Causes of Religious Conflicts

THE POLITICIZATION OF RELIGION

History reveals that religion has been employed as a political weapon over the years. Still, in the present world, some leaders take advantage of religious feelings to get power, shape the opinion of the people, or weaken the opposition. Examples include:
Religious tensions in the Middle East where religious leaders use religious sentiments to pursue political agendas.
Nationalism in Europe combined with religion has resulted in the marginalization of religious minorities.
Religious Extremism and Radical Ideologies
Some of the extreme interpretations of the religious teachings lead to violence and intolerance. Terrorist groups and extremists twist religious scriptures to justify their evil acts of terrorism and war. Some of the cases include:
ISIS and Boko Haram have used religion to justify their evil acts of terrorism.
The India and Pakistan dispute over Kashmir is a religious and political conflict.
Misconceptions and Stereotypes About Religions

The majority of conflicts are a product of misconceptions and negative stereotypes about various religions. For instance:
Islamophobia has been on the rise due to misconceptions about Islamic teachings.
Anti-Semitism and anti-Christian prejudice are still fueling tensions in most societies.
Economic and Social Inequality
Economic hardships and social injustice may result in religious conflicts because marginalized groups
may turn to extremist ideologies in anticipation of finding remedies.

STRATEGIES TO PREVENT RELIGIOUS CONFLICTS

Promoting Religious Tolerance and Interfaith Dialogue
Promoting religious tolerance and interfaith dialogue is a key to conflict prevention.
International conferences and forums are a platform for religious leaders to voice for peace.
Education initiatives can encourage youth to learn more about the other religious traditions.
Promoting Religious Education and Awareness
Offering proper religious education reduces the risk of extremism. The deeper and more balanced the knowledge of one's religion, the less susceptible people are to extremist ideas.
Implementation of Political Reforms to Reduce Religious Conflicts
Governments should avoid exploiting religion for political purposes and pursue equal rights for all religious communities.
Indonesia is a good example of a Muslim-majority nation that promoted religious diversity and harmony.
Curbing Economic and Social Inequality
Improvement of living standards and promotion of social justice can reduce the appeal of extremist ideologies, thereby ensuring religious harmony.
Monitoring Hate Speech and Extremism in Media and Social Media
Media and social media play a crucial role in shaping the way religion is understood by the general public. It is necessary to combat misinformation and promote good narratives that encourage respect and coexistence.

CONCLUSION

Religious conflicts in the modern world are caused by a combination of political, social, and economic factors. Averting such conflicts appropriately requires the promotion of religious tolerance, enhancing education, fighting for equal rights, and offering economic stability. By encouraging interfaith dialogue and cooperation,

societies can work towards a future where religious differences are a source of cultural enrichment, rather than of division.

REFERENCES

1. Huntington, S. P. (1996). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. Simon & Schuster. Analyzes cultural and religious conflicts in the post-Cold War era.
2. Juergensmeyer, M. (2003). Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence. University of California Press.Explores the causes and motivations behind religious extremism and terrorism.
3. Esposito, J. L. (2011). Islam and Politics. Oxford University Press.
Examines the relationship between Islam and political movements worldwide.
4. Fox, J. (2007). Religion, Civilization, and Civil War: 1945 Through the Millennium. Lexington Books.
Provides an analysis of religious conflicts from a historical and political perspective.
5. United Nations Alliance of Civilizations (UNAOC). (2023). Interfaith Dialogue and Peacebuilding.
Official UN publication on promoting religious tolerance and preventing conflicts.
6. Pew Research Center. (2022). Global Religious Landscape and Conflict Analysis.
Offers statistical data on religious conflicts and global religious demographics.

DINNING INSON AXLOQIY QADRYATLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI

Abdumannonova Mohichehra Hamidulo qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti San'atshunoslik fakulteti interyer dizayni yo'nalishi 1- bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Tadjibayeva Ruxshona Oktamovna**
Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi.

ANNOTATSIYA:

Axloq insoniyat jamiyatining asosi bolib, odamlarning o'zaro munosabatlarini tartibga soluvchi qadryatlar majmuasidir.Dinning inson axloqini shakllantirishdagi ro'li qadim zamonlardan beri dolzarb bo'lib kelgan. Har bir din o'z taminoti orqali yaxlshilik, adolat, halollik, mehr-oqibat kabi tushunchalarni targ'ib qiladi. Ushbu maqolada dinning axloqiy qadryatlarini shaklantirishdagi o'rni haqida so'z yuritamiz.

Kalit so'zlar: Din, Axloq, Islom, Payg'ambar Muhammad (s.a.v).

Kirish: Axloq va dinni inson hayotining ajralmas qismidir. Dinniy e'tiqod axloqiy me'yorlarni belgilaydi va odamlarni to'g'ri yo'ldan yurishga undaydi. Masalan, Islom, Xiristianlik va Buddizim dinlarida halollik, adolat, sabr-toqat, mehr-oqibat kabi qadryatlar asosiy o'rin tutadi. Islomda axloqiy tarbiya Qur'on va hadislar asosida shakillanadi. Qur'onda shunday deyiladi: "Albatta, Alloh adolatni, yaxshilk qilishni va yaqinlarga saxiy bo'lishni buyuradi hamda buzuqlik, yomon ish va zo'ravonlikdan qaytaradi…."[27]

Bu oyat insonlarga axloqiy poklik va adolat tamoillariga rioya qilish zarurligini uqtiradi.

Dinning inson axloqini shakllantirishdagi asosiy tamoillari quydagilardir:

Halollik adolat – har qandaay din odamlarni halol va pok bo'lishga undaydi.

Mehr-oqibat va insonparvarlik –boshqa odamlarga yaxshillik qilish, ularga nisbatan rahmdil bo'lishni ta'kidlaydi.

Ma'sulyat va vijdon – har bir inson qilgan ishlari uchun javobgar bo'lishi kerak.

Kamtarlik va sabr-toqat – sabr kamtar bo'lish axloqiy yetuklik belgsidir.

Din insonnning yoshligidan boshlab to'g'ri tarbiya olish axloqiy barkamollikka erishishda muhim o'rin tutadi. Ota –onalar farzandlariga diniy ta'lim berish orqali ularni yaxshi inson bo'lishiga o'rgatadilar. Masalan, Islomda farzand oldidagi ma'sulyat juda kata hisoblanadi. Payg'ambar Muhammad (s.a.v)shunday deganlar:

[27] (Nahl surasi, 90-oyat)

"Sizlarning eng yaxshilaringiz – o'z oilasiga yaxshilik qilganlaringiz"[28]

Zamonaviy jamiyatda ham dinning axloqiy qadryatlarni shaklantirishdagi ro'li yuqori. Garchi dunyo modernizatsiyalashib borayotgan bo'lsa ham, insoniyat halollik, adolat va mehr- oqibat kabi qadryatlarni unutmasligi kerak. Dinning asosiy tamoillari nafaqat dinniy jamiyatlar, balki dunyoviy hayotda ham qo'llanilad.

Xulosa: Din inson axloqini shakllantirishga asosiy ro'l o'ynaydi. U insonlarni ezgulikka, mehr-oqibatga, adolatga va halollika chorlaydi.Dinniy ta'limotlar orqali jamiyat yanada axloqiy bir -birini to'ldiruvchi tushunchalar bo'lib, ularning uyg'unligi inson hayotini yanada go'zal va ma'noli qiladi.

REFERENCES

1. Qur'on – Nahl surasi,90-oyat.
2. Hadislar to'plami-Payg'ambar Muhammad(s.a.v) hadislari, Termiziy.
3. Abduqodir Musayev,"Dinshunoslik", Toshkent, 2019 yil,105-115 b.

[28] Hadislar to'plami-Payg'ambar Muhammad(s.a.v) hadislari**.**Termiziy rivoyati

ISO MASIHNING HAYOTI TARIXIY MANBALARDA

Abdug'afforova Mohinur Muzaffar qizi
CHDPU Jismoni madaniyat fakulteti XQS 23/1 guruh talabasi
abdugafforovamohinur29@gmail.com
Ilmiy rahbar: **Umarova Shaxlo Baxtıyorovna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Iso Masihning hayoti tarixiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor Muqaddas Kitobdagi rivoyatlar bilan bir qatorda, xristian bo'lmagan qadimgi tarixchilarning — masalan, Iosif Flaviy, Korneliy Tatsit, Suetoni va Pliniy Kichik — asarlarida Iso Masih haqida berilgan ma'lumotlarga qaratiladi. Shuningdek, maqolada diniy e'tiqod va tarixiy faktlar o'rtasidagi farq ham ko'rib chiqilib, Iso Masihning real tarixiy shaxs sifatidagi mavjudligi masalasi muhokama qilinadi. Maqola tarixiy-tanqidiy metod asosida yozilgan bo'lib, tarixiy manbalarni solishtirish va tahlil qilish orqali o'quvchiga Iso Masih obrazining tarixiy asoslarini tushunishga yordam beradi.

Абстрактный В статье анализируется жизнь Иисуса Христа на основе исторических источников. Основное внимание уделяется рассказам об Иисусе Христе в трудах древних нехристианских историков, таких как Иосиф Флавий, Корнелий Тацит, Светоний и Плиний Младший, а также рассказам в Библии. В статье также рассматривается разница между религиозными убеждениями и историческими фактами, а также обсуждается существование Иисуса Христа как реальной исторической личности. Статья написана с использованием историко-критического метода и путем сопоставления и анализа исторических источников помогает читателю понять исторические основы образа Иисуса Христа.

Abstract. This article analyzes the life of Jesus Christ based on historical sources. The main focus is on the information about Jesus Christ given in the works of non-Christian ancient historians, such as Josephus, Cornelius Tacitus, Suetonius, and Pliny the Younger, in addition to the narratives in the Holy Bible. The article also examines the difference between religious belief and historical facts, and discusses the question of the existence of Jesus Christ as a real historical figure. The article is written using the historical-critical method, and by comparing and analyzing historical sources, it helps the reader understand the historical foundations of the image of Jesus Christ.

Kalit so'zlar: Iso Masih, Tarixiy manbalar, Qadimgi tarixchilar, Iosif Flaviy, Tatsit, Xristianlik tarixi, Muqaddas Kitob

Ключевые слова: Иисус Христос, Исторические источники, Древние историки, Иосиф Флавий, Тацит, История христианства, Священное Писание

Keywords: Jesus Christ, Historical sources, Ancient historians, Josephus, Tacitus, History of Christianity, Holy Bible

Kirish. Iso Masih insoniyat tarixida eng ko'p muhokama qilinadigan va ilohiy maqom berilgan shaxslardan biridir. Xristianlik dinining markaziy figuralaridan bo'lgan Iso Masihning hayoti va faoliyati nafaqat diniy, balki tarixiy nuqtai nazardan ham chuqur o'rganilgan. Uning mavjudligi, hayoti va o'limi haqidagi ma'lumotlar asosan Muqaddas Kitob — Injilda berilgan bo'lsa-da, qadimgi davr tarixchilari ham Iso Masih haqida o'z asarlarida ayrim ma'lumotlarni keltirganlar. Ayniqsa, Iosif Flaviy, Korneliy Tatsit, Suetoni va Pliniy Kichik kabi tarixchilarning asarlarida uning hayoti bilan bog'liq qismlar uchraydi. Ushbu maqolaning maqsadi — Iso Masih haqidagi diniy manbalarni tarixiy yozuvlar bilan solishtirish, tarixiy-tanqidiy yondashuv orqali Iso Masihning tarixiy shaxs sifatida mavjudligini tahlil qilishdir. Shuningdek, diniy e'tiqod va tarixiy haqiqat o'rtasidagi chegaralarni aniqlashga urinish ham ushbu ishning asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Iso yoki **Iso Masih** — Qur'onda tilga olingan payg'ambarlardan biri. Islomda Muhammad (sav)dan oldingi payg'ambar sifatida alohida e'zozlanadi. Qur'onda, shuningdek, „al-Masih" („xudo yarlaqagan"), Ibn Maryam („Maryamning o'g'li"), Abdulloh („Allohning quli"), Rasulullo h („Allohning elchisi"), Allohning muqarrabi (yaqini), „Haqni so'zlovchi", deb ta'riflanadi. Isoga Injil nozil qilingan. Qur'onga ko'ra, Iso — Allohning o'gli emas, Xudo ham emas. Iso — Allohning bandasi va bokira qiz Maryamdan mo''jiza bilan tug'ilgan. Alloh unga „Bani Isroil" qavmini hidoyatga boshlash uchun payg'ambarlik darajasini iroda etdi. Iso odamlarni o'z ta'limotiga ergashishlariga da'vat qildi. Yahudiylarni noto'g'ri yo'llardan qaytarib, ularga halol va haromni tushuntira boshladi.

O'zidan Xristianlikda Iso Iisus Xristos nomi bilan yuritilib, xrispgianlik asoschisi hisoblanadi („Xristos" so'zi yunoncha bo'lib, o'zbek tilida „xaloskor" ma'nosini anglatadi). Xristian cherkovlarining aksariyati uni Xudo-odam sifatida ulug'laydi. Injilga ko'ra, Iso xudoning o'g'li bo'lgan, Vifleyem (hoz. Beyt Laxm sh.)da duradgor Iosifning xotini Mariyadan tug'ilgan. Iosif va Mariya go'dagi bilan podshoh Irod I ta'qibidan qochib, Misrga boradilar, keyin Galileya (Falastin)ga qaytadilar. Iso targ'ibotchilik faoliyatini boshlab yuboradi. Uni Ioann Krestitel cho'qintiradi. Iso atrofiga 12 shogird (apostol — havoriy)larni to'playdi. Xavoriylardan biri Iso targ'ibot qilayotgan yangi ta'limotni oshkor etib qo'ygach, yahudiylar sudi — sinedrion Isoni o'lim jazosiga hukm qiladi. Rim noibi Pontiy Pilat hukmni tasdiqlaydi, Iso chormix qilinib qatl etiladi. Lekin u tirilib o'z shogirdlari oldiga keladi. Xristianlar Isoning tirilib kelishi („voskresenye")ga ishonadilar.

Fanda Isoning tarixiyligi e'tirof etiladi. U 1-asrning 1-yarmida Falastinning Galileya mintaqasida Iisus (Iyeshua) ismi bilan sayyor da'vatchi sifatida faoliyat ko'rsatgan. Isoning tar-g'iboti fariseylar va esseylar ta'limoti kabi maxdud emas, balki falas-tin jamiyatining barcha tabaqalariga qaratilgandi. Shu boisdan ham keyingi asrlarda grekrim zaminida Iso ta'limotining tarafdorlari mahalliy tusdagi bu harakatni O'rta dengiz havzasini to'lig'icha qamrab olgan olamshu-mul dinga aylantirishga erishdilar. Zamonaviy tarixchilar Iso Masihni tarixiy shaxs deb tan oladilar, lekin uning ilohiy maqomi, mo'jizalari yoki tirilishi haqida bahslar ilmiy emas, e'tiqodiy doirada ko'riladi. Iso haqida mavjud bo'lgan tarixiy manbalar, ayniqsa xristian bo'lmagan tarixchilarning yozuvlari, uning mavjudligini isbotlashda muhim dalil sifatida ko'riladi. Injil (Yangi Ahd) to'rtta asosiy kitobdan – Matto, Mark, Luqo va Yuhanno tomonidan yozilgan xushxabar (Evangelie)lardan iborat. Ular Iso hayotini turli jihatlari bilan yoritadi, lekin tarixiy yondashuv nuqtai nazaridan ular diniy targ'ibot xarakteriga ega bo'lgan matnlar hisoblanadi. Iosif Flaviyning „Yahudiylar tarixi" asari (93-yil atrofida yozilgan)da Iso Masih nomi ilk bor zikr etilgan. Shuningdek, Tatsitning „Annallar" asarida Iso (Kristos) Pontiy Pilat tomonidan hukm qilingani qayd etilgan. Bu yozuvlar orqali tarixchilar diniy afsonalarni tarixiy real voqealardan ajratishga harakat qiladilar.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib aytish mumkinki, Iso Masihning hayoti va faoliyati nafaqat diniy manbalarda, balki tarixiy yozuvlarda ham o'z aksini topgan. Garchi Injil matnlari asosan e'tiqodiy asosga ega bo'lsa-da, qadimgi tarixchilarning — Iosif Flaviy, Korneliy Tatsit, Suetoni va Pliniy Kichik kabi mualliflarning asarlarida Iso Masih haqidagi eslatmalar uning tarixiy shaxs sifatida mavjud bo'lganini ko'rsatadi. Bu manbalar diniy matnlar bilan solishtirilganda, Iso Masih obrazining diniy va tarixiy qirralarini ajratib ko'rsatishga imkon beradi. Maqolada qo'llangan tarixiy-tanqidiy yondashuv diniy rivoyatlar va tarixiy faktlar o'rtasidagi farqni aniqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qildi. Bu orqali Iso Masih faqat ilohiy e'tiqod obyekti emas, balki real tarixiy davrda yashagan shaxs sifatida ham qaralishi mumkinligi asoslandi. Shu boisdan, Iso Masihning tarixiyligi masalasi faqatgina diniy emas, balki tarixiy va madaniy nuqtai nazardan ham keng ko'lamli ilmiy tadqiqotlarni talab qiladi. Uning hayoti, faoliyati va ta'limoti nafaqat xristianlik dini rivojiga, balki butun insoniyat tafakkuri va ma'naviyatiga katta ta'sir ko'rsatgan.

REFERENCES

1. **Muqaddas Kitob (Injil)** – Yangi Ahd: Matto, Mark, Luqo va Yuhanno Xushxabarlari. – Toshkent: Muqaddas Kitob jamiyati, 2010.
2. **Qur'oni Karim**. Tarjimasi va tafsiri. – Toshkent: Hilol-Nashr, 2013.

a. **"Dunyo dinlari tarixi"** (2020-yil)

3. **"O'quv-uslubiy majmua"** (2021-yil)
4. Flaviy, Iosif. *Yahudiylar tarixi* (Antiquitates Judaicae). – Rim, 93-yil. (Tarjimalar orqali foydalanilgan).

JAMIYAT HAYOTIDA ISLOM DININING IJTIMOIY VAZIFASI .

Erkinova Mohinur Berdiyor qizi
Chirchiq Davlat Pedagogika Unversiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi:
Fan o'qituvchisi:**Nurmonov Sherzod Jura o'g'li**

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqola asosan dinning tarixiy shakllari, dinimizning o'ziga xos bo'lgan xususiyatlari,undagi asosiy g'oyalar to'g'risida aytib o'tiladi.

Kalit so'zlar: din, fiqh, insonparvarlik, dunyoviy, diniy, iymon, insoniylik.

Annotatsiya: Эта статья в основном посвящена историческим формам религии, уникальным особенностям нашей религии и основным идеям, изложенным в ней.

Ключевые слова: религия, фикх, гуманизм, светский, религиозный, вера, человечность.

Abstract: This article mainly discusses the historical forms of religion, the unique characteristics of our religion, and its main ideas.

Keywords: religion, jurisprudence, humanism, secular, religious, faith, humanity.

Dunyodagi eng yirik va nufuzli dinlardan biri bo‘lgan Islom dini ayollar hayotiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Islom dini ayollarning jamiyatdagi o‘rniga katta e’tibor berib, ularga islomdan oldingi jamiyatlarda mavjud bo‘lmagan ko‘plab huquq va imtiyozlarni bergan. Shunga qaramay, Islomdagi ayollar huquqlarining qanchalik ko'pligi va ularni qanday talqin qilish va amalga oshirish kerakligi haqida bahs va munozaralar davom etmoqda. Islom dinining ayollar hayotidagi o‘rni murakkab va ko‘p qirrali mavzu bo‘lib, u keng ko‘lamli madaniy, ijtimoiy va tarixiy omillarni o‘z ichiga oladi. Islom, din sifatida, uning izdoshlari, ham erkaklar, ham ayollarning hayotini shakllantiradigan yo'l-yo'riq va tamoyillarni beradi. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, islomning talqini va amaliyotlari turli mintaqalar, madaniyatlar va individual e'tiqodlarda farq qilishi mumkin. 1. Tenglik va huquqlar: Islom erkak va ayolning ma’naviy qadriyatlari bo‘yicha teng ekanligini va Xudo oldida teng javobgar bo‘lishini o‘rgatadi. Ikkala jins ham hurmat, qadr-qimmat va huquqlarga teng darajada loyiq deb hisoblanadi. Islom ta’limotida ayollarga nisbatan adolat, mehr-oqibat va insofning muhimligi ta’kidlangan. 2. Hayo va kiyinish: Islom erkak va ayolni hayoga chorlaydi. Kamtarlik tushunchasi turli madaniyatlarda va talqinlarda farq qiladi, lekin u odatda kamtarona kiyinish va ortiqcha ziynatdan qochish g'oyasini

ilgari suradi. Ayollar uchun bu ko'pincha tanani, xususan, sochni va ba'zan yuzni hijob, niqab yoki boshqa oddiy liboslar bilan qoplashni o'z ichiga oladi.
3. Oila va nikoh: Islom oila birligiga ahamiyat beradi va er va xotin o'rtasidagi muvozanatli munosabatlarni targ'ib qiladi. U nikohni sheriklik va nasl berish vositasi sifatida rag'batlantiradi. Islom dini nikoh, ajralish, er-xotinning huquq va majburiyatlari bo'yicha ko'rsatmalar berib, oilada o'zaro hurmat, muhabbat va qo'llab-quvvatlashni o'rnatishga qaratilgan.
4. Ta'lim va ilm: Islom ilm egallashni erkak va ayol uchun asosiy qadriyat sifatida ta'kidlaydi. Tarixan musulmon ayollari ilm-fan, fan va san'at kabi turli sohalarda muhim rol o'ynagan. Islom ta'limotlari ilm olishga intilishni targ'ib qiladi va ayollarni butun umri davomida ilm izlashga undaydi. 5. Ijtimoiy va qonuniy huquqlar: Islom ayollarning jamiyatdagi huquqlarini tan oladi va himoya qiladi. Bular mulkka egalik qilish, tadbirkorlik bilan shug'ullanish, ish qidirish, jamoat hayotida ishtirok etish huquqini o'z ichiga oladi. Shariat deb nomlanuvchi Islom qonuni ayollar uchun adolat va adolatni ta'minlash niyatida meros, qonuniy shartnomalar va boshqa masalalar bo'yicha ko'rsatmalar beradi. Shuni tan olish kerakki, islom ta'limotlarining talqinlari juda xilma-xil bo'lishi mumkin va madaniy amaliyotlar va ijtimoiy normalar ushbu tamoyillarni amalga oshirishga ta'sir qilishi mumkin. Shuning uchun Islomning ayollar hayotidagi roli turli jamoalar va mintaqalarda sezilarli darajada farq qilishi mumkin Islom ayollarga ilgari islomdan oldingi jamiyatlarda mavjud bo'lmagan qonuniy huquq va himoyalarni ham taqdim etadi. Masalan, Islom shariatiga ko'ra, ayollar mol-mulkni meros qilib olish, aliment olish va nikohda o'z so'zini aytish huquqiga ega. Qolaversa, Islom dini hayo tushunchasiga katta ahamiyat berib, erkak va ayolni kamtarona kiyinishga, o'zini hurmat va hurmat bilan tutishga undaydi. Ushbu huquqiy va ijtimoiy himoyalarga qaramay, Islom jamoatida ayollar huquqlarining qanchalik ko'pligi va ularni qanday talqin qilish kerakligi haqida bahslar davom etmoqda. Islom huquqining ba'zi konservativ talqinlari ayollar uchun mavjud imkoniyatlarni cheklashi va ularning jamiyatda to'liq ishtirok etish qobiliyatini cheklashi mumkin. Biroq, gender tengligi va ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish tarafdori bo'lgan islom qonunlarining ko'plab ilg'or talqinlari ham mavjud. Islom dini, insoniyatning huquq va erkinliklarini, yomonlikka qarshi kurashni, ijtimoiy adolatsizlik va zo'ravonlikga qarshi kurashni rag'batlantiradi. Islom dini insonlararo munosabatlarda adolat va rahmatga e'tibor beradi, islomiy ma'rifat va o'qitish uslubi shaxsiy rivojlantirishga va umumiy ijtimoiy ma'naviyatni yanada oshirishga yordam beradi.

Diniy imon bilan birga inson tajribasi, bilimi tufayli yuzaga kelgan dunyoviy imon ham bor. Dunyoviy imon mazmunini olam va odam haqidagi so'nggi ikki yarim ming yil mobaynida kashf etilgan ilmiy-falsafiy bilimlar, mehnat ahlining to'plagan

hayot tajribasi, ijtimoiy xotirasi, turli-tuman udumlar, urf-odatlar, rasm-rusumlar, an'analar va ular zamiridagi bilimlar tashkil etadi. Imonni faqatgina tarixiy qadriyatgina emas, balki hozirgi kunimizda ham inson kamolotiga bevosita daxldor bo'lgan ma'naviyat deb qarashimiz lozim.O'zbeksiton mustaqilligini mustahkamlashga hissa qo'shayotgan fuqarolarning imoni mustaqillik ishiga fidoyilik, millatparvarlik, vatanparvarlik, baynalminalchilik, porloq kelajakka ishonch, davlatimiz ramzlariga sadoqat, milliy g'urur va iftixor tuyg'ularini o'zida tarbiyalash, ishbilarmonlik, yangi ahloqiy qadriyatlarni o'zida namoyon etishidan iborat

XULOSA

Islom dinining xulosasi, insoniyatga hizmat qilish, xayr-salomatlik, tinchlik, obro'ni saqlash, muhabbat, hurmat va insoniyatni yuqori qadriyat qilishdir. Islom diniga muvofiq amal qilish uchun, Qur'on va Sunnatdan ko'proq ta'lim olish, shaxsiy taqvolar va amallar bilan hayot olib borish kerak. Islom dinida insonning maqsadi, bu dunyoda va kelajakda xayr-salomatlik va tinchlikka erishishdir.Islom, butun insoniyatga qarshi yopiq, ijtimoiy va shaxsiy zulm va zulmdan saqlash uchun ham katta ehtiyoj ko'rsatadi. Islom, insoniyatga huzur va tinchlik, xushmuna va baxtli hayot va kelajak uchun umid va yorqinlik bermoqda yordam beradi.

REFERENCES

1. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida,
2. Qadimgi Arabiston va ilk islom (1-kitob: Johiliya asri),
3. Ruhiy ma'rifat ilmiy-metodik jurnali, 2021(06),143-152b
4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Islom

MEDIA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH YO`LLARI

To`lqinova Sarvinoz Lazizbek qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Biologiya yo`nalishi 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Nurmanov Sherzod Jo'ra o'g'li**

Annotatsiya. Mamlakatimizda so'ngi yillarda axborot xizmatlari tizimini takomillashtirish borasida muhim qadamlar qo'yildi. Internet tufayli yangiliklar yorug'lik tezligida butun dunyo bo'ylab sayohat qilishi, yolg'on, fitna nazariyalari, noto'g'ri ma'lumotlar ham shunday bo'lishi mumkin. Internetda yolg'on haqiqiy dunyoga zarar yetkazishi mumkin. Ba'zilar soxta yangiliklar balosiga qarshi kurashish uchun texnologiya qoidalariga e'tibor qaratsada, eng kuchli himoya bu mediasavodxonligi kuchli bo'lgan fuqarolarni shakllantirishdir. Mediasavodxonlik hozir har qachongidan ham muhimroq. Mediasavodxonlikning eng oddiy ta'rifi: turli shakldagi ommaviy axborot vositalaridan foydalangan holda kirish, tahlil qilish, baholash, yaratish va harakat qilish qobiliyatidir. Oddiy qilib aytganda mediasavodxonlik an'anaviy savodxonlik poydevoriga asoslanadi va o'qish hamda yozishning yangi shakllarini taklif qiladi. Mediasavodxonlik odamlarga tanqidiy fikrlovchi va ijodkor, samarali muloqotchi va faol fuqarolar bo'lish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: media ta'lim, mediasavodxonlik, ma'naviy tahdid, talabalar, ommaviy axborot vositalari, kitobxonlik.

Аннотация. В последние годы в нашей стране были предприняты важные шаги по совершенствованию системы информационных услуг. Благодаря интернету новости могут путешествовать по миру со скоростью света, как и ложь, теории заговора, дезинформация. Ложь в интернете может навредить реальному миру. В то время как некоторые сосредотачиваются на технологических правилах для борьбы с бичом фальшивых новостей, самая сильная защита-это формирование граждан с сильной медиаграмотностью. Медиаграмотность сейчас важнее, чем когда-либо. Простейшее определение медиаграмотности: это способность вводить, анализировать, оценивать, создавать и действовать с использованием различных форм медиа. Проще говоря, медиаграмотность основана на традиционных основах грамотности и предлагает новые формы чтения и письма. Медиаграмотность позволяет людям быть критически мыслящими и творческими, эффективными коммуникаторами и активными гражданами.

Ключевые слова: медиаобразование, медиаграмотность, моральная угроза, студенты, СМИ, чтение.

Annotation: In recent years, important steps have been taken to improve the system of information services in our country. Thanks to the Internet, news can travel around the world at the speed of light, as can lies, conspiracy theories, misinformation. Lies on the internet can harm the real world. While some focus on technology regulations to combat fake news scourge, the strongest defense is the formation of citizens with strong mediasavodship. Mediasavodkhanism is more important now than ever. The simplest definition of mediasavodkhanism is: the ability to access, analyze, evaluate, create and act using media of various forms. Simply put, mediasavodkhanism is based on the foundation of traditional literacy and offers new forms of reading and writing. Mediasavodkhanism allows people to be critical thinkers and creative, effective communicators and active citizens.

Keywords: media education, media education, spiritual threat, students, media, reading.

Bugun rivojlangan mamlakatlarda, zamonaviy shaharlarda insonning ommaviy axborot vositalari bilan aloqasi kuniga o'n bir soatdan oshadi. Bu borada olib borilgan amaliy tadqiqotlar natijasida kuniga xonadonlarda o'rtacha 7 soat 38 daqiqa mobaynida televizor yoqiladi, ikki yoshdan o'n ikki yoshgacha bo'lgan bolalar esa haftasiga o'rtacha 25 soat televizor ko'rishi aniqlangan. Xalqaro oila assotsiatsiyalari milliy ittifoqi (UNAF — Union National des Associations Familiales) ma'lumotlariga ko'ra, voyaga yetmaganlar har yili o'rtacha 154 soat sifatli vaqtni ota-onalari bilan va 850 soatni o'qituvchilar bilan o'tkazar ekanlar, bolalar esa turli ekranlar bilan aloqada bo'lishadi. Bunda ommaviy axborot vositalariga 1400 soat ajratilganligi kuzatilgan. Bu ma'lumotlar asosida aytish mumkinki, ommaviy axborot vositalari har yili odamlar hayotida va ta'lim jarayonida tobora muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Shu sababli ham pedagogik ensiklopediyada maktab o'quvchilari, oliy ta'lim mkassasalari talabadi uchun «ommaviy aloqa qonunlari», «mediasavodxonlik», «mediakompetentlik» kabi atamalar o'rin egallayapti. Bu atama yoki tushunchalarni yoshlar onggida ilk bilimlerini shakllantirishda, ya'ni matbuot, televideniya, radio, kino, video, internetdan foydalanishni targ'ib qiluvchi pedagogika yo'nalishi sifatida talqin qiladigan media ta'limning jadał rivojlanishi o'zining muhim ekanligini namoyon eta boshladi. Media-ta'limning asosiy vazifalari yangi avlodni zamonaviy axborot sharoitida hayotga tayyorlash, turli axborotlarni idrok etish, insonni uni anglashga o'rgatish, uning psixikaga ta'siri oqibatlarini anglab yetish, axborotga asoslangan texnik vositalar yordamida muloqotning og'zaki bo'lmagan shakllari va usullarini o'zlashtirishga qaratiladi.[29] Bugungi zamonaviy

[29] Абдуллаева А.Р. ЎҚИТУВЧИНИНГ КОНФЛИКТОЛОГИК ВАЗИЯТЛАРГА НИСБАТАН МАДАНИЯТИНИ БЕЛГИЛОВЧИ ФУНКЦИЯЛАРИ. International scientific and practical conference "Economics, management and digital innovation in education: modern trends and approaches" March 13, 2024.

texnikalar asrida ilm-fan va unga bo'lgan intilish ham kun sayin ortib borar ekan, yoshlar o'rtasida zamonaviy texnikalar jumladan, uyali aloqa vositalaridan foydalanish ham keng avj olmoqda. Ammo yoshlar ham ushbu vositadan samarali foydalanasdi, deb aytish amri mahol. Bir qarashda foydalanish juda osondek ko'ringan bu qurilmadan foydalanish uchun ham bir qancha qonun-qoida va tartiblarga amal qilib borish kerak yoxud media vasıtalardan foydalanish to'g'risida muayyen bilimga ega bo'lish talab etiladi. Yoshlar, xususan, talabalar bunday bilim yoki tushunchaga ega bo'lmasliklari natijasida, aksariyat holatlarda undan noqonuniy va noo'rin foydalanganlari bois turli xil ma'naviy va moddiy tahdidlarga duch kelishmoqda. O'zbekiston ham bugungi rivojlangan davlatlar qatoridan joy egallab kelayotgan bir davrda ushbu mavzuga davlat tomonidan alohida e'tibor qaratilmoqda. Ma'lumki, mediasavodxonlik — ommaviy axborot vositalari orqali uzatilayotgan va qabul qilinayotgan axborotlarni saralash, turli xildagi axborotlarni qabul qilgandan so'ng ulardan to'g'ri xulosaga kelish ko'nikmalarini shakllantirish, axborot qayerdan, kim tomonidan va qay maqsadda uzatilayotgani hamda kimning manfaatini ko'zda tutayotganini anglab yetish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.[30] Mediasavodxonlik nafaqat talabalar uchun balki o'zini shu mamlakat fuqarosi deb bilgan har bir shaxs uchun g'oyat zarur. Shu boisdan ham endilikda oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun mediasavodxonlik va axborot texnologiyalari fanlari tashkil etilib, unda talabalarni ma'naviy tahdidlardan himoyalanish uchun zarur bo'lgan bilimlar, ma'lumotlar bilan tanishtirib borilib, bu orqali ularda ma'naviy yoki moddiy tahdidga duch kelmaslik, duch kelingan holatlardan chiqib keta olish fazilatlarini rivojlantirish vazifalari belgilanmoqda.[31] Globallashuv jarayonining chuqurlashib borishi natijasida inson hayoti uchun xavf tug'diradigan turli xil ma'naviy va moddiy tahdidlar bugun jamiyatda uchrab turibdi. Bulardan eng xavflilari esa inson ruhiyatiga ta'sir ko'rsatuvchi ma'naviy tahdid sanaladi. Bu inson ruhiyatiga ta'sir o'tkazish orqali millatning umuminsoniy qadriyatlari hamda turmush tarzini tubdan o'zgartirib yuboruvchi, oila hamda jamiyat hayotiga salbiy ta'sirini o'tkazuvchi omillarning, ya'ni xudbinlik, nopoklik, nafs qutqusiga uchish, huzur-halovatga berilish, yengilyelpi umr kechirishga da'vat, giyohvandlik, mutaasiblik, tajovvuzkorlik, mol-u dunyoga o'chlik, axloqiy buzuqlik, zo'ravonlik, axloqsizlikni madaniyat deb bilish va aksincha asl ma'naviy qadiryatlarni eskilik sarqiti deb qarash, loqaydlik, hasadgo'ylik, baxillik, sotqinlik, irodasizlik, beparvolikni targ'ib qilinishidir. Bunday yomon illatlarning oldini olish va jamiyatga nosog'lom fikr bilan

[30] Mediasavodxonlikni rivojlantirish orqali talabalarda ma'naviy tahdidga qarshi kurashuvchanlikni tarbiyalash 1 Jalilova Dilshoda Ural qizi, 2Mardonova Nozimaxon Baxrom qizi

[31] . Humes L.R. The Future of Competency-based Learning IMS Global Consortium // Series on Learning Impact. – 2013. – P- 4.

zarar keltiruvchilarni tarbiyalanmasligi uchun bugun mamlakatdagi oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun ko'pgina islohotlar amalga oshirilmoqda. Eng birinchi navbatda, talabalarni media va axborot olami bilan tanishtirish, undan to'g'ri va samarali foydalanishni o'rgatish uchun mediasavodxonlik darslari, bundan tashqari turli xil ma'naviy tahdidlar natijasida kelajagi barbod bo'lgan yoshlar hayoti aks ettirilgan qisqa metrajli filmlar namoyishi, ommaviy uchrashuvlar, ma'naviyat sohasining yetuk vakillari ishtirokidagi ma'naviyat darslarining tashkil etilayotganligini ham alohida ta'kidlash darkor. Yana talabalarni ma'naviy tahdiddan uzoqlatish maqsad qilingan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarga jalb qilish, bu tadbirlarning asosiy ishtirokchilariga aylantirish ishlari ham jadal olib borilmoqda. [32]

Xulosa qilib aytish kerakki, talaba-yoshlarning ma'naviy tahdid domiga tuhsib qolmasliklari uchun faqatgina ularda mediakompetentlikni rivojlantirishgina emas, balki kitobxonlikka undash, ko'plab kitoblar mutoalaa qilishga chorlash ham zarurdir. Buning uchun esa bugun mamlakatdagi barcha oliy ta'lim muassasalarida yetarli shart-sharoitlar yaratib berilgan. Zamonaviy texnika vositalari jadal rivojlanayotgan innovatsion ta'lim sharoitida talaba- yoshlardan ulardan to'g'ri foydalanish, olingan ma'lumotlarni o'rinli targ'ib qilish talab qilinadi, xolos.

REFERENCES

1. Абдуллаева А.Р. ЎҚИТУВЧИНИНГ КОНФЛИКТОЛОГИК ВАЗИЯТЛАРГА НИСБАТАН МАДАНИЯТИНИ БЕЛГИЛОВЧИ ФУНКЦИЯЛАРИ. International scientific and practical conference "Economics, management and digital innovation in education: modern trends and approaches" March 13, 2024.

2. Humes L.R. The Future of Competency-based Learning IMS Global Consortium // Series on Learning Impact. –2013. – P- 4.

3. Халиков А.А. Педагогик маҳорат. //Дарслик. – Тошкент, Молия. 2015.- 435 бет.

4.Mediasavodxonlikni rivojlantirish orqali talabalarda ma'naviy tahdidga qarshi kurashuvchanlikni tarbiyalash 1 Jalilova Dilshoda Ural qizi, 2Mardonova Nozimaxon Baxrom qizi

[32] Халиков А.А. Педагогик маҳорат. //Дарслик. – Тошкент, Молия. 2015.- 435 бет.

O'ZBEKISTONDA KORRUPSIYAGA OID QONUNLAR VA QARORLAR TASNIFI, KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING AHAMIYATI

Muhammadiyeva Malika
ToshDTU Olmaliq filiali 1k-22 MET gurux talabasi
Malikaxonmuhammadiyeva5@gmail.com

Korrupsiya jamiyatda ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy muammolarga olib keladigan eng katta xavflardan biridir. O'zbekistonda ham korrupsiya oldini olish, uning tarqalishini cheklash va jamiyatda adolatni ta'minlash uchun muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashning qonuniy asoslari doimiy ravishda takomillashtirilmoqda. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasidagi korrupsiyaga oid qonunlar, qarorlar va ularning tasnifi, shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashning ahamiyati tahlil qilinadi.

O'zbekistonda korrupsiyaga oid qonunlar va qarorlarning umumiy tasnifi

Korruptsiyaga qarshi kurash O'zbekistonning huquqiy tizimida alohida o'rin tutadi. Mamlakatda korrupsiya bilan bog'liq qonunlar va qarorlar mavjud bo'lib, ular jamiyatda korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Korrupsiyaga qarshi kurashning huquqiy asoslari quyidagi qonunlar va qarorlarda o'z ifodasini topgan:

Korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha qonunlar

"Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun (2008 yil).

Bu qonun korrupsiyaga qarshi kurashda davlatning asosiy yondashuvlarini belgilaydi. Qonun davlat organlarining korrupsiya bilan bog'liq faoliyatini nazorat qilish, huquqiy va iqtisodiy mexanizmlarni yaratish, korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlarni oldini olish va jazolashga qaratilgan.

"Davlat xizmatida ishlovchi shaxslarning axloqiy me'yorlari to'g'risida"gi Qonun (2015 yil).

Ushbu qonun davlat organlari va xodimlarining axloqiy me'yorlariga amal qilishini, shuningdek, davlat xizmatida ishlovchi shaxslarning korrupsiyaga qarshi kurashishda faolligini ta'minlashni nazarda tutadi.

"Jinoyat kodeksi" (1994 yil, 2017 yilga yangilangan).

Korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlar jinoyat kodeksida alohida belgilangan bo'lib, bu qonun davlat xizmatchilari tomonidan korrupsiya bilan bog'liq harakatlarni jazolashni nazarda tutadi.

"Mamlakatni demokratlashtirish va huquqiy davlat qurish bo'yicha keng qamrovli dastur"

Ushbu dasturda korrupsiyaga qarshi kurashishning ko'plab qadamlarini aniqlash, shuningdek, huquqiy islohotlar va davlat xizmatining oshkoraligini ta'minlashga yo'naltirilgan chora-tadbirlar mavjud.

Korrupsiyaga qarshi kurashning muhim qarorlari

O'zbekiston hukumati korrupsiyaga qarshi kurashning samaradorligini oshirish maqsadida bir qator muhim qarorlar va farmonlarni qabul qilgan. Ular quyidagilardan iborat:

O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 19 martdagi "Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha milliy strategiya"si.

Ushbu strategiya mamlakatda korrupsiyaga qarshi kurashishning yangi bosqichini belgilab berdi. U davlat organlarining samaradorligini oshirish, korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashishda xalqaro tajribalarni qo'llashga yo'naltirilgan.

"Korrupsiyaga qarshi kurashishga qaratilgan davlat dasturi" (2019 yil).

Ushbu dastur korrupsiyaga qarshi kurashishni kuchaytirish, davlat organlarida o'zgarishlarni amalga oshirish va korrupsiya holatlarini minimallashtirishni ko'zda tutadi.

"O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni - Korrupsiyaga qarshi kurashni yanada takomillashtirish to'g'risida" (2020 yil).

Ushbu farmon davlat va jamoatchilik sektori orasidagi hamkorlikni mustahkamlashni, korrupsiya jarayonlarini qisqartirish va davlat xizmatchilarining javobgarligini oshirishni nazarda tutadi.

Korrupsiyaga qarshi kurashning ahamiyati

Korrupsiya iqtisodiyot va jamiyat uchun jiddiy tahdiddir. U nafaqat davlatning iqtisodiy imkoniyatlarini kamaytiradi, balki ijtimoiy adolatsizlikni keltirib chiqaradi. Korrupsiyaga qarshi kurashning ahamiyati quyidagi jihatlarga asoslanadi:

Iqtisodiy ta'sir

Korrupsiya davlat va jamiyatning iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatadi. O'zbekistonda korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish iqtisodiyotning oshkoraligini ta'minlash, investorlarning ishonchini oshirish va xorijiy sarmoyalarni jalb etishda muhim ahamiyatga ega.

Korruptsiyaga qarshi kurashning muvaffaqiyati davlat byudjeti va milliy iqtisodiyotni mustahkamlashga olib keladi. Yaxshi ishlov berilgan qonunlar va qarorlar korrupsiyaning oldini olishga yordam beradi va iqtisodiy barqarorlikni saqlashga zamin yaratadi.

Ijtimoiy ta'sir

Korrupsiya jamiyatda nohaqlikni, tengsizlikni va iqtisodiy rivojlanishdagi to'siqlarni yaratadi. Korrupsiyaning ta'siri ijtimoiy qatag'on, fuqarolarni nohaq ravishda ajratish va davlat xizmatlari orqali adolatni ta'minlashni qiyinlashtiradi. Shu bois, korrupsiyaga qarshi kurash ijtimoiy adolatni tiklashga, fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini himoya qilishga yordam beradi.

Huquqiy ta'sir

Korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurash huquqiy davlat qurilishi uchun muhimdir. Korrupsiya tizimining tasfiyesi xalqaro miqyosda mamlakatning obro'sini oshiradi. Bundan tashqari, huquqiy islohotlarni amalga oshirish orqali davlatning qonun ustuvorligini ta'minlash va fuqarolarni himoya qilish imkoniyati yaratiladi.

Korrupsiyaga qarshi kurashda xalqaro hamkorlik

O'zbekiston xalqaro miqyosda ham korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha faoliyat yuritmoqda. O'zbekiston BMT, Yevropa Ittifoqi, Osiyo taraqqiyot banki kabi tashkilotlar bilan hamkorlikda korrupsiyaga qarshi kurashish uchun zarur bo'lgan normativ huquqiy bazani takomillashtirishda ishtirok etmoqda. O'zbekistonning korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha xalqaro shartnomalarga qo'shilishi va ilg'or xorijiy tajribalarni qo'llashga intilishi mamlakatda korrupsiyaga qarshi kurashning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Korrupsiyaga qarshi kurashdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

Korrupsiyaga qarshi kurashda hali ham bir qator muammolar mavjud. Ularning orasida davlat organlarining ichki nazorat mexanizmlarining samaradorligi, davlat xizmatchilari va ularning oilalari bilan bog'liq korrupsiyaviy holatlar, shuningdek, jamoatchilikning korrupsiyaga qarshi faoliyatga nisbatan ishonchsizligi kabi omillar mavjud.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun davlatning barcha organlari va fuqarolik jamiyati birgalikda ishlashi zarur. Shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashishdagi faoliyatning ochiqligini ta'minlash va korrupsiya holatlari yuzasidan xalqni xabardor qilish zarur. Bu jarayonlarda axborot texnologiyalaridan, huquqiy ta'lim va targ'ibotdan samarali foydalanish lozim.

Xulosa

O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslari va qarorlar doimiy ravishda takomillashib bormoqda. Korrupsiya nafaqat iqtisodiy taraqqiyotga, balki ijtimoiy adolat va huquqiy davlat qurilishiga katta to'siq bo'ladi. Shuning uchun korrupsiyaga qarshi kurashish jamiyatda ishonchni oshirish, adolatni ta'minlash va davlatni rivojlantirish uchun zarur. Bunda davlat organlarining hamkorligi, xalqaro tajribalarni o'rganish va shaxsiy mas'uliyatni oshirish muhim ahamiyatga ega.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun (2008).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Korrupsiyaga qarshi kurashni yanada takomillashtirish" farmoni (2020).
3. Zorina, L. (2019). *Korrupsiyaga qarshi kurash va huquqiy islohotlar*. Tashkent: Fan.
4. Shamsutdinova, T. (2017). *O'zbekiston: korrupsiyaga qarshi kurashning hozirgi holati*. Tashkent: Uzbekiston.

AXBOROTNING JAMIYATDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI

Muhammadjonova Feruza Sharifjon qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi
Ilmiy rahbar: **Nilufar Koshanova Maxsudovna**

ANNOTASIYA:

Ushbu maqolamizda axborotning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Axborotning turli sohalarga ta'siri, uni uzatish va qabul qilish jarayonlari, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar davrida axborot xavfsizligining dolzarbligi yoritilgan. Maqola axborotning jamiyat taraqqiyotidagi roli va uning samarali boshqaruvi bo'yicha muhim xulosalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Axborot, xavfsizlik, ta'lim, axborot texnologiyalari, zamonaviy texnologiyalar, ma'lumot, axborot xuruji, axborot xavfsizligi, jamiyat, ilm-fan, axborot jamiyati, siyosat va boshqaruv, ijtimoiy muloqot, iqtisodiy rivojlanish.

KIRISH. Hozirgi kunda axborot jamiyatning ajralmas qismiga aylangan. U insonlarning o'zaro muloqotida, qarorlar qabul qilishda va hayot sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Axborot texnologiyalari tufayli ma'lumotlar tez va oson tarqalmoqda, bu esa ta'lim, biznes va boshqa sohalarning rivojlanishiga yordam bermoqda. Shu bilan birga, axborot xavfsizligi va yolg'on xabarlarning oldini olish ham katta ahamiyat kasb etmoqda. Aslida axborot o'zi nima degan savolga to'xtalsak, axborot- bu atrofimizdagi hodisalar, jarayonlar, voqealar yoki narsalar haqidagi ma'lumotlar yig'indisidir. U insonga muayyan bir masala yoki hodisani tushunishga, qaror qabul qilishga va bilimini oshirishga yordam beradi. Axborot og'zaki, yozma, tasviriy yoki raqamli shaklda bo'lishi mumkin va uni so'zlar, raqamlar, belgi yoki kodlar orqali yetkazish mumkin. Bugungi kunda axborot texnologiyalari yordamida uni yig'ish, saqlash, qayta ishlash va tarqatish juda tez va qulay amalga oshirilmoqda.

Axborot, jamiyatdagi o'zgarishlarni boshqaruvchi asosiy kuchdir, bu haqida Marshall Mcluhan "Axborot — yangi dunyo tartibining asosiy kuchidir", Alan Turing esa "Axborotning tabiatini tushunish bizning asosiy ishimizdir" deb ta'kidlagan. Bill Gates ham "Axborot texnologiyalari, to'g'ri foydalanilganda, jamiyatning barcha sohalarini yaxshilash imkonini beradi" deb, axborotning hayotimizdagi ahamiyatini ko'rsatib o`tgan.

Axborotning jamiyatdagi ahamiyati quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

1.Ijtimoiy muloqot- axborot odamlar o'rtasidagi o'zaro aloqani kuchaytiradi, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar orqali fikr almashish va yangiliklardan xabardor bo'lish imkonini beradi.

Axborot ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi. O'quvchilar va talabalar onlayn manbalar orqali o'rganish imkoniyatiga ega bo'lib, bilimlarni kengaytiradi.

2. Iqtisodiy rivojlanish- axborotning iqtisodiyotdagi o'rni katta. Axborot texnologiyalari biznes jarayonlarini optimallashtiradi, ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi.

3.Siyosat va boshqaruv- axborot jamiyatdagi siyosiy jarayonlarni shaffof qilishga yordam beradi. Raqamli axborot texnologiyalari saylovlar, davlat boshqaruvi va fuqarolar bilan aloqalarni samarali amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi.

4. Madaniyat va xalqaro aloqalar- axborot orqali madaniyatlar o'rtasida muloqot osonlashadi, xalqaro aloqalar mustahkamlanadi va global miqyosda yangiliklar va voqealar tezda tarqaladi.
Shu bilan birga, axborot xavfsizligi, yolg'on ma'lumotlarning tarqalishi, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi kabi masalalar ham dolzarb bo'lib, jamiyatni axborot oqimlari bilan samarali boshqarish zaruriyatini taqozo etadi. Axborot jamiyatning rivojlanishiga asosiy turtki bo'lib, uning ahamiyati kundan-kunga ortib bormoqda. Zamonaviy texnologiyalar davrida axborot xavfsizligi ham juda muhim bo'lib kelmoqda, chunki har kuni internet orqali katta miqdorda ma'lumotlar almashiladi. Axborot xavfsizligi – bu ma'lumotlarning noto'g'ri qo'llanishi, yo'qolishi yoki o'g'irlanishining oldini olishni anglatadi. Bugungi kunda ko'plab odamlar va tashkilotlar internetdan foydalanadi, shuningdek, ular shaxsiy ma'lumotlar, moliyaviy ma'lumotlar yoki sirli axborotlarni tarqatadi. Bu ma'lumotlarni yomon niyatli shaxslar xakerlar o'g'irlashi mumkin. Shuning uchun, axborot xavfsizligi – bu bizni onlayn hujumlardan, feyk xabarlardan, viruslardan, hakerlik hujumlaridan himoya qilish uchun zarur. Misol uchun, internet banking yoki onlayn xaridlar kabi faoliyatlar uchun shaxsiy ma'lumotlarimizni himoya qilish juda muhim. Axborot xavfsizligini ta'minlash uchun parollarni kuchli qilish, maxfiylik sozlamalarini yangilab turish va antivirus dasturlaridan foydalanish kerak. Aslida axborot xuruji o'zi nima? "Axborot xuruji" iborasi birinchi marta 1976-yil Tomas Ronning "Boeing" kompaniyasi uchun mo'ljallangan "qurollar tuzumi va axborot urushi " nomli hisobotida qayd etilgan. Tomas Ron AQSh iqtisodiyotida infratuzilma asosiy komponent bo'lib, keyinchalik uning harbiy, Siyosiy soxalar kabi zaif nuqta bo'lib qolishini

ta'kidlaydi. Axborotni uzatish - bu jismoniy jarayon bo'lib, uning yordamida belgilar (axborot berishi mumkin bo'lgan ma'lumotlar) makonda ko'chiriladi yoki

Sub'ektlarni ng belgilarga jismoniy kirishi amalga oshiriladi. Axborotni uzatish - bu oldindan tashkil etilgan texnikhodisa bo'lib, uning natijasi bir joyda (axborot manbai deb ataladigan) yoki boshqa joyda (axborot qabul qiluvchi) mavjud bo'lgan axborotlarlarni takrorlashdir.

Ushbu hodisa belgilangan natijani olish uchun taxmin qilinadigan vaqt oralig'ini nazarda tutadi; bu yerda "axborot" texnik jihatdan, mavhum yoki jismoniy ob'ektlarning simvollari, raqamlari, parametrlarining mazmunli to'plami sifatida tushuniladi, ularning yetarli darajadagi "hajmisiz" boshqarish, omon qolish, ko'ngil ochish, moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish, har qanday boshqa harakatlar, shu jumladan jinoiy va boshqa vazifalarni hal qilishi mumkin emas. Axborot uzatishni amalga oshirish uchun, bir tomondan, "manba" va "qabul qiluvchi" o'rtasida makon va vaqt ichida harakat qilish qobiliyatiga ega bo'lgan "xotira qurilmasi" yoki "tashuvchi" bo'lishi kerak. Boshqa tomondan, ma'lumotni "tashuvchi"ga ko'chirish va undan ko'chirib olish qoidalari va usullari "manba" va "qabul qiluvchi" ga oldindan ma'lum bo'lishi kerak. Uchinchi tomondan, "tashuvchi" belgilangan manzilga yetib borgunga qadar ("qabul qiluvchi" undan ma'lumotni ko'chirib olishni tugatgunga qadar) mavjud bo'lib turishi kerak. Texnologiya rivojlanishining hozirgi bosqichida "tashuvchilar" sifatida jismoniy tabiatning ham moddiy-ob'ekti, ham to'lqinli - maydonli ob'ektlari qo'llanadi. Muayyan sharoitlarda uzatiladigan "axborot ob'ektlari" ning o'zi (virtual tashuvchilar) ham tashuvchi bo'lishi mumkin .Kundalik amaliyotda ma'lumotni uzatish tavsiflangan sxema bo'yicha ham, "qo'lda" ham, turli xil mashinalar yordamida, ko'plab texnik ilovalar bilan amalga oshiriladi. Axborot uzatish tizimlarini qurishda nafaqat jismoniy ob'ektlar to'g'risidagi ma'lumotlar, balki uzatish uchun tayyorlangan tashuvchilar haqidagi ma'lumotlar ham "o'tkazilishi" mumkin. Shunday qilib, ierarxik "uzatish muhiti" har qanday chuqurlikda (to'lqin tashuvchilarning tarqalish muhiti bilan adashtirmaslik kerak) tashkil etiladi.

XULOSA.

Xulosa qiladigan bo'lsak axborotning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati kundan-kunga ortib bormoqda. Bugungi kunda axborot nafaqat bilim va bilim almashish manbayi, balki ijtimoiy va iqtisodiy

jarayonlarning boshqaruvchisi bo'lib xizmat qiladi. U odamlar o'rtasidagi muloqotni osonlashtiradi, jamiyatni global miqyosda bog'laydi va qaror qabul qilishda muhim rol o'ynaydi. Axborot texnologiyalari yordamida ma'lumotlar tezkor va keng ko'lamda tarqatiladi, bu esa jamiyatning barcha sohalarida ijobiy o'zgarishlarga olib keladi. Ta'lim sohasida axborot tizimlari ta'limning samaradorligini oshiradi, biznesda esa yangi imkoniyatlar yaratadi. Axborotning iqtisodiy rivojlanishdagi roli beqiyos, chunki u ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, innovatsiyalarni amalga oshirish va yangi bozorlarga chiqishda yordam beradi. Shuningdek, axborot siyosat, madaniyat va sog'liqni saqlash sohalarida ham katta ta'sir ko'rsatmoqda.Shu bilan birga, axborot xavfsizligi, yolg'on xabarlarning tarqalishi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish kabi masalalar ham jiddiy ahamiyat kasb etadi. Axborotni to'g'ri boshqarish, uni xavfsiz tarzda saqlash va foydalanish jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun zarurdir. Umuman olganda, axborot jamiyatning barcha sohalarini o'zaro bog'laydigan va rivojlantiradigan asosiy vosita hisoblanadi.

REFERENCES

1. N. V. Makarova. Informatika. Darslik. T.: "Talqin", 2005 y. 25-30 b
2. R.Boqiyev, N.Mirzaxmedova, A.Primkulova. Informatoka. O'quv qo'llanma. T.: "Tafakkur", 2016 y. , 8-11 b.

HAYOT: TASODIFMI YOKI TAQDIR?

Muhammadova Dilso'z Abduxalil qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Nilufar Kashanova Maxsudovna**

Annotatsiya: Mazkur maqolamizda hayotning asosiy savollaridan biri inson hayoti tasodifiylikka asoslanganmi yoki taqdir oldindan belgilanganmi mavzusi yoritiladi. Tadqiqot ishimizda turli falsafiy, diniy va ilmiy nuqtai nazarlarni tahlil qilib, taqdir va tasodif tushunchalarining o'zaro bog'liqligini yoritishga harakat qilindi. Shuningdek, maqolada inson erkinligi va tanlovlari masalasi ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: hayot, tasodif, taqdir, erkin iroda, ilm, falsafa, haqiqat, evolyutsiya nazariyasi, kvant mexanikasi, ehtimollik nazariyalari

KIRISH. Hayot – insoniyatni doimiy ravishda o'ylashga, falsafiy mushohada yuritishga undaydigan sirli hodisadir. Biz duch kelgan har bir voqea tasodifmi yoki oldindan belgilanganmi? Bu savolga javob izlash qadim zamonlardan buyon falsafa, din va fan doirasida olib borilayotgan munozaralarning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib kelmoqda.

Dunyoqarashimizga, e'tiqodimizga va hayotiy tajribamizga qarab, biz hayotning mohiyatini turlicha tushunamiz. Kimdir hayotni tasodifiy voqealar yig'indisi deb bilsa, boshqalar taqdir hamma narsani oldindan belgilab qo'ygan, deya ishonadi. Bu ikkala qarashning o'ziga xos jihatlari bor va ularning qaysi biri to'g'ri ekanini aniq aytish mushkul. Lekin har ikkisini chuqurroq o'rganish qiziqarli bo'lishi mumkin. Taqdir – oldindan belgilangan yo'lmi? Ko'plab falsafiy va diniy ta'limotlar inson hayoti oldindan belgilab qo'yilgan, deb ta'kidlaydi. Bu qarashga ko'ra, har bir inson tug'ilishidan oldin ham uning hayot yo'li, yutuqlari va sinovlari allaqachon belgilangan bo'ladi. Ba'zi kishilar duch kelgan qiyinchiliklarini yoki erishgan yutuqlarini taqdir bilan bog'lashadi.

Taqdirga ishonish kishiga ruhiy tasalli berishi mumkin. Inson har qanday voqeani qabul qilib, bu hayotiy dars sifatida qaraydi. Bundan tashqari, taqdir tushunchasi odamlarni mas'uliyatli va sabrli bo'lishga undaydi. Ammo taqdirga mutlaq ishonish insonning harakat qilish istagini pasaytirishi mumkin. Agar hamma narsa oldindan belgilangan bo'lsa, unda intilish, mehnat qilish, qaror qabul qilishning nima keragi bor? Bu savol uzoq yillardan beri mutafakkirlarni o'ylantirib kelmoqda. Zamonaviy ilmiy yondashuvga ko'ra, hayot tasodifiy hodisalar natijasida shakllangan. Evolyutsiya nazariyasi, kvant mexanikasi va ehtimollik nazariyalari bu fikrni qo'llab-quvvatlaydi. Charlz Darvinning tabiiy saralash nazariyasi inson va

boshqa tirik organizmlar tasodifiy mutatsiyalar va moslashuv jarayonlari orqali rivojlanganligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, kvant mexanikasi mikroolamda hodisalar oldindan aniq belgilangan bo'lmasligi, balki ehtimollik asosida sodir bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi. Bu esa hayotning tasodifiyligi haqidagi fikrni mustahkamlaydi. Ilmiy nuqtayi nazardan qaraganda, hayot uzluksiz sabab va oqibat zanjiri asosida shakllanadi. Bu jarayonda turli tasodifiy hodisalar katta rol o'ynaydi. Masalan, inson dunyoga kelishi – ota-onaning uchrashuvi, atrof-muhit, ijtimoiy sharoit kabi omillarning tasodifiy kombinatsiyasidir.

Evolyutsiya nazariyasi shuni ko'rsatadiki, tirik organizmlar tabiiy tanlanish va tasodifiy mutatsiyalar natijasida shakllanadi. Shu sababli, ba'zi olimlar hayotning paydo bo'lishi ham faqat tasodifiy jarayonlarning mahsuli, deb hisoblaydilar. Lekin tasodif tushunchasi hayotimizga faqat tartibsizlik olib kelmaydi. Aksincha, ba'zida kutilmagan tasodiflar inson hayotida yangi imkoniyatlar ochib beradi. Masalan, oddiy bir uchrashuv butun umrga yetadigan do'stlik yoki muhabbatga sabab bo'lishi mumkin.

Taqdir va tasodif o'rtasidagi bahsda eng muhim masalalardan biri – insonning erkin tanlovi masalasidir. Agar hamma narsa oldindan belgilangan bo'lsa, insonning qaror qabul qilish imkoniyati qanchalik haqiqatga yaqin?

Ba'zi olim va faylasuflar insonning tanlovi cheklangan bo'lsa ham, u ma'lum darajada erkinlikka ega ekanini ta'kidlaydi. Zamonaviy neyrobiologik tadqiqotlar esa inson ongining qaror qabul qilish jarayoni qanday sodir bo'lishini o'rganib, ba'zan biz qaror qabul qilayotgandek his qilsak-da, miyamiz oldindan ushbu qarorni ishlab chiqqan bo'lishi mumkinligini ko'rsatmoqda.

Xulosa. Hayotning tasodifiy yoki oldindan belgilanganligi haqidagi savolga aniq javob yo'q. Diniy va falsafiy qarashlar hayotni taqdirga bog'laydi, ilmiy yondashuv esa tasodifiy hodisalarning roli katta ekanligini ta'kidlaydi. Inson tanlovi, ong va erkin iroda masalasi esa bu munozaraning markazida turadi. Balki, hayot nafaqat tasodif, nafaqat taqdir, balki ularning murakkab o'zaro ta'siri natijasidir.

REFERENCES

1. Al-Farobiy. "Aql va taqdir" – Toshkent: Ma'naviyat, 2010.
2. Ibn Sino. "Falsafa va tib" – Toshkent: Fan, 1998.
3. Darvin, Charlz. "Turlarning kelib chiqishi" – Toshkent: O'zbekiston, 2005.
4. Xoking, Stiven. "Vaqtning qisqa tarixi" – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2014.

ТЕРРОРИЗМ, ЭКСТРИМИЗМ И РЕЛИГИОЗНЫЕ УГРОЗЫ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: АДАПТАЦИЯ И ИДЕОЛОГИЧЕСКАЯ БОРЬБА

Умарова Муштарий Усмоновна
Факультет гуманитарных наук истории
Чирчикский государственный педагогический университет
Umarovamushtariy99@gmail.com

Аннотация: в данной статье рассматривается механизмы адаптации терроризма и экстримизма, их идеолгическую трансформацию и влияние на общество. Особое внимание стратегиям борьбы с этими угрозами.

Ключевое слова: терроризм, экстримизм, террор, теория, религиозный экстримизм, демогогия, внутрикофессиональный и межконфессинальный экстримизм.

Annotation: This article examines the mechanisms of adaptation of terrorism and extremism, their ideological transformation and impact on society. Special attention is paid to strategies to combat these threats.

Keywords: terrorism, extremism, terror, theory, religious extremism, demagoguery, intra-confessional and inter-confessional extremism.

В современном мире, все мы наслышаны о таких разрушительных явлениях, как терроризм и экстремизм. Особенно терроризм сегодня приобрел международный характер и превратился в одну из глобальных проблем. Для успешного противостояния экстремизму и терроризму, их профилактике в обществе, нам необходимо знать и понимать преступную сущность этих явлений. Надеюсь моя статья принесет пользу, пусть даже совсем маленькую, ведь вместе всегда легче бороться со злом, так ведь?

Рассмотрим понятия экстремизма и терроризма.

Экстреми́зм (от лат. extremus — крайний, чрезмерный) — приверженность крайним взглядам, методам. Экстремизму подвержены как отдельные люди, так и организации, преимущественно политические. Среди политических экстремистских действий можно отметить провокацию беспорядков, террористические акции, ведение партизанской войны. Наиболее радикально настроенные экстремисты часто отрицают в принципе какие-либо

компромиссы, переговоры, соглашения. Экстремизм – это идеология допустимости использования крайних мер, экстремумов социального поведения, для получения желаемого эффекта.

Терроризм — политика, основанная на систематическом применении террора. Несмотря на юридическую силу термина «терроризм», его определение вплоть до настоящего времени остается неоднозначным. Проблема в том, как ограничить определение терроризма, чтобы под него не попадали деяния легитимных борцов за свободу. Синонимами слова «террор» (лат. terror — страх, ужас) являются слова «насилие», «запугивание», «устрашение». Террор — применение силы или угроза её применения сильнейшей стороной по отношению к слабейшей.

В современной исследовательской литературе можно встретить разные трактовки экстремизма: как одной из форм отчуждения, и, прежде всего, отчуждения от культуры, базовых ценностей, культурных традиций; как крайних взглядов и насильственных действий; как незаконной деятельности, направленной на свержение существующего строя; как характеристики психоэмоциональных структуры человека и состояний индивида; как побочного продукта экстремального (природно-стихийного) развития ситуаций; как превышения пределов допустимого при наличии злого умысла.

Терроризм – это систематическое, социально и политически мотивированное, идеологически обоснованное использование насилия либо угроз применения такового, посредством которого через устрашение физических лиц осуществляется управление их поведением в выгодном для террористов направлении, и достигаются преследуемые террористами цели.

Под религиозным же экстремизмом понимают нетерпимость к представителям той же или других религий. На данный момент терроризм превратился в силу, угрожающую стабильности всего мира, мирной жизни людей. Террористические группы существуют в большинстве стран мира. Если раньше они действовали поодиночке, то теперь объединяются в крупные сети. Людей, приверженных религиозным группировкам, становится все больше.

У этих двух понятий есть как схожие, так и отличительные черты. Экстремизм и терроризм – это звенья одной цепи, где: экстремизм – это подготовительная «теория», а терроризм – это исполнительная «практика». Экстремизм – это действия или деяния, направленные на насильственный

захват власти и ее удержание, а также смену конституционного строя различными способами, в том числе и применением террористических актов.

Терроризм же достижение какой-либо цели (политической, религиозной) путем насилия, таких как причинение смерти заложникам, нагнетания страха в обществе, диверсии с большим количеством жертв.

И все же в своих крайних формах они схожи. Экстремизм, равно как и терроризм – это поведение, направленное на превышение пределов допустимого, намеренное нанесение ущерба, разрушающее воздействие, угрожающее существованию человека, общества, природы.

У меня часто возникает вопрос: почему молодые люди, среди которых не только представители социальных низов, но немало и выходцев из благополучных семей, готовы лишать жизни других, а нередко и отдавать свою?

Есть несколько путей влияния радикальных идей на общество, а чаще всего на молодежь. В первую очередь, вербовка осуществляется через Интернет, социальные сети и онлайновые сетевые игры. Мы слишком зависим от современных гаджетов, но ведь там не всегда находится полезная и нужная информация. Как бы нам не облегчал жизнь интернет, его воздействие очень губительно для наших ценностей и стойкости духа. Во-вторых, не стоит забывать о международных сайтах знакомств, учебных и увеселительных учреждениях. Часто объектом вербовки являются молодые женщины. Они нужны террористам, т.к. вызывают меньше подозрений у спецслужб и их легче подготовить к роли самоубийцы (в сравнении с мужчинами женщины являются более управляемыми).

Профилактика и борьба с проявлениями экстремизма и терроризма в молодежном обществе. Под влиянием социальных, политических, экономических и иных факторов, наиболее подверженных деструктивному влиянию, в молодежной среде легче формируются радикальные взгляды и убеждения. Молодежная среда в силу своих социальных характеристик и остроты восприятия окружающей обстановки намного легче и быстрее подвергается влияниям религиозных группировок и сект.

Навязываемая экстремистами система взглядов является привлекательной для молодых людей в силу простоты и однозначности своих постулатов, обещаний возможности незамедлительно, сей же час, увидеть результат своих

пусть и агрессивных действий. Именно поэтому подросткам следует прививать основы толерантности путем организации, например, уроков толерантности, просвитительских программ и семинаров по вопросам толерантности.

Религио́зный экстреми́зм — разновидность экстримизма, в основе которого лежит определённая религиозная идеология и деятельность (практика), присущие отдельным лицам, принадлежащим к различным религиозным организациям и конфессиям, группам и течениям, которые отличаются приверженностью крайне радикальным и фундаменталистким взглядам на толкование некого вероучения, стремятся вступить в непримиримое противостояние (включая всестороннее применение физического насилия, насильственный захват власти, насильственное изменение государственного строя) с существующими религиозными традициями с целью их коренного изменения или уничтожения. Основой религиозного экстремизма является проявление крайней степени жестокости и агрессивности в сочетании с демагогоей. Религиозный экстремизм способствует резкому росту напряженности, возникающему внутри религиозного сообщества. В современном мире религиозный экстремизм складывается, как вторжение в жизнь общества религиозных или же псевдорелигиозных организаций, при помощи которых делается попытка воплотить соответствующие модели поведения индивидов и переустройства как отдельно взятого религиозного общества (внутриконфессиональный и межконфессиональный экстремизм), так и всего мира посредством модели глобализации.

Кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социологии и истории Воронежского государственноготехнического университета Ю. В. Ахромеева отмечает, что религиозный экстремизм может иметь интеллектуальные, политические, психологические, религиозные, социальные и политические причины. Она указывает, что причины развития и распространения религиозного экстремизма могут «находиться в самом человеке, в его взаимоотношениях с членами семьи, родственниками, может быть обнаружен в противоречиях между внутренним миром экстремиста и окружающим обществом, между верой и поведением, идеалами и реальностью, религией и политикой, словами и поступками, мечтами и фактическими достижениями, светским и божественными». Кроме того причинами

религиозного экстремизма могут служить «отсутствие полноценного знания о целях и сути самой религии, правильного понимания её внутренней системы и целей, фанатичная нетерпимость и жестокость, которые заставляют экстремиста слепо следовать исключительно своим собственным предрассудкам и не позволяют принимать во внимание интересы окружающих людей и объективные обстоятельства, стремление к запретам и ограничениям, показная и постоянная чрезмерность в религиозном поведении и тенденция заставить других поступать так же»

Н. А. Наматов выделяет следующие причины:

- социальные и экономические кризисы
- разрушение структур политической сиситемы
- падение уровня жизни существенной части населения
- подавление властями инакомыслия и оппозиции, национальное угнетение
- стремление лидеров политических партий и религиозных групп ускорить осуществление своих целей

глобализации.

Я считаю, борьба против религиозного экстремизма и терроризма требует бдительности, осведомлённости и участия. Ни одна сторона не должна оставаться в стороне, не должно быть никаких транзитных зон.

Наша страна принимает активное участие в организации борьбы против международного терроризма, религиозного и политического экстремизма, проводимой мировым сообществом, выдвигает конструктивные предложения в этом направлении. 20-21 апреля 2001 г. в Ташкенте состоялось заседание глав государств Центральной Азии по экономическому сотрудничеству. На нём Президенты Узбекистана, Казахстана, Кыргызстана и Таджикистана обсудили вопросы, касающиеся региональной безопасности и межгосударственных отношений. Главы четырёх государств подписали «Договор о борьбе против терроризма, политического и религиозного экстремизма, международной организованной преступности и сотрудничестве, направленном на устранение угроз для государств региона». Эту работу продолжает Шавкат Мирзияев.

Я хотела бы подвести итог этой важной темы несколькими словами. Какие бы сложности и проблемы не встречались в вашей жизни – это все решаемо. Не подвергайтесь влиянию чужих, незнакомых вам людей. Они не помогут вам, все станет только хуже. Ведь из-за этих людей вы лишаете жизни не только

себя, но и ни в чем неповинных людей. Имейте свою силу воли и крепкий, непоколебимый дух. Знайте свою правдивую религию, дабы не слушать неверных. Так, и только так, мы сможем бороться!

REFERENCES

1. Актуальные вопросы исследования и профилактики экстремизма: Материалы междунар. на-уч.-практ. конф., 11—13 окт. 2004 г. – СПб., 2004.
2. Петрищев В. Заметки о терроризм
3. Аристов В.Н. Религиозный экстримизм: содержание, причины и формы проявления, пути приодоления.

MUSIQANING HAYOTIMIZDAGI O'RNI

Davlatova Munisa Hamidjon qizi
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti San'atshunoslik fakulteti Musiqa ta'limi yo'nalishi 23.2 guruhi talabasi
zilolaboronova@gmail.com
Ilmiy rahbar: **Abdullayeva Dilorom Negmatullayevna**

ANNOTATSIYA

Insonning komil bo'lib shakllanishi uchun hayotda ko'plab ehtiyojlari yuzaga keladi. Masalan, u intellektual faoliyat bilan shug'ullangach, albatta hordiq chiqarishi, kun davomida odatiy uch mahal ovqatlanishi va jismoniy faollik bilan ham shug'ullanishi lozim bo'ladi. Bundan tashqari, inson o'zining aqliy salohiyatini oshirish, ma'naviy jihatdan rivojlanish uchun ko'proq kitob o'qishi, turli bahsli mavzularda suhbatlashishi, fikr almashishi kerak. Inson tabiatida yana bir noodatiy, ammo muhim jihat bor — bu ruhiy oziqga bo'lgan ehtiyojdir. Ruhiyat – bu insonning ko'plab ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarishda, o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlashda asosiy omildir. Odamzodning barcha noaniq, mavhum his-tuyg'ulari aynan uning ruhiy dunyosiga bog'liq bo'ladi. Ruhiyat esa ozuqani musiqadan oladi.

Mazkur maqolada esa musiqaning inson hayotidagi o'rni, uning ruhiy holat va hissiyotlarga qanday ta'sir ko'rsatishi, shuningdek, musiqa turli davrlar va madaniy muhitlarda qanday ahamiyatga ega bo'lgani haqida so'z yuritiladi. Musiqa inson kayfiyatini yaxshilaydi, asabiylik va stressni kamaytiradi hamda jamiyatda birlikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, maqolada musiqaning ta'limdagi o'rni, yoshlarni tarbiyalashdagi roli va uning zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashuvi ham keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Musiqa, hayot, ruhiy holat, madaniyat, ta'sir, tarbiya, ijtimoiy birlik, emotsiya, texnologiya, san'at.

THE ROLE OF MUSIC IN OUR LIFE

ANNOTATION

Many needs arise in life for a person to fully develop. For example, after engaging in intellectual activity, he must definitely have a rest, eat three meals a day, and engage in physical activity. In addition, a person needs to read more books, talk on various controversial topics, and exchange ideas in order to increase his mental potential and develop spiritually. There is another unusual but important aspect of human nature - this is the need for spiritual nourishment. Spirituality is the main

factor in revealing many of a person's inner possibilities and strengthening self-confidence. All vague, abstract feelings of a person depend on his spiritual world. Spirituality receives nourishment from music.

This article discusses the role of music in human life, how it affects mood and emotions, and how music has been important in different eras and cultural environments. Music improves human mood, reduces nervousness and stress, and plays an important role in building unity in society. The article also extensively covers the role of music in education, its role in educating young people, and its integration with modern technologies.

Keywords: Music, life, mood, culture, influence, upbringing, social unity, emotion, technology, art.

KIRISH

Musiqa insoniyat tomonidan yaratilgan eng betakror san'at turlaridan biridir. U qalbdan tug'ilgan tuyg'ularni ohang orqali ifoda etadi va har bir insonning hayotida o'ziga xos, muhim o'ringa ega. Musiqa faqatgina ko'ngilxushlik vositasi emas, balki insonning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan kuchli san'atdir. Tarix davomida musiqa insonlar hayotida alohida o'rin egallab kelgan — uning orqali insonlar quvonch va qayg'ularini ifoda etishgan, turli bayram va marosimlarni nishonlashgan, hattoki davolanish maqsadida ham foydalanishgan. Bugungi kunda esa musiqa texnologiyalar bilan uyg'unlashib, zamonaviy insonning kundalik hayotining ajralmas bo'lagiga aylangan.[1]

Rassomchilik, me'morchilik, teatr kabi san'at turlari qatori musiqa ham inson hayotida alohida ahamiyat kasb etadi. Musiqa asarlari insonning ma'naviy olamini boyituvchi bebaho boylikdir; ular kishilarga estetik zavq bag'ishlaydi, ma'naviy oziqa beradi va estetik didni shakllantiradi. Musiqa inson bilan umr bo'yi hamroh bo'lib, har qanday holatda unga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Musiqa ostida mehnat samaraliroq bo'ladi, dam olish esa yanada maroqli kechadi. Shuningdek, insonlarning to'y, bayram, tantana yoki motam kabi hayotiy marosimlari ham, odatda, musiqa sadolari bilan bezaladi.[2]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Musiqa insonning ruhiy holatiga bevosita ta'sir ko'rsata oladigan kuchli vositadir. U quvonchli lahzalarda kayfiyatni ko'taradi, qayg'uli paytlarda esa yurakka taskin beradi. Shu sababli musiqa hayotimizning har xil vaziyatlarida – ishlayotganda, sayr qilayotganda yoki shunchaki dam olayotganda – doimiy hamrohimizga aylanadi.[3]

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, musiqa inson miyasi faoliyatini rag'batlantiradi, xotira va e'tiborni yaxshilaydi. Ayniqsa, klassik musiqaning

bolalarning rivojlanishiga ijobiy ta'siri bor. Shu sababli bolalar bog'chalarida musiqiy mashg'ulotlarga alohida e'tibor beriladi.

Musiqa shunchaki shaxsiy his-tuyg'ular ifodasi emas, balki ijtimoiy birlikni shakllantiruvchi kuch hamdir. Bayramlar, rasmiy marosimlar va ommaviy tadbirlar musiqasiz o'tmaydi – u odamlarni birlashtiradi, ularga ijobiy kayfiyat ulashadi.[4]

Bundan tashqari, musiqa xalqning madaniy merosini saqlashga xizmat qiladi. Har bir elatning o'ziga xos milliy kuy-qo'shiqlari mavjud bo'lib, ular orqali tarixiy an'analar, urf-odatlar va qadriyatlar keyingi avlodlarga yetkaziladi. Shu bois musiqa nafaqat estetik zavq ulashadi, balki tarbiyaviy jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

Bugungi kunda texnologiyalar rivoji bilan musiqa yaratish va undan bahramand bo'lish imkoniyatlari kengaygan. Raqamli platformalar orqali turli janrdagi musiqalarni istalgan paytda topish va tinglash mumkin. Bu esa musiqaning hayotimizdagi o'rnini yanada mustahkamlamoqda.[5]

Shu asosda aytish mumkinki, musiqa har bir inson hayotining ajralmas va muhim tarkibiy qismlaridan biridir. U ichki olamimizni boyitadi, hissiyotlarimizni boshqaradi va kundalik hayotga jon bag'ishlaydi. Musiqa orqali insonlar o'z kechinmalarini ifoda etadi, bir-birlarini yaxshiroq anglaydi va jamiyatda uyg'unlik yuzaga keladi.

Musiqaning tarbiyaviy, estetik hamda ijtimoiy ahamiyati beqiyosdir. U yosh avlodga milliy qadriyatlarni singdiradi, ularni san'atga oshno qiladi va ularning hissiy-intellektual rivojiga hissa qo'shadi.[6]

Texnologiyalar musiqaning ommalashuviga xizmat qilmoqda, bu esa uni istalgan vaqtda va joyda tinglash imkoniyatini yaratdi. Natijada musiqa bizning hayotimizda yanada chuqurroq o'rnashdi va keng ta'sir doirasiga ega bo'ldi.

Shunday qilib, musiqa – bu faqat san'at emas, balki inson qalbi, madaniyati va jamiyatining muhim qismidir. Uni asrash, o'rganish va avlodlarga yetkazish har birimizning muqaddas vazifamizdir.

XULOSA

Musiqa insoniyatning hayotida qiymatli va muhim san'at turidir. U faqatgina ko'ngilni yozib qolmay, balki ruhiy holatni muvozanatlash, ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashda ham katta rol o'ynaydi. Musiqa har bir insonning ichki dunyosini ohang orqali ifodalashga imkon yaratadi va shu bilan birga, milliy madaniy merosimizni saqlash va uni kelajak avlodlarga yetkazishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar musiqaning yanada ommalashishiga va uni har bir insonning kundalik hayotining ajralmas qismiga aylanishiga yordam berdi. Musiqaning dastlabki namunalarini insonning mehnat faoliyati yaratgan bo'lsa, ular marosimlarda ham yetakchi o'rinda bo'lgan. Hozirgi kunda ham har qanday udum

yoki marosim musiqa tusiga kirgan sadolar bilan o'tadi. Shuning uchun musiqaga bo'lgan qiziqishni oshirish, uni chuqurroq o'rganish va qadrlash har bir inson uchun muhim va foydalidir.

REFERENCES

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. G'ofurov D., Jo'rayev A. Musiqa madaniyati. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
3. Sharipova N., Sagdullayeva M. Musiqa tarbiyasi asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Usmonov Q. San'at va estetik tarbiya. – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
5. www.ziyonet.uz – O'zbekiston ta'lim portalidagi musiqa va madaniyatga oid materiallar.
6. www.britannica.com – Musiqa tarixi va psixologik ta'siri haqida maqolalar.

MUSTAQILLIK YILLARIDA TA'LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR

Shavkatova Yulduz.
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1- bosqich (kechki) talabasi.

Adamboyeva Umida.
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1- bosqich (kechki) talabasi.

Ilmiy rahbar: Arslon Komilovich Nafasov.
Chirchiq davlat pedagogika universteti fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi.

Anotatsiya: Biz ushbu maqolamizda O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishishi va mustaqillik yillarida ta'lim sohasida jumladan, maktab,maktabgacha ta'lim,oliy ta'lim tizimida olib borilgan islohotlar, ta'lim sohasiga doir qonunlar, ularning ijtimoiy hayotdagi talqini, shu sohaga doir prezidentimizning olib borgan ishlari hamda o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar haqida to'xtalib o'tamiz.

Kalit so'zlar: Jamiyat, ta'lim tizimi, o'zgarishlar, ma'rifat, axborot, sovet ittifoqi, o'quvchilar, mustaqillik, qonunlar, siyosat.

Аннотация: В данной статье мы остановимся на достижениях Республики Узбекистан и реформах, проведенных в сфере образования за годы независимости, в том числе в системе школьного, дошкольного образования и высшего образования, законах, касающихся сферы образования, их интерпретации в общественной жизни, работе нашего президента в этой сфере, взаимоотношениях учителей и студентов.

Ключевые слова:Общество, система образования, изменения, просвещение,информация, Советский Союз, студенты,независимость, законы, политика.

Abstract: In this article, we will discuss the independence of the Republic of Uzbekistan and the reforms carried out in the education sector during the years of independence, including in the school, preschool, and higher education systems, laws related to education, their interpretation in social life, the work of our president in this area, and the relationship between teachers and students.

Keywords: Society, education, changes, enlightenment, information, Sovet Union, students,independence, laws, politics.

Sovet ittifoq davrida ta'lim tizimi markazlashgan va qat'iy nazorat ostida bo'lgan.Ta'lim tizimi davlat tomonidan qat'iy boshqarilgan va ijtimoiy,siyosiy, iqtisodiy tizim bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Yaqin o'tmishga nazar tashlaydigan bo'lsak,sovet mustamlakachilik davrida O'zbekiston hududida sanoqli ta'lim muassasalari bo'lib, ularning aksariyati ta'lim darajasida bo'lmagan.Ulardan yetishb chiqqan mutahasislar mamlakat aholisining juda oz qismini tashkil etgan. Ba'zi hollarda odamlar savotsiz hatto oralaridan umumiy 11 yillik ta'limni egallamaganlari ham bor edi. Bu sovet hukumatining chuqur o'ylangan nayrangi bo'lib o'zbek xalqi uchun yod bo'lgan komunistik mafkura bilan millat ongini zabt etishga harakat qilgan.Shu asnoda xalqni qaramlikda, kuchli tazyiq ostida tutish,ularning bosh maqsadi bo'lgan.

O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar ko'pincha rasmiy,formal va qat'iy bo'lgan. O'qituvchilar tomonidan talab qilingan yuqori darajadagi intizom va o'quvchilarga nisbattan bosim, o'zlarining fikrini ochiq –oydin ifoda etisha olmagan.Ammo ozodlik ruhida kamol topgan xalqimiz mustaqillik uchun kurash olib borishdi va uzoq kutilgan kunga erishishdilar.

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng, 1997-yil "Ta'lim to'g'risida" qonun qabul qilinib, 9 yil umumiy maktab +3 yil litsey yoki kollej tizimi joriy qilindi.Prezidentimiz SH.M.Mirziyoyev tomonidan xalq ta'lim tizimiga oid 6ta farmon va qarorlar, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 21ta qarori qabul qilinib, bu sohadagi islohatlarning huquqiy- me'yoriy asoslari mustahkamlandi. Ota-onalar,jamiyatchilikning istaklari inobatga olinib,yurtimizda 11yillik maktab ta'lim tizimi qaytra tiklandi.2017-2019-yillarda respublika miqyosida 157ta umumta'lim maktabi yangidan qurildi va mavjudlari qayta ta'mirlandi.An'anaviy umumta'lim maktablaridan tashqari yangi turdagi maktablar ham ochilmoqda. Bulardan biri prezident maktabidir,bunda asosan iqtidorli o'quvchilar ilg'or tehnalogiyalar va standart o'quv dasturlari asosida ta'lim olishadi.

Prezidentimiz SH.M.Mirziyoyevning 2017-yil 30-sentyabrdagi Qaroriga muvifiq yurtimizda birinchi marta maktabgacha ta'lim vazirligi tashkil etildi.O'tgan qisqa davrda 980dan ortiq bog'chalar ishga tushirildi. So'ngi 2019-yil respublika bo'yicha bolalar bog'chalarining soni 1ming 400taga ortib, 6ming 367taga yetdi.Ularda ta'lim va tarbiya ishlari mazmun hamda sifat jihatidan eng ilg'or usul va vositalar yordamida olib borilmoqda.

Ta'lim tizimi aholining katta qismini jalb qildi. Umumiy o'rta ta'lim uzliksiz ta'lim tizimidagi asosiy bo'g'in bo'lib, u bilimlarning zarur hajmini beradi, mustaqil fikrlash,tashkilotchilik qobuliyati va amaliy tajriba ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'qituvchilarning oyliklari oshirildi. 2017-2020-yillar oralig'ida o'qituvchilarning ish haqi o'rtacha 2,5baravar oshirildi.Uzoq tumanlarga borib ishlaydigan pedagog kadrlar mehnatini rag'batlantirish bo'yicha aniq mezonlar belgilandi. Ularga 50%gacha qo'shimcha oylik ustamalari to'lanmoqda.Bu olis hududlarda yetishmayotgan mingdan ziyod o'qituvchilarni jalb etish imkonini beradi.O'quvchilarga ham qulayliklari uchun:maktablarga kompyuter sinflari va internet tarmog'i o'rnatildi, onlayn ta'lim platformalari, elektron darsliklar yaratildi.IT fanlari va dasturlashni o'rgatish maktab dasturiga kiritildi.

Xalqaro hamkorlik va xorijiy tillarga e'tibor kuchaytirildi masalan:ingliz tili,rus tili turk tili va boshqa xorijiy tillarni o'qitishga katta ahamiyat berildi. Xorijiy universitetlar va maktablar bilan hamkorlik yo'lga qo'yildi.Chet el ta'lim tizimi bilan o'zbek ta'lim tizimi solishtirildi va o'zaro tajribalar almashtirildi va bu yanada rivojlanishga hizmat qildi.

Umuman aytganda, mustaqillik yillarida mamlakatimizdagi uzluksiz ta'lim tizimini jahon talablari darajasiga ko'tarish doimo kun tartibida turdi.Oliy ta'lim sifatini,universitetlarning jahonning nufuzli universitetlari qatoridan joy olishi O'zbekistondagi oliy ta'lim oldiga qo'yilgan birlamchi talablardan bo'lib qolmoqda.Zero,yosh avlodning har tomonlama komol topishi uchun zamon ruhiga mos yangidan-yangi qonun loyihalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tadbiq etish bo'yicha innovatsion loyihalar ishlab chiqish, ta'lim tizimining barcha bosqichlarida sifat o'zgarishlariga erishish bo'yicha aniq chora-tadbirlar yanada kuchaytirilmoqda.Ta'lim sohasi bo'yicha yana bir qator o'zgarishlar kiritilmoqda,bunga alohida davlat tomonidan e'tibor qaratilmoqda,244ató-kamchiliklar o'rganilib ularni bartaraf etishga harakat qilinmoqda.

REFERENCES

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murajaatnomasi.28.01.2020.www.lex.uz
2.O'zbekiston tarixi (1917-1991-yillarda).2 tom.Mas'ul muharirlari: R.Abdullayev,M.Rahimov.-Toshkent:O'zbekiston,2019.
3.I.A.Karimov O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida.-Toshkent: O'zbekiston ,2011.
4.Sh. Mirziyoyev.Yangi O'zbekiston strategiyasi. O'zbekiston nashtiyoti Toshkent .2021.
5.O'zbekiston tarixi.R.H.Murtazayevaning umumiy tahriri ostida.-Toshkent,2005.

MUSTAQILLIKDAN KEYINGI DASTLABKI QADAMLAR

Rahimova Sevinch Sobir qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich yo'nalishi 24/9-guruh talabasi
Ilmiy rahbar: Ilmurodova Feruza Shakirovna

ANNOTATSIYA:
Mustaqillikdan keyingi dastlabki yillar O'zbekistonning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida juda muhim davr bo'ldi. Mamlakat mustaqillikka erishgach, yangi siyosiy tizimning asoslari yaratilib, iqtisodiy islohotlar amalga oshirildi. Markazlashtirilgan iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tish, yangi valyutani joriy etish, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarida islohotlar, xalqaro aloqalar o'rnatish kabi ko'plab ijobiy o'zgarishlar amalga oshirildi. Biroq, bu jarayonlar o'ziga xos qiyinchiliklar va muammolarni ham yuzaga keltirdi. Ushbu maqolada, mustaqillikdan keyingi dastlabki qadamlarda amalga oshirilgan islohotlar va ularning muammolari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar : Mustaqillik, Siyosiy islohotlar, Iqtisodiy islohotlar, Bozor iqtisodiyoti, Valyuta islohoti, Xalqaro aloqalar, Ta'lim islohotlari, Ijtimoiy islohotlar

АННОТАЦИЯ:
Первые годы после обретения независимости были крайне важными для политического, экономического и социального развития Узбекистана. После достижения независимости были заложены основы новой политической системы, проведены экономические реформы. Переход от централизованной экономики к рыночной, введение новой валюты, реформы в системе образования и здравоохранения, установление международных связей — все эти положительные изменения были реализованы. Однако эти процессы также сопровождались определенными трудностями и проблемами. В данной статье анализируются реформы, проведенные в первые годы независимости, а также проблемы, с которыми они столкнулись.

Ключевые слова : Независимость, Политические реформы, Экономические реформы, Рыночная экономика, Реформа валюты, Международные связи, Реформы в области образования, Социальные реформы

Mustaqillikka erishilganidan so'ng, O'zbekistonning hayotida tub o'zgarishlar boshlandi. Endi mamlakatimiz boshqa davlatlar buyruqlariga qaramay, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy-ma'rifiy sohalarda o'zining mustaqil qarorlarini qabul qila boshladi. Mustaqillikning dastlabki kunlarida jamiyatni yangilash,

demokratiyaga asoslangan davlat qurish kabi murakkab masalalar muhokama qilindi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimov mustaqillikning ilk kunlaridayoq eski tuzumning asorati osonlikcha yo'qolmasligini ta'kidlagan edi, va amalda ham shu holat kuzatildi. Islom Karimov o'zining iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va ma'naviy sohalarda bosqichma-bosqich amalga oshirilgan islohotlari orqali O'zbekistonning mustaqil taraqqiyot yo'lini belgilab berdi. Mustaqillikdan keyin O'zbekistonda yangi siyosiy tizim yaratish uchun bir qancha muhim qadammalar qo'yildi. Birinchi navbatda, mustaqillik e'lon qilindi va mamlakatning yangi Konstitutsiyasi 1992-yilda qabul qilindi. Bu Konstitutsiya O'zbekistonning suverenitetini ta'minlash, fuqarolar huquqlarini himoya qilish va demokratik asosda rivojlanish yo'lini belgilashga xizmat qildi. Biroq, siyosiy tizimni o'zgartirishda muammolar ham yuzaga keldi, chunki eski sovet tizimining qoldiqlari hali ham kuchli edi va demokratik o'zgarishlarga to'sqinlik qilishi mumkin edi. Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston, o'zining tashqi siyosatini mustaqil ravishda olib borishga muvaffaq bo'ldi. BMTga a'zo bo'lishi, boshqa xalqaro tashkilotlarda faol ishtirok etishi mamlakatga o'zining strategiyasini aniqlashda mustahkam poydevor yaratdi. Yurtimizning milliy manfaatlariga mos keladigan tashqi siyosatning amalga oshirilishi, davlat obro'-e'tiborining mustahkamlanishi va iqtisodiy samaradorlikning oshishi bilan birga, xalqaro miqyosda O'zbekistonning pozitsiyasi tobora mustahkamlanib bordi.

Bozor iqtisodiyotiga o'tishning boshlanishi ham juda muhim bosqich bo'ldi. Xususiy mulkni yaratish, mulkni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish jarayonlari amalga oshirildi. Mulkni xususiylashtirish va iqtisodiyotning ko'p ukladli tizimga o'tishi, davlat monopoliyasining tugatilishi, iqtisodiy erkinlikning kuchayishi – bularning barchasi mamlakatning iqtisodiy mustaqilligini mustahkamlashga xizmat qildi. O'zbekistonning iqtisodiy tizimida xususiy mulkni shakllantirish, kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishi hamda xorijiy investitsiyalarni jalb etish iqtisodiy o'sishning muhim manbai bo'ldi. O'zbekistonning ijtimoiy siyosati ham mustaqillik yillarida jiddiy yangiliklar bilan boyidi. Prezident Islom Karimovning tashabbuslari bilan ijtimoiy adolatni ta'minlashga, aholining turmush darajasini oshirishga va aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirishga katta e'tibor berildi. Shuningdek, ta'lim tizimida tub o'zgarishlar amalga oshirildi, huquqiy bilim va huquqiy ongni oshirish borasida muhim ishlar olib borildi. O'zbekistonda yangi huquqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirildi. Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekistonda ijtimoiy sohada ham o'zgarishlar bo'ldi. Ta'lim, tibbiyot va ijtimoiy himoya tizimlarida islohotlar boshlandi. Shuningdek, milliy qadriyatlarni tiklash va o'zbek tilining davlat tili sifatida rasmiy maqomi mustahkamlandi. Ammo bu sohalarda to'liq muvaffaqiyatga erishish uchun vaqt

kerak edi, chunki eski tizimning qolgan qoldiqlari yangi talablar bilan uyg'unlashib ketish oson bo'lmadi.

Islom Karimovning "Islohot – islohot uchun emas, balki inson uchun" shiori ostida amalga oshirilgan barcha islohotlar insonparvarlik, adolat va barqarorlik prinsiplariga asoslangan edi. O‘zbekistonning rivojlanishining asosiy yo‘nalishlari ijtimoiy himoya, adolatli iqtisodiyot va mustahkam huquqiy tizimni yaratish edi. Islom Karimov o‘zining liderlik yuksak fazilatlari va jasorati bilan mamlakatni mustaqil rivojlanish yo‘liga olib chiqdi. Mustaqillikka erishganidan so'ng, O'zbekiston yangi xalqaro aloqalar o'rnatishga harakat qildi. Respublikada bir nechta xalqaro tashkilotlarga a'zo bo'ldi, shu jumladan Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), Yevropa Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkiloti (YEXHT) va boshqa xalqaro iqtisodiy va siyosiy tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirdi. Shu bilan birga, yangi tashqi siyosat, avvalambor, O'zbekistonning hududiy xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan edi. Shuningdek, o‘zini ishonchli va kuchli demokratik davlat sifatida tanitish uchun barcha jabhalarda keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Bundan tashqari, mustaqillikni mustahkamlash jarayonida O‘zbekistonning tashqi siyosatida ham muhim o‘zgarishlar bo‘ldi. O‘zbekiston, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirishda o‘zining suveren huquqlarini himoya qilish, davlat manfaatlarini ilgari surish va jahon hamjamiyatidagi obro‘-e’tiborini oshirishga erishdi. Mamlakatning milliy manfaatlarini ko‘zlab amalga oshirilgan tashqi siyosat, iqtisodiy islohotlar va ijtimoiy muammolarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlar O‘zbekistonni yangi mustaqil davlat sifatida dunyo miqyosida tanitdi.

Shu tarzda, O‘zbekistonning mustaqillik yillaridagi barcha islohotlari va o‘zgarishlari, shuningdek, zamonaviy demokratiya, iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy adolatni ta’minlash yo‘lidagi katta qadamlar jamiyatimizning yuksalishiga xizmat qilmoqda.

Mustaqillikdan keyingi dastlabki yillar O'zbekiston uchun muhim va qiyin davr bo'ldi. Mamlakat o'ziga yangi yo'nalishlar, yangicha iqtisodiy tizim va yangi siyosiy struktura yaratishga harakat qildi. Siyosiy va iqtisodiy tizimdagi o'zgarishlar bir qancha muammolarni keltirib chiqarsa-da, mamlakat asta-sekin o'z barqarorligini ta'minlashga erishdi. Mustaqillikning dastlabki yillaridagi bu tajriba, mamlakat uchun mustahkam asos yaratdi va keyingi yillarda yanada rivojlanish uchun zarur bo'lgan yo'nalishlar belgilandi.

REFERENCES

1.Karimov I.A. O‘zbek xalqi hech qachon hech kimga qaram bo‘lmaydi.-T.:O‘zbeki ston, 2005. –B.4
2. 11-sinf O’zbekiston tarixi darsligi

3. O'zbekistonning eng yangi tarixi fanidan o'quv uslubiy majmua (1-kurslar uchun) Toshkent- 2023
4. Islom Karimov, "Yuksak Ma'naviyat – Yengilmas Kuch"
5.https://inlibrary.uz/index.php/financial-reporting-standards/article/view/19126?ysclid=m7tafvt3b0675189308
6.https://islomkarimov.uz/uz/news/vazhnye-shagi-na-puti-k-nezavisimosti?ysclid=m7taqf1oko886624352

REGISTON MAYDONI – SHARQ ME'MORCHILIK DURDONASI

Murodova Feruza Bahodir qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti (kechki) 1-kurs talabasi
O'rinboyeva Xumora Akmal qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti (kechki) 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o 'qituvchisi
Nafasov Arslon Komilovich

ANNOTATSIYA

Milliy mustaqillikka erishishimiz tufayli ona tariximiz to'g'risidagi chin haqiqat yuzaga chiqadi, uning qofiyasini to'sib turgan "oq" va "qora" dog'lar butkul supurib tashlandi. Buning orasida katta tarix yaratgan xalqimizning yuksak dahosi, ne-ne buyuk ajdodlarimizning yorqin siymosi, ularning mangulikka daxldor o'lmas merosi yangidan to'la kuch bilan namoyon bo'ladi. Registon – qadimiy Samarqandga tashrif buyurgan sayyohlar bu muazzam shaharning yuragi bo'lmish Registon maydoni va unda qad rostlagan uch madrasaning ko'rki, salobatidan hayratga tushadilar. Uning nafis go'zalligini soatlab tomosha qiladilar, sehirli taraladigan sukunat qo'shig'ini tinglaydilar.

Kalit so'zlar: Registon, O'zbekiston, mustaqillik, maydon, milliy, tarixiy, shahar, prizedent, davlat, xalq, turizm,meros.

Аннотация: Хотя наша мама независимость, действительно верна в историю нашей матери, появляется «белые» и «белые» пятна заблокировали его рифму. В разгар этого высокий гений нашего народа создал великую историю, какова яркая фигура наших великих предков, их интерпретирующее послушное наследие проявляется полной силой. Регистан. Туристы, которые посещают Самарканд, поражены площади Регистан, сердцем этого величественного города и слепым, красиво построенным. Он часами смотрит свою элегантную красоту и слушает песню волшебного молчания.

Ключевые слова: Регистан, Узбекистан, Мадраса, район, национальный, исторический, город, при Призиден, штат, люди, туризм, туризм, наследство.

Annotation: Though our mother independence, truly true about our mother history emerges, the "white" and "white" spots blocked its rhyme. In the midst of this, the high genius of our people created a great history, what is the bright figure of our great ancestors, their interpretive dutiful heritage is manifested by full force. Registan - the tourists who visit Samarkand are amazed by Registan Square, the heart of this

majestic city and the blind, beautifully built. He watches his elegant beauty for hours, and listen to a song of the magic silence.

Keywords: Registan, Uzbekistan, Madrasa, Areas, National, Historical, City, Priseditation, State, People, Tourism, Tourism, inheritance.

Kirish.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

1989-yil 23-iyunda Islom Karimov O'zbekiston Kommunistik Partiyasi Markaziy Qo'mitasining birinchi kotibi lavozimiga saylandi. U mamlakatdagi milliy manfaatlarni himoya qilish va mustaqillik sari intilishni boshqarishga harakat qildi. 1991-yil 19-21-avgust kunlari Moskva davlat to'ntarishini amalga oshirishga urindi (GKChP voqeasi). Biroq, bu urinish muvaffaqiyatsiz yakunlandi va SSSRning parchalanish jarayoni tezlashdi. 1991-yil 31-avgust – Mustaqillik e'lon qilindi. O'zbekiston Oliy Kengashining navbatdan tashqari sessiyasida "O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to'g'risida"gi qonun qabul qilindi va O'zbekiston mustaqil davlat deb e'lon qilindi. O'zbekiston davlatining qadimiy shaharlaridan biri - Samarqand bo'lib, uning rasmiy markazi Registon maydoni hisoblanadi. Registon so'zi "qumli joy" degan ma'noni anglatadi. Registon maydonida hukmdorlarning farmonlari o'qilgan, turli bayramlar va tadbirlar o'tkazilgan. Ushbu me'moriy majmua Ulug'bek, Tillaqori, va Sherdor madrasalaridan tashkil topgan. Madrasalarning devorlari koshinli bezaklarga ega, madrasa eshiklariga esa Qur'on oyatlari va suralari bitilgan. Markaziy Osiyodagi me'morchilikning eng noyob namunalarini o'z ichiga olgan Registon maydoni 2001- yilda YuNESKO tomonidan Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan.

Ulug'bek madrasasi. majmuadagi birinchi madrasa bo'lgan Ulug'bek madrasasi 1417-1420 yillarda temuriylardan bo'lgan sulton va olim Ulug'bek tomonidan qurilgan. Ulug'bek madrasasi XV asrning eng nufuzli ta'lim dargohlaridan biri bo'lgan. Ushbu madrasa talabalari orasidan ko'plab olimlar va faylasuflar yetishib chiqqan.

Sherdor madrasasi. 1619-1635 yillarda qurilgan madrasasi Ulug'bek madrasasining ro'parasida joylashgan. Madrasa 2 qavatdan iborat. Madrasaning nomi kirish qismidagi oq ohuni quvayotgan sher tasviridan kelib chiqqan. binoning rejalashtirilishi va bezaklarida Ulug'bek madrasasi asos qilib olingan. Ushbu madrasada, o'z davrida ilmi toliblar uchun ikkita qo'shimcha qishki o'quv zali ham barpo etilgan.

Tillaqori madrasasi. Ulug'bek va Sherdor madrasalarining o'rtasida joylashgan U 1646-1660- yillarda Yalangto'shbiy Bahodir tomonidan qurdirilgan. Ushbu obida bezaklarida ko'p miqdorda oltin qo'llanilganligi sababli bu madrasa "Tillaqori" ya'ni

"tilladan ishlov berilgan" den nomlangan. "Tillaqoridan" nafaqat madrasa, balki markaziy jome' masjidi sifatida ham foydalanilgan. Bugungi kunda ham Registon maydonida festivallar, konsert dasturlari kabi turli tadbirlar o'tkazib kelinadi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, Registon maydoni davlat e'tibori va xalqaro hamjamiyatning diqqat markaziga tushdi. Registon maydonini saqlab qolish bo'yicha keng ko'lamli ta'mirlash ishlari boshlandi. 1990-yillardan boshlab madrasalarning devorlari, koshinkor naqshlari va minoralari mustahkamlandi. Tillaqori madrasasi va boshqa inshootlarning ichki qismi ta'mir qilinib, tarixiy qiyofasi tiklandi. O'zbekiston hukumati Registon maydonini turizm markaziga aylantirishga katta e'tibor qaratdi. YUNESKO tomonidan Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilishi maydonning xalqaro miqyosdagi ahamiyatini oshirdi. Registon bugungi kunda O'zbekistonga tashrif buyuradigan sayyohlarning eng ko'p boradigan joylaridan biriga aylandi. Mustaqillikdan so'ng Registon maydonida turli madaniy festival va bayramlar o'tkazila boshlandi. "Sharq taronalari" xalqaro musiqa festivali 1997-yildan boshlab har ikki yilda bir marta shu yerda o'tkaziladi. Mustaqillik tantanalari, xalqaro forumlar va san'at kechalari Registon maydonini jonlantirdi.

Xulosa

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, Registon maydoni tarixiy va madaniy meros sifatida yanada yuksaldi. Uning restavratsiya qilinishi, xalqaro e'tirofga sazovor bo'lishi va turizm markaziga aylanishi mamlakatning o'z tarixiga bo'lgan hurmatining yorqin ifodasidir. Bugungi kunda Registon nafaqat o'tmish shon-shuhratini aks ettiruvchi yodgorlik, balki kelajak avlodlar uchun bebaho ma'naviy merosdir.Registon maydoni – Sharq me'morchilik san'atining betakror durdonasi bo'lib, u o'zining nafisligi, ulug'vorligi va tarixiy ahamiyati bilan ajralib turadi. Ushbu maydon Samarqandning yuragi desak mubolag'a bo'lmaydi. Registon nafaqat O'rta Osiyo, balki butun Islom olamining ilm-fan va madaniyat markazi bo'lgan. U asrlar davomida sayyohlar, olimlar va savdogarlarning e'tiborini tortib kelgan. Uning gumbazlari, sirlangan koshinlari va nozik naqshlari Sharq me'morchiligining eng go'zal jihatlarini aks ettiradi. Bugungi kunda Registon maydoni sayyohlarni o'ziga jalb qiluvchi muqaddas qadamjo va madaniy meros obidasi sifatida qadrlanadi.

REFERENCES

1. Mirziyoyev SH.M. Qonun ustuvorligi va inson ma'nfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi qabul qilinganining 24-yiligiga bag'ishlangan tantanali marosimidagi ma'ruzasi. Toshkent: O'zbekiston, 2017.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH. Mirziyoyevning 2018-yil 5-iyundagi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda

amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-3775-sonli qarori.

3. Karimov I.A. O'zbekiston – mustaqillikka erishish ostonasida - Toshkent: O'zbekiston, 2011.

4. "Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch" I.A.Karimov. "Ma'naviyat", 2010.

5. Abduqayumov A " Samarqand – tarix va madaniyat markazi " – Toshkent: Fan, 2005

6. YUNESKO Markaziy Osiyoning madaniy merosi – Parij: YUNESKO nashriyoti, 2001.

7. Muhammadjonov A. Samarqand: " Tarix va madaniyat" - Toshkent: Ma'naviyati,2015.

8. Sodiqov U. " O'zbekistonning madaniy merosi va turizm rivoji "– Toshkent: Turon – Iqbol,2021.

9. " Yangi O'zbekiston Strategiyasi" Toshkent - O'zbekiston,2021. Mirziyoyev SH.M.

10. I.Karimov. " Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q".7-jild.T.,1999.

MUVAFFAQIYATGA ELTUVCHI YO'L

Yusupova Lola
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha talim yo'nalishi
1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar:Tadjibayeva Ruxshona Oktamovna
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Muvaffaqiyatga eltuvchi yo'l bu albata ilm olish yo'lidir tolibi ilm yo'lidir bu yo'lda parhezkor irodali bo'lish lozim. Ustozni hurmat qilish va ustozning bergan ilmlariga to'g'ri amal qilish bilan hosil bo'ladi.Tolibi ilm vaqtini befoyda narsalarga sarflamasligi kerak. Maqolada Muvaffaqiyatga eltuvch yo'l avvalo tolibi ilm bo'lish kerak.Tolibi ilm bo'lish uchun ko'proq kitob o'qishi xotirani mustahkamlashi axborotlarni to'g'ri qabul qilish,vaqtni to'g'ri taqsimlash ustozlarni hurmat qilish parhezkor bo'lish va ilm qanday olishi bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar:Ilm olish, vaqtni to'g'ri o'tkazish, muvaffayat, parhezkorlik, ustoz va tolibi ilm, kitob o'qish.

"Zamonamizning ko'plab yoshlarida ilm o'rganish borasidda jiddu jahdlari yaxshigina harakatlari bo'lsada, ilm hosil qila olmayotganlarning shohidi bo'lib, ko'p mulohazaga bordik. Ushbu ulug' maqsadlarning hosil bo'lishida ularga odob axloq buloqlari hisoblanadilar.Payg'ambarimiz alayhissalom aytadilar: Har bir musulmoning ilm talab qilishi farzdir. Ma'lumki, har bir ishning ilmini bilish uni oxiriga yetkazish va mukammal ado etishga asosiy omil bo'ladi. Mo'tabar manbalarda mashoyixlarimiz; Ilmning avzali hol ilmini bilmoq deb ta'kidlaganlar Hozir bajarilishi lozim bo'lgan amalning ilmini bilmog'i insonga buyiriladi.Shunda qiladigan ishi nuqson va kamchiliklardan holi va ilm bilan bo'lgan sababidan mukammal bo'ladi.Inson orzu maqsadlariga ilm orqali etishadi"[33]

Ilm olish oson ish emasligi shuning uchun sabr toqatli va qat'iyatli bo'lish kerak.Har kuni muntazam ravishda ilm olishga vaqt ajratish va o'rganilgan mavzularni takrorlash muhimdir.Imom Zarnujiy ilm olish albata odobiga katta e'tibor beradi:uning fikricha ilm olishda o'zini tutish ustozga hurmat ko'rsatish, odoblari muhim ahamiyatga ega. Ilm olish odobi ilmning barakasini oshiradi va insonni kamtarin qiladi. Imom Zarnujiyni fikricha ilm olish hech qachon to'xtamasligi kerak. "Beshikdan qabrgacha ilm izla" degan naql ham bejiz aytilmagan. Ilm amalda qo'llanilgandagina jamiyatga foyda keltiradi va insonga nur bag'ishlaydi. Muvaffaqiyatli kishilar uchun kitob o'qish, bu –

[33]"Ilm olish sirlari" Imom Zarnujiy Munir nashriyoti, Toshkent- 2024,3- bet.

kunlik odatlarining ajralmas qismi. Siz ham kitob o'qishni kundalik odatga aylantiring. Ko'proq kitob o'qing!

Jamiyatimizdagi insonlar hozirda yashashlari kerak bo'lgan hayotning o'ndan birini yashamoqdalar! Yoki bundan ham ozroq! Bu moliyaviy ishlab chiqarishda bo'ladimi, aqliy madaniyatda bo'ladimi, yo sihat salomatlikda bo'ladimi, baribir. Hayotlarining qolgan qismi dangasaligu hafsalasizliklar orasida yo'q bo'lib ketmoqda! Yoki behuda vidiyolarni ko'rish bilan yo'qotilmoqda! Hech narsa qilmasdan boy berilmoqda! Baxtli yashashlari uchun yetishmay turgan narsa vaqtni to'ldirish yo'llarini o'rganishlari hamda uni shariat va aql hukmiga bo'ysindirishlaridir"[34]

Ko'pchilik o'z vaqtini behida narsalarga sarflaydi, o'z qobilyatlarini rivojlantirmaydi va o'z maqsadlariga erishmaydi. Odamlar o'z moliyaviy, aqliy va jismoniy salomatlik sohalarida yaqqol ko'rinadi. Odamlar o'z moliyaviy ahvoloni yaxshilash, bilim olish jismonoy mashqlar bilan shug'ullanish va sog'lom turmish tarzini olib borish uchun yetarli harakat qilmaydilar.

Zamonaviy texnologiyalar ayniqsa ijtimoiy tarmoqlar va video o'yinlar, odamlarning dangasaligini kuchaytirmoqda. Vaqtni to'g'ri boshqarishlari uchun insonlar o'z maqsadlarini aniqlashlari reja tuzishlari va o'z vaqtlarini ustuvor vazifalarga sarflashlari kerak. Shuningdek, ular behida narsalarga vaqt sarflashdan qochishlari va o'z vaqtlarini mazmunli narsalarga sarflashlari kerak. Muvaffaqiyatga eltuvchi yo'lda dangasalikdan qochish, vaqtni to'g'ri boshqarish va mazmunli narsalarga sarflashlari kerak.

XULOSA:

Muvaffaqiyatni boylik puli ko'p bo'lish uy mashinalari bo'lish deb bilmasligimiz kerak aslida muvaffaqiyat bu ustozlarni va ota-onani rozi qilish ilm o'rganishdir! Tolibi ilm vaqtni doim bemani narsalardan asrashi lozim, doim bo'sh vaqtlarida kitob o'qish yoki bironta to'g'ri ma'lumot olishi kerak. Olgan ilmlariga amal qilishi lozim. Ilm insonni muvaffaqiyatga eltuvchi va u orqali inson orzu maqsadlariga erishadi!

REFERENCES

1."Ilm olish sirlari" Imom Zarnujiy Munir nashriyoti, Toshkent- 2024,3- bet.
Ulamolar nazdida vaqtning qadri.Abdulfattoh Abu G'uda.Munir nashriyot,Toshkent-2024,186-187- bet.
2. "Ulamolar nazdida vaqtning qadri",Abdulfattoh Abu G'uda, Munir nashriyot,Toshkent-2024,186-187- bet.

[34] "Ulamolar nazdida vaqtning qadri", Abdulfattoh Abu G'uda,Munir nashriyot,Toshkent-2024,186-187- bet.

IJTIMOIY TARMOQLARDA AXBOROT XURUJLARI

Muxammadiyeva Muxlisa
Chirchiq Davlat Pedagogika UniversitetiBiologiya 24/1 g uruh talabasi
Ilmiy rahbar: **Ilyosov Shohrux**

Annotatsiya. Globallashuv haqiqatda insonning nafaqat moddiy hayot tarziga, shu bilan birga ma'naviyati, ruxiy olamiga ham sezilarli ta'sir o'kazmokda. Har kuni virtual makonda bir necha milliondan ziyod axborot resurslarining paydo bulishi, uning har daqiqa sayin o'sib borayotganidan dalolat beradi. Global tarmoq afzalliklarini inkor etmagan holda, uning insoniyat madaniyatiga tug'dirayotgan havf-xatarlari to'g'risida so'z yuritishga to'g'ri keladi

Kalit so'zlar: Internet, axborot, server, sayt, Internet, dastur, RED, virtual, to'plamlar, axborot urushi, xavfsizlik administratori, kreking, hack, xavfsizlik administratori, avtomatlashtirilgan axborot tizimlari.

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoq va messenjerlar "Ommaviy madaniyat" targ'ibotida yetakchi o'rinlarni egallab kelmoqda. Bu hol odob-axloq, milliy va diniy qadriyatlarga hurmat pasayishi kabi ko'plab noxushliklarni keltirib chiqaryapti. Yoshlarning hayosizlarcha kiyinishi, tanalariga rasm chizdirishi, quloq va burunlarini teshib, "zirak" taqib olishlari, qiz bolalarning o'g'il bolalarga o'xshab kiyinishi kabi "moda" unsurlari aynan internet orqali yoyilayotgani aniq. Internetdagi g'oyaviy tuzoqlar go'yo madaniyatga o'xshashi va yoshlarga moydek yoqishi bilan ham xatarlidir. Insoniy axloqda ters olomoncha madaniyat ayrim yoshlar ongiga chang solib, ma'naviyat kushandasiga aylanmoqda. Achinarlisi, mazkur "madaniyat" ta'siriga berilib qolganini yoki uning qurboniga aylanayotganini ko'pincha yoshlar o'zlari sezmaydi. Global axborot tizimidagi xabarlarni "filtrsiz" qabul qilish oqibatida yoshlar ongi zaharlanmoqda. Masalan, biror kerakli ma'lumotni olish maqsadida saytga kirgan yoshlarning "falonchi mashhur shaxs halokatga uchradi" kabi shov-shuvli e'longa ko'zi tushadi va beixtiyor uni ochadi. U yerda esa yana bir sayt ochiladi va unda aldamchi xabarlarning davomini o'qiydi. Shu tariqa g'o'r yoshlar g'alamislarning tuzog'iga ilinadi. Bunday jirkanch "madaniyat" ta'siriga berilgan o'smir loqayd, hayotga yengil-yelpi qaraydigan, yurt ravnaqi va xalq tinchligiga befarq kimsa bo'lib ulg'ayadi. Shuningdek, "ommaviy madaniyat" tuzog'iga ilingan bolalar inson istagan ishini qilaverishi mumkin, deb biladi, ya'ni o'taketgan manqurtga aylanib qoladi. Ijtimoiy tarmoqlarning oila va jamiyat barqarorligiga solayotgan eng katta tahdidlaridan yana biri – ulardagi muloqotlar sababli ko'plab tinch-totuv oilalar barbod bo'lib ketayotganidir.

Ijtimoiy tarmoqlardagi madaniy transformatsiya, integratsiya va diffuziya madaniy elementlar, g'oyalar, qadriyatlar va amaliyotlarning qanday o'zgarishi, boshqa madaniyatlar bilan aralashishi va onlayn ijtimoiy platformalarda tarqalishini anglatadi. Ijtimoiy tarmoqlar madaniy o'zaro ta'sirlar uchun kuchli kanalga aylandi, bu turli xil kelib chiqishiga ega bo'lgan shaxslarning qanday bog'lanishi, muloqot qilishi va madaniy o'ziga xosliklarini baham ko'rishiga ta'sir qiladi. Bu jarayonlar ijtimoiy tarmoqlarda qanday sodir bo'ladi: Ijtimoiy tarmoqlarda madaniy transformatsiya, integratsiya va diffuziya Ijtimoiy tarmoqlar odamlarga turli madaniyatlarning yangi g'oyalari va istiqbollarini ochib berish orqali madaniy transformatsiyalarda muhim rol o'ynashi mumkin. Turli mazmun va o'zaro aloqalarga ta'sir qilish mavjud madaniy me'yorlar va e'tiqodlarga qarshi chiqishi mumkin, bu esa madaniy moslashuv va transformatsiyalarga olib keladi. Masalan, foydalanuvchilar boshqa madaniyatlarning jihatlarini qabul qilishlari (multikulturalizmni) yoki boshqalar bilan o'zaro munosabatlar ta'sirida yangi madaniy amaliyotlarni ishlab chiqishlari mumkin

Ijtimoiy tarmoqlar madaniy almashinuv uchun virtual maydonni taqdim etadi, bu yerda shaxslar madaniyatlararo suhbatlarda qatnashishi, an'analarni baham ko'rishi va madaniy tadbirlarni birgalikda nishonlashi mumkin. Ushbu almashuv madaniy xilma-xillikni o'zaro tushunish, qadrlash va hurmat qilishni rivojlantiradi. Ijtimoiy tarmoqlar o'z-o'zini ifoda etish va o'xshash odamlar bilan aloqa qilish uchun platforma taklif qilish orqali odamlarning madaniy o'ziga xosligiga ta'sir qilishi mumkin. Foydalanuvchilar o'zlarining madaniy o'ziga xosliklari, merosi va qadriyatlarini ochiqchasiga ta'kidlashlari va nishonlashlari mumkin, bu madaniy g'urur va imkoniyatlarni oshirishga hissa qo'shadi. Ijtimoiy tarmoqlar madaniy harakatlar va ijtimoiy faollikni kuchaytirishi mumkin. Turli madaniyatlarga mansub odamlar madaniy muammolarni hal qilish, ijtimoiy o'zgarishlarni rag'batlantirish, madaniy meros va saqlash haqida xabardorlikni oshirish uchun onlayn tarzda birlashishi va safarbar etilishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlar ko'p tilli muloqotni ta'minlaydi, til to'siqlarini yo'q qiladi va madaniyatlararo muloqotni rag'batlantiradi. Shaxslar turli tillardagi kontent bilan shug'ullanishlari, til almashinuvini va o'rganish imkoniyatlarini rivojlantiradi.

Tadqiqotchilarning ijtimoiy tarmoq haqidagi xulosasiga ko'ra, yaqin o'tmishdagi avlod vakillari muloqot vositasi sifatida sms xabarlarini afzal ko'rishgan bo'lsa, hozirgi avlod onlayn tartibidagi suhbatlarni ustun qo'ymoqda. So'rovnomada ishtirok etgan vakillarning aksariyati ijtimoiy tarmoqdagi suhbatni turli ziyofat va uchrashuvlar, musiqa va do'stlar davrasidanda ustun qo'yishi ma'lum bo'ldi. Mavzuga doir navbatdagi fakt bundan xam o'tib tushadi. Vashington universiteti professori Frederik Zimmerman 4 yoshdan 11 yoshgacha bo'lgan 1266 nafar bola

o'rtasida tadqiqot o'tkazib, bunday xulosaga keldi: "Aslida boladagi jizzakilik, jahldorlik, betkachoparlik holati vahshiy televideo, kompyuter o'yinlari ta'sirida emas, ota-onaning beparvoligi bois kelib chiqadi. Go'dak o'ziga shu tarzda e'tibor tortishga urinadi. Ota-onasidan topa olmagan mexrni mitti qalb, albatta, "temir qutilar"dan izlaydida!" Bu jarayon hayotimizda o'z aksini topmoqda. Masalan, ijtimoiy tarmoqlar nafaqat yoshlarning asosiy vaqtini o'tkazuvchi, balki ommaviy axborot vositalarining o'rnini bosuvchi vositaga aylandi.

REFERENCES

1.Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. –Т.: Ўзбекистон, 2019.
2.Медиа ва ахборот саводхонлигини шакллантиришнинг педагогик жихатлари. Ўқув-амалий қўлланма. – Extremum-press, 2017. – 142 б.
3.Арасту. Ахлоқи Кабир. Поэтика. – Т.: «Янги аср авлоди», 2004.
4.Имомназаров М. Саидов У. Миллий тараққиётнинг маънавий-ахло-қий асослари. Т.: "Akademiua", 2005.
5.Егорова А.М. Духовные потребности человека // Молодой ученый. – 2012. – № 2 (37). – С. 224-226.

REKLAMANING IJTIMOIY MAZMUN-MOHIYATI VA OMMA ONGIGA TA'SIR CHORALARI

Muxammadova Shodiya
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annototsiya: Maqolada bugungi "axborotlashayotgan jamiyat" da reklamalarning mazmun-mohiyati, reklamalarning vazifalari hamda yolg'on reklamalar natijasida ishonchsizliklarning yuzaga kelishi va reklamalarga yoshlarning munosabati haqida ma'lumot berishgan harakat qilingan.

Kalit so'zlar: reklama, tovar, mahsulot, sifat**,** "booknome", "tedbuk", "smartbuk", progressiv, mijoz, **rag'batlantiruvchi aksiya,** kino, audio va video mahsulotlarda, teleko'rsatuvlar va radioeshittirishlar, san'at asarlari, tasvirlar, kompyuter o'yinlari.

Kirish. Reklama o'zi nima u qanday yuzaga kelgan?

Reklama (lotincha: reklamo — „qichqirmoq") — tovarlarning sifati, ularni sotib olishdan ko'riladigan naf haqidagi axborot; bevosita yoki bilvosita foyda (daromad) olish maqsadida yuridik va jismoniy shaxslar yoki mahsulot to'g'risida tarqatiladigan maxsus axborot. Reklamaning asosiy vazifasi — xaridorni qiziqtirish, mijoz xaridorlarni yo'qotmaslik va ularni kengaytirishga qaratiladi. Demak, ushbu ta'rif orqali biz reklamani menda bor va u sizga foydali deya namoyish qilinayotgan tovar-mahsulot haqida ma'lumot beradi.

Odatiy ma'noda birinchi reklama XV asrda paydo bo'lgan. Keyin Yoxannes Gutenberg ta'lim va ommaviy kitoblar davrini belgilaydigan bosmaxonani ixtiro qildi. Birinchi bosma e'lon 1472 yilga to'g'ri keladi. Unda cherkovda ibodat kitoblari yopilgan eshiklariga qadar sotilishi haqida xabar berilgan.

1630 yilda Teofrastus g'ayrat bilan Frantsiya gazetalarida bosma e'lonlarni nashr etish bilan shug'ullanadigan ma'lumotnomani ochdi. Ammo ular, qoida tariqasida, notijorat xarakterga ega edilar va ular alohida fuqarolar tomonidan topshirilgan.

Keyinchalik, savdogarlar reklama afzalliklarini anglab etishdi va o'z mahsulotlarini reklama qilishni boshladilar. Ko'pincha bu oziq-ovqat edi. Avvaliga ular tiniq va quruq edi. Ammo tez orada xabarlarning ohang va xarakteri o'zgarib, syujet va dizayn texnikasidan foydalanish odatiy holga aylandi.

1839 yilda fotografiya ixtiro qilingandan so'ng reklama matni nafaqat chizilgan rasmlar bilan to'ldirila boshladi. Bu, o'z navbatida, potentsial mijozlarning ishonchini oshirdi, chunki ilgari fotosuratni soxtalashtirishni aniqlash xavfi bo'lmasdan o'zgartirish mumkin emas edi.

Keyin maxsus idoralar reklama bilan shug'ullanishni boshladi. Ular matnni yig'ish, fotosuratlarni tanlash, joylashuvi bo'yicha xizmatlarni ko'rsatdilar. Shunday qilib, boshqa narsalar qatori reklama kampaniyalari bilan shug'ullangan va olib borgan birinchi kompaniya Ayer va Son agentligi hisoblanadi. U 1890 yilda tashkil etilgan. Tarixdan ham ko'rish mumkinki, savdogarlar reklamani afzalliklarini bilgandan so'ng ya'ni uning foydasi bilgandan so'ng o'z mahsulotlarini ham reklama qilishga o'tishadi.

Bugungi axborotlashayotgan jamiyatda reklamalarning albatta o'rni va ta'siri katta. Asosan bu ta'sirlar ko'plab yoshlarning bo'sh vaqtini band etayotgan ijtimoiy tarmoqlarda kundan-kunga progressiv holda ko'payib bormoqda. Biz hukumatimizni yangi va huquqiy demokratik davlat qurish yo'lidan boryotganligi bilamiz hamda jamiyatda kechadigan har bir ijtimoiy munosabatlarning huquqiy asoslari yaratilgan va ularning asosiy yo'nalishlari esa shaxsning ijtimoiy rivojlanishiga qaratilgandir.

Jamiyat hayotida insonning rivojlanishiga juda ko'p sub'ekt o'zaro ta'sir etadi, ular orasida reklama mahsulotlarining ahamiyati katta bo'lib u inson ruhiyati shakllanish jarayonlari bilan uzviy kechadigan jarayondir. Chunki reklama mahsuloti o`z navbatida insonning ong va ong osti faoliyatiga turli vositalar orqali ta'sir etib, o`z navbatida namuna (ideal)ni shakllantirish, muayyan sohaga oid axborot, bilimlarni o`zlashtirish, shaxsning dunyoqarashini kengaytirish, ehtiyojni aniqlash kabi yo`nalishlarda shaxs ijtimoiy faoliyatida namoyon bo`ladi. Bozor iqtisodiyoti hayotimizda tobora kengroq kirib borayotgan sharoitda ayniqsa reklama sohasidagi xizmatlarga talab kundan kunga oshib bormoqda. Jamiyatda reklamalarga talab ortib borayotgan bir paytda reklamalarning asosiy vazifa va ko'rinshlariga to'xtalamiz. Reklama bir necha vazifani bajaradi: 1) tovarlar va xizmatlar iste'molchilarini xabardor qilish, ma'lumot berish vazifasi — reklama e'lonlarida tovar va xizmatlarning sifati, ishonchliligi, ularni qo'llash sohalari, ishlab chiqaruvchilari va sotib olish yo'llari haqida ma'lumot beriladi; 2) ishontiruvchi reklama — mavjud tovarga iste'molchi va haridorlarlarning moyilligini oshirishga xizmat qiladi; 3)eslatuvchi reklama — mavjud, ammo bir qadar unutilgan talabni, haridorlarning o'zlari uchun ma'lum bo'lgan tovarlarga munosabatni kengaytirishda muhim o'rinda turadi. Reklamalar yuqorida ko'rganimizdek vazifalarni bajarar ekan. Unda yolg'on va mintalitetimizga to'g 'ri kelmaydigan reklamalar qanday vazifa bajaradi?

-sifatsiz va natija bermaydigan narsalarni sotish, tarqatish, aytish orqali mijoz va xaridorlarga pisixik salbiy tas'ir ko'rsatishmi?

- boshqa reklamalarga nisbatan ishonchsizlikni yuzaga keltirishmi?
-yoshlarning ongini bo 'lmag'ur narsalar bilan band qilishmi?

O'zbekiston Respublikasining reklama to'g'risida Qonunchilik palatasi tomonidan 2021-yil 28-dekabrda, Senat tomonidan esa 2022-yil 17-martda ma'qullangan unga ko'ra : (5-modda)

aksilreklama — noto'g'ri (insofsiz, bila turib yolg'on) reklama keltirib chiqargan yoki keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan oqibatlarni tugatish maqsadida tarqatiladigan raddiya;

axloqsiz reklama — shaxslarning jinsi, irqi, millati, tili, dini, e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy mavqeyiga daxldor bo'lgan haqoratli so'zlar, tasvirlar hamda o'xshatishlardan, haqorat qiluvchi tasvirlardan foydalanish orqali insoniylik va axloqning umumqabul qilingan normalarini buzuvchi, milliy yoki jahon madaniy boyligini tashkil etadigan san'at obyektlariga, tarixiy va arxitektura yodgorliklariga tajovuz qiluvchi, O'zbekiston Respublikasining davlat ramzlarini (bayrog'ini, gerbini, madhiyasini), milliy valyutasini tahqirlovchi reklama;

ijtimoiy axborot — tarqatilishi bevosita yoki bilvosita foyda (daromad) olishni maqsad qilib olmagan, nomuayyan shaxslar doirasiga yo'naltirilgan hamda xayriya va sog'liqni saqlash, atrof-muhitni muhofaza qilish, energetika resurslarini saqlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi, aholini ijtimoiy himoya qilish va uning xavfsizligi, ma'naviyat va ma'rifat, jamiyat va davlat manfaatlarini ta'minlash sohalarida ijtimoiy foydali maqsadlarga erishishga qaratilgan axborot, shuningdek notijorat xususiyatidagi boshqa axborot;

nomaqbul reklama — noto'g'ri, axloqsiz, yashirin reklama, shuningdek ushbu Qonun talablariga mos kelmaydigan boshqa reklama;

noto'g'ri (insofsiz, bila turib yolg'on) reklama — noaniqligi, bir xil ma'noli bo'lmaganligi, bo'rttirib yuborilishi, yashirib ketilishi, tarqatilish vaqti, joyi va usuliga nisbatan talablarning hamda qonunchilikda nazarda tutilgan boshqa talablarning buzilishi natijasida reklamadan foydalanuvchilarni chalg'itadigan yoki chalg'itishi mumkin bo'lgan, yuridik va jismoniy shaxslarga, shuningdek jamiyat hamda davlat manfaatlariga moddiy zarar va ma'naviy ziyon yetkazishi mumkin bo'lgan reklama;

rag'batlantiruvchi aksiya — reklamadan foydalanuvchilarni muayyan harakatlarni bajarishga undaydigan tadbir, tanlov, o'yin o'tkazish shaklida amalga oshiriladigan, shu jumladan ularda ishtirok etish sharti reklama qilinayotgan tovarlarni olishdan iborat bo'lgan reklama;

reklama — har qanday reklama vositalaridan foydalangan holda tarqatiladigan, mazmuni O'zbekiston Respublikasi hududida bo'lgan reklamadan foydalanuvchilarga qaratilgan va reklama obyektiga e'tiborni jalb qilish, unga

bo'lgan qiziqishni shakllantirish yoki qo'llab-quvvatlash, shuningdek uni bozorda bevosita yoki bilvosita foyda (daromad) olish maqsadida ilgari surish uchun mo'ljallangan maxsus axborot;

reklama beruvchi — reklama qilinadigan tovarni ishlab chiqarishni yoki sotishni amalga oshiruvchi, O'zbekiston Respublikasining rezidenti yoxud norezidenti bo'lgan jismoniy yoki yuridik shaxs yoxud reklama obyektini va (yoki) reklama mazmunini belgilab bergan boshqa shaxs, shu jumladan homiy;

reklama vositalari — reklamadan foydalanuvchiga reklamani yetkazish uchun foydalaniladigan vositalar;

reklama joyi (tashqi reklama va axborot obyekti (konstruksiyasi) o'rnatiladigan joy) — tashqi reklama va axborot obyekti (konstruksiyasi) o'rnatiladigan maxsus ajratilgan va (yoki) berilgan hudud (yer, asfalt, yashil hudud va boshqalar), bino, inshoot sirtqi qismining muayyan yuzasi;

reklama joyining pasporti — Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar hamda Toshkent shahar hokimliklari tomonidan beriladigan hujjat bo'lib, ushbu hujjat yuridik va jismoniy shaxslarning tashqi reklama va axborot obyektlarini (konstruksiyalarini) unda ko'rsatilgan yer uchastkasiga, binoga yoki inshootga, mulk shaklidan qat'i nazar, o'rnatish huquqini tasdiqlaydi;

reklama joyi pasportining egasi — davlat mulki bo'lgan yer uchastkasiga, binoga yoki inshootga yagona elektron savdo maydonchasi orqali ochiq elektron auksion asosida yoxud xususiylashtirilgan yer uchastkalariga, shuningdek xususiy mulk bo'lgan binolarga yoki inshootlarga — xususiylashtirilgan yer uchastkasining, binoning yoxud inshootning mulkdori bilan tuzilgan shartnoma asosida tashqi reklama va axborot obyektini (konstruksiyasini) o'rnatish huquqini olgan yuridik yoki jismoniy shaxs;

reklama obyekti — e'tiborni jalb etish uchun reklama o'ziga nisbatan yo'naltirilgan tovar, shu jumladan tadbirlar, texnologiyalar, individuallashtirish vositalari, intellektual faoliyat natijalari, shuningdek jismoniy yoki yuridik shaxslar to'g'risidagi axborot;

reklamaga oid faoliyat — reklamaning aylanishi sohasida ishlar hamda xizmatlarni bajarish bilan bog'liq faoliyat;

reklama tayyorlovchi — reklamani tarqatish (joylashtirish) uchun axborotni to'liq yoxud qisman tayyor shaklga keltirishni amalga oshiradigan, O'zbekiston Respublikasining rezidenti yoki norezidenti bo'lgan jismoniy yoki yuridik shaxs;

reklama tarqatuvchi — reklama vositalari orqali reklama tarqatishni amalga oshiradigan, O'zbekiston Respublikasining rezidenti yoki norezidenti bo'lgan jismoniy yoki yuridik shaxs;

reklamadan foydalanuvchi — reklama o'ziga nisbatan yo'naltirilgan shaxs yoki shaxslar guruhi;

tashqi reklama — nomuayyan shaxslar doirasi ko'rishi uchun mo'ljallangan, tashqi reklama va axborot obyektlarida (konstruksiyalarida) joylashtiriladigan grafikli, matnli yoki boshqa reklama;

tashqi reklama va axborot obyektlarini (konstruksiyalarini) o'rnatish chizmasi — o'rnatilishiga yo'l qo'yiladigan tashqi reklama va axborot obyektlarini (konstruksiyalarini) o'rnatish joylarini belgilaydigan, ularning turlari, shakllari, texnik tavsiflari, axborot maydonlarining sathi ko'rsatilgan holdagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan hamda hududiy rejalashtirish chizmasi asosida ishlab chiqiladigan hujjat;

tovar — faoliyatning sotish, ayirboshlash yoki boshqa yo'l bilan muomalaga kiritish uchun mo'ljallagan mahsuli (shu jumladan ish, xizmat);

uyg'unlashtirilgan reklama — tovarlarning kino, audio va video mahsulotlardagi, teleko'rsatuvlar va radioeshittirishlar efiridagi, san'at asarlaridagi, tasvirlardagi, kompyuter o'yinlaridagi hamda mavjud tovarga muvofiq bo'lgan asosiy yoki ikkinchi darajali rekvizit, tovar belgisining (xizmat ko'rsatish belgisining) tasviri yoki u haqida har qanday shakldagi eslatma tarzida boshqa asarlardagi reklamasi;

yashirin reklama — reklamadan foydalanuvchining idrokiga uning o'zi anglamagan holda maxsus videoilovalardan (qo'sh ovozli yozuvdan) foydalanish yo'li bilan hamda boshqa usullar bilan ta'sir o'tkazadigan reklama;

qiyosiy reklama — raqobatchini yoki raqobatdosh tovarni bevosita yoki bilvosita identifikatsiyalovchi reklama;

homiylik reklamasi — muayyan shaxsni majburiy tarzda homiy sifatida eslatib o'tish sharti bilan tarqatiladigan reklamalar muhim etib belgilangan.

Xullas, reklama bu- kuchli axborot, jamiyat esa axborotlashish sari qadam qo'ymoqda. Jamiyatda shaxsning ijtmoiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan bunday reklamalarga har bir qabul qiluvchi "axborot madaniyati" ga ega bo'lgan holda tanqidiy ko'z bilan qarashi hamda taqqoslash orqali oq qorani ajrata olishi zarur. Shunay reklamalar bor hattoki, televideniyeda ham tinmasdan reklama qilib qabul qiluvchi ya'ni tinglovchi-kuzatuvchi(xaridor) larni qiziqtirib qo'yadi. Uning natija berishi, ijobiy tomonlarini yanada bo'rttirib reklama qilishadi. Ammo shunday reklamalar bor "yolg'on uzoqqa cho'zilmaydi" deganlaridek bir uchi ochilib sirlar fosh bo'ladi. Masalan, xorijiy tillarni intensiv o'rganish kurslarining reklamalari kundan-kunga ko'payib, til o'rganishni osonlashtirilgani haqida axborotlar ketyabdi.

Ularning va'da berishicha tillarni 3 oyda, 6 oyda hech qanday "grammatika va so'z yodlashlarsiz" chet-tillarda bemalol o'z ona-tilingizdek gapira olarkansiz. Bu qanchalik haqiqat, bu usul orqali rostdan ham chet-tillarini 100% o'rgansa bo'ladimi?

Siz til o'rganayotgan yoki o'rgangan oddiy tanishlaringizdan so'rab bilsangiz ham, bu qandaydir mumkin bo'lmagan bir hol. Xususiy telekanallarda tinmay reklamasi aylangan "booknome", "tedbuk", "smartbuk" kabi to'plamlar, ulardagi oxiri ko'rinmaydigan xatoliklar haqida ijtimoiy tarmoqlarda ko'plab fikrlar aytildi, e'tirozlar bildirildi.

Kitob yuzida shu kunga qadar 50 ming nafardan ortiq o'rganuvchi ushbu loyiha asosida til o'rganib, natijaga erishgani yozib qo'yilgan. Ammo kitob 2020 yilda hammasi bo'lib 2 ming nusxada chop etilgan. Natijaga erishgan 50 ming kishi haqidagi faktning asosi qayerda?

Kitobga ko'ra, loyiha asoschisi va qo'llanma muallifi Odilbek Ikromov. Ijtimoiy tarmoqlardagi uning o'zi qo'ygan ma'lumotlarga asoslansak, biznesmen, investor. Ma'lumot uchun: ingliz tilini grammatik qoidalarga ko'ra, tilshunos darajasida mukammal bilmasligini doim tan oladi. Ingliz tilini yaxshi bilmaydigan muallif chop ettirgan kitob bilan ingliz tilini qanday qilib 100 foiz o'rganish mumkin?

O'z vaqtida avjida chiqib reklama qilinayotgan bu kitoblarni sotib olgan fuqarolarning besamar ketgan mablag'lari ularni qanday o'y-hayollarga olib keladi.

Biz jamiyatimizda "axborot madaniyati"ga ega bo'lgan shaxslarni ko'pchilik bo'lishini xohlasak, shubhasiz, "Aqlvoy" , "Bolajon" telekanalidagi kattalar uchun mo'ljallangan reklamalarni qo'yishiga to'sqinlik qilishimiz kerak aslida. Bu esa bizga foydasiz, zarari bo'lgan kontentlarni yoshlar tomonidan ko'rilishini kamaytirar chunki bolaligidanoq kattalar uchun mo'ljallangan reklamani ko'rgan yosh o'smirlik va o'spirinlik davrida umman foydasi bo'lmagan zararli kontent-reklamalarni ko'rmasligiga kim kafolat beradi.
Masalan: "Tafakkur o'yinlari" kanaliga 12-fevral kuni 20:59 da joylangan oddiy rasm ya'ni "men 21 yoshdaman post-reklamasi" 13-fevral 20:06 holatiga ko'ra 41 mingdan ortiq auditoriya bilan reklamani ko'rishlar soni 8863 ni tashkil etgan.

"KINOLAR DUNYOSI" kanaliga 11-fevral kuni 11:37 da joylangan "Kim deyay seni" nomli kino 13-fevral 20:14 holatiga ko'ra 74 mindan ortiq audiotoriya bilan postni ko'rishlar soni 10 mingdan oshib ketgan.

"Kun.uzac расмий канал" kanaliga 13-fevral kuni 19:20 da "Dars qoldirgan o'quvchilarning ota-onasiga ogohlantirish xati yuborilmoqda" posti 1 mlndan ortiq autitoriya bilan 13-fevral saoat 20: 18 holatiga ko'ra ko'rishlar soni 127 mingni tashkil qilgan .

XULOSA.

Yuqoridagi statistikalar shuni ko'rsatadiki agar foydasiz kontentni targ'ib qiluvchi kanallarga qanchalik ko'p obunachi yig'ilsa uni ko'rishlar soni ortadi, asosiy

mag'iz bu yerda foydasi kam bo'lgan reklamalarga nisbatan obunachilarning faolligidir.

REFERENCES

1. "Media savodxonlik va axborot madaniyati" oliy ta'lim muassalari talabalari uchun mo'ljallangan fanning birinchi hamda ikkinchi mavzulari.
2.O'zbekiston Respublikasining reklama to'g'risida Qonunchilik palatasi tomonidan 2021-yil 28-dekabrda, Senat tomonidan esa 2022-yil 17-martda ma'qullangan
3. daryo.uz kanalining google sayti
4. Telegram ijtimoiy tarmog'idagi (https://t.me/aqlingizni_charxlaymiz/6393) , (https://t.me/marveluz_taronatv_tv_asilmedia/88),https://t.me/kunuzofficial/144112) kanallar.
5. 8-sinf Iqisodiy bilim asoslari fani
6. Wikipediya
7. https://uz.modern-info.com sayti
8. https://rost24.uz/oz/news/775 say

МУЛОҲИЗАҲО ОИД БА РОМАНИ " ОДИНА"-И САДРИДДИН АЙНИ ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ПЕДАГОГИКАИ ЧИРЧИК ФАКУЛТЕТИ ФАНХОИ ГУМАНИТАРИ ДОНИШЧУЙОНИ КУРСИ 1-УМ

Асқаралиева Мухлиса Насимчон кизи
Мухаммадбекова Гулчирой Фаридунбек кизи.

Рахбари илми: Ҳамза Ҷураев.

Анотатсия:

Мавзӯи "Одина" аз нависандаи бузурги тоҷик Садриддин Айни яке аз асарҳои барҷастаи адабиёти тоҷик ба шумор меравад Дар асар муҳити феодалӣ ва зулми амирони Бухоро, меҳнаткашии мардум ва беадолатиҳо ба таври равшан тасвир шудаанд. "Одина" дар бораи ҳаёти писарбачае қисса мекунад, ки як ҳаёт ғуломи бойе буд. Ин повест ҳамчун романи тарбиявию таърихӣ аз ҳодисаҳои воқеӣ нақл мекунад.

Иборахои калиди:Одина, Арбоб, падар, модар,сагир,инсон, ғулом, бой, Ғулом.

Abstract:

The theme of "Odina" by the great Tajik writer Sadriddin Aini is considered one of the most prominent Tajik works. The works vividly depict the feudal and tyrannical rule of the Bukhara emirs, the hard work of the people, and injustice. "Odina" tells the story of a boy who was once a rich slave.
This story is an educational and historical novel based on real events.

Key phrases: Odina, Arbob, father, mother, dog, person, slave, rich,poor,young.

«Повести Одина» («Одина») — повесть Садриддина Айния, ки соли 1924 навишта шудааст. Ин асар яке аз аввалин осорҳои адабиёти насрии реалистии тоҷик ба ҳисоб меравад ва ҳаёти мардумро дар охири асри XIX ва аввали асри XX тасвир мекунад.Қаҳрамони асосии повест, Одина, як ҷавони деҳқон аст, ки дар шароити сахти иҷтимоӣ ва сиёсӣ зиндагӣ мекунад. Дар асар муҳити феодалӣ ва зулми амирони Бухоро, меҳнаткашии мардум ва беадолатиҳо ба таври равшан тасвир шудааст Ин асар барои бедор кардани шуури ҷавонон нақши бузурге мебозад. Образи Одина ҷавонони бадбахту гумроҳи даврои аморат аст. Ӯ гирифтори нобаробарӣ, нокомӣ, ноумедӣ буда, орзупарвар аст. Одина фаъол нест ва доираи ҷаҳонбиниаш хеле маҳдуд мебошад.

Пеш аз сар щудани асар чунин байтхо навишта шудааст .

Зи сар бигзашт бе ту оби чашмам .

Яке аз саргузаштам бе ту ин аст.

Одина дар сини дувоздахсолаги аз падару модари худ чудо шуда , ятиму бекас монда будмс Падари Одина камбағалу бечиз буд , ки ғайр аз модагон ба писари сағири худ меросе нагузошт. Баъд аз мурдани падараш Одина,ки хонааш дар деҳае аз музофоти Қаротегин буд, қози он ҷо мулозим ва муфтӣ фиристод,моли уро тарака кунони. Ҳаққи тараққӣ қозӣ ,харҷи муфтӣ ,хизматонаи мулозим ,ошпули арбобу оқсақол ба маблағе расид, ки аз фурӯхта додани гов боз Одинаи сағир аз арбоби деҳа даҳ танга қарздор буд.

Одинаро модаркалонаш ба тарбияи худ гирифта буд онро аз нуги чарху дуғи худ парвариш мекард ба ҳузури ноиби қозӣ ба ин мазмун хат гирифтаанд: "Ман, ки мусаммоти Бибиойша бинти Шоҳмурод ҳастам аз борои харҷи мурдаи падари набера худам Одина сағир валади Бобокалон аз Арбоб Камол васояти даҳ тангаи роиҷа қарздор шудам. Аз ҷониби Одинаи сағир ба гардан гирифтам ,ки ҳар вақт ӯ калон ва аз дасташ кор меомадаги шавад .ба бадал маблағи мазкур ба Арбоб Камол мазкур хизмат менамояд.Бибиойша одинаро 3 сол парвариши карда дар сини 15 сола бо хизмати арбоб Камол месупорад. Дар дасти Арбоб Камол Одина хеле машақат мекашад.

Одина дар муҳити деҳот ва оилае таваллуд ёфтааст, ки барои манфиатҳои умумии ҷомеа қадам мегузоранд. Вале, нақши муҳим, ки Одонаи худ мебозад, дар муқобила бо истибдод ва амалҳои аҳмақонаи сохторҳои ҷудогонаи он замон аст. Ҳарчанд, ки Одина як хислати шод ва аниматсионӣ дорад, зиндагии он ҳо дар марҳилаҳои душвории ҳукумат ва заминҳои ҷанг буд.

Одина дар роман одатан ҳамчун шахсияти маъмулӣ бо дигар персонажҳо дар ҳамкорӣ аст, Одина дар асари Айнӣ симои мардони дуруст ва содиқ, вале нисбатан бенаво ки на танҳо дар муҳити хонагӣ ва шахсӣ балки дар муҳити сиёсӣ ва иҷтимоии умумӣ ҳам меҳнат мекунад. Муносибатҳои муҳаббат, дӯстӣ ва адолат то сарзамини дунёи баъд ва нақши муносибатҳои ҳаёти иҷтимоӣ дар шаклгирии мақсади зиндагии ӯ вуҷуд доранд.Ҳаёти Оди.на ҳамчун як намунаи қаҳрамонии мардони тоҷик буда, одатан бо муборизаҳои хурсанде ба ёд меояд. Муҳаббати ӯ нисбати истиқлол ва шукуфоии миллат, ва шенасоии ин муборизаҳои рамзи ягонаи миллатҳо, фишор ва хашм доранд. Дар охири роман, Одина ҳамчун шахсияти мубориз, ки бо тамоми қувваи худ барои ҷомеаи озод ва адолаткор талош мекунад, кӯшиш мекунад. Ӯ якҷо бо дигарон хостори воқеии сохтани кишваре, ки асоси он ба ҳақиқат, таҳсилот ва ҳуқуқи инсонӣ асос ёфта бошад, аст. Шаклҳои мухталифи мубориза ва амалиёти ҷамъиятии Одина дар охири роман нишон медиҳанд, ки ин шахсияти рӯшанфикр ва одил мехоҳад, ки як ҷомеаи мустақил ва беҳтарро таъсис диҳадРомани "Одина" на танҳо як асар адабӣ аст, балки манбаи муҳим барои фаҳмидани рӯйдодҳои

таърихӣ ва иҷтимоии замони худ мебошад. Садриддин Айнӣ, бо тасвир кардани ҳаёти Одина, як намунаи тарзи ҳаёти ҳақиқӣ ва муборизаи ахлоқии одамонро мекӯшад, ки ин ба насли оянда гузориш ва дарсҳои муҳим медиҳад.Бо назардошти ҳамаи ин, ҳаёти Одина дар асари Айнӣ ҳамчун рамзи муборизаи доимии инсон барои адолат, ҳақиқат ва беҳбудии ҷомеа ва миллат ҷилва мекунад.

ХУЛОСА:

Одина — шахсияти асосии романи Садриддин Айнӣ, ки як рамзи муборизаи иҷтимоии мардуми тоҷик дар давраи таърихии мушкил аст. Ӯ ҳамчун як ҷавон ва шахсияти одил ва ҳақиқатҷӯ, бо муборизаҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ ва ахлоқӣ дар замони ҷанги ҷаҳонӣ ва инқилоби Русия рӯбарӯ мешавад. Одина мехоҳад, ки ҷомеа ба як ҳолати адолат ва озодӣ расад, ва барои ин бо тирагӣ, хурофот ва фасод мубориза мекунад. Ҳаёти ӯ як намунаи он аст, ки инсон бо вуҷуди душвориҳои зиёд барои беҳбудии ҷомеа ва ҳақиқат ҷадду ҷаҳд мекунад.Романи "Одина" ба назар мерасад, ки нахустин маротиба дар адабиёти тоҷик идеяи муборизаи иҷтимоии адолат ва истиқлолро ба тарзи амиқ ва бо таърифҳои ба ҷузвакони зиндагии хунук ва сурхномаи хоста муҷассам мекунад.

REFERENCES

1. «Одина» – асари аслии Садриддин Айнӣ, ки аввалин бор соли 1924 нашр шудааст.
2. Маркази хирад
3. Китобхонаи миллии электронии Тоҷикистон
4. http://nlt.tj
5. Садриддин Айни, Одина. 1992

INTERNETDA AXBOROT OQIMINING TARQALISHI VA UNING YOSHLAR ONGIGA SALBIY TA'SIRI

Muxsunboyeva Ziyoda
Chirchiq davlat pedagogika unverseti 24/1 kimyo talabasi
Ilmiy rahbar: Ilyosov Shohrux

Annotatsiya. Ushbu maqola Axborotlashgan jamiyatda zarur ma'lumotni qidirish va unga ega bo'lish uchun intilish zamon talabiga aylanib borayotganligi. Ushbu internet tizimi orqali yoshlarning axborot qdirishi va tarqatishi haqida. Shuningdek, bugungu kunda internetda tarqalayotgan axborotlarnig yoshlar ma'naviyatiga ta'siri va tahdid bo'luvchi omillar tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: *axborotlashgan jamiyat, axborot immuniteti, axborot markazlari.*

Hozirgi zamonda yoshlarning dunyoqarashi, ongi-tafakkuri, hayotga bo'lgan munosabati yangicha. Bunday butkul yangicha bo'lib ketishiga sabab nima? So'zsiz internet auditoriyasining eng faol va eng ko'p qismini yangicha dunyoqarashli yoshlar tashkil etadi. Virtual olamdagi har qanday axborot oqimining yoshlar ma'naviyatiga ta'siri xususida so'z yuritganimizda avvalo bu masala zamirida jamiyat va davlat xavfsizligi yotganligini inobatga olishimiz lozim. Shuni aytish kerakki axborot oqimi o'z mohiyatiga ko'ra ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan bo'ladi. Ba'zan beozor bo'lib tuyulgan musiqa, oddiygina multfilm yoki reklama lavhasi orqali ham ma'lum mafkuraviy maqsadlar va intilishlar ifodalanadi.

Bugungi kunda insonlarning ko'pchiligi, ayniqsa yoshlar ma'lumotlar izlashda asosiy axborot manbai sifatida internetga murojaat qilishadi. Ular mazkur tizimda aosiy yangiliklarni izlash, ma'lumot yuborish, yangilikni tarqatish, faoliyat turiga oid materiallar to'plash, ijtimoiy saytlar orqali turli do'stlarni ortirish va ular bilan muloqot qilish, masofaviy ta'lim olish kabi internetning qulay va qiziqarli ekanligini ko'rsatadi. Biroq, virtual olam saxifalarida ochiqdan- ochiq zo'ravonlikni, behayolikni targ'ib qiluvchi rasmlar, o'yinlar, ayniqsa, videolavhalarning borligi jamiyatning, eng asossiysi yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotiga xavf solmoqda. Virtual olamda bunday mazmun kasb etuvchi saytlarning ko'pligi, ayniqsa, behayolik mazmuniga saytlarnin har o'ntadan besh-oltitani tashkil etayotganligi yosh avlodning ma'naviy tahdidga uchrashiga sabab bo'lmoqda.

Shubhasiz, veb-saytlardagi behayo sur'atlar, videolavhalar asrlar davomida amal qilib kelinayotgan ma'naviyat va ahloq me'yorlarini izdan chiqarib, oyoq osti qilinishiga, milliylik va o'ziga xoslik tushunchalarning yo'q bo'lishiga olib kelmoqda. Bunday yo'nalishdagi saytlardan tashqari giyohvand moddalar, har-xil

portlovchi moddalar va qurilmalar, shuningdek, alkogol ichimliklar va qimor o'yinlariga bag'ishlangan veb-saytlar ko'pincha yoshlarning axbortga bo'lgan extiyojini qondiruvchi asosiy iste'mol maxsulotlariga aylanib bormoqda.

Axborot uzatish, almashinish va qabul qilish jarayonida tezkorlik, aniqlik, sifat va ta'sirchanlikni ta'minlash, axborotning dunyo bo'ylab keng yoyilishi imkoniyatini yaratishda "Butun jahon o'rgimchak to'ri" ning ahamiyati katta va aynan mana shu omil undan foydalanish ehtiyojini tobora orttirmoqda. Yangi yuz yillikda O'zbekistonga ham internet shiddat bilan kirib keldi va kundalik hayotda o'z o'rniga ega bo'ldi. 2014 yilga kelib mamlakatimizda internetdan foydalanuvchilar soni 2 million 200 ming kishidan oshib ketdi. Bu ko'rsatkich 2020 yilga kelib yanada yaxshilanib, internetdan foydalanuvchilar uch baraobarga, xizmat ko'rsatish sifati ikki barobarga yaxshilanib, internet tezligi Respublikada o'rtacha 247 mb/s. ga yetdi. Xizmat ko'rsatuvchi provayderlar narhlarni besh yilda 6 marotaba arzonlashtirib, xalqaro standartlarga yaqinlashtirilmoqda. Bu modernizatsiya, o'zgarishlar va erishilgan yutuqlar mamlakatimizda fan- texnika yutuqlari inson manfaatlari, ezgu maqsadlar yo'lida hizmat qilmoqda, albatta. Biroq ayrim kuchlarga bu imkoniyatlar virtual olamdan g'arazli niyatlari yo'lida foydalanilanishida juda yaxshi qo'l kelmoqda.

Bugungi kunga kelib dunyoning mafkuraviy manzarasi juda murakkablashib ketdi. Unda kuchli ta'sirga ega bo'lishning eng maqbul yo'li, har qancha mablag' talab etilishidan qat'i nazar, yirik axborot tarqatuvchi mavqeini egallash ekani ayon bo'lib qoldi. Jahonda "axborot urushi" jadallik bilan olib borilayotgani jamiyatda ko'pchilikka ayon bo'lib o'lgirdi. Masalan, bron bir chet mamalakatning yashash tarzi, urf-odat va qadriyatlari tizimini ulug'lovchi risolalar, kinofilmlar, videoroliklarni tarqatuvchilar talaygina. Tabiiyki, bunday axborotlar jamiyatda ma'lum ijtimoiy qarashlarning o'zgarishiga ta'sir etmoqda. Bunday salbiy holat mamalakatimiz aholisi, ayniqsa, yoshlarga o'z ta'sirini ko'rsatmay qolmaydi.

Internetning ulkan imkoniyalari: axborot oqimining tezkorligi, auditoriyaning cheklanmaganligi terroristik yo'l bilan o'z maqsadlarini amalga oshirishni odat qilib olgan kuchlarning manfaatlariga ham xizmat qilishini unutmaslik kerak. Bugungi kunda olib borilayotgan tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatmoqdaki, internet tizimida mavjud bo'lgan yuzdan ziyod terroristik tashkilotlarning manzillari aniqlangan. Terrorizm internetda o'ta izchil voqelik tarzida namoyon bo'ladi, saytlar to'satdan paydo bo'ladi va tez-tez formatini o'zgartirib turadi. Kutilmaganda esa, manzilini o'zgartirish yo'li bilan ko'zdan g'oyib bo'ladi.

XXI asr boshida hayot suratlarining beqiyos darajada tezlashuvi, axborot oqimining kuchayishi oqibatida avtoritet – nufuz masalasi ham yangicha ma'no kasb etayotir. Ba'zi yoshlar o'zining bilim olish va hayotga munosabatini belgilashda ota –

ona, ustoz – murabbiyini emas, OAV hamda internetni avtoritet sifatida e'tirof etishi, ulardagi axborot va ma'lumotlarni mutlaq chin deb ishonishi tashvishlanarli holdir. Buning natijasida bugun xaqiqatni uydirmadan ajrata olmaydigan, bu boradagi hali tajribasi ham bo'lmagan yoshlarning hayotiy tushuncha va tasavvurlarini asosan ta'lim – tarbiya muassasalarining ish faoliyatini birmuncha qiyinlashishiga olib kelmoqda.

Yosh avlodning ma'naviy olamini buzg'unchi ta'sirlardan asrash uchun ta'lim – tarbiya jarayonida qanday ta'moillarga asoslanish va qanday jihatlarga e'tibor qaratish kerak, degan masala faylasuflar, pedagoglar gumanitar fan olimlarining diqqat markazida turibdi.

Axborotlashgan jamiyatda zarur ma'lumotni qidirish va unga ega bo'lish uchun intilish zamon talabiga aylanib bormoqda. Biroq internet tizimi orqali oqib kelayotgan axborot oqimi shu qadar tezki, axborot izlash natijasida to'g'ri va noto'g'ri axborotlar ham ajratlmasdan namoyon bo'ladi.

Internet tizimi orqali taqdim etilayotgan axbortlarning qaysi biri yaxshi yoki yomon ekanligini aniqlab olish yoshlarning o'ziga bog'liq. Bu borada ulardagi mafkuraviy imunitetning shakllanganligiga murojaat qilamiz. Chunki, inson omili nuqtai-nazaridan olib qaraganda, mafkuraviy imunitet – har qanday axborot ta'siriga tushib qolmaslik avvalo o'sha inson ongu- tafakkuri, idroki, nechog'lik o'tkirligiga, chuqur mushohada qilish qobilyatiga bog'liq. Insonda bu qobilyaini shakllantirish, idrok ko'nikmalarini xosil qilish inson tug'ilganidan toki shaxs sifatida shakllangunga qadar davom etadi. Xususan har bir avlodda milliy e'tiqod, milliy faxr tuyg'ularining shakllanishi muhim o'rin tutadi. O'z xalqining qadiryatlarini qadrlagan, Vatanga e'tiqodi shakllangan yoshlarning axbort oqimlari ta'siri doirasiga tushib qolishi kam kuzatiladigan xolat xisoblanadi. Chunki, bunday yoshlar o'ziga xos xususiyatlar, bilim doirasining kengligi va masalaga o'zgacha ravishda yondashuv paydo bo'lgan bo'ladi. U har qanday axborot zamirida ma'lum bir maqsad borligini faxmlay oladi.

Shu o'rinda shuni ta'kidlash joizki, bugungi dunyoda tez sur'atlarda rivojlanib borayotgan axborot texnologiyalari ta'sirida vujuga kelgan axboriy jamiyat sharoitida o'zini panaga olib emas, balki kurashi ijobiy jixatlarini singdirib, har bir kirib kelayotgan axbortga milliy-manfaatlar nuqtai-nazaridan yondoshgan xolda to'g'ri va kerakli xulosalarni chiqarmoq lozim. Biz bugun erkin, demokratik tamoillarga asoslangan davlat va fuqarolik jamiyati qurayotgan ekanmiz, ko'p asrlik tarixga ega bo'lgan milliy urf-odat, qadriyat va an'analarga sodiq qolgan xolda mamlakatimizni dunyo hamjamiyati oldida yuksaklarga ko'tarish kuchli ilm-ma'rifat va ma'naviyatli yoshlar qo'lidadir.

Yosh avlodda bu jihatlar shu darajada shakllangan va qaror topgan bo'lishi lozimki, ular virtual makonda umummilliy manfaatga xizmat qiladigan, uning taraqqiyotiga yordam beradigan axborotni tanlay olsin. Faqat shundagina, globallashuv jarayonlarida yoshlarning turli yot ma'lumotlarni farqlay bilishiga erishiladi va noto'g'ri talqin qilishining oldi olinadi. Axborot iste'moli madaniyatiga ega yoshlar, salbiy va noxolis axborotlar ta'siriga tushib qolmaydi, chunki, ularda bunday axborotlarga nisbatan mustahkam mafkuraviy immunitet shakllanadi.

REFERENCES

1. Боҳодир Зокир. Глобаллашув зиддиятлари. Тафаккур 2004.// 1-сон 29-бет
2. Ш.Қаҳҳарова. Глобал маънавият- глобаллашувнинг ғоявий асоси. Т.: Тафаккур - 2009. б. 34-35
3. Қ. Назаров ва бошқалар. Миллий истиқилол ғояси. Т :. "Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти", 2010. 62-бет.
4. COOPERATIVE RELATIONS IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND TECHNOLOGY BETWEEN UZBEKISTAN AND BELARUS A.B Turabaevich Conferencea, 182-186

GLOBALLASHUV JARAYONIDA MADANIY O'ZGARISHLAR VA UNING TILDA AKS ETISHI

Muxtarova Shaxnoza Mashrabovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tilshunosligi kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: mazkur maqolada assotsiativ tilshunoslikning rivojlanishini tadqiq etish, tilning paydo bo'lishi masalasi matn hosil qilishdagi o'rni, matnning assotsiativ maydoni kabi masalalar yoritilgan.

Tayanch tushunchalar: assotsiativ tilshunoslik, verbal assotsiatsiya, matn, stimul so'z, matnning assotsiativ maydoni, voqelik, ong, til.

Аннотация: В статье рассматривается развитие ассоциативной лингвистики, роль языка в формировании текста и ассоциативное поле текста.

Ключевые слова: ассоциативная лингвистика, словесная ассоциация, текст, слово-стимул, ассоциативное поле текста, реальность, сознание, язык.

Abstract: this article examines the development of associative linguistics, the question of the emergence of language, its role in text formation, and the associative field of the text.

Key concepts: associative linguistics, verbal association, text, stimulus word, associative field of the text, reality, consciousness, language.

Til ham ong kabi qadimiydir, til amaliy, haqiqiy ongdir, boshqalar uchun ham mavjud bo'lgan va xuddi shu tufayli biz uchun ham mavjud bo'lgan ongdir, binobarin, til ong kabi boshqa kishilar bilan muomala qilish ehtiyoji zarurligi tufayli paydo bo'lgan.

Shunday qilib, til ijtimoiy xarakterga ega, chunki u jamiyat taraqqiyoti, mehnat faoliyati jarayonida yuzaga keladi. Til faqat jamiyatda, odamlar orasida mavjud bo'ladigan ijtimoiy quroldir. Tilning taqdiri uning yashashi, rivojlanishi faqat shu tilda gaplashuvchi jamiyatga bog'liq. Til jamiyat bilan paydo bo'lganidek, jamiyat bilan birga o'ladi. Ma'lumki, lotin, sanskrit tillari o'lik tillar deb aytilgandi, chunki bu tillarda gaplashadigan, uni o'z ona tili deb hisoblaydigan xalq yo'q, hozirgi kunda bu tillarning lug'at tarkibi, tovushlar majmui, grammatikasi bor, ular to'g'risida fikr yuritish, boshqa tillar bilan qiyoslash mumkin. Ammo bu tillarda rivojlanish yo'q, qadimdan qanday bo'lsa, hozir ham shunday va shundayligicha qolaveradi.

Tilning paydo bo'lishi masalasi — til qachon va qaerda paydo bo'lgan, dastlab nechta til bo'lgan, u yoki bu tillar qanday bo'lgan va shu kabi savollarga hali ilmiy asoslangan mukammal javob topilgani yo'q. Bu xususda ilmiy taxminlar mavjud

xolos. Ba'zi olimlarning fikricha, til taxminan besh yuz ming yillar ilgari paydo bo'lgan.

Ma'lumki, til boshqa narsa va hodisalar singari o'zgaruvchandir. Shunday ekan, besh yuz ming yil ichida tillarda qanday o'zgarishlar sodir bo'lganini tasavvur qilish, uni ilmiy, ham amaliy, ham nazariy nuqtai nazardan o'rganish mumkin emas. Til taraqqiyotining yozuv paydo bo'lishidan avvalgi holati biz uchun qorong'idir. Biz faqat yozuv paydo bo'lgandan keyingi davrda ro'y bergan til taraqqiyoti to'g'risida yozma yodgorliklardan foydalanib, fikr yuritishimiz mumknn. Lekin yozuv paydo bo'lgandan keyingi tilni o'rganish tilning paydo bo'lishi to'g'risidagi muammoni yoritishga imkon bermaydi. Shunday bo'lsa ham, ba'zi olimlar bu masalaga o'z munosabatlarini, fikrlarini aytib o'tishgan.

Qadimgi Yunonistonda faylasuflar tilni qay tarzda kelib chiqqanligi ustida uzoq davr qizg'in bahs yuritganlar. Tilshunoslik tarixidan ma'lumki, bu masalada grek faylasuflari bir-biriga zid ikki xil farazni o'rtaga tashlagan. Demokrit va boshqalar (asrimizgacha bo'lgan 460—370 yillar) tilda narsa nomi bilan narsa orasida hech qanday bog'lanish yo'q, bu nomlar mazkur tilda gaplashuvchi odamlar tomonidan yaratilgan, demak, til inson tomonidan yaratilgan, degan fikrni ilgari surishgan. Bu guruh olimlar anomalistlar deb nom olgan. Platon boshliq boshqa bir guruh olimlar (asrimizgacha bo'lgan 427-347 yillar) narsa bilan uning nomi orasida muayyan bog'lanish bor. Bu bog'lanish narsalarning xususiyatlaridan, tabiatidan kelib chiqqan va bu bog'lanish ilohiy kuch tomonidan o'rnatilgan, degan fikrni ilgari surishgan. Tarixda bu oqim anologistlar deb nom olgan.

Hozirgi tilshunoslik nuqtai nazaridan qaralsa, narsalar bilan ularnnng nomi orasida, umuman olganda hech qanday bog'lanish yo'q. Bu ko'pchilik olimlar tomonidan qayd etilgan. Chunki narsa bilan uning nomini yuzaga keltirdi. Bular esa o'z navbatida mehnat va tilni yanada rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Mehnat, til va ong orasidagi bunday munosabat kelajakda ham davom etdi, hozir ham davom etmoqda.

Shundan qilib, odamni ham, tilni ham kollektiv ijtimoiy mehnat yaratdi. Ibtidoiy jamiyat boshlarida paydo bo'lgan boshlang'ich til vaqt o'tishi bilan o'zgarib, taraqqiy etdi.

Kishilar ibtidoiy jamiyatning dastlabki davrlarida to'da-to'da, ya'ni urug' bo'lib yashaganlar. Urug' kishilar jamiyatining eng kichik, oddiy hamda qadimiy uyushmasidir.

Bir nechta qardosh urug'lar qabilani tashkil qilgan. Bunday uyushmalarning har birining o'z tili, o'z aloqa vositasi bo'lgan. F. Engels bu haqda shunday degan edi: «Qabilaning ayrim o'ziga xos dialekti (shevasi) bor. Haqiqatda qabila demak— aslida dialekt demakdir».

Ma'lumki, jonli mavjudot ko'payish xususiyatiga ega. Vaqt o'tishi bilan qabila a'zolari ko'payib, kengroq hududga tarqala boshlaydi. Boshqa joylarga ko'chib ketgan qarindosh qabilalar ma'lum ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda bir tilning turli shevalarida so'zlashuvchi qabilalarning uyushmasiga — qabila ittifoqlariga birlashadi. Qabila ittifoqlarining umumiy tili bo'lib, ayrim qabila tillari qabila ittifoqi tiliga nisbatan sheva holatini egallaydi.

Qardosh qabilalar ittifoqi vaqti kelib xalqni tashkil qiladi. Kishilik jamiyatini bu uyushmasining asosiy belgilari: umumiy til, umumiy hudud, madaniyat va ma'naviy taxlitning umumiyligidir.

O'zbek adabiy tilining tarixi VII asrga oid, boshqa turkiy tillarga ham taalluqli bo'lgan o'rxun yodnomalaridan boshlanadi va qadimgi davr X asrgacha davom etadi hamda uyg'ur yozuvida va yana o'zga yozuvlarda yozilgan yodnomalarni o'z ichiga oladi [Abdurahmonov F., Rustamov A. Qadimgi turkiy til. Toshkent, 1982, 3—6-betlar]. Bu davr yodnomalarida xitoy, sanskrit va so'g'd so'zlari uchraydi. Xitoy va so'g'd so'zlarining tematik doirasi keng bo'lib, bu qadimgi ota-bobolarimizning xitoy va so'g'd xalqlari bilan bevosita aloqada bo'lganligidan darak beradi. Sanskrit o'zlashmalari esa buddizmga aloqador so'zlar bo'lib, ular tarjima asarlarida uchraydi. Masalan, Leningradda nashr etilgan qadimgi turk lugatida [Drevnetyurkskiy slovar. L., 1969] sanskrit o'zlashmalari qayd etilgan. Mana shulardan namunalar: *Luchan* — nuroniy; *luchanta* — yaltiroq — *chig'* — *burxan—nuronin* porloq budda; *Lukatadu*,— xudolar maskani; *magishvari* — xudolarning bir toifasi; *mandal*— tilsim; *matarnanti* — devlarning bir toifasi; *maxabut* — to'rt unsur (tuproq, suv, havo, o't); *maxayan* — bud-dizmning ikki yirik yo'nalishidan biri; *maxakali*— o'zoq davr, *mahamayur* — sutra nomi; *maxaraj* — xokim; *maxaruk* — mifik mavjudotning bir turi; *maxash raviq* — *upu;* taqvodor; *nayriti* — janubi-g'arb; *nayut* — juda ko'p miqdor; *nayvazaki* — ezgu ruh; *namo* — ibodat; *nirvon* — mutlaq ro.chat, *podak* — she'r; *panchalakari* — dev boshliqlaridan biri; *panchamabumi* — budda darajasiga erishadigan beshinchi maqom; *paramantal* — kamolatga erishishning spiral yo'li; *paramit* — Budda darajasiga erishish yo'lida qilinadigan ezgulik; *pardan* — olam ruhi; *parinirvan* — to'siq nirvon (mutlaq rohat); *parivar* — hasham, a'yonlar; *parivarachaki*—sayyoh, rohib; *prat* — dev; *pryan* — hujra; *ptr* — va-raq; *pudani* — *bir* toifo devlar boshlig'i; *punarvasu*— oyning yigirma sakkiz manzilidan biri; *purani* — afsona; *puraxiti*—din ta'limotchisi; *apramanashub* — osmon mavjudotining nomi; *apiramani* — cheksiz (kamolat sifatlaridan biri).

Qadimgi turk manbalarining asosan meditsinaga oidlarida sanskritcha dorivor o'simliklar va kasalliklarning nomi ham uchraydi; *ansmar* — tutqanoq; *li-vang* — qalampirmunchoq; *lodur* — o'simlik nomi; *tandarik* — o'simlik nomi; *matulung* — limon; *nakapushi* — o'simlik nomi va boshqalar.

Qadimgi turkiy yodnomalarda uchraydngan xitoy so'zlari orasida ham buddizmga oidlari bor, ammo ular orasida hayotning boshqa sohalariga oid so'zlar ham mavjud. Mana quyidagi so'zlarga e'tibor bering. Bular adliya, savdo, hisob ishiga, qishloq xo'jaligi, imorat va ro'zg'or asboblariga, ta'lim-tarbiya, kalendar va yil fasllari, oziq-ovqat, qimmatbaho toshlar, xayr-ehsonga oid so'zlardir; on —sud ishi; ban — o'n ming , ***ban —*** yozuv taxtasi; *bandang* — skameyka; *bau* — pul; ***tsang*** — xazina; *tsuy* — gunoh; tg —gradus; *buk* — *yas*vor; *bu* — o'n yillik davrnnng beshinchi yili; *bugung*— tilxit; *buda* — *o'zum; bulang* — ayvon; *burxon* — budda; ***buish*** — ehson; ***gam*** — tortishuv, da'vogarlik; *chan*— piyola; *chanchu* — o'qlov; *chang* — cholg'u; *chau* — pul turi; *cheng*—o'lchov birligi; *chi* — kalendar belgisi; *xua*— gul; *chuan* — bahor; *tsin* — ko'z; *chug'* — loyqa; *chung* — qo'ng'iroq; *chusum* — tut; *futsi* — olim, pir; *yang* — qolip, yo'sin; *yan* — barg; *yinchu* — inju, marvarid; *mir*— asal; *taychu* — budda avrashi; *tayshi* — bosh muallim; *tauchang* — muqaddas yer; *tetsa* — o'quvchi; *tintsuy* — ijara puli; *tu* — atala; *to'yin* — budda rohibi; *to'y* — o'simlik nomi.

Qadimgi turk yodnomalaridagi xitoy so'zlarining tematik doirasi kengligiga turkiy qabilalarning Xitoyga chegaradosh bo'lib, ular orasida bevosita munosabat mavjud bo'lganligi sabab bo'lgan. Ham xitoylar, ham turklar orasida bilingvizm hukm surgan. Mahmud Qoshg'ariy «Devonu lug'otit turk» asarining «Turk tilining xususiyatlari haqida» bobida «mochinliklar va chinliklarning (xitoylarning—K. R.) alohida tillari bor bo'lsa ham, shaharliklar turkchani yaxshi biladilar, deb yozadi. [Mahmud Qoshg'ariy. Devonu lug'otit turk. 1-tom. Toshkent, 1960, 65-bet.]

Bundan ma'lum bo'ladiki, turkiy tillarining ham xitoy tiliga ta'siri bo'lgan va bu masala alohida tadqiqotlarni talab qiladi. Chunki hozir, agar bir so'z ham turkiy, ham xitoy manbalarida uchrasa, uni shubhasiz xitoycha deyish odat tusiga kirgan. Xitoy so'zlari ro'yxatiga kiritilgan *yolg'on* so'zining antonimi bo'lmish *chin* so'zini olaylik. Bu so'zning turkiy tillardagi mavqeida va uning strukturasida hech qanday g'ayri turkiylik yo'q. Uning faqat xitoy tilida ham borligini nazarga olib xitoycha deyish ilmiy jihatdan uncha to'g'ri emas. Buni qiyosiy-tarixiy metod asosida aniqlash to'g'ri bo'ladi.

Yana xitoycha deb beriladigan *baqshi* so'zini olaylik, bu so'z hozir ko'pgina turkiy tillarda «baxshi» tarzida kasal boqadigan duoxon ma'nosida ham qo'llanadi. Shunga binoan *boqmoq.* fe'lidan *-chi* ma'nosida *-shi* qo'shimchasi yordamida yasalgan so'z deb bilish ham mumkin. Undan ham ma'qulrog'i shuki, hozirgi *bog'la*ning qadimgi o'zagi *ba-* shaklida bo'lgan og'riq, kasallikni band qilish, qoldirish ma'nosida ham qo'llangan. Masalan: mazkur lug'atda «og'rig'in basun» degan ran «kasalini bog'lasin, ya'ni band qilib ta'sirsizlantirsin» deb tarjima qilingan. *Ba* — alohida asos bo'lib o'qilganda, *baq* so'zi «bog'lov» degan ma'noda bo'ladi.

Baqshi esa bog'lovchi, ya'ni «jinlarni yoki kasalni band etuvchi» degan ma'noni kasb etadi.

Qadimgi turklarning til munosabati so'g'dlar bilan yana ham kengroq bo'lgan, chunki Mahmud Qoshg'ariy bular orasida mavjud bo'lgan bilingvizm doirasini ancha keng tasvirlagan va bu holni yangi tadqiqotlar ham tasdiqlaydi.

Olimlarning qadimgi yunon, eron, xitoy, turk va arab manbalari asosida aytilgan fikrlariga ko'ra, so'g'dlar Aleksandr Makedonskiy ularning mamlakatini talab, vayron qilganda ular mazkur vodiydan chetga chiqib, Farg'ona vodiysi va Markaziy Osiyoga ham o'rnashganlar va xitoy hamda turkiy xalqlar bilan bevosita aloqada bo'lganlar. O'rxun bitiglarida «So'g'd xalqi ko'plab keldi», «so'g'dlar va tabg'achlarga salanga daryosida Baybaliq shahrini qurib berdim» degan jumlalar bor. So'g'dlarning original adabiy asarlari saqlanmagan. So'g'd tilida yozilgan asarlarning ma'lumlari tarjima asarlari bo'lib, shular orasida qadimgi turkiy tildan qilinganlari ham bor, deb taxmin qilinadi. Mana shular natijasida qadimgi turkiy til bilan so'g'd tili orasida bevosita munosabat vujudga kelib, ham turk, ham so'g'd xalqlari orasida turkcha-so'g'dcha ikki tillilik paydo bo'lgan, biridan ikkinchisiga so'zlar o'tgan. Mazkur qadimgi turk lug'atida turkiy manbalarda uchraydigan so'g'dcha so'zlar ham qayd etilgan. Mana ulardan namunalar: *Aram* — oy nomi; *anxrvzi*—burj; *ajun* — dunyo; *bacha* — ro'za tutmoq; *babir* — idish; *budda* — rohibning tilanchilik qiladigan kachkuli; *bag'* — bog'; *boimsh* — ashula; *dintar* — saylangan, moniy jamoasi a'zosi; *farishta* — farishta; *mag'*—oy; *naxid* — venera; *nom* — diniy qonun; *psak* — gulchambar; *vaxishk* — baxt; *vaxshitsa*-—daho, ezgu ruh; *xushti* — muallim; *xrushta* — xudolik nomi; *ruch* — kun; *rushan* — yorug'lik xudosi; *sangig* — rohiblar ja-moasiga tegishli; *sarvag'* — saroy; *satir* — og'irlik o'lchovi va pul birligi; *shao* — harbiy unvon; *shamnu* — shaytan; *kand* — shahar; *kivan* — Saturn.

Qadimgi turkiy yodnomalarda arabizmlar yo'q, chunki u davrda turkiy tillar arab tili bilan bevosita munosabatda bo'lgan emas.

REFERENCES

1. Begmatov E, Boboeva A, Asomiddinova M, Umurqulov B. O'zbek nutqi madaniyati ocherklari. T., "O'qituvchi" 1998.
2. Begmatov E., Jiyanova N. Nutq madaniyati asoslari. – Toshkent, O'zDJTU, 2006.
3. Baskakov N.A., Sodiqov A.S. Abduazizov A.A. Umumiy tilshunoslik. T.: O'qituvchi, 1979.-191-b.
4. Ergashova M. The Relationship Of Locality And Localization. Journal of Positive School Psychology 6(10, 2022).
5. Ergashova M. Expression Of The Relation Of Localization Through Vord Forms. Journal of Positive School Psychology, 2022.

6. Muxtarova Sh.M., Ona tili darslarini integratsiya usullarida tashkil qilish. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, Volume-13 March-2023, 198-202-b.
7. Muxtarova Sh.M., Maktab o'quvchilarida matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, "Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar" jurnali, 2022 yil, 9-son, 183-189-b.

MUXTOR ASHRAFIY O`ZBEK MUSIQASINING BUYUK NAMOYONDASI

Sayfullayev Ruslan Umidovich
CHDPU:San`atshunoslik Fakulteti Musiqa ta`lim yonalishi
1 kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Arslon Komilovich Nafasov**
Chirchiq davlat pedagogika unversiteti O`zbekiston tarixi kafedrasi katta o`qituvchisi.

Annotatsiya: Muxtor Ashrafiy,hayoti va ijodi,yozgan opera va simfoniyalari,bastalagan asarlari,uning ijodining ozga xos tomonlari o`zbek musiqa san`atida uning shakillanishida Muxtor Ashrafiyning o`rni,mustaqillik yillarida uning ijodiga bolgan etibor, bugungi yoshlar tarbiyasida o`zbek milliy musiqa san`ati jumladan Muxtor Ashrafiy asarlarining orni haqda maqolada toxtalip otilgan

**Kalit so`zlar:** Musiqa, san`at, kompozitor, milliy musiqa, yoshlar tarbiyasi, mustaqillik yillardagi etiroflar

Annotation: The life and work of Mukhtar Ashrafi, the operas and symphonies he wrote,the works he composed,the special aspects of his work, the importance of Mukhtar Ashrafi in his formation Uzbek music,the importance of his work in the years of independence,the importance of the works of Mukhtar Ashrafi, including Uzbek national music in the education of today`s youth,are discussed in the article.

Key words: Music, composer,national music, education of youth, confessions durning the years of independence.

Аннотация: В статье рассматриваются жизнь и творчество Мухтара Ашрафи, написанные им оперы и симфонии, сочинения, которые он сочинил, уникальные стороны его творчества, роль Мухтара Ашрафи в становлении узбекской музыки, внимание, уделяемое его творчеству в годы независимости, а также место узбекской национальной музыки, в том числе произведений Мухтара Ашрафи, в воспитании современной молодежи.

Ключевые слова: Музыка, искусство, композитор, национальная музыка, воспитание молодежи, конфессии в годы независимости.

Muxtor Ashrafi — O‘zbekistonning zamonaviy adabiyotida o‘z o‘rnini topgan iste’dodli yozuvchi va shoirlardan biridir Muxtor Ashrafiy 1912-yil, 11-iyunda Buxoro shaxrida tavallud topgan Samarqand musiqa va xoreografiya ilmiy tadqiqot institutida tahsil olgan (1928—1930). Kompozitsiyadan S. N. Vasilenko, B. S. Shexter, M. O. Shteynberglardan ta’lim olgan. Peterburg konservatoriyasini dirijyorlik bo‘yicha tugatgan (1948).

Birinchi asari – „Sodrash“ marshi T. Sodiqov va Sh. Ramazonov bilan hamkorlikda yuzaga kelgan (1929). Ustozi S. N. Vasilenko bilan hamkorlikda ilk o‘zbek operalari „Bo‘ron“ (Komil Yashin librettosi, 1939) va „Buyuk kanal“ (Komil Yashin va Mamajon Rahmonov librettosi, 1940)ni yaratgan. „Qahramonlik“ (1942), „G‘oliblarga shon-sharaflar“ (1944) simfoniyalari, „Dilorom“ (Komil Yashin va M. Muhamedov librettosi, 1958), „Shoir qalbi“ (I. Sulton librettosi, 1960—1961) operalari, „Sevgi tumori“ (1969), „Matonat“ (1971), „Muhabbat va qilich“ (1973) baletlari, „Rustam haqida doston“ (1975, „Shohnoma“ asosida) oratoriyasi o‘zbek musiqa madaniyatiga qo‘shilgan katta hissa bo‘ldi. „Vaqt taronasi“ kantatasi (1952), „Bahor yeli“ (1937), „Nasriddin Buxoroda“ (B. Arapov bilan hamkorlikda, 1942), „Opa-singil Rahmonovalar“ (1954), „Natashaxonim“ (1965), „Koniyut g‘orining siri“ (1967), „Semurg‘“ (1972), „Gang uzra tong“ (1975) kabi kinofilmlarga musiqa yozgan, sim-fonik poema va syuitalar yaratgan. „Dilorom“ operasi asosida birinchi o‘zbek film-operasi yaratildi. Ulug’ vatan urushi yillarida Muxtor Ashrafiy «Jangga boraman», «Qasam», «Sevgilimga salom», «Jangda botir bo’l » kabi vatanparvarlik ruhidagi qo'shiqlar, «Turon», «Ulug 1 kanal» va «Sherali» asarlaridagi ayrim nomerlar asosida skripka bilan fortepiano uchun kichik pyesalar yaratdi. Muxtor Ashrafiy birinchi o'zbek operasi ijodkori sifatida. Kontata va oratoriya janrlariga ham katta e'tibor berishgan. «O'zbekiston», «Baxt taronasi», «Rustamnoma» asarlari shular jumlasiga kiradi. M.Ashrafiyning «Dilorom» operasi musiqiy dramaturgiyasi juda qiziqarlidir. Janr jihatdan bu katta afsonaviy-romantik opera bo'lib, ariya, ariozo, romans, qo'shiq, vokal ansambllar, rivojlangan ommaviy xor sahnalari kabi yakunlangan yakka tuzilmalardan iborat. Asarda musiqiy-dramaturgik rivojlanish leitmotiv tizimda yorqinroq namoyon bo'ladi. Alisher Navoiyning «Sab'ai Sayyor» dostonidagi o'lmas qahramonlar M.Ashrafiy talqinida uning dramaturgic fikrlaridan kelib chiqqan holda yangi qirralarni kasb etdi. Libretto mualliflari.K.Yashin va M.Muhamedov klassik syujetni erkin talqin qilib unda romantik xususiyatlarni kuchaytirishdi: mazmun yo'nalishini, dramaturgik nizoni o'zgartirishdi, bosh qahramonlar vazifalarini yangicha talqin etishdi. Xususan,rassom Moni obrazi librettoda asosiy qahramonga aylangan. «Dilorom» operasining tuzilishi ommaviy sahnalardagi dramaturgik boylamalarga, intermediyaviy xoreografik lavhalarga, rivojlangan va yakunlangan ariya, romans, qo'shiqlarga, vokal ansambllar almashuviga asoslangan. Kontata mazmunida respublikamiz hukumati chiqargan cho'llarni obod etaylik qarorini ro'yobga chiqarish maqsadida Qoraqum gullarida turkman kanalini qazib cho'lni obod qilish, mehnatni e'zozlash, insonlarni baxtini kuylash kabimavzular asos qilib olingan. Muxtor Ashrafiy bu kontatasi uchun Davlat mukofotiga sazovvor bo'lgan. Asosiy musiqiy mavzu bu katta xor jamoasi ijrosida boshlanadigan «Cho'lquvarlaryurishi» bo'lib, bunda marsh tempasida ijro etiladigan

ulug'vor kuy tinglovchilarga e'tiborini o'ziga jalb etadi. Musiqiy mavzu insonlarni mehnat jasoratigam gullarni gulistonga aylantirishga da'vat e'tuvchi xarakter va ma'noga ega bo'lgan musiqiy ohanglar bilan boshlanadi. Bu qismning asosiy tonal'nosti mimminor bo'lim kuy ohangi chiroyliva tezda esga qoluvchidir. Kompozitor bu qismda 4-ovozli xor jamoasidagi ovozlarda alohida alohida turtki vositalarini ishlatib har bir partiyalarni tinglovchi e'tiboriga havola etadi. Xor jamoalari ijrosida gomafonik-garmonik elementlarini mohirona qo'llab asar mazmunini yaxlitligiga mazmunli ravishda yoritadi.

Har partiyalaridagi kuylar ravon, kuychan, ijro etiladi. Ba'zi joylarda erkaklar ovozi bilan ayollar ovozlari joy almashadi va jumla oxirlarida aksincha vaziyat nazarda tashlanadi.Bu asarni u mumta'lim maktablardagi 6-7 sinflar ijrosida dasturga kiritish mumkin, lekin bolalar ovozlari uchun asar tessiturasi biroz balandlik qiladi. Shuning uchun ham boshqa tonal'nostga ko'chirish (tropozitsita) mumkin. Asar mazmunini yosh avlodni mehnatga, cho'lni obod qilish g'oyalariga boy bo'lib Vatanimiz chaqiruviga labbay deb javob beruvchi sermazmun kuylar bilan bezatilgan. O'zbekistonda balet janrini yuksaltirishda kompozitor Muxtor Ashrafiyning salmoqli hissasi qo'shilgan. Yuqorida nomlari keltirilgan «Sevgi tumori», «Amir Temur», «Matonat», «Sevgi va qilich» nomli baletlari shular jumlasiga kiradi. «Sevgi va qilichi» asari ikki tahrirda sahnalashtirilgan. Birinchi «Temur Malik» «Sevgi va qilichi» asari ikki tahrirda sahnalashtirilgan. Birinchi «Temur Malik» nomi bilan.

1971-yilda Dushanbe opera va balet teatrida sahnalashtiriladi va 1974-yilda Toshkent opera va balet teatrida qo'yiladi. Ikkala nom bilan ijod qilingan bu balet mazmunida o'z xalqining Chingizxon o'rdasiga qarshi kurashga rahbarliki qilgan. Xo'jan hokimi Temur Malikga - mardona lashkarboshiga bag'ishlanadi. Birinchi bor o'zbek balet sahnasiga real tarixiy shaxslar paydo bo'ladi, qahramonlik mavzusini aks ettirishda ilk tajriba qilinadi. Balet san'ati xususiyatiga javoban asarda Temur Malik obraziga shoirona tus berilgan: bosh syujet chizig'l (ikki qarama-qarshi kuchlarning kurashi) dan tashqari sevishganlar Temur malik va Zarina obrazi orqali lirik sevgi chizig'i ham kiritilgan. Balet musiqasi o'z asosida simfoniyalashtirilgan. Bu ba'zi sahnalarning shakllanish prinsiplariga boshlang'ich tematik materialni rivojlantirish uslubida va nihoyat, tembr bo'yoqlaridan foydalanishda namoyon bo'ladi. Balet dramaturgiyasining o'zida esa ifodali vositalari xilma-xilligi, shukblarning kengligi, materiallar asoslanganligi bilan ajralib turadigan salbiy obrazlar doirasi nisbatan jo'shqinroq chiqqan. «Chingizxon shiyponi» (to'rtinchi ko'rinish), «Hujum», (beshinchi ko'rinish) kabisahnalar yuksak badiiy ifodali darajada ko'rsatiladi. Balet musiqalari o'zbek „Hamza“ nomidagi O'zbekiston Davlat mukofoti (1970) hamda J. Neru (1971), J. A. Nosir (1972) xalqaro mukofotlari laureate Ashrfiyning oilasiga toxtaladigan bolsak unng 1ta qizi va bitta ogli bolgan, ogiling ismi Firuz (1937—

2009) Arxitekturlk bilan shugullangan, Qizli esa Muqaddima (1936—2013) Sharqshunos bolgan uning 4 nafar nabirasi bolgan. Nihoyatda sermahsul ijodkor bo'lgan Muxtor Ashrafiy butun umri davomida 7 ta opera, baletlar, 3 ta musiqali drama, 2 ta simfoniya, 4ta kantata, dramatik spektakl va kinofilmlarga musiqalar, romans va qo'shiqlar yaratdi. Bastakorning simfonik asarlari mavzularining boyligi bilan ajralib turadi.

Uning nomi Toshkent Davlat konservatoriyasi, Buxoro san'at bilim yurti va musiqa maktablariga, shuningdek, Toshkent va Buxorodagi ko'chalarga berilib, abadiylashtirilgan.Muxtor Ashrafiy hozirgi nafaqat yosh sanatkorlarga boshqa soxa vakillariga ham ilhom bagishlaydi desak mubolaga bolmaydi, uning asarlari,operalari hozirgi kungacha saqlanp kelmoqda u biz yoshlar uchun ajayob namuna sifatida gavdalanadi.Muxtor ashrafiy hozirgi kunga kelip uning nomini abadiylashtrsh sifatida ozi tugulip osgan Buxoro shaxridagi kochalarga nomi berilgan va faoliyat korsatayotganiga 10 yildan ham oshgan Muxtor Ashrafiy nomidagi Buxoro ixtisoslashtrlgan san`at maktabi mavjud. Muxtor Ashrafiy 1975-yili 12-dekabirda Toshlent shaxrida vafot etgan

XULOSA

Muxtor Ashrafiy kabi boy madaniy tariximizni o`rganish uni yanada boyitish bizning burchimiz, Muxtor Ashrafiy bizning madaniy boyligimizni boyitishda o`z hissasini qo`shgan mashxur kompozitor, „O'z tarixini bilmagan inson kelajagini qurolmaydi''
I.Karimov

REFERENCES

1 O'zbek qushiqlari, T., 1939; Vto-raya simfoniya, M
2 Kompozitori i muzikovedi O'zbekistana, T., 1975; Pekker Ya. B., O'zbekskaya opera, M., 1984.[1]
3 Yoqubov.T „Muxtor Ashrafiy" 1974

ВСЕМИРНАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ ЮНЕСКО О КУЛЬТУРНОМ РАЗНООБРАЗИИ В ГЛОБАЛЬНОМ МЕДИА-ПРОСТРАНСТВЕ

Ахмедова Машхура.
Чирчикски государственный педагогический университет, факультет социально-гуманитарных наук,
направление обучения по историческим наукам,
студентка 1-го курса, группа 24.3,
Научный руководитель: Нупманов Шерзод

Аннотация: В данной статье рассматривается Всемирная декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии в глобальном медиа-пространстве. Анализируется значение декларации для защиты культурного наследия и поддержания разнообразия культур в условиях глобализации и стремительного развития медиа-технологий. Также обсуждаются ключевые принципы, изложенные в декларации, а также её влияние на развитие международных норм в области медиа и культуры, на взаимодействие между различными культурами в глобальном информационном пространстве.
Ключевые слова: ЮНЕСКО, культурное разнообразие, глобализация, медиа-пространство, культурное наследие, международные нормы, глобальная коммуникация.
Annotation: This article examines the UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity in the global media space. It analyzes the significance of the declaration for the protection of cultural heritage and the preservation of cultural diversity in the context of globalization and the rapid development of media technologies. The key principles outlined in the declaration are discussed, along with its impact on the development of international norms in media and culture, as well as its influence on interactions between different cultures in the global information space.
Keywords: UNESCO, cultural diversity, globalization, media space, cultural heritage, international norms, global communication.
Annotatsiya: Ushbu maqolada UNESCOning Butunjahon madaniy xilma-xillik deklaratsiyasi global media makonida tahlil qilinadi. Deklaratsiyaning madaniy merosni himoya qilish va globalizatsiya hamda media texnologiyalarining tez rivojlanishi sharoitida madaniy xilma-xillikni saqlashdagi ahamiyati o'rganiladi. Maqolada deklaratsiyada keltirilgan asosiy tamoyillar va uning media va madaniyat sohasidagi xalqaro me'yorlar rivojiga, shuningdek, global axborot makonida turli madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro aloqaga ta'siri muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: UNESCO, madaniy xilma-xillik, globalizatsiya, media makoni, madaniy meros, xalqaro me'yorlar, global kommunikatsiya.

Декларация ЮНЕСКО о сохранении культурного разнообразия в глобальном медиа-пространстве создает необходимую правовую основу для укрепления диалога между культурами и поддержания мира. Она служит руководством для медиа-организаций и государств в развитии культурного разнообразия.

Данная организация была создана в 1945-ом году как подразделение Организации Объединенных Наций (ООН). Штаб-квартира ЮНЕСКО находится в Париже, Франция. На данный момент организация насчитывает 195 стран-членов и несколько стран с которыми есть тесное сотрудничество.

Основная сфера деятельности или программы ЮНЕСКО:

Культура;

Образование;

Естественные науки;

Социальные науки;

Гуманитарные науки;

Связь и информация.

Образование.

Для справки: В 25% африканских стран, только 50% детей начального возраста, в настоящее время посещают школу. Женщины составляют две трети неграмотного взрослого населения по всему миру. Организацией ЮНЕСКО была создана специальная программа «Образование для всех», которая призвана помочь повысить уровень образования в малоразвитых странах. В нее входит постройка новых школ, привлечение инновационных технологий для улучшения образования.

Решение о создании этой организации было принято в ноябре 1945 года в Лондоне с участием представителей 44 государств. Центр организации находится в Париже. Первоначальная цель организации ЮНЕСКО, состоящей из трех органов-общего собрания, управления, Секретариата-осуществлять образование, знания и культуру через национальные комиссии в каждом государстве-члене.

ЮНЕСКО – Организация Объединенных Наций, занимающаяся вопросами образования, науки и культуры-международная межправительственная организация; специализированное учреждение ООН. Он был создан в 1946 году с целью содействия миру и международной безопасности путем развития сотрудничества между государствами в области образования, науки, культуры и коммуникаций. 188 стран (включая Республику Узбекистан с 26 октября 1993 года) являются членами (2004). Согласно уставу

ЮНЕСКО, приоритетной задачей организации является содействие „сотрудничеству народов посредством развития образования, науки и культуры с целью обеспечения всеобщего уважения справедливости, законности, прав человека и основных свобод для всех народов, независимо от расы, пола, языка и религии". С ЮНЕСКО сотрудничает около 400 международных неправительственных организаций и фондов, международных и территориальных ассоциаций. Бюджет ЮНЕСКО состоит из взносов стран-членов.

Всемирная декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии в глобальном медиа-пространстве является важным документом, принятым с целью сохранения и продвижения богатства и разнообразия культур в современном мире. Эта декларация объединяет усилия международного сообщества в развитии и поддержке культурного разнообразия с помощью средств массовой информации и коммуникации.

Цели и задачи декларации:

Декларация признает важную роль средств массовой информации в сохранении и развитии культурного разнообразия. Основные цели документа включают:

1. Продвижение и защита культурного разнообразия.
2. Обеспечение справедливого и равного представления различных культур в средствах массовой информации.
3. Сохранение культурной самобытности и идентичности.
4. Сохранение культурного разнообразия в условиях технологического прогресса и глобального медиа-пространства.

В условиях глобализации, угрожающей культурному разнообразию, данная декларация ЮНЕСКО служит важной правовой основой для развития международного сотрудничества и солидарности. Документ способствует устойчивому развитию культур, защите национальных культур в информационном пространстве и опирается на принципы взаимного уважения.

Бывший генеральный директор ЮНЕСКО Ирина Бокова о сохранении культурного разнообразия заявила: "Культурное разнообразие — это наследие человечества, и его сохранение и передача следующим поколениям — общая ответственность всех государств. Обеспечение разнообразия в медиа-пространстве — один из важнейших способов укрепления диалога между

Заключение:

Всемирная декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии в глобальном медиа-пространстве является важным шагом к укреплению диалога между культурами и сохранению разнообразия. Она объединяет

международное сообщество, направляя усилия средств массовой информации на сохранение и развитие культур.

REFERENCES

1.Mo'minov abdulxay, o'zbekiston va unesconing xalqaro-huquqiy munosabatlari, t., 2003
2. UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity (2001), UNESCO, Paris.
3. Ирина Бокова, "Cultural Diversity: A Human Heritage," UNESCO publications.
4. UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions (2005), unesco.org.
5.United Nations, "International Day for Cultural Diversity for Dialogue and Development," un.org.

IJTIMOIY TARMOQLARNING INSON RUXIY SALOMATLIGIGA SALBIY TA'SIRI

Norboboyeva Jasmina Zokir qizi
Zoirova Maftuna Xayrulla qizi
Ilmiy rahbar: **Imomova Umida**
Chirchiq Davlat Pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti Pedagogika yo`nalishi talabalari

ANNOTATSIYA:

Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlarning zamonaviy inson ruhiy salomatligiga ko'rsatadigan salbiy ta'sirlari atroflicha tahlil qilinadi. XXI asrda raqamli texnologiyalar hayotimizning ajralmas qismiga aylangan bir paytda, ayniqsa ijtimoiy tarmoqlar kundalik hayotimizga chuqur kirib kelgan. Ushbu maqolada aynan ijtimoiy platformalardan foydalanish natijasida yuzaga kelayotgan ruhiy salomatlik muammolari – stress, depressiya, xavotir, uyqusizlik, psixologik qaramlik, axborot bosimi, o'zini past baholash, shaxsiy xavfsizlikning buzilishi kabi holatlar ilmiy tadqiqotlar asosida yoritilgan. Jumladan, turli mamlakatlarda o'tkazilgan ilmiy izlanishlar misolida ijtimoiy tarmoqlarning foydalanuvchi psixikasiga salbiy ta'siri statistik dalillar bilan asoslangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, ko'p vaqtini ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazuvchi foydalanuvchilar real hayotdan uzilib, o'zlarini befoyda, yolg'iz, tushkun va xavotirli his qiladilar. Ushbu maqolada ilgari surilgan asosiy fikrlar – raqamli muhitning psixologik xavflari, foydalanuvchilarning ruhiy sog'lig'ini saqlash yo'llari, zamonaviy axborot oqimiga ongli yondashuv zarurati, axborot gigiyenasiga amal qilish kabi dolzarb masalalar umumlashtirilgan. Xulosa tariqasida maqolada ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish madaniyatini shakllantirish, o'ziga vaqt ajratish, raqamli detoks amaliyoti va onglilikni rivojlantirish kabi profilaktik choralar taklif qilinadi. Ushbu ish ijtimoiy psixologiya, axborot xavfsizligi, raqamli pedagogika sohalarida tahsil olayotganlar, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar ta'sirini o'rganayotgan tadqiqotchilar uchun amaliy va nazariy ahamiyatga ega.

Kalit so`zlar: Ijtimoiy tarmoqlar, ruhiy salomatlik, psixologik muammolar, depressiya, stress, raqamli texnologiyalar, axborot bosimi, internet qaramligi, o'zini past baholash, axborot xavfsizligi, onglilik, raqamli detoks, ruhiy gigiyena, zamonaviy tahdidlar.

ABSTRACT:

This article provides a comprehensive analysis of the negative effects of social networks on modern human mental health. In the 21st century, when digital technologies have become an integral part of our lives, social networks in particular have deeply penetrated our daily lives. This article discusses the mental health problems that arise as a result of using social platforms - stress, depression, anxiety, insomnia, psychological dependence, information pressure, low self-esteem, and violation of personal security - based on scientific research. In particular, the negative impact of social networks on the user's psyche is supported by statistical evidence, based on scientific research conducted in different countries. The results of the study show that users who spend a lot of time on social networks are disconnected from real life and feel useless, lonely, depressed, and anxious. The main ideas put forward in this article summarize such pressing issues as the psychological dangers of the digital environment, ways to maintain the mental health of users, the need for a conscious approach to the modern flow of information, and adherence to information hygiene. In conclusion, the article suggests preventive measures such as forming a culture of using social media, taking time for oneself, practicing digital detox, and developing mindfulness. This work is of practical and theoretical importance for students in the fields of social psychology, information security, and digital pedagogy, as well as researchers studying the impact of modern technologies.

Keywords: Social networks, mental health, depression, anxiety, self-esteem, digital addiction, social media influence, youth, psychological well-being.

Kirish. Bugungi kunda internet va texnologiyalar hayotimizning ajralmas qismiga aylangan bo'lsa-da, ayniqsa ijtimoiy tarmoqlarning inson ruhiy salomatligiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri tobora jiddiyroq muammo sifatida tan olinmoqda. Avvaliga bu tarmoqlar aloqa, axborot almashish va o'yin-kulgi vositasi sifatida ko'rilgan bo'lsa-da, hozirgi kunda ularning salbiy jihatlari – ruhiy siqilish, yolg'izlik hissi, o'ziga bo'lgan ishonchsizlik, ijtimoiy solishtirish, tashvish va depressiya kabi holatlarga sabab bo'lishi tobora keng o'rganilmoqda. Psixologlar va sotsiologlarning tadqiqotlariga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlarda haddan tashqari ko'p vaqt o'tkazish inson psixikasida muayyan o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Odamlar doimiy ravishda boshqalarning muvaffaqiyatlari, tashqi ko'rinishi yoki turmush tarzini ko'rib, o'zini solishtirishga majbur bo'ladi. Bu esa o'zini past baholash, qoniqmaslik, g'amginlik kabi hissiyotlarni uyg'otadi. Psixolog Sherri Turkle bu holatni "raqamli yolg'izlik" deb atagan. Uning fikricha, odamlar texnologiya orqali doimiy aloqa qilishayotgan bo'lsalar-da, haqiqiy, chuqur munosabatlardan uzoqlashib borishmoqda. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilarni algoritmik tarzda o'ziga bog'lab qo'yadi. Ya'ni, tarmoqlar foydalanuvchining xatti-harakatlarini tahlil qilib, unga

aynan qiziq bo'lgan, e'tiborini jalb qiladigan kontentni taklif qiladi. Bu esa psixologik jihatdan shunday holatni yuzaga keltiradiki, odamlar tarmoqdan uzoqlasholmay qoladi. Har bir "like", "komment" yoki "share" odam miyasida dopamin moddasining ajralishiga olib keladi, bu esa o'z navbatida tarmoqqa qaramlikni kuchaytiradi. Tadqiqotchi Adam Alter bu holatni raqamli dori ta'siriga qiyoslaydi – ya'ni, ijtimoiy tarmoqda vaqt o'tkazish insonda vaqtinchalik zavq hissini uyg'otadi, ammo uzoq muddatda bu salbiy oqibatlarga olib keladi. Yoshlar, ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarga nisbatan ancha sezuvchan bo'lishadi. Chunki ularning psixologik va emotsional holati hali to'liq shakllanmagan bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlardan muntazam foydalanadigan o'smirlar orasida depressiya, xavotir, uyqusizlik va o'ziga zarar yetkazish holatlari sezilarli darajada yuqori. Misol uchun, psixolog Jean Twenge o'smirlar orasida ruhiy tushkunlik darajasining oshishini aynan smartfonlar va ijtimoiy tarmoqlar bilan bog'laydi. Uning izlanishlariga ko'ra, kuniga 2 soatdan ortiq ijtimoiy tarmoqdan foydalanish o'smirlarning o'zini yomon his qilishiga olib keladi. Twenge shuningdek, o'zini yolg'iz his qilgan yoshlar sonining ortib borishini ham ijtimoiy tarmoqlarning haddan ziyod ta'siri bilan izohlaydi. Ijtimoiy tarmoqlarda o'zini ko'rsatishga intilish, chiroyli hayot suratlarini joylashtirish, muvaffaqiyatli ko'rinishga urinish ko'plab foydalanuvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchni yo'qotadi. Chunki ular boshqalarning faqat yaltirab turgan, bezatilgan hayot sahnalarini ko'rishadi, aslida esa har bir inson hayotida muammolar, muvaffaqiyatsizliklar bo'ladi. Ammo bu narsalar tarmoqlarda aks ettirilmagani sababli foydalanuvchilar o'z hayotini kamchilikli deb o'ylay boshlaydi. Bu esa depressiv holatga olib kelishi mumkin. Britaniyada o'tkazilgan tadqiqot natijasiga ko'ra, Instagram va Snapchat kabi vizual asosli ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilarda o'z tanasidan norozi bo'lish, o'zini yoqtirmaslik hissini kuchaytiradi. Yosh qizlar orasida bu holat yanada xavfliroq bo'lib, ularning o'ziga nisbatan salbiy qarashlariga, hatto ovqatlanish buzilishlariga sabab bo'lishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlarning salbiy jihatlaridan yana biri bu uxlamaslik va uyqu buzilishlaridir. Odamlar ko'pincha tarmoqlarda kechikib qoladi, telefon ekranidan chiqa olmaydi, bu esa miya faoliyatiga va umumiy salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tungi paytda ko'k chiroq bilan ta'minlaydigan ekranlar melatonin gormonining ishlab chiqarilishini pasaytiradi, bu esa uyqu sifatini buzadi. Natijada inson ertalab o'zini charchagan, sust his qiladi. Bu holat uzoq muddat davom etsa, ruhiy holatga salbiy ta'sir o'tkazib, depressiya va xavotir darajasini oshiradi. Tadqiqotchi Anne Longfield bu borada ogohlantirib, yoshlarning kundalik uyqusi keskin qisqarib borayotganini va bu ularning ruhiy salomatligiga tahdid solayotganini ta'kidlaydi. Virtual makonda zo'ravonlik va kiberbulling (ya'ni, internet orqali tahdid qilish, masxara qilish) kabi salbiy holatlar ham mavjud. Ayniqsa, yoshlar bu

holatlarga nisbatan juda sezuvchan bo'lishadi. Internet orqali qilingan tahdidlar, masxaralashlar inson ruhiyatini buzishi, hatto o'z joniga qasd qilish holatlarigacha olib kelishi mumkin. Kiberbulling qurbonlari ko'pincha buni hech kim bilan bo'lisholmaydi, chunki ular uyat, qo'rquv yoki tushunarsizlik sababli yolg'iz qoladi. Bu holat nafaqat ruhiy salomatlikni, balki ijtimoiy hayotni ham izdan chiqaradi. Tadqiqotlar kiberbullingga uchragan yoshlarning 40 foizdan ortig'i o'zini depressiv holatda his qilganini, 20 foizdan ko'prog'i esa joniga qasd qilish haqida o'ylaganini ko'rsatgan. Ijtimoiy tarmoqlarning ruhiy salomatlikka ta'siri turli omillar bilan bog'liq bo'lsa-da, bu masala har bir foydalanuvchi uchun individual tarzda muhim. Chunki har bir insonning psixologik mustahkamligi, stressga chidamliligi va ijtimoiy ta'sirga bo'lgan sezuvchanligi har xil. Biroq umumiy xulosaga kelganda, ijtimoiy tarmoqlardan cheklangan, ongli va sog'lom tarzda foydalanish tavsiya etiladi. Ruhiy salomatlikni saqlash uchun real hayotdagi insoniy munosabatlar, jismoniy faollik, uyqu gigiyenasi va muvozanatli axborot iste'moli muhim ahamiyatga ega. Mutaxassislar tavsiya etishicha, ijtimoiy tarmoqlarda o'tkaziladigan vaqtni kundalik reja asosida nazorat qilish, virtual hayotni haqiqiy hayot bilan almashtirish ruhiy barqarorlikni saqlashga xizmat qiladi. Shunday qilib, ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyatda kommunikatsiya vositasi sifatida muhim o'rin egallayotgan bo'lsa-da, ularning inson ruhiy salomatligiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri inkor qilib bo'lmaydigan haqiqatdir. Ayniqsa, yoshlar, o'smirlar va ruhiy jihatdan zaif insonlar uchun bu tarmoqlar muhim xavf omili bo'lib qolmoqda. Bu esa jamiyat va mutasaddi tashkilotlar oldiga yangi vazifalarni qo'yadi: ijtimoiy tarmoqlardan ongli foydalanish madaniyatini shakllantirish, axborot texnologiyalarining inson psixologiyasiga ta'sirini chuqur o'rganish va zarur hollarda muhofaza mexanizmlarini joriy etish muhim vazifa sifatida qaralishi kerak.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining muhim qismiga aylangan bo'lsa-da, ularning ruhiy salomatlikka salbiy ta'siri tobora jiddiy ijtimoiy muammo sifatida e'tirof etilmoqda. Tadqiqotlar, olimlar fikrlari va kuzatuvlar asosida aytish mumkinki, ijtimoiy tarmoqlar ortiqcha solishtirish, o'zini past baholash, yolg'izlik, tashvish, depressiya, uyqusizlik, kiberbulling, tarmoqdan qaramlik kabi ko'plab salbiy oqibatlarga olib keladi. Ayniqsa, yoshlar, o'smirlar va psixologik jihatdan zaif insonlar ushbu tahdidlarga nisbatan ancha zaif bo'lishadi. Shu sababli, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda ongli yondashuv, vaqtni me'yorlashtirish, real hayotdagi ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish va o'z-o'zini anglashga e'tibor qaratish lozim. Mutaxassislar tomonidan bu sohada tadqiqotlar davom ettirilmog'i, ota-onalar va o'qituvchilar esa yoshlar bilan ochiq muloqot olib borib, ularni raqamli dunyoning ijobiy va salbiy jihatlari bilan tanishtirib borishlari zarur. Zero, ruhiy salomatlik – bu nafaqat shaxsiy farovonlikning, balki jamiyat

taraqqiyotining ham asosiy tayanchidir. Ijtimoiy tarmoqlardan foydali, cheklangan va ongli foydalanish esa bu salomatlikni saqlab qolish yo'lida muhim qadamlardan biridir.

REFERENCES

1. Keles, J. L. et al. (2020). Social media and mental health: A systematic review. Adolescent Research Review, 5(4), 315–331.
2. Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2018). Associations between screen time and lower psychological well-being among children and adolescents: Evidence from a population-based study. Preventive Medicine Reports, 12, 271–283.
3. Primack, B. A., Shensa, A., Sidani, J. E. et al. (2017). Social Media Use and Perceived Social Isolation Among Young Adults in the U.S. American Journal of Preventive Medicine, 53(1), 1–8.
4. Andreassen, C. S. (2015). Online social network site addiction: A comprehensive review. Current Addiction Reports, 2(2), 175–184.
5. Lin, L. Y., Sidani, J. E., Shensa, A. et al. (2016). Association between social media use and depression among U.S. young adults. Depression and Anxiety, 33(4), 323–331.
6. Pantic, I. (2014). Online social networking and mental health. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 17(10), 652–657.
7. World Health Organization (2022). Mental health and digital technology: Risks and opportunities for youth.
8. Orben, A., & Przybylski, A. K. (2019). The association between adolescent well-being and digital technology use. Nature Human Behaviour, 3(2), 173–182.
9. Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2015). Social networking sites and addiction: Ten lessons learned. International Journal of Environmental Research and Public Health, 12(3), 1286–1306.

ODOB-AXLOQ VA IJTIMOIY MASALALAR

Kenjebayeva Nafisa Kayratovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim pedagogika
23/2-guruh talabasi
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada "Ijtimoiy odoblar", kitobida kelgan odob va axloq tushunchalari va ular o'rtasidagi farqlar, shu bilan birgalikda odob va axloqqa aloqador bo'lgan tushunchalar haqida ma'lumotlar bayon qilib beriladi. Eng asosiysi ushbu maqola yoshlarda ijtimoy-tarbiyaviy odob-axloqni rivojlanishiga o'z hissasini qo'shadi.

Kalit so`zlar: odob, axloq, suhbat, islom, g'iybat, chaqimchilik, bemani, befoyda, botil, gunoh, sergaplik va odamlarga yoqish uchun so'zamollik qilish, faxsh, so'kish, mazahlash va ustidan kulish, sirni oshkor qilish, yolg'on so'zlash, g'iybat

Kirish. Ushbu mavzuga kirishishdan avval "odob" so'zi ta'rifiga oid qisqacha to'xtalib o'tsak. Tilimizda "odob" tarzida talaffuz qilinishga odatlanib qolingan arabcha "adab" so'zi aslida yaxshilikka chaqirishni anglatadi. U "ma'daba" o'zagidan olingan. Ma'daba esa odamlarni yaxshilikka, ma'naviy ziyofatga chaqirishni anglatadi. Demak, odob yaxshilik demakdir.

"Ijtimoiy odoblar" esa ijtimoiy muomalalarni eng yaxshi tarzda olib borish deganidir. Masalan, "Kiyinish odobi" – chiroyli kiyinish, "Suhbat odobi" – suhbatni eng yaxshi saviyada olib borish ko'zda tutiladi. Bu kabi insoniyat har daqiqa, har jabhada duch keladigan, odoblar ro'yxatini uzoq davom ettirishi mumkin.

Hozirgi kunda g'arb madaniyati ta'sirida "odob"ni madaniyat deyish joriy bo'lgan. Misol uchun "ovqatlanish odobi" ovqatlanish madaniyati deyiladi. Ba'zida ijtimoiy odoblar ma'nosini ifoda etish uchun fransuzcha "etiket" so'zi ishlatiladi.[35]

Odob masalasi Islomda o'ta muhim o'rin tutadi. Beodoblik barcha narsani amalni ham, qalbni ham, tilni ham boshqa barcha munosabatlarni buzadi. Shuning uchun mashoyixlar: "Kim nimaga erishsa faqat odob bilan erishadi. Kim nima bilan qulasa, faqat beodoblik bilan qulaydi", deganlar. Shunday ekan, biz mo'min musulmonlarning burchimiz, vazifamiz barcha yaxshi odob-axloqlarni o'zimizda mujassam etmoqqa intilmog'imizdir. Alloh taola o'zi yaratgan insonga nutqini-gapirishni o'rgatadi. Nutq so'zlashish va bayon qilish qobilyatini Alloh taolaning insonga bergan ulkan nematlaridan biridir. Aynan ushbu nemat bilan inson o'ziga

[35] https://fitrat.uz/archives/10047

jonzotlardan ajralib turadi, ularning ustidan o'z hukmini o'tkazadi. Inson Alloh yerda yaratgan jonzotlari ichida nutq ato etgan, mukammal ovoz chiqaradigan yagona jonzotdir.[36]

Inson o'zini o'rab turgan barcha ashyolarning belgisi sifatida ularning nomlarini idrok etadi va bu nomlarni o'z ma'nosida ishlatadi. Xis qilinadigan, jismga ega bo'lgan narsalarni faxmlash uchun nutqiy ramzlarni ishlatish qudrati inson hayotida eng ulug' imkonyatlaridan biri hisoblanadi.

Islom dinida nafaqat tanamizni balki qalbimizni ham pok tutishimiz va undagi amallarni bajarishimiz lozimligi ta'kidlanib o'tilgan. Qolaversa ibodatlarimizni qabul bo'lishi uchun insonning kiyim-boshi va hatto ibodat joyi ham pok bo'lishi shart. Pok bo'lganda ham, kattayu-kichik, ko'zga ko'rinadiganu ko'rinmaydigan barcha nopokliklardan holi bo'lishi kerak deyiladi.[37]

Islomda insonning kalomiga, uning so'zlashuv odobiga katta e'tibor berilgan, nutq fasohatiga va til madaniyatga alohida ahamiyat qaratilgan. Ulamolarimiz bu sohaga oid zarur ko'rsatmalarni Qur'oni Karim oyatlari va Nabiy sallolohu alayhi vasallamning hadislari asosida taqdim etishgan. Ular oldin kalomning yaxshi va yomon bo'lishini bayon qilib, so'ng yaxshisini olishni, yomonni tark etishni tavsiya qilishgan.

Kalomning (so'zning) yomoni keltiradigan turli zararlarni ulamolar "til ofatlari" deb nomlashgan. Haqiqatdan, tildan chiqqan yomon so'zlar o'z egasiga ham, o'zlariga ham ofat keltirishi aniq. Shuning uchun ham yaxshilik dini bo'lgan Islom kishilarni barcha ofatlardan, jumladan, til ofatlaridan himoya qilish choralarini ko'radi. Til ofatlari ko'p: bemani, befoyda so'zlarni gapirish, botil, gunoh ishlarni so'zlash, sergaplik va odamlarga yoqish uchun so'zamollik qilish, faxsh, so'kish, odobsiz, axloqsiz va shunga o'xshash so'zlarni aytish, o'zgalarni mazahlash va ustidan kulish, sirni oshkor qilish, yolg'on so'zlash, g'iybat va boshqalar til ofatlaridir. Bularni hammasi qoralangan va insonlar ulardan qaytarilgan. Chunki bu so'zlarning manbai yomonlik va malomatdir. Quyida mazkur til ofatlaridan ba'zilari haqida atroflicha so'z yuritishga xarakat qilamiz:

Yolg'on.

Til ofatlarining eng yomoni yolg'on gapirish, yolg'on guvohlikka o'tirishdir.Yolg'onchilik barcha razilliklarningonasi, kulfatlarning boshi, insoning qabix ishlarga boshlovchi, obro'sini to'kuvchi illatdir. Shu sababdan Islom odobida yolg'on gapirishdan qaytarilgan. Yolg'on rostning ziddi bo'lib, xabarning voqealikka to'g'ri kelmasligi, xaqiqatning xilofi ma'nolarini anglatadi. Bunday xolatlarni xoh

[36] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Ijtimoiy odoblar, "HILOL-NASHR" ,T, 2024-y, B-28
[37] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Olam va odam din va ilm, "HILOL-NASHR" ,T, 2023-y, B-126

qastdan, xoh qast qilmay bayon etish, gapirish yolg'on sanaladi. Yolg'on gapirish, yolg'on guvohlik berish shariatimizda qattiq qoralangan va bu narsa ulkan gunohga (gunohi kabiraga) tenglashtirilgan. Yolg'on aslida haqiqatga to'g'ri kelmaydigan, chin bo'lmagan gap.

G'iybat.

Insonning bor ayblarini uning yo'qligida zikr qilish g'iybatdir. G'iybatning xarom, gunohi kabiralardan ekanini barcha ulamolar bir ovozdan taqiqlashgan.

Alloh taola Xujurot surasida marhamat qiladi:

"Bir-biringizni g'iybat qilmang. Yoki birortangiz o'lgan birodarining go'shtini yeyishni yaxshi ko'radimi? Xa, albatta yomon ko'radi. Allohdan qo'rqinglar! Alloh-tavbani ko'plab qabul qiluvchilardir, raxmlidir".

Axloqimiz talablariga ko'ra, bir birodaringiz ortidan undagi nuqson va kamchilliklarini gapirish g'iybat sanaladi, bordiyu, unda bu kamchilliklar bo'lmasa, unga nisbatan bo'xton hisoblanadi.

Chaqimchilik.

Chaqimchilik deganda buzg'unchilik yo'li bilan odamlarning gapini bir-biriga yetkazish tushuniladi.

Alloh taolo Kalam surasida marhamat qiladi:

"Itoat har bir qasamxo'r, faqirga, ayblovchi, chaqimchilik qilib yuruvchiga, yaxshilikni man qiluvchi, tajovuzkor, sergunohga". Chaqimchilik xaromligiga musulmonlar ijmo qilgan. Bazilar "Chaqimchilik gunohi kabiradir", deyishgan.

Chaqimchilikning mohiyati sirni fosh qilish va oshkor etilishi yoqtirmagan narsani e'lon qilishdir. Har bir ko'rgan narsani boshqalarga borib, gapiraverish chaqimchilikdir.

Botil so'zga kirishish.

"Botil so'z" ichkilikbozlik majlislari va fosiqlarning qilmishlariga o'xshash narsalar haqidagi gaplardir. Janjal va tortishuvlar ham botil gapga yaqin turadi. Ularda odatda birovning xatosini isbotlash uchun nizolashiladi. Bunga esa asosan birovdan ustun kelish istagi sabab bo'ladi.

Xulosa. Ulamolar shunday deganlar: Odob bu –daraxtdir. Ilm esa, uning mevasi agar daraxt bo'lmasa qanday meva bo'lsin! Maqolaning bosh maqsadi ham shularni insonlarga yetkazishdan iborat. Bu esa o'z navbatida jamiyatda insonlarni tinch totuv yashashiga olib keladi. Yoshlar tarbiyasini shakillanishda muhim ro'l o'ynaydi. Bugun yoshlarni ham ma'nan ham jismonan yetuk qilib yuksaltirish zamon talablaridan biriga aylanib ulgurdi. Ushbu globallashuv jarayonida yoshlar ongini zararli g'oyalardan himoya qilib, ularning ta'lim tarbiyasi bilan shug'ullanish barcha insonlarning zimmasidadir. Prezidentimiz ham yoshlarning tarbiyasiga katta e'tibor qaratib kelmoqda. Farzand tarbiyasi

qanchalik erta boshlansa, tarbiya natijasi shunchalik samarali bo'ladi. Chunki erta yoshda ularni yaxshilik tomon burish osonlik bilan kechadi. Tarbiyasizlikdan vujudga kelgan yomon xulq va odatlarni keyinchalik qayta tarbiyalash yo'li bilan tuzatish mumkin.

REFERENCES

1. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Ijtimoiy odoblar, "HILOL-NASHR" .T. 2024-y, B-28-30-32
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Olam va odam Din va ilm, "HILOL-NASHR" .T. 2023-y, B-126
3. Shayx Abdulaziz Mansur. Qur'oni karim manolarining tarjimasi –Toshkent. 2001. –857 b.5
4. https://fitrat.uz/archives/10047

KIBERTERRORIZM

Mustoqova Nafosat Komiljon qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Matematika va informatika fakulteti
Matematika yònalishi 1- kurs talabasi
nafosatmustoqova@gmail.com
Ilmiy rahbar: **Umarova Shaxlo Baxtıyorovna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada kiberterrorizmning shiddat bilan o'sib borayotganligi sabablari, oqibatlari bayon etilgan. Kiberterrorizmni umumiy ko'rinishi va bunga doir misollar keltirilgan.

Kalit so'zlar. Kiberterrorchilik, kiberhujum, kompyuter viruslar, kompyuter qurtlari, fishing, zararli dasturlar.

Annotation This article gives reasons why cyber terrorism is growing rapidly. An overview of cyberterrorism and examples of it are presented.

Keywords. Cyber terrorism, cyber attack, computer viruses, computer worms, phishing, malware.

Kirish. Kiberterrorizm aslida axborot texnologiyalari ichki faoliyatiga noqonuniy aralashish, kompyuterda mavjud dasturlar yoki ma'lumotlarni maqsadli ravishda yo'q qilish, zarar keltirish, davlat organlarining muhim qismlari faoliyatini izdan chiqarish bilan birga insonlar hayotiga xavf solish, moddiy zarar keltirish yoki ommaviy qo'rqitish, harbiy nizolar kabi turli zararli oqibatlarni keltirib chiqarishga qaratilgan harakatdir.

Kiberterrorizmning shiddat bilan o'sib borishining yana bir sababi, u qurol-yarog' yordamida amalga oshiriladigan terrorchilik harakatidan arzonga tushadi, jangovar harakatlar, portlashlar, xunrezliklar bo'lmaydi. Buzg'unchi harakatlar internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalangan holda amalga oshiriladi. Kiberterrorchilik bu tahdid yoki qo'rqitish orqali, internetdan foydalangan holda, siyosiy yoki mafkuraviy muvaffaqiyatga erishish maqsadida uyushtiriluvchi kiberhujumlardir. Kompyuter viruslari, kompyuter qurtlari, fishing, zararli dasturlar, apparat usullari, dasturlash skriptlari kabi vositalar yordamida kompyuter tarmoqlarini, xususan, Internetga ulangan shaxsiy kompyuterlarni qasddan, keng miqyosda buzish harakatlari internet terrorizmining ko'rinishi bo'lishi mumkin.

Kiberterrorizmni shaxsiy maqsadlar yo'lida vayron qilish va zarar yetkazish uchun kompyuterlar, tarmoqlar va ommaviy internetdan qasddan foydalanish sifatida ham e'tirof etish mumkin. Tajribali kiberterrorchilar, buzg'unchilik bo'yicha juda malakali bo'lganlar hukumat tizimlariga katta zarar yetkazishi va keyingi

hujumlardan qo'rqib, mamlakatni tark etishi mumkin. Bunday terrorchilarning maqsadlari siyosiy yoki mafkuraviy bo'lishi, bu esa terrorning bir ko'rinishi deb hisoblanishi mumkin. Hukumat va ommaviy axborot vositalarida kiberterrorizm yetkazilishi mumkin bo'lgan ziyon haqida xavotirlar talaygina. Bu esa Federal Qidiruv Byurosi (FQB) va Markaziy Razvedka Boshqarmasi (CIA) kabi davlat idoralarini kiberhujumlar va kiberterrorizmga chek qo'yishga unday boshladi. Kiberhujumni dunyoning istalgan nuqtasida har kim amalga oshirishi mumkin. Chunki u nishondan minglab mil uzoqlikda bo'lgan holda ham amalga oshirilish imkoniyati egadir. Hujum muhim infratuzilmaga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Ba'zi hujumlar siyosiy va ijtimoiy maqsadlarga erishish uchun amalga oshiriladi, buni quyidagi misollar ko'rsatadi:

•1998-yilda etnik Tamil partizanlari Shri-Lanka elchixonalariga katta hajmdagi elektron pochta xabarlarini yuborish orqali xalaqit berishga harakat qilishdi. Elchixonalarga ikki hafta davomida kuniga 800 ta elektron xat kelib tushdi. Xabarlarda „Biz Internet qora yo'lbarslarimiz va biz buni sizning aloqalaringizni buzish uchun qilyapmiz" deb yozilgan. Razvedka organlari buni terrorchilar tomonidan mamlakat kompyuter tizimlariga qarshi birinchi ma'lum bo'lgan hujum sifatida tavsiflaydi

•2021-yil dekabr oyi boshida AQSh Davlat departamentining kamida to'qqiz nafar telefoni noma'lum hujumchi tomonidan buzib kirilgani haqida xabar berilgan edi. To'qqiz xodimning barchasida Apple iPhone smartfonlari bo'lgan. Bir necha oy davomida sodir bo'lgan buzg'unchilik iMessages yordamida amalga oshirildi, unga dastur biriktirilgan bo'lib, u yuborilganda Pegasus deb nomlanuvchi josuslik dasturlari bilan aloqa o'rnatmasdan o'rnatilgan. Amaldagi dasturiy ta'minot Isroilda joylashgan NSO Group nomli josuslik dasturlarini ishlab chiqish kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan va sotilgan.

•2021-yil dekabr oyida AQShning kamida beshta mudofaa va texnologiya firmasi Xitoydan faoliyat yurituvchi guruh tomonidan xakerlik hujumiga uchradi. Guruh kelgusi oylarda paydo bo'lgan kampaniyasini o'tkazish uchun ushbu tashkilotning dasturiy ta'minotida qo'llanilgan ekspluatatsiyadan foydalangan. Ushbu buzilishlarning maqsadi parollar, shuningdek, shaxsiy aloqalarni to'xtatish maqsadiga ega edi. Hozircha etkazilgan zarar miqdori aniq emas, chunki buzilishlar davom etmoqda.

•Bunga javob sifatida 2022-yil Rossiyaning Ukrainaga bosqini, Anonymous Rossiyada kompyuter tizimlariga qarshi ko'plab hujumlarni amalga oshiradi. Bulardan eng ko'zga ko'ringani, Anonymous xakerlar guruhining 2022-yil mart oyida Roskomnadzorga qarshi kiberhujum uyushtirganidir.

•2022-yil aprel oyida Tayvan News portali Anonymous xaker kiber Anakin bilan shartnoma tuzganligi haqida xabar beardi COVID-19 va besh kun davom etgan „Anakinning g'azabi operatsiyasi: o'lish uchun vaqt yo'q", hukumat veb-saytlari, qishloq xo'jaligini boshqarish tizimlari, ko'mir koni xavfsizligi interfeyslari, atom elektr stantsiyasining interfeyslari va shu jumladan Xitoy kompyuter tizimlarini buzgan sun'iy yo'ldosh interfeyslari, qasos sifatida. Bundan tashqari, u Rossiyaning Ukrainaga bostirib kirishiga qarshi norozilik sifatida beshta rus veb-saytini buzgan edi.

Xulosa. Bugun terrorizm jangarilar yashirinib yurgan yoki bosh qarorgohlari joylashgan muayyan davlat hududi bilan chegaralanib qolayotgani yo'q. Ular allaqachon kiberolamga ko'chib ulgurishgan. Terrorchi tashkilotlar o'z saflarini kengaytirish hamda maqsadlariga erishishda texnika va internetning so'nggi imkoniyatlaridan ustomonlik bilan foydalanayapti. Shu yo'l bilan terrorchilik harakatlari, maqsad va vazifalari haqida ma'lumot berish, o'z g'oya va mafkurasini omma orasida tarqatish bilan birga internet foydalanuvchilariga axborot-psixologik ta'sir o'tkazish, odamlar o'rtasida vahima uyg'otish, terrorchilik harakatlarini qo'llab-quvvatlash uchun mablag' yig'ish, zaharli moddalar, portlovchi vosita va qurilmalar hamda ularni tayyorlash texnologiyasini o'rgatish, terrorchilik tashkiloti safiga yangi a'zolarni qabul qilish singari harakatlarni amalga oshirishmoqda. Hozir psixologik jihatdan ishlov berilgan, jangarilarning ekstremistik, aqidaparastlik g'oyalari bilan yo'g'rilgan videoroliklari bilan bir qatorda mobil ilovayu, terrorchilar belgisi aks ettirilgan buyumlarni sotib olish imkonini beruvchi elektron do'konlar ko'payib borayotgani ham kiberterrorizmning tarkibiy unsurlariga aylangan.Biz ana shunday xavfdan ogoh bo'lishimiz, farzandlarimizni ularning ta'siridan har tomonlama himoya qilishimiz lozim.

REFERENCES

1. darakchi.uz
2. „Botnets, Cybercrime, and Cyberterrorism: Vulnerabilities and Policy Issues for Congress" (en). www.everycrsreport.com
3. Laqueur, Walter. Cyberterrorism. Facts on File, 2002 — 52–53 bet. ISBN 9781438110196.
4. „India Quarterly : a Journal of International Affairs". 42–43-jild. Indian Council of World Affairs. 1986. 122-bet. „The difficulty of defining terrorism has led to the cliche that one man's terrorist is another man's freedom fighter".
5. Laqueur, Walter. Cyberterrorism. Facts on File, 2002 — 52–53 bet. ISBN 9781438110196.

6. Denning, Dorothy (Autumn 2000). „Cyberterrorism: The Logic Bomb versus the Truck Bomb". Global Dialogue. 2-jild, № 4. 27–iyun 2013–yilda asl nusxadan arxivlandi
7. Bing, Christopher. „U.S. State Department phones hacked with Israeli company spyware - sources" (en). Reuters (4-dekabr 2021-yil)..
8. Sean Lyngaas. „Suspected Chinese hackers breach more US defense and tech firms". CNN.
9. „Anonymous hacks Russian federal agency, releases 360,000 documents". The Jerusalem Post | JPost.com.
10. News. „Anonymous' Cyber Anakin hacks 5 Russian websites over Ukraine war | Taiwan News | 2022-04-12 18:33:00". Taiwan News (12-aprel 2022-yil).

IQLIM O'ZGARISHI:UNING SABABLARI VA OLDINI OLISH YO'LLARI

Najmiddinova Shohida
Chirchiq davlat pedagogika Universiteti Boshlang'ich ta'lim yo`nalishi talabasi
Ilmiy rahbar: **Nilufar Koshanova Maxsudovna**

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada iqlim o'zgarishining asosiy sabablari va oqibatlari yoritilib, uning oldini olish yo'llari haqida fikr yuritiladi. Global isish, atmosferaga zararli chiqindilarning chiqarilishi, o'rmonlarning kesilishi kabi jarayonlar iqlimga qanday ta'sir qilayotgani ilmiy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekistonning ekologik siyosati va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarga ham e'tibor qaratiladi.

KALIT SO'ZLAR: iqlim o'zgarishi, global isish, chiqindilar, ekologik xavfsizlik, yashil energiya, barqaror rivojlanish, ekologik muammolar.

Bugungi kunda iqlim o'zgarishi insoniyat oldidagi eng jiddiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Global isish, qurg'oqchilik, kuchli bo'ronlar, dengiz sathining ko'tarilishi kabi hodisalar aynan iqlim o'zgarishining natijalaridir. Olimlarning fikriga ko'ra, bu jarayon asosan inson faoliyati bilan bog'liq bo'lib, sanoat chiqindilari va tabiiy resurslardan ortiqcha foydalanish iqlim muammolarini kuchaytiradi. Ushbu maqolada iqlim o'zgarishining sabab va oqibatlari hamda uning oldini olish yo'llari muhokama qilinadi.

Iqlim o'zgarishining asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

1. Inson omili:

Sanoat va transport chiqindilari – Atmosferaga chiqarilayotgan karbonat angidrid (CO_2) va metan (CH_4) gazlari global isishning asosiy omillaridan biridir.O'rmonlarning kesilishi – O'rmonlar karbonat angidridni o'zlashtirib, kislorod ishlab chiqaradi. Ularning kamayishi havodagi zararli gazlar miqdorining ortishiga olib keladi.Qishloq xo'jaligi va chorvachilik – Ko'p miqdorda metan ajralishiga sabab bo'luvchi sohalardan biri chorvachilikdir.

2. Tabiiy omillar Vulkanik otilishlar – Havoga katta miqdorda gaz va chang chiqarilishi natijasida iqlim vaqtinchalik o'zgarishi mumkin.Quyosh faolligining o'zgarishi – Quyosh nurlanishining kamayishi yoki ortishi global haroratga ta'sir ko'rsatadi.

Iqlim o'zgarishining sabablari: O'rtacha haroratning oshishi – So'nggi 100 yil ichida Yer yuzasining o'rtacha harorati 1,2°C ga ko'tarildi.Dengiz sathining

ko'tarilishi – Muzliklarning erishi natijasida qirg'oqbo'yi hududlarini suv bosish xavfi oshmoqda.Ekstremal ob-havo hodisalari – Bo'ronlar, qurg'oqchilik va o'rmon yong'inlari tobora kuchayib bormoqda.Qishloq xo'jaligiga ta'siri – Iqlim o'zgarishi hosildorlikka salbiy ta'sir ko'rsatib, oziq-ovqat xavfsizligini tahdid ostida qoldirishi mumkin.

Iqlim o'zgarishini oldini olish choralari1. Yashil energiyadan foydalanish. Quyosh va shamol energiyasidan foydalanish hajmini oshirish. Neft va ko'mir kabi yoqilg'ilarga bo'lgan bog'liqlikni kamaytirish.

2. tmosferaga chiqarilayotgan chiqindilarni kamaytirish.Ishlab chiqarish jarayonlarida ekologik toza texnologiyalardan foydalanish.Chiqindilarni qayta ishlash tizimini rivojlantirish.

3. Ekologik ta'lim va targ'ibot Aholi orasida ekologik madaniyatni rivojlantirish.Maktablarda ekologiyaga oid fanlarni keng joriy etish.

4. Qonuniy chora-tadbirlar Havo ifloslanishini kamaytirish bo'yicha qat'iy qonunlar ishlab chiqish.Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha xalqaro hamkorlikni kengaytirish.

Iqlim o'zgarishi bugungi kunda insoniyat uchun eng jiddiy tahdidlardan biri bo'lib, uning oldini olish uchun global va mahalliy darajada chora-tadbirlar ko'rish zarur. Sanoat chiqindilarini kamaytirish, yashil energiyaga o'tish va ekologik ta'limni kuchaytirish iqlim o'zgarishining oldini olishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston ham ekologik muammolarni bartaraf etish maqsadida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish va muqobil energiya manbalariga o'tish bo'yicha qator islohotlarni amalga oshirmoqda.Shuningdek 2023-yil 30-aprelda O'zbekistonning yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida ekolayani asrab avaylash va tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish to'g'risida ham bir qancha moddalar keltirilib o'tilgan ular quyidagilar: 49-modda. Har kim qulay atrof –muhitga uning holati to'g'risidagi ishonvhli axborotga ega bo'lish huquqiga ega.

Davlat fuqorolarining ekologik huquqlarini taminlash va atrof-muhitga zararli ta'sir ko'rsatishga yo'l qo'ymaslik maqsadida shaharsozlik faoliyati sohasida jamoatchilik nazoratini amalga oshirish uchun shart-sharoitlar yaratadi…..

Davlat barqaror rivojlanish pirinsipiga muvofiq, atrof-muhitni yaxshilash,tiklash va muhofaza qilish,ekologik muvozanatni saqlash bo'yicha chora tadbirlarni amalga oshiradi.

Yer ,yerosti boyliklari ,suv,o'simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy resurslar umummilliy boyliklardir,ulardan oqilona foydalanish zarur vaular davlat muhofazasidadur.(68-modda)

Yer qonunda nazarda tutilgan hamda undan oqilona foydalanishni va uni umummilliy boylik sifatida muhofaza qilishni taminlovchi shartlar asosida va tartibda xususiy mulk bo'lishi mumkin

Xulosa. Agar biz tabiatga beparvo munosabatda davom etsak, kelajak avlodlar nafas olish uchun toza havo, ichish uchun musaffo suv topa oladimi? Albatta yo'q. Agar bugun tabiatni asrashga harakat qilmasak, ertaga ekologik muammolar yanada chuqurlashadi. Atmosfera ifloslanishi ortib, suv resurslari kamayadi, tuproq degradatsiyaga uchraydi.Agar bugun bitta daraxt ekish o'rniga bitta daraxtni kesishni afzal bilsak, ertaga qanday manzaraga guvoh bo'lamiz? Buzilgan ekotizim, chang va issiqlikdan holi bo'lmagan shaharlar, cho'llashgan hududlar va bioxilmaxillikning yo'qolishi. Daraxtlar nafaqat kislorod ishlab chiqaradi, balki tuproq eroziyasining oldini oladi, iqlimni yumshatadi va hayvonlar uchun yashash muhitini yaratadi.Ekologik muammolar faqat davlat yoki hukumat muammosimi? Agar har bir inson atrof-muhitni asrashni o'z burchi deb bilmasa, qanchalik ko'p qonun qabul qilinmasin, o'zgarish bo'ladimi? Yo'q, ekologiya faqat hukumatning emas, balki har bir fuqaroning mas'uliyati. Qonunlar qanchalik mukammal bo'lmasin, agar odamlar unga amal qilmasa, ular natija bermaydi. O'zgarish har bir insonning e'tibori va harakati bilan boshlanadi.Bugun yerdan oqilona foydalanmasak, suvni isrof qilsak, chiqindilarni to'g'ri saralamasak, kelajakda farzandlarimiz qanday sharoitda yashaydi? Resurslari tugayotgan, ifloslangan, yashash uchun noqulay muhitda. Yer unumdorligi pasayib, suv tanqisligi kuchayadi. Chiqindilar to'planib, atrof-muhitga jiddiy zarar yetkazadi. Bugun harakat qilmasak, farzandlarimiz og'ir ekologik muhitda yashashga majbur bo'ladi.Har birimiz o'z hayotimizda ekologiyaga foydali kichik o'zgarishlar kirita olamiz. Balki bugun plastikdan voz kechish, energiyani tejash yoki atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish uchun eng yaxshi kunmi? Ha, aynan bugun harakatni boshlashning eng yaxshi kuni! Har qanday katta o'zgarish kichik qadamlar bilan boshlanadi. Agar bugun o'zgarishni boshlamasak, ertaga juda kech bo'lishi mumkin.

REFERENCES

1. Abdukaxorova, S. B. O'zbekiston iqlim o'zgarishlarining vujudga kelishi va ularning oldini olish masalalari. "Navoiy davlat universiteti". 2023.
2. Jahon banki . O'zbekistonda "Yashil" o'sish va iqlim o'zgarishi bo'yicha siyosiy muloqotlar to'plami. 2022.-B.23.
3. Buxoro davlat universiteti (2022). Global iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatishning ustuvor yo'nalishlari.
4.O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi "O'zbekiston " nashriyoti (2023) Toshkent

BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARI TARBIYASIDA TARIXIY ALLOMALARNING O'RNI.

Nazarboyeva Rayhon
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim (kechki) yo'nalishi 1-kurs 24/1-guruh talabasi
Nafasov Arslon Kamilovich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini tarbiyalashda tarixiy allomalarning o'rni muhim ahamiyatga ega. Tarixiy shaxslar, ularning hayoti, faoliyati va merosi orqali o'quvchilar milliy qadriyatlarni, madaniyatni va tarixiy an'analarni o'rganadilar. Bu jarayon bolalarga tarixiy voqealarni yanada chuqurroq anglash, o'z tarixiga nisbatan qiziqish va g'urur tuyg'usini rivojlantirish imkonini beradi. Tarixiy allomalar o'z misollari bilan o'quvchilarga mehnat, fidoyilik va bilimga bo'lgan e'tiborning ahamiyatini yetkazishadi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, tarbiya, tarixiy allomalar, milliy qadriyatlar, madaniyat, axloqiy tarbiya, estetik tarbiya, vatanparvarlik, bilim, shaxsiy rivojlanish.

Annotation: The role of historical figures in the education of primary school students is of significant importance. Through the lives, activities, and legacies of historical personalities, students learn about national values, culture, and historical traditions. This process allows children to gain a deeper understanding of historical events, fostering interest and pride in their history. Historical figures convey the importance of hard work, dedication, and the value of knowledge through their examples.

Keywords: Primary education, upbringing, historical figures, national values, culture, moral education, aesthetic education, patriotism, knowledge, personal development.

Аннотация: Роль исторических деятелей в воспитании учащихся начальных классов имеет важное значение. Через биографии, деятельность и наследие исторических личностей ученики изучают национальные ценности, культуру и исторические традиции. Этот процесс позволяет детям глубже понять исторические события, развивая интерес и гордость за свою историю. Исторические деятели через свои примеры передают важность труда, преданности и ценности знаний.

Ключевые слова: Начальное образование, воспитание, исторические деятели, национальные ценности, культура, моральное воспитание, эстетическое воспитание, патриотизм, знания, личностное развитие.

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini tarbiyalashda tarixiy allomalarning o'rni juda muhimdir. Tarixiy shaxslar, ularning hayoti va faoliyati orqali bolalar milliy qadriyatlarni, madaniyatni va tarixiy an'analarni o'rganadilar. Tarixiy allomalar nafaqat o'qituvchi sifatida, balki o'quvchilarga namuna bo'lib xizmat qiladilar. Ularning misollari bolalarga mehnat, fidoyilik, bilim va axloqiy qadriyatlarning ahamiyatini tushunishga yordam beradi. Tarixiy shaxslarning hayoti ko'plab qiyinchiliklar va muvaffaqiyatlar bilan to'la. Ularning hikoyalari bolalarga o'z maqsadlariga erishish yo'lida sabr-toqat va mehnat qilish zarurligini o'rgatadi. Masalan, o'zbek tarixidagi buyuk allomalardan biri Alisher Navoiy o'z asarlari va mehnati bilan nafaqat adabiyotda, balki ma'rifat va ta'limda ham muhim rol o'ynagan. Navoiy kabi shaxslarning faoliyati o'quvchilarga o'z xalqining boy madaniyatini, tarixini va an'analarini o'rganishga undaydi.

Shuningdek, tarixiy allomalar bolalarga o'z tarixiga nisbatan qiziqish va g'urur tuyg'usini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar tarixiy voqealar orqali o'z xalqining yutuqlari va qurbonliklarini anglab, o'zlarini uning bir qismi sifatida his qilishadi. Bu esa ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga yordam beradi. Tarixni o'rganish jarayonida bolalar shaxsiy rivojlanishlarini ham ta'minlaydilar, chunki tarixiy shaxslarning hayoti va faoliyati ularga o'zligini anglashda, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda yordam beradi.

Tarixiy allomalarning ta'lim jarayonidagi o'rni shuningdek, estetik va axloqiy tarbiyada ham ko'zga tashlanadi. Ularning asarlari, fikrlari va g'oyalari bolalarda estetik idrokni rivojlantirishga xizmat qiladi. O'quvchilar tarixiy shaxslarning asarlaridan ilhomlanib, o'z ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkin. Bu esa ularni nafaqat bilimdon, balki ma'naviy jihatdan ham boy insonlar sifatida shakllantiradi.Shunday qilib, tarixiy allomalarning boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini tarbiyalashdagi o'rni, ularning shaxsiy, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ular bolalarga o'z tarixini anglash, madaniyatini o'rganish va kelajakda o'z xalqiga xizmat qilish uchun zarur bo'lgan sifatlarni berishadi. Tarixiy allomalar orqali bolalar o'zlarining kelajagini yanada yorqin qilishlari mumkin. Boshlang'ich ta'lim - bu o'quvchilarning hayotlaridagi eng muhim bosqichlardan biridir. Bu davrda bolaning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari, va ilmiy asoslarining poydevori yaratiladi. Ayniqsa, tarixiy allomalarning o'rni, ular bolalarga nafaqat tarixiy bilimlar, balki insoniyat tarixidagi yuksak ideal va qadriyatlarni ham o'rgatishda katta ahamiyat kasb etadi.

Tarixiy allomalar - bu o'z zamonining ulug' insonlari bo'lib, o'z faoliyatlari, g'oyalari va mehnatlari orqali jamiyatning rivojiga katta hissa qo'shgan shaxslar hisoblanadi. Ular o'zlarining ilmiy, madaniy, ijtimoiy yoki siyosiy faoliyatlari bilan insoniyatni o'zgartirgan va rivojlantirgan. Tarixiy allomalar, odatda, o'z vaqtida ko'p tan olinmagan, lekin hozirgi kunda ularning ilmiy merosi hamda insoniyat tarixidagi ulkan o'rni tan olinadi. Boshlang'ich ta'limda tarixiy allomalar orqali o'quvchilarga faqatgina o'tmishdagi buyuk insonlarning hayotini o'rgatish emas, balki ularning xulq-atvori, qat'iyatliligi, mehnatsevarligi, fidoyiligi va boshqa fazilatlarini ham bolalarga singdirish muhimdir.

Boshlang'ich ta'limda tarixiy allomalarning roli nafaqat ilmiy, balki axloqiy tarbiya berishda ham katta. Tarixiy allomalar bolalarga o'z maqsadlariga erishish uchun qanday mehnat qilish kerakligini, qanday qilib jamiyatda ijobiy o'zgarishlar qilish mumkinligini o'rgatadi. Masalan, bobolarimizning ilm-fan, adabiyot, san'at, iqtisodiyot va boshqa sohalarda erishgan yutuqlari yosh avlodni yaxshilik, mehnat va fidoyilikka chaqiradi. Ularning hayot yo'llari o'quvchilarga o'zlariga bo'lgan ishonchni, jamiyatda o'z o'rnini topish uchun kurashish zarurligini o'rgatadi.

Tarixiy allomalar, xususan, o'z zamonida va keyinchalik global miqyosda ta'sir ko'rsatgan shaxslar, o'quvchilarga nafaqat bilim, balki hayotiy tajriba ham bag'ishlaydi. Ayniqsa, ularning faoliyatlari orqali bolalar va yoshlar o'zlarining har bir kichik harakatining jamiyatdagi o'zgarishlarga olib kelishini tushunib yetadilar. Tarixiy allomalar orqali bolalarga xalqning kelajagi uchun qanday mas'uliyat borligini anglash, o'zligini topish va o'z xalqi oldida mas'uliyatni his qilish kabi qadriyatlarni o'rgatish mumkin.

Bundan tashqari, tarixiy allomalar o'z asarlarida ko'p hollarda biror muhim g'oya yoki prinsipni ilgari suradilar. Bu g'oyalar va prinsiplar jamiyatda ko'plab ijobiy o'zgarishlarga sabab bo'lgan. Masalan, turli davrlarda yashagan ilmiy va madaniy allomalar, xususan, Muhammad ibn Muso al-Xorazmiyning algebra sohasidagi yutuqlari yoki Alisher Navoiy ning adabiyotdagi merosi, o'quvchilarga ilmga, san'atga, va ijodga bo'lgan qiziqishni rivojlantiradi. Bularning barchasi bolalarga o'z hayotlarini qadrli va mazmunli qilib qurishga yordam beradi.

Bugungi kunda tarixiy allomalar tasvirlangan darsliklar, o'quv materiallari va o'qituvchilarning o'quvchilarga o'rgatishdagi uslublari orqali nafaqat o'quvchilarga tarixiy bilimlar berish, balki ularning fikrlash tarzini shakllantirish, axloqiy qadriyatlarni singdirish va ular uchun to'g'ri hayotiy yo'llarni tanlashda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu o'qituvchining darslarni qiziqarli va ta'sirli o'tkazishidan ham bog'liq. Tarixiy allomalar haqida berilgan ma'lumotlar bolalar uchun faqat bilim emas, balki ular uchun biror bir g'oya va ilhom manbai bo'lishi kerak.

Tarixiy allomalarning o‘rni boshlang‘ich ta’limda nafaqat ilmiy, balki axloqiy va ruhiy tarbiya berishdagi ahamiyatini ham anglatadi. Tarixni o‘rganish, ularni o‘z hayotimizga tadbiq etish, o‘quvchilarni jamiyatga qo‘shgan hissalarini, ulardan qanday saboq olish mumkinligini tushuntirish nafaqat bilim, balki insoniy qadriyatlar va fazilatlarni ham tarbiyalashda yordam beradi.

Yosh o‘quvchilar tarixiy allomalar bilan tanishish jarayonida, ular o‘zlarining kundalik hayotida bu fazilatlarni qanday qo‘llashni o‘rganadilar. Masalan, mehnatsevarlik, qat’iyatlilik, adolatli bo‘lish kabi sifatlar yosh avlod uchun jamiyatda o‘z o‘rnini topishga yordam beradi. Ayniqsa, tarixiy shaxslarning to‘g‘ri qarorlar qabul qilishdagi tajribasi va xatolardan saboq olish usullari o‘quvchilarga haqiqiy hayotda qanday qarorlar qabul qilishni o‘rgatadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tarixiy allomalar boshlang‘ich ta’limda faqat tarixni o‘rganish uchun emas, balki o‘quvchilarga axloqiy, ilmiy va madaniy jihatdan ham ta’sir ko‘rsatish uchun juda muhimdir. Ular nafaqat ilmiy faoliyatlari bilan, balki jamiyatdagi o‘zgarishlarga ta’sir o‘tkazgan, o‘quvchilarga ijtimoiy, axloqiy va insoniy qadriyatlarni singdirgan buyuk shaxslar sifatida ta’riflanadi. Bu o‘quvchilarning dunyoqarashini rivojlantirishda, ularga nafaqat bilim, balki hayotdagi to‘g‘ri yo‘lni tanlashda ham katta yordam beradi.

REFERENCES

1. Abdurauf Fitrat. "O'zbek adabiyoti: Tarixiy shaxslar va ularning merosi" (2021)
2. Muhammad Yusuf. "Tarixiy shaxslar va zamonamiz" (2022)
3. Zokirjon Qodirov. "O'zbekiston tarixi va madaniyatiga doir tadqiqotlar" (2023)
4. Gulnora Murodova. "Maktabda tarixni o'rgatish usullari" (2021)
5. Shukhrat Murodov. "Tarixiy allomalar va ularning ta'limdagi o'rni" (2022)
6. Dilshodbek Shamsiev. "O'zbek tarixidagi buyuk shaxslar" (2023)
7. Nodira Xudoyberdiyeva. "O'zbek madaniyati va tarixi" (2020)
8. Dilmurod Abdurazzokov. "Tarixiy voqealar va ularning ta'siri" (2022)
9. Saida Rahmonova. "O'zbek adabiyotidagi tarixiy allomalar" (2021)
10. Anvarbek Tursunov. "Tarixiy shaxslar va yosh avlod" (2023)

RAQAMLI DUNYODA OMMAVIY AXBOROT: BLOGLAR, KONTENT YARATUVCHILAR VA ZARARLI ILOVALAR TA'SIRI

Nematjonova Marjona
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Biologiya 24/2 guruh talabasi
Ilmiy rahbar: Ilyosov Shohrux

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli dunyoda ommaviy axborotning roli, vloglar va kontent yaratuvchilarning jamiyatga ta'siri hamda zararli ilovalar orqali yuzaga kelayotgan muommolar tahlil qilinadi. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan kontentlar insonning dunyoqarashi axborot qabul qilish jarayoni va ijtimoiy xulq atvoriga ta'sir o'tkazmoqda. Ayniqsa, zararli ilovalar orqali shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligi,psixologik bosim va axborot manipulatsiyasikabi tahdidlaroortib bormoqda. Maqolada vlog yuritishning ijobiy va salbiy jihatlari, kontent yaratuvchilarning javobgarligi va zararli ilovalardan himoyalanish yo'llari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: raqamli ommaviy axborot, vlog, content yaratuvchilar, zararli ilovalar raqamli xavfsizlik, internet qaramligi, psixologik ta'sir, axborot xavfsizligi, ijtimoiy tarmoqlar, kiberxavfsizlik.

Kirish

Bugungi kunda dunyo shiddat bilan o'zgarmoqda. Barcha sohalarda axborot olish va uni yetkazish, ta'sirchan jamoatchilik fikrini shakllantirish zaruratga aylangan. Bunday murakkab sharoitda hayot yangidan-yangi talab vazifalarni oldimizga qo'ymoqda.

Ommaviy axborot vositalari eng asosiy, qudratli va ta'sirchan mafkura vositasidir. Chunki ommmaviy axborot vositalari ommaning o'ziga xos tarbiyachisi, muhim tadbirlar tashkilotchisi, dolzarb muommolarni hal qilishning ta'sirchan quroli bo'lib xizmat qiladi. Aynan ommaviy axborot vositalari orqali milliy qadryatlarimiz va ummuminsoniy qadriyatlar, milliy g'oya va demokratik tamoyillar targ'ib qilinadi. Ommaviy axborot vositalari doimo demokratiya va so'z erkinligining o'ziga xos o'lchovi, ko'rsatgichi bo'lib kelgan. Erkin va mustaqil ommaviy axborot vositalari demokratik taraqqiyotni rag'batlantiradi va mustahkamlaydi.

Ommaviy axborot vositalari orqali milliy istiqlol g'oyasini sindirishning yana bir muhim jihati mavjud. Bu jihat- axborot terroriga, mafkuraviy tahdidlarga munosib javob berish, ma'naviy-mafkuraviy jihatdan xalqimizni tobe etishga intilishlarning payini kesish va O'zbekiston fuqorolarida mafkuraviy immunitetni shakillantirish bilan bog'liq.

Asosiy qism:

Vlog- bu shaxsiy yoki mavzuli videolar orqali hikoya qilish usuli. Odatda vlogerlar o'z fikrlarini, tajribalarini yoki muayyan mavzularga oid kontentlarni videolar orqali tomoshabinlarga yetkazadi. Vlog turlari: shaxsiy, sayohat, oziq-ovqat, texnologik, go'zallik, mod ava o'yin vlogi bor. Vloglar inson hayotiga ijobiy hamda salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu ta'sir vlogning mazmuni, tomoshabinning uni qanday qabul qilishiga va undan qanday foydalanishiga bog'liq. Ijobiy ta'siri: ilmni oshirish, motivatsiya olish, dunyoqarashni kengaytirish va fikr almashish. Salbiy ta'siri esa: vaqtni behuda sarflash, reallikni noto'g'ri qabul qilish, depressiya, qaramlik va noto'g'ri axborot tarqalishi. Vlog (video blog) – bu shaxsiy blogning video shakli bo'lib, unda odamlar o'z hayoti, qiziqishlari yoki muayyan mavzular haqida gapirib, videolar orqali auditoriya bilan bo'lishishadi.

Vlogning paydo bo'lishi:

2000-yillar boshida vlogging paydo bo'ldi. 2000-yilda Adam Kontras birinchi vlogni internetga yuklagan.2004-yilda "vlog" atamasi ommalasha boshladi.2005-yilda YouTube ochilgach, vloglar mashhurlikka erishdi, chunki odamlar o'z videolarini oson yuklab, bo'lisha oladigan platformaga ega bo'lishdi.2010-yillarda vlog professional kontentga aylana boshladi. Bloggerlar maxsus montaj va suratga olish uslublaridan foydalana boshlashdi.Bugungi kunda vloglar nafaqat shaxsiy hayotni bo'lishish, balki biznes, ta'lim, sayohat va boshqa sohalarda ham keng qo'llaniladi.

Raqamli axborot bu kompyuterlar va boshqa raqamli qurilmalar tomonidan qayta ishlanadigan, saqlanadigan va uzatiladigan ma'lumotlar shakli. U ikkilik tizim (0 va 1) yordamida ifodalanadi va turli formatlarda bo'lishi mumkin: matn, rasm, audio, video va boshqalar. Kontent yaratuvchilar – bu o'z auditoriyasi uchun turli formatdagi (video, blog, post, podkast, rasm, mem va h.k.) kontent tayyorlaydigan insonlar. Ular ijtimoiy tarmoqlarda, blog platformalarida yoki videoxosting xizmatlarida faoliyat yuritishadi.

Kontent yaratuvchilarni paydo bo'lishi:

1990-yillar – Internet rivojlana boshlagan davr. Bloglar, forumlar va shaxsiy veb-saytlar orqali ilk kontent yaratuvchilar paydo bo'la boshladi. 2000-yillar boshida – Blog platformalari (LiveJournal, Blogger) va YouTube (2005) kabi saytlar kontent yaratishni osonlashtirdi.2010-yillar – Instagram, TikTok, Twitch kabi platformalar kontent yaratishni yanada ommalashtirdi. Influencerlar va blogerlar o'z auditoriyasini shakllantira boshladi.Bugungi kunda – Kontent yaratish sanoatga aylandi, ko'plab kontent yaratuvchilar kasb sifatida faoliyat yuritmoqda.

Kontent yaratish — bu ma'lum bir kontekstda oxirgi foydalanuvchi/auditoriya uchun har qanday ommaviy axborot vositalariga va ayniqsa raqamli mediaga ma'lumotlarning hissasi. Kontent — o'z-o'zini ifoda etish, tarqatish, marketing yoki

nashr etish uchun nutq, yozuv yoki turli xil san'at turlari kabi biron bir vosita orqali ifodalanishi kerak bo'lgan axborot vositasi. Kontent yaratishning odatiy shakllariga veb-saytlarni saqlash va yangilash, blog yuritish, maqola yozish, fotosuratlar, videografiya, onlayn sharhlar, ijtimoiy media akkauntlarini saqlash, raqamli mediani tahrirlash va tarqatish kiradi. Pew so'rovi kontent yaratishni material, odamlar onlayn dunyoga hissa qo'shish deb ta'riflagan.

Bugungi kunda vloglar, ijtimoiy tarmoq kontent yaratuvchilari va mobil ilovalar insonlar hayotiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu maqolada raqamli ommaviy axborotning ijobiy va salbiy tomonlari, zararli ilovalar hamda ularning foydalanuvchilarga ta'siri ko'rib chiqiladi.

1. Vloglar va kontent yaratuvchilarning jamiyatga ta'siri

Vloglar (video bloglar) va kontent yaratuvchilar zamonaviy axborotning muhim qismiga aylangan. Ular turli yo'nalishlarda ishlaydi:

Ta'limiy kontent – bilim beruvchi va foydali ma'lumot yetkazuvchi vloglar (masalan, TED Talks, Khan Academy, o'qituvchilar va mutaxassislar bloglari).

Ko'ngilochar kontent – kulgili videolar, o'yin sharhlari, musiqiy kliplar va interaktiv shoular.

Axborot va yangiliklar – mustaqil jurnalistlar va blogerlar tomonidan taqdim etiladigan yangiliklar va tahlillar.

Ijobiy tomonlari

Odamlarning bilim olish imkoniyati kengaydi.

Yoshlar uchun o'z iste'dodlarini ko'rsatish va rivojlantirish maydoni paydo bo'ldi.

Turli madaniyatlar va fikrlarni o'rganish imkoniyati oshdi.

Salbiy tomonlari

Yolg'on va tekshirilmagan ma'lumotlar tarqalishi.

Manipulyatsiya va soxta yangiliklarning ko'payishi.

Ruhiy salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi (o'zini boshqalar bilan solishtirish, ideal hayot haqidagi noto'g'ri tasavvur).

2. Zararli ilovalar va ularning ta'siri

Bugungi kunda ko'plab ilovalar foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini yig'ish, ularning psixologiyasiga ta'sir qilish yoki hattoki ularni aldash bilan shug'ullanadi.

Zararli ilovalar turlari

Ma'lumot o'g'irlovchi ilovalar – foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini noqonuniy ravishda yig'ish va sotish bilan shug'ullanadi.

Psixologik ta'sir qiluvchi ilovalar – ijtimoiy tarmoqlar yoki o'yinlar orqali odamlarni qaramlikka olib keladi.

Moliyaviy firibgar ilovalar – odamlarning pullarini o'zlashtirish yoki firibgarlik yo'li bilan zarar yetkazish uchun ishlatiladi.

Qanday himoyalanish mumkin?
Ilovalarni yuklashdan oldin ularning rasmiyligini tekshirish.
Maxfiylik sozlamalarini diqqat bilan ko'rib chiqish.
Antivirus dasturlaridan foydalanish va shubhali ilovalardan qochish.

3. Ommaviy axborot vositalari va raqamli gigiyena

Bugungi kunda raqamli axborotdan oqilona foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Quyidagi tavsiyalar axborot iste'molining sifatliligini oshirishga yordam beradi:

Fakt-chek qilish – har qanday ma'lumotning ishonchliligini tekshirish.
Axborot parhizi – har kuni ortiqcha ma'lumot yuklamaslik, ruhiy salomatlikni saqlash.
Maxfiylikni saqlash – shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, parollarni murakkablashtirish.

Xulosa

Raqamli dunyo axborot olishning yangi imkoniyatlarini ochib berdi, biroq uning xavflari ham mavjud. Odamlar vloggerlar va kontent yaratuvchilarning ta'siriga tushib qolmaslik, zararli ilovalarni oldini olish va axborotdan ongli ravishda foydalanishni o'rganishlari lozim. Hozirgi kunda raqamli texnologiyalaar hayotimizni ajralmas qismiga aylangan, shu sababli ulardan oqilona foydalanish zarur. Axborotni qayta tahlil qilish, ishonchli manbalar bilan ishlash va zararli ilovalardan ehtiyot bo'lish orqali internet xavfsizligi ta'minlashi mumkin. Raqamli gigiyena qoidalariga rioya qilish axborot xurujlaridan himoyalanishda muhim ahamiyatga ega.

REFERENCES

1. Shirvani, A. (2021). Digital Media and Society. London: Oxford Press.
2. Smith, J. (2020). Social Media Manipulation and Its Effects. Cambridge University Press.
3. N. Safarov. (2019). "Raqamli axborot xavfsizligi". Axborot texnologiyalari jurnali.
4. Uztelecom. (2023). "Internetda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish qoidalari".
5. B.S.Abdullayeva, Y.S.Ro'ziyev, K.V.Ismoilova (2024). "Mediasavodxonlik va axborot madaniyati"

MAVZU: XXI-ASR: YANGI FALSAFIY TENDENSIYALAR.

Xaydarova Charos Xamza qizi
Chirchiq Davlat Pedagogika universiteti San'atshunoslik fakulteti Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi 1-kurs 24/2-guruh talabasi

Karimboyeva Mahliyo Hamro qizi
Chirchiq Davlat Pedagogika universiteti San'atshunoslik fakulteti Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi 1-kurs 24/2-guruh talabasi

Annotatsiya: Ma'lumki hamma zamonlarda ham falsafa o'z davrining dolzarb muammolarini hal etish yo'llarini topishga harakat qilgan. Hozirgi zamon falsafasining eng asosiy tamoyillari umuminsoniylikning ustuvorligi, uning milliylik bilan uyg'unligi, demokratik erkinliklar, inson qadri, biror ta'limotni mutlaqlashtirmaslikdir. Bag'rikenglik va tolerantlik hozirgi falsafiy ta'limotlar rang-barangligini ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: XXI asr, falsafa, kommunikatsiya, sivilizatsiya, psixologiya, rivojlanish.

Аннотация: известно, что во все времена философия пыталась топизировать пути решения актуальных проблем своего времени. Главнейшими принципами современной философии являются приоритет общечеловечества, его гармония с национальностью, демократические свободы, человеческое достоинство, абсолютизация какого-либо учения. Терпимость и толерантность обеспечивают разнообразие современных философских доктрин.

Ключевые слова: XXI век, философия, коммуникация, цивилизация, психология, развитие.

Annotation: it is known that in all times philosophy tried to topis ways to solve the pressing problems of its time. The most basic principles of modern philosophy are the priority of generalism, its harmony with nationalism, democratic freedoms, human dignity, the absolutism of some doctrine. Tolerance and tolerance ensure that the current philosophical teachings are colorful.

Keywords: 21st century, philosophy, communication, civilization, psychology, development.

KIRISH.

Bizning asrimiz o'tgan asrda boshlangan hayotning barcha sohalarida jadal ilmiy-texnik taraqqiyot va inqilobiy yondashuvlarning davomi hisoblanadi. Insonning kosmosga birinchi parvozidan to hozirgi kungacha insoniyat doimiy intellektual, madaniy, ijtimoiy va texnologik rivojlanishda. Olimlar ko'plab tajribalar o'tkazdilar,

inson hayotini osonlashtiradigan yangi texnologiyalarni ixtiro qildilar. Butun dunyodagi psixologlar va sotsiologlar insoniyatning o'sishi va rivojlanishining afzalliklari va kamchiliklarini texnik jihatdan ko'rib chiqadilar.

Shu bilan birga, haddan tashqari iste'mol qilish, moddiy boyliklar va qulayliklarga talabning ortishi, ma'naviy rivojlanishga talabning pasayishi kabi salbiy tomonlar tobora ko'proq qayd etilmoqda.

Falsafani faqat Kant, Hegel va klassik nemis falsafa maktabining boshqa vakillari davrida dolzarb bo'lgan fan deb hisoblash mumkinmi yoki bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qoladimi? Bunday masalani zamonaviy insonning dunyoqarashi nuqtai nazaridan ham, falsafa tushunchasining o'zi nuqtai nazaridan ham ko'rib chiqish kerak. Ushbu fan nomoddiy deb tasniflanadi va shuning uchun biz "mavzu" farovonligining roli va ahamiyati haqida gapirmayapmiz.

Falsafa so'zi "donolikka muhabbat" deb tarjima qilinadi. Donolik-bu ma'lum bir hayotiy tajriba va sinovlardan o'tib, odam oladigan narsadir. Donolik hamma uchun mavjud bo'lgan universal qiymat sifatida talqin qilinmaydi, donolik faqat inson dastlab unga intilsa mumkin. Zamonaviylikning falsafiy jarayoniga nisbatan o'z o'rningizni aniqlash uchun falsafaning diskursiv makonining xususiyatlarini hisobga olish va o'z pozitsiyangizni, nuqtai nazaringizni, fikringizni ifoda eta olish muhimdir[38] .

Hozirgi zamon falsafasining eng asosiy tamoyillari umuminsoniylikning ustuvorligi, uning milliylik bilan uyg'unligi, demokratik erkinliklar, inson qadri, biror ta'limotni mutlaqlashtirmaslikdir. Bag'rikenglik va tolerantlik hozirgi falsafiy ta'limotlar rang-barangligini ta'minlaydi.

An'anaviy falsafada turli g'oyaviy tizimlarga bo'linishiga, muhim muammolarni hal etishda ma'lum bir umumiylik mavjud edi. Hozirgi zamon falsafasida esa aksincha, falsafiy muammolarning ko'p xilligi va o'ziga xosligi, turli tumanligi, ular asosida falsafiy oqimlarning mustaqil yo'nalish sifatida shakllanganligi yaqqol ko'zga tashlanadi.

Yangi falsafiy tendensiyalar hozirgi kunda falsafaning o'zgaruvchan va rivojlanayotgan sohalarini aks ettiradi. Bir nechta asosiy yo'nalishlar mavjud:

Postmodernizm — 20-asrning ikkinchi yarmida, ayniqsa 1960-70-yillarda shakllangan, zamonaviylikka qarshi kurashgan madaniy va ilmiy harakatdir. Postmodernizm, asosan, biror bir universal haqiqat yoki umumiy tushunchalarga qarshi chiqadi va ko'pincha turli nuqtai nazarlarni, subyektivlikni va ko'plab madaniy

[1]Еникеев А. А. Методология топологической аналитики в социально-гуманитарном дискурсе XX века (Исторический экскурс и постановка проблемы) // Культурная жизнь Юга России № 3(54), 2014

va ilmiy yo'nalishlarni qabul qiladi. Postmodernizmning ba'zi asosiy xususiyatlari quyidagilar:

1-*Buyuk g'oyalar va narativlarga qarshi chiqish:* Postmodernistlar, masalan, marksizm yoki yorug'lik davrining yagona aqlli tizimlariga qarshi chiqadilar. Ular, bu kabi yondashuvlar jamiyatni juda soddalashtiradi va turli xil haqiqatlarni inkor etadi deb hisoblashadi.

2-Relativizm: Postmodernizm haqiqat va bilimning subyektiv ekanligini ta'kidlaydi. Har bir insonning qarashlari va tajribalari alohida ahamiyatga ega deb qaraladi.

3-Intertekstualizm: Postmodern san'at va adabiyotda, turli asarlarning bir-birini ta'sir qilishi yoki ulardan qandaydir ma'lumotlarni o'zlashtirishi ko'rinadi. Masalan, bir asar boshqa asarlarga ishora qilib yoki ularni parodiya qilishi mumkin.

4-*Ironiya va o'ynoqilik:* Postmodernizm ko'pincha ironiyani, parodiyani va o'ynoqi uslublarni o'z ichiga oladi. U, "yuqori" va "past" madaniyat o'rtasidagi chegaralarni buzish va turli uslublar va janrlarni birlashtirishni afzal ko'radi.

5-*Dekonstruksiya:* Bu, filosof Jakk Deridaning (Jacques Derrida) nazariyasiga asoslangan yondashuvdir. U matnlarni tahlil qilish orqali, ular ichidagi yashirin qarma-qarshiliklarni va ma'nolarning beqarorligini ko'rsatishga intiladi.

6-*Plurizm va xilma-xillik:* Postmodernizm turli madaniy, etnik, diniy va ijtimoiy guruhlarning bir-birini teng darajada qadrlashini ta'kidlaydi. U har bir insonning o'ziga xos tajribasini qadrlaydi.

Postmodernizm san'atda, arxitektura, adabiyot va falsafada an'anaviy me'yorlarni buzib, individual ifodani, parchalanish va mavjud haqiqatlarga shubha bilan qarashni qo'llab-quvvatlaydi.

Poststrukturalizm — bu 20-asrning o'rtalarida, ayniqsa 1960-yillarda Fransiyada paydo bo'lgan falsafiy va ilmiy harakat bo'lib, u **strukturizm**ga qarshi chiqadi va til, ma'no, va madaniyatni tahlil qilishda yangi yondashuvlarni ishlab chiqadi. **Poststrukturalizmning asosiy g'oyalari** quyidagilardir:

1-*Ma'noning barqaror emasligi:* Poststrukturalistlar, strukturistlar kabi, til va madaniyatning asosiy ahamiyatini tan oladilar, ammo ular ma'no va tilni doimiy, qat'iy va barqaror deb hisoblashmaydi. Poststrukturalistlar ma'noning vaqt o'tishi bilan o'zgarishini, tilning har doim o'zgaruvchi va ko'p ma'noli ekanligini ta'kidlaydilar. Shuning uchun ular, matn yoki tasavvur qilingan haqiqatning aniq ma'nosi yo'qligini aytadilar.

2-*Dekonstruksiya:* Poststrukturalizmning asosiy vositasidan biri **dekonstruksiya**dir, bu usul Jakk Deridaning (Jacques Derrida) nomi bilan bog'liq. Dekonstruksiya matnlarni tahlil qilishda ularning ichki qarama-qarshiliklarini, yopiq va to'liq bo'lmagan qismlarini ko'rsatishga intiladi. Bu yondashuv matnni yoki tushunchani o'qib chiqishda uning o'ziga xos kuchli va zaif tomonlarini ochib berishga qaratilgan.

3-*Subyektivlik va kuch*: Poststrukturalistlar ma'no va bilimning subyektivligini tan olishadi va bu jarayonda **kuch**ning muhimligini ko'rsatadilar. Ular ijtimoiy va madaniy tuzilmalar, bilimlarni shakllantirishda kimlar va qanday kuchlar faol ekanligini tahlil qilishni ta'kidlaydilar. Fikrlar va bilimlar faqat bir guruh yoki ijtimoiy sinfning manfaatlarini aks ettirishi mumkin.

4-*Ishorat va farqlar*: Poststrukturalistlar uchun ma'no har doim biror bir narsa bilan bog'liq bo'lgan farqlar orqali shakllanadi. Masalan, bir so'zning ma'nosi boshqa so'zni tushunish orqali aniqlanadi. Shuning uchun ma'no doimo nisbiy va o'zgaruvchan.

5-*O'z-o'zidan ma'no yo'q*: Poststrukturalistlar shunday deb hisoblashadi: har qanday matn yoki tasavvur qilinadigan haqiqat hech qachon o'z-o'zidan biror aniq ma'noni anglatmaydi. Ular matnni o'qish va tahlil qilishda "ma'no"ni topishga urinishni uncha foydali deb hisoblamaydilar, chunki ularni har bir o'qish yoki izoh yangi ma'nolarni yuzaga chiqaradi.

Poststrukturalizmning ba'zi muhim vakillari:

1-Jakk Derida *(Jacques Derrida):* Dekonstruksiya tushunchasini yaratgan va matnlarni tahlil qilishda aniq ma'no va maqsadga qaratilgan qat'iylikni inkor etgan.

2-Mishel Fuko *(Michel Foucault):* Ijtimoiy va ilmiy tuzilmalarni tahlil qilishda "bilim"ning va "kuch"ning qanday ishlashini o'rganib, madaniy va ijtimoiy hokimiyatning bilim shakllarini qanday shakllantirishini ko'rsatgan.

*3-**Roland Bart*** *(Roland Barthes):* Matnning yozuvchi tomonidan berilgan ma'noga qaraganda o'quvchi tomonidan shakllantirilgan ma'noni muhimroq deb hisoblagan va "o'lim yozuvchisi" (the death of the author) kontseptsiyasini ilgari surgan.

Poststurkturalizmda hamma narsa teng huquqli, bir xilda muhim va qimmatlidir, bu yerda dialektik oppoziysiya tamoyiliga ko'ra tuzilgan odatdagi kategoriyalar apparati; mohiyat - hodisa, shakl - mazmun, sabab - oqibat va hokazolar o'z ma'nosini yo'qotadi. Hodisa - mohiyatni aniqlash emas, u faqat o'zini va hayot tang-barangligini qirralaridan biri sifatida ifoda etadi. Hayotning rang-barangligini esa faqat birortasi ham imtiyozli holatda bo'lishi mumkin bo'lmagan bilish subyektlari pozitsiyalarining ko'p sonliligi bilan anglab yetiladi.

Poststrukturalizm va Strukturizm:

Strukturizm — bu tahlil usuli bo'lib, til va madaniyat tizimlarining ichki tuzilishini va ularning o'zaro bog'liqligini o'rganadi. Strukturizmda har bir element boshqa elementlar bilan bog'liq va tizimning umumiy maqsadini tushunishga xizmat qiladi. Poststrukturalizm esa bu tizimlarning barqaror emasligini, va tilning har doim o'zgaruvchi va moslashuvchan ekanligini ta'kidlaydi. Poststrukturalizm til va madaniyatni yangi shaklda ko'rib chiqishga, ularning murakkabliklarini ochishga va ma'no yaratishda shakllangan ijtimoiy tuzilmalarni aniqlashga qaratilgan.

Strukturalizm (asosiy vakillari Levi - Stross va Fuko) bilishda strukturaviy usulning ahamiyatini mutlaqlashtirdi. Bu oqim tarafdorlari narsa va hodisaning strukturasini bilish uning obyektiv mohiyatini bilish, demakdir deb hisoblaydilar.

Transgumanizm: Bu tendensiya insoniyatni texnologik rivojlanish va genetik o'zgartirish orqali yangi darajaga ko'tarishni maqsad qilgan. Transgumanistlar insonga texnologiya yordamida cheksiz imkoniyatlar yaratishni, masalan, miyasini virtual dunyoga yuklashni yoki organlarni robotlashtirishni ko'rib chiqadilar.

Ekofalsafa va Ekofeminism: Atrof-muhit masalalari va ekologik inqirozlar dunyo bo'ylab keng tarqalganidan so'ng, bu tendensiyalar tabiiy dunyo va insoniyat o'rtasidagi munosabatlarni qayta ko'rib chiqish bilan shug'ullanadi. Ekofeminism esa gender tenglik va ekologik barqarorlikni birlashtirgan yangi falsafiy pozitsiyani ifodalaydi.

XULOSA

Shunday qilib, yigirma birinchi asrning ma'naviy va falsafiy muammolariga insoniyatning texnik, ilmiy va iqtisodiy jihatdan rivojlanishi fonida, asosan, jahon hamjamiyatining psixologik va ruhiy holati va umumiy kayfiyati, shaxsga bo'lgan haddan tashqari talablar, maqsadlarni tanlash va amalga oshirishning murakkabligi bilan bog'liq degan xulosaga kelishimiz mumkin. Falsafa bugungi kunda inson ega bo'lgan huquq va erkinliklar doirasida amalga oshirilmoqda.

XXI asr falsafasi o'z oldiga qo'yishi kerak bo'lgan vazifalar insonning psixologik noqulayligi muammosini hal qilishni izlash, uni tabiiy ildizlarga qaytarishga urinish, shahar hayotining klassik uslubini fonga qo'yib, unda odam o'z maqsadidan yashiringan bo'lishi mumkin. Jamiyat shunday yashash sharoitlarini yaratishi kerakki, unda ma'naviy va moddiy muvozanat saqlanadi va barcha nomoddiy narsalar inson shaxsiyatining bir qismi sifatida qabul qilinadi, teng qiymatga ega bo'ladi, yigirma birinchi asrning falsafiy ta'limotlari bilan qo'llab-quvvatlanadi va rag'batlantiriladi.

Falsafada ko'rib chiqilgan mavzular bilan bir qatorda shunday bilim sohalari ham mavjudki, ular qolgan barcha bilim sohalariga kirib boradi, ular bilan uyg'unlashadi va ularni to'ldiradi. Masalan, tabiat, jamiyat, inson va uning tafakkurida yuz beruvchi harakat, rivojlanish va o'zgarishlar haqidagi falsafiy ta'limot - dialektika ana shunday bilim sohalaridan biri hisoblanadi. Obyektiv sabablarga ko'ra falsafiy bilimning ayrim sohalari sezilarli darajada rivojlandi va vaqt o'tishi bilan mustaqil falsafiy fanlarga aylandi[39]. Bunday bilim sohalari qatoriga, masalan, insonning bilishni amalga oshirish shakllari, qonunlari va usullarini o'rganadigan fan - mantiqni; ma'naviyat va axloq haqidagi taiimot - etikani; go'zallik

[39] Sh.O. Madayeva va boshqalar. "Falsafa"/ o'quv qo'llanma. "Mumtoz so'z" 2019-yil.

qonunlariga muvofiq ijodning mohiyati va shakllari haqidagi fan - estetikani kiritish mumkin.

REFERENCES

1. Еникеев А. А. Методология топологической аналитики в социально-гуманитарном дискурсе XX века (Исторический экскурс и постановка проблемы) // Культурная жизнь Юга России № 3(54), 2014

2.Еникеев А. А. Гипертекст в пространстве современного социально-гуманитарного дискурса: проблема философского обоснования // Гипертекст как объект лингвистического исследования: Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. — Самара: ПГСГА, 2010.

3. I.Karimov, M. Rustamova falsafa fani tarixi va nazariyasi (metodik qo'llanma). T: 2007

4. Философия, вера, духовность: истоки, позиция и тенденции развития: монография / под общей ред. проф. О. И. Кирикова. — Книга 15. — Воронеж: ВГПУ, 2008.

5. Sh.O. Madayeva va boshqalar. "Falsafa"/ o'quv qo'llanma. "Mumtoz so'z" 2019-yil.

GENDER TENGLIK

Garipova Nigina
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Koshanova Nilufar Maxsudovna**

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolamizda gender tenglikning jamiyat barqoqrligini ta'minlashdagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: Gender tenglik,

Hayot shiddat bilan o'zgarayotgan davrda jamiyat ham taraqqiy etar ekan, insonlar ham zamon bilan hamnafas bo'lishga harakat qilashadi. Bu ayollarga ham tegishlidir. Endilikda ayollar faqat uy-ishlari, bola tarbiyasi bilan shug'ullanib, "yo oila, yo ish", degan fikrlar gender tengligiga to'sqinlik qiladi. Ko'rib turibmizki, rivojlanishning eng o'tkir muammolaridan biri tenglikka erishish, ayniqsa, jamiyatda ham, oilada ham erkak va ayolning gender tengiligiga erishish eng og'ir masalalardan biridir. Ming afsuski, xotin-qizlar ko'pincha rivojlanish jarayonidan chetda qoladi va hatto unda ishtirok etgan taqdirda ham juda katta qiyinchiliklar, yo'qotishlar (bunda ko'pgina hollarda oilaviy nizolar, ajrimlar) evaziga erishadi. Mazkur holatlarningni oldini olishda 2019-yil 2-sentabrda qabul qilingan "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida" O'zbekiston Respublikasining qonuni xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rniga qaratilgan huquqiy himoya, huquqiy kafolat siaftida ma'qullangandi. Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida xotin-qizlar va erkaklar teng huquqliligi mustahkamlab qo'yilgan. Ayollar haqida ko'p ulug' so'zlar aytilgan va aytiladi. Ammo hayotda opa-singillarimiz shu ulug' so'zlardagi kabi e'zoz ko'rmoqdami? Konstitutsiyamizni sinchiklab o'qisangiz, ayollar qadr-qimmati, huquqlari himoyasi bo'yicha juda insoniy me'yorlar belgilangan. Bugun turmushda ular ro'yobga chiqmoqdami?.. Gender tengligi nafaqat insonning asosiy huquqi, balki tinch, farovon va barqaror dunyo uchun zarur poydevordir.

So'nggi o'n yilliklarda gender tenglik masalalarida rivojlanish kuzatilmoqda: ko'proq qizlar maktabga boryapti, kamroq qizlar erta turmushga chiqishga majbur qilinmoqda, ko'proq ayollar parlamentda va rahbarlik lavozimlarida ishlamoqda, gender tengligini oshirish uchun qonunlar isloh qilinmoqda. 2030-yilgacha gender tengligi xususiy va davlat sohalarida ayollar huquqlarini cheklab qo'yayotgan kamsitishning ko'plab asosiy sabablarini bartaraf etish bo'yicha shoshilinch choralar ko'rishni talab qiladi. Masalan, kamsituvchi qonunlarni o'zgartirish va tenglikni faol

rivojlantirish uchun qonunlarni qabul qilish kerak. Shunga qaramay, 49 mamlakatda ayollarni oiladagi zo'ravonlikdan himoya qiluvchi qonunlar hali ham mavjud emas, 39 ta davlatda esa qizlar va o'g'illar uchun teng meros huquqi mavjud. Gender asosidagi zo'ravonlikka barham berish bugungi kunda dunyodagi eng dolzarb masaladir. Ayollarning barcha sohalardagi samarali mehnati, ayniqsa, farzandlar tarbiyasi, oila hayotidagi ulkan xizmatlarini hech narsa bilan o'lchab, qiyoslab bo'lmaydi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 46-moddasida xotin-qizlar va erkaklar teng huquqli ekanliklari mustahkamlab qo'yilgan, davlatimiz Xotin-qizlarni kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi, xotin-qizlarning siyosiy huquqlari to'g'risidagi, bir xil qiymatga ega bo'lgan mehnat uchun erkaklar va xotin-qizlarni teng rag'batlantirish to'g'risidagi konvensiyalarga qo'shilgan. O'tgan to'rt yilda yurtimizda ayollar huquqlari himoyasini tubdan kuchaytirishga doir 15 dan ortiq me'yoriy-huquqiy hujjat qabul qilingan va ijroga qaratilgan. Xususan, o'tgan yili ikkita muhim hujjat "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi hamda "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi qonunlar qabul qilindi. Prezidentimiz qabul qilgan bir qator farmon va qarorlar davlat tashkilotlariga ayollar huquqlari bilan bog'liq vazifalarni belgilab, ularning mas'uliyatini oshirdi. "Xotin-qizlarning mehnat huquqlari kafolatlarini yana-da kuchaytirish va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlashga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi qaror ana shunday muhim hujjatlardan biri. Oliy Majlis Senatida xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi tashkil etildi. Alohida Gender tenglikni ta'minlash masalalari bo'yicha komissiya tashkil etilib, u xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash sohasidagi ishlarning holati to'g'risida har yili O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga. Axborot taqdim etishi belgilab qo'yildi.

Endilikda davlat organlarida xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash masalalari bo'yicha vakolatli mansabdor shaxs belgilanadi. Vakolatli shaxsning majburiyatlarini bajarish davlat organi rahbarining o'rinbosarlaridan biri zimmasiga yuklatiladi. Qonun ijodkorligiga "normativ-huquqiy hujjatlar va ularning loyihalarini gender-huquqiy ekspertizasi", degan yangi institut kirib keldi. "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi qonunda davlat xotin-qizlar va erkaklarga shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni amalga oshirish chog'ida teng huquqlilikni, jamiyat hamda davlat ishlarini boshqarishda, saylov jarayonida teng ishtirok etishni kafolatlashi mustahkamlab qo'yildi. Respublika bo'yicha turli korxonalarda ishlayotgan rahbar ayollar 2017-yili 44,2 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2019-yilda 45,3 foizga yetgan. Vazirlar Mahkamasining "2030-yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari

to'g'risida"gi qarorida O'zbekiston Barqaror rivojlanishning Beshinchi maqsadi gender tenglikni ta'minlash, barcha xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish belgilangan. Unga ko'ra, 2030-yilga borib barcha xotin-qizlarga nisbatan kamsitishlarning har qanday shakliga barham berish, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotda qarorlar qabul qilishning barcha darajalarida ayollarning to'liq va samarali ishtirokini, yetakchilik qilish uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash zarur.

Xulosa o'rnida aytish kerakki, Konstitutsiyamizda belgilangan ayollarning haq-huquqlarini ro'yobga chiqarish, ularning qadr-qimmatini oshirish bo'yicha yuqoridan quyigacha amaliy tizim yaratildi. Mana shu yangi tizim samarali ishlashi uchun hammamiz birgalikda harakat qilishimiz zarur

REFERENCES

1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.T.: “O`zbekiston” .-B.46.

5. "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida" gi Qonun . https://lex.uz/acts/-4494709

3. N.M.Koshanova., N. Sh. Ismoilova, Dunyoning barqaror rivojlanishiga gender assimetriyasining salbiy ta‟siri//Academic Research in Educational Sciences Volume 4023.https://ares.uz/storage/app/uploads/public/643/5a3/0f0/6435a30f045bd578139724.pdf

NIKOH-OILA MUSTAHKAMLIGI VA JAMIYAT BARQARORLIGINING ASOSI

Ilhomjonova Xurshida Kamoliddin qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 24/10-guruh
Ilmiy rahbar: **Koshanova Nilufar Maxsudovna**

Annotasiya: Mazkur maqolada nikoh tushunchasi, uning ijtimoiy va ma'naviy ahamiyati, oilaning barqarorligi va jamiyat taraqqiyotidagi o'rni yoritiladi. Nikoh - ikki inson o'rtasidagi munosabat, balki butun jamiyatning asosi sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada nikohning huquqiy, diniy, va axloqiy asoslari, nikohning turlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Nikoh, oila, jamiyat, diniy nikoh, farzand tarbiyasi, shariat, axloqiy qadriyatlar,ajralish.

KIRISH. Nikoh - inson hayotidagi eng muhim ijtimoiy munosabatlardan biri bo'lib, u orqali jamiyat barqarorligi ta'minlanadi. Turli xalqlarda va davrlarda nikohga bo'lgan yondashuv har xil bo'lib kelgan. Har bir millat va madaniyat nikohni muqaddas deb biladi va unga katta e'tibor qaratadi. Nikoh orqali shakllangan oila jamiyaning tayanchi bo'lib, uning mustahkamligi millatning taraqqiyoti va barqarorligiga xizmat qiladi. Bundan tashqari, nikoh avlodlar davomiyligi va insonlar o'rtasidagi huquqiy, axloqiy munosabatlarni mustahkamlanishiga ham xizmat qiladi. U faqat erkak va ayol o'rtasidagi shaxsiy munosabatlar tizimi bo'libgina qolmay, balki, diniy,huquqiy va ijtimoiy jihatlarini ham o'z ichiga qamrab oladi. Insoniyat tarixida nikohning turli shakllari shakllangan bo'lib, ular turli jamiyat va madaniyatlarda o'ziga xos xususiyatlarga egadir.

ASOSIY QISM. Nikoh - arabcha so'zdan olingan bo'lib –"birlashish" degan ma'noni anglatadi Nikoh ikki jins vakillarining o'zaro roziligi asosida tuziladi. Nikoh, oila qurish Alloh taoloning insoniyat orasida talqin qilingan muqaddas qonunlaridan biri bo'lib, u nasl-nasabning davomiyligini, insonlar orasida qarindosh-urug'chilik, mehr-oqibatni mukammal bo'lishi kabi insoniyat uchun manfaatli maqsadlarga xizmat qiladi.Bugungi kunda nikoh tushunchasi turli omillarga qarab o'zgarib bormoqda. Ba'zi jamiyatlarda erkin munosabatlar keng tarqalgani sababli nikohga nisbatan yengil qarash shakllanmoqda. Lekin nikoh halol va mustahkam oila qurishning maqbul yo'li hisoblanadi.

Nikoh va oila jamiyatning poydevori hisoblanib, mustahkam nikoh quyidagilarga xizmat qiladi:

- axloqiy qadriyatlarni saqlanishi;

- barkamol avlod tarbiyalash;
- jamiyatda ijtimoiy barqarorlikning ta'minlanishi.

Nikoh orqali tashkil topgan oilalarda farzandlar yaxshi tarbiya oladi, ota -ona mas'uliyat bilan yashaydi va jamiyat rivojiga hissa qo'shadi. Shu sababli davlat ham nikohni qo'llab-quvvatlaydi. Ba'zi davlatlarda nikohning monogamiya turi ustunlik qilsa,boshqalarida poligamiya turi ustunlik qiladi.Shuningdek bugungi kunda rasmiy va norasmiy nikoh turlari ham keng tarqalgan.

Quyida nikohning turlari va ularning o'ziga xos jihatlari yoritilgan:

1.Monogam nikoh- eng keng tarqalgan nikoh hisoblanib,u bitta erkak va bitta ayol o'rtasidagi munosabatni anglatadi.Ko'gp mamlakatlarda faqat monogam nikoh tan olinadi, chunki bu nikohda farzand tarbiyasi yaxshi yo'lga qo'yiladi.

2.Poligam nikoh- bitta shaxsning bir necha turmush o'rtog'i bo'lishidir.Bu nikoh turi o'z ichida 2ga bo'linadi:1)Poliginiya-erkakning bir necha ayol bilan niklohda bo'lishini angalatadi. Bu turdagi nikoh asosan Islomiy mamlakatlarda uchraydi.2)Poliandriya- bir ayolning bir necha erkak bilan nikohda bo'lishi hisoblanadi.

3.Norasmiy nikoh- bu rasmiy hujjatlarsiz,lekin kelishuv asosida yashash shakli bo'lib,asosan G'arb mamlakatlarida keng tarqalgan.

4.Diniy nikoh- ma'lum bir dinning qoidalariga tayangan holda amalga oshiriladi. Masalan, Islom dinida nikoh shar'iy asosda tuziladi.

Nikoh – inson hayotining muhim qismi bo'lib, u turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin.

XULOSA:

Nikoh inson hayotining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, u oilaning shakllanishi, jamiyatning barqarorligi va insonlar o'rtasidagi munosabatlarning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.Har qanday nikoh turining jamiyat hayotiga ta'siri katta bo'lib, u insonlar o'rtasidagi o'zaro ishonch, sadoqat va mas'uliyat asosida shakllanadi. Nikohning qaysi turi ustun bo'lishi esa jamiyatning madaniyati, dini va huquqiy tizimiga bog'liq. Muhimi, nikohning asosiy maqsadi – oila qurish, farzand tarbiyasi va jamiyat barqarorligiga xizmat qilishdir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi.1998.1.09. lex.uz/docs/-104720
2. Al-Buxoriy. Nikoh va oila haqida hadislar. Toshkent, 2018.
3. G'afurov S. Oila sotsiologiyasi. Toshkent: Ma'naviyat, 2020.-B.168.
4. Giddens A. Sociology: Family and Marriage. London: Polity Press, 2019.

BUYUK ALLOMA IMOM BUXORIYNING FAOLIYATIDA ILMIY MA'NAVIY AXLOQIY QARASHLARNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI

O'razmatova Nilufar
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim pedagogika yo'nalishi 23/6guruh 2-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada buyuk alloma Imom Buxoriyning hayot yo'li, ilmiy ma'naviy meosi, Hadis ilmi rivojiga qo'shgan beqiyos hissasi, uning noyob qobilyati, Qur'oni karim tafsiri, fiqh (islom huquqshunosligi) va boshqa diniy ilmlar borasida sahih hadislariga qo'shgan hissasi haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Imom Buxoriy, "Amirul mu'miniyna fil hadis", "Al-Imomul miqdom", Sayiudul, "Imomul muhaddisiyn", "Shayxul islom", fikaxa, hadis, muhaddis, "Sahihul Buxoriy".

Kirish. Imom Buxoriy 810-yilning 20-iyulida Buxoroda tavallud topgan. Ismi – Muhammad, kunyasi – Abu Abdulloh bo'lgan. Buxoroda tug'ilgani uchun unga Buxoriy nisbasi berilgan. Hadis ilmi rivojiga qo'shgan beqiyos hissasi sababli islom olami va muhaddislar orasida "Amirul mu'miniyna fil hadis" (Hadis ilmida mo'minlarning amiri), "Al-Imomul miqdom" (Jasur imom), "Imomul muhaddisiyn" (Muhaddislarning imomi), "Sayyidul fuqaho" (Faqihlar sayyidi), "Imomud dunyo" ("Dunyoning imomi" – dunyodagi barcha musulmonlarning imomi), "Shayxul islom" ("Islomning shayxi" – musulmonlarning ustozi) kabi yuksak unvonlar bilan tilga olinadi. Imom Buxoriyning otasi Ismoil ibn Ibrohim ham 3 Imom Buxoriy o'z davrida Buxoroning taqvodor, hadis ilmida shuhrat qozongan kishilaridan bo'lib, Payg'ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallamning hadislarini to'plash baxtiga muyassar bo'lgan. Shu maqsadda bir qancha o'lkalarga safar qilgan. Muhammad hali go'dakligidayoq otasi vafot etgan. Onasi soliha, fozila va ma'rifatli ayol bo'lgan. Imom Buxoriy volidasi tarbiyasida o'sib-ulg'aygan. Bir kuni o'g'lining ko'ziga shikast yetib, ko'rmaydigan bo'lib qoladi. Onasining Alloh taologa tinmay qilgan iltijo va duolari sabab Muhammadning ko'zlari yana ko'ra boshlaydi. Shu bois manbalarda onasining ismi zikr qilinmasdan, tarix zarvaraqlariga "Duosi mustajob ayol" nomi bilan muhrlangan.

Imom Buxoriyga Alloh taolo tomonidan o'tkir zakovat va kuchli yod olish qobiliyati ato etilgan bo'lib, bu uning kichiklik chog'idanoq ko'zga tashlana boshlagan edi. O'n bir yoshli bola bo'la turib ustozi Doxiliyning xatolarini tuzatishi bunga yorqin misoldir. Imom Buxoriyning yozganlarini oqqa ko'chiruvchi

Muhammad ibn Abu Hotim aytadi: "Men Buxoriydan o'z qulog'im bilan "Alloh menga hadislarni yodlash ilhomini ato etgan edi", deganini eshitdim va undan: "O'shanda necha yoshda edingiz?" deb so'radim. Ustoz: "O'n yoshda yoki undan ham kichik edim. So'ngra maktabni bitirib, ustoz Doxiliy va boshqalardan hadis bo'yicha saboq ola boshladim. Bir kuni ustoz dars payti: "Sufyon Abu Zubayrdan hadis rivoyat qilgan, u esa Ibrohimdan", dedilar. 5 Imom Buxoriy Shunda men: "Abu Zubayr Ibrohimdan rivoyat qilmagan", degan edim, ustoz menga tanbeh berdilar. Men ustozga: "Qo'lingizda bo'lsa, asl manbaga bir qarang", dedim. Ustoz ichkari xonaga kirib, qaytib chiqqach: "Ey bola, unda to'g'risi qanday bo'ladi?" deb so'radilar. Men:"Zubayr ibn Adiy Ibrohimdan hadis rivoyat qilgan", dedim. Shunda ustoz qalamni olib yozganlarini tuzatib qo'ydilar-da, menga qarab: "Sen haq ekansan", dedilar. Shunda kimdir undan: "O'sha vaqtda necha yoshda edingiz?" deb so'radi. "Yoshim o'n birda edi", deb javob qilgandilar". Salim ibn Mujohid aytadi: "Muhammad ibn Salom Poykandiy huzurida edim. U menga: "Sal avvalroq kelganingda yetmish ming hadisni yod biladigan bolakayni ko'rarding", dedi. Men ortidan izlab borib, uni topdim va: "Yetmish ming hadisni yoddan bila- 6 Imom Buxoriy man, degan senmisan?" deb so'radim. "Ha, undan ham ko'p. Men sahoba va tobeinlardan hadis keltiradigan bo'lsam, aksarining tug'ilgan joylari, vafotlari va maskanlarini ham bilaman", deb javob berdi u".

Adabiyotlar tahlili. Imom Buxoriy butun umrini Payg'ambarimiz alayhissalom hadislarini to'plash, bir tizimga solish, ularni sahih (to'g'ri, ishonchli) va g'ayri sahih (xato yoki zaif)ga ajratishga bag'ishlagan. Hadis rivoyat qiluvchilarning hayoti, yashash joylari, tavallud va vafot etgan sanalari, o'zaro muloqotlarini jiddiy o'rgangan. Buyuk muhaddis olti yuz mingga yaqin hadis to'plab, shundan yuz ming "sahih" va ikki yuz ming "g'ayri sahih" hadisni yoddan bilgan. U o'zining bunday noyob qobiliyati va kuchli xotirasi bilan o'z davridagi muhaddislarni hayratga solgan. Imom Buxoriy yoshlik davridanoq kitob yoza boshlagan. Manbalarda qayd etilishicha, u ilmiy faoliyati mobaynida yigirma to'rtta asar yozgan. Allomaning bebaho ilmiy merosi zamonasining diniy va ijtimoiy fanlarini to'la-to'kis qamrab olgan. Imom Qastaloniy bunday degan: "Imom Buxoriy asarlari quyosh yetgan joygacha yetib bordi. Dunyoning hamma yerini egalladi. Uning fazlini hech kim inkor qilolmaydi. Asarlarining eng ulug'i "Al-Jom'e as-sahih"dir". Ammo asar "Sahihul Buxoriy" nomi bilan mashhur bo'lgan. Bunday shuhrat topishiga sabab asarda Qur'oni karim tafsiri, fiqh (islom huquqshunosligi) va boshqa diniy ilmlar borasida sahih hadislar keltirilganidir. Buyuk muhaddis bobomizning boy va serqirra 11 Imom Buxoriy ilmiy merosida alohida o'rin tutgan "Sahihul Buxoriy" asari asrlar davomida dolzarbligini yo'qotmadi. Aksincha, yuksak e'tirof etilib, shu kunga qadar muhim asarlardan biri sifatida alohida qadrlanib kelmoqda. Mazkur asar islom

olamida Qur'oni karimdan keyingi eng mo'tabar manba sifatida e'tirof etiladi. Muallifning bu kitobni yozishiga ko'rgan tushi asosiy turtki bo'lgan. Bu haqda Imom Buxoriy: "Tushimda Payg'ambar sollallohu alayhi vasallamni ko'rdim. Men u zotning huzurlarida turib, qo'limdagi yelpig'ich bilan Payg'ambarimizni yelpib turgan ekanman. Bu tushning ta'birini ba'zi ta'birchilardan so'raganimda, ular: "Sen Payg'ambar sollallohu alayhi vasallamni yolg'ondan himoya qilar ekansan", dedilar. Bu tush meni ushbu asarni yozishga undadi", deb aytgan. Imom Buxoriy o'z asari haqida: "Men ushbu kitobni olti yuz ming hadis ichidan ajratib olib, o'n olti yilda yozib tugatdim va uni o'zim bilan Alloh o'rtasida hujjat qilib qo'ydim", degan.

Muhokama va natija. Imom Buxoriy dastlabki ta'limni o'z Vatani Buxoroda boshlagan. Birinchi ustozi ota-onasi bo'lgan. Onasi yoshligidan unga o'qish-yozishni o'rgatib, Imom Molikning "Muvatto" (Hadislar to'plami) kitobidagi hadislarni yodlatgan. Imom Buxoriy butun hayotini Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning muborak hadislarini to'plashga bag'ishlagan. 9-10 yoshlaridayoq zamonasining ulug' olimlaridan hadis tinglashni boshlagan. O'zining xotirlashicha, ilm safariga chiqishdan oldin Buxorodagi hadis sohasidagi yetuk olimlar – Muhammad ibn Abdulloh ibn Ja'far ibn Yaman Ju'fiy va Muhammad ibn Salom Poykandiy kabi muhaddislardan ta'lim olib, ulardagi ilmni to'liq o'zlashtirgan. Ibn Muborak va Vaki'ning kitoblarini yod olgan. Atrofda hadis ilmidan dars bera oladigan olim qolmaganidan keyin o'n olti yoshida, onasi va akasi Ahmad hamrohligida Makka shahriga ham ilm talabida, ham haj ziyorati maqsadida yo'l oladi. Onasi va akasi bilan haj ibodatini ado etadi. Haj mavsumi nihoyasiga yetgach, akasi va onasi Vatanga 7 Imom Buxoriy qaytadi. Muhammad esa ilm olish niyatida Makkayi mukarramada yashab qoladi. Imom Buxoriy butun hayotini hadis ilmini mukammal darajada o'rganish va jamlashga bag'ishladi. Qayerda bo'lmasin, hamisha bu sharafli vazifani tark qilmadi. Asarlarini, asarlar uchun jamlangan barcha ma'lumotlarni o'z qo'li bilan yozar, bunday mas'uliyatli ishlarni hech kimga ishonmas edi. Aksariyat asarlarini tunda qog'ozga tushirardi. Hayoti davomida ilm olish maqsadida qariyb barcha islom mamlakatlariga, ba'zi birlariga esa bir necha bor safar qildi. U yerdagi olimu ulamolarning ilmlaridan bahramand bo'ldi. Abu Abdulloh Hokimning yozishicha, Buxoriy faqat ilm talabida ko'plab mamlakatlarga safar qilgan va u joylarda uzoq 8 Imom Buxoriy muddat yashab, ustozlaridan saboq olgan.

Jumladan: "Men Imom Buxoriy saboq olgan ustozlarning faqat eng taniqlilaridan bir qisminigina keltirdim. Bu bilan uning hadis to'plamidagi roviylarining naqadar oliy darajada ekanini ko'rsatishni maqsad qildim", degan. Allomaning ilmiy maqsadda bosib o'tgan bir martalik yo'li 13 900 kilometrni tashkil qiladi.

Xulosa. Imom Buxoriy haqida Yahyo ibn Ja'far ibn A'yun Boyqandiy shunday deydi: "Agar o'z umrimni Imom Buxoriyning umrlariga qo'shib, u kishining hayotlarini ziyoda qilishga qodir bo'lsaydim, albatta shunday qilar edim. Zero, mening o'limim bir insonning vafoti, xolos. Ammo u zoti sharifning vafot etishi ilmning ketishi va olamdan o'tishidir ".

Aslida imom Buxoriy haqida qancha yozishni istasak, dengiz siyohlari ham kamlik qiladi.

Zero, bu zotni qabrlarini ziyorat qilish istagida yonayotganlar anchagina. Farg'ona, Navoiy, Namangan kabi shaharlarni yaxshi tanimasalarda, ko'pgina chet el kishilari ham bu zotning hurmatlarida ko'hna Buxoro va Samarqand shaharlarini yaxshi biladi. Ko'pchilik ulamolar bu zot haqlarida ulkan asarlar yozishga kirishayotgan bir paytda kaminaning ikki og'iz so'zi dengizdan bir tomchidir aslida. Imom Buxoriyning ilmiy jasoratlarini va shuhratlari u kishining asarlari va hadis ilmiga qo'shgan buyuk hissalari barchani ilm yo'liga kirishga va sobit qolishga undaydi: Vaholanki, Payg'ambarimiz Muhammad sallollohu alayhi vasallam o'z muborak hadislarida shunday marhamat qiladilar: "Mening so'zimni eshitib, uni anglab, yod olib, so'ng uni boshqalarga o'zi eshitgandek yetkazgan kishini Alloh yorlaqasin, yuzini yorug' qilsin" Alloh taolo va'dalarga xilof qilguvchi zot emas, shu sababli ushbu hadisning himoyasi ila bu muborak ishning boshida turgan Hazrat imom Buxoriy va yozgan ulkan ilmiy meroslarini hamda bu manbalarni bizga yetkazganlarni ulkan ajrlar bulog'iga burkab siylasin.

REFERENCES

1.Ahmad Muhammad Tursun. Sohilsiz dengiz (Imom Buxoriyning hayot sahifalari). Toshkent: Hilol-NASHR 2022.

2."Imom Buxoriy ta'rifi" (tarjima va izohlar muallifi Saidazim Muhammad Ali), Toshkent: Cho'lpon 1996.

3.Imom al-Buxoriy. "Al-jome' us-sahih", T.2013, 8-jildi

4.Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Hadis va Hayot" 1-juz', T.2004

Inoyatov A. Imom Buxoriy va tafsir ilmi // Hidoyat. – Toshkent, 2020. – № 3. – B. 76-80. (24.00.00; № 2)

5.Inoyatov A. "Siyar a'lamun nubalo" asarida Imom Buxoriy siyrati "Sahihul Buxoriy"ning tafsir ilmidagi ahamiyati // Imom Buxoriy saboqlari. – Samarqand, 2021. – Maxsus son. – B. 133-145. (24.00.00; № 13)

6.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi. (majmua) 2-10 betlar

OILA DOIRASIDAGI HUQUQLAR

Hamroqulova Nilufar Nurmat qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2 kurs 23/7 guruh talabasi
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oila a'zolari o'rtasidagi munosabat, urf-odat, an'ana, vijdon qonunlari asosida tartibga solinishi, aksari hollarda ushbu munosabatlarga huquqiy me'yorlar, qonunlar bilan hamtartibga solinishi haqida batafsil berilgan.

Kalit so'zlar: serfarzandlik, bolajonlik, oilaparvarlik, oila, er-xotin, farzand, or-nomusli, posbon, fayz, tabaqalanish, axloq-odob, mehnatsevarlik, sahiy va mehmondo'stlik.

Kirish. O'zbek oilasi serfarzandlik, bolajonlik, oilaparvarlik kabi ijobiy xususiyatlari bilan ajralib turadi. Oilaga sharqona, o'zbekona sodiqlik, o'tgan yetti pushtini bilish, ota-ona, qarindosh-urug', keksalarga hurmat, yoshlarga mehribonlik, oila a'zolari, er-xotin va farzandlar o'rtasidagi munosabatlarning mustahkamligi uning o'ziga xos xususiyatlaridir. Oilalar juda katta bo'lib, jamoa asosida yashab kelganlar. O'zbek oilasi or-nomusli, kuchli oiladir. Shuning uchun u o'zining milliy qiyofasini yo'qotmagan holda butun oilaning sha'ni, obro'sini saqlash uchun mas'uliyat bilan ish tutadi. Er oila posboni, uning boquvchisi hisoblansa, xotin esa uning ko'rki, fayzi, barokatidir. Ulaming umr gulshanlari qobil farzandlaridir.[40]

O'zbek oilasidagi bolajonlik, farzandlar tomonidan ota-onalami hurmat qilishligi, oilalami asosan ko'p sonli bo'lib, ularda turli avlod vakillarini birga yashashligi va birga xo'jalik yuritishlari, mehnatsevarlik, sahiy va mehmondo'stlik kabi yaxshi xususiyatlar saqlanib qolinmoqda. O'zbek oilasining o'ziga xos etnografik xususiyatlari: ko'p bolalik, ko'p tabaqalilik (bir necha avlod vakillarining birga yashashi), avlodlar o'rtasidagi bog'liqlikning boshqa mamlakatlardagiga nisbatan kuchliligi va shu kabi qator xususiyatlari unda psixologik ahamiyatini yanada orttirib yuboradi. [41]

Islomda oilaga uning er-xotin, ota ona va bolalardan iboratligi asosida qaraladi. Oiladagi muammolar o'zaro hamkorlik, mehr-muhabbat asosida o'rnatiladi va olib boriladi. Bunda avvalo insoniylik odob va axloqlarga xamda ijtimoiy vazifani o'tashga amal qilishga e'tibor beriladi. Umuminsoniy narsalarda erkak va ayolga

[40] 1998-yil - oila yili.-1998 - год семьи., -t.:O 'zbekiston , 1998. 9-10-betlar.
[41] O'zbekiston respublikasi adliya va zirligi Toshkent davlat yuridik institut ilm . Otaxo'jaye , Sh . Yo'ldosheva oila huquqi t oshkent "Adolat" 2007-b-8

birdek qaraladi. Yaratilishi, jismoniy va nafsoniy tuzilishiga oid narsalarda esa erkakka o'ziga xos, ayolga o'ziga xos muomala qilinadi.

1. Umumoilaviy ishlarda mas'uliyat tengligi.

Oilada erkak rahbar bo'lsa ham, ayol oilani boshqarish va uning mustahkamligini ta'minlashda barobar javobgarlikni ko'taradi. Ular bu borada maslahatlashib, sho'ro asosida ish olib boradilar.

Ibn Umar roziyallohu anhumodan rivoyat qilinadi.

"Nabiy sollallohu alayhi vasallam: "Ogoh bo'linglar. Barchangiz rahbarsizlar va o'z qo'l ostidagilaringizdan so'ralursizlar. Odamlar ustidan turgan imom rahbardir va o'z qo'l ostidagidan so'ralur. Ayol kishi eri va (erining) o'g'li uyida rahbardir va o'z qo'l ostidagidan so'ralur..."dedilar".

Beshovlari rivoyat qilganlar.

Ushbu hadisi sharifdan oila borasida er ham, ayol ham mas'ul ekani ko'rinib turibdi.

"Er kishi o'z ahli baytida rahbardir va o'z qo'l ostidagidan so'ralur".

Islomda oila boshlig'i bo'lish ulkan sharaf hisoblanishi bilan bir vaqtda, buyuk mas'uliyat hamdir. Erkak kishi o'z oilasidagi barcha xali baytga mas'uldir.

Mas'ul bo'lganda ham, moddiy-ma'naviy, ruhiy tarbiyaviy, dunyoviy-uxroviy - hamma hamma tomonlama mas'uldur. U o'z ahli baytini: xotini bola-chaqasini to'ydirib, kiydirish, uy-joy bilan ta'minlash, ta'lim-tarbiyali qilish, axloqli odobli qilish, Allohning yo'lida yuradigan inson qilish, tinch-omonliklarini ta'minlash va shunga o'xshash barcha sohalarda mas'uldir".[42]

Islomda oila bekaligi buyuk sharaf bo'lishi bilan birga ulkan mas'uliyat hamdir. Oilaning bekasi bo'lganidan keyin, uning ichki ishlarining hammasi o'sha bekaning qo'lida, ixtiyorida bo'ladi. Oilaning iqtisodi bekaning tejamkorligiga, o'ziga ishonib topshirilgan tirikchilik vositalariga xiyonat qilmasligiga va isrof qilmasligiga bog'liq bo'ladi. Eng ulkan mas'uliyatlardan biri esa farzandni tug'ib, chiroyli boqish, yetuk inson qilib tarbiyalashdir. Bu mas'uliyatni muslima ayollar doimo sharaf bilan ado etib kelganlar.

2. Ajrashishdagi tenglik.

Islom oilani buzishda taloq xalqini erkak kishiga bergan. Chunki erkak kishi oila rahbari hisoblanadi. Oilaning obro'si uning obro'si bilan chambarchas bog'liq bo'ladi. Shuning uchun ham erkak kishi oilani buzishdan oldin ko'p o'ylaydi.

Bolalar ham otaning nomida bo'ladilar, bu omil ham erkakni iloji boricha oilani saqlab qolishga undaydi. Oila qurish uchun barcha xarajatlarni va sarf-xarajatlarni ham erkak qiladi. Xotinga mahr beradi, uy-joy xozirlaydi, to'y qiladi va hokazo.

[42] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Baxtiyor oila, "HILOL-NASHR" ,T, 2024-y, B-185

Ammo bu gap, ayol kishi istasa-istamasa, oilada yashashi majburiy, uning ajrashishga xaqqi yo'q, degani emas. Islomda ayol kishi ham ajrashish huquqiga ega. U bu ishni "xulu" yo'li bilan qiladi. "Xulu" so'zi lug'atda, ko'proq, "kiyim yechish" ma'nosida ishlatiladi. Shariatda esa xotin kishining arz qilish orqali eri bilan ajrashishga "xulu" deyiladi. Ya'ni ato eri bilan ajrashmoqchi bo'lsa, qozixonaga ariza berib ajrashish huquqiga ega.

3. Itoatdagi tenglik.

Islom shariatidagi oilalar itoatdagi tenglikning mohiyatini to'liq anglab yetish uchun bu masala boshqalarda qanday yo'lga qo'yilganini bo'lib olishimiz zarur. Yevropada er-xotin orasidagi itoatning qulchilikdan farqi bo'lmagan.

Ulardagi xotinning eriga itoat qilishi savdo shartnomasiga o'xshash bo'ladi.

Er o'z xotinini sotish, sotib olish, ijaraga berishi yoki vaqtinchalikka berib turishi joriy odat bo'lgan. Fransiya inqilobidan keyingina, 1791 yili chiqarilgan qonun bo'yicha, bu qoida bekor qilindi. Yangi qonunning 213-moddasiga binoan, xotin eriga itoat qilishi va u turgan joyda turishi lozim, deyiladi. Mazkur qonunning 1388-moddasiga binoan itoat vojibligiga xilof bo'lgan xar qanday shartni bekor deyildi. 1804 yildagi "Fransiya grajdanlik kodeksi" chiqquncha er xato qilgan xotinini qamash va xodimga o'xshash muomala qilish huquqiga ega edi.

Fransiyadan boshqa davlatlardagi qonunlarning barchasida ham, erkak oila boshlig'i bo'lganligi uchun ayol unga itoat qilar edi.

Islom shariati bo'yicha, oiladagi itoat Alloh taolo joriy qilgan nizomga itoatdir. Erkak kishi, Alloh taoloning nizomiga itoat qilib, oilaga boshliq bo'ladi va o'sha boshliqlikni Allohning nizomi ila olib boradi. Alloh taoloning nizomiga binoan, ayol xam erga itoat qiladi. Allohning nizomiga teskari bo'lgan narsada ayol erga itoat qilmaydi.[43]

Xulosa. Shunday qilib, oila nikoh tuzish tartibi va shartlari, nikohning tugatilishi, nikohning haqiqiy emasligi, oilada er va xotin o'rtasida, ota-ona bilan bolalar o 'rtasida, oilaning boshqa a'zolari o'rtasida kelib chiqadigan shaxsiy va mulkiy munosabatlarni, farzandlikka olish, vasiylik va homiylik, bolalarni oilaga tarbiyaga olish tufayli kelib chiqadigan munosabatlami, fuqarolik holati dalolatnomalarini qayd etish tartiblarini belgilaydigan huquqiy normalar yig'indisidan iboratdir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi Toshkent davlat yuridik institut ilm . Otaxo'jaye , Sh . Yo'ldosheva oila huquqi Toshkent "Adolat" 2007-b-8

[43] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Baxtiyor oila, "HILOL-NASHR" ,T, 2024-y, B-186

2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Baxtiyor oila, "HILOL-NASHR" ,T, 2024-y, B-185
3. 1998-yil - oila yili.-1998 - год семьи., -t.:O 'zbekiston , 1998. 9-10-betlar.
4. O'zbekiston Respublikasl oliy va O'rta maxsus ta'lim vazirligi O 'rta maxsus, kasb-hunar t a'lim markazi d. m. karaxodjayeva, n. m. akayeva, sh. r. yuldasheva fuqarolik va oila huquqi kasb-hunar /collejlari uchun o'quv qo' llanma toshkent ilm ziyo. 2012.

Mediamadaniyat tushunchasi va uning jamiyatda tutgan o'rni va ahamiyati

Normamatov Shokirjon
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Jismoniy madaniyat yo'nalishi
Chaqiriqqacha harbiy ta'lim
1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar : Mirahmedova Shohida Nusratillayevna
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada media madaniyat hamda axborot savodxonligida yuz berayotgan yangi muammolar tadqiq etilgan. Hususan, internet jurnalistikasining ustunliklari, axborotlar orqali insonlarga ta'sir o`tkazilayotgani tadqiq etilgan. Madaniyatshunoslikda mediamadaniyat XX asrda ommaviy axborot vositalari ta‟siri ostida paydo bo„lgan va shakllangan zamonaviy termini anglatib keladi. Bu atama ommaviy axborot vositalari (asosan televideniye, shuningdek, matbuot, radio va filmlar) nafaqat jamoatchilik fikriga, balki did va qadriyatlarga ko'rsatadigan umumiy va intellektual ta'sirni anglatadi. Maqolada mediamaniyat tushunchasi va uning bugungi kunda tutgan o'rni haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: mediamadaniyat, madaniyatshunoslik, sivilizatsiya, ommaviy axborot vositalari, televideniye, matbuot, ommaviy madaniyat, global tarmoq, desritorializatsiya.

Kirish. Har qanday sivilizatsiyalashgan jamiyat, rivojlanishning qaysi bosqichida bo„lmasin, inson ijodkorlik jarayonida muloqot qilish va hissiyotlarini ifoda etish istagini inkor eta olmaydi. Har bir davrda ushbu manfaatlar va ehtiyojlarni eng samarali qondiradigan, kommunal funksiyalar nuqtayi nazaridan eng samarali va ijtimoiy mavqei jihatidan eng maqbul bo'lib chiqadigan yangi yetakchi madaniyat shakllari paydo bo'ladi deyish to'g'ri bo'lar edi. Ijtimoiy narx bu holda jamiyat a'zolarining aloqa, o'zaro tushunish darajasiga tengdir.

Bugungi kunda mamlakatimizda ommaviy axborot vositalarining roli har bir sohada oshib bormoqda. Ommaviy axborot vositalari davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligini ta'minlash, ular ustidan jamoatchilik nazoratini o'rnatishda muhim vosita hisoblanadi. Hokimiyat va xalq o'rtasida mustahkam ko'prik vazifasini bajaradi. Jamiyatning axborotga bo'lgan bugungi talabi har qachongidan ham yuqori. Bu holat ommaviy axborot vositalari xodimlari zimmasiga ulkan mas'uliyat yuklaydi. Ayniqsa, jamiyatning turli bo`g`inlaridagi muammoli masalalarning ko`ndalang bo`layotgani OAVga nisbatan ishonch tuyg`usini oshishi bilan birga unga suyanch sifatida qarashga ham sabab bo'lmoqda.

Bu boradagi so`nggi o`zgarishlar, tizimda amalga oshirilayotgan keng islohotlar misolida ham ko`rishimiz mumkin. Davlatimiz rahbarining soha xodimlariga yo`llagan bayram tabrigida ham ushbu masalaga alohida e'tibor qaratdi. "Davlat idoralarining jamoatchilik bilan aloqalarini mustahkamlashga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Jumladan, hokimiyat va boshqaruv organlari tomonidan mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning borishi, milliy dastur va strategiyalarning bajarilishi yuzasidan doimiy ravishda matbuot anjumani va brifinglar, ochiq muloqotlar tashkil etilmoqda. Agar 2019 yilda davlat va nodavlat tashkilotlardagi axborot xizmatlarining manbalari — rasmiy veb-saytlar, ijtimoiy tarmoqlardagi kanallar 559 tani tashkil etgan bo`lsa, 2021 yilda bu raqam 2410 taga etdi. Ommaviy axborot vositalaridagi tanqidiy chiqishlarga vazirlik va idoralar, hokimliklarning axborot xizmatlari orqali tezkor munosabatlar bildirish amaliyoti shakllanmoqda. Buning tasdig`ini davlat idoralari tomonidan tanqidiy materiallarga javob qaytarish ko`rsatkichi 2018 yilda 12 foizni tashkil etgan bo`lsa, 2020 yil yakuniga ko`ra qariyb 90 foizga etgani misolida ham ko`rish mumkin". Aytish mumkinki, endilikda o`quvchi hamda jamoatchilik ommaviy axborot vositalaridan faqatgina axborot etkazib berishdan ko`ra ko`proq narsaga ilhaq bo`lmoqda, o`rni kelsa talab qilmoqda. Va aksariyat hollarda OAVining yordami voqea-hodisaning tahlil qilinishiga qodir kuch sifatida tasavvur etiladi. Tabiiyki, bu jarayonlar OAV uchun ham axborot etkazib berishdan kengroq, izchilroq faoliyat olib borishni taqozo qiladi. Internet tarmog`i foydalanuvchilarining oshib borishi bir tomondan ijobiy bo`lsa, ikkinchi tomondan foydalanuvchilarda media madaniyatning to`liq yoki etarli darajada shakllanmagani ba'zi holatlarda salbiy ko`rinishlarda namoyon bo`lmoqda. Hech birimizga sir emaski, bugungi kunimiz haqli ravishda "axborot asri" deya nom olib ulgurdi. Buning bir qancha omili bo`lib, eng asosiylaridan biri sifatida ilgarigi avtoruchka, yozuv mashinkasi, qog`ozlar, oddiy telefon kabi texnikalar o`rnini mobil' telefon, kompyuter, noutbuk, raqamli diktafonlar hamda turli gadjetlarning yaratilishi va ulardagi ustunlik sabab deyishimiz mumkin. Bu o`z o`rnida jurnalistlar mehnati ancha engillashdi. Shu bilan birga axborotni uzatish texnologiyasi butunlay o`zgarib ketdi. Zamonaviy texnologiyalar jurnalistikani "tosh asri"dan olib chiqdi va bu sohani butunlay o`zgartirib yubordi. Biroq, OAVning xolis, to`g`ri axborot tarqatish borasidagi mas'uliyati o`sha-o`shaligicha qolishi kerak edi. Ming afsuski, ba'zi hollarda bunga amal qilinmayapti. Insoniyat bosib o`tgan hayot yo`li shuni ko`rsatmokdaki, har qanday taraqqiyot mahsulidan ikki xil maksadda – ezgulik va yovuzlik yo`lida foydalanish mumkin. Zamonaviy dunyoda axborot shu kadar ko`pki, tarqatilayotgan ma'lumotning qay biri to`g`ri qay biri noto`g`riligini aniqlaguncha inson ongi birinchi tarqalgan xabarga moslashib ulguradi. O`tgan asrda radio va televidiniya paydo bo`lganidan keyin dunyoda axborotni etkazish uslublari anchayin

o`zgargani tarixdan ma'lum. Internet paydo bo`lishi bilan esa jarayonni butunlay o`zgartirishi barobarida, jarayonni ham misli ko`rilmagan darajada jadallashtirib yubordi. Axborot ozchilikning, ma'lum bir qatlamninggina emas, barchaning mulkiga aylandi. Yer yuzining qaysi chekkasida qandaydir voqea yuz bermasin, dunyoning boshqa chekkasida turgan kishi, bu haqda zudlik bilan xabar topadi. Bugungi kunda zamonaviy axborot maydonidagi harakatlar shu qadar tig`iz, shu qadar tezkorki, endi ilgarigidek, bu voqea bizdan juda olisda yuz beribdi, uning bizga aloqasi yo`q, deya beparvo qarash xato bo`ladi. Hayotimizning biror sohasini axborotsiz tasavvur qilib bo`lmaydi.

Bugun axborot eng muhim vosita va katta kuch sanaladi. Axborot esa ommaviy axborot vositalari tomonidan tarqatiladi. Ayrim hollarda matbuot odamlarga salbiy ta'sir ko`rsatishidan ham ko`z yumib bo`lmaydi. Buni biz dunyoda yuz berayotgan hodisalarning noto`g`ri talqin kilingan holda yoritilayotganidan ko`rib, bilib turibmiz. Erkinlikka intilish har bir jurnalist oldida turgan vazifa, ammo chegarani bilishi shart. Mediajamiyat oldida o`z zimmasiga muayyan majburiyatlar olishi kerak, Bu majburiyatlar axborot tarqatishda halollik va adolatni talab qiladi.

Jamoatchilik fikrini chalg`itish aynan ommaviy axborot vositalari orqali amalga oshirilayotgani ham bor gap. Odamlar ongini, dunyoqarashini yot g`oyalar ta'siriga bo`ysundirishga intilish holatlari aynan matbuot orqali amalga oshirilayottani tashvishlidir. Ba'zilar axborotdan o`z maqsadlariga erishishda foydalanmoqda.

Xulosa. Bunday muammolar qarshisida jamoatchilikda media madaniyatni o`stirish, duch kelgan axborotga ishonib ketaverishni emas, balki uni tahlil qilib, filtrdan o`tkazishi lozimni anglatadi. Bu birinchi galda internet jurnalistikasi bilan shug`ullanuvchi soha xodimlari elkasiga ham bir muncha mas'uliyat yuklaydi. Birinchi bo`lishga intilish sabab ba'zida ishonchli ko`ringan axborotni tekshirmay uzatish auditoriyani nosog`lom axborot bilan to`yintirishga sabab bo`lib qoladi.

REFERENCES

1. Тоффлер Э. Метаморфозы власти. М.: Изд-во АСТ, 2001. 669 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. М.: ГУ ВШЭ, 2000.
3. Понимание медиа. М.; Жуковский, 2003.
4. Кириллова Н. Медиакультура: от модерна к постмодерну. М., 2005.

FORTEPIANO MUSIQA SOZINING KELIB CHIQISH TARIXI

Normatova Dilnoza.
Chirchiq davlat pedagogika unversiteti San'atshunoslik fakulteti Musiqa ta'lim yo`nalishi 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Arslon Komilovich Nafasov.**
Chirchiq davlat pedagogika unversiteti Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Fortepiano cholg'u asbobining qanday paydo bo`lganligi, tarixi hamda takomillashuv jarayoni haqida fikr yuritilgan. Fortepiano cholg'u asbobining tarixan rivojlanish bosqichi va uning rivojlanishi uchun hissa qo`shgan ijodkorlar haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: fortepiano, tembr, xarrak, usul, maun, klavikord, klaviatura, idrok.

Аннотация: В данной статье рассматривается происхождение, история и процесс усовершенствования фортепиано как музыкального инструмента. Описаны этапы исторического развития фортепиано и творцы, внесшие вклад в его развитие.

Ключевые слова: фортепиано, тембр, характер, метод, мануал, клавикорд, клавиатура, восприятие.

Annotation: This article discusses the origin, history, and process of improvement of the piano as a musical instrument. It highlights the historical development stages of the piano and the creators who contributed to its advancement.

Keywords: piano, timbre, character, method, manual, clavichord, keyboard, perception.

Fortepiano cholg'u asbobining tarixi juda qadim zomonlarda ya'ni, qadimgi Yunonistonda borib taqaladi. Ko'paytirish nazariyasining asoschichi Pefagor yashagan davrda monoxord deb nomlanuvchi cholg'u asbobi mavjud bo'lgan. Bu cholg'u asbobi ustida tor tortilgan uzun ingichka qutidan iborat edi. Bu quti maxsus daraxt yog'ochidan yasalgani uchun undan chiqadigan tovush baland va o'z tembr xususiyatiga ega bo'lgan. Tor qutichaga siljitilmaydigan xarrak bilan qotirilgan, undan tashqari yana bir harakatlanuvchi xarrak bo'lib, u torda harakatlantirib, musiqiy tovushni pasaytirish yoki balandlatish uchun xizmat qilgan. Vaqt o'tgan sari bitta tor yoniga boshqa torlar qo'shib borilgan. Bu cholg'u asbobdan maxsus maun (mediator) bilan ba'zida esa torlarga maxsus tayoqcha bolg'acha bilan urib ijro etilgan. Asrlar o'tib, bu cholg'u asbobi takomillashib bordi. Quti kattalashib, to'g'ri burchakli holatga keladi. Tor tomonga klaviatura joylashtiriladi. Endi cholg'uchi klavishni bosib chaladigan bo'ldi, unga moslangan metall plastinkalar torlarni tiragan holda tovush hosil qilgan. Bu cholg'u asbobi klavikord deb atala boshlagan. Uni stol

ustiga qo'yib, turgan holda ijro etilgan. Klavikord cholg'u asbobi XII asrda paydo bo'lib, besh asr davomida bir qancha davlatlarda yashaydigan ustalar uni takomillashtirishga harakat qilishgan. Musiqa tovushlari kuchli, qattiq chiqishi uchun har bir klavishga bir necha tor qo'shilgan va qutining hajmi kattalashgan. Vaqt o'tishi bilan klavikordda bir necha klaviatura joylashtirilgan, har bir klaviatura cholg'u asbobi ovoz diapazonini kengaytirishga hamda kuchaytirishga xizmat qilgan. Bu harakatlar ham cholg'u asbobi ovozini kuchaytirishga xizmat qila olmadi. Klavikord qimmatbaho yog'ochdan, bezakli qilib yasalgani uchun boybadavlat kishilarning mehmonxonalarini ham bezashga xizmat qilgan.

XVII asr oxirida Fransiyada pastki oq klaviaturalar qora daraxtdan qora rangda, yuqoridagilari oq rangda bo'lib, fil suyagidan ishlangan. Bunday qilib yasalishining sababi u davrlarda klavishli cholg'u asboblarda ko'proq xotin-qizlar ijro etishgan bo'lib, qora klaviaturalar ustida oppoq qo'lli klavikord chalayotgan xotinlarning jozibali qo'l harakatlaridan zavqlanish uchun bo'lgan. Amma bunaqa qora klaviaturalar orasidagi oraliq chiziqlar qorishib ketib, ko'rinmas va cholg'uchiga qiyinchilik tug'dirar edi.

XVII asrga kelib klaviaturalar rangi hozirgi fortepianodagidek joylashtirila boshlagan. 1711-yilda Italiyaning Radua shahrilik usta Kristofore Bartalameo yang cholg'u asbobi kashf etdi.. Endi cholg'uchi bu cholg'u asbobida qattiq va sekin chalish imkoniga ega bo'lgani uchun Fortepiano deb nomlandi. Fortepiano italyancha *forte*— kuchli va *piano* — kuchsiz, sekin degan ma'noni anglatadi. Bu cholg'u asbobda eng muhim detall ovoz so'ndirgich bo'lmaganida torlar keragidan ortiq tebranib musiqa o'rnida faqat shovqin eshitilgan bo'lar edi. Fortepiano cholg'u asbobida ikkita pedal o'rnatilgan bo'lib, biri tovushlarni to'htatish, ikkinchisi esa sadolantirishga xizmat qiladi. 1711-yilda pianino ixtiro qilinganda uning mablag'lari va shu sababli jamoatchilik e'tiborini jalb qila olmadi., so'ngra nemis tilidagi tarjimasida 1725-yilda qayta nashr etildi. Krisboforining asbobi dastlab asta-sekin tarqaldi, ehtimol klaviaturada qaraganda ancha murakkab va uni qurish qiyin bo'lganligi sababli u juda qimmat edi. Bir muncha vaqt fortepiano royalli vositasi bo'lib, Portugaliya va Ispaniya sudlarida Krisbofari tomonidan qurilgan yoki uslubda ijro etilgan asboblar ijro etilgan. Bir nechtasi egalik qilgan Ispaniya qirolichasi Mariya Barbara, kompozitorning shogirdi bo'lgan Domeniko Skarlatti. Pianino egasi bo'lgan birinchilardan biri bu Kastrato Farinelli o'limidan so'ng Mariya Barbaradan meros qolgan. Pianino uchun maxsus yozilgan birinchi musiqa 1732-yilga to'g'ri keladi. 1760-yillarga qadar to'liq mashhurlikka erisha olmadi. 1730-yilda Germaniyada Silberman Frayberg Krisbofori loyihasi asosida pianinolar tayyorlashni boshlagan. Davrlar o'tishi bilan shaklan o'zgarishlarga uchrab takomillashib bordi. Pianino organdan keyingi eng murakkab cholg'u asbobidir.

Fortepiano cholg'u asbobi O'zbekistonga XIX asrda kirib kelgan. Hozirgi kunda keng ommaga tarqalib, musiqa ta'lim tizimiga zaruriy musiqa cholg'u asbobi sifatida o'quv dasturiga kiritilgan. Shu jumladan, Halq ijodiyoti fakultetining «Folklor etnografik jamoalariga rahbarlik», "Xalq ashula va raqs ansambllariga rahbarlik", "Cholg'u jamoalariga rahbarlik" va "Vokal jamoalariga rahbarlik" kiritilgani ham talaba yoshlarning musiqiy ilm salohiyatini oshirish va madaniy estetik saviyasini tiklashdek vazifalarni bajarishga xizmat qilib kelmoqda.

Jahon musiqa cholg'ulari orasida nihoyatda qulay, eng universal va imkoniyati boy musiqa cholg'usi - fortepiano dir. "Shuni yaxshi tushunib olish kerakki- deb yozgan edi G.G.Neygauz,-musiqani va musiqa savodini o'rganish umummadaniy ish bo'lib, bunda fortepiano eng yaxshi, tengi yo'q vositadir. Tilni, jamiyat haqidagi fanni, matematika, tarix, tabiatshunoslik va boshqalarni o'rganish ham madaniy kishi uchun majburiydir. Menga qolsa, o'rta maktabda fortepiano orqali majburiy musiqa ta'limini joriy qilar edim". Musiqa asbobini chalish, bu ishni, hatto bolalar bajarishi ham ijodiy faoliyatdir.

REFERENCES

1. Мартинов И. История западноевропейской музыки. Т. 5. — М.: 1963.
2. Левик Б. Музикальная литература зарубежных стран. Ч. 5. — М.: 1975.
3. Саидий Саид Болта-Зода. Фортепиано ва клавиш чолғуларининг тарихи (чолғулар генезиси ва созгарлиги; Вена классик мактаби мисолида): о'қув услубий қўлланма. — Ташкент, 2017. — 123 б.
4. Университет Бухары. Источник: https://uniwork.buxdu.uz › resurs
5. Фортепиано. Википедия. URL: https://uz.wikipedia.org/wiki/Fortepiano
6. Биласизми? URL: https://sinaps.uz/bilasizmi/12156/

AXBROTNING INSON ONGIGA TA'SIRI

Norqobilov Faxriddin Baxriddin o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika universteti Tabiiy fanlar fakulteti Geografiya yo'nalishi 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Umarova Shaxlo Baxtıyorovna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola axborotning inson ongiga ta'siri, jamiyatdagi o'rni Axborot texnologiyalarni, sohalarga bog'likliligi haqida yoritilgan. Hozirgi vaqtda deyarli barcha davlatlar axborot soxasi tadrijiy rivojlanishi va turli xil tazyiqlar mavjud bo`lgan sharoitlarda uning amal qilishi uchun shart-sharoitlar yaratish bo`yicha faoliyatini kuchaytirish haqida atroflicha ma'lumot berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Mediata'lim, ommaviy axborot vositalari, nanotexnologiya, jamiyatda axborot xavfsizligi, normativ-huquqiy hujjatlar, milliy xavfsizlik, globallashuv, axborot, inson. Internet

Аннотация: В статье рассматривается влияние информации на разум человека, ее роль в обществе и ее связь с информационными технологиями и отраслями. В настоящее время практически все страны предоставили подробную информацию о поступательном развитии информационной сферы и усилении своей деятельности по созданию условий для ее функционирования в условиях различных нагрузок.

Ключевые слова: Медиаобразование, средства массовой информации, нанотехнологии, информационная безопасность общества, нормативные правовые акты, национальная безопасность, глобализация, информация, человек. Интернет

Barchamizga ma'lumki, internet tarmog'idan foydalanish imkoniyati axborotlarni mislsiz tezlikda, yer yuzining istalgan nuqtasidan turib uzatish va qabul qilish imkonini bermoqda. Bunday holat qog'ozda aks ettiriladigan hujjatlarni, ma'lumotlarni elektron shaklda o'tkazilishiga, yuritilishiga xizmat qilmoqda. Bu esa axborotlashgan jamiyat tezlik bilan shakllanib, axborot keng talab qilinadigan va qimmat mahsulotga aylanib borayotganidan dalolat bermoqda.

Ko'rinib turibdiki, kompyuter texnologiyasi hamda internetning keng miqyosda tarqalishi, kun sayin taraqqiy etib borishi, insoniyat uchun misli ko'rilmagan imkoniyatlarni, qulayliklarni taqdim etmoqda. Mehnat unumdorligining ortishiga, o'zaro tajriba hamda bilimlarning almashishishiga, eng muhimi, jamiyatning taraqqiy etishiga, rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Ammo internet xalqaro kompyuter tarmog'i orqali turli xildagi axborotlar kishilarning kundalik hayotida kirib

kelayotgani bois, illatli hodisa va qarashlar rivojlanib borayotganini ham e'tirof etish lozimdir.

Ta'kidlash kerakki, global axborot oqimi sharoitida axborotkommunikatsiya texnologiyalari yutuqlaridan samarali foydalanish natijasida ulkan yaratuvchanlik vazifalari bajarilmoqda. Shu bilan bir qatorda, millat va milliy qadriyatlar, urf-odatlar, an'analar, tarixiy va madaniy meros barqarorligi va vorisiyligini izdan chiqarishga yo'naltirilgan buzg'unchi g'oyalar va tajovuzkor mafkurali vayronkor g'oyalar targ'ibotchilari faoliyatining rivojalanishga xizmat qilmoqda, desak mubolag'a bo'lmaydi. Yovuz hamda xatarli niyatlarni amalga oshirishga xizmat qiladigan axborotlarning mavjud bo'lishi odamlarga, ayniqsa, yoshlarga o'zining juda salbiy ta'sirini o'tkazishi mumkin.

Internet XXI asrda dunyo aholisining, ayniqsa, yoshlarning istalgan mavzu va yo'nalishdagi axborotga bo'lgan ehtiyojini to'liq qondira oladigan, insoniyat uchun taraqqiyotning muhim omili sifatida namoyon bo'layotgan ulkan elektron maydonga aylangan. Mazkur jarayonlarda g'araz niyatli kimsalar ham o'zining salbiy niyatlarini, maqsadlarini amalga oshirish yo'lida foydalanayotgani ham inkor etib bo'lmas haqiqatdir. Oqibatda, zalolatga boshlovchi elektron nashrlar va videolavhalar keng yoyilmoqda. Axir, axborot xurujlari ta'siriga eng ko'p beriladigan aholi qatlami esa bu yoshlar hisoblanadi. Tarmoqlarda joylashgan salbiy axborotning qurshovi, ta'siri va uning muhiti mustaqil hayotga tayyorlanayotgan yoshlar ongi, kayfiyati, ruhiyati, ma'naviyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmay qolmaydi. Hali mustaqil fikri aytarli darajada shakllanmagan, o'zining nuqtai nazariga ega bo'lmagan yoshlarni ijtimoiy tarmoqlar orqali davlat, jamiyat rivojini izdan chiqarishga qaratilgan ruhiy ta'sir mexanizmlari va vositalar ta'siriga tushib qolayotgani esa naqadar ayanchli hamda achinarli holatdir.

YUNESKO hujjatlarida mediata'lim "pedagogik nazariya va amaliyotda o'ziga xos va avtonom sohaning bir qismi sifatida qaraladigan zamonaviy ommaviy axborot vositalarini o'zlashtirish nazariyasi va amaliy ko'nikmalarini o'rgatish; Matematika, fizika yoki geografiya kabi boshqa ta'lim sohalarini o'qitishda yordam sifatida ommaviy axborot vositalari va aloqa vositalaridan foydalanishdan farqlanishi kerak".Rivojlanayotgan jamiyat ommaviy axborot vositalaridan keng foydalanish bilan barcha axborot jarayonlarini faollashtirishni talab qiladi.Ommaviy axborot vositalarining o'sib borayotgan imkoniyatlari tufayli axborot iste'molchiga yuqori tezlikda yetib boradi, ko'p marta takrorlanadi va omma ongiga faol kiritiladi.Axborot asrida ijtimoiy qadriyatlar, yo'nalish va qarashlarni shakllantirishda ommaviy axborot vositalarining roli sezilarli darajada oshib bormoqda.

Unda o'z- o'zini o'ldirishning oson yo'llarini targ'ib qiluvchi 9 mingdan, erotik mazmunga ega 4 mingdan ziyod saytlarning mavjudligi ham buning isboti bo'la

oladi. Mutaxassislar o'tkazgan maxsus tadqiqotlar mavjud saytlarning taxminan 12 foizi pornografik xarakterga egaligini ko'rsatadi. Mavjud maxsus dasturlar internet tarmog'idagi pornografiyaning faqat 90 foizinigina filtrlaydi, ya'ni komyuterdan foydalanuvchining ixtiyoridan tashqarida ekranda paydo bo„lishi yo'liga to'siq qo'ya oladi. Demak, qanchalik harakat qilinmasin pornografik mazmunga ega saytlar internetdan foydalanuvchilarning xohish-istagidan qat'i nazar, ularning diqqatini torta oladi. Jumladan, tadqiqotlarda 42 foiz bolalar va o'smirlar onlayn pornografiya ta"siriga tushishi qayd qilinadi.

Shuningdek, mutaxassislar ma'lumotlariga ko'ra, internet orqali tarqatiladigan komyuter o'yinlarining 49 foizi sezilarli darajada zo'ravonlik va yovuzlik ko'rinishiga ega, 41 foiz jangari (turli otishmalar va portlashlarga asoslangan) o'yinlarda esa o'yin qahramoni o'z maqsadiga etishish uchun shunday zo'ravonlik va yovuzlik sodir etadi. 17 foiz o'yinlarda ana shu zo'ravonlik va yovuzlikning o'zi bosh maqsad hisoblanadi.

Ommaviy axborot vositalari odamlar hayotiga chuqurroq kirib, ommaviy ongga dinamik va maqsadli ta'sir ko'rsata boshladi. Bu ommani tashkil etuvchi shaxslar ommaviy axborot vositalari tomonidan joylashtirilgan "axborot fantomlari" dunyosida yashay boshlaganiga olib keldi.Odamlarning katta qismi televizorni, xuddi shu kanallar, dasturlarni va dastur qo'llanmasi qoidalari bilan tasdiqlangan tartibda tomosha qiladi. Ular boshqa ko'pchilik o'qigan jurnal va gazetalardagi xuddi shu maqolalarni o'qiydilar.O'z ishlari bilan shug'ullanayotganda yoki uyda dam olayotganda bir xil radio spektakllari va yangiliklar eshittirishlarini tinglashadi.

O'zbekiston sharoitida axborot almashish jarayoni xavfsizligini ta'minlash uchun o'ylaymizki, axborot hurujlari sharoitida quyidagi vositalarga alohida e'tibor qaratish kerak: ya'ni axborotlashtirish vositalari faoliyatini, milliy o'zligimiz va manfaatlarimizga zamonaviy usullar orqali muvofiqlashtirish; shaxs axborot xavfsizligiga qarshi barcha zamonaviy vositalardan foydalanish; ichki va tashqi siyosatda ro'y berayotgan voqealarni yoritishda yangicha yondashuvlarni qo'llash; O'zbekistonning xalqaro aloqalarini tahlil qilish borasida tizimli yondashuvlarni ishlab chiqish, islohotlarning axborot ta'minotini ta'minlash ishida matbuot va elektron ommaviy axborot vositalari harakatini birlashtirishga alohida e'tibor qaratish, barcha axboriy ta'sirlar doirasini nazoratga olish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Xulosa. Axborot hamisha jamiyat hayotida sodir bo'layotgan voqea hamda hodisalarni iste'molchiga xolis yetkazib berish va kishilarning ongi, dunyoqarashi, ijtimoiy-siyosiy hamda huquqiy madaniyatini shakllantirishda asosiy vosita bo'lib xizmat qilishi juda zarurdir. Yoshlarning qanday g'oya ostidagi axborotlardan foydalanishi va uni targ'ib etishi millatning kelajagiga ham ta'sirini o'tkazadi. Axborotdan qolaversa internet tarmog'laridan qanday foydalanish har bir insonning

o'z psixologiyasiga bog'liqdir. Biror bir axborotni tarqatishdan oldin albatta uning to'g'rligini tekshirib so'ng tarqatish maqsadga muvofiqdir.

REFERENCES

1. Mengatova Xurshida Toshmuxamatovna. Axbrotning inson ongiga ta'siri (Elektron axborotlarni). ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF(2023)-3,778 Volume-1, Issue-12
2. Shodiya Oripova. Axborot olamidagi muammolar. Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot» nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya. https://doi.org/10.5281/zenodo.7404272
3. Abduvali Lutfullayev. OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING INSON VA JAMIYAT HAYOTIDAGI TA'SIRI HAMDA AXBOROT XURUJLARI. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME : 5.723
4. Nodira Sattarova Oblanazarovna. OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINI YOSHLAR ONGIGA TA'SIRI VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI VA YECHIMLARI. ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ISSN: 3030-3680

KOREYADA BOSHLANG'ICH TA'LIM

Agabekova Nurgul Jannur qizi
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: Ilmurodova Feruza Shakirovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada Koreyaning boshlang'ich ta'lim tizimi, uning o'ziga hos jihatlari va muvaffaqiyat omillari tahlil qilinadi. Zamonaviy yondashuvlar, interaktiv darslar va o'quvchilarning ijodiy rivojlanishiga yo'naltirilgan metodikalar haqida so'z boradi. Shuningdek, Koreya boshlang'ich ta'lim tizimining O'zbekistondagi boshlang'ich ta'lim tizimidan farqi va o'xshash jihatlari haqida so'z olib boriladi.

Kalit so'zlar: ta'lim tizimi, zamonaviy yondashuv, ta'lim metodikasi, o'qitish uslubi, ta'lim sifati.

Barchamizga ma'lumki Koreya Respublikasi bilan mamlakatimiz o'rtasida aloqalar yildan-yilga kengaymoqda. Yurtimizda koreys tilini o'rganishga talab ortib bormoqda. Koreyaning ta'lim tizimiga, madaniyatiga qiziqadigan yoshlar soni ko'paymoqda. Koreya Respublikasi ta'lim tizimi dunyoda yetakchi o'rinda turadi. Koreyaning zamonaviy ta'lim tizimi rasman Yaponiya mustamlakasidan ozod bo'lgan 1945-yildan boshlandi.

Zamonaviy Koreya ta'lim tizimida boshlang'ich maktablarning roli muhim. Sababi bolalarning kelajakdagi muvaffaqiyatini belgilab beradigan bosqichlardan biri hisoblanadi. Koreyada boshlang'ich ta'lim nafaqat bolalarga bilim berish, balki ularning shaxsiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Koreyada ta'lim tizimi quydagicha:

Boshlang'ich maktab: (6-11 yosh) 6 yil,
O'rta maktab: (12-14 yosh) 3 yil,
Yuqori maktab: (15-17 yosh) 4 yil,
Universitet va institut (18-21 yosh) 4 yil.

Boshlang'ich ta'lim 6 yil va o'rta maktab 3 yil majburiy ta'lim bo'lib, bunda bolalar bepul o'qitiladi. Koreya boshlang'ich maktablarida raqamli texnologiyalar faol qo'llaniladi. Jumladan, interaktiv doskalar – darslarni vizual va qiziqarli qilishga yordam bera oladi. Har bir o'quvchining qobiliyati va qiziqishiga moslab o'quv dasturlari ishlab chiqarilgan. Bolalarga faqat akademik bilim emas, balki ijtimoiy-emotsional rivojlanish ham muhim o'rin tutadi. Shu boyis o'quvchilarga jamoaviy ishlash, stressni boshqarish, hurmat kabi muhim qadriyatlar o'rgatiladi. Hammamizga ma'lumki, so'ngi yillarda ekologiya dunyoda tubdan o'zgarib ketdi. Shu sababli Koreya boshlang'ich maktablarida ekologik ongni rivojlantirish

maqsadida, bolalarga atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha darslar, chiqindilarni saralash va qayta ishlash loyhalari o'rgatilib kelmoqda.

Koreyada ta'lim – jamiyatdagi muvaffaqiyat kaliti. Ota-onalar bolalarining yaxshi o'qishi uchun katta investitsiya qilishadi. Ko'pchilik o'quvchi maktabdan keyin ham qo'shimcha darslarga qatnaydi. Koreyada onlayn va offlayn ta'limi azaldan mavjud. Pandemiyadan oldin ham masofaviy ta'lim imkoniyatlari keng bo'lgan. Ta'lim tizimida intizom juda qat'iy. O'quvchilar kun bo'yi band bo'ladi. Darslar ertalab 8:00 da boshlanib, kechki soat 16:00 gacha davom etadi. Matematika va tabiiy fanlar bo'yicha chuqirlashtirilgan ta'lim beriladi. Koreya ta'lim tizimi yuqori intizom, raqobatbardoshlik, texnologiyalar bilan integratsiya va ota-onalarning faol ishtiroki bilan ajralib turadi.

Ho'sh endi hammada "Koreyaning qaysi boshlang'ich ta'lim tizimi O'zbekistonda mavjud va ikkala mamlakatning ta'lim tizimida qanday farqlar bor?" degan savol tug'adi. Ta'lim tizimdagi o'xshash jihatlar shundaki, har ikkala davlatda ham majburiy ta'lim mavjud. Koreyada zamonaviy texnologiyar keng qo'llaniladi. Shu bilan birga bizning davlatimizda ham raqamli texnologiyalar joriy qilinmoqda. Koreyada boshlang'ich maktablardan boshlab STEAM ta'limi rivojlantirilgan. O'zbekistonda ham ohirgi yillarda STEAM fanlariga e'tibor kuchaymoqda. Ya'ni matematika va IT yo'nalishiga oid ixtisoslashtirilgan maktablar ochilmoqda. Har ikkala mamlakatda ham axloqiy tarbiya asosiy ta'lim tizimi hisoblanadi. Ikki mamlakat ta'lim tizimlaridagi farqlarni aytadigan bo'lsak, Koreyada raqobat yuqori, lekin O'zbekistonda bunday qattiq bosim yo'q. Koreyada onlayn ta'lim allaqachon rivojlangan, O'zbekistonda bu hali boshlang'ich bosqichda. O'zbekistonda maktab formasi majburiy. Koreyada esa bunday talab faqat ba'zi maktablarda mavjud. Bizning fikrimizcha, Koreyaning ilg'or ta'lim usullarini O'zbekistonga joriy qilish orqaliy ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirish mumkin. Masalan: STEAM va texnologik ta'lim- bu orqali ilm-fan va texnologiyalar rivojlanadi. Raqamli ta'lim va onlayn platformalar – bu orqali esa bilim olish imkoniyatlari kengayadi. Bu yondashuvlar O'zbekistonning kelajakdagi ta'lim tizimini yanada sifatli va innovatsion qilishga yordam berishi mumkin.

REFERENCES

1. V.S.Xan "Koreya tarixi" 2013
2. Xolmirzayev B. 2018 "O'zbekiston pedagogika jurnali"
   (ta'lim tizimidagi innovatsion yondashuvlar)
3. www.korea.net
4. www.unesko.org

EDUTON: TA'LIMIY MARAFONLARNING YANGI ERASI

Nurmamatov Asliddin Akrom o'g'li
Toshkent viloyati Chirchiq Davlat Pedagogika universiteti
Fizika - Kimyo fakulteti 1- kurs talabasi
(88)6697747 asliddinnurmamatov02@gmail.com
Ilmiy raxbar: Ilyosov Shohrux

ANNOTATSIYA.

Zamonaviy va o'zgaruvchan dunyoda pedagogikaga bo'lgan talab ham yildan - yilga oshib bormoqda. Pedagogikaga bo'lgan talabning oshish sabablaridan biri aholi sonining global miqdorda juda katta sur'atda oshishidir. Pedagogikaga bo'lgan talab oshganligi sababli turli xil yangi yondashuvlar va metodlar ham ishlab chiqilishiga zarurat paydo bo'lmoqda. Shulardan biri **Eduton** bo'lib quyidagi maqolada Edutonning zamonaviy hayotda va pedagogik makondagi o'rni haqida, uning foydali taraflari va kelajak uchun muhim jihatlari aytib o'tilgan va yoritilgan.

Kalit so'zlar: Eduton, intensiv o'rgatish, tajribaviy ta'lim, kollabratsiyalangan o'rgatish, tajribaviy metodlar, qisqa muddatli ta'lim.

Mavzuning dolzarbligi: Zamonaviy ta'lim tizimi tezkor rivojlanib borayotgan dunyoning talablariga moslashishi lozim. An'anaviy ta'lim usullari uzoq muddatli o'rganish jarayoniga asoslangan bo'lsa, hozirgi sharoitda qisqa, intensiv va samarali o'qitish usullari katta ahamiyat kasb etmoqda. Eduton konsepsiyasi aynan shu ehtiyojni qondirishga qaratilgan bo'lib, qisqa muddat ichida chuqur bilim berishga va amaliy tajriba orttirishga imkon yaratadi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi, mehnat bozoridagi tezkor o'zgarishlar va ta'lim olish imkoniyatlarining kengayishi Eduton formatining dolzarbligini yanada oshirmoqda. An'anaviy ta'lim jarayonlaridan farqli o'laroq, bu format ishtirokchilarga real muammolar ustida ishlash, jamoaviy hamkorlik qilish va amaliy natijalarga erishish imkonini beradi.

Bugungi globallashgan dunyoda ta'limning moslashuvchanligi muhim ahamiyat kasb etadi. Eduton kabi innovatsion formatlar nafaqat bilimlarni tezroq egallash, balki yangi kasbiy yo'nalishlarga moslashish imkoniyatini ham taqdim etadi. Shuningdek, u ta'lim oluvchilarga turli fanlar chorrahasida ishlash, kreativ fikrlash va muammolarni samarali hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, texnologik taraqqiyot bilan birga ta'lim muhitining raqamlashtirilishi yangi imkoniyatlarni ochib bermoqda. Eduton formatining onlayn shaklda amalga oshirilishi esa geografik chegaralarni yo'q qiladi va har qanday inson

istalgan joydan bilim olish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlaydi. Bu esa ta'limni demokratlashtirish va unga kengroq auditoriyani jalb etish uchun katta ahamiyatga ega.

Shu sababli, Eduton nafaqat ta'lim tizimi uchun innovatsion yondashuv, balki malaka oshirish, yangi ko'nikmalarni egallash va ijodiy muammolarni hal qilish bo'yicha samarali vosita sifatida ham dolzarb hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi: Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi Eduton konsepsiyasini ilmiy asosda tahlil qilish, uning ta'lim tizimidagi o'rni va samaradorligini aniqlash hamda zamonaviy o'quv jarayonlariga qo'shadigan innovatsion hissasini baholashdan iborat. Shuningdek, tadqiqot quyidagi maqsadlarni ham o'z ichiga oladi:

Edutonning an'anaviy ta'lim tizimidan farqli jihatlarini aniqlash va taqqoslash;

Ushbu ta'lim formatining o'quvchilarga ta'sirini baholash, ularning bilim olish jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini qanday oshirishi mumkinligini tahlil qilish;

Edutonning samaradorligini oshirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarni o'rganish va taklif qilish;

Turli yo'nalishlardagi Eduton turlarini tadqiq qilish va ularning ta'lim jarayoniga mosligini baholash;

Eduton formatining kelajakdagi ta'lim modellariga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkinligini aniqlash.

Ushbu tadqiqot orqali Eduton modelining ta'lim tizimidagi roli ilmiy jihatdan asoslanadi hamda uning kelajakdagi rivojlanish istiqbollari haqida xulosalar beriladi.

Tekshirish materiallari va uslublari: Tekshirish materiallariga ilmiy maqolalar va monografiyalar, ta'lim platformalari va kurslari, o'quvchilarning fikr va mulohazalari, statistik ma'lumotlar, ta'lim ekspertlari va o'qituvchilarning tahlillari kiradi.

Tadqiqot uslublariga esa tahliliy usul, Eksperimental usul, so'rovnoma va intervyular, Statistik usullar va tajribaviy yondashuv kiradi.

1. **Tahliliy usul.** Eduton modelining afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash maqsadida ilmiy adabiyotlar va mavjud ta'lim modellaeri bilan taqqoslanadi. Edutonning kamchilik taraflari va yutuqlari e'tirof etiladi. Kamchiliklar taqqoslash orqali aniqlanganidan so'ng bartaraf qilishga harakat qilinadi.
2. **Eksperimental usul**. Eduton formatida ta'lim olgan o'quvchilarni ananaviy ta'limdagilar bilan solishtirish natijasida Eduton ta'limida tajribalar orqali orgatish muhim ahamiyatga ega.
3. **So'rovnoma va intervyular.** O'quvchilar orasida so'rovnomalar tashkil qilish orqali ular bilan bilvosita kontaktga kirisha olishimiz mumkin. Ya'ni o'quvchilarning

fikrlari maxfiy saqlanadi va shu orqali ularning darsga munosabati yoki darsdagi kamchiliklar aniqlanadi.

4. **Statistik usullar.** Olingan so'rovnoma ma'lumotlari to'planadi. Ular qayta ishlanadi yoki kategoriyalarga bo'linadi. Shundan keyin har bir kategoriya bilan alohida ishlanadi va muommo yoki takliflar shu orqali inobatga olinadi. Ma'lumotlar qayta ishlanadi va matematik modellar, jadval yoki diagrammalar orqali tasvirlaniladi.

5. **Tajribaviy yondashuv.** Ma'lumotlar qayta ishlangan sari o'qituvchining pedagogik mahorati oshib boradi. Natijada olingan malakalar asosida tajriba hosil qilinadi. Shuningdek bu usulda boshqa o'qituvchilarning darslari tahlil qilinadi. O'tkazilgan seminarlar va qisqa muddatli o'quv dasturlar natijalari baholanadi.

Ushbu uslublar yordamida Eduton modelining samaradorligi kompleks ravishda o'rganildi va uning ta'lim tizimidagi ahamiyati o'rganildi.

Asosiy qism. Eduton tarixi. Edutonning rivojlanish davri bir qancha bosqichlarga bo'linadi. Eduton konsepsiyasi qisqa muddatli intensiv ta'lim dasturlariga asoslangan bo'lib, uning ildizlari XX asr oxiri va XXI asr boshlariga borib taqaladi. Ushbu model ta'lim jarayonini tezlashtirish va amaliyotga yo'naltirish maqsadida rivojlantirilgan.

1. Dastlabki bosqichlar. Eduton formati g'oyasi hakatonlar va bootcamp kabi qisqa muddatli intensiv ta'lim dasturlaridan ilhomlangan. 1990-yillarda dasturlash sohasida muayyan muammolarni qisqa vaqt ichida hal qilishga qaratilgan hakatonlar ommalashgan edi. Shu kabi formatlar ta'lim jarayonida ham samarali bo'lishi mumkinligi anglanganidan so'ng, ta'lim muassasalari va mustaqil tashkilotlar ushbu yondashuvni rivojlantira boshladi.

2. 2000–2010-yillar: Raqamli texnologiyalar ta'siri. Ushbu davrda onlayn ta'lim platformalarining rivojlanishi bilan birga, qisqa muddatli intensiv kurslarga bo'lgan talab ortdi. MOOC (Massive Open Online Courses) dasturlari paydo bo'lishi bilan, an'anaviy universitet ta'limidan tashqari tezkor o'quv dasturlariga bo'lgan qiziqish kuchaydi. Bu esa Eduton kabi modelning shakllanishiga zamin yaratdi.

3. 2010-yildan keyingi rivojlanish. 2010-yillardan boshlab, yirik universitetlar va xususiy ta'lim kompaniyalari qisqa muddatli intensiv ta'lim dasturlarini ishlab chiqdi. Ayniqsa, texnologiya, biznes, tibbiyot va muhandislik sohalarida qisqa kurslar samaradorligi yuqori ekani isbotlandi. Shu bilan birga, turli mamlakatlarda ta'lim jarayonining moslashuvchanligi muhim ahamiyat kasb eta boshladi va Eduton konsepsiyasi keng tarqala boshladi.

4. 2020-yillarda pandemiya va ta'limdagi o'zgarishlar. COVID-19 pandemiyasi butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimiga jiddiy ta'sir ko'rsatdi. An'anaviy universitetlar va maktablar onlayn formatga o'tishga majbur bo'ldi. Shu davrda

Eduton kabi qisqa, intensiv va maqsadga yo'naltirilgan ta'lim dasturlariga ehtiyoj yanada ortdi. Ko'plab oliy ta'lim muassasalari va korporativ o'quv markazlari ushbu modelni o'z dasturlariga joriy etdi.

5. Bugungi kunda Eduton. Bugungi kunda Eduton modeli nafaqat IT va muhandislik yo'nalishlarida, balki biznes, biologiya, tibbiyot, san'at va boshqa sohalarda ham muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Ushbu modelning asosiy afzalliklari – tezkor bilim olish, amaliy mashg'ulotlarga asoslangan ta'lim va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishdir.

Shu sababli, Eduton hozirgi zamonaviy ta'lim tizimida muhim innovatsion model sifatida qaralmoqda va uning kelajakdagi rivojlanishi yanada kengroq sohaga ta'sir ko'rsatishi kutilmoqda.

Edutonning asosiy nuqtalari va yutuqlari. So'nggi yillarda Eduton konsepsiyasi turli sohalarda muhim natijalarga erishgan. Ushbu modelning samaradorligi quyidagi jihatlarda namoyon bo'lmoqda:

- **Tezkor bilim olish imkoniyati** – qisqa muddatli intensiv dasturlar o'quvchilarga kerakli bilimlarni tez fursatda o'zlashtirish imkonini beradi;
- **Karyera rivojiga ijobiy ta'sir** – intensiv kurslar bitiruvchilarining ishga joylashish darajasi yuqori bo'lib, ko'pchilik o'z startaplarini yo'lga qo'ymoqda;
- **Onlayn va gibrid ta'lim modeliga mosligi** – Eduton formatidagi kurslar an'anaviy va onlayn ta'lim usullari bilan uyg'unlashib, global miqyosda foydalanish imkonini bermoqda;
- **Korporativ o'quv dasturlarida qo'llanilishi** – yirik kompaniyalar o'z xodimlarining malakasini oshirish maqsadida ushbu modeldan foydalanmoqda;
- **Fan va texnologiyadan tashqari sohalarda ham qo'llanilishi** – dastlab texnologiya va muhandislik yo'nalishlarida ommalashgan Eduton modeli bugungi kunda biznes, san'at, tibbiyot va boshqa sohalarda ham qo'llanilmoqda;
- **Ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishiga ta'siri** – an'anaviy ta'lim shakllariga o'zgarish kiritib, ta'limning sifat va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

XULOSA

Eduton konsepsiyasi zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion yondashuv sifatida qaralmoqda. Uning qisqa muddatda samarali bilim berish xususiyati ta'lim oluvchilar va ish beruvchilar uchun dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Kelajakda Eduton modeli yanada takomillashtirilib, turli ta'lim yo'nalishlarida keng qo'llanilishi kutilmoqda.

REFERENCES

1. Brown, P., Lauder, H., & Ashton, D. (2011). The Global Auction: The Broken Promises of Education, Jobs, and Incomes. Oxford University Press.
2. Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerisation? Technological Forecasting and Social Change, 114, 254–280.
3. Kolb, D. A. (2014). Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Pearson Education.
4. Schmidt, H. G., & Moust, J. H. (2000). Factors Affecting Small-Group Tutorial Learning: A Review of Research. Academic Medicine, 75(6), 586–593.
5. Siemens, G. (2005). Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 2(1).
6. Bonk, C. J., & Graham, C. R. (2012). The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. John Wiley & Sons.
7. Tynjälä, P. (2008). Perspectives into Learning at the Workplace. Educational Research Review, 3(2), 130–154.
8. Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines. John Wiley & Sons.
9. Merrill, M. D. (2002). First Principles of Instruction. Educational Technology Research and Development, 50(3), 43–59.
10. Laurillard, D. (2013). Rethinking University Teaching: A Conversational Framework for the Effective Use of Learning Technologies. Routledge.
11. G'afforov, B. A. (2021). Zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalarning o'rni. O'zbekiston Milliy Universiteti Ilmiy jurnali, 2(5), 56-64.
12. Xaydarov, S. R. (2020). O'zbekistonda raqamli ta'lim muhitining shakllanishi va istiqbollari. Pedagogik tadqiqotlar jurnali, 1(3), 77-89.
13. To'laganov, M. X. (2022). Ta'limda STEAM yondashuvi va uning innovatsion o'rni. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti Ilmiy axborotnomasi, 4(6), 102-110.

XRISTIAN DININING TASHKIL TOPISHI

Nurbexambetov Nurislom
CHDPU Gumanitar fanlar fakulteti 2-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Tuganova Luiza Djurayevna**
CHDPU "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedra o`qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada xristiyan dinining vujudga kelishi rivojlanishi qay ta'rizda keng tarqalashi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Islom, xristiyan, buddizm, yevropa, osiyo, amerika, rim, rossiya imperiyasi, falastin, afrika.

Xristianlik dini - jahon dinlaridan biri hisoblanadi. Xristianlikka e'tiqod qiluvchilarning soni 1 mlrd. 600 mln. bo'lib, bu son dunyo aholisining deyarli uchdan biriga to'g'ri keladi. Xristianlik hozirgi kunda ko'proq Yevropa, Shimoliy va Janubiy Amerika, Avstraliya qit'alarida hamda qisman Afrika va Osiyo qit'alarida tarqalgan. Xristianlik milodning boshida Rim imperiyasining sharqiy qismida Falastin yerlarida vujudga kelgan. Keyin esa butun jahonga keng tarqalgan.

Xristianlik- dunyoda eng keng tarqalgan diniy e'tiqod. Jahonda islom buddizm dinlari kabi keng tarqalgan din hisoblanadi. Bu din yillar o'tib harbiy yurushlar natijasida keng tarqalgan. Yevropa, Amerika mamlakatlarida, Avstraliyada, faol missionerlik harakati natijasida Afrika, Yaqin Sharqda va Uzoq Sharqning bir necha mintaqalarda keng yoyilgan. Jahonda bu dinga taxminan 1.6 milliard kishi e'tiqod qiladi. Xristianlikning asosiy g'oyasi xudo odam — Iisus Xristos (Iso Masih Iso) haqidagi rivoyatlar bilan bog'liq. Xristianlik ta'limotiga ko'ra, Xudo yagona, lekin u muqaddas uchlikda namoyon bo'ladi, deb o'ylashadi. Iso kelajakda tiriklar va o'liklar ustidan hukm chiqarish uchun oxirat kuni yerga qaytib keladi, deb uqtiriladi. Uning o'gitlariga, vasiyatlariga amal qilganlar, hayot mashaqqatlariga u kabi bardosh berganlargina narigi dunyoda ajr (mukofot) ga erishadilar. Xristianlikning aqidalari, e'tiqod talablari, huquqiy va axloqiy normalari, cheklash va taqiqlari Bibliya va boshqa muqaddas kitoblarda o'z ifodasini topgan. Xristianlik I asrning 2-yarmida Rim imperiyasining sharqiy qismida yashovchi yahudiylar o'rtasida paydo bo'lgan. Ilk Xristian dastlab fetishizmdan ajralib chiqqan. Sharq dinlariga xos ayrim tasavvurlar ham unda o'z ifodasini topgan.[1]. Xristian jamoalarining ijtimoiy tarkibi vaqt utishi bilan ruhoniylar va oddiy jamoa a'zolariga bo'lingan. Ayrim-ayrim jamoalar o'rtasidagi aloqalarning mustahkamlanishi yepiskop boshliq cherkovining tarkib topishiga olib keldi. Cherkov katta boylik to'plab, siyosiy kuchga aylanib borgan. Dastlab xristianlarni ta'qib etgan Rim imperatorlari keyinchalik Xristian tarafdorlari bo'lishdi. IV asrda Xristianlik Rim imperiyasida mavjud ijtimoiy tuzum

va uning tartiblarini himoya qiluvchi davlat diniga aylandi. Rim imperiyasining g'arbiy va sharqiy qismidagi o'ziga xos tarixiy taraqqiyot Xristian cherkovini ikkiga: katolik (imperiyaning g'arbiy qismi) va pravoslav (sharqiy qismi) bo'linishiga olib keldi. Xristianlikning bu bo'linishi 1054-yilda rasman e'tirof etilgan bo'lsada, biroq bu jarayon XIII asrning boshlarida tugallangan.

XVI asrda Reformatsiya natijasida Yevropadagi qator cherkovlar katolikdan ajralib chiqib, Xristianlikning uchinchi asosiy oqimi — protestav yuzaga keldi. 19-asrning oxirida xristian cherkovlarining missionerlik faoliyati kuchaydi. Buyuk geografik kashfiyotlar davrida xristiyan dini juda keng tarqaldi ayniqsa katolik missionerlar ko'p edi. Bizning yurtimiz rossiya imperiyasi bosib olgach bizning hududdimizga o'z aholisini ko'chirib kelgach pravaslav cherkovlari qurilgan.[2]. Mil.ning boshlaridayoq Xristianlik Markaziy Osiyo, ayniqsa, Marv va Baqtriyada keng tarqalgan edi. Ana shu davrda xristianlarning Markaziy Osiyoda mavjud bo'lganini cherkov, monastir, Xristianlikka oid buyum, qabrtosh hamda tanga kabi tarixiy ashyoviy dalillar isbotlaydi. Arablar bu hududni egallaganidan so'ng xristian jamoalarining faoliyati to'xtagan. Xristianlikning Turkiston o'lkasida keyingi paydo bo'lishi 19-asrning 40-yillariga to'g'ri keladi. O'rta Osiyoda muqim pravoslav cherkovlarining birinchisi 1847-yilda Sirdaryo viloyatidagi Raim istehkomida qurildi. Shundan keyin Avliyoota (1866), Julek va Marki (1866), Turkiston (1866), Chinoz (1868), O'ratepa (1867) istehkomlari, Toshkent (1865), Chimkent (1868), Jizzaxda (1866)pravoslav jamoalari tashkil qilinib, ularda doimiy harbiy ruhoniylar faoliyat olib bordilar. Shunday qilib bizning hududdimizda xristiyan cherkovlari tarqakgan. So'ngra Zarafshon okrugiga qarashli Samarqand va Kattaqo'rg'onda ham jamoalar shakllandi. 1871-yil Rossiya imperatorining farmoniga binoan, Turkiston yeparxiyasi tashkil etilib, uning markazi Verniy (hozirgi Olmaota) shahrida joylashdi. 20-asr boshlariga kelib Turkistonda 306 pravoslav cherkovi bor edi. Bundan tashqari, o'lkada 10,1 ming staroobryadchilar, 8,2 ming lyuterchilar, 7,8 ming katolik, 26 ming yaxudochilar, 17,1 mingga yaqin boshqa dinga mansub kishilar istiqomat qilar edi. 1916-yilning oxiriga kelib yeparxiya markazi Toshkentga ko'chirildi. Bu vaqt Toshkentda 16 ta cherkov faoliyat ko'rsatar edi. 1936-yilda Rus Pravoslav cherkovi Patriarxining qaroriga asosan, yeparxiya Toshkent va O'rta Osiyo hamda Olmaota va Qozog'iston yeparxiyasi nomi bilan 2 ga ajratildi. Toshkent va O'rta Osiyo yeparxiyasi tasarrufiga O'zbekistondan tashqari Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmanistondagi rus pravoslav cherkovlari ham kiradi.

Hozirgi kunda O'zbekistonda Xristianlikning turli oqimlariga mansub dindorlar yashaydi. Islom dini kirib kelishidan avval O'rta Osiyoga Iso Masih ta'limoti ba'zi bir Yevropa mamlakatlaridan oldin yetib kelgan.[3]. XI asrning

oxirida xristianlikning[1] Sharqqa tomon harakati va tarqalishi ommaviy tus oldi. Bu dinni mahalliy aholi orasida tarqatuvchilar Sharqning ayrim viloyatlariga ilgari kirib borganlar. 280-yildayoq Talos Marke cherkovlari qurilib bo'lgan, Samarqandda 310-yildan, Marvda 334-yildan, Hirotda 430-yildan; Xorazmda, Marida va Markaziy Osiyoning boshqa shaharlarida-episkopik missiyalar; keyinchalik Samarqandda, Maroda 430-yillar, Hirotda 658-yillar episkoplikdan iborat diniy hududiy jamoalar, birlashmalar bo'lgan. Xurosonliklar va sug'diyonaliklar zardushtiylar, monaviylar,buddistlar, bilan bir qatorda xristianlar ham bo'lishgan. Ular qoraxitoylar va sosoniylarga qarash yerlarda ta'qib qilganlar.Markaziy Osiyo territoriyasida islomning tarqalishi davrlarida islom bilan xristianlik o'rtasidagi ziddiyatlar, kelishmovchiliklar keskinlasha boshladi. Biroq, X asrgacha Samarqand, Xorazm, Toshkent viloyatlarida xristianlarning manzilgohlari bo'lgan. Hatto Beruniy yashagan davrda ham (973-1056) Marvda provoslav metropoliyasi bo'lgan.Ana shu davrda xristianlik Kavkazda ham tarqala boshladi. O'sha vaqtlar xuroson hududlarida ham keng yoyilgan. Armaniston (301-yil) va Gruziyada (318-yili) davlat diniga aylanadi. Kavkaz Albaniyasi territoriyasida esa hozirgi Ozarbayjon va Janubiy Dog'iston territoriyasi IV-VII asrlarda hukmron din hisoblangan.[4].

Hozirgi kunda xristiyan dini butun dunyoga tarqalgan. Ha ular o'sha davrda missionerlikni keng tarqatganlar. Ular buyuk geografik kashfiyotlar davrida ko'p yerlarni bosib olgach o'z dinini tarqatishgan shu sababli ular o'z dinlarini tarqatishgan.

REFERENCES

1. Gill, Robin. *The Cambridge companion to Christian ethics*
2. Gunton, Colin E.. *The Cambridge companion to Christian doctrine*
3. Wagner, Richard. *Christianity for Dummies*. For Dummies, 2004.
4. Yovqochev, Sh. Markaziy Osiyo xalqlari dinlari tarixi. T. 2005.

YAPONIYA INTERYER DIZAYNI

O'tkirjonova Madina O'tkirjon qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti San'atshunoslik fakulteti
Interyer dizayni yo'nalishi 1- bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: Koshanova Nilufar Maxsudovna

Annotatsiya: Ushbu maqola yapon interyer dizaynining asosiy falsafiy tamoyillari, tarixiy rivojlanishi va zamonaviy yondashuvlarini o'rganadi. Wabi-sabi, ma (bo'shliq san'ati) va dzen buddizmi kabi konsepsiyalar interyerda qanday aks etishi muhokama qilinadi. An'anaviy yapon uylarining xususiyatlari – shoji, tatami, fusuma va tokonoma elementlari batafsil yoritiladi. Zamonaviy yapon interyerining minimalizm, funksionallik va ekologik dizayn bilan qanday uyg'unlashgani tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Yaponiya interyeri, Wabi-sabi, Ma, Shinto va Zen, Shoji, Tatami, Fusuma, Tokonoma, Engava, minimalizm va funksionallik, esteik go`zalik.

Kirish: Yaponiya interyeri nafaqat estetik go'zalligi, balki uning falsafiy tamoyillari bilan ham ajralib turadi. Minimalizm, tabiiy materiallar, bo'shliq va yorug'lik bilan o'ynash, shuningdek, tabiat bilan uyg'unlik bu uslubning asosiy elementlaridir. Ushbu maqolada yapon interyeri asoslari, tarixiy rivojlanishi va zamonaviy yondashuvlari keng yoritiladi

Yapon interyer falsafasi

1. Wabi-sabi konsepsiyasi- Wabi-sabi – mukammal bo'lmagan, oddiy va tabiiy go'zallikni qadrlash tushunchasidir. Ushbu falsafa interyerda vaqt o'tishi bilan shakllanadigan soddalik, tabiiylik va eskirish belgilarini estetik jihatdan qabul qilishni o'z ichiga oladi. Yapon uylari ko'pincha vaqt o'tishi bilan eskiradigan tabiiy materiallardan tayyorlanadi, chunki bu falsafa hayotning o'tkinchiligi va tabiiy o'zgarishlarni qabul qilishni ta'kidlaydi.

2. Ma (間) – bo'shliq san'ati.

Ma – bu bo'shliq va obyektlar o'rtasidagi munosabatni anglatadi. Yapon interyerida har bir elementning joylashuvi muhim ahamiyatga ega. Minimalizm va bo'shliq orqali osoyishtalik va balans yaratiladi.

3. Shinto va Dzen buddizmi ta'siri

Yapon interyerida tabiat bilan uyg'unlik muhim o'rin tutadi. Sintoizm tabiiy unsurlarni muqaddas deb biladi, shuning uchun interyerda yog'och, tosh va suv kabi tabiiy elementlar ishlatiladi. Dzen buddizmi esa tartib-intizom va osoyishtalikni targ'ib qiladi, bu minimalist interyerlarda o'z aksini topadi.

Yapon uylarining klassik me'moriy va interyer xususiyatlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1.Shoji – yog'och va qog'ozdan tayyorlangan suriluvchi eshiklar. Yorug'likni yumshoq o'tkazib, interyerni yorug' va yengil qiladi.

2.Tatami – tabiiy guruch somonidan tayyorlangan pol qoplamasi. Havo aylanishini ta'minlab, interyerni harorat jihatidan qulay qiladi.

3.Fusuma – xona bo'linmalarini ajratish uchun ishlatiladigan ko'chma panellar. Ular dekorativ naqshlar bilan bezatilishi mumkin.

4.Tokonoma – mehmon xonasidagi alohida joy bo'lib, unda san'at asarlari, gullar yoki shiori (kaligrafiya yozuvi) joylashtiriladi.

5. Engawa – tashqi va ichki makonni bog'laydigan galereya yoki balkon. Bu dizayn tabiiy yorug'lik va tashqi muhit bilan uyg'unlikni oshirishga xizmat qiladi.

An'anaviy yapon interyerida yorug'lik yumshoq va tabiiy bo'lishi lozim. Ko'pincha qog'ozli chiroqlar, tabiiy yog'och va tosh ishlatiladi. Yorug'lik manbalari aniq emas, balki ichki muhitga mos ravishda joylashtirilgan bo'ladi.

Hozirgi yapon interyeri minimalizm tamoyillariga asoslanadi. Yapon arxitektorlari va dizaynerlari shinam, ammo kamxarj va funksional bo'lishga intiladilar. Ko'pincha quyidagi elementlar ishlatiladi: Ko'chma va transformatsiyalanuvchi mebellar – joyni tejash uchun zamonaviy yapon interyerida transformatsiyalanuvchi mebellardan keng foydalaniladi. Och rangli palitrasi – oq, bej, tabiiy yog'och ranglari asosiy o'rinni egallaydi. Shisha va metall elementlar – tabiiy materiallarga mos ravishda shisha va metall unsurlar qo'shilib, zamonaviy muhit yaratiladi. Yaponlar tabiatni interyerga kiritishga intilishadi. Hovli bog'lari, yopiq yashil burchaklar va tabiiy materiallardan foydalanish shinamlik va osoyishtalik yaratadi. Karesansui (quruq bog') – Zen bog'lari elementlarini interyerga kiritish tendensiyasi kuchayib bormoqda. Yaponiyaning mashhur me'morlari va dizaynerlari orasida quyidagilar bor: Tadao Ando – beton, yorug'lik va bo'shliq o'rtasidagi munosabatni o'rganish orqali muvozanat yaratadi. Shigeru Ban – ekologik toza materiallar va innovatsion yondashuvlar bilan mashhur.

Kengo Kuma – tabiiy materiallar bilan ishlashga ixtisoslashgan, yog'och va an'anaviy yapon dizaynini zamonaviy shaklda aks ettiradi.

` Yapon interyer dizayniga quyidagi san'at turlari katta ta'sir ko'rsatadi:

- Ikebana– gullarni san'at tarzida joylashtirish.
- Kintsugi– yoriq chinni buyumlarni oltin yoki kumush bilan ta'mirlash san'ati.
- Origami– qog'oz buklash san'ati, dekorativ element sifatida ishlatilishi mumkin.

Xulosa. Yapon interyer dizayni estetik minimalizm, tabiiylik va osoyishtalikni birlashtirgan o'ziga xos san'at turidir. Yaponiya inerteryer dizayni bu shunchaki bezak yoki tendensiya emas, balki hayot tarzi va dunyoni idrok etishning o'ziga xos

falsafasidir. U inson va tabiat o'rtasidagi shovqindan voz kechib, osoyishtalik va tartibni yaratish tamoyillariga asoslanadi.

REFERENCES

1. Tanizaki, Jun'ichirō. In Praise of Shadows. Leete's Island Books, 1977.
2. Koren, Leonard. Wabi-Sabi: for Artists, Designers, Poets & Philosophers. Imperfect Publishing, 1994.
3. Suzuki, Daisetz T. Zen and Japanese Culture. Princeton University Press, 1970.
4. Kuma, Kengo. Natural Architecture. Princeton Architectural Press, 2008.
5. Popham, Peter. The Zen Garden. Frances Lincoln, 2006.
6. Berthier, François. Reading Zen in the Rocks: The Japanese Dry Landscape Garden. University of Chicago Press, 2005.
7. Morse, Edward S. Japanese Homes and Their Surroundings. Dover Publications, 1961.

OBODNING VATANIMIZDAGI HOLATI

Dinislamova Bayan
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Koshanova Nilufar Maxsudovna**

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada jamiyatdagi obodlik tushunchasi, uning ijtimoiy ahamiyati va "Ijtimoiy odoblar" kitobida bayon etilgan tamoyillar asosida obodonchilik madaniyati yoritib beriladi. Obodlik nafaqat moddiy, balki ma'naviy jihatdan ham shakllanadigan tushuncha bo'lib, u insonlarning o'zaro hurmat va odob-axloq qoidalariga rioya qilishi bilan bog'liqdir. Ushbu maqolada ushbu tamoyillar keng yoritilib, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy odoblar, obodonchilik, jamiyat, hurmat, axloq, ma'naviyat, taraqqiyot.

KIRISH

Jamiyatning barqarorligi va rivojlanishi uning obodonligi bilan bevosita bog'liq. Obodlik nafaqat moddiy inshootlarning yaxshilanishi, balki jamiyat a'zolarining axloqiy poklanishi, o'zaro hurmat va odob-axloq qoidalariga rioya etishi bilan ham bog'liqdir. "Ijtimoiy odoblar" kitobida insonlar o'rtasidagi munosabatlarning axloqiy asoslari haqida batafsil ma'lumot berilgan bo'lib, ular jamiyatda obodonchilikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun, obod jamiyat qurish uchun har bir inson o'z shaxsiy va ijtimoiy axloqiga e'tibor qaratishi lozim.

IJTIMOIY ODOBLAR VA OBODLIK O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK

1. O'zaro hurmat va qo'shnichilik odobi

Qo'shnilar o'rtasida iliq munosabatlarni saqlash, bir-birining holidan xabardor bo'lish va kerakli yordam ko'rsatish muhim ahamiyatga ega. Qo'shnichilik odobi faqatgina moddiy yordam berish bilan cheklanmay, balki bir-birining huquq va shaxsiy hayotiga hurmat bilan yondashish orqali ham namoyon bo'ladi. Odamlar bir-biriga nisbatan ehtirom bilan munosabatda bo'lsa, jamiyatda tinchlik va barqarorlik mustahkamlanadi.

2. Tozalik va obodonchilik

Obod jamiyat faqatgina bino va inshootlarning mukammal bo'lishi bilan cheklanmaydi. Muhitning tozaligi, ekologik barqarorlik va chiqindilarni to'g'ri boshqarish ham muhimdir. Obodonchilik uchun quyidagi choralar amalga oshirilishi kerak: jamoat joylari va shaxsiy hududlarning ozodaligini saqlash, daraxt va gul

ekish, chiqindilarni saralash va atrof-muhitni muhofaza qilish. Bularning barchasi insonlar salomatligi va jamiyat farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Ma'naviy poklik va ijtimoiy odoblar

Jamiyat taraqqiyoti nafaqat moddiy, balki ma'naviy qadriyatlar bilan ham chambarchas bog'liq. "Ijtimoiy odoblar" kitobida insonlarning o'zaro munosabatlarida rostgo'ylik, adolat va halollik tamoyillariga qat'iy rioya qilish lozimligi ta'kidlangan. Hurmat, odob va axloq jamiyatda ishonch muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi. Kibir va hasaddan uzoq bo'lish, boshqalar bilan yaxshi munosabatda bo'lish obod jamiyatning ajralmas qismi hisoblanadi.

XULOSA

Obodonchilik nafaqat moddiy infratuzilmalarni rivojlantirish, balki insonlarning ichki dunyosini ham boyitish orqali erishiladigan hodisadir. "Ijtimoiy odoblar" kitobida bu masala keng yoritilgan bo'lib, unga ko'ra, ijtimoiy qadriyatlarga amal qilish, atrof-muhitni asrash va insoniy munosabatlarni yaxshilash orqali haqiqiy obod jamiyat barpo etish mumkin.Shu sababli, har bir inson obodonchilik jarayonida o'z hissasini qo'shishi kerak. Qo'shnichilik odobi, ekologik tozalik va ma'naviy poklik tamoyillariga rioya qilish orqali biz nafaqat o'zimiz, balki kelajak avlodlar uchun ham qulay va farovon jamiyat yaratamiz.

REFERENCES

1. "Ijtimoiy odoblar" – Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, "Hilol nashr" 2012.
2. Qur'oni Karim va hadislar to'plami.
3. Davlat dasturlari va qonunlar.

MISSIONERLIKNING DINIY TAHDID SIFATIDAGI ZAMONAVIY KO'RINISHLARI VA ULARGA QARSHI KURASHISH YO'LLARI

Odilova Ominabonu
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi Yakubov Husniddin Muhiddinovich
Chirchiq davlat pedagogika Universiteti Jismoniy madaniyat fakulteti 1-bosqich talabasi

ABCTRACT

Ushbu maqolada missionerlik faoliyatining zamonaviy shakllari va ularning ayrim jamiyatlarda diniy tahdid sifatida qabul qilinishi tahlil qilinadi. Tadqiqot missionerlikning tarixiy ildizlari, zamonaviy media orqali tarqalishi hamda unga qarshi ijtimoiy va qonuniy choralarni yoritadi. IMRAD strukturasida qurilgan maqola muqobil da'vat shakllari va madaniy barqarorlikni ta'minlash yo'llarini ham taklif etadi.

1. Introduction

Missionerlik — bu diniy e'tiqod va qarashlarni boshqa xalqlar yoki shaxslar orasida yoyish faoliyatidir. An'anaviy tarzda bu xristianlikda ko'p uchrasa-da, hozirgi davrda u global miqyosda zamonaviy vositalar orqali amalga oshirilmoqda. Ko'plab musulmon jamiyatlar missionerlikni diniy va madaniy tahdid sifatida qabul qilmoqda. Missionerlik (missiya so'zidan), tabshir, mubashshirlik - biror dinga e'tiqod qiluvchi xalqlar orasida boshqa bir dinni targ'ib qilish. Missionerlik, asosan, xristianlikka xos. XIII-XVI asrlarda xristian missionerligi Hindiston, Xitoy, Yaponiyaga kirib bordi. Yaponiyada 1614-yili Xristianlikni taqiqlovchi qonun joriy etildi.Katolik cherkovida missionerlik Ispaniya va Portugaliya imperiyalari tashkil topgach (XV — XVI asrlar), faoliyatini kuchaytirdi. Missionerlik Rim imperiyasiga yangi yerlarni o'z ta'siri ostiga olishda katta yordam berdi. Katolik missionerligiga rahbarlik qilish uchun papa Grigoriy XV 1662-yilda Diniy targ'ibot kongregatsiyasini ta'sis etdi. Missionerlik XIX asrda faollashdi, ayniqsa, xristian missionerlari Afrikada faoliyatlarini kuchaytirdilar va o'z mamlakatlarining siyosatini targ'ib qilishda yordam berdilar.

Bu maqolada ushbu tahdid qanday ko'rinishda namoyon bo'lishi, uning salbiy oqibatlari va unga qanday barqaror qarshi choralar ko'rilishi mumkinligi tahlil qilinadi.

2. Methods

Maqola quyidagi usullarga tayandi:
- Tarixiy manbalar va misollar tahlili (Ispan missionerlari, Afrika, Hindiston va Koreya misollari)

Tarixiy misollar:

1. Ispan katolik missionerlari (XVI asr):

Lotin Amerikasiga kelgan missionerlar (masalan, Peru va Meksikada) mahalliy xalqlarning (inka, aztak) diniy e'tiqodlarini yo'q qilishga harakat qilgan. Bu mustamlakachilik siyosatiga xizmat qilgan, ko'plab mahalliy tillar, e'tiqodlar yo'q bo'lib ketgan.

2. Afrikada missionerlik va mustamlakachilik:

Ko'plab G'arb missionerlari Afrika qit'asiga "yorug'lik olib kelish" degan niqob ostida kelib, mahalliy dinlarni "vahshiylik" deb atashgan. Ular bilan birga kelgan mustamlakachi davlatlar esa bu diniy o'zgarishlardan siyosiy foyda ko'rgan.
- Zamonaviy media va ijtimoiy tarmoqlar orqali olib borilayotgan missionerlik tahlili
- Qonunchilik va ijtimoiy siyosatlarning tahlili (mahalliy va xalqaro miqyosda)
- Ekspertlar fikrlari va jamiyatdagi mavjud qarashlar (yoshlar orasidagi so'rov natijalari asosida)

Zamonaviy misollar:

1. Shimoliy Koreya va missionerlar:

Koreya Xalq Demokratik Respublikasi missionerlik faoliyatini "diniy josuslik" sifatida ko'radi. 2000-yillarda ba'zi xorijiy missionerlar hibsga olingan yoki chiqarib yuborilgan.

2. Hindistonning ba'zi shtatlarida missionerlik taqiqlari:

Ayrim shtatlar xristian missionerlarini hindu e'tiqodini zaiflashtiryapti deb ayblab, majburiy din o'zgartirishni jinoyat deb e'lon qilgan. Ayrim joylarda bu nizo va zo'ravonliklarga ham sabab bo'lgan.

3. Results

Tadqiqot quyidagilarni aniqladi:
- Missionerlik faoliyati ko'plab joylarda ijtimoiy notinchlik, diniy identitetning yo'qolishi va madaniy assimilyatsiyaga olib kelmoqda.
- Yoshlar raqamli platformalarda missionerlik kontentiga duch kelayotganiga qaramay, tanqidiy fikrlash va diniy savodxonlik yetarli darajada emas.
- Ko'plab jamiyatlarda missionerlikka qarshi qonuniy choralar mavjud bo'lsa-da, bu doimiy ongli faoliyat bilan qo'llab-quvvatlanmas ekan, samara bermaydi.

4. Discussion

Missionerlikni tahdid sifatida qaralishining asosiy sababi — uning ba'zida yashirin, moliyaviy yoki majburiy usullarga asoslanishidir. Jamiyatlar bu xavfni faqat taqiqlar orqali emas, balki ongli, sog'lom da'vat, ta'lim, madaniyat va axborot

xavfsizligi orqali bartaraf eta oladi. Shuningdek, diniy bilimni zamonaviy usullar bilan yoyish, yoshlar bilan muloqot qilish, ularning e'tiqodiy saviyasini oshirish orqali missionerlikning salbiy ta'sirini kamaytirish mumkin.

Missionerlikni oldini olishning bir necha turini keltirib o'tamiz:

1. Ta'lim va ongli yondashuv

Diniy savodxonlikni oshirish: O'z dinimiz asoslarini chuqur bilish, yosh avlodga asosli, zamonaviy tilda tushuntirish.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: Odamlar tashqi g'oyalarga ko'r-ko'rona ergashmasligi uchun ularni tahlil qilishga o'rgatish.

2. Madaniy va dini qadriyatlarni mustahkamlash

Milliy va dini bayramlarni faol nishonlash, yoshlar ishtirokini rag'batlantirish.

Mahalliy tillar, urf-odatlar, diniy amallarni qadrlash va targ'ib qilish.

3. Axborot xavfsizligi va media nazorati

Missionerlik mazmunidagi kontentni aniqlab, unga qarshi sog'lom, dalilli javoblar berish.

Ijtimoiy tarmoqlarda milliy-diniy kontentni rivojlantirish.

4. Qonunchilik va davlat siyosati

Majburiy din o'zgartirish yoki moliyaviy ta'sir orqali da'vat qilishni qonun bilan cheklash.

Tashqi diniy tashkilotlar faoliyatini monitoring qilish.

5. Ijobiy da'vat faoliyatini kuchaytirish

Missionerlikka qarshi kurash faqat taqiqlash emas, balki muqobil ruhiy va ijtimoiy tayanchlar yaratish orqali bo'lishi kerak.

Masalan, yoshlar uchun islomiy ilmlar va zamonaviy fanlar uyg'unlashgan markazlar, online platformalar, motivatsion suhbatlar, savol-javoblar.

5. Conclusion

Missionerlik tahdidini yo'qotish uchun jamiyat chuqur ildizga ega bo'lgan diniy va madaniy asoslarini mustahkamlashi, yoshlarni tarbiyalashda global axborot oqimlariga tayyor holga keltirishi zarur. Bu esa faqatgina taqiqlash bilan emas, balki konstruktiv, ochiq va zamonaviy da'vat yondashuvi orqali amalga oshiriladi.

Mediasavodxonlik va axborot madaniyati fanining missionerlik tahdidi mavzusi bilan bog'liqlik joyi shundaki, hozirgi zamonaviy tahdidlarning barchasi axborot texnologiyasi qurilmalarida shiddat bilan tarqalmoqda. Hozirgi kunda axborot tarqatish jarayonida har bir tarqatuvchi o'zining axborotini eng zo'ri sifatida ko'radi. Axborotning qanday mazmunda ekanligini, taqiqlangan yoki taqiqlanmaganligini ajrtishni esa aynan mana shu fan xususida o'rganamiz. Fan bilan mavzuning bog'liqligi mana shunda.

REFERENCES

1. https://sammuslim.uz/oz/articles/actual/missionerlikka-berilgan-berilgan-tariflar-va-uning-tarixi: - TII Modul ta'lim shakli talabasi, Samarqand shahar Xo'ja Nisbatdor jome masjidi imom-xatibi Boboxon Boboxonov.
2. https://darakchi.uz/oz/134266 : Missionerlik nima va unga qarshi qanday kurashish mumkin?
3. Internetdagi tahdidlardan himoya: Yordamchi o'quv qo'llanma/M.Amin Yaxyo; Mas'ul moharrir A.Xasanov.-Toshkent: Movaraunnahr,2016. – 408 b.
4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Missionerlik: Missionerli haqida tushuncha.
5. https://www.muslim.uz/uz/e/post/38542-missionerlik-va-uning-mazmun-mohiyati: Missionerlik va uning mazmun mohiyati.

DINSHUNOSLIK FANINING SHAKLLANISHI, RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLARNI TAHLIL QILISH.

Boymuratova O'g'iloy Qaxramanovna
Ashirdurdiyeva Aygul Amandurdiyevna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Tabiiy fanlar fakulteti Geografiya yo'nalishi 1-bosqich talabalari
Ilmiy rahbar: **Umarova Shaxlo Baxtıyorovna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ma'lumki din doimo bashariyat diqqat markazida bo'lgan.Tarixning muayyan bosqichlarida u mutlaq hukmron kuch bo'lgan bo'lsa ba'zi bosqichlarda inkor etilgan va unga qarshi "urush" e'lon qilingan. Jamiyatdagi mavqeidan qati'i nazar u doimo urganish tadqiqot ob'ekti bo'lib kelgan.

Kalit So'zlar: Din ,mohiyati,tuzilishi,f unksiyalar, e'tiqod , ishonch , mazhab, dinshunoslik.

Аннотация: известно, что религия всегда была в центре внимания человечества.Хотя на определенных этапах истории она была абсолютной доминирующей силой, на некоторых этапах она была отвергнута и против нее была объявлена "война". Независимо от своего положения в обществе, он всегда был объектом исследований.

Ключевые слова: религия ,сущность, структура, функции, вера , секта, религиоведение.

Annotation: it is known that religion has always been the focus of humanity.In certain stages of history, it was an absolute dominant force-in some stages it was denied and a "war" was declared against it. From his position in society, qati'i nazar he has always been the object of research of beatings.

Keywords: religion,essence,structure, functions , belief , trust, sect, theology.

Kirish. Din - asrlar davomida muhokama qilingan va muhokama qilingan mavzu. Bu odamlarga hayotning maqsadi, mazmuni va yo'nalishini his qilishni ta'minlaydigan e'tiqodlar, amaliyotlar va qadriyatlar to'plamidir. Din tasalli va yo'l-yo'riq manbai bo'lishi mumkin, ammo u nizo va bo'linish manbai bo'lishi mumkin. Dunyoda juda ko'p turli dinlar mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos e'tiqod va amaliyotlarga ega. Ba'zi asosiy dinlarga xristianlik, islom, hinduizm, buddizm va iudaizm kiradi. Bu dinlarning har birining o'z muqaddas kitobi, payg'ambarlari yoki yetakchilari, marosimlari bor. Din odamlar hayotida muhim rol o'ynashi mumkin. U jamiyat va mansublik hissini, shuningdek, axloqiy va axloqiy qarorlar qabul qilish

uchun asos bo'lishi mumkin. Ko'p odamlar inqiroz yoki qiyinchilik paytida dinga murojaat qilishadi, imonlarida taskin va kuch topadilar. Biroq, din keskinlik va nizolar manbai bo'lishi mumkin. Tarix davomida diniy tafovutlar urushlar, ta'qiblar va kamsitishlarga olib kelgan. Bugungi kunda ham dunyoning ko'plab hududlarida diniy ziddiyatlar nizo va zo'ravonliklarni keltirib chiqarishda davom etmoqda. [44]Dinning muammolaridan biri bu shaxsning e'tiqod erkinligi huquqini ijtimoiy totuvlikka bo'lgan ehtiyoj bilan muvozanatlashdir. Har kim o'z diniga erkin e'tiqod qilish huquqiga ega bo'lsa-da, boshqalarning e'tiqodi va odatlarini hurmat qilish muhimdir. Buning uchun bag'rikenglik, tushunish va muloqot va murosaga tayyor bo'lish kerak

Dinshunoslik - dinlar tarixi, ular bilan bog'liq jarayonlar, dinning inson hayotining turli jabhalari bilan o'zaro ta'sirlashuvini o'rganuvchi fan. Dinshunoslik barcha ijtimoiy fanlar qatori ham o'zining o'rganish obyektiga ega. U dinning paydo bo'lishi, ijtimoiy mohiyati va jamiyatdagi rolini tadqiq qilish bilan birga diniy e'tiqodlarning paydo bo'lishi va rivojlanishi, ularning jamiyat taraqqiyotidagi evolyutsiyasini ilmiy jihatdan o'rganadi. Dinlarni o'rganish uzoq tarixga ega.

Har bir inson yon-atrofidagilarning e'tiqodi, qaysi dinga mansubligiga qiziqadi, ular haqida bilishni istaydi. Bu boradagi ilk ma'lumotlarni Qadimgi Gretsiya va Rim yozuvchilari asarlarida ko'rishimiz mumkin. Ulardan eng mashhuri "tarix otasi" nomini olga nGerodot (mil. avv. V asr) o'zi tadqiq qilgan xalqlarning dinlari haqida ma'lumotlar keltirgan. Bu qiziqish o'rta asr Yevropasida ham mavjud bo'lgan. Lekin boshqa dinlar haqida fikr bildiruvchilar, xristianlarning e'tiborini jalb qilmaslik va ularni boshqa dinlarga kirib ketmasliklarini ta'minlash maqsadida, u dinlarga nisbatan salbiy fikr bildirish, ularni yomonlash orqali ularga yondashishni ma'qul deb topganlar.

Islom olamida ham dinlarni o'rganish bo'yicha tadqiqotlar uzoq tarixga borib taqaladi. Milodiy VII-VIII asrlardayoq diniy tortishuv (munozara)larni o'z ichiga olgan "maqola"lar (keyinchalik "maqolot"), VIII -IX asrlardan e'tiboran esa boshqa dinlarga "raddiya"lar yozila boshlangan. Keyingi asrlardan esa "al-Firaq" (Firqalar), "ar-Radd" (Raddiya), "ad-Diyonot" (Dinlar) va "al-Milal" (Xalqlar) yo'nalishidagi adabiyotlar vujudga kelgan. "Ad-Diyonot" (Dinlar) yo'nalishida yozilgan ilk asar Hasan ibn Muso an-Navbaxtiyning (vaf. 910) "al-Aro' vad-diyonot" (E'tiqodlarvadinlar) kitobi hisoblanadi. Keyinchalik Mas'udiy (957) o'zining "ad-Diyonot" (Dinlar), Masbihiy (1029) "Darkul bug'yati fiy vasfid diyonoti val ibodoti" (Dinlar va e'tiqodlar vasfida maqsad me'yori) kitoblarini yozganlar. Shuningdek

[44] Ochildiev A. va boshqalar. Dinshunoslik asoslari (o'quv qo'llanma). - Toshkent: "Toshkent islom universiteti" nashriyot matbaa birlashmasi, 2013. 6-7- betlar.

Beruniyning (973-1048) "Tahqiqun ma lilhind min maqulatin, maqbulatin fil aqli av marzulatin" (Aqlga maqbul yoki noma'qul bo'lgan Hindistonga oid izlanishlardan) nomli kitobi ham shular sirasiga kiradi. "Al-Firaq" (Firqalar) yo'nalishida yozilgan kitoblarga Abu Mansur Abdulqodir al-Bag'dodiyning (vaf. 1038) "al-Farqbaynal-firaq" (Firqalar orasidagi farq) asari hamda Abul-Maoliy Muhammad ibn Ubaydullohning (vaf. 1092) "Baynal-adyon" (Dinlarorasida) asarlarini kiritish mumkin.
"Al-Milal" yo'nalishida Qozi Abu Bakr Baqilloniyning (vaf. 1012) "al-Milal van-nihal" (Dinlarvaxalqlar), Abu Muhammad Ali Ibn Hazmning (vaf. 1064) "Kitobul-fasl fil-milalval-ahvoi van-nihal" (Dinlar, havo va xalqlar haqida ajraluvchi kitob), Abul-Fath Muhammad ibn Abdulkarim ash-Shahristoniyning (vaf. 1183) "al-Milal van-nihal" asarlarini sanash mumkin. "Ar-Radd" (Raddiya) yo'nalishida ham ko'plab asarlar dunyo yuzini ko'rgan. Ularga Imom G'azzoliyning (vaf. 1111) "ar-Raddul jamil" (Go'zalraddiya), Ibn Kalbiyning (vaf. 819-821) "Kitobul-asnam" (Butlar kitobi) nomli asarlarini alohida qayd etish lozim.
Islom olamida qiyosiy dinshunoslik sohasida ham salmoqli ishlar qilingan. Ulardan Abu Rayhon Beruniyning "al-Osorul boqiya" (Boqiyasarlar), Ibn Nadimning (vaf. 990) "al-Fihrist" (Mundarija), Muhammad ibn al-Huzaylning (vaf. 840) "Kitobul-Majus vakitobus-sanaviya" (Majusiylik va ko'p xudolilik kitobi), Abul Abbos Ahmad ibn Muhammad as-Saraxsiyning (vaf. 899) "Risola fi vasfi mazohibis-sobiiyn" (Sobiiylarning mazhablari vasfi haqida risola), Abu Zayd al-Balxiyning (vaf. 941) "Kitobu sharo'iil adyon" (Dinlar shariatlari kitobi) asarlarini sanab o'tish mumkin.

Zamonaviy Dinshunoslik esa bir yarim asrga yaqin davrga borib taqaladi. G'arbda, zamonaviy ma'nodagi dinlar tadqiqotlari Maks Myuller (1823—1900) tomonidan boshlab berilgan. Olim 1856-yilda "Qiyosiy mifologiya" va 1870-yilda nashrdan chiqqan "Dinlarning asosi va shakllanishiga oid dars baholari" nomli asarlari bilan boshqa dinlarni tadqiq qilishga yo'l ochgan va kattagina e'tibor qozongan. U Angliyadagi mashhur Oksford universitetida dinlar tarixidan ma'ruzalar o'qigan. O'zining "Sharqning muqaddas kitoblari tarjima silsilasi" asarida u ilk bora "religious studies" (dinshunoslik) so'zini qo'llagan. Myuller va uning zamondoshlari dinlarni ilmiy tadqiq qilishda filologiyani muhim deb bilishgan va dinning asl mohiyatiga faqatgina til orqali qilingan izlanishlar bilangina yetishish mumkin, degan fikrni olg'a surgan. Biroz keyingi davrlarda Gollandiyada S.R.Tileva Shantepi de la Sosse bu borada izchil faoliyat olib borganlar. Shunday qilib davrlar o'tishi bilan Parij, Bryusselva Rim kabi markazlarda dinshunoslik universitetlar ta'lim dasturlaridan joy olgan. XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlab dinshunoslik sohasida olib borilgan izlanishlar shakllangan. Bu davrda turli mintaqalarda zikr

qilingan sohada bir qancha mutaxassislar yetishib chiqqan. Ulardan R.Pettazoni, M.Eliade, Van der Lyu, R.Otto, G.Menshing, J.Vax, F.Xeiler, G.Dumezil, E.G.Parrinder, S.G.F.Brandon, Erik F.Sharp, Ninian Smart, M.Kitagava, R.S.Zeyxner, Ugo Biyenchi, V.Kantvell Smit, Ake V.Strom, XansJ.Shoyps va Mixayel Paylar nomini zikr qilishimiz mumkin.

REFERENCES

1.Najmiddinov, Karimov, Turdiyeva 2017, s. 184-186.
2.Ochildiev A. va boshqalar. Dinshunoslik asoslari (o'quv qo'llanma). - Toshkent: "Toshkent islom universiteti" nashriyot matbaa birlashmasi, 2013. 6-7- betlar.
3. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction. – 2021.
4. Саматов Х. У. Социальные вопросы в учении Махдуми Азами Касани //Ученый XXI века. – 2016. – №. 2-1 (15). – С. 63-66.
5. Саматов Х. У. ПАРАДИГМАЛЬНАЯ СУЩНОСТЬ СОЦИАЛЬНОЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА //Парадигма современной науки в условиях модернизации и инновационного развития научной мысли: теория и практика. – 2022. – С. 406-408.

OILA BUZILISHINING ASOSIY SABABLARI

Birmaxambetova Diana Erkin qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Koshanova Nilufar**

ANNOTATSIYA.

Oila – inson hayotidagi eng muhim qadriyatlardan biri. Oila barqaror jamiyatning asosi hisoblanadi. Bugungi kunda oilalaviy ajrimlar, jamiyatga katta muammo tug'dirmoqda. Ushbu maqolamizda oilaning buzilishiga olib keluvchi asosiy sabablar va ularni oldini olish yo'llari Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning "Baxtiyor oila" asari asosida tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: oila, nikoh, ajrim, oilaviy nizolar, ishonch, hurmat, murosa, sabr, ota-onaning aralashuvi, ichkilikbozlik, giyohvandlik, befarzandlik, mas'uliyat, muomala madaniyati.

KIRISH. Jahonda oilaning ahamiyati beqiyos bo'lib, u inson hayotining asosiy tayanchi hisoblanadi. Mustahkam oila baxt va farovonlikning garovi bo'lsa-da, turli sabablarga ko'ra ba'zi oilalar ajralish yoqasiga kelib qolmoqda. Oilaviy hayotga tayyorgarlikning yetishmovchiligi, ishonch va hurmatning susayishi, ota-onalarning haddan tashqari aralashuvi, ichkilikbozlik, giyohvandlik va befarzandlik kabi omillar bunga sabab bo'lishi mumkin. Oilaviy ajrimlarga quyidagilar sabab bo`lmoqda:

1. Oila va oilaviy munosabatlar haqida bilimning yetishmovchiligi

Ko'p yoshlar oilaning mohiyatini tushunmay, tayyorgarliksiz turmush quradi. Ular oila hayotining qiyinchiliklarini oldindan bilmaganlari uchun, muammolarga duch kelganida, ajralish haqida o'ylashadi. Oila qurish – bu nafaqat muhabbat, balki katta mas'uliyat hamdir. Er va xotin bir-birining huquq va majburiyatlarini bilmasa, oilaviy hayot qiyinlashadi. Ba'zan odamlar oilani faqat baxt keltiruvchi narsa deb o'ylashadi, lekin unda sinov va muammolar ham bo'ladi. Agar er-xotin muammolarni qanday hal qilishni bilmasa, bu ajralishga olib kelishi mumkin.Yoshlar oila hayoti haqida yetarlicha bilimga ega bo'lishlari kerak. Nikohdan oldin oila mas'uliyatlari haqida o'qish, tajribali insonlarning maslahatini olish muhim. Oilani saqlab qolish uchun sabr, hurmat va murosa kerak. Bizning fikrimizcha oilaning ahamiyatini yoshlarga kichikligidan tushuntirish kerak. Ularning ongiga oila eng katta boylik ekanini singdirish lozim. Umr yo'ldoshi – insonning eng yaqin va eng sodiq hamrohi ekanini, og'ir damlarda ham bir-birini qo'llab-quvvatlashi lozimligini o'rgatish kerak. Dinda ham payg'ambarlar hayotidan saboq olishga katta e'tibor qaratilgan. Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.)ning o'z ayollariga bo'lgan hurmati, ularni

qanday yaxshi ko‘rgani, qiyin kunlarda ham birga bo‘lgani haqidagi rivoyatlar yoshlarga o‘rnak bo‘lishi kerak. Ba’zan ota-onalar farzandlariga mustaqil hayot kechirishni o‘rgatmaydi. Yoshlar hayotning barcha muammolarini ota-onasi hal qilib kelganligi sababli oilaviy hayotga tayyor bo‘lmaydi. Bu esa, nikohdan keyin qiyinchiliklarga olib keladi. Shu sabab, ota-onalar farzandlarini mustaqil bo‘lishga, mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishga va o‘z qarorlarini qabul qilishga o‘rgatishi lozim. Nikohdan oldin yoshlar oilaning mohiyati, er-xotin o‘rtasidagi majburiyatlar, farzand tarbiyasi va oilaviy nizolarni qanday hal qilish haqida ma’lumotga ega bo‘lishi lozim. Bu borada diniy va ma’naviy kitoblarni o‘qish, tajribali insonlar bilan maslahatlashish, psixologlar va mutaxassislarning tavsiyalarini o‘rganish foydali bo‘ladi.

Bu muammo bilan bog‘liq holda yana bir sabab shundaki internet va ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi tufayli, oilaviy hayot haqidagi noto'g'ri qarashlar keng tarqalmoqda. Ko‘plab yoshlar "baxtli oila" deganda faqat quvonchli lahzalarni tasavvur qilishadi. Aslida esa, oila bu doimiy harakat, sabr, bir-birini tushunish va murosaga kelish jarayoni. Shu bois, yoshlar nikohga tayyorgarlik jarayonida psixologik va diniy bilimlarni o'rganishlari, oilaviy hayotning qiyinchiliklarini tushunib yetishlari zarur.

2. Aroqxo‘rlik va giyohvandlik

Ichkilikbozlik va giyohvandlik oilaning buzilishiga olib keluvchi eng xavfli illatlardan biridir. Ichkilikka ruju qo‘ygan inson o‘z oilasiga befarq bo‘lib qoladi, moddiy muammolar kelib chiqadi, bolalar tarbiyasiga zarar yetadi. Ichkilik tufayli ko‘plab oilalarda janjal va tushunmovchiliklar yuzaga keladi.

Giyohvandlik ham xuddi shunday katta zarar yetkazadi. Bunday odatga mukkasidan ketgan inson o‘zining hayotini, sog‘ligini barbod qiladi, oilasini unutadi. Bunday oilalarda baxt haqida gapirish qiyin. Oilaviy hayotda bunday zararli odatlardan yiroq bo‘lish kerak. Kundalik hayotimizda shunday holatlarga ko‘p duch kelamiz spirtli ichimliklar iste'mol qilish yoki chekish "zamonaviylik" belgisi sifatida qabul qilinayotgan holatlar ko'p uchramoqda. Ayniqsa, yoshlar orasida bu odatni oddiy narsa deb bilish holatlari ko'paygan. Lekin ichkilik va giyohvandlik nafaqat insonning sog'lig'ini yemiradi, balki uning oilasi va farzandlari kelajagiga ham putur yetkazadi.

Jamiyatda bu illatlarning oldini olish uchun tarbiyani oilaning o'zidan boshlash kerak. Farzandlar to'g'ri tarbiya olib, hayotdagi yomon odatlar va oqibatlarini tushunib yetishlari lozim. Ichkilik ichish yoki boshqa yomon odatlarga berilish oilani yemiradigan asosiy omillardan biri. Ammo bugungi kunda shu illatlardan voz kechib, oilasining mustahkamligi uchun harakat qilayotgan insonlarni ham ko‘rmoqdamiz. Be farzandlik ham oilani sinovga soladigan muammolardan biri bo‘lishi mumkin.

Lekin hozirgi zamonaviy tibbiyot bu masalada ko'plab yechimlarni taklif qilmoqda. Hatto 14-15 yildan keyin farzand ko'rgan oilalar ham bor. Demak, har bir muammoning o'z yechimi mavjud.

3. Yosh oilaga ota-onalarning aralashuvi

Ota-onalar farzandlarini yaxshi ko'rishadi, ularning hayotini yaxshilashni xohlashadi. Lekin ba'zan ular yosh oilaning hayotiga haddan tashqari aralashib, uning buzilishiga sabab bo'lishadi. Ko'p hollarda er yoki xotin ota-onasining gapiga ko'proq quloq soladi, turmush o'rtog'ining fikriga ahamiyat bermaydi. Natijada oilada tushunmovchiliklar boshlanadi. Ota-onalar har doim to'g'ri maslahat beravermaydi. Ba'zan ularning aralashuvi oilani mustahkamlash o'rniga uni yanada zaiflashtiradi.Yosh oilalar o'z hayotini o'zlari boshqarishi kerak. Ota-onalar esa maslahat berish bilan cheklanib, ularning oilaviy qarorlariga hurmat bilan qarashlari lozim. Agar oilaga begona odamlar haddan tashqari aralashsa, u mustahkam bo'lishi qiyin. Ayni damda ko'pchilik yoshlar ota-onasiga haddan ortiq bog'lanib qolgan. Ular oilaviy hayotda mustaqil bo'lish o'rniga, har bir qarorini ota-onasining ruxsati bilan qabul qilishga o'rganib qolgan. Natijada, er-xotin o'rtasida mustahkam aloqa shakllanmaydi. Cilaning ichki muammolari esa begonalarga oshkor bo'lib, muammolar yanada chuqurlashadi. Ideal holatda, yosh oilalar mustaqil yashashlari, muammolarni o'zlari hal qilishga o'rganishlari kerak. Oilaga ota-onalarning haddan tashqari aralashuvi katta muammo tug'diradi. Hatto ota-onasi uchun xotiniga taloq bergan erkaklar ham uchraydi. Dinda ota-ona ulug' martabaga ega bo'lsa-da, Alloh har qanday inson noto'g'ri yo'lda bo'lsa, unga ergashmaslik kerakligini aytgan.Inson umrbod ota-onasi bilan yashamaydi, u o'z hayotini o'zi boshqarishni o'rganishi kerak. Er-xotin yangi hayotni birga boshlagan va barcha qiyinchiliklarga birga bardosh berishga va'da bergan. Ota-onalar esa maslahat bera oladi, lekin ularning oilaviy hayotiga haddan tashqari aralashmasligi lozim.

4. Befarzandlik

Farzand – oilaning davomchisi, uning mustahkamligi uchun muhim omil. Ba'zan er-xotin uzoq yillar farzandli bo'lolmaydi. Bu holat ko'pincha oiladagi muhitni buzadi. Jamiyatda befarzandlik ayolning aybi degan noto'g'ri tushuncha bor. Aslida, bu masala er-xotinning har ikkisiga ham tegishlidir. Ba'zi erkaklar befarzandlik sababli o'z ayollaridan ajralishni o'ylashadi. Lekin bu noto'g'ri qaror. Oila faqat farzand bilan emas, balki o'zaro muhabbat va hurmat bilan mustahkam bo'ladi. Shuningdek, tibbiyot rivojlanib bormoqda, ko'plab befarzand juftliklar davolanish orqali farzand ko'rish imkoniyatiga ega. Agar farzandli bo'lish imkoni bo'lmasa ham, oilani buzmaslik kerak. Bunday holatda er-xotin bir-birini qo'llab-quvvatlashi lozim. Zamonaviy jamiyatda tibbiyot rivojlanib, befarzandlik muammosi qisman hal qilinmoqda. Ammo jamiyatda hali ham bu masalada noto'g'ri qarashlar

mavjud. Ko'pincha ayollar befarzandlikda ayblanadi, erkak esa bu muammoning sababchisi sifatida qaralmaydi. Farzandning yo'qligi oila uchun katta sinov bo'lishi mumkin, lekin bu oilani buzish kerak degani emas. Bunday paytlarda er-xotin bir-birini qo'llab-quvvatlashi, sabr bilan davolanishi yoki boshqa muqobil yo'llarni izlashlari lozim. Farzandni asrab olish ham yaxshi yechim bo'lishi mumkin. Muhimi, oilaviy hayotni faqat farzand bilan cheklash emas, balki bir-biriga bo'lgan muhabbat va hurmat asosida qurish kerak.

5. O'zaro hurmat va ishonchning yo'qligi

Oila faqat muhabbat bilan emas, balki hurmat va ishonch bilan mustahkam bo'ladi. Agar er yoki xotin bir-biriga nisbatan hurmatsizlik qilsa, oilada janjallar paydo bo'ladi. Hozirgi sharoitda ko'plab yosh oilalarda ko'blab ajralishlarning sababi hurmat va ishonchning yetishmovchiligi. Odamlar bir-biriga ishonmay qo'ydi, ortiqcha shubha va gumonlar tufayli janjallar ko'paymoqda. Ayrim holatlarda esa insonlar oilaviy masalalarini internet orqali hal qilishga harakat qilishadi, lekin bu yanada ko'proq muammolarni keltirib chiqaradi. Hurmat va ishonch yo'q bo'lgan oilada baxt bo'lishi qiyin. Turmush o'rtoqlar bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lishi, muammolarni ochiq-oydin gaplashib hal qilishi, shubha va gumonlarga o'rin qoldirmasligi kerak. Oila faqat muhabbat emas, balki hurmat va ishonch ustiga qurilishi lozim. Bugungi kunda ko'plab ajralishlar moliyaviy qiyinchiliklar tufayli yuz bermoqda. Ammo ba'zi insonlar qashshoqlikdan boshlagan hayotini birga mehnat qilib, farovonlikka olib chiqqan. Asosiysi – bir-biriga dalda bo'lish.Ko'pincha ajralishlarning sabablaridan biri moddiy qiyinchiliklar bo'lib, bunday vaziyatlarning oldini olish uchun moliyaviy savodxonlik ham muhimdir. Er-xotin daromadini rejalashtirish, ortiqcha xarajat qilmaslik va moliyaviy barqarorlikka intilish kerak.

XULOSA.

Men ushbu kitobni o'qib chiqib, oilaning naqadar muhimligini yana bir bor tushundim. Oilani buzishga sabab bo'ladigan omillar juda ko'p bo'lishi mumkin, lekin uni asrab qolish har bir insonning burchi. Hatto dinimizda ham qanday holatda bo'lmasin, oilani saqlash tavsiya qilingan. Fikrimizcha, oilani asrab qolish uchun bilim ham muhim omil hisoblanadi. Baxtli oilalar – baxtli jamiyat poydevori. Oilamizni asrash – kelajagimizni asrash demakdir!

REFERENCES

1. Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Baxtiyor oila. Toshkent: Hilol-Nashr, 2021.-B.518.
2. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi. Toshkent: Adolat, 2023.
3. G'. Shoumarov tahriri ostida. Oila psixologiyasi. Toshkent: 2014.

IJTIMOIY MEDIA SHAKLLARI

Olimjonova Asila
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Biologiya 24/2 guruh talabasi
Ilmiy raxbar: **Ilyosov Shohrux**

Annotatsiya. Ushbu ijtimoiy media shakllarida asosan ijtimoiy hayotda medianing turlari, dunyoda har bir olimlarning har xil tushunchasi bolib, ular haqida ijtimoiy media tushunchalari va tasnifi haqida yoritib berilgan. Qolaversa ijtimoiy medianing inson hayotiga tasiri, talim sohasidagi invititsiyalari haqida keng yoritib berilgan.
Kalit sòzlar: Media, video almashish platformalari, blog large, forumlar, media almashish forumlari, Facebook, telegram, watsab.
Ijtimoiy media shakllari juda ko'p va xilma-xildir. Ularni turli mezonlar asosida tasniflash mumkin, lekin eng keng tarqalganlari quyidagilar. Bugungi kunda Ijtimoiy tarmoqlar (Social networks):Tavsifi: Bu platformalar odamlarga profil yaratish, do'stlar bilan bog'lanish, kontent almashish va umumiy qiziqishlar asosida guruhlarga qo'shilish imkonini beradi.Misollar: Facebook, Instagram, Twitter (X), LinkedIn. Maqsadi: Odamlar bilan aloqada bo'lish, yangiliklardan xabardor bo'lish, shaxsiy brend yaratish, biznesni rivojlantirish.Video platformalar (Video platforms):Tavsifi: Bu platformalar foydalanuvchilarga video kontent yuklash, tomosha qilish, baham ko'rish va izohlash imkonini beradi.Misollar: YouTube, TikTok, Vimeo. Maqsadi: Ta'lim olish, ko'ngil ochish, ijodiy ishlarni namoyish qilish, biznesni targ'ib qilish. Bloglar (Blogs) Tavsifi: Bu platformalar foydalanuvchilarga maqolalar, xabarlar va boshqa turdagi yozma kontentni nashr etish imkonini beradi.Misollar: Blogger, WordPress, Medium.Maqsadi: Fikr bildirish, tajriba almashish, bilim ulashish, shaxsiy brend yaratish.Forumlar (Forums): Bu platformalar foydalanuvchilarga turli mavzular bo'yicha suhbatlashish, savollar berish va javoblar olish imkonini beradi.Misollar: Reddit, Quora. Bu saytning asosiy maqsadi Bilim olish, muammolarni hal qilish, qiziqishlar bo'yicha odamlar bilan bog'lanish.Xabar almashish ilovalari (Messaging apps): tavsifi: Bu ilovalar foydalanuvchilarga matnli xabarlar, ovozli xabarlar, rasmlar va videolarni yuborish imkonini beradi.• Misollar: WhatsApp, Telegram, Messenger. Maqsadi Tezkor aloqa, guruh suhbatlari, fayl almashish. Media almashish platformalari (Media sharing platforms):Bu platformalar foydalanuvchilarga fotosuratlar, videolar va boshqa media kontentni almashish imkonini beradi.Misol uchun : Instagram, Pinterest, Flickr. Bu funksiyalarning maqsadi iVisual kontent almashish, ijodiy ishlarni namoyish qilish, ilhom olish.
Bu ijtimoiy media shakllarining faqatgina bir nechta misolidir. Har bir platformaning o'ziga xos xususiyatlari, afzalliklari va kamchiliklari bor. Siz qaysi ijtimoiy media

platformasidan foydalanishni tanlashdan oldin o'zingizning maqsadlaringizni aniqlab olishingiz kerak.

Ijtimoiy media shakllari haqida olimlarning tushunchalari juda xilma-xildir va ular ijtimoiy media hodisasini turli nuqtai nazarlardan o'rganadilar. Quyida ushbu tushunchalarning ba'zilari keltirilgan:

1. Kommunikatsiya va ijtimoiy aloqalar nuqtai nazaridan:

• Manuel Kastels (Manuel Castells): Kastels ijtimoiy mediani "tarmoq jamiyati"ning muhim qismi sifatida ko'radi. Uning fikricha, ijtimoiy media global miqyosda aloqalarni osonlashtiradi va shaxsiy hamda jamoaviy o'ziga xoslikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy media, odamlarning o'zaro ta'sirini kuchaytiradi va yangi turdagi ijtimoiy tuzilmalarni yaratadi.

• Nensi Beym (Nancy Baym): Beym ijtimoiy mediani "bog'lanish madaniyati"ning bir qismi deb hisoblaydi. Uning fikricha, ijtimoiy media orqali odamlar o'zaro munosabatlarni quradilar, qo'llab-quvvatlaydilar va mustahkamlaydilar. Ijtimoiy media, aloqalarni saqlash va mustahkamlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

2. Siyosiy nuqtai nazardan:

• Yujen Morozov (Evgeny Morozov): Morozov ijtimoiy medianing siyosiy roli haqida tanqidiy fikrda. Uning fikricha, ijtimoiy media avtoritar rejimlar tomonidan nazorat qilinishi va siyosiy manipulyatsiya uchun ishlatilishi mumkin. Ijtimoiy media, erkinlikni kengaytirishdan ko'ra, siyosiy bosimni kuchaytirishi mumkin.

• Kley Shirki (Clay Shirky): Shirki ijtimoiy medianing siyosiy faollikni kuchaytirishdagi rolini ta'kidlaydi. Uning fikricha, ijtimoiy media odamlarga o'z fikrlarini erkin ifoda etish, tashkilotlar tuzish va siyosiy o'zgarishlarni talab qilish imkonini beradi. Arab bahori kabi harakatlar, ijtimoiy medianing siyosiy faollikka ta'sirining yaqqol misolidir.

Bu olimlarning tushunchalari ijtimoiy medianing ko'p qirrali va murakkab hodisa ekanligini ko'rsatadi. Ijtimoiy media ijtimoiy aloqalarni osonlashtiradi, siyosiy faollikni kuchaytiradi va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi, lekin ayni paytda psixologik muammolarni keltirib chiqarishi va siyosiy manipulyatsiya uchun ishlatilishi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bolsak ijtimoiy media bugungi zamonaviy hayotning ajralmas qismiga aylangan desak ham adashmagan bòlamiz. Bu bizning òzaro munosabatlarimizni inqilib qildi va jamiyatga ijobiy va salbiy ta'sir kòrsatdi.

REFERENCES

1. Uslubiy majmua.
Internet saytlari:
2. mawdoo3.com sayti materiallari
3. https://sinaps.uz/maqola/7705/

XUDOYORXON O'RDASI:QO'QON XONLIGINING ME'MORIY DURDONASI

Olimova Firuza To'lqinjon qizi
Maktabgacha Ta'lim Fakulteti 24/1 guruh talabasi
Ilmiy rahbar :**Arslon Komilovich Nafasov** CH.D.P.U.
O'zbekiston Tarixi Kafedrasi Katta o'qituvchisi

ANNOTATSIYA.

Qo'qon Xudoyorxon ordasi – XIX asrda Qo'qon xonligining hukmdori Xudoyorxon tomonidan qurilgan me'moriy yodgorlik bo'lib, Farg'ona vodiysidagi eng yirik saroylardan biridir. 1863–1873-yillarda barpo etilgan bu inshoot o'zining nafis ganch o'ymakorligi, koshinkor bezaklari va ulug'vor darvozasi bilan ajralib turadi. Saroy dastlab 119 xonadan iborat bo'lib, 7 gumbaz bilan qoplangan. 1876-yilda Rossiya imperiyasi Qo'qon xonligini bosib olgach, Xudoyorxon ordani tark etishga majbur bo'lgan. Hozirda saroyning bir qismi saqlanib qolgan bo'lib tarixiy muzey sifatida faoliyat yuritadi.

Kalit so'zlar: Qo'qon o'rdasi,koshinkor bezaklar, Farg'ona vodiysi, me'moriy yodgorlik, o'ymakor,nafis, ulug', o'rda, tarix, muzey,obida, gumbaz, naqshlar, qo'lyozmalar, eksponat.

Анатация: Кокан Худоёрхана — памятник архитектуры, построенный Худоёрханом, правителем Коканского ханства в XIX веке, и является одним из крупнейших дворцов Ферганской долины. Это здание, построенное в 1863-1873 годах, отличается изящной резьбой по ганчу, изразцовым декором и великолепными воротами. Первоначально дворец состоял из 119 комнат и был покрыт 7 куполами. В 1876 году, когда Российская империя завоевала Коханское ханство, Худояр-хан был вынужден покинуть Орду. В настоящее время часть дворца сохранилась и функционирует как исторический музей.

Ключевые слова: Кокандская Орда, изразцовые украшения, Ферганская долина, архитектурный памятник, резной, изящный, величественный, Орда, история, музей, памятник, купол, узоры, рукописи, экспонат.

Annotation: Koqon Khudoyorkhan Horde is an architectural monument built by Khudoyorkhan, the ruler of the Koqon Khanate in the 19th century, and is one of the largest palaces in the Fergana Valley. Built in 1863-1873, this structure is distinguished by its elegant ganch carving, tile decoration and magnificent gate. The palace originally consisted of 119 rooms and was covered with 7 domes. In 1876, when the Russian Empire conquered the Kokhan Khanate, Khudoyar Khan was forced to leave the Horde. Currently, a part of the palace has been preserved and functions as a historical museum.

Key words: Kokand Horde, tile decorations, Fergana Valley, architectural monument, carved, elegant, grand, Horde, history, museum, monument, dome, patterns, manuscripts, exhibit.

Xudoyorxon o'rdasi Qo'qon xonligining eng muhim me'moriy obidalaridan biri bo'lib, XIX asrning ikkinchi yarmida barpo etilgan. Ushbu inshoot nafaqat xonlik davridagi hashamat va qudratni aks ettiradi, balki O'zbekistonning tarixiy-madaniy merosining muhim qismi hisoblanadi. O'rda Qo'qon xoni Xudoyorxon tomonidan qurdirilgan bo'lib, bugungi kunda u muzey sifatida faoliyat yuritmoqda.

Xudoyorxon o'rdasi 1863–1874-yillarda qurilgan. Bu davrda Qo'qon xonligi ichki va tashqi bosim ostida turgan bo'lsa-da, Xudoyorxon o'z hukmronligini mustahkamlash maqsadida ulkan saroy qurdirishga qaror qilgan. Qurilish ishlari 10 yil davom etib, o'rda Markaziy Osiyo me'morchiligining eng yirik obidalaridan biriga aylandi.O'rda dastlab 119 xonadan iborat bo'lib, uning maydoni 4 gektarga yaqin edi. Saroyning asosiy kirish darvozasi gumbazli va ulkan peshtoqli bo'lib, unga islimiy naqshlar va Qur'ondan oyatlar bitilgan. Tashqi va ichki devorlar nafis koshinkorlik san'ati bilan bezatilgan. Ayniqsa, moviy, oq va yashil rangdagi sirlangan g'ishtlardan yasalgan naqshlar o'rdaga o'ziga xos go'zallik baxsh etgan.Xudoyorxon o'rdasi Qo'qon xonligining siyosiy markazi bo'lib xizmat qilgan. Bu yerda xonning qabulxonalari, haramxonasi va davlat ishlari olib boriladigan maxsus zal joylashgan edi. O'rda shuningdek, Qo'qon xonlarining hashamatli hayot tarzini aks ettiruvchi ko'plab xonalarga ega bo'lgan.O'rda nafaqat hukmronlik maskani, balki madaniy markaz ham bo'lib, unda san'at va ilm-fan vakillari yig'ilgan. Saroyning kutubxonasida qimmatbaho qo'lyozmalar, tarixiy hujjatlar va nodir kitoblar saqlangan.1876-yilda Qo'qon xonligi Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olindi. Xudoyorxon esa taxtdan tushirilib, ilgariroqda u qurdirgan saroy o'z ahamiyatini yo'qota boshladi. O'rdaning katta qismi buzib tashlangan bo'lsa-da, uning asosiy binosi saqlanib qoldi. XX asr davomida u turli maqsadlarda foydalanilgan va bir necha marta ta'mirlangan.Bugungi kunda Xudoyorxon o'rdasi Qo'qon davlat muzeyi sifatida xizmat qiladi. Muzeyda Qo'qon xonligining tarixi, madaniyati va san'ati bilan bog'liq eksponatlar namoyish etiladi.

Xulosa: Xudoyorxon o'rdasi Qo'qon xonligining eng muhim me'moriy obidalaridan biri bo'lib, XIX asrning ikkinchi yarmida barpo etilgan. Ushbu inshoot nafaqat xonlik davridagi hashamat va qudratni aks ettiradi, balki O'zbekistonning tarixiy-madaniy merosining muhim qismi hisoblanadi. O'rda Qo'qon xoni Xudoyorxon tomonidan qurdirilgan bo'lib, bugungi kunda u muzey sifatida faoliyat yuritmoqda. Saroy dastlab 114 xonadan iborat bo'lib, hozirgi kunda faqatgina so'nggi qismi va 19 ta xona saqlanib qolgan. Me'moriy jihatdan, o'rda o'zining nafis koshinkorlik san'ati bilan ajralib turadi. Tashqi va ichki devorlar moviy, oq va yashil

rangdagi sirlangan g'ishtlardan yasalgan naqshlar bilan bezatilgan bo'lib, bu o'rdaga o'ziga xos go'zallik baxsh etgan. Xudoyorxon o'rdasi nafaqat Qo'qon xonligining buyuk me'moriy yodgorligi, balki butun O'zbekistonning tarixiy-madaniy merosining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu saroy Qo'qon xonligi qudratining yorqin timsoli bo'lib, bugungi kunda sayyohlar va tadqiqotchilar uchun katta qiziqish uyg'otuvchi maskanlardan biridir. O'rda tariximizni o'rganish va qadriyatlarimizni anglash uchun muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda.

REFERENCES

1.Farxod Sultonov,Farrux Bozorboyev "O'zbekiston hukmdorlari.2007- yil."
O'zbekiston Tarixi "2018 (Meros.uz)(Uzbekistan.Travek)

DINSHUNOSLIK TA'LIM VA TADQIQOT METODLARI

Jamollidinova O'lmasoy
Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi Tadjibayeva Ruxshona Oktamovna

ANNOTATSIYA

Dinshunoslik insoniyat tarixidagi diniy va madaniy jarayonlarni chuqur o'rganadigan fan sifatida, nafaqat ilmiy jihatdan, balki ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish nuqtai nazaridan ham ahamiyatlidir. Ushbu fanni samarali o'qitish uchun zamonaviy ilmiy va pedagogik texnologiyalardan foydalanish talab etiladi. Bu nafaqat bilim oluvchilarning qiziqishini oshirishga, balki ularning mulohaza yuritish qobiliyatini rivojlantirishga ham yordam beradi.

Din doimo barchamizning diqqat markazimizda bo'lgan. Jamiyatimizdagi mavqeidan qat'iy nazar u doimo o'rganish, tadqiqiy ob'yekti bo'lib kelgan. Globallashuv natijasida ro'y berayotgan millatlar, irqlar, dinlararo muloqotning o'ziga xos ahamiyat kasb etishi, dinlarni o'rganish yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ta'kidlash joizki, kishilik jamiyatining turli tarixiy davrlarida din jamiyatda faqat e'tiqod manbai sifatidagina emas, balki muayyan tabaqalarning boshqa insonlarga ta'sir etish, ularni dunyoga munosabati va turmush tarzini boshqarishga xizmat qiluvchi mafkuraviy vosita vazifalarini o'tab kelgan. Diniy omildan ayrim manfaatparast kuchlar siyosiy maqsadlarda foydalanishi mutaassib diniy harakatlarning vujudga kelishida sabab bo'lgan.

Yer qirrasining ba'zi mintaqalarida diniy asosdagi kelishmovchilik o'choqlarining alangalangani shuningdek ba'zi noxolis tadqiqotchilar tomonidan dinlar o'rtasidagi to'qnashuv "nazariya"larning ilgari surilishi din va bag'rikenglik masalalari bilan shug'ullanuvchi dinshunoslik fanining yangi bosqichga ko'tarishishga sabab bo'ldi. Ko'pmillatli hamda ko'p konfessiyali bo'lgan O'zbekistonda mustaqillikga erishilgan ilk kunlardanoq din bag'rikenglik masalalariga katta e'tibor berilmoqda. Buning samarasi o'laroq yurtimizda dinshunoslik sohasi ham rivojlanib bormoqda.

Hozirgi kunda bu sohada e'tibor yanada kuchayib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" kitobida ta'kidlaganidek "Bag'rikenglik va insonparvarlik madaniyatini rivojlantirish, millatlararo va fuqarolararo hamjihatlik va totuvlikni mustahkamlash, yosh avlodni shu asosda, Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalash davlatimiz siyosatining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan". Shunga asosan dinshunoslik fanini o'qitishdan maqsad diniy

bag'rikenglik, tolerantlik, millatlararo totuvlik, milliy va diniy qadriyatlarning tarixan mushtarakligi, ularning umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unligi, bu qadriyatlarning hozirgi mustaqil O'zbekiston sharoitidagi ahamiyatini yanada
aniqroq yoritib berib,talabalarga dinga nisbatan to'g'ri yondashuvni shakllantirish va jamiyat uchun yuksak ma'naviyatli qadriyatlarni tarbiyalashdan iborat. Kitobxonalarga taqdim etilayotgan ushbu o'quv qo'llanmada quyidagi yo'nalishlarni yoritib berishga harakat qilindi:

- Din, dinshunoslik, teologiya, ilohiyot tuchunchalarining mohiyati.
Dinning funksiyalari va ijtimoiy ahamiyati.
- Dinlar tasnifi, ibtidoiy e'tiqodlar, milliy dinlar, Zardushtiylik, Xristianlik dini, Islom dini, Islom dinining muqaddas manbalari. Islom dinining aqidaviy yo'nalishlari va maktablari haqida.
- Markaziy Osiyo tarixida Hanafiy mazhabining o'rni. Tasavvuf va tariqat
- O'zbekistonda faoliyat kursatayotgan diniy tashkilotlar, zamonaviy diniy tashkilotlar va sektalar, kibekmakonda diniy e'tiqod targ'ibotining ijtimoiy xavfi
- Missionerlik va prozelitizmning siyosiy-ijtimoiy xavfi. Diniy fundamentalizm va terrorizmning tarixi va yo'nalishlari. Diniy hamjamiyatlarning eksterimizm va terrorizmga qarshi kurash tajribasi. Dunyoviy bilimlar va diniy e'tiqod birligiga erishishning ahamiyati haqida ma'lumotlar berish Dinshunoslikning muhim masalalariga bag'ishlangan mazkur o'quv qo'llanma talabalarga mo'ljallangan bo'lib "Dinshunoslik" va "Dunyo dinlari tarixi" va boshqa ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitishda shuningdek mavzuga qiziquvchi kitobxonlarga mo'ljallangan. Dunyo xaritasida mavjud mamlakat borki, unda yashovchi xalqlarning o'z dini, urf-odatlari va an'analari mavjud. Ana shu qadriyatlar xalqlarning yurishturishi, kundalik faoliyati va umuman hayot tarzini belgilashda asosiy omil bo'lib hisoblanadi. «Dinshunoslik» fani ana shu muhim omilni tadqiq etib, tahliliy o'rganadi.Mustaqillik davrida jahonda xalqlarining dinlari haqida keng ma'lumot olish, ularning qadriyatlarini o'rganish imkoniyati yuzaga keldi. Natijada, dinshunoslik fani izchillik bilan rivojlana boshladi. Bunda, ajdodlarimiz qoldirgan boy ilmiy-ma'naviy merosni o'rganish bilan birga shu kunga qadar chet ellarda amalga oshirilgan izlanish va tadqiqotlarning natijalaridan unumli foydalanish zarurati paydo bo'ldi. «Dinshunoslik» fani dinni tanqid qilish yoki ko'r-ko'rona maqtash maqsadida emas, balki dinni tarixiylik, xolislik asosida turli xalqlar hayotida tutgan o'rnini ilmiy jihatdan, ma'naviy hayotning bir bo'lagi sifatida yondoshib o'rganadi.

Dinning mohiyati turlicha izohlansada, uning asosida ichonch, e'tiqod tuyg'usi yotadi. Darhaqiqat, din-ishonmoq tuyg'usidir. Ishonmoq tuyg'usi insoniyatning eng tyeran va ruhiy ma'naviy ehtiyojlaridandir. Din arabcha so'z ekani barchaga ma'lum.

Lekin, din tushunchasini to'liq anglab olish uchun, uning ham lug'aviy, ham istilohiy ma'nolarini alohida-alohida olib tanishib, tahlil qilish maqsadga muvofiqdir.

Arab manbalarida qayd etilishicha, din so'zi « »دان») dâna») fe'lidan yasalgan bo'lib, «kimgadir bo'ysunmoq, bo'yin egmoq, itoat etmoq, kimdandir qarzdor bo'lmoq, e'tiqod qilmoq, qilgan ishiga yarasha mukofotlamoq»; «diynun» so'zi esa, «din, imon, ajr-mukofot, qilingan ishga yarasha berilgan haq» kabi ma'nolarni bildiradi.

O'zbek tili lug'at adabiyotlarida «din» - ishonch, ishonmoq, e'tiqod, mulk, hukm, hisob, jazo, tadbir, bo'ysunish, itoat qilish, ibodat, parhez, yo'l tutish, odat qilish, e'tiqod qilish ma'nolarini bildirishi keltirib o'tiladi.

Islomdan avval turkiy xalqlarning din tushunchasini ifodalash uchun turli davrlarda «darm», «nom» va «den» kabi so'zlarni ishlatganlari ma'lum. Ulardan «drm», «darm» din, aqida ma'nosida sanskritcha (qadim hind tili) «dharma»dan (Pali tilida dhamma); «nom» din ishonch, qonun ma'nosida sug'd tilidan kirib kelganligi aytiladi.

O'zbek tilidagi «din» ma'nosini beruvchi atamalar barcha tillarda mavjud. Jumladan, zardushtiylarning manbasi «Avesto»da «din» sifatida «daena», qadimgi fors pahlaviy tilida «den», «din», «dena», «daena» so'zi ishlatilib, «yo'l», «mazhab», «marosim», «uslub», «tarz» kabi ma'nolarni bildirgan. Ibroniy tilida istifoda qilinadigan «dath» so'zi «din» tushunchasini ifodalash uchun umumiy termin bo'lib, «hukm», «amr» va «qonun» ma'nolarini anglatgan.

Rus tilida din ma'nosini anglatadigan «religiya» so'zining kelib chiqishi borasida lug'atlarda bir qancha yondashuvlar keltirib o'tilgan. Ulardan ba'zilariga ko'ra mazkur atama lotincha «religio» so'zidan kelib chiqib, «diyonat, dindorlik, taqvodorlik, xudojo'ylik, mo'minlik, taqvo, muqaddas narsa yoki joy, qadamjo, ziyoratgoh, ibodat-topinish-sig'inish va u bilan bog'liq diniy marosimlar» degan ma'nolarni anglatadi. Ikkinchi guruh tilshunoslar «religio» so'zi semantik, ma'no va morfologik jihatdan «relegyere» so'zi bilan bog'liq bo'lib, «yangidan to'plamoq, yangidan tanlashga kirishmoq, qayta ishlab chiqish uchun oldingi sintezga qaytish» kabi ma'nolarni anglatadi, deb ta'kidlaydilar.

Din tushunchasiga olimlar tomonidan yuzlab ta'riflar berilgan. Bunda, turli soha va dunyoqarash egalari, o'z sohalari va qarashlaridan kelib chiqib dinga ta'rif berishgan. Shu tufayli turfa xil ta'riflar yuzaga kelgan. Din sotsiologiyasi, psixologiyasi kabi asosiy mavzusi «din» bo'lgan din falsafasi, «din»ni falsafadan kelib chiqib tadqiq qiladi. Bu tadqiqot asnosida aqliy va betaraf yo'l tutadi. Bu ilm turi, qandaydir bir Yaratuvchi kuch e'tiqodiga falsafiy bir asos topishga harakat qiladi. Shu tufayli ham Din falsafasi sohasida faoliyat ko'rsatuvchilarning maqsadi dinning haq yoki botil ekanligi masalasi bilan mashg'ul bo'lish emas, diniy

hukmlarning mantig'i va mohiyatini ochib berishdir. Bu maqsad bilan ular, eng avvalo Xudoning mavjudligi bilan bog'liq dalillarning tanqid yoki tahlilini qiladi, bu dalillarning qanchalik asosli yoki asossiz ekanligi masalasini ko'rib chiqadi.

Din falsafasini boshqa din ilmlaridan ajratib turuvchi jihat bu, undagi hukm berish, xulosa yasash xususiyatidir. Boshqa din ilmlari, baho berish, munosabat bildirish metodiga suyangan holda diniy masalalarni hal qilishsa; Din falsafasi, ular yasagan xulosa va erishgan natijalardan keng miqyosda foydalanadi va bu natijalar sababli bir qancha hukmlarni chiqaradi. Hatto Din falsafasi, dinni maqsad qilib olgan ilm turlari qo'lga kiritgan natijalar va bu natijalarga erishish uchun ular qo'llagan metodlar haqida ham hukm chiqarishi mumkin.

Din falsafasi, dinning mohiyati, insonning diniy haqiqatlar bilan bo'lgan bog'liqligini o'rganadi. Bu ilm turining e'tiborida bo'lgan mavzularning boshida Xudoning borligi, sifatlari, yaratuvchi-koinot munosabati, yaratish, olamning yaratilishidagi maqsad, qayta tirilish, payg'ambarlik va vahiy kabi keng miqyosda metafizik bir xarakterga ega masalalar asosiy o'rinni egallaydi. Bundan tashqari ilm-imon, ilm-din, din-madaniyat (din-san'at, din-til-adabiyot) diniy tajriba, diniy his kabi asoslar ham bu ilm turining sarhadlariga kiradi.

Umuman olganda, olimlar muayyan e'tiqod din deb atalishi uchun uch asosiy xususiyatga ega bo'lishi lozimligini ta'kidlaydilar. Bulardan birinchisi, g'ayritabiiy iloh (yoki ilohlar) haqidagi tasavvurning mavjudligi. Har bir dinda topinish ob'ekti - Xudo bo'lishi shart hisoblanadi.

Mavjud dinlardagi Xudo haqidagi tasavvurlarni shartli ravishda ikkiga - transsendent va immanent ilohlarga bo'lish mumkin. Transsendent ilohlarga insonlar olamidan tashqarida, insonlarga hech qanday aloqasi bo'lmagan, qusur va nuqsonlardan xoli Xudolar kiradi. Bunga misol sifatida tom ma'noda islom dinidagi Alloh taolo va qisman xristianlikdagi Ota Xudo, yahudiylikdagi Yaxvelarni keltirish mumkin.

Immanent ilohlar deganda esa tabiatning bir bo'lagi sifatida tasavvur qilingan, insonlarga o'xshab ketadigan, biroq g'ayrioddiy yaratuvchilik, buzg'unchilik, rizqlantiruvchilik kabi kuchlarga ega bo'lgan Xudolar kiradi. Bunday turdagi ilohlar ko'pincha yo antropomorf (inson qiyofasida) yo zooantropomorf (yarim odam yarim hayvon) yoki zoomorf (hayvon) shaklda tasavvur qilinadi. Bunga misol sifatida Qadimgi Misr, Yunon, Rim sivilizatsiyalari, zamonaviy Hindiston, Xitoy, Yaponiya dinlarini sanash mumkin.

REFERENCES

1. Mircea Eliade – "Dinning mohiyati va mazmuni"
2. Wilfred Cantwell Smith – "Dinning ma'nosi va intihosi"
3. Huston Smith – "Dunyo dinlari"
4. Karen Armstrong – "Xudoning tarixi"
5. Max Weber – "Din sotsiologiyasi"
6. Emile Durkheim – "Diniy hayotning ibtidoiy shakllari"
7. Abu Rayhon Beruniy – "Hindiston"
8. Abu Hamid G'azzoliy – "Ihyo ulum ad-din"
9. Fridrix Shleyermaxer – "Din haqida nutqlar"
10. Ibn Xaldun – "Muqaddima"

ZAMONAVIY EKOLOGIK MUAMMOLAR

Omonboyev Shahzod Nizom o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika universitetiTabiiy fanlar fakulteti Geografiya yo'nalishi talabasi
Ilmiy rahbar: Umarova Shaxlo Baxtıyorovna
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolda bugungi globallashuv jarayonida juda ko'plab muhokamalarga sabab bo'layotgan zamonaviy ekologik muammolarning turlari, ularga berilgan ta'riflar, tabiat va inson o'rtasidagi kurash hamda zamovaniy ekologik muammolarni bartaraf etish yo'llari atroflicha yortiligan

Kalit so'zlar: ekologik muammo, chuchuk suv muammosi, daraxt, o'simlik, ekologiya, atrof-muhit, ekologiya, muammo, oziq-ovqat, transport

Аннотация: В статье подробно описаны типы современных экологических проблем, которые вызывают сегодня много дискуссий в процессе глобализации, их определения, борьба между природой и человеком, а также пути устранения современных экологических проблем.

Ключевые слова: экологическая проблема, проблема пресной воды, дерево, растение, экология, окружающая среда, экология, проблема, еда, транспорт

Ekologik muammo deganda insonning tabiatga ko'rsatayotgan ta'siri bilan bog'liq holda, tabiatning insonga aks ta'siri, ya'ni uning hayotida, iqtisodiyotida, umuman olganda xo'jalik ahamiyatiga molik bo'lgan jarayonlarda, tabiiy hodisalar bilan bog'liq har qanday hodisa tushuniladi. Masalan, iqlimning o'zgarishi yoki suv toshqini natijasida paydo bo'ladigan muammolar, ishlab chiqarish korxonalarida vujudga keladigan ba'zi bir favqulodda vaziyatlar va hodisalar, ba'zi bir hayvon turlarining bir joydan ikkinchi joyga ko'chib borishi va hokazolar, ekologik muammo bo'la oladi.

Ekologik muammolarni ko'lami va dolzarbligiga qarab 3 guruhga ajratish mumkin.Umumbashariy (global) ekologik muammolar. Bu guruhga ozon qatlamining siyraklanishi, ―Atmosferaning dimiqishi‖, chuchuk suv muammolari misol bo'la oladi.

Mintaqaviy (regional) ekologik muammolar. Bu guruhga Orol dengizining qurib borishi, Arnasoy ko'llari atrofidagi ekologik muammolar, Sarez ko'li muammosi va boshqalar misol bo'la oladi.

Mahalliy (lokal) ekologik muammolar. Bu guruhga sanoat korxonalari joylashgan mintaqalarda (masalan, Navoiy, Angren, Olmaliq, Chirchiq va b.) tabiatni

muhofaza qilish muammolari, suv tanqisligi muammolari, chiqindilar, pestitsidlar, gerbitsidlar va boshqa kimyoviy moddalar bilan bog'liq agrosanoat ekologik muammolari misol bo'la oladi.

Hozirgi kunda sayyoramizda inson faoliyatining salbiy ta'siri natijasida atrof - muhitda sezilarli o'zgarishlar ro'y bermoqda. Jumladan, iqlim o'zgarishlari, turli xildagi tabiiy ofatlar yer sayyorasining barcha kengliklarida sezilmoqda. Oqibatda o'rmon bilan qoplangan maydonlar qisqarmoqda, atmosfera, suv va litosfera ifloslanmoqda.

Global iqlim o'zgarishi dunyo miqyosida keng o'rganilmoqda. Bugun Yer yuzida global iqlim o'zgarishi ya'ni havo haroratining ko'tarilishi kuzatilmoqda. Sayyoramizdagi o'rtacha harorat o'tgan o'ttiz yilda bir daraja oshdi. Hasharot va zararkunandalarning yangi turlari paydo bo'ldi. Bu juda katta muammo. Shuning uchun tadqiqotda ko'taradigan Iqlim o'zgarishining sabablari, boshqa muammolar qatorida, insoniyat tabiatda uning mavjudligi davomida aralashganligi bilan bog'liq ya'ni global isishga antropogen omillar, ya'ni inson faoliyati sabab bo'lganligi haqida ko'plab dalillar mavjud.

Global ekologik muammolarning yana bir aspekti - ichimlik suvi kamayib borayotganligi to'g'risida fikr yuritishimiz maqsadga muvofiq. So'nggi yillarda butun dunyo jamoatchiligini ichimlik suvi bilan bog'liq vaziyat xavotirga solib kelmoqda. Iqlimning isib ketishi va suv resurslaridan nooqilona foydalanish ichimlik suvi inqiroziga sabab bo'lmoqda. Bu esa millionlab kishining hayotini xavf ostiga qo'yibgina qolmay, balki xavfli ijtimoiyiqtisodiy oqibatlarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Olimlarning hisob-kitoblariga ko'ra, 2050 yilga borib Yer yuzi aholisining 5 milliardi yetarli darajadagi ichimlik suvidan bebahra qolishi mumkin. 2018 yil 3,6 milliard inson kamida bir oy ichimlik suvisiz qolgan. BMT hisoboti 20 dan ortiq xalqaro tashkilot va ilmiy markaz tomonidan berilgan xulosalar asosida qilingan. U taqdim etayotgan raqamlar dahshatli ekanini ko'rish mumkin.

Global iqlim o'zgarishi bu hududlarni tartibsiz yog'ingarchilik yoki cho'llashib borayotgan hududlar minglab qishloq aholisining suv tanqisligiga duch kelishiga sabab bo'lmoqda. Insoniyat ushbu ekologik muammolarni oldini olish choralarini ham ko'rishi kerak. Misol uchun, daraxtlarni ekish uglerod chiqindilari va ifloslanishni muvozanatlashtiradi. O'rmonlarning kesilishi global isish sabablari bo'yicha ikkinchi o'rinda turadi. Global iqlim o'zgarishining salomatlikka ta'siri haqida hali ham ko'p narsa noma'lum. Eng muhimi, eng yaxshi natijalarga erishish uchun avvalo, to'g'ri ekologik siyosat olib boradigan tashkilot tuzilishi, xalqaro ekologik boshqaruvni yo'lga qo'yilishi kerak. Buning uchun, ushbu tashkilot har bir davlatga issiqxona gazlarining qisqartirish,global isishni sekinlashtirish yuzasidan

konsepsiya ishlab chiqib uni ijrosini ta'minlash, global o'rmonlarni tiklash va kengaytirish majburiyatini yuklashi kerak.

Ozon qatlamining siyraklanishi. Ozonosfera atmosferaning muhim tarkibiy qismi hisoblanib, u iqlimga va yer yuzasidagi barcha tirik organizmlarni nurlanishdan saqlab turadi. Atmosferadagi ozonning eng muhim xususiyati uning doimo hosil bo'lib va parchalanib turishidir. Ozon quyosh nurlari ta'sirida kislorod, azot oksidi va boshqa gazlar ishtirokida hosil bo'ladi. Ozon kuchli ultrabinafsha nurlarini yutib qolib yer yuzitagi tirik organizmlarni himoya qiladi. Ultrabinafsha nurlar ta'sirida nurlanish odamlarda terini kuyishiga sabab bo'ladi. Bugungi kunda teri saratoni bilan kasallanish ushbu nurlar ta'sirida kelib chiqayotganligi aniqlandi. Hozirgi davrimizda xlorftormetanlar (freonlar) dan keng foydalanish tufayli hamda azotli o'g'itlar, aviatsiya gazlari, atom bombalarini portlatishlar atmosferada ko'p miqdorda azon to'planishiga imkon beradi. Shuning uchun maishiy turmushda sovutgichlarda ishlatiladigan freondam foydalanishni qisqartirish va tobora ishlab chiqarishni to'xtatish ko'zda tutilgan.

Chuchuk suv muammosi. Quruqlikda chuchuk suv va uning biosferadagi ahamiyati juda ham katta. Gidrosfera chuchuk suv miqdori juda oz (2-2,5%). Chuchuk suv zahirasi asosan qutublardagi muzliklardir. Jamiyatning rivojlanishi bilan aholining chuchuk suvga bo'lgan talabi ortiq bormoqda. Bizning asrimizda chuchuk suvdan foydakanish 7 marta ortgan. Yiliga 3-3,5 ming km2 suv sarflanadi. Asrimizning oxirida ushbu ko'rsatgich 1,5-2 marta ortsa kerak.

O'zbekistondagi ekologik muammolar. Bugungi kunda O'zbekiston yirik sanoat va agrar mintaqa bo'lib, kelajakda dunyoga yuz tutgan mashinasozlik, energetika, kimyo, oziq- ovqat sanoati, transport majmuini yanada rivojlantirish ko'zda tutilgan. Xolbuki, ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanishi respublikada ijtimoiy ekoturizmlarning holatiga muayyan darajada salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa. Har qanday zamonaviy muammoning kelib chiqishida, baribir inson omili ta'siri seziladi. Bu muammolarning qamrovi kengayib ketmasidan oldin, unga berilayotgan ta'sirni paaytirish va barchani tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga chaqiramiz. Zero, biz tabiatga qanday munos abatda bo'lsak, undan shuning yuz barobarini olishimiz mumkin

REFERENCES

1. Q.X.Muftaydinov, H.M.Qodirov, E.Yu.Yulchiyev Ekologiya. Darslik Toshkent-2020
2. Hozirgi zamon ekologik muammolar va ularning insoniyatga ta'siri haqida https://doi.org/10.5281/zenodo.7352198

3. Ibroximov Ulug'bek Sharif o'g'li GLOBAL EKOLOGIK MUAMMOLAR VA ULARNI HAL QILISHNING HUQUQIY VOSITALARI https://doi.org/10.5281/zenodo.10213355
4. Raximova Maloxat Anvarovna ZAMONAVIY EKOLOGIK MUAMMOLAR. Ta'lim Fidoyilari. ISSN:2181-2660

ATROF MUHIT POKLIGI

Omonboyeva Umida Bahramovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti
2-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada atrof-muhit ozodaligi, poklik, ko'chada, uyda, ish joyida, jamoat joylarida ozodalikka rioya etish haqida tavsiyalar berib o'tilgan.

Kalit so`zlar: ozodalik, poklik, chipta, tirnoq olish, soch-soqolga e'tibor, xonadon, atrof-muhit, pokizalik.

Kirish. Bizning milliy va diniy qadryatlarimiz ko'rsatmasiga binoan inson tozalik, ozodalik va pokizalikka alohida e'tibor qaratishi lozim. Imom Muslim Abu Molik Ash'ariydan qilgan rivoyatda Rasulullоh sollallohu alayhi vasallam: "Poklik imonning yarmidir", deganlar. Musulmon inson atrof-muhit ozodaligiga alohida e'tibor qaratadi. Pokizalik musulmon insonning shiori hisoblanishi kerak.

Atrof-muhitning ozodaligi jamiyatga baho beradi. Musulmon inson nafaqat o'zining pokizaligiga, balki xonadoni, mahallasi va vatanining tozaligi uchun harakat qilishi kerak. Ayrim holatlarda chiroyli kiyimda bo'lgan insonlar tozalikka e'tibor bermasligi ajablanarli tuyiladi. Moshinada ketayotgan bo'lsa har xil chiqindilarni uloqtirib ketadi. Ko'chada axlat tashlash uchun qo'yilgan maxsus idishlarga axlat tashlash o'rniga yurgan yo'liga tashlab ketadi. Avtobus chiptalarini ham bekatlarga qo'yilgan maxsus idishlarga tashlashmaydi. Bu kabi ishlar musulmon kishining odob-axloq doirasidagi ishlar emas!

Islomda insonning vujudi, kiyimi va unga xos narsalar pokligi bilan birga, uning atrofidagi barcha narsalar ham pok bo'lishiga katta ahamiyat berilgan. Turar joy, ko'cha-ko'y, mayxonlar, ishxonalar, ta'lim muassasalari, masjidlar, dam olish joylari, hamma-hammasi pok bo'lishi talab qilingan. Abu Molik Ash'ariy roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi: "Nabiy sollallohu alayhi vasallam: "Poklik iymoning yarmidir", dedilar".

Muslim, Nasafiy va Termiziy rivoyat qilgan.

Har bir jamiyatning madaniyati uning tabiatga bo'lgan munosabatida ham aks etadi. "Ijtimoiy odoblar" kitobida atrof-muhit pokligini saqlash muhim axloqiy qadriyat sifatida yoritilgan. Haqiqatan ham, tabiat bizga faqat foydalanish uchun emas, balki asrab-avaylash uchun ham berilgan ne'matdir.[45]

[45] Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Ijtimoiy odoblar. "HILOL-NASHR".T. 2024-y.

Islomda iymonning ahamiyati va qadr-qimmati qanchalik yuori ekanini yaxshi bilamiz. Poklik iymonning yarmiga tenglashtirilganidan ham Islom dini ozodalik, poklik va tozalikka qanchalar e'tibor berganini bilib olsa bo'laveradi.[46]

Poklik bir necha turlarga bo'linadi;

1. Qalb pokligi:

Qalb Alloh taolo tarafidan insonga berilgan ne'matlardandir. Uni turli illatlardan avaylab asrash kerak. Qalbi pok inson o'zgalar haqida yomon gumonga bormaydi, g'iybat qilmaydi, qalbida nafrat va adovat urug'i bo'lmaydi. Shu sababli Alloh taolo bandaning tashqi ko'rinishiga emas, balki uning qalbiga nazar soladi. Bu haqda Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Alloh taolo sizlarning suratingizga, mol-u dunyongizga qaramaydi. Lekin Alloh sizning qalbingizga va qiladigan amallaringizga qaraydi", dedilar. *(Imom Muslim rivoyati)*. Xo'sh, nima sababdan U zot qalbiga qaraydi? Chunki, u imonning makoni hisoblanadi. Imon esa poklik bor joyda mavjud bo'ladi.

2. Badan pokligi:

Islom dinida tana pokligi borasidagi ko'rsatmalarga amal qilish ham muhim hisoblanadi. Bunda tahorat qilish muhim o'rin tutib, yuz va undagi a'zolar, shuningdek, qo'l, oyoqlar toza suv bilan yuviladi. Tirnoq olish, soch-soqolga e'tibor qaratish, haftada bir marta g'usl qilish va turli xushbo'yliklardan foydalanish mo'min kishining xislatlaridan sanaladi.

3. Libos pokligi:

Libos, avvalo, insonni tana a'zolarini berkitib turish uchun xizmat qiladi, shuningdek, u insonga ziynat bag'ishlaydi. Mo'min kishi doimo kiyimiga e'tiborli bo'lishi, toza-ozoda liboslarni kiyishda boshqalarga o'rnak ko'rsatishi lozim. Alloh taolo liboslarni pokiza tutish to'g'risida Qur'oni karimda bunday marhamat qilgan: "Kiyimlaringizni pok tuting!". Oyatdan dinimiz liboslarimizni ham pok tutishga alohida e'tibor qaratgani ma'lum bo'ladi. Libos kiyganda ham, avvalo, niyatni to'g'ri qilish kerak. Uni kibr yoki o'zgalardan ustun ko'rinish uchun emas, aksincha, chiroyli bo'lib yurish uchun kiyishi kerak. Faqih Abu Lays Samarqandiy: "Agar kishi muruvvatli bo'lsa, ilmli bo'lsa, kibrlanmasdan eng toza liboslarni kiyishi kerak", degan. Demak, liboslarimizni pokiza, chiroyli holda kiyib yurishimiz ham islomning go'zal ta'limotidan ekan.

4. Atrof-muhit pokligi;

Xonadonimiz va atrof muhit tozaligiga e'tibor qaratish ham islom dini ko'rsatmalaridandir. Chunki tozalik bor joyda fayz-baraka va tinchlik bardavom

[46]Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Olam va odam din va ilm. "HILOL-NASHR".T. 2023-y, B-148-150

bo'ladi. Ko'rgan insonning havasi kelib, bu maskanda musulmon kishi yashashi to'g'risida tasavvur uyg'onadi. Ulug' yoshli insonlarning bir gap bor. Ular biror bir ozoda xonadonga kirib qolsa: "Farishtali uy ekan", deydi. Nima uchun shunday? Bu gapning zamirida ham ulkan ma'no bor. Chunki farishta pok joylarda hozir bo'ladi. Ular poklik va xushbo'ylikni yoqtiradi. Agar uyimizni qanchalik sarishta tutsak, o'sha uyga farishta ko'p kelar ekan.

Pokiza muhit – sog'lom hayot garovi. Jamiyatda har bir inson o'z atrofiga e'tiborli bo'lsa, chiqindilarni belgilangan joyga tashlasa, yashil maydonlarni saqlasa va tabiatga zarar yetkazmasa, umumiy madaniyat yuksaladi. Shuningdek, inson qalbi ham poklanadi, chunki toza muhit inson ruhiyatiga ijobiy ta'sir qiladi.

Hovli-joylarimiz, ko'cha-ko'ylarimiz, turar joy va maydonlarimiz, hamma joyimizni ozoda tutishimiz lozim. Toki ko'rgan odam havas qilsin. Boshqalar ozoda joyni ko'rsa, bu joy musulmonlarning joyi ekan, deydigan bo'lsin.

Shuningdek, bolalar tarbiyasida ham bu masalaga alohida e'tibor qaratish lozim. Ular atrof-muhitni asrashni oilada, maktabda va jamiyatda o'rganishlari kerak. Agar yoshlarga kichik yoshidan tabiatni sevish, uni toza saqlash odati singdirilsa, kelajakda yanada odobli va madaniyatli avlod shakllanadi.

Xulosa.Chiqindilarni belgilangan joyga tashlash – ko'chalarga, suv havzalariga axlat tashlamaslik, aksincha, ularni tozalashga harakat qilish. Resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish – suv va elektr energiyasini behuda sarf qilmaslik. Ko'kalamzorlashtirish – daraxt ekish va ularni parvarish qilish.
Boshqalarga ibrat bo'lish – oilada, do'stlar orasida va jamiyatda tozalikka rioya qilish odatini shakllantirish.

Shunday ekan, atrof-muhit pokligi nafaqat tabiatga bo'lgan ehtirom, balki insonning o'ziga, jamiyatiga va kelajak avlodlarga bo'lgan mas'uliyatining ifodasidir. Toza muhit – pok qalb, sog'lom turmush va obod jamiyat garovidir.

REFERENCES

1.Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Ijtimoiy odoblar. "HILOL-NASHR".T. 2024-y.
2.Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Olam va odam din va ilm. "HILOL-NASHR".T. 2023-y, B-148-150
3.https://aniq.uz/uz/yangiliklar/atrof-muhit-obodligi-jamiyat-kurki

VOLEYBOL O'YINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.

Orazaliyev Abzal Bekmurat o`gli
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Jismoniy madaniyat fakulteti
2 - bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada sportning voleybol sohasiga berilyotgan e'tiborningahamiyati, voleybol o'yinining kishilik jamiyatida tutgan o'rni, kelib chiqishi,rivojlanishtarixi haqida so'z yuritilgan.

Kalit So'zlar: Zamonaviy voleybol, maydon stilistikasi, krest hujum, echelonkombinatsiyasi, to'p uztish, navbatlashuv, pastlatilgan to'p, o'yin taktikasi.

Sportning boshqa sohalari qatori voleybol ham bugun kunda eng rivojlanibkelayotgan sohalardan biri sifatida qaraladi, voleybol s'ozi inglizcha so'zdanolingan bolib ya'ni „Qaytarmoq'' degan ma'nolarni bildiradi. Turli sport turlarisohalari qatori valeybol ham eng ommalashgan sport turlaridan biri bo'lib har biriolti kishidan iborat yaxlit va umumiylikka ega bo'lgan jamoalarni shakllantirganholda sim to'r tortilgan ya'ni ikki chekkasidan mahkama bilan ornatilgan topo'tishi uchun maxsus joylashtirilgan ikkita ustunga o'rnatilgan to'r ustidan urib -oshirib o'tkaziladigan sport o'yini bo'lib, maxsus sport turlaridan biri hisoblanadi.Ularning rivojlanishidan erkaklar musobaqasida voleybolning biroz o'zgachxususiyatlari, ayollar o'rtasida esa maydonga balandliklarda xos xususiyatlarnianiqlagan holda olib boriladi. Bunga sabab erkaklar va ayollarning ijtimoiy haraksiyasi sport turlari dagi farqlarini ko'rsatish mumkin. Voleybol to'riningkatakchalari soni ham aniq belgilangan bo'lib, ularning soni mingta va undanbiroz kop bo'lishi mumkin. Bitta kata to'rt tomonidan mayda katakchalariajratilgan holatda ekanligi bu – voleybol o'yini bilan shug'ullanadigan sohavakillarining ahamiyatiga molik bo'lgan.„Koptokchani qo'lda urib o'ynaladigan bu o'yin - raqib tomonga to'pni uribhavodan uzatish va ularning ketma-ketligini qaytarishga javob beruvchi jamoaviyo'yin hisoblanadi. Ushbu sport turi boshgqa sport turlaridan farqli ravishdaAQSHda paydo bo'lgan bo'lib, musobaqa uch yoki besh partiya davomiyligidabolib otadi. Bugungi kunda 180 dan ortiq mamlakatlar ushbu sport turini ozlarigaqabul qilib, bir qancha xalqaro federatsiyalarida 1947 yildan boshlab ijtimoiy sohasifatida qabul qilinib, bugun kunda180 dan ortiq mamlakat asosiy sport o'yinihisoblanadi''.[1] Ushbu sport o'yini asosiy amaliy dasturlari sinfiga mansub bo'lib,dunyo hamjamiyatining sevimli sport o'yini sifatida sifatida qaralib, 1964 yildanboshlab 1949 yillarda jahon birinchiliklarini tashkil etishda asosiy manbaahisoblanib jamoaviy tarzda o'tkazilib kelinyotgan ekanligini inobatga olib, bugungikunda barcha davlatlarning sevimli sport o'yini sifatida

o'tkazilib kelinadi.,,Shu jumladan O'zbekistonda ham bugungi kunda keng-ommabop tarzdarivojlanib boruvchisport turi hisoblanibgina qolmay, keng jamoatchilikninge'tirofiga sazovor bo'lgan sport yo'nalishi hisoblandi. Voleybol o'yini yigitlaro'rtasida va qizlar o'rtasidagi alohida sport komplekslarida rivojlantirayotgan,o'zining turli xususiyatlarini rivojlantirish va salmog'ini oshirish borasida turlichora-tadbirlar ning amaliy va nazariy xususiyatlarini o'rganish yuzasidanPrezident farmonlari va sport sohasini rivojlantirish chora-tadbirlarningmukammal vazifalari aniq belgilab qoyilgan ekanligi biz talaba-yoshlarning vaqolaversa bu soha vakillarining yutuqlaridan biri deb baholash mumki''.[2]Bugungi kunda voleybol oyning o'ziga xos xususiyatlari kishilik jamiyatining birqator soha vakillarini qiziqtirib kelmoqda. Bunga sabab ijtimoiy sohalar qatorivalibol gingham sport turlari orasida mavqeining oshishiga sabab boldi va qolaversayigitlar va qizlar o'rtasidagi ommabop sport turlaridan biri hisoblanadiganvoleybolningrivojlanishi va ommalashishga asosiy sabablardan biri ishtirokchidantalab qilinadigan tezkorlik, sport sohasidagi tez harakat qilish va turli sohalarinimukammal bilish bilan birgalikda epchillikni talab etadi.

Volebol o'yini bilanshug'illanadigan yigit va qizlar ortasida soglomlik badantarbiya va chiniqish sportturlarining bir qanchasini qamrab olish bilan birgalikda ularning yaxlitliginita'minlashda asosiy dastur va manba bo'lib xizmat qiladi. Bugungi kundao'zbekiston respublikasi sport turlari sohasidan valebol o'yinni rivojlantirish vauning salmog'ini oshirish borasida ham bir qator ishlar amalga oshirilib kelayotganibu ahamiyatli albatta. ,,Har yili Universiyada, Olimpiyada sport musobaqalaridaRespublikamiz b'ylab va respublikamizning xalqaro terma komandalari bilanbirgalikda amalga oshirilayotgan sport turlaridan biri sifatidaqaraladi ''.[3] Respublikamiz hududlarida joylashgan sport majmualari, sportmaktablari va Oliy ta'lim muassasalari o'rtasida sport musobaqalarini otkazishdavoleybolning boshqa sohalarga qaraganda yetakchi sohalar qatorida bo'lishiyuksak ahamiyat kasb etadiChiniqish yugurish va uzoqlikka tugatish kabi sohalarini qamrab olgan holda kishilikjamiyatining ahamiyatlidir.bir qator rivojlanishida foyda ko'rsatib kelayotgani ham buVolebol o'yining boshlanishi, qurilish texnikasi, maydonning joylashuvi vato'ping hajmiham aniq belgilangan bo'lib, voleybol bilan shug'ullanamandeydigan kishilar uchun hech ham muammo tug'dirmaydi. Mamlakatimizdabugungi kunda sportning ushbu sohasi rivojlanib borayotgani kishilarni albattaquvontirtmasdan qolmaydi.FOYDALANILGAN

ADABIYOTLAR:

1.A. Pulatov, M.A. Qodirova

2.A.Q. Utepbergenov,,,Sport pedagogic mahoratini oshirish(Voleybol)''. Toshkent:. – 2018. Cho'lpon nomidagi nashriyot – matbaa ijodiyA.J. Eshbayev, T.Q. Ikenderov ,,Kasbiy – ijodiyuyi.UDK 796. 325 (075.8)imtihonlar dasturi va baholanish mezoni''. Nukus -2022

3.,,Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxasislarni qayta tayyorlash vamalakasini oshirish tartibi to'g'risida'' nizon - Vazirlar Mahkamasining 2022 – yil4 – iyuldagi 355 – son qaroriga 3- ilova.

KIBERTERORIZM

O'razqulova Dinara
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Kimyo yo'nalishi 24/1 kechgi guruh talabasi
Ilmiy rahbar: Ilyosov Sh.B

Annotatsiya. Ushbu maqolada kiberterrorizm, uning oqibatlari, undan qanday saqlanish kerakligi haqida ma'lumotlarga ega bo'lamiz. Kiberterrorizm tushunchasi va uning mohiyatiga e'tibor beramiz. Hozirgi kunda kiberterrorizmning qanday turlari mavjudligini bilishimiz mumkin.

Kalit so'zlar. Kiberterrorizm, internet, kompyuter viruslar, kompyuter qurtlari, internet, kiberhujum, mafkura, Federal Qidiruv Byurosi, Markaziy Razvedka Boshqarmasi.

Kiberterrorchilik bu tahdid yoki qo'rqitish orqali, internetdan foydalangan holda, siyosiy yoki mafkuraviy muvaffaqiyatga erishish maqsadida uyushtiriluvchi kiberhujumlardir.

Kompyuter viruslari, kompyuter qurtlari, fishing, zararli dasturlar, apparat usullari, dasturlash skriptlari kabi vositalar yordamida kompyuter tarmoqlarini, xususan, Internetga ulangan shaxsiy kompyuterlarni qasddan, keng miqyosda buzish harakatlari internet terrorizmining ko'rinishi bo'lishi mumkin[1]. Kiberterrorizm munozarali atamadir. Ba'zi mualliflar ma'lum terroristik tashkilotlar tomonidan signalizatsiya, vahima yoki jismoniy buzilishlarni yaratish maqsadida axborot tizimlariga qarshi hujumlarni buzish bilan bog'liq juda tor ta'rifni tanlaydilar. Boshqa mualliflar esa kiberjinoyatni o'z ichiga olgan kengroq ta'rifni afzal ko'rishadi. Kiberhujumda ishtirok etish, hatto zo'ravonlik bilan amalga oshirilmagan bo'lsa ham, terror tahdidi idrokiga ta'sir qiladi[2]. Ba'zi ta'riflarga ko'ra, onlayn faoliyatning qaysi holatlari kiberterrorizm yoki kiberjinoyat ekanligini farqlash qiyin bo'lishi mumkin[3].

Kiberterrorizmni shaxsiy maqsadlar yo'lida vayron qilish va zarar yetkazish uchun kompyuterlar, tarmoqlar va ommaviy internetdan qasddan foydalanish sifatida ham e'tirof etish mumkin. Tajribali kiberterrorchilar, buzg'unchilik bo'yicha juda malakali bo'lganlar hukumat tizimlariga katta zarar yetkazishi va keyingi hujumlardan qo'rqib, mamlakatni tark etishi mumkin[4]. Bunday terrorchilarning maqsadlari siyosiy yoki mafkuraviy bo'lishi, bu esa terrorning bir ko'rinishi deb hisoblanishi mumkin[5].

Hukumat va ommaviy axborot vositalarida kiberterrorizm yetkazilishi mumkin bo'lgan ziyon haqida xavotirlar talaygina. Bu esa Federal Qidiruv Byurosi (FQB) va Markaziy Razvedka Boshqarmasi (CIA) kabi davlat idoralarini kiberhujumlar va kiberterrorizmga chek qo'yishga unday boshladi[6].

Hozirgi kunga kelib kundalik turmush tarzimizda ham kiberjinoyatning har xil turlarini ko'p uchratmoqdamiz. Yaqin tanishlarimizning kiberjinoyatdan jabrlarib qolganlariga guvoh bo'lamiz.

Hozirgi kunda kiberjinoyatning ko'plab turlari mavjud. Ularning asosi insonlarning plastik kartalaridan pul yechib olish bilan bog'liq holatlarda uchramoqda. Ko'pgina insonlar kartalaridan pul yechib olinayotganligi haqida murojaat qilmoqdalar.

Kiberxavfsizlik va kiberjinoatlar bo'yicha maktab, universitet, kollej va ko'plab boshqa ilm dargohlari, ishxona va korxonalarda kiberxavfsizlik xodimlari tomonidan tushuntirish ishlari olib borilmoqda. kuni kecha bizning Chirchiq davlat pedagogika universitetimizda ham kiberxavfsizlikdan mahsus xodim va universitetizmizga biriktirilgan inspector tashrifi bo'lib o'tdi. Ular talaba-yoshlarni qanday qilib kiber jinoyatlardan uzoq bo'lishga, agar ularning hayotida bunday holardan jabrlanish holati kuztilsa bundan qanday halos bo'lish, kimga va qayerga murojaat qilish haqida ma'lumot va tushunchalar berishdi.

Ularning aytishi bo'yicha, kartamizdan pul yechib olinishida o'zimiz bilmagan holda sababchi bo'lib qolar ekanmiz. Masalan, Google internet tarmog'idan foydalanganimizda ekranda namoyon bo'ladigan reklamalarning deyarli 80% qismi kiberterroristlar tuzgan viruslardan iborat ekan. Biz ularni o'chirish uchun o'zimiz bilmagan holda havolaga o'tib ketishimiz ehtimoli juda katta bo'lib, kiberjinoyatchilar o'sha havola orqali bizning plastik kartalarimizga ulanish uchun ruxsatni qo'lga kiritar ekanlar.

Hozirgi kunda kiber firibgarlar juda ko'p. ular sizga turli baxonalar bilan qo'ng'iroq qilib, telefon raqamingizga kod borishi va uni aytishingizni so'rashadi. Agar siz bu kodni aytsamgiz ularda sizga oid ma'lumotlar, o'sha telefon raqamingizda mavjud bo'lgan kartalaringizga ulanib olish imkoniyatiga ega bo'lib olishadi. Shuning uchun ijtimoiy tarmoqdagi o'zimiz to'liq ma'lumotga ega bo'lmagan saytlarga kirmasligimiz va shaxsiy ma'lumotlarimizni hammaga ham beravermasligimiz zarur. Hozirgi kunda ogohlik davr talabi hisoblanadi.

Internet tarmoqlaridan juda ehtiyotkoronalik bilan foydalanishimiz zarur. Chunki birgina havolaga kirish orqali kiberjinoyatchilar ko'pgina ishlarni hal qilmoqdalar, biz haqimizda ko'plab ma'lumotga ega bo'la olmoqdalar.

REFERENCES

1. „Botnets, Cybercrime, and Cyberterrorism: Vulnerabilities and Policy Issues for Congress“ (en). *www.everycrsreport.com*. Qaraldi: 5-sentabr 2021-yil.
2. ↑ *Canetti, Daphna; Gross, Michael; Waismel-Manor, Israel; Levanon, Asaf; Cohen, Hagit (1-fevral 2017-yil). „How Cyberattacks Terrorize: Cortisol and*

Personal Insecurity Jump in the Wake of Cyberattacks". Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking (inglizcha). 20-jild, № 2. 72–77-bet. doi:10.1089/cyber.2016.0338. PMID 28121462.

3. ↑ Hower, Sara. *Cyberterrorism*, 1st, Santa Barbara, CA: Greenwood, 2011 — 140–149-bet. ISBN 9780313343131.
4. ↑ Laqueur, Walter. *Cyberterrorism*. Facts on File, 2002 — 52–53-bet. ISBN 9781438110196.
5. ↑ *„India Quarterly : a Journal of International Affairs". 42–43-jild. Indian Council of World Affairs. 1986. 122-bet. „The difficulty of defining terrorism has led to the cliche that one man's terrorist is another man's freedom fighter"*
6. ↑ Laqueur, Walter. *Cyberterrorism*. Facts on File, 2002 — 52–53-bet. ISBN 9781438110196.

ELEKTRON MANBAA:

1. Kiberterrorchilik - Vikipediya

TA'LIM BERISH VA MUALLIM ODOBLARI

Orinbayeva Madina
Chirchiq davlat pedagogika universiteti boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar:**Koshanova Nilufar**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim berish jarayoni va muallimning odoblari haqida so'z olib bordik. Ustozning axloqi, o'quvchiga bo'lgan munosabati va ta'lim sifati o'rtasidagi bog'liqlikni yoritdik. Shuningdek, muallim odobining yosh avlod tarbiyasiga ta'siri va uning jamiyatdagi o'rni haqida ham to'xtaldik.
Kalit so'zlar: Ta'lim, muallim odoblari, ustoz axloqi, tarbiya,o'quvchi-muallim munosabati.

Kirish. Har bir inson hayotda nimanidir o'rganadi, bilim oladi. Bu yo'lda bizga ustozlar yordam beradi. Ular faqat dars o'tibgina qolmay, yaxshi tarbiya ham beradilar. Chunki o'quvchilar ustozlariga qarab o'sadi, ulardan o'rnak oladi. Shuning uchun ham muallim odobi juda muhim. Agar ustoz odobli, hurmatga loyiq bo'lsa, uning shogirdlari ham yaxshi inson bo'lib ulg'ayadi. Har bir inson bilim olish uchun ustozga muhtoj.Agar ustoz odobli va mehribon bo'lsa, uning shogirdlari ham yaxshi tarbiya oladi.

Ustozlarning axloqi va o'quvchilarga bo'lgan munosabati ta'lim jarayonida muhim o'rin tutadi. Sadadi biz ilmni nafaqat kitoblardan, balki ustozlarimizning so'zlari, harakatlari va odoblaridan ham o'rganamiz. Agar ustozlar odobli, hurmatli va adolatli bo'lsa, o'quvchilar ham ulardan yaxshi fazilatlarni o'zlashtiradi.Shu bilan birga, ustozlarning o'quvchilarga bo'lgan munosabati ham juda muhim. Mehribon va tushunadigan ustozlardan bilim olish osonroq bo'ladi, chunki bunday muhitda biz o'z fikrlarimizni erkin bayon qila olamiz. Agar ustozlar sabrli va hurmat bilan munosabatda bo'lsa, o'qishga bo'lgan qiziqish yanada ortadi.Demak, yaxshi ustoz nafaqat bilim beradi, balki odobli va ma'rifatli inson bo'lishimizga ham yordam beradi. Shu sababli har bir muallim o'z axloqi va o'quvchilarga bo'lgan munosabatiga e'tibor berishi kerak.

Ustozlarning axloqi va o'quvchilarga bo'lgan munosabati ta'lim sifatiga bevosita ta'sir qiladi. Agar muallimlar odobli, sabrli va adolatli bo'lsa, o'quvchilar bilim olishga yanada ishtiyoq bilan harakat qiladi. Yaxshi muhitda ta'lim sifati ham yuqori bo'ladi, chunki o'quvchilar o'zlarini erkin his qiladi va bilim olishga qiziqadi.Aksincha, agar ustozlar qo'pol yoki beparvo bo'lsa, bu o'quvchilarning darsga bo'lgan munosabatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. O'quvchi bilim olishdan ko'ra, xatolik qilishdan yoki ustozning e'tirozidan qo'rqib, o'z fikrini bildirishdan tortinishi mumkin. Bu esa ta'lim sifatining pasayishiga olib keladi. Yaxshi muallim nafaqat

bilim beradi, balki shogirdlariga o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga yordam beradi va ularning kelajagiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Muallim jamiyatning asosiy tayanchlaridan biridir. Negaki ,har bir inson bilim olish va tarbiya ko'rish uchun ustozga muhtoj. Muallimlar nafaqat dars o'tadigan shaxs, balki kelajak avlodni shakllantiradigan, ularga to'g'ri yo'l ko'rsatadigan rahnamo hamdir.Jamiyat taraqqiyoti bevosita ta'lim va tarbiyaga bog'liq. Bu esa mamlakat rivoji va kelajagi uchun juda muhimdir.Bundan tashqari, muallimlar yosh avlodning axloqiy tarbiyasida ham katta rol o'ynaydi. Ularning so'zlari, odobi va muomalasi o'quvchilarga o'rnak bo'ladi. Shu sababli har bir muallim o'zining nafaqat bilim darajasini, balki shaxsiy fazilatlarini ham doimo rivojlantirib borishi kerak. Faqat shundagina ta'lim sifati oshib, jamiyat yanada madaniyatli va taraqqiy etgan bo'ladi.

Muallimlarning sharfli vazifalarini bajarish yarayonida amal qilishlari kerak bo'lgan odoblari ham mavjud. Quyidagi satrlarda shuni keltirgan odamlardan ayrimlarini keltirib chiqaramiz:

Ilmiga amal qilish.

Zotan,haqiqiy olimning gapi ishiga teskari bo'lmaydi.

Ta'lim beruvchining dunyoning hoy-u havasidan ustun turishi.

Barchaga birday tavozeli bo'lish.

Buning uchun talabalarga shavfqatli bo'lish,ularga ta'lim berishda shosgilmaslik,talabalarga o'z farzandidek qarash,ularning johilligini va jafosini ko'tarish,ularni jaholat zulmatidan ilm nuriga olib chiqishga urinish,v.b talab etiladi.[1]
Ha, haqiqatdan ham muallim nafaqat ilm beruvchi, balki jamiyatning ma'naviy yo'lboshchisi hamdir. U o'zining so'zlari va amallari bilan shogirdlariga o'rnak bo'lishi, ilmni faqatgina nazariy jihatdan emas, balki amaliy hayotda ham qo'llashi lozim. Chunki haqiqiy olimning gapi uning ishiga teskari bo'lmaydi.Shuningdek, muallim dunyoning hoyu-havasidan ustun turib, ilmga sadoqat bilan xizmat qilishi kerak. Agar u moddiy manfaat yoki mavqe orttirish uchun emas, balki chin qalbdan ilm tarqatishga intilsa, uning ta'limidan baraka topiladi.

Barchaga birday tavozeli bo'lish ham muallimning asosiy fazilatlaridan biridir. Talabalar bilan muloqotda sabrli bo'lish, ularga shafqat va mehr bilan yondashish muhimdir. Zero, shogirdlar xatolarga yo'l qo'yishi tabiiy hol. Ularning johilligini ko'tarish, ularga o'z farzandidek qarash, ularni ilm nuri sari yetaklash haqiqiy ustozning burchidir.Muallimlik sharafli va mas'uliyatli kasb bo'lib, faqat bilim berish bilangina cheklanib qolmaydi. U kelajak avlodni tarbiyalaydi, jamiyatga ma'rifat ulashadi va eng asosiysi, ilmni hurmat qilish, unga amal qilish bilan boshqalarga namuna bo'ladi.

Ta'lim berish bilan ta'lim olish bir-biriga chambarchas bog'liqdir. Birisiz ikkinchisi bo'lmaydi. Shuning uchun ham talaba bo'lib ilm olishga targ'ib qilingan bo'lsa, olim bo'lib ta'lim berishga ham shuncha targ'ib qilingan va bu ishga ham savob-martabalar baho qilingan. Ilm talab qilish farz bo'lgan kabi, ta'lim berish ham farz qilingan.

Mo'min-musulmonlar ta'lim ishlariga doimo katta e'tibor berib kelishgan. Shuning uchun ham Islomda amal qilinadigan davrlarda musulmon olamida ilm keng miqyosda tarqalgan, dunyaga ahamiyatga molik ulug' allomalar yetishib chiqqan. Musulmonlarga kuch berib olim yetishtirgan millatni tarix hali-hanuz bilmaydi.Bu holatni yaxshilab o'rgangan g'arbiy sharqshunoslardan biri insaf bilan: "Musulmonlar barcha-barchalari ma'rifatga qattiq-tayoq bergan boshli bir millat bo'lgan", deb aytgan.

Ha, musulmonlar beshikdan to qabrgacha ilm izlashgan. Har bir erkak va ayolga ilm talab qilish farzligini chuqur tushunib, o'z ixtiyorlari bilan, iymon va ixlos ila, misli ko'rilmagan shavq va zavq bilan ta'lim ishlariga sho'ng'ishgan.[2]

Xulosa qilib aytganda, mana shu haqiqatlarga amin bo'ldik: ta'lim va tarbiya ajralmas tushunchalar bo'lib, haqiqiy muallim ilmiga amal qilishi, odobi bilan o'rnak bo'lishi lozim. Islom dini ilmni yuksak qadrlaganligi bois, musulmonlar tarix davomida buyuk allomalarni yetishtirib, dunyoga ma'rifat tarqatgan. Bugungi kunda ham ilm-fan taraqqiyotning asosiy omili ekanligini angladik va har bir inson ilm olish hamda uni boshqalarga o'rgatishdek sharafli burchni ado etishi lozimligiga ishonch hosil qildik.

REFERENCES

1. https://islom.uz/
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf «Ijtimoiy odoblar». «Hilol-Nashr» Toshkent. 2024.366 b

MAKTAB TA'LIMI JARAYONINING OAV BILAN UZVIYLIGI

Oripova Yulduz Avaz qizi
Fizika va Kimyo fakulteti talabasi
Ilmiy rahbar: Ilyosov Sh

Annotatsiya. Mazkur maqolada ommoviy axborot vositalarining ta'lim boshqaruvidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi.OAV ta'lim tizimini yanada samarali va shaffof qilishga yordam beruvchi muhim vosita sifatida ko'rib chiqiladi.Axborot tarqatish, yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish, jamiyat bilan aloqalarni mustahkamlash, ta'lim sifatini oshirish, masofafiy ta'limni rivojlantirish, ta'lim siyosatini shakllantirish va ta'lim muassasalarining obro'sini oshirish kabi masalalar muhokama qilinadi. Shuningdek, maqolada OAVning ta'lim tizimidagi innovatsiyalarni targ'ib qilish va ta'lim jarayonlaridagi muloqot va hamkorlikni kuchaytirishdagi roli yoritiladi.

Maktab ta'limi jarayonining OAV bilan uzviyligi bugungi kunda juda muhim ahamiyatga ega. OAV maktab ta'limi tizimini yanada samarali va interaktiv qilishda, o'qitish jarayonini qo'llab-quvvatlashda hamda jamiyatni ta'lim tizimi bilan tanishtirishda muhim ro'l o'ynaydi. Quyidagi jihatlar OAV va maktab ta'limi o'rtasidagi uzviylikni namoyon etadi:

1.Axborot tarqatish: OAV ta'lim yangiliklari, innovatsiyalar va ta'lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar haqida muntazam ravishda xabar berish orqali maktablarda o'qituvchilar va o'quvchilar uchun zaaaarur ma'lumotlarni taqdim etadi. Bu yangiliklar va takliflar ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

2. Interaktiv ta'lim: Televidenie, radio va internet orqali o'quv materiallari va ta'lim dasturlari taqdim etilishi o'qitish jarayonini yanadainteraktiv va qiziqarli qiladi.Masalan, online darslar, videolar va onlayn testlar o'quvchilarga o'z bilimlarini mustahkamlash imkoniyatini beradi.

3. Ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarni ta'limga tatbiq etish: OAV ta'lim tizimi orqali ijtimoiy va madaniy yangiliklarni maktablarga olib kelishi mumkin. OAV orqali amalga oshirilgan aksiyalar va ijtimoiy tashabbuslarni bilib, ularni ta'lim jarayoniga kiritishlari mumkin.

4.Ta'limning imkoniyatlari va resurslarini kengaytirish: OAV, ta'limda foydalanish mumkin bo'lgan turli xil resurslar haqida ma'lumot berish orqali o'qituvchilar va o'quvchilarga yangi imkoniyatlarni taqdim etadi.

5. Ta'lim tizimining shaffofligini oshirish: OAV ta'lim tizimidagi muammolarni va yutuqlarni keng jamoatchilikka yetkazib, maktablar va ta'lim

tizimining shaffofligini oshiradi. Bu esa, ta'lim tizimida mavjud kamchiliklarni bartaraf etishda yordam beradi.

Shu tarzda, OAV maktab ta'limi jarayoniga nafaqat tashqi axborot vositasi sifatida, balki o'qitish sifatini oshiruvchi va ta'limni rivojlantirishga yordam beruvchi muhim vosita sifatida ta'sir ko'rsatadi.

Maktab ta'limi qanday bo'lishi yoki bo'lmasligi kerak?

Komil Jalilov,

Ta'lim bo'yicha ekspert

-Ta'lim tizimi nimadan iborat? Umuman, har qanday tizim turli institutlarning bir-biri bilan chambarchas ishlashi, to'g'rimi? Ta'lim tizimi haqida suhbatlashayotgan bo'lsak, demak, bunga eng avval ta'lim vazirligi, undan keyin bevosita mas'ul tashkilotlar, ta'lim muassasalarida faoliyat yuritadigan pedagoglar, o'quvchilar va ularning ota-onalar kiradi va bularning hammasi kata bir tizimni tashkil qiladi.

Xulosa: Bugungi kunda OAV ni davlatimiz rahbari shahsan o'zi qo'llab-quvvatlamoqda. 2020-yil 27-iyun kuni nishonlanadigan Matbuot va OAV hodimlari kuni munosabati bilan tabrigi davlat rahbari matbuot xizmati tomonidan e'lon qilindi. Eng asosiysi, OAV mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli o'zgarish va yangilanish jarayonlarini har tomonlama tahlil qilib, joylardagi ijtimoiy muammolar, xato va kamchiliklarga davlat idoralari va jamoatchilike'tiborini qaratmoqda,- deya qayd etildi tabriknomada.Shavkat Mirziyoyev bo'lg'usi jurnalistlar cguqur bilim va kasb mahoratini, ona tili bilan birga chet tillarni, faol fuqarolik pozitsiyasini, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, notiqlik malakasini puhta egallashlariga alohida e'tibor qaratishi kerakligini bildirdi.

REFERENCES

1. Nosirova S.M. O'quvchi yoshlarning mediakompedentligini rivojlantirish muammosini yechish yo'llari-2019 51-b
2. To'lqin Eshbekov.Axborot xizmatlari.O'quv qo'llanma. Toshkent-2019
3. https://uzedu.uz/uz/news/1886
4. https://www.gazeta.uz/oz/2023/03/23/school-edu-systems/
5. Azizov,O. (2020).”Axborot texnologiyalari va ta'lim”. Toshkent:Fan va texnologiya nashriyoti .

OROL- YO'QOLGAN DENGIZ, YASHAYOTGAN DARD

Baxtiyorova Madina
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi
***Ilmiy rahbar*:** Ilmurodova Feruza Shakirovna

Annotatsiya: "Orol - yo'qolgan dengiz, yashayotgan dard" maqolasi Orol dengizining ekologik inqirozi va uning inson hayoti va tabiatiga ta'siri haqida batafsil ma'lumot beradi. Maqolada Orol dengizining tarixiy holati, uning so'nggi yillarda qanday quriganligi, sho'rlanishi va ekotizimning yo'qolishi haqida so'z yuritiladi. Ekologik halokatning oqibatlari, shu jumladan, qishloq xo'jaligi, salomatlik va tabiiy boyliklarga ta'siri yoritiladi. Orol dengizining qurishiga sabab bo'lgan omillar, Amudaryo va Sirdaryoning noo'rin foydalanilishi, hamda bu hududda amalga oshirilgan yadroviy sinovlarning ekologik fojiasi haqida ham ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Orol dengizi, ekologik falokat, sho'rlanish, Amudaryo, Sirdaryo, tuz-qum bo'roni, ekologik muammo, suv resurslari, Orolqum, kasalliklar, iqlim o'zgarishi, yadroviy portlashlar.

Аннотация: Статья «Орол — исчезнувшее море, живущая боль» предоставляет подробную информацию об экологической катастрофе Аральского моря и её воздействии на жизнь человека и природу. В статье рассматривается историческое состояние Аральского моря, его осушение в последние годы, засоление и утрата экосистемы. Освещаются последствия экологической катастрофы, включая влияние на сельское хозяйство, здоровье и природные ресурсы. Также рассматриваются причины исчезновения Аральского моря, неправильное использование вод реки Амударьи и Сырдарьи, а также экологическая катастрофа, вызванная ядерными испытаниями в этом регионе.

Ключевые слова: Аральское море, экологическая катастрофа, засоление, Амударья, Сырдарья, соляно-песчаные бури, экологическая проблема, водные ресурсы, Оролкум, заболевания, изменение климата, ядерные взрывы.

Orol dengizi, XX asrning o'rtalarida o'zining ulkan suv havzasi va baliqchilik sanoati bilan dunyo miqyosida tanilgan bo'lsa-da, hozirda ekologik inqirozga uchrab, yo'qolib borayotgan bir tabiat mo'jizasiga aylangan. Orol dengizi va uning atrofidagi hududlar, ayniqsa O'zbekiston va Qozog'istonning Qoraqalpog'iston hududi, yirik ekologik muammolarni boshdan kechirmoqda.. Orol dengizi 1960-yillarga qadar 68,9 ming kv.km maydonga ega bo'lgan, suvining hajmi 1083 km kubdan oshgan va yillik

baliq ovlanishi 30-35 ming tonnani tashkil etgan. Ammo 1960-yillarning oxirlarida, sug'oriladigan yerlarning kengayishi va daryolar suvlarining noto'g'ri taqsimlanishi natijasida Orol dengizi quriy boshladi. Orolning maydoni va suv hajmi 15 barobar, dengiz sathi esa 29 metrga qisqardi. Orol dengizining sho'rlanishi 9-10 g/l dan 70-84 g/l ga ko'tarildi. Baliqlarning deyarli hammasi yo'qolib, o'simlik va hayvonlar turlari qisqa muddat ichida yo'qolgan. Bugungi kunda, Orol dengizining joyida 4,5 million gektar maydonni egallagan yangi cho'l, ya'ni Orolqum mavjud. Bu hududdan yiliga 100 million tonnagacha tuz-qum bo'ronlari ko'tarilib, 400 km masofaga tarqaladi. Orol dengizining qurishi natijasida odamlar va hayvonot olami uchun sog'liq muammolari kuchaygan. Qoraqalpog'iston aholisi o'pka kasalliklari, bronxit, surunkali kasalliklardan aziyat chekmoqda. Orol dengizining ekologik inqirozi haqida gapirganda, bu faqat bir ekologik muammo emas, balki butun bir mintaqaning hayotiga, inson salomatligiga va iqtisodiyotiga ta'sir ko'rsatgan katta falokatdir. Menimcha, Orol dengizining qurishi va uning ta'sirlari nafaqat geografik hududda yashayotganlar uchun, balki butun dunyo uchun o'rnak bo'lishi lozim. Ushbu muammoning sabablari va oqibatlari chuqur tahlil qilinishi kerak, shuningdek, bu fojiani bartaraf etish uchun aniq va samarali choralar ko'rish zarur. Orol dengizining qurishiga olib kelgan birinchi sabab — Amudaryo va Sirdaryo daryolarining noto'g'ri boshqarilishi. Ushbu daryolar yillar davomida, asosan, sug'orish maqsadida juda ko'p miqdorda suv olishgan. Buning natijasida, Orol dengizining suv sathi yildan-yilga pasayib borib, oxir-oqibat dengizning katta qismlari qurib ketdi. Bundan tashqari, Sovet Ittifoqi davrida, dengizga to'kilgan industrial chiqindilar, yadro sinovlari va boshqa ekologik xavfli amaliyotlar ham muammoning yomonlashishiga sabab bo'ldi. Xususan, 1960-yillarda hududda amalga oshirilgan yadroviy sinovlar va boshqa harbiy tajribalar, bu joyning tabiatini ta'sir qilishda asosiy omil bo'ldi. Bundan tashqari, bunday ekologik falokatning oldini olishda boshqaruv va siyosatdagi zaifliklar ham muhim rol o'ynadi. Orol dengizining qurishiga olib kelgan omillarni to'g'ri bashorat qilmaslik va zararli amaliyotlarga qarshi samarali choralar ko'rmaslik jiddiy oqibatlarga olib keldi. Orol dengizining qurishi natijasida yuzaga kelgan ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlar nihoyatda og'ir. Avvalo, dengizning qurishi tufayli hududda katta ekologik inqiroz yuz berdi. Sho'rlanish va tuproqning cho'llanishi tezlashdi. Bu o'z navbatida qishloq xo'jaligiga zarar keltirdi. Orol bo'yidagi yerlar deyarli ishlov berishga yaroqsiz holga keldi va fermerlar hosil olishda qiyinchiliklarga duch keldi.Shuningdek, Orol dengizining qurishidan odamlar jiddiy salomatlik muammolariga duch keldi. Tuzli qumlar va toksik moddalar havoda tarqaldi, natijada nafas olish tizimi kasalliklari, xususan, bronxit, astma va boshqa o'pka kasalliklari tezlashdi. Mintaqada yashovchi insonlar salomatliklari jiddiy xavf ostida bo'ldi. Bularning hammasi, albatta, insonlarning hayot sifatini yomonlashtirib,

ular uchun yashash sharoitlarini yanada og'irlashtirdi. Orol dengizining qurishiga olib kelgan ekologik inqirozni bartaraf etish uchun bir nechta muhim choralar ko'rilishi zarur. Birinchidan, daryolarni boshqarishning samarali tizimi yaratish kerak. Amudaryo va Sirdaryo kabi katta daryolarni to'g'ri boshqarish va ulardan foydalanishda ekotizimga zarar yetkazmaslik muhimdir. Suv resurslaridan samarali foydalanish va modernizatsiya qilish, yerni saqlab qolish hamda sug'orish texnologiyalarini yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlar ko'rish kerak. Ikkinchidan, hududda ekologik tiklanish dasturlarini joriy etish zarur. Orol dengizining sho'rlanishiga qarshi kurashish uchun maxsus texnologiyalar va ilmiy izlanishlar orqali qishloq xo'jaligida yashashga yaroqli sharoitlarni yaratish kerak. Ekologik tiklanish jarayoni davomida, iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslarni tiklashga alohida e'tibor berish zarur. Shuningdek, inson salomatligini tiklash va yaxshilash uchun sog'liqni saqlash tizimini mustahkamlash zarur. Kasalliklarning oldini olish uchun mintaqadagi aholiga tibbiy yordam ko'rsatish, ekologik o'zgargan sharoitlarga moslashish bo'yicha maxsus dasturlarni amalga oshirish muhimdir.Umuman olganda, Orol dengizining qurishi va uning oqibatlari — bu nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy falokat hamdir. Bunday ekologik inqirozni bartaraf etish uchun global darajada hamkorlik va uzoq muddatli, izchil ishlar zarur. Agar bu muammo bilan jiddiy shug'ullanmasak, kelajakda yanada yomonroq oqibatlarga olib kelishi mumkin. Orol dengizining qurishi nafaqat tabiiy muhit, balki insoniyat uchun ham og'ir ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlarga olib keldi. Sug'oriladigan yerlar uchun noto'g'ri taqsimlangan suv resurslari, sho'rlanish va tuzli chang bo'ronlarining tarqalishi, iqlim o'zgarishi va salomatlikka salbiy ta'siri Orol dengizi fojiasining eng noxush natijalaridir. Ushbu ekologik falokatni hal qilish uchun xalqaro hamkorlik, suv resurslaridan oqilona foydalanish va atrof-muhitni saqlashga qaratilgan global chora-tadbirlar zarur.

REFERENCES

1. **Shukurov, M.** (2017). *Orol dengizining ekologik holati va muammolari*. Tashkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Nashriyoti.
2. **Abdullaev, A.** (2020). *Orol dengizi va uning atrofidagi hududning iqlim o'zgarishiga ta'siri*. Nukus: Qoraqalpog'iston Davlat Universiteti.
3. **Sodiqov, B.** (2015). *Orol fojiasi: Sabablar, oqibatlar va yechimlar*. Tashkent: O'zbekiston Ekologiya Markazi
4. https://kun.uz/news/2018/05/29/orol-utmisda-kolgan-dengiz-muammolar-va-istikbol?q=%2Fuz%2Fnews%2F2018%2F05%2F29%2Forol-utmisda-kolgan-dengiz-muammolar-va-istikbol&ysclid=m7xm9w9j8p566464933
5. https://senat.uz/articles/post-1303?ysclid=m7xmzdwkr3897418081
6. https://uz.wikipedia.org/wiki/Orol_dengizi

MEDIA MAKONDA AXBOROTNINING RO'LI

Ortiqov Anvarxo'Ja
CHDPU Kimyo va fizika fakulteti
Kimyo yo'nalishi 24.1 guruh talabasi
Ilmiy raxbar: Ilyosov Shohrux

Annotatsiya: Axborotni taqdim etishdagi dolzarb masalalar, axborot zarurligi, media makonda uchraydigan xavf-xatarlar, xususam, raqamli tajovuz, trolling, pranking, feyk axborot tarqatish kabi muammolar mavjuddir.Ushbu maqolada yuqorida keltirilgan masalalar va media sohasidagi xavf-xatarlarning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar haqida qisqacha bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Media makon, axborot, trolling, feyk axborot, OAV, mediata'lim sohasi, jamiyatni axborotlashtirish masalalari, xavf-xatarlarning oldini olish.

Abstract: There are current issues in the provision of information, the need for information, threats in the media space, in particular, problems such as digital aggression, trolling, pranking, and the spread of fake information. This article briefly describes the above issues and measures to prevent threats in the media sector.

Keywords: Media space, information, trolling, fake information, media, media education, issues of informatization of society, prevention of threats.

Аннотация: Существуют актуальные проблемы предоставления информации, потребности в информации и угрозы в медиапространстве, в частности, такие проблемы, как цифровая агрессия, троллинг, пранк и распространение фейковых новостей. В данной статье кратко описаны вышеуказанные проблемы и меры по предотвращению угроз в медиасфере.

Ключевые слова: Медиапространство, информация, троллинг, фейковая информация, СМИ, медиаобразование, вопросы информатизации общества, профилактика рисков.

Kirish

Bugungi kunda o'sib kelayotgan yosh avlodning axborot madaniyatini shakllantirish kechiktirib bo'lmaydigan masalalardan biri hisoblanadi. Jamiyatni axborotlashtirish jarayonining o'zi, ko'pincha, sof texnologik jarayon sifatida baholanishiga qaramay, mazmun-mohiyatiga ko'ra chuqur ijtimoiy jarayon ham hisoblanadi. Chunki axborotlashtirish jamiyatning bir shakldan boshqa, ijtimoiy taraqqiyotning yanada yuqoriroq darajasiga ega bo'lgan shakliga o'tishni anglatadi hamda jamiyatning istiqboldagi xususiyatlarini belgilab beradi.

«Axborot savodxonligi» tushunchasini birinchi marta P.Zurkovskiy XX asrning 70-yillarida ish va kundalik hayotdagi muammolarni hal qilishda axborot resurslaridan to'g'ri foydalana olgan insonga nisbatan ishlatgan. «Axborot resurslarini o'z hayot faoliyatida to'g'ri tatbiq qila olgan odamlarni axboriy- savodxon deb atash mumkin» deydi. Keyingi o'n yilliklar davomida axborot savodxonligi AQSHning kundalik hayotida, maktabda, ish joylarida eng faol tushunchaga aylandi. Ushbu tushuncha evolyutsiyasiga rasmiy asos AQSH Prezidenti ma'muriyatining axborot savodxonligi to'g'risidagi hisoboti bo'ldi. Unga ko'ra ,,axboriy-savodxon inson" deb axborotga talabni his qilgan, axborotni qidirish, baholash va to'g'ri qo'llay olishni bilgan shaxsni atash mumkin[1].

Mediasavodxonlik – mass-mediani qabul qilish va uning faoliyatini baholash bo'yicha ko'nikmalar va malakalar majmuyini bildiradi.

Mediasavodxonlik — ommaviy axborot vositalari orqali uzatilayotgan va qabul qilinayotgan kundalik axborotni saralash ko'nikmalarini, turli axborotlarni qabul qilgandan keyin ham har qanday vaziyatda to'g'ri qaror qabul qilish, axborot qayerdan, kim tomonidan va nima maqsadda uzatilyapti, o'zida kimning manfaatlarini aks ettiryapti degan tushunchalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Medisavodxonlikning maqsadi har bir medianing ustuvorliklari va kamchiliklarini tushungan holda ular tomonidan tarqatilayotgan axborotni saralay bilish va zarurini qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish bo'lsa, asosiy vazifasi insonlar tomonidan iste'mol qilinadigan har qanday axborotning manipulyativ kuchini anglagan holda undan chegaralanishdir.

Media ta'lim ommaviy axborot vositalarining zararli ta'siri va tendentsiyalaridan himoya qilish vositasi sifatida paydo bo'lgan. Ushbu paradigmadan birinchi bo'lib 1930-yillarda Buyuk Britaniya foydalangan. Buyuk Britaniya va Avstraliyada mediasavodxonlik gumanitar fanlar majmuasiga alohida kurs sifatida kiritilgan.

Finlandiyada media va axborot savodxonligi yo'nalishi 1970-yillardan boshlab maktab va universitetlar o'quv dasturlariga kiritilgan. Mediata'lim komponenti maktab programmasiga birinchi bor kiritilganda mustaqil fan sifatida emas, balki ona-tili, tarix, estetik fanlar va ekologiya fanlariga integratsiya qilingan. 2021-yilda e'lon qilingan Mediasavodxonlik indeksiga ko'ra, Finlandiya "yolg'on xabarlar va dezinformatsiyaning salbiy ta'sirlariga qarshi turishda eng yuqori salohiyatga ega mamlakat"sifatida e'tirof etilgan va indeksda birinchi o'rinni egallagan[2].

Axborot platformalarida «feyk» atamasi ancha faol aylanmoqda. Qandaydir xabarning shov-shuv bo'lib, keng rezonansga sabab bo'lishi, biroz muddatdan so'ng esa uning «feyk» bo'lib chiqqani haqidagi xabarlar ham tez-tez uchrab turibdi. Shu bois feyk tushunchasini yaxshiroq tanib olish va undan himoyalanish muhim.

Adliya vazirligi «Mediasavodxonlik va fake news: huquq va mas'uliyat chegarasi» mavzusida media vakillari uchun seminar tashkil etib, ommaviy axborot vositalarida feyk masalasi xususida ma'lumotlarni taqdim etdi.

Feyk ─ (inglizcha) soxta, qalbaki degan ma'nolarni anglatadi. Haqiqatga juda o'xshab ketadigan yolg'on xabarlar, maxsus dasturlar orqali o'zgartirilgan fotosuratlar, montaj qilingan videoroliklar, ijtimoiy tarmoqlarda boshqa shaxslar (odatda mashhur insonlar) nomidan ochilgan yolg'on akkauntlar feyklarga misol bo'la oladi.

Statistikaga ko'ra, 2018 yilda e'lon qilingan feyk materiallar soni 32 foizga ortgan. Bu kishilarning rasmiy axborot manbalariga bo'lgan ishonchi 32 foizga tushib ketganini anglatadi[3].

Internetda foydalanuvchilar uchun eng katta tahdid ularning shaxsiy ma'lumotlari boshqalarning qo'liga tushishi yoki oshkor qilinishi xavfi hisoblanadi.

Biz onlayn xizmatlardan foydalanganimizda, ijtimoiy tarmoqlar yoki elektron pochta orqali muloqot qilganimizda ko'plab shaxsiy ma'lumotlarimizni internetga kiritamiz. Bular shaxsiy suratlar, bank yoki moliya ma'lumotlari, sog'liqqa oid ma'lumotlar, do'stlarimiz bilan o'zaro maxfiy yozishmalarimiz yoki email va ayrim saytlarga kirish uchun ishlatiladigan login va parollar bo'lishi mumkin. Odatda, bu ma'lumotlarning xavfsiz saqlanishini onlayn xizmatni taqdim etuvchi saytlar ta'minlaydi, ammo shunday holatlar ham bo'ladiki, bu ma'lumotlaringiz istalmagan uchinchi bir tomon qo'liga o'tib qolishi va ular bu ma'lumotlardan g'arazli maqsadlarda foydalanishi mumkin.

Demak, faqat o'zimizgagina tegishli bo'lgan, boshqalarga bizning roziligimizsiz berilmaydigan barcha ma'lumotlar bizning shaxsiy mulkimiz hisoblanadi va ular ustidan shaxsiy daxlsizlik huquqiga egamiz.

Shaxsiy ma'lumotlarning oshkor bo'lishi o'z aybingiz bilan yoki xakerlar kabi maxsus hujum uyushtiruvchi shaxs yoki shaxslar xatti-harakati natijasida sodir bo'lishi mumkin. Shaxsiy ma'lumotlarning oshkor bo'lishi sizga moddiy va ma'naviy zarar keltirishi mumkin.

Yuqorida tilga olingan noxush holatlarning oldini olish uchun internetdan xavfsiz foydalanish yo'l-yo'riqlarini bilish kerak.

Virus va zararli dasturlar hujumidan saqlanish uchun, odatda, maxsus himoya dasturlaridan foydalaniladi. Ammo bu kabi tahdidlarga qarshi eng yaxshi himoya vositasi – internet gigienasiga rioya qilishdir. Ya'ni, internetdan to'g'ri foydalanish qoidalarini bilsangiz va shubhali manbalarni ishonchli saytlardan farqlay olsangiz hamda ularga duch kelganda nima qilish lozimligini bilsangiz, kiber xurujlar qurboni bo'lishingiz ehtimoli juda kam.

Elektron pochta – internetning eng qulay, eng kerakli va barcha internet foydalanuvchilari ishlatadigan aloqa vositasi hisoblanadi. Internetning boshqa har qanday xizmatidan foydalanish uchun, masalan, ijtimoiy tarmoqqa a'zo bo'lish, onlayn savdoni amalga oshirish kabi faoliyatlar uchun, avvalo, elektron pochta manziliga ega bo'lishingiz kerak.

Spam – Elektron pochtangizga kelgan va siz olishni istamagan har qanday maktubni "spam" deyish mumkin. Odatda, turli yo'llar bilan odamlarning elektron pochta manzillarini yig'gan guruhlar ulkan emaillar jamlanmasiga ommaviy maktublar yuborishadi.

Phishing – Bunday tahdid turi email orqali keladigan eng katta xavflardan biri bo'lib, odamlarning shaxsiy ma'lumotini o'g'irlashga qaratilgan bo'ladi.

"Phishing"dan himoyalanish yo'llari:

- "Phishing" sifatida ko'ringan shubhali maktublardagi havolalarni hech qachon bosmang.
- Bunday maktublarga javob bermang va ular so'ragan ma'lumotlarni (masalan, bank va kredit karta ma'lumotlari, parol va hokazo) yubormang.
- Maktubning tuzilish shaklini tekshiring: professional va imloviy xatolarsiz yozilganmi? Mazmuni va shakli siz bilan tashkilot yoki kompaniya uslubiga to'g'ri keladimi? Unutmang, imloviy xatolarsiz yozilgani ularning haqiqiy va ishonarli maktub ekaniga asos bo'la olmaydi.
- Maktubning qanchalik haqiqiy ekaniga ishonch hosil qila olmasangiz, unga javob berish yoki undagi havolani ochib ko'rishdan oldin, shu maktubni yu'organ tashkilot yoki kompaniyaga telefon yoki boshqa yo'l bilan bog'lanib, bu maktubning haqiqatdan ham ulardan kelgan yoki kelmaganini tekshiring[4].

REFERENCES

1. Media maydonda axborotni tarqatish madaniyati Alisher Anvarov
2. Media Literacy Index 2021
3. Fake news: soxta xabarlardan qanday saqlanish mumkin Saodat Abdurahmonova
4. texnoman.uz sayti Internetdan xavfsiz foydalanish yo'llari

G'ARB VA SHARQ FALSAFASINING RIVOJLANISHI

Otaqulova Muxlisa Sobirjon qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti 1-bosqich talabasi
Qarshiboyeva Shaxzoda Akram qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar**: Sunnatov Tohir**

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Sharq va G'arb falsafasining asosiy mohiyati yoritilib boriladi. Yoritilish jarayonida inson mohiyatining qanchalar muhimligi va ruhiyatining ichki dunyosiga urg'u beriladi. Sharq falsafasida ko'proq insonnig sabr-toqati, axloqi, kamtarligi kabi qadriyatlarni ilgari suradi. G'arb falsafasida esa insonlarni mustaqil fikrlashga va ilm-fanga chorlaydi. Ikkala falsafada ham turli yondashuvlar mavjud bo'lib, ularning umumiy jihati insonning hayot mazmunini tushunishga harakat qilib, jamiyatga yo'l ko'rsatishda katta ro'l o'ynaydi.

Kalit so'zlar: Tafakkur, islom falsafasi, konfutsiylik, inson ruhiyati, jamiyat, ijtimoiy taraqqiyot,ilm-fan .

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрывается основная суть восточной и западной философии. В процессе изложения подчеркивается важность человеческой сущности и внутреннего мира души. Восточная философия в большей степени продвигает такие ценности, как терпение, нравственность и скромность. Западная философия, в свою очередь, призывает к самостоятельному мышлению и стремлению к науке. Несмотря на различие подходов, обе философии стремятся понять смысл жизни человека и играют важную роль в направлении общества.

ABSTRACT

This article highlights the core essense of Eastern and Western philosophy. During the discussion, emphasis is placed on the importance of human nature and the inner world of the human spirit. Eastern philosophy mainly promotes values such as patience, morality and humility. Western philosophy, on the other hand, encourages independent thinking and the pursuit of science. Although these philosophies have different approaches, their commom goal is to understand the meaning of life and to guide society.

KIRISH.

Biz yashayotgan davr tom mazmuni bilan, o'ziga xos tarixiy mazmun bilan qondirilgan davrdir. Umuman inson sviliziyatsiya haqida gap ketganda G'arb va Sharq haqida, va o'rtasidagi tub farqlar haqida gap ham bo'lishi mumkin.Sharq va G'arb falsafasi mohiyati jihatidan bir-biridan sezilarli darajada farq qiladi.har ikkisi inson,borliq,axloq va haqiqat haqida o'ziga xos yondashuvlarga ega.Sharq falsafasi intuitsiyaga asoslanadi,insonning ichki dunyosiga ma'naviy poklikka, tabiat bilan uyg'unlikka va jamiyatdagi garmoniya, muvozanatga urg'u beradi.G'arb falsafasi esa aql, ilm-fan, mantiq, tanqidiy fikrlash va individual erkinlikni asosiy qadriyat deb biladi. Ikkisi ham hayot mazmuni, inson burchi va haqiqatni izlash yo'lida harakat qiladi, lekin bu yo'llari va uslublari farqlidir.

Asosiy qism

Qadimgi Grek madanyati shakllana boshlagan davrlarda ham ular o'rtasidagi farq ko'rish mumkin bo'lmagan. Faqat Ellin madanyati, keyinchalik Rim madanyatining vujudga kelishi ma'lum darajada G'arbni Sharqdan ajratish va ularning o'ziga xos farqlarini ko'rsatish imkonini berdi. Sharq va G'arb o'rtasidagi o'zoro aloqadorlik va ta'sir islom dining shakllanishi va rivojlanishi bilan o'ziga xos bir yangi davrni yaratdi.Sharq va G'arb falsafasida Islom dining rivojlanishi asosan Sharq falsafasi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan, ammo o'zining kuchli ilmiy va falsafiy merosi tufayli G'arb falsafasi ham katta ta'sir ko'rsatgan. Sharq falsafasida Islom dini VIII-XII asrlarda musulmon olamida falsafa,ilm-fan va din uyg'unligi kuchli bo'lib shakllana boshlagan.Islom falsafasi Qur'on va hadis asosida, yunon falsafasi bilan uyg'unlashgan holda rivojlandi.Sharqda Islom falsafasi nafaqat dini, balki ilmiy va axloqiy yo'nalishlarda taraqqiy etgan. O'rta asrlar yevropasida , ya'ni Renessans davrida, musulmon faylasuflarining asarlari lotin tilga tarjima qilinib, G'arb olimlariga katta ilhom manbai bo'lgan. Islom falsafasi orqali G'arb yevropada aristotelizm, metafizika, va tabiy fanlarga qiziqa boshladi. Islom falsafasining rivojlanishi ruhiyat,tafakkur,axloq va ijtimoiy hayotda muhim o'rin egallab ,Sharq va G'arb o'rtasida intellektual ko'prik vazifasini bajardi. Sharq va G'arb falsafida ruhiyat, axloq, tafakkur ham muhim ahamiyatga ega. Chunki har ikki madanyatning insoniyatni tushunish va unga bo'lgan yondashuvlarini aks ettiradi.Sharq falsafasida tafakkur va ruhiyat bir-biriga chuqur bog'liq bo'lib, ular insonning tafakkur jarayonida ichki dunyosini tozalash va ma'naviy yuksalishga erishish maqsadida uyg'unlashadi.Bu falsafada axloq ko'proq ma'naviy yuksalish va ichki timchlikni saqlashga yo'naltirilgan.Misol qilib oladigan bo'lsak Konfutsiylikda axloqning asosiy qadriyatlari to'g'ri xulq-atvor, odamlar o'rtasidagi hurmat va hamjihatlikni ta'minlashga qaratilgan. Konfutsiy sharq falsafasida eng muhim va ta'sirchan shaxsiyatlardan biri hisoblanadi. U xitoyda yashagan va uning o'gitlari butun Sharq

madanyatining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan.Konfutsiyning falsafasi asosan axloq, jamiyatda tartib o'rnatish, o'zaro hurmat va adolatni targ'ib qilishga qaratilgan. G'arb falsafasida ham axloq, tafakkur va ruhiyat o'rtasidagi bog'liqlik mavjud, lekin u asosan mantiqiy , individga yo'naltirilgan va analitik yondashuvlar orqali amalga oshadi.G'arb falsafasida axloqiy qadriyatlar ko'proq inson huquqlari, erkinlik va adolat prisiplariga asoslanadi.Har ikki madanyatda ham axloq , tafakkur va ruhiyat bir-biriga bog'liq va insonning ma'naviy yoki axloqiy rivojlanishini ta'minlaydi.Sharq va G'arb falsafalari jamiyatni shakllantirishda turlicha yondashuvlarga ega.G'arb falsafasida ko'proq individualizm va erkinlikka , Sharq falsafasida esa ma'naviyat va kollektiv qadriyatlar asosida jamiyatni tashkil etishga urg'u beriladi.Bu ikki dunyoqarash o'rtasidagi farqlarni o'rganish ijtimoiy, siyosiy va madaniy jihatlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi.Sharq falsafasinig ko'p qismi ma'naviy rivojlanish va ichki tinchlikka asoslanadi.Taraqqiyot faqat ichki olamda emas balki qalbida va ruhiyatida amalga oshadi.G'arb falsafasida taraqqiyot ko'proq ilmiy va texnologik yutuqlar bilan bog'lanadi.

Xulosa

Sharq va G'arb falsafasi tarix davomida turli yo'nalishlarda rivojlangan bo'lsada, har ikkisi ham inson tafakkurining yuksalishi va hayot mazmunini anglashga qaratilgan.Sharq falsafasi qadimdan boshlab ruhiy kamolot, axloqiy fazilatlar, tabiat bilan uyg'unlik, insonning ichki dunyosi va ma'naviy mukammalikka intilishga asoslanadi. G'arb falsafasi esa erkin tafakkurligi,ilmiy asoslangan fikrlash,mantiqiy tahlil va tajribaga tayanib rivojlanadi.Bu ikki dunyoqarash rivojida farqlar bo'lsada, ularning umumiy maqsadi-inson va jamiyatni tushunish, mukammallikka erishish va hayot mazmunini anglashdir.

REFERENCES

1. Abdullayev A. Falsafa tarixidan ocherklar. – Toshkent: Fan, 2002.
2. Mamaraimov N. Sharq falsafasi asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010.
3. Gulomov A. Falsafa asoslari. – Toshkent: Sharq, 2019.
4. Mirsaidov A. Falsafa va sivilizatsiya. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
5. To'raxo'jayev A. Falsafa tarixi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2014.
6. Abdukarimov I., Rahmonqulov H. Falsafa va ma'naviyat asoslari. – Toshkent: Fan, 2008.
7. G'azzoliy. Kimyoi saodat (o'zbek tilidagi tarjima). – Toshkent: Movarounnahr, 2004.
8. Ibn Sino. Hayot haqida risolalar. – Toshkent: Gafur G'ulom nashriyoti, 2007.

9. Konfutsiy. Suhbatlar va mulohazalar (o'zbek tilida). – Toshkent: O'zbekiston, 2002.
10. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashri

O'ZBEKISTON VA YAPONIYA BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMINI TAQQOSLASH, O'RGANISH

Utegenova Gulbanu Alipbay qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yonalishi 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar:**Ilmurodova Feruza Shokirovna**

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston va Yaponiya boshlang'ich ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlarini qiyoslash hamda o'rganish. O'zbekistonda Yaponiya boshlang'ich ta'lim tizimini qo'llash.Yaponiyadagi boshlang'ich ta'lim tizimi bilan O'zbekistondagi boshlang'ich ta'lim tizimini taqqoslash va joriy etish .Rivojlangan davlatlar qatorida bo'lish .

Kalit so'zlar: O'zbekiston, Yaponiya,davlat, president,respublika,iqtisodiyot, boshlang'ich ta'lim,maktab

Yangi davlat barpo etish uchun avvalo ,bolalarning o'qishiga ,o'sishiga alohida e'tibor qaratmoq lozim .Kelajakda farzandlarimiz ilmli bo'lishi uchun maktabgacha ta'limni ,undan so'ng boshlang'ich ta'limga urg'u bermoqlik lozim.O'zbekiston boshlang'ich ta'lim tizimini rivojlantirish uchun ,rivojlangan davlatlar qatoridan o'rin olgan Yaponiyadagi boshlang'ich ta'lim tizimini tashkillashtirish kerak.

Prezidentimiz ta'kidlaganidek: "Farzandlarimiz maktabdan qanchalik bilimli bo'lib chiqsa, yuqori texnologiyalarga asoslangan iqtisodiyot tarmoqlari shuncha tez rivojlanadi, ko'plab ijtimoiy muammolarni echish imkoni tug'iladi. Shunday ekan, Yangi O'zbekiston ostonasi maktabdan boshlanadi desam, o'ylaymanki, butun xalqimiz bu fikrni qo'llab-quvvatlaydi"

Bolalarni boshlang‘ich ta’limga majburiy bepul bir yillik tayyorlash bo‘yicha dastlabki loyihaning ijobiy tajribasini boshqa hududlarda ham tatbiq etish maqsadida Vazirlar Mahkamasining “Bolalarni boshlang‘ich ta’limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yana-da rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Joriy o‘quv yilida 2 535 ta guruhda respublika miqyosida 6 yoshli bolalarning 54,2 foizini qamrab olish ko‘zda tutilgan, yil yakuniga qadar esa, mazkur ko‘rsatgich 75 foizga yetkaziladi.

Boshlang'ich maktab - ta'lim oluvchilarga boshlang'ich umumiy ma'lumot beradigan umumta'lim tarbiya muassasasidir.vazifasi shundan iboratki , ta'lim oluvchilarga yozish, o'qish, boshlang'ich umumiy ma'lumot beradigan umumta'lim ta'lim - tarbiya muassasasi. Uning hisoblash malaka va ko'nikmalarni hosil qilish, tabiat va jamiyat haqida ilk bilim berish, hulq-odobga o'rgatishdir. Umumiy o'rta

ta'lim tugallangandan keyin ta'lim fanlari va ular bo'yicha olingan baholar ko'rsatilgan holda davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi attestat beriladi.

Boshlang'ich ta`lim umumiy o'rta ta`lim olish uchun zarur bo'lgan bilim va malakaning, savodxonlik asoslarining shakllantirilishiga yo'naltirilgan. Birinchi sinfga bolalar 6-7 yoshdan qabul qilinadi.

Boshlang'ich ta`lim O'zbekistonda majburiy, bepul va barchaga taalluqli hisoblanadi. Bu maktab yoshiga yetgan barcha bolalar umumiy yoki maxsus (nogiron bolalar va rivojlanishdan orqada qolgan bolalar) boshlang'ich maktabga borishlarini bildiradi. Bolalarni boshlang'ich ta`limga jalb qilish mos keluvchi yoshidagi bolalarning 100% tashkil qiladi. Bola boshlang'ich maktabni tugatar ekan, u o'qish, yozish va hisoblash mahoratiga ega bo'lishi kerak. O'quvchiga nazariy fikrlash elementlari, o'rgatilgan harakatlarni boshqarish mahorati singdirib boriladi. Nutq madaniyati, shaxsiy gigiena asoslari, sog'lom hayot tarzi va jamiyatda o'zini tutish bilimlari ham berib boriladi. O'quv fanlarining sifat va tarkibi boshlang'ich maktabda, maktab turi va o'qitish sharoitlariga ko'ra o'zgarib turadi. Maktabning barcha birinchi sinf o'quvchilari bepul o'quv kitoblari va o'quv asboblari bilan ta`minlanadi. 1996 yildan beri kam ta`minlangan oilalardan bo'lgan 1-9- sinf o'quvchilari har yili davlat byudjeti hisobidan o'quv ashyolari hamda qishki kiyim komplektlari bilan ta`minlanadi. O'zbekistonda boshlang'ich va o'rta ta`lim tashkil qilinishi va tarkibiga ko'ra bir - biri bilan bevosita bog'liq. Har bir umumta`lim maktabi ikkala pog'onada umumiy o'rta ta`limni amalga oshiradi. Bu boshlang'ich maktabda bitiruvchilarning to'liq hisobini olib borishni va umumiy o'rta ta`lim tizimida uzluksizlikni ta`minlaydi. Umumiy o'rta ta`lim kerakli bilim hajmi, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, tashkiliy mahorat va amaliy tajriba poydevorini qo'yib, boshlang'ich professional yo'nalishni va ta`limning keyingi pog'onasini tanlashda ko'maklashadi.

Yaponiyada Boshlang'ich maktabning quyi sinflari bundan mustasno , ish kunlarida ortacha ish kunlarida 6 soatni tashkil qiladi, bu esa uni dunyodagi eng uzun oquv kunlaridan biriga aylantiradi. Hatto maktabdan keyin ham bolalar mashg'ulotlar bilan shug'ullanadilar va boshqa vazifalar bilan mashg'ul bo'lishadilar.Ta'tillar yozda 6 hafta ,qishki va bahorgi ta'tillar har birida 2 hafta .Darhaqiqat bolalarga urg'uni katta berishadi.Chunki ular kelajakni qurguvchilardir.Bolalar dars sababsiz qoldirsalar jazo tariqasida yangi ixtiro qilishliklari kerak .Bu maktabga ham ,davlatga ham foydadir.

Nima uchun Yaponiya ta'lim sohasida muvaffaqiyatga erishdi?Bu asosan ular, bor, chunki standartlashtirilgan va talabchan oquv dasturi ,rag'batlantiriladigan o'qitish yondashuvlarni ilgari surishdi.Ular uy va maktab muloqatiga ahamiyat

berishadi, uzoq maktab soatlari ,qo'shimcha darslar bolani yanada rivojlantiradi ,bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazadi.

Xulosa qilib aytganda bo'lajak oqituvchilar sifatida biz o'zimizni global o'qituvchilar deb ataydigan tarzda tarbiyalashimiz kerak. Faqat mahalliy miqiyosda emas,balki xalqaro va butun dunyo bo'ylab asoslangan keng ko'lamli bilimlarga ega bo'lmog'imiz lozim.Biz ham O'zbekiston fuqarosi ekanmiz uning rivoji yo'lida tinmay mehnat qilishga ,unga aqilli ,serg'ayrat ,ilmga chanqoq yoshlarni tarbiyalab berishga harakat qilamiz.Birgalikda ishlasak o'sish bo'ladi!

REFERENCES

1.https://yuz.uz/uz/news/talim-tizimi-va-yangicha-yondashuvlar.Namangan davlat universiteti rektori S.Turg'unov nutqi.
2.https://ziyonet.uz/ "Boshlang'ich ta'lim tizimi"
3.https://www.slideshare.net/"Yaponiya ta'lim tizimi "pptx
4.Sh.Mirziyoyev "Taraqqiyot strategiyasi"https://strategy.uz/index.php?news=1062&lang=uz

O'ZBEKISTONNING MUSTAQILLIKKA ERISHISH YILLARIDAGI YUTUQLARI VA QIYINCHILIKLARI

Rahimova Anabibi Ruslonbek qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: Ilmurodova Feruza SHakirovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonning mustaqillikka erishish yillaridagi asosiy yutuqlari va boshidan kechirgan qiyinchiliklari tahlil qilinadi. Mustaqillikdan keyingi davrda iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy sohalarda yuzaga kelgan muammolar hamda ularni bartaraf etish yo'lida amalga oshirilgan islohotlar yoritiladi. Shuningdek, davlat boshqaruvi, xalqaro munosabatlar, ta'lim va madaniyat yo'nalishidagi ijobiy o'zgarishlar haqida malumot beriladi. Maqola mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston qanday sinovlarni yengib o'tganini va bugungi kunga kelib qanday sinovlarni yengib o'tganini va bugungi kunda qanday natijalarga erishganini ko'rsatishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Mustaqillik, tarixiy, davlat, iqtisodiyot, siyosiy, jarayon, yutuqlar, qonun, barqaror, respublika, sharoit, xomashyo, valyuta, mehnat, Oliy Kengash, konstitutsiya, bayroq, gerb, sessiya.

Аннотация: В статье анализируются основные достижения и трудности Узбекистана за годы независимости. Будут освещены проблемы, возникшие в экономической, политической и социальной сферах в период после обретения независимости, а также реформы, проведенные для их решения. Также будет предоставлена информация о позитивных изменениях в государственном управлении, международных отношениях, образовании и культуре. Цель статьи — показать, какие трудности преодолел Узбекистан в первые годы независимости, какие трудности он преодолел к настоящему времени и каких результатов добился сегодня.

Ключевые слова: Независимость, исторический, государственный, экономика, политический, процесс, достижения, закон, стабильный, республика, условия, сырье, валюта, труд, Верховный Совет, конституция, флаг, герб, сессия.

Abstract: This article analyzes the main achievements and difficulties of Uzbekistan in the years of gaining independence. The problems that arose in the economic, political and social spheres in the post-independence period and the reforms implemented to eliminate them are highlighted. Information is also provided about positive changes in the areas of public administration, international relations,

education and culture. The article aims to show what tests Uzbekistan overcame in the early years of independence and what tests it has overcome to date and what results it has achieved today.

Keywords: Independence, historical, state, economy, political, process, achievements, law, stable, republic, conditions, raw materials, currency, labor, Supreme Council, constitution, flag, coat of arms, session

XX asr 90-yillariga kelib jahon va Sobiq Ittifoqdosh respublikasidagi o'zgarishlar hamda yuzaga kelgan vaziyat o'zbek xalqining mustaqillik uchun bo'lgan kurash jarayonini tezlashtirib yubordi.

O'zbekiston mustaqil davlat deb e'lon qilinishida O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining XII chaqiriq navbatdan tashqari 1991-yil 31-avgustdagi VI sessiyasi katta tarixiy ahamiyatga ega boldi. Unda "O'zbekiston Respublikasining davlat mustqaqilligi to'g'risida" hamda "O'zbekiston Respublikasining davlat bayrog'i to'g'risida"gi masalalar kun tartibiga qo'yilib, qizg'in muhokama qilindi. Sessiyada O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi tog'risida Prezident I. A. Karimov ma'ruza qildi. U o'z nutqida Markaziy hukumat olib borayotgan ichki siyosatni tahlil qildi. 19-21- avgust kunlari Moskvadagi Favqulodda holat davlat komiteti (GKChP) a'zolari faoliyatining xalqlar ozodligi, respublikalar mustaqilligiga qarshi qaratilganligi haqida ro'yi-rost fikr bildirdi. Oliy kengash deputatlari har bir moddaning muhokamasidan so'ng, "O'zbekiston Respublikasining Davlat mustaqilligi to'g'risida"gi Bayonot qabul qilindi. O'zbekiston SSRning nomi O'zbekiston Respublikasi deb o'zgartirildi. Mustqaillik belgilangan kun – 1-sentabr 1991-yildan boshlab milliy bayram va dam olish kuni deb e'lon qilindi.

O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritgach, tabiiy ravishda davlat mustaqilligi va suverenitetini Konstitutsiya asosida mustahkamlash zarurati yuzaga keldi. O'zbekistonning yangi konstitutsiyasini tayyorlash g'oyasi dastlab Islom Karimov tomonidan 1990-yil 20-iyun kuni bo'lib o'tgan O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining II sessiyasida yangi Konstitutsiya ishlab chiqish lozim, degan xulosaga kelindi.

1991-yil 8-dekabrda XII chaqiriq O'zbekiston Respublikasining Oliy Kengashining XI sessiyasi bo'ldi. Shu kuni "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini qabul qilish to'g'risida", "O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilingan kunni umumxalq bayrami deb e'lon qilish to'g'risida"gi qonunlarni qabul qildi.

1991-yil 15-fevralda O'zbekiston Oliy Kengashi "O'zbekistonning davlat ramzlari to'g'risida" qaror qabul qildi.

O'zbekiston mustaqil davlat deb e'lon qilingan kunning o'zidayoq mustaqil davlat ramzlarini joriy qilish yuzasidan amaliy choralar ko'rildi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1991-yil 18-noyabrda bo'lib o'tgan VIII sessiyasi "O'zbekiston Respublikasining davlat bayrog'i to'g'risida"gi qonunni qabul qildi.

1992-yil 2-iyulda O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining X sessiyasida "O'zbekiston Respublikasinin Davlat gerbi to'g'risida"gi qonun qabul qilindi.

O'zbekiston Oliy Kengashining 1992-yil 10-dekabrida bo'lib o'tgan XI sessiyasida "O'zbekiston Respublikasining Davlat madhiyasi to'g'risida"gi qonun qabul qilindi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston oldida turgan asosiy qiyinchiliklar iqtisodiy inqiroz, boshqaruv tizimini shakllantirish, xalqaro aloqalarni yo'lga qo'yish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash bilan bog'liq edi.

O'sha paytda mamlakat iqtisodiyoti sobiq Ittifoq tizimiga bog'langan bo'lib, sanoat va qishloq xo'jaligi tizimi markazlashgan holda boshqarilgan edi. Mustaqillikka erishgach, O'zbekiston o'z iqtisodiyotini qayta qurishga majbur bo'ldi. Sobiq Ittifoq parchalanganidan so'ng ishlab chiqarish pasayib ketdi, zavod va fabrikalar to'xtab qoldi, ishsizlik ortdi va aholi turmush darajasi tushib ketdi. Yangi iqtisodiy modelni ishlab chiqish va bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni ko'plab murakkabliklarni keltirib chiqardi. Davlat valyuta tizimi yo'q edi, iqtisodiyot dollarga qaram bo'lib qolgan edi. 1994-yilda milliy valyuta – so'm muomalaga kiritildi va iqtisodiy mustaqillik mustahkamlanishiga asos solindi.

Boshqaruv tizimi ham tubdan o'zgarishni talab qildi. 1992-yilda O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilindi va u asosida mustaqil davlat boshqaruvining huquqiy asoslari yaratildi. Yangi davlat tuzilmalari shakllantirildi, hukumat tizimi isloh qilindi. Shuningdek, xalqaro aloqalarni rivojlantirish muhim vazifaga aylandi. O'zbekiston BMT, Islom hamkorlik tashkiloti, MDH kabi xalqaro tashkilotlarga qo'shildi va o'zining tashqi siyosatini mustaqil ravishda shakllantira boshladi.

Xavfsizlik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash ham muhim muammo edi. Mustaqillikning dastlabki yillarida mintaqada turli ekstremistik guruhlar va tashqi bosimlar xavfi mavjud edi. Shu sababli, davlat milliy xavfsizlikni mustahkamlashga e'tibor qaratdi. Ichki barqarorlikni saqlash orqali O'zbekiston o'z taraqqiyot yo'lini davom ettirishga muvaffaq bo'ldi.

Ta'lim va madaniyat sohasida ham katta o'zgarishlar yuz berdi. O'zbek tili davlat tili sifatida mustahkamlandi, milliy qadriyatlarni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirildi. Yangi oliy o'quv yurtlari, xususiy ta'lim muassasalari ochildi, ta'lim tizimi bosqichma-bosqich modernizatsiya qilindi.

Qiyinchiliklarga qaramay, O'zbekiston mustaqillik yillarida katta yutuqlarga erishdi. Milliy iqtisodiyot shakllandi, qishloq xo'jaligi va sanoat rivojlandi,

energetika tizimi modernizatsiya qilindi, transport va kommunikatsiya infratuzilmalari yaxshilandi. Shuningdek, davlat turizm, tadbirkorlik va investitsiyalarni jalb qilish yo'nalishida ham islohotlar olib bordi.

Xulosa o'rnida shuni aytishim mumkinki mustaqilikka erishish O'zbekiston uchun katta sinov bo'ldi. O'zbekiston mustaqil va barqaror davlatga aylandi. Dastlabki yillardagi sinovlar xalqning sabr-toqati, fidokorona mehnati va davlat rahbariyati tomonidan olib borilgan oqilona siyosat natijasida yengib o'tildi. O'zbekistonning bugungi yutuqlari mustaqillik yillarida bosib o'tilgan murakkab yo'lning natijasidir.

REFERENCE

1. O'zbekiston tarixi / Mirzohid Rahimov, Akbar Zamanov. O'zbekiston Respublikasi – Toshkent: Fanlar akademiyasi "Fan" nashriyoti davlat korxonasi, 2019. – 554b.
2. O'zbekiston tarixi / R.H Murtazoyeva, A.A. Odilov, A.A. Ermatov, K.D. Soipova "DONISHMAND ZIYOSI" Toshkent – 2020.
3. Karimov I.A. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. – Toshkent: "O'zbekiston", 2011.
4. Yusupov. E. Istiqlol yo'lida. – Toshkent: "Fan", 1996.
5. Usmonov Q. O'zbekiston mustaqillik odimlari. – Toshkent, 1994.

O'ZBEKISTON MUSTAQILLIKKA ERISHISHI SABABLARI VA JARAYONLARI

Yoqubboyeva Shaxnoza Ruslan qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1- kurs talabasi
Ilmiy rahbar: Ilmurodova Feruza Shakirovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishish jarayoni va mazkur tarixiy hodisaning asosiy sabablariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: mustaqillik, konstitutsiya, demokratik davlat, tinchlik, BMT, birinchi prezident, siyosat, jamiyat, bayroq, gerb, madhiya.

Аннотация: В данной статье рассматривается процесс обретения независимости Республикой Узбекистан и основные причины этого исторического события,

Ключевые слова: независимость, конституция, демократическое государство, мир, Объединенные Нации, первый президент, политика, общество,флаг, герб, гимн.

Abstarct: This article examines the process of gaining independence by the Republic of Uzbekistan and the main reasons for this historical event.

Keywords: Independence, constitution, democratic state, United Nations, peace, first president, politics, society, flag, coat of arms, anthem.

Uzoq tarix hayotda ko'p misollarda o'z isbotini topgan azaliy bir haqiqatni yaqqol tasdiqlab beradi. Dunyoning qaysi nuqtasida yashamasin har bir xalq, har bir millat og'ir mashaqqat va qiyinchiliklarni boshidan kechirib, achchiq hayotiy tajribalar asosida o'zi anglagan ana shu haqiqatni kelgusi nasllarga me'ros qilib qoldirishga intiladi. Zamonlar o'tadi, hayot o'zgaradi, lekin bu haqiqatning beqiyos ahamiyati va mohiyatini har qaysi avlod o'zi uchun qaytadan kashf etadi. Bu haqiqat shu qadar buyuk va maftunkorki asrlar mobaynida yangi va yangi avlodlar, butun-butun xalqlar unga intilib yashaydi, bu yo'lda borlig'ini safarbar qiladi, behisob qurbonlar berishga, har qanday sinovlarni yengib o'tishga tayyor turadi. Bu haqiqat, bu tushunchaning nomi- ozodlik, mustaqillik demakdir. Qachon inson erkin g'urur, o'z sha'ni va qadr-qimmatini anglash tuyg'usi paydo bo'ladi? Qachon odamzod tinch va osuda farovon hayotga erishadi? Qachonki inson hech kimga qaram bo'lmasdan, mustaqil bo'lib, ertangi kunga ishonch bilan yashash imkoniga ega bo'lsa, qachonki uning jondan aziz sevgan vatani mustaqil bo'lsa.Tarixiy burilish pallasida xalq dardi, millat qayg'usi, o'z elini mustaqillikka olib chiqishga qodir bo'lgan buyuk shaxslarni

yaratadi. Har bir millat uchun mustaqillik – ozodlik, erkinlik va o'z taqdirini mustaqil belgilash imkoniyati demakdir.

XX asrning so'nggi yillari va XXI asrning boshlarida O'zbekiston uchun butunlay yangi sahifa ochildi. Ko'p ming yillik taraqqiyot yo'lini bosib o'tgan va o'tmishida katta tarixiy siljishlar bilan birga, tanazzullar va inqirozlarga guvoh bo'lgan o'zbek xalqi hayotida XX asrning oxiri va XXI asrning boshlari muhim ahamiyat kasb etdi. O'zbekistonning sovet tizimi sharoitidagi oxirgi yillari va mustaqil taraqqiyot davri xalqimizning bir necha ming yillik tarixida o'zinign mazmuni, mohiyati, jarayonlarining tezkorligi, voqea-hodisalarnign shiddatliligi bilan alohida ajralib turadi.

O'zbekistonning mustaqillikka erishishiga bir necha omillar sabab bo'lgan. Birinchisi, Sovet Ittifoqining inqirozi mustaqillikka yo'l ochib berdi. 1980-yillarga kelib Sovet Ittifoqining iqtisodiy va siyosiy tizimi tobora zaiflashib, respublikalar o'rtasida noroziliklar kuchaya boshladi.

Ikkinchi muhim sabab – milliy ongning yuksalishi. 1980-yillar oxirida O'zbekistonda milliy uyg'onish jarayonlari kuchaydi. Milliy til, madaniyat va qadriyatlarni tiklashga bo'lgan intilish xalq orasida mustaqillik g'oyalarini kuchaytirdi.

Bundan tashqari, ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlik ham norozilikni oshirdi. O'zbekiston boy tabiiy resurslarga ega bo'lishiga qaramay, markaziy hokimiyat uni faqat xomashyo bazasi sifatida ko'rgan. Ishsizlik, ekologik muammolar (ayniqsa, Orol dengizi fojiasi) va markaziy boshqaruvning beparvoligi aholining mustaqillikka bo'lgan intilishini kuchaytirdi.

Mustaqillik jarayoni bosqichma-bosqich kechdi. 1989-yilda Islom Karimov O'zbekiston Kommunistik partiyasining birinchi kotibi lavozimiga saylanganidan so'ng, respublikada islohotlar jarayoni tezlashdi. Shu yili O'zbekistonda rasmiy davlat tili sifatida o'zbek tilining maqomi qonun bilan mustahkamlandi.

1990-yil 20-iyunda O'zbekiston Oliy Kengashi "Davlat suvereniteti to'g'risida"gi deklaratsiyani qabul qildi. Bu mustaqillikka yo'l ochgan ilk siyosiy hujjatlardan biri bo'ldi.

1991-yil avgust oyida Moskva davlat to'ntarishi urinishidan so'ng, Sovet Ittifoqi yanada beqaror holatga keldi. Bu vaziyatda O'zbekiston rahbariyati mustaqillikni e'lon qilish borasida qat'iy qarorga keldi. Nihoyat, shuncha qiyinchiliklardan so'ng vatanimiz 1991-yil 31-avgust kuni O'zbekiston Oliy Kengashining navbatdan tashqari sessiyasida mamlakat mustaqilligi e'lon qilindi. Shu kuni Islom Karimov O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti sifatida saylandi.

Mustaqillik belgilangan kun – 1 –sentabr 1991 –yildan boshlab milliy bayram sifatida keng nishonlanadigan va dam olish kuni deb e'lon qilindi. O'zbekiston mustaqil davlat deb e'lon qilingan kunining o'zidayoq mustaqil davlat ramzlarini joriy qilish yuzasidan amaliy choralar qurildi. O'zbekiston Respublikasining Davlat bayrog'i to'g'risida, respublika gerbining nusxasi va Davlat madhiyasining musiqiy bayoni haqida maxsus qaror qabul qilindi. O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1991 –yil 18-noyabrida bo'lib o'tgan VIII sessiyasi "O'zbekiston Respublikasining Davlat bayrog'I to'g'risida" Qonun qabul qildi.

1992-yil 2-iyulda O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining X sessiyasida "O'zbekiston Respublikasining Davlat gerbi" to'g'risida Qonun qabul qilindi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1992-yil 10-dekabrida bo'lib o'tgan XI sessiyasida "O'zbekiston Respublikasining Davlat madhiyasi to'g'risida"gi Qonun qabul qilindi. O'zbekiston Respublikasining Asosiy Qonuni 1992-yili 8-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining XII chaqiriq XI sessiyasida qabul qilindi.

O'zbekistonning mustaqillikka erishishi – uzoq yillar davom etgan qiyinchiliklar natijasidagi tarixiy jarayon bo'ldi. Sovet Ittifoqining inqirozi, milliy ongning kuchayishi va ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlik mustaqillik harakatini tezlashtirdi. 1991-yil 31-avgust mamlakat tarixida eng muhim sanalardan biri bo'lib, O'zbekiston mustaqil, suveren davlat sifatida dunyoga tanildi. Bu hodisa xalqimizga o'z taqdirini o'zi belgilash imkoniyatini berdi va mamlakat yangi taraqqiyot yo'liga chiqdi.

REFERENCES

1. Mirziyoyev Sh.M. "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz". - Toshkent: O'zbekiston. 2016.
2. Karimov I.A. "O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida". - Toshkent: O'zbekiston. 2011.
3. Q. Usmonov, M. Sodiqov, S. Burxonova "O'zbekiston tarixi". - Toshkent: IQTISOD-MOLIYA. 2016.
4. Mirzohida Rahimov, Akbar Zamonov "O'zbekiston tarixi". – Toshkent: Fan. 2019.
5. R.H. Murtazoyeva, A.A. Odilov, A.A Ermetov, K.D. Soipova "O'zbekiston tarixi". - Toshkent: DONISHMAND ZIYOSI. 2020.

O'ZBEKISTONDA AGRAR ISLOHOTLAR VA QISHLOQ XO'JALIGINING RIVOJLANISHI.

Xolniso Uralovna Toyloqova
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti (kechki) 1-kurs talabasi.
Xudoyberdiyeva Marjona Vahobjonovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti (kechki) 1-kurs talabasi.
Ilmiy rahbar: Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi
Nafasov Arslon Komilovich

ANNOTATSIYA

Hozirgi kunda iqtisodiyotimizni, jumladan, qishloq xo'jaligi sohasini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish, oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirish, fermer, klaster hamda kooperatsiyalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash masalasiga har doimgidan ham ko'proq ahamiyat berilmoqda. Mazkur maqolada muallif O'zbekistonda qishloq xo'jaligida olib borilayotgan islohotlar, sohada mavjud muammolarga bir muncha to'xtalib o'tgan. Har bir davlatning iqtisodiy jihatdan yuksalishi birinchi navbatda, u yerda mavjud bo'lgan moddiy ishlab chiqarish tarmoqlarining rivojlanish holati bilan bevosita bog'liqdir. Sanoat, qishloq xo'jaligi va transport tarmoqlarini o'zida birlashtirgan mazkur soha ma'lum bir turdagi xomashyodan tayyor mahsulot ishlab chiqarish va uni kerakli manzilga yetkazishgacha bo'lgan jarayonlarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi, suv xo'jaligi, texnologiyalar, sanoat, islohotlar, g'alla, resurs, respublika, eksport va import.

АННОТАЦИЯ:

Сегодня наша экономика, В частности, модернизация и диверсификация сельскохозяйственных секторов, производства продуктов питания, фермеров, кластеров и кооперативов Проблема финансовой поддержки важнее, чем когда -либо. В этой статье автор взял его в сельское хозяйство в Узбекистане Реформы, проблемы, которые существующие проблемы в этой области сосредоточили когда -нибудь. Каждое состояние в основном доступно материал, непосредственно связано с состоянием развития производственных сетей. Эта область, которая объединяет промышленные, сельскохозяйственные и транспортные сети Готовые изделия от определенных типов сырья включают процессы от необходимого продукта до необходимого удивительного.

Ключевые слова: Сельское хозяйство, управление водными ресурсами, технологии, промышленность, реформы, зерно, ресурсы, республиканцы, экспорт и импорт.

Annotation:

Today our economy, In particular, modernization and diversification of agricultural sectors, food production, farmer, cluster and cooperatives The issue of financial support is more important than ever. In this article, the author took it in agriculture in Uzbekistan The reforms, the problems the existing problems in the field have focused a somedime. Each state is primarily the material available, directly related to the state of development of production networks. This field that unites industrial, agriculture and transport networks The finished products from certain types of raw materials include the processes from the required product to the necessary amazing.

Keywords: Agriculture, Water Management, Technologies, Industry, Reforms, Grain, Resource, Republican, Export and Import.

Kirish.

Mamlakatimiz qishloq xo'jaligi bo'yicha ulkan salohiyatga ega. Bozorlarimiz to'kin, xalqimiz rizqi mo'l-ko'l bo'lishidan tortib eksportdan qo'shimcha daromad topishgacha bo'lgan juda ko'p masalalar shu soha bilan bog'liq. Shu boisdan, qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, ilg'or texnologiyalarni joriy etish va fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. Yer resurslaridan samarali foydalanish, suv tejovchi sug'orish usullarini keng joriy etish va ekologik toza mahsulot yetishtirish orqali ichki bozorda barqarorlik ta'minlanadi. Bundan tashqari, xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlari yanada kengayib, qishloq xo'jaligi eksportining hajmi ortishiga zamin yaratiladi.

Adabiyotlar tahlili va metadologiyasi.

Ijtimoiy - iqtisodiy rivojlanish uchun bozor munosabatlariga bosqichma - bosqich o'tish yo'lini tanlagan mustaqil O'zbekistonda ham mavjud moddiy ishlab chiqarish tarmoqlari rekonstruktsiya qilindi, resurs imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda yangi tarmoqlar barpo etildi. Natijada respublikaga kirib kelayotgan xorijiy investitsiyalar miqdori oshdi, chet ellik hamkor bilan teng sherikchilik asosida qo'shma korxonalar tashkil etila boshlandi.

O'zbekistonda agrar islohotlar va qishloq xo'jaligining rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda bu sohada chuqur islohotlar olib borilmoqda, ular quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda:

1.Yer islohotlari va fermerlik harakatini rivojlantirish: Davlat yerlarni ijaraga berish tizimini takomillashtirdi, fermer xo'jaliklari asosiy qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchisiga aylandi, kichik dehqon xo'jaliklari rivojlandi.

2. Suv resurslarini boshqarish va melioratsiya tizimi: Tomchilatib sug'orish va zamonaviy sug'orish texnologiyalari keng joriy qilindi, melioratsiya ishlari yaxshilanib, sho'rlangan yerlardan unumli foydalanish yo'lga qo'yildi.

3. Paxtachilik va g'allachilik tizimining o'zgarishi: Paxta yetishtirish tizimi klasterlarga asoslangan holda tashkil etildi, g'alla yetishtirishda bozor tamoyillariga asoslangan tizim yo'lga qo'yildi.

4. Meva-sabzavotchilik va eksport salohiyati: Meva-sabzavot mahsulotlari yetishtirish hajmi oshirildi, mahsulotlarni xorijga eksport qilish bo'yicha qo'llab-quvvatlash choralari ko'rildi.

5. Chorvachilik va parrandachilik rivoji: Chorvachilik fermer xo'jaliklari soni oshdi, zamonaviy texnologiyalar yordamida mahsuldorlik oshirildi.

6. Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar: Sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar tatbiq etildi, zamonaviy qishloq xo'jaligi texnikalarining importi va ishlab chiqarilishi yo'lga qo'yildi.

7. Moliyalashtirish va subsidiyalar: Fermer va tadbirkorlar uchun imtiyozli kreditlar ajratildi, sug'urta tizimi va davlat subsidiyalari kuchaytirildi.

Keyingi yillarda qishloq xo'jaligini isloh qilish va bozor mexanizmlarini joriy etish bo'yicha qator ishlar amalga oshirildi. Davlat xarid narxlari qariyb 3 barobarga ko'paytirilgani natijasida manfaatdorlik oshdi. Paxtachilik va g'allachilik hashar emas, chinakam daromad manbaiga aylandi. Yangi texnologiya va innovatsiyalarni joriy qilish, mehnat unumdorligi va ish haqini oshirish maqsadida 76 ta paxta-to'qimachilik klasterlari tashkil etildi.

Qishloq xo'jaligida suvdan to'g'ri foydalanish ham juda muhim masala. Tahlillarga ko'ra, yurtimizda ekin maydonlariga milliardlab kub metr suv yo'naltirilsa-da, uning faqat 60 foizi ekinlarga yetib boradi, 40 foizi sug'orish tizimlarida va sug'orish jarayonida yo'qotiladi. Jahon suv resurslari instituti tahminlariga ko'ra, 2040-yilga borib O'zbekiston suv o'ta tanqis bo'lgan 33 mamlakat qatoridan joy olishi mumkin.

Xulosa.

O'zbekistonda agrar sohani isloh qilish bo'yicha olib borilayotgan chora-tadbirlar qishloq xo'jaligining samaradorligini oshirish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va eksport salohiyatini kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Yer va suv resurslaridan samarali foydalanish, klaster tizimi, zamonaviy texnologiyalar va qishloq infratuzilmasini rivojlantirish kabi islohotlar natijasida qishloq xo'jaligida sifatli o'sish kuzatildi. Kelajakda qishloq xo'jaligining yanada rivojlanishi uchun ilmiy yondashuvni kuchaytirish, yer unumdorligini oshirish, ekologik muvozanatni

saqlash va bozor tamoyillariga asoslangan tizimni mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. "Botanika, yem-xashakyetishtirish, agronomiya asoslari" – mualliflar: H. Atabayeva va boshqalar.
2. "Qishloq xo'jalikbiotexnologiyasi" – mualliflar: R. Artikova, S. Murodova.
3. "Agrosanoat sektorini kompleks rivojlantirish konsepsiyasi" – muallif: Abdulla AhmedovichMadaliyev.
4. "Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlangan mahsulotlarning texnik reglamentlaribo'yicha standartlashtirish asoslari" – mualliflar: S. Ya. Islomov, A. Fatxullayev, A. A. Safarov, N. A. Nematov.
5. "Qishloq xo'jaligiiqtisodiyoti" – mualliflar: N.J. Nurmatov, O.A. Ro'ziyev, J.Q. Gulmatov, S.R. Berdiyev.
6.G'afurov A. va boshqalar –"O'zbekiston qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti"
7.S. Tursunov – "O'zbekiston agrar islohotlari va ularning natijalari.
8. O'zbekiston Milliy Universiteti, Toshkent Davlat Agrar Universiteti tadqiqotchilarining ilmiy maqolalari.
9. "Agrar iqtisodiyot va innovatsiyalar" jurnali.
10.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari (masalan, "O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi 2020-2030").
11. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi tomonidan e'lon qilingan ma'lumotlar.

O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING O'RNI VA RIVOJLANISHI

Boltayeva Mohinoso Ziyo qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Ilmurodova Feruza Shakirovna**

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunga kelib resurslar tanqisligi muammosi keng tus olayotganligi sababli "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zarurligi hamda O'zbekistonda tutgan o'rni va uni rivojlantirish zarur ekanligi yoritib berildi.

Kalit so'zlar: Yashil iqtisodiyot, yashillashtirish,yashil ekologiya, strategiya,resurs.

Аннотация: В данной статье подчеркивается необходимость перехода к «зеленой экономике» в связи с широко распространенной сегодня проблемой нехватки ресурсов, а также ее роль в Узбекистане и необходимость ее развития.

Ключевые слова: Зеленая экономика, зеленение, зеленая экология, стратегия, ресурс.

Abstract: This article highlights the need to transition to a "Green Economy" due to the widespread problem of resource scarcity today, its role in Uzbekistan, and the need to develop it.

Keywords: Green economy, greening, green ecology, strategy, resource.

Mavzuyimizni kengroq yoritib olish uchun eng avvalo iqtisodiyot haqida ma'lumot berib o'tadigan bo'lsak, iqtisod bu tejash, to'g'ri taqsimlash va to'g'ri yo'naltirish degan ma'nolarda ham tushuncha bo'ladi. Ana endi yashil iqtisodiyot haqida so'z ochadigan bo'lsak, bu eng avvalo ekologiyani muhofaza qilish. Tabiatda atrof muhitni yashillantirish, atrof muhitga insonlar va texnikalar orqali yetkazilayotgan zararlarni muhofaza qilish demakdir. Xususan turli korxonalardan, avtomobillardan, turli xil texnikalardan tabiat uchun kelayotgan zararlarni muhofaza qilish, resurslardan va shu bilan birga qayta tiklanuvchi resurslardan oqilona foydalanish. Tabiatdagi ekologiyani muhofaza qilish. Bularning barchasi yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadlari hisoblanadi.

O'zbekiston yashil iqtisodiyotning o'rni haqida gap borar ekan. Bugungi kunga kelib nafaqat O'zbekistonda balki butun dunyo bo'yicha yashil iqtisodiyotning o'rni juda katta ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. Shu jumladan ekologiya buzilishining oldini olish va iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish bo'yicha loyihalarni amalga oshirishda xususiy sektorni jalb qilishning o'rni va afzalliklari hamda yurtimizning yashil iqtisodiyotga o'tishi uchun chiqarish, korxonalar va texnikalarning modenizatsiyalashda yashil iqtisodiyotning o'rni juda katta hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining Prezidentining 2019-yil 4-oktyabrdagi PQ-4477-sonli qarori bilan tasdiqlangan 2019-2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish Strategiyasida iqlim o'zgarishi oqibatlarga maslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va tabiiy ekotizimlarni asrash bo'yicha bir qator vazifalar keltirilgan. Shuningdek, 2030 - yiligacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasida Milliy maqsad va vazifalarning 15 - maqsadi "Quruqlik ekotizimlarni himoyalash va tiklash, ulardan oqilona foydalanishga ko'maklashish, o'rinlardan oqilona foydalanish, cho'llanishga qarshi kurashish, yerlarning yemirilishini to'xtatish va ortiga qaytarish, bioxilma-xillikning yo'qolib ketish jarayonnii to'xtatish" dan iborat. Bu esa o'z navbatida, hududlarning turistik - rekreatsion imkoniyatlardan samarali foydalanish va ekotizimni rivojlantirish bilan bog'liq.

O'zbekiston Respublikasida ham ko'plab xorijiy davlatlardan yashil iqtisodiyat borasida tajribalar o'rganilib Yashillashtirish sohasida ko'plab chora tadbirlari ko'rilishi ekosiyosat doirasida turgan eng muhim dastural amal masalalaridan biri hisoblanadi . Xususan mintaqamizda asosiy daryolarning havzasi va biologik xilma-xillikning qisqarib borayotgani jiddiy havotir uyg'otmoqda . Bug'lanish darajasini oshiradigan gazlar va atmosferaning keng muqyosida ifloslanishini muammolarini tanada chuqurlashtirmoqda . Bugungi kunda "yashil taraqqiyot" borasidagi maqsadlarga erishish uchun mamlakatlarning harakatlari yanada faol va samarali bo'lishi kerakligiga hech kim shubxa qilmayapti . Yashil iqtisodiyot bu iqtisodiy tizim bo'lib, uning asosiy maqsadi sayyoramizda ekologiyasi va uni saqlab qolish bilan birga iqtisodiyotning barcha sohalarini rivojlatirishga qaratilgan .

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki yurtimizda yashil iqtisodiyotga katta e'tibor qaratish zarur. Resurslardan oqilona foydalanish ekologiyaga yetayotgan zararlar miqdorini kamaytirish va ekologiyani muhofaza qilish zarur . Bular bilan birga yashil energetika va yashil qaratishimiz lozim . Buning uchun barchamiz birdek kurashishimiz va birdamlikda harakat qilishimiz kerak.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktyabrdagi PQ-4477-son 2019-2030- yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil iqtisodiyotga o'tish" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi qarori
2. .Vaxobov Sh.X.Xojiboev "Yashil iqtisodiyot" darslik
3. Xaitboyev.R. Ekologik turizm. O'quv qo'llanma
4. "Yashil ekologiya" o'quv qo'llanmasi

5. Ibragimova.S.(2023) O'ZBEKISTONDA BARQAROR RIVOJLANISHNI TAMINLASHDA "YASHIL IQTISODIYOT"NING AHAMIYATI.Ilmiy maqola

MEDIA MUHITDA AXLOQIY TAMOYILLAR VA UNING JAMIYATDAGI AXAMIYATI

Pardaqulova Dinora
CHDPU Fizika va kimyo fakulteti Kimyo yo'nalishi 24-1 guruh talabasi
Ilmiy rahbar: Ilyosov Shohrux

Annotatsiya: Ushbu maqolada axloqiy tamoyillari, jamiyat axloqiy asoslari va ularning media muhitidagi o'rni. Davlat organlari va rasmiylarning xalq bilan muloqotdagi ochiqligi to'g'risida qisqacha bayon qilindi.
Kalit so'zlar: Axloqiy normalar, xulq atvor, media muhiti, axborot tarqatish madaniyati, jamiyatdagi axloq asoslari.
Abstract: This article briefly describes the principles of morality, the moral foundations of society and their role in the media environment. The openness of state bodies and officials in communicating with the people.
Keywords: Moral norms, behavior, media environment, information dissemination culture, the foundations of morality in society.
Аннотация: В статье рассматриваются этические принципы, моральные основы общества и их роль в медиасреде. Было сделано краткое заявление об открытости органов государственной власти и должностных лиц в общении с народом.
Ключевые слова: Моральные нормы, поведение, медийная среда, культура распространения информации, основы нравственности в обществе.

Kirish

Axloqiy tamoyillar. Axloqiy tamoyillar jamiyatning axloqiy asoslari har qanday jamiyatning o'ziga xos axloqiy qoidalari bo'lib, har bir shaxs o'zining ichki e'tiqodiga ko'ra yashaydi. Shuningdek, har bir ijtimoiy shakllangan shaxsning o'ziga xos axloqiy asoslari mavjud. Shunday qilib, har bir kishi o'zi amal qiladigan shakllangan tamoyillarga ega.

O'zbekistonda jamoatchilik bilan aloqalar, xalq bilan muloqot muhim ijtimoiy institutga aylanmoqda. Jamoatchilik fikri – fuqarolik jamiyatini o'zida aks ettiradigan bamisoli bir ko'zgu ekanligi hayotda o'z isbotini topmoqda.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 27-iyun Matbuot va ommaviy axborot vositalari xodimlari kuni munosabati bilan soha xodimlariga yo'llagan tabrigida ta'kidlanganidek, "Xalq bilan muloqot, odamlarning orzu-intilishlari, dardu tashvishlari bilan yashash davlat siyosati darajasiga ko'tarilayotgan bugungi kunda har bir ommaviy

axborot vositasi chinakam muloqot maydonchasiga, erkin fikr minbariga aylangan taqdirdagina biz o'z oldimizga qo'ygan maqsadlarga erisha olamiz"[1].

O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 5-mayda qabul qilingan "Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to'g'risida"gi qonunida (1-ilova) Axborot xizmatlarining huquqiy asosi mustahkamlandi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 17-fevralda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining axborot xizmatlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 125-qarorida (2-ilova) davlat va xo'jalik boshqaruvi sohasida ochiqlik va shaffoflikka asoslangan samarali qarorlar qabul qilish tizimini joriy etish, axborot olishda mansabdor shaxslarning jamiyat oldidagi hisobdorligi, ochiqligi va mas'uliyatini ta'minlash vazifalari belgilab berildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-iyundagi "Ommaviy axborot vositalari mustaqilligini ta'minlash hamda davlat organlari va tashkilotlari axborot xizmatlari faoliyatini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori (3-ilova) mazkur sohani yanada rivojlantirishda g'oyat muhim qadam bo'ldi[2].

Joriy yil so'ziga qadar O'zbekistonda jurnalistlar odob-axloq kodeksi qabul qilinishi kutilmoqda. Bu haqda O'zA Milliy matbuot markazida bo'lib o'tgan «OAV sohasida o'zini o'zi boshqarishning samarali usullari» mavzusidagi davra suhbati yakunlari bo'yicha xabar qildi.

O'zbekiston Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining Innovatsion rivojlanish, axborot siyosati va axborot texnologiyalari masalalari qo'mitasi hamda O'zbekiston Jurnalistlari ijodiy uyushmasi hamkorligida tashkil etilgan mazkur davra suhbatida asosiy e'tibor O'zbekiston jurnalistlarining odob-axloq kodeksi loyihasi muhokamasiga qaratildi.

Tadbirda Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputatlari, YUNESKO, Yevropa Ittifoqining Toshkentdagi vakolatxonalari, «Regional dialog» xalqaro tashkiloti, Buyuk Britaniya elchixonasi vakillari, axborot sohasi mutaxassislari, yetakchi ommaviy axborot vositalari xodimlari ishtirok etdi.

«O'zbekiston jurnalistlari odob-axloq kodeksini qabul qilish biz uchun juda muhimdir. Dunyoning rivojlangan davlatlarida jurnalistlarning professional kasb etikasi kodekslari mavjud va ularda barchamiz uchun muhim bo'lgan qoidalar aks etgan. Shu o'rinda jurnalistik faoliyat etikasi yuridik me'yor emasligini alohida qayd etish lozim. U media muhitda qabul qilinadigan va jamoatchilik fikri bilan qo'llab-quvvatlanadigan ma'naviy-axloqiy yo'riqnoma hisoblanadi», — dedi O'zbekiston Jurnalistlari ijodiy uyushmasi raisi Sa'dulla Hakimov.

Kodeks loyihasi O'zbekistondagi bir qator media tuzilmalari tomonidan jurnalistlar va soha ekspertlari, fuqarolik institutlari, manfaatdor tashkilotlar vakillari ishtirokida ishlab chiqilgan. Unda Konstitutsiyamiz va amaldagi qonunchilik, milliy mentalitet va xalqaro huquqiy me'yorlar, xususan, «Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi», «Xalqaro jurnalistika professional etika tamoyillari», «Xalqaro jurnalist axloqi tamoyillari deklaratsiyasi» kabi hujjatlardagi asosiy tamoyillar hisobga olingan[3].

FILIMLAR VA OMMAVIY MADANIYAT

Parmonova Gulchiroy
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Biologiya 24/2 guruh talabasi
Ilmiy rahbar: **Ilyosov Shohrux**

ANNOTATSIYA.

Maqolada filmlar va ommaviy madaniyatning jamiyatga ta'siri, ularning estetik va ijtimoiy xabarlarni yetkazishdagi roli tahlil qilinadi. Kinematografiyaning tarixiy rivojlanishi, zamonaviy tendensiyalari hamda ommaviy madaniyat shakllanishidagi o'rni ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, mashhur filmlar orqali global madaniyat, stereotiplar va axborot tarqatish mexanizmlari qanday shakllanishi muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: film, kino, ommaviy madaniyat, pop-madaniyat, kinematografiya, jamiyat, madaniy ta'sir, globalizatsiya, san'at, axborot tarqatish, zamonaviy tendensiyalar, stereotiplar, kino industriyasi, media, audiovizual san'at.

Zamonaviy dunyoda kino va ommaviy madaniyat inson hayotining ajralmas qismiga aylangan. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi natijasida filmlar nafaqat badiiy san'at turi sifatida, balki ijtimoiy ta'sir vositasi sifatida ham o'z mavqeini mustahkamladi. Kinematografiya millionlab insonlarning dunyoqarashi, qadriyatlari va hayot tarziga ta'sir ko'rsatib, jamiyatda muhim ijtimoiy, siyosiy va madaniy jarayonlarni aks ettirishda muhim rol o'ynaydi. Ommaviy madaniyat – bu keng ommaga mo'ljallangan san'at, madaniy mahsulotlar va ommaviy axborot vositalari orqali shakllangan fenomen bo'lib, u asosan kino, musiqa, reklama, moda va internet platformalari orqali targ'ib qilinadi. Bugungi kunda mashhur filmlar va seriallar faqatgina milliy chegaralar doirasida qolib ketmay, global miqyosda tarqalib, turli madaniyatlar o'rtasida muloqot va o'zaro ta'sir jarayonlarini kuchaytiradi. Shu tariqa, filmlar insonlarning dunyo haqidagi tasavvurlarini shakllantirish, stereotiplarni mustahkamlash yoki ularni inkor etish, ijtimoiy muammolarni yoritish hamda ma'lum mafkuralarni targ'ib qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kino san'atining shakllanishi va rivojlanishi uzoq tarixga ega bo'lib, u dastlab XIX asr oxirlarida suratga olingan qisqa metrajli filmlar bilan boshlangan. XX asr davomida kinematografiya texnologik jihatdan rivojlandi, ovozli va rangli filmlar paydo bo'ldi, yirik kinoindustriya markazlari shakllandi. Ayniqsa, Gollivud butun dunyo bo'ylab kino mahsulotlarining asosiy ta'minotchisiga aylandi va global madaniyatni shakllantirishda yetakchi rol o'ynay boshladi. Shu bilan birga, Yevropa, Osiyo va boshqa mintaqalardagi milliy kinolar ham o'ziga xos uslubi va falsafasi bilan dunyo

kino san'atiga o'z hissasini qo'shdi.Bugungi kunda filmlar ommaviy madaniyatni shakllantiruvchi eng kuchli vositalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ular turli janrlarda bo'lishi mumkin – fantastika, tarixiy filmlar, hujjatli filmlar, trillerlar, dramatik asarlar va boshqalar. Har bir janr jamiyatda muayyan kayfiyatni shakllantiradi, muhim ijtimoiy masalalarni yoritadi yoki tomoshabinning estetik didiga ta'sir qiladi. Masalan, ilmiy-fantastik filmlar texnologik taraqqiyotga bo'lgan qiziqishni oshirsa, hujjatli filmlar dolzarb ijtimoiy muammolar haqida ma'lumot beradi, dramatik asarlar esa insoniy his-tuyg'ular va hayotiy tajribalarni chuqur aks ettiradi. Ommaviy madaniyat va kinematografiya bir-biriga chambarchas bog'liq bo'lib, kino mahsulotlari orqali jamiyatda muayyan qadriyatlar shakllantiriladi, yosh avlod dunyoqarashi rivojlantiriladi. Shu bilan birga, filmlar orqali madaniyatlararo muloqot amalga oshadi, turli xalqlar tarixi va an'analari keng ommaga tanishtiriladi. Bugungi global dunyoda bu jarayon yanada jadal tus olgan – xalqaro kinofestivallar, striming platformalar va raqamli texnologiyalar tufayli turli madaniy an'analar va estetik qarashlar bir-biriga singib bormoqda.Ushbu maqolada filmlar va ommaviy madaniyat o'zaro qanday bog'langanligi, ularning jamiyat va shaxs ongiga ta'siri atroflicha tahlil qilinadi. Shuningdek, kino industriyasining zamonaviy tendensiyalari, mashhur filmlar orqali ommaviy madaniyat shakllanishi va globalizatsiya jarayonlariga ta'siri muhokama qilinadi. Shu orqali kinematografiyaning inson ongiga va ijtimoiy tuzilishga qanday ta'sir ko'rsatishi hamda uning madaniy taraqqiyotdagi o'rni yoritiladi.

MUHOKAMA

Kinematografiya va ommaviy madaniyat o'zaro bog'liq holda rivojlanib, global jamiyatga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Kino nafaqat ko'ngilochar san'at turi, balki ijtimoiy hodisalarni aks ettiruvchi, madaniy me'yorlarni shakllantiruvchi va ba'zan o'zgartiruvchi qudratli vositadir. Bugungi kunda filmlar nafaqat milliy darajada, balki xalqaro maydonda ham katta ta'sir kuchiga ega bo'lib, turli madaniyatlarni birlashtirishga xizmat qilmoqda.

Filmlar ijtimoiy muammolarni yoritishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, tarixiy filmlar muhim voqealarni jonlantiradi, hujjatli filmlar esa dolzarb masalalarga jamoatchilik e'tiborini qaratadi. Shuningdek, kino gender masalalari, irqiy tengsizlik, ekologiya va inson huquqlari kabi mavzularni yoritish orqali jamiyatga ta'sir qiladi. Bunday filmlar tomoshabinlarni muayyan mavzular haqida o'ylashga majbur qiladi va ijtimoiy ongni shakllantiradi.

Boshqa tomondan, filmlar stereotiplarni mustahkamlashi yoki buzishi mumkin. Gollivud kinolarida ba'zan Sharq madaniyati yoki boshqa xalqlar noto'g'ri talqin qilinishi mumkin, bu esa noto'g'ri tasavvurlarning shakllanishiga olib keladi. Shu

sababli, kino mahsulotlari ommaviy madaniyatni shakllantirishda ehtiyotkorlik bilan baholanishi lozim.

Kino, shuningdek, madaniy almashinuvni rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Turli xalqlarning filmlari orqali boshqa madaniyatlar bilan tanishish imkoniyati yaratiladi. Masalan, Koreya kinolari yoki hind filmlari bugungi kunda global miqyosda mashhurlikka erishgan bo'lib, ularning muvaffaqiyati boshqa madaniyatlarning ommaviy madaniyatga kirib kelishiga misol bo'la oladi.

Striming platformalarining rivojlanishi esa kino sanoatini yanada o'zgartirdi. Endi tomoshabinlar istalgan vaqtda va istalgan joyda turli filmlarni tomosha qilish imkoniyatiga ega bo'lishdi. Bu esa ommaviy madaniyatning yanada tez tarqalishiga, turli millatlarning san'ati va g'oyalari bir-biri bilan aralashishiga sabab bo'lmoqda.
Shunday qilib, kino jamiyat va madaniyat o'rtasidagi aloqada asosiy vositalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. U jamiyatdagi dolzarb muammolarni yoritish, madaniy almashinuvni ta'minlash va odamlarning dunyoqarashini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Filmlar va ommaviy madaniyat jamiyat hayotida katta o'rin tutib, insonlarning tafakkuri, qadriyatlari va hayot tarziga ta'sir o'tkazadi. Kino nafaqat ko'ngilochar vosita, balki ijtimoiy, siyosiy va madaniy g'oyalarni targ'ib qiluvchi qudratli san'at turidir.

Filmlar jamiyatga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ular ijtimoiy muammolarni yoritadi, madaniy almashinuvni ta'minlaydi va global auditoriyani jalb qiladi. Shu bilan birga, stereotiplarni mustahkamlash yoki noto'g'ri tasavvurlarni yaratish xavfi ham mavjud.

Striming platformalarining rivojlanishi bilan kino tomoshabinlar uchun yanada qulay va keng ommalashgan sohaga aylandi. Endi turli xalqlarning filmlaridan bahramand bo'lish imkoniyati kengayib, madaniy xilma-xillikni tushunish va qadrlash jarayoni tezlashmoqda.

Xulosa qilib aytganda, kino san'ati nafaqat badiiy ifoda vositasi, balki kuchli kommunikatsiya va madaniy ta'sir vositasidir. U jamiyatning o'zgarishiga bevosita ta'sir ko'rsatib, insoniyatning intellektual va ma'naviy rivojlanishida muhim o'rin egallaydi.

REFERENCES

1. Bazin, A. (2005). What Is Cinema? University of California Press.
2. Bordwell, D., & Thompson, K. (2019). Film Art: An Introduction. McGraw-Hill Education.
3. McQuail, D. (2010). McQuail's Mass Communication Theory. SAGE Publications.
4. Hall, S. (1997). Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. SAGE Publications.

5. Gorbman, C. (1987). Unheard Melodies: Narrative Film Music. Indiana University Press.
6. Jenkins, H. (2006). Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York University Press.
7. Nichols, B. (2017). Introduction to Documentary. Indiana University Press.
8. Monaco, J. (2009). How to Read a Film: Movies, Media, and Beyond. Oxford University Press.
.9. Turner, G. (2016). Film as Social Practice. Routledge.
10. Storey, J. (2018). Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction. Routledge

POSTMODERNIZM VA RATSIONAL TAFAKKUR TANQIDI:ONG VA HAQIQAT MASALASI.

Rajabaliyeva Barchinoy Nasivali qizi
CHDPU Turizm fakulteti Xorijiy til va adabiyot yo'nalishi
24/24-guruh talabasi
Ilmiy rahbar:Sunnatov Tohir

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada postmodernizm falsafasida ratsional tafakkurga bo'lgan munosabat, uning tanqidi va ong hamda haqiqat konsepsiyalarining qayta ko'rib chiqilishi tahlil qilinadi. Postmodern tafakkur klassik ratsionalizm asoslariga shubha bilan qaraydi, haqiqatni nisbiy, ongni esa ijtimoiy va madaniy konstrukt sifatida talqin qiladi. Maqolada Lyotar, Derrida, Fuko kabi postmodern faylasuflarning qarashlari orqali ratsional tafakkurning chegaralari va sub'ektivlik muammosi yoritiladi. Ayniqsa, ilmiy bilish, ijtimoiy ong va haqiqatni yaratish mexanizmlariga postmodern yondashuv qanday o'zgarishlar olib kelgani ko'rsatiladi. Maqola so'ngida ratsional va irratsional tafakkur o'rtasidagi sintez zarurati haqida xulosa beriladi.

Kalit so'zlar: postmodernizm, ratsionalizm, tafakkur, haqiqat, ong, tanqid, dekonstruktsiya, sub'ektivlik, bilish, falsafa.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматривается критическое отношение постмодернистской философии к рациональному мышлению, а также переосмысление понятий сознания и истины. Постмодернистская мысль отвергает универсальность и объективность рационализма, трактуя истину как релятивное и конструктивное явление, а сознание — как продукт культуры и общества. Через идеи Лиотара, Деррида, Фуко и других философов анализируются границы рационального мышления и проблемы субъективности. Особое внимание уделяется постмодернистскому взгляду на науку, знание и социальную конструкцию истины. В заключении подчеркивается необходимость синтеза рационального и иррационального мышления в современном мире.

Ключевые слова: постмодернизм, рационализм, мышление, истина, сознание, критика, деконструкция, субъективность, познание, философия.

ABSTRACT : This article explores the critique of rational thinking within postmodern philosophy and the redefinition of the concepts of consciousness and truth. Postmodern thought challenges the universality and objectivity of rationalism, portraying truth as relative and constructed, and the mind as a cultural and social product. Through the perspectives of philosophers such as Lyotard, Derrida, and Foucault, the paper examines the limitations of rational thought and the problem of

subjectivity. Special attention is given to how postmodernism transforms the understanding of scientific knowledge and the mechanisms of producing truth. The article concludes by highlighting the need for a synthesis between rational and irrational modes of thinking in contemporary society.

Keywords: postmodernism, rationalism, thought, truth, consciousness, critique, deconstruction, subjectivity, knowledge, philosophy.

Inson tafakkuri asrlar davomida haqiqatni anglash va tushunish yo'lida turli bosqichlardan o'tgan. Antik falsafada ham, Uyg'onish va Ma'rifatparvarlik davrida ham aql-idrok va mantiqiy fikrlash (ratsionalizm) inson bilimining asosiy manbai sifatida qaralgan. Ayniqsa, Dekart, Spinoza, Kant va Hegel kabi faylasuflar ratsional tafakkur orqali inson va borliq haqidagi mukammal bilimga erishish mumkinligini ilgari surganlar. Ilm-fan taraqqiyoti ham aynan ratsional asoslar tufayli jadal rivojlangan. Biroq, XX asr ikkinchi yarmida bu yondashuvga qarshi postmodernistik harakat shakllandi va falsafada tub burilish yuz berdi. Postmodernizm — bu yagona, mutlaq haqiqat bor degan g'oyani rad etuvchi, ko'plik, nisbat va sub'ektivlikni asos qilib olgan falsafiy oqimdir. U ratsional tafakkurni tanqid ostiga olib, inson ongini va haqiqatni ijtimoiy-madaniy konstrukt sifatida ko'rishga harakat qiladi. Postmodern faylasuflar — Lyotar, Derrida, Fuko, Baudrillard va boshqalar — klassik falsafaning doimiylik, mantiq va aniqlik tamoyillarini shubha ostiga olib, ong va bilishning dekonstruksiyasi orqali yangi yondashuvlarni taklif etganlar.Zamonaviy jamiyatda texnologiyalar, media va ijtimoiy tarmoqlarning kuchayishi natijasida haqiqat tushunchasi yanada murakkablashdi. Ob'yektiv haqiqat o'rniga ko'pincha "konstruksiya qilingan haqiqatlar", turli diskurslar va gibrid tafakkur shakllari paydo bo'lmoqda. Bu esa falsafaning diqqat markaziga ong va haqiqatning postmodern talqinini olib chiqadi.Mazkur maqolada postmodernizmning ratsional tafakkurga nisbatan tanqidi, ong va haqiqatning yangi falsafiy talqinlari, shuningdek, bu yondashuvlarning ijtimoiy va ilmiy hayotdagi aks sadosi tahlil qilinadi. Shuningdek, ratsional va irratsional tafakkur usullarining o'zaro bog'liqligi va ular orasidagi mumkin bo'lgan uyg'unlik masalasi ham ko'rib chiqiladi.

Postmodernizm XX asrning ikkinchi yarmida klassik falsafaning asosiy tamoyillariga qarshi chiqqan, o'ziga xos falsafiy oqim sifatida shakllandi. Bu oqim, eng avvalo, ratsional tafakkurni — ya'ni aql va mantiqqa tayanadigan, obyektiv haqiqatni izlovchi fikrlash usulini shubha ostiga oladi. Postmodern faylasuflarning ta'kidlashicha, haqiqat degan tushuncha aslida barqaror va universal emas, balki ijtimoiy-madaniy kontekstga bog'liq, doimo o'zgaruvchan va sub'ektivdir. Ratsional tafakkur klassik G'arb falsafasida — Dekartdan boshlab, Kant va Hegel orqali — inson tafakkurining eng mukammal shakli sifatida e'tirof etilgan. U orqali ilmiy bilish, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy tizimlar rivojlangan. Biroq, bu tafakkur

shakli ko'pincha haqiqatni yagona, statik va umumiy tamoyil sifatida talqin qilgan. Aynan mana shu nuqtaga postmodernizm tanqidiy qaraydi. Lyotar o'zining mashhur "Postmodern holat" asarida zamonaviy dunyoda "katta metanarrativlar" — ya'ni umumiy, butun jamiyatga tegishli bo'lgan haqiqatlar inqirozga uchraganini ta'kidlaydi.Derrida esa o'zining dekonstruktsiya usuli orqali matn, til va ma'noni tahlil qiladi. Unga ko'ra, har qanday matnda haqiqat qat'iy emas, balki doimiy ravishda o'zgaruvchan va kontekstga bog'liqdir. Bu qarash ratsional fikrning markazlashgan, mantiqiy strukturasini buzadi va ma'no o'zgaruvchanligini ko'rsatadi. Demak, haqiqat endi aniqlanadigan yoki topiladigan narsa emas, balki yaratiladigan, tushuniladigan va doimo qayta yoziladigan hodisadir. Fuko esa ong va haqiqat tushunchalarini ijtimoiy institutlar, hokimiyat va bilim munosabatlari orqali tushuntiradi. Uning fikricha, haqiqat deb e'tirof etilayotgan bilimlar — bu hokimiyat tizimlarining mahsuli. Ya'ni, kim haqiqatni aniqlash imkoniyatiga ega bo'lsa, aynan o'sha kuch bilimni belgilaydi. Bu fikr postmodernizmning yana bir asosiy yo'nalishini — haqiqat va ong ijtimoiy konstruksiya ekanini tasdiqlaydi. Postmodernizmda ong ham endilikda tabiatga xos, universal hodisa sifatida emas, balki madaniy va til orqali shakllanadigan ijtimoiy fenomen sifatida qaraladi. Bu yondashuv psixologik, sotsiologik va madaniy tafsirlar bilan yaqinlashadi. Ongning o'zi ham shunchaki idrok emas, balki doimo tashqi diskurslar, ijtimoiy ramzlar va kontekstlar orqali shakllanadi. Ratsional tafakkurning tanqid qilinishi, albatta, uning butunlay inkor etilishi degani emas. Aksincha, postmodern tafakkur ratsionalizmning chegaralarini ko'rsatib beradi. Masalan, zamonaviy ilm-fan doirasida ham haqiqat tushunchasi ko'pincha nisbiylik va ehtimollik asosida qaralmoqda. Kvant fizikasida kuzatuvchining mavjudligi hodisani aniqlashga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu holat klassik obyektiv ratsionalizmga zid bo'lib, postmodernizmning haqiqat borasidagi qarashlariga yaqinlashadi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar, virtual haqiqatlar va sun'iy intellekt kabi zamonaviy hodisalar "ko'p haqiqatli" dunyo yaratmoqda. Har bir inson yoki guruh o'z haqiqatini yaratishi mumkin, bu esa jamiyatda haqiqat tushunchasining parchalanganini anglatadi. Shunday sharoitda ratsional tafakkur o'zi yetarli bo'lmay qolmoqda, va intuitiv, irratsional, estetik yoki emotsional yondashuvlar bilan uyg'unlashuvi zarur bo'lmoqda. Natijada, postmodernizm ratsional tafakkurni rad etmaydi, balki uni inklyuziv — ya'ni boshqa tafakkur usullari bilan integratsiyalangan shaklda ko'rishga chaqiradi. Inson tafakkurining to'laqonli rivoji uchun ratsional va irratsional, ilmiy va estetik, mantiqiy va intuitiv fikrlash usullarining uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Postmodernizm zamonaviy falsafada inqilobiy burilish yasagan, klassik tafakkur tamoyillarini, xususan, ratsionalizmni tanqidiy tahlil qilgan oqimdir. Ushbu maqolada ko'rsatib o'tilganidek, postmodern faylasuflar haqiqatni yagona va

obyektiv emas, balki nisbiy va ijtimoiy jihatdan qurilgan hodisa sifatida tushuntiradilar. Ong ham tabiiy emas, balki madaniy va tarixiy kontekstda shakllanuvchi konstrukt deb qaraladi. Ratsional tafakkur asrlar davomida ilmiy bilish va jamiyat taraqqiyotining asosiy omili bo'lib kelgan bo'lsa-da, uning cheklanganlik jihatlari postmodernizm tomonidan fosh etilgan. Bugungi kunda haqiqatga bo'lgan yondashuvlar xilma-xil bo'lib, zamonaviy jamiyatda turli tafakkur shakllari — ratsional va irratsional, intuitiv va analitik — o'zaro uyg'unlashuvi zarurati tug'ilmoqda. Shu bois, maqolada ilgari surilgan asosiy g'oya shundan iboratki: postmodernizm ratsional tafakkurni butunlay inkor etmasdan, uning doirasini kengaytirishga, tafakkur usullarining ko'p qirraliligini e'tirof etishga chaqiradi. Insoniyat tafakkurining yanada mukammal va muvozanatli rivoji uchun bu yondashuv dolzarb ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Lyotar J.-F. Postmodern holat. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
2. Derrida J. Writing and Difference. — Chicago: University of Chicago Press, 1978.
3. Foucault M. The Archaeology of Knowledge. — London: Routledge, 2002.
4. Baudrillard J. Simulacra and Simulation. — Michigan: University of Michigan Press, 1994.
5. Kant I. Critique of Pure Reason. — London: Penguin Classics, 2007.
6. Lyotard J.-F. The Postmodern Condition: A Report on Knowledge. — Manchester University Press, 1984.
7. Eagleton T. The Illusions of Postmodernism. — Oxford: Blackwell, 1996.
8. Rorty R. Philosophy and the Mirror of Nature. — Princeton University Press, 1979.
9. Habermas J. The Philosophical Discourse of Modernity. — Cambridge: MIT Press, 1990.
10. G'ofurov B. Falsafa asoslari. — Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2016.

SA'DUDDIN TAFTAZONIY FALSAFIY DUNYOQARASHIDA BILISH VA MANTIQQA DOIR QARASHLARI

Pulatova Dilnoza Ne'matjonovna
Alfraganus universiteti Ijtimoiy fanlar kafedrasi magistranti
Ilmiy rahbar: **Sherboboyev Muxriddin Azimmurod o'g'li**
Ijtimoiy fanlar kafedrasi v.b.dotsenti, (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada Sa'duddin Taftazoniyning ilmiy me'rosi, uning ijtimoiy-siyosiy hamda falsafiy qarashlari yoritilgan. Jumladan, bilish va mantiqqa oid qarashlari tadqiqotning asosini tashkil qiladi.

Kalit so'zlar: dunyoqarash, falsafa, bilish, mantiq, aqliy bilish, hissiy bilish, tasavvur, ruh, jism.

Аннотация: В статье рассматривается научное наследие Саадуддина Тафтазани, его социально-политические и философские взгляды. В частности, в основу исследования положены взгляды на познание и логику.

Ключевые слова: мировоззрение, философия, знание, логика, интеллектуальное знание, эмоциональное знание, воображение, душа, тело.

Abstract: This article discusses the scientific heritage of Sa'duddin Taftazani, his socio-political and philosophical views. In particular, his views on knowledge and logic form the basis of the research.

Keywords: worldview, philosophy, knowledge, logic, intellectual knowledge, emotional knowledge, imagination, soul, body.

KIRISH

XIV asrning eng buyuk olimlaridan biri sifatida e'tirof etiladigan Taftazoniy, "Sharqda ilm u bilan yakunlandi"[1.320], "O'zidan keyin hech kim uning o'rnini bosolmadi" kabi e'tiroflarga sazovor bo'lgan noyob shaxslardan biridir. Ushbu tariflarning manbalarimizda keltirilishi sababi quyidagilardir: XIII asrning eng katta siyosiy voqealaridan biri bo'lgan Mo'g'ul istilosidan so'ng, Sharqda ilmiy hayotning katta turg'unlikka duch kelishi, buyuk olimlarning qolmaganligi va islomiy ilm-fan muassasalarining inqirozga yuz tutushidir. Mana shunday bir vaziyatda Taftazoniy yetishib chiqqan.

Islomiy ilmlar qamrovi doirasida matn, sharh va hoshiya yo'nalishlarida noyob asarlar yaratgan Taftazoniyni anglash va bilish uchun asarlarini juda yaxshi o'rganish kerak. Ehtimol, o'limidan so'ng insonning ismini yashatuvchi xusus, bu uning qoldirgan asarlardir. Barcha insonlar foydalana oladigan, yillar davomida hatto asrlar bo'yi insoniyatni ma'rifatga yetaklaydigan asarlar yaratish juda murakkab vazifadir. Bunday qiyin vazifani uddasidan chiqqanlardan biri alloma Taftazoniydir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Bilish nazariyasida Taftazoniyning qarashlari Ibn Sinonikidan farq qiladi. Masalan, Ibn Sino narsa, hodisalar haqidagi ma'lumotlarni bilim deb bilsa, Taftazoniy ularni alohida his-tuyg'u va bilim o'rtasidagi vositaviy bosqich, deb tushunadi. Uningcha, ashyolar va hodisalar mavjudligi tufayli ular uyg'otgan his-tuyg'u shakllaridan bilim yuzaga keladi. Chunki hissiyot moddadan uning zaruriy sifatlari va aloqalari bilan birgalikda tashqi qiyofasinigina qabul qilib oladi. Shu sababdan mutafakkirning fikricha, hissiy tasavvurga ega bo'lish uchun moddaning bo'lishligi shartdir. Lekin aqliy, mantiqiy bilish esa moddiy asosdan ancha uzoqlashgan bo'lib, hissiy bilimlarga qaraganda yuqoriroq bosqichda hosil bo'ladi.

Taftazoniy fikricha, mantiq tafakkurdagi xatoliklardan xalos qiladigan vosita bo'lib, yangi bilimlar hosil qilish zaminidir[2.65].

Taftazoniy fikricha, mantiqiy bilish shakllari tasavvur va tasdiqdir. Biror ashyo yoki hodisani tasavvur etish va uning to'g'risida hukm chiqarishda asosiy o'rinni til bajaradi. Ong va uning belgisi bo'lgan nutq bir-biri bilan bevosita bog'langandir. Biror ashyo yoki hodisaning belgisi bo'lgan so'zlar, biror bir mazmun tufayligina qandaydir ma'no kasb etadi. So'zlar va ularning har xil turlarini tilshunoslik fani o'rganadi, mantiq esa muayyan mazmunga aloqador munosabatdagi belgilar o'rnini aniqlovchi so'zlarni o'rganadi. Shunday qilib, Taftazoniy fikricha, mantiq fani mavhum mantiqiy ong bilan bog'langan bo'lib, tushuncha va hukmni ifodalovchi so'zlar va gaplarni tahlil etadi.

Aql quroli orqali ashyolarni aks ettiradigan tushunchalarni ta'riflab, Taftazoniy o'z oldiga shunday savol qo'yadi: tushunchalar qanday kelib chiqadilar va shakllanadilar? Taftazoniy aqlning tahliliy-xulosaviy qobiliyati (tahlilot) va shuuriy iste'dodi (mafhumot) tushunchalar shakllanishi uchun asosiy yo'l deb hisoblaydi. Uning ta'kidlashicha: "Faqat tahlilot va mafhumot vositasidagina ashyolar haqida muayyan tushunchalar hosil etish mumkin"[3.165].

Taftazoniy hissiy a'zolar va tashqi olam o'rtasidagi munosabatni uch bosqichga ajratadi, ular:

1. Tashqi jismlar va hissiy a'zolar munosabati.
2. Bu munosabatni ruhga ta'siri.
3. Aql bilan tushunish.

Bilish mutafakkirga ko'ra, hissoyotdan boshlanadi. Lekin bu qabul qilingan ma'lumotlar faqatgina bilishning dastlabki bosqichini anglatadi. Ularning qabul qilinishi maxsus hissiy quvvat orqali amalga oshiriladi. Har bir hissiy a'zolar jism yoki hodisa haqidagi turli ma'lumotlarni taqdim etadi[4.65].

Taftazoniy inson tanasida beshta hissiy a'zolar borligini va ularning har biri ma'lum bir hissiyot vazifasini bajarishini aytib o'tgan. Ibn Sino, Nasriddin Tusiylardan farqli ravishda faylasuf hissiy bilishni soddadan murakkabga qarab

amalga oshishini ilgari surgan, ya'ni teri hissidan ko'rishga qarab. Uning fikricha, butun tananing teri hissiyotida bir kuch bor bo'lib, u yoqimli bo'lgan narsalarni o'ziga tortadi va yoqimsizlarini o'zidan itaradi. "Tana hissini birinchi o'ringa qo'yib, mazmun jihatdan biz uni eng muhim hissiy a'zo demoqchimasmiz, u shunchaki kelajakdagi hayotni bir maromda borishi uchun eng muhim hissiyot turi bo'lib qoladi", deb yozadi Taftazoniy.

U ko'rish va his qilishni bir biriga mujassam bog'liq va to'ldiruvchi hissiyotlar, deb hisoblaydi. Biz biron bir jism yo hodisani ko'rib, uni his qilamiz, deydi.[4.66] Uningcha, boshqa hissiy a'zolar ham bir-biriga bog'liq. Ta'm bilish hissi inson tilining yuqori qismidagi asab tolalarida joylashgan bo'ladi va til biror narsaga tegishi bilan miyaga ma'lumot beradi.

Yana bir hissiyot turi - hid bilishdir. Bu hissiyot burinning eng yuqori qismida joylashgan bo'lib, havo va narsalarning hidini aniqlab turadi. Va yana ikki hissiy tur – ko'rish va eshitishdir. Mutafakkir bunday hissiyotlar hayvonlarda ham borligini hamda ba'zilari inson hissiyotlariga nisbatan kuchliroq ekanini ham asoslab beradi. Masalan: burgutlarda ko'rish, itlarda hid bilish sezgirroq. Biroq insonning yutug'i u hamma ma'lumotni birlashtirib, xotirasida saqlab qoladi. Va bilishning keyingi bosqichiga ko'tariladi. Hayvonlarda esa, bunday qobiliyat yo'q va ularda jismlarga bo'lgan munosabat ham yo'q.

Hissiy bilishni Taftazoniy tashqi bilim, deb ataydi. Ichki bilim esa, shu tashqi bilim asosida vujudga keladi. Ichki bilim, deb u idrok qilishni nazarda tutadi. Idrok qilish nafaqat hissiy bilimlardan olingan ma'lumotlarga tayanadi, balki tajribaga, xotirada saqlanib qolgan ma'lumotlar asosida ham amalga oshadi.

Taftazoniyga ko'ra, bilishninig navbatdagi bosqichi "tasavvur"dir. Ushbu bosqichda ega bo'lingan ma'lumotlarni qo'shish, umumlashtirish jarayoni bordir. "Ba'zi odamlar fikricha, biz sezgi a'zolari orqali hissiy bilimlarni idrok qilamiz, ya'ni dastlabki bilimlarni hissiy bilish vositasida olamiz. Lekin bunday fikr, bilish jarayonida inson hissiy sezgilarini ilgari surib, inson ruhiyati ahamiyatini to'la-to'kis bo'lmasada qisman inkor qiladi. Bunda hissiy va mavhum bilimlar ruh ishtirokisiz orttirilgan bo'ladi. Lekin haqiqat shundan iboratki, inson tashqi olamni anglashda ikki muhim kuchga egadir. Bu kuchning birinchisi hissiyot bo'lsa, keyingisi tafakkurdir"[4.66].

Taftazoniyning gnoseologik qarashlari "Tahzib ul-mantiq val-kalom" asari birinchi qismining kirishida, hamda ikkinchi qismida batafsilroq yoritib o'tilgan.

Gnoseologik masalalarni o'rganishda Taftazoniy ruhni o'simlik, hayvonotlar va gapiruvchilarga tasniflashdan boshlaydi. Taftazoniy fikricha, hayvonotlar va gapiruvchilar bitta bosqichgagina bir-birlaridan farq qiladilar. Gapiruvchi ruhi yuqoriroq hisoblanadi. Ruhlarni bunday bir biriga yaqin tasniflanishiga ularga

predmetlarnig tasvirlanishi sabab bo'lgan. Lekin quyida Taftazoniy inson ruhining kuchi juda yuqori ekanini ta'kidlayi, chunki, inson tashqi olamni hissiyot va tafakkur vositasida qabul qiladi.

Ruh va jism munosabatlarida Taftazoniy ta'limotida ikki xil qarashlarni kuzatishimiz mumkin. U ba'zi asarlarida ruhni ikkilamchi deb, ratsionallikni ilgari sursa, yana boshqa asarlarida buning aksini kuzatish mumkin. Shubxasiz Taftazoniy faqat Ibn Sino va Nasriddin Tusiylarning izidan borgan holda ruhni nomoddiy asos, deb hisoblagan. U bu haqda shunday yozadi: "Inson ruhi faqat o'zigagina o'xshashdir, uning mavjudligi hech narsa bilan mos tushmaydi, u faqat o'zining kuchiga (hissiyot va aqlga) tayanadi. U tanadan farqli ravishda narsa va hodisalarning cheksiz shakllarini qabul qilishi mumkin"[5.47].

Ruh doimo yuksak bo'lgan moddiy asoslardan mavhum holdagi fikrlarga intilib, ularni anglash uchun olg'a bosib boradi va ilohiy haqiqatga erishib, chin va yolg'onni farqlashga o'tadi[6.53].

Mutafakkirning ta'limotiga ko'ra, ruh abadiydir. Inson dunyoga kelishi bilan ruh uning ichiga kiradi va vafot etganidan so'ng ham mavjud bo'lishda davom etadi. Shuni ta'kidlash lozimki, yuqorida keltirilganidek, faylasuf ruhni juda chiroyli tasniflab, unga ta'rif bergan. Uning fikricha, faqatgina inson ruhi abadiy qoladi. Hayvon va o'simliklar ruhi esa, tanasi bilan birga nobud bo'ladi[7.53].

Agar Sa'duddin Taftazoniyning ruh va tafakkur munosabatlariga xulosa qiladigan bo'lsak, u inson tafakkurining mavhum kuchi, uning ruhiga ta'sir qilishini tushuntirishga harakat qilganini kuzatishimiz mumkin. Taftazoniy "Sharh al-maqosid" asarida shunday yozadi: "Albatta, inson mavjudligi uning ruhiga bog'liq bo'lsada, insonni boshqa mavjudotlardan farqlab turishda tafakkur ham muhim rol o'ynaydi, aynan tafakkurning sharofati bilan insonning ruhiy quvvati oshib boradi"[7.58]. Bundan shunday xulosa kelib chiqadiki, tafakkur ruhning mahsuli emas, balki ruh vositasida mavjud narsa va hodisalardan anglanilgan quvvatidir.

"Tahzib al-kalom" asarining "Ruhning quvvati" nomli bo'limida Taftazoniy shunday yozadi: "kuch (quvvat) – bu o'zgarishlar va jarayonlar bulog'idir, agar sen buni anglagan bo'lsang, bilginki, ruhiy quvvat ham idrok qilish va anglashda, ya'ni nazariy bilimni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega". Nazariy bilimni to'rtta bosqichi bor:

1. Moddiy (potensial) – tafakkur shakli bo'lmagan, lekin tasavvur qilish imkoniga ega bo'lgan bilim.
2. Tafakkur. Tajribaga asoslangan va jismlarni bir-biridan farqlovchi bilim.
3. Faol aql.
4. Orttirilgan bilim

Taftazoniy yuqorida keltirilgan bosqichlarni tan olgan holda amaliy bilimni nazariy bilimdan farqlab oladi va shunday yozadi:"Amaliy bilim inson tanasidagi hissiyotning ratsional manbai bo'lib, nazariy bilimdan sifatiy farqlanadi"

Taftazoniyning bu fikri undan oldin o'tgan faylasuflarning o'xshash fikrlaridan ajrtatib turadi, ayniqsa, Nasriddin Tusiyning qarashlaridan.

Ashyolar va hodisalar mavjudligi tufayli ular uyg'otgan his-tuyg'u shakllaridan bilim yuzaga keladi. Chunki hissiyot moddadan uning zaruriy sifatlari va aloqalari bilan birgalikda tashqi qiyofasinigina qabul qilib oladi. Shu sababdan mutafakkirning fikricha, hissiy tasavvurga ega bo'lish uchun moddaning bo'lishligi shartdir. Lekin aqliy va mantiqiy bilish esa, moddiy asosdan ancha uzoqlashgan bo'lib, hissiy bilimlarga qaraganda yuqoriroq bosqichda hosil bo'ladi.

Taftazoniy fikricha, mantiq tafakkurdagi xatoliklardan halos qiladigan vosita bo'lib, yangi bilimlar hosil qilish zaminidir[8.2]. U o'zining "Tahzib al-mantiq val-kalom" asarining kirish qismida shunday yozadi: "Mantiq fanini o'rganish barcha uchun muhim hisoblanadi, agarda kim to'g'ri fikr yuritishni hohlaganlar uchun albatta…- mening bu asarim tafakkur qilish jarayonida chalkashib qolmaslikni va to'g'ri xulosa qilishni hohlaganlar uchundir" [8.2].

Dunyoni bilish masalalariga doir nazariy savollarni ko'rib chiqish jarayonida Taftazoniy ularni ikki turga ajralishini guvohi bo'ldi: bevosita – ochiq oydin va nazariy, orttirilgan. Bevosita bilim hech qanday dalil-isbot talab etmaydi, chunki u ochiq-oydin jarayonda sodir bo'ladi va o'zlashtiriladi, iliqlik, namlik va h.k. kabilar. Nazariy bilimlarning chinligiga yetish uchun dalil va isbotlar talab qilinadi, chunki u butun olam va koinot sirlari kabi haqiqatlarni bilish uchun orttirilgan va bilvosita ma'lumotlarga tayanadi. Mavhum bo'lgan va bilvosita bilish mumkin bo'lgan masalalarga ma'lum bo'lgan ma'lumotlar asosida xulosa chiqariladi, agar mavhum va noaniq ma'lumotlarga tayaniladigan bo'lsa, noto'g'ri xulosa chiqishi mumkin[8.13]. Shuning uchun ham to'g'ri xulosa chiqarishda mantiq muhim ahamiyat kasb etadi.

Mantiqiy bilish shakllari ma'lum formalar asosida amalga oshiriladi, ular tasavvurot va tasdiqotdir. Biror ashyo yoki hodisani tasavvur etish va uning to'g'risida hukm chiqarishda asosiy o'rinni til bajaradi. Ong va uning belgisi nutq bir-biri bilan bevosita bog'langandir. U "Tahzib ul-mantiq" asarida Sunday deydi: "Biror ashyo yoki hodisani belgisi bo'lgan so'zlar, biror bir mazmun tufayligina qandaydir ma'no kasb etadi. So'zlar va ularning har xil turlarini tilshunoslik fani o'rganadi, mantiq esa, muayyan mazmunga aloqador munosabatdagi belgilar o'rnini aniqlovchi so'zlarni o'rganadi. Lekin hamma so'zlar ham shunchaki belgi vazifasini bajarmaydi va mantiq fanining predmeti bo'lib qolishi mumkin. Chunki barcha bilimlarni yetkazuvchi vosita bu so'zlar hisoblanadi". Bu fikrlar yunon falsafasi vakillarida uchramagan, balki arab mantiqshunoslari asarlarida kuzatiladi.

Taftazoniy ham huddi Ibn Sino va boshqa o'zidan oldin o'tgan faylasuflar kabi, so'zning terminologik ma'nosiga ahamiyat bergan(dalolat), ma'lum tushunchani anglatuvchi va ma'lum mazmun haqida dalolat beruvchi vositadir. Va ular uch turga bo'linadi:

- To'liq mos kelish belgilari yoki rozilik (dalolati mutobaqa):
- Matnning ma'lum qismini anglatuvchi belgilar, mazmun belgilari (dalolati tazomun):
- Boshlang'ich yoki muhim belgilar (dalolati intizom) [8.13].

Shunday qilib, Taftazoniy fikricha, mantiq fani mavhum mantiqiy ong bilan bog'langan bo'lib , tushuncha va hukmni ifodalovchi so'zlar va gaplarni tahlil etadi.

Aql quroli orqali ashyolarni aks ettiradigan tushunchalarni ta'riflab, Taftazoniy o'z oldiga shunday savol qo'yadi: tushunchalar qanday kelib chiqadilar va shakllanadilar? Taftazoniy aqlning tahliliy – xulosaviy qobiliyati (tahlilot) va shu'uriy (mafxumot) tushunchalar shakllanishi uchun asosiy yo'l, deb hisoblaydi. Uning ta'kidlashicha: "faqat tahlilot va mafhumot vositasidagina ashyolar haqida muayyan tushunchalar hosil etish mumkin".

Taftazoniy o'z falsafiy qarashlarida tabiat hodisalari o'rtasida sabab – oqibat munosabatlari mavjudligiga shubha qilmay, borliqning ana shunday munosabatlarini diqqat bilan tahlil etib, sabab va oqibatning muayyan turlarini ajratib ko'rsatadi. "Sabab – bu shunday narsaki, ashyoning mavjud bo'lishi unga bog'liqdir. Sabab ichki va tashqi ko'rinishlarga ega. Agar sababning muayyan belgilari oqibatiga ko'chib o'tsa, unda ichki sabab namoyon bo'ladi, agarda buning aksi bo'lsa, unda tashqi sabab o'zligini ko'rsatgan bo'ladi"[6.66].

XULOSA

Taftazoniyning ilmiy merosi uning Yaqin va O'rta Sharq xalqlari ijtimoiy-siyosiy tafakkuri tarixida ilg'or o'rin tutgan qadimgi yunon faylasuf va mantiqshunoslari maktabiga mansubligini ko'rsatadi. Ammo eramizdan oldingi ilmiy yutuqlar bilan chegaralanmasdan, IX-X asrdagi Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ijodiy yuksakliklariga tayangan holda uni rivojlantirgani va yangi g'oyalar bilan boyitganligi diqqatga sazovordir.

Xulosa qilib aytganda, Sa'duddin Taftazoniy Temur davridagi Samarqand ilmiy muhitida o'sha zamon olimlari bilan birgalikda samarali ijod etib, keyinchalik jahonshumul ahamiyat kasb etgan Ulug'bek maktabini vujudga kelishiga zamin hozirlagan mutafakkirlardan biri bo'lib tarixda qoldi. U Islom falsafasi bo'lgan kalomga mantiqiy xulosalarni tatbiq etib, uni kuchaytirdi va ilohiyotni ham jozibali fan sifatida rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Uning asarlari hozirda ham o'z ilmiy qimmatini yo'qotgani yo'q. Taftazoniyning ilmiy merosini o'rganish tafakkurimiz tarixini zarhal sahifalarga boyitish imkonini ochib beradi.

REFERENCES

1.Ibn Xojar al-Askaloniy Shahobiddin Ahmed, ad-Durer ul-Kamina, Dor ul-Kutubui-Hodisa, Qohira, ts.,V, 120; Ibn ul-Imad, a.g.e., VI, 320.
2.Qarang: Taqrib al-marom fi tahzib al-kalom. 2-qism, –B.65 (arab tilida, qo'lyozma).
3.Ma'naviyat yulduzlari. –B.165.
4.Takrib al-marom fi sharh taxzib al-kalom, 2-qism. B.65.
5.M.N.Boltayev: "Вопросы гносеологии и логики в произведениях Ибн Сины и его школы". B. 47.
6.Takrib al-marom fi sharh taxzib al-kalom, 2-qism. B.65. (qo'lyozma).
7. Sharx al-maqosid. B.53.
8. Sa'duddin Taftazoniy. Taxzib al-mantiq. B.2.

MAKTAB TA'LIMI JARAYINING OAV BILAN BOG'LIQLIGI

Pulatova Moxiniso Shuxrat qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi 24/1-guruh talabasi
pulatovamoxiniso286@gmail.com **+998935361322**
Ilmiy rahbar: **Miraxmedova Shoxida Nusratilloyevna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ommaviy axborot vositalari (keying o'rinlarda OAV deb yuritiladi) ning ta'lim jarayonidagi ahamiyati, OAVdan foydalanishning o'quvchilarga beradigan foydasi va zarari, OAV dan foydalanganda axborot madaniyatiga rioya qilish tartibi va talablari haqida mulohaza yuritiladi. XXI asr globallashuv sharoitida jamiyatning zamonaviy texnologiyalardan bo'lmish OAV dan foydalanishga bo'lgan ehtiyoji kundan kunga tez suratlarda oshib bormoqda. Xo'sh, bu qanchalik foyda keltirmoqda ? Haqiqatdan ham OAV kutilgan natijalarni bera olayaptimi? Maktab o'quvchilari OAV dan faqat to'g 'ri yo'lda foydalanadimi? Shu kabi ko'plab savollarga mazkur maqolada javob orqali javob berishga harakat qildik.

Kalit so'zlar: OAV, ta'lom tizimi, internet, axborot madaniyati, media, ijtimoiy tarmoq, vositalar, o'quv jarayoni, o'quvchi, pedagog, axborot.

Kirish. Bugungi axborot asrida boshqa sohalar singari ta'lim jarayonida ham ommaviy axborot vositalarining (OAV) o'rni va ahamiyati katta hisoblanadi. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, internet va zamonaviy kommunikatsiya vositalarining keng qo'llanilishi ta'lim jarayonlarini samarali tashkil etilishiga katta hissa qo'shmoqda.

Avvalo ommaviy axborot vositalari nima ekanligiga to'xtalib o'tsak .
Ommaviy axborot vositasi – ommaviy axborotni davriy tarqatishning doimiy nomga ega bo'lgan hamda bosma tarzda (gazetalar, jurnallar, axborotnomalar, byulletenlar va boshqalar) va (yoki) elektron tarzda (tele-, radio-, video-, kinoxronikal dasturlar, Internet jahon axborot tarmog'idagi veb-saytlar) uch oyda kamida bir marta nashr etiladigan yoki efirga beriladigan (bundan buyon matnda chiqariladigan deb yuritiladi), qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ro'yxatga olingan shakli hamda ommaviy axborotni davriy tarqatishning boshqa shakllaridir.

Ommaviy axborot vositasi mahsulotlari – davriy bosma nashr alohida sonining adadi yoki adadining bir qismi yoxud tele-, audio-, radio-, video-, kinoxronikal dasturlarning ommaviy axborotni davriy tarqatishning boshqa elektron tarzdagi alohida chiqarilishi, alohida nashri yoki tarmoq nashrining yangilanishi, shuningdek

Internet jahon axborot tarmog'ida joylashtirilgan ma'lumotlarning bosma nashri yoki qisman chop etiladigan qismi.

Axborot odamlar o'rtasida uzatiladigan ma'lumotlar hisoblanib, keyingi vaqtda ishlab chiqarishni rejalashtirish va boshqarish uchun, hamda yashash sharoitlarini, iqtisodiy taraqqiyot darajasini belgilashda katta ahamiyatga ega bo'lib qoldi. Axborot odamlar o'rtasida uzatiladigan ma`lumotlar hisoblanib, keyingi vaqtda ishlab chiqarishni rejalashtirish va boshqarish uchun, hamda yashash sharoitlarini, iqtisodiy taraqqiyot darajasini belgilashda katta ahamiyatga ega bo'lib qoldi.

Axborot (lotincha informātiō "biror narsani aniqlashtirish, ifodalash, tushunchasi" - ma'lumot" shakl berish, o'rgatish, o'ylash, tasavvur qilish") - taqdim etish ma'nolarini anglatadi. Axborotlashtirish bilimlarni ijtimoiylashtirish, uni jamoat mulkiga aylantirishning eng muhim usuli hisoblanadi.

OAV ta'lim boshqaruvida axborot tarqatish va ma'lumot olish jarayonlarini osonlashtiradi. O'qituvchi-pedagog va o'quvchilarning ota-onalari o'rtasidagi muloqotda axborot vositalari muhim vosita sifatida xizmat. Albatta, ta'lim samaradorligini oshirishda ona-ona bilan sheriklikda ishlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Internet orqali elektron pochta, ijtimoiy tarmoqlar va ta'lim portallari orqali tezkor va ishonchli ma'lumotlar almashinuvi ta'minlanadi. Bu esa ta'lim jarayonining ochiqligi va shaffoligini oshirishga yetarli darajada hissa qo'shadi.

O'quv jarayonining ma'nosi juda aniq - bilim, ko'nikma, malaka va usullarni o'zlashtirish. Asosan, bu axborot jarayoni va shuning uchun uni aniq fanlar, xususan, axborot nazariyasi nuqtai nazaridan rasmiylashtirish va tavsiflash mumkin. Ta'limning ob'ektiv haqiqati va shuning uchun uning kontseptsiyasi unchalik aniq emas, shuning uchun ularning mazmunini biroz noaniq va hatto o'zboshimchalik bilan talqin qilish mumkin emas. Shu sababli, pedagogik faoliyatda va ta'lim haqiqatida ta'limning roli haqida amaliy noaniqlik mavjud bo'lib, u umuman ta'lim jarayonida o'ynaydi. O'zining ekstremal ifodasida, bu noaniqlik ta'limning faqat axborot komponentiga qisqarishiga olib keladi. Ta'lim jarayonida axborot savodxonligi inson hayotida katta rol o'ynaydi. Ular "shaxsga o'zining ijtimoiy rollari -fuqaro va oila boshlig'i, butun jamiyat vakili va ma'lum bir hududda yashovchi shaxs sifatida murojaat qiladi. Ommaviy axborot vositalarining mazmuni shaxsning jamiyat va uning quyi tizimlari bilan munosabatlarining barcha tomonlarini, shaxs tarkibiga kiradigan ijtimoiy munosabatlarning barcha sohalarini qamrab oladi. Ommaviy axborot vositalari deganda, odatda, ommaviy miqyosda axborotni to'plash, qayta ishlash va tarqatishni ta'minlaydigan ijtimoiy institutlar tushuniladi. Ommaviy axborot son jihatidan katta, odatda geografik jihatdan tarqoq auditoriya uchun mo'ljallangan bo'lib, tarqalish tezligi va muntazamligi, deyarli bir

vaqtning o'zida iste'mol qilinishi, vositachilik, ma'lum darajada stereotip xarakteri bilan ajralib turadi.

Amerikalik nazariyotchilar va matbuot tarixchilari ommaviy axborot vositalarini tavsiflovchi to'rtta nazariyani ajratib ko'rsatishadi, ularning har biri o'ziga xos maqsadga ega.

. • Birinchidan, bu avtoritar nazariya bo'lib, uning maqsadi amaldagi hukumat siyosatini saqlab qolish va amalga oshirish, shuningdek, davlatga xizmat qilishdir.

• Ikkinchidan, libertar nazariya. Uning maqsadi – ma'lumot berish, ko'ngil ochish va sotish, lekin asosan haqiqatni topishga yordam berish va hukumatni nazorat qilish.

• Uchinchidan, bu ijtimoiy mas'uliyat nazariyasi bo'lib, uning maqsadi ma'lumot berish, ko'ngil ochish va sotish, lekin asosan konfliktni muhokama qilish darajasiga o'tkazishdir.

• To'rtinchi nazariya esa sotsialistikdir. Uning maqsadi sotsialistik tuzumning, xususan, diktaturaning muvaffaqiyati va saqlanishiga hissa qo'shishdir.

Bugungi kunda ta'lim va ommaviy axborot vositalarining ooaro ta'siri muammolari faylasuflar, psixologlar, o'qituvchilar, jurnalistlar va sotsiologlar tomonidan olib boriladigan fanlararo tadqiqot sohasidir. Zamonaviy ommaviy axborot vositalarining auditoriyaning axborot madaniyatini shakllantirish jarayonlariga, yosh talabalarning ijtimoiylashuviga, yosh avlodning ijtimoiy moslashuviga hissa qo'shadigan bilimlarni oqilona tanlash ko'nikmalarini rivojlantirishga ta'sir qilish mexanizmlari. zamonaviy dunyoda doimiy o'zgarib turadigan hayot sharoitlari hali aniqlanmagan.

Umumiy ta'lim maktablaridagi ta'lim jarayonida axborot texnologiyalari vositasida o'qituvchi va o'quvchilar oldida quyidagi imkoniyatlar ochiladi, xususan:

· axborot yig'ishning yangi usullarini va ularni qo'llashni bilib oladilar;

·bolalarning fikrlash doirasi kengayadi, bilim olishga qiziqishlari ortadi;

· mustaqil ishlashning roli ortadi, samaradorligi yaxshilanadi;

· bolani aqliy jihatdan rivojlantirishga, hissiy-estetik doirasini kengaytirishga, ijobiy qobiliyatlarini o'stirishga yordam beradi. Kompyuter va axborot texnologiyalaridan foydalanib, ta'lim sohasida, o'quv faoliyatida va o'quvchilar ijodiy tafakkurini rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratiladi. Axborot texnologiyalari ta'limni amalga oshish jarayonida hayot bilan uyg'unlashtirishga imkon beradi.

Ommaviy axborot vositalari yoshlar hayotidagi katta ta'sirga ega kuchdir. Musiqa, televizor, video o'yinlar, jurnallar va boshqa ommaviy axborot vositalari dunyoni qanday ko'rishimizga kuchli ta'sir ko'rsatadi, bu ta'sir ko'pincha bolalik davridan boshlanadi. Masalan, noto'g'i ma'lumot va manipulyatsiya, psixologik ta'sir, vaqtni behuda sarflash, fikrlar xilma-xilligi kamayishi va h.k.

O'z navbatida, OAV ning bir muncha foydalari qatorida, ayrim kamchilik va zararli tomonlari ham yo'q emas. Masalan, noto'g'ri ma'lumot va manipulyatsiya, psixologik ta'si, vaqtni behuda sarflash, fikrlar xilma-xilligi kamayishi va h.k.

Ommaviy axborot vositalarini iste'molchilar tanqidiy tahlil qila olishlari uchun ularda media savodxonlik ko'nikmalari va odatlarini bolalikdan rivojlantirish kerak bo'ladi. Bu ko'nikmalarga ommaviy axborot vositalariga bazaviy darajada kirish, uni muayyan tushunchalar asosida tanqidiy tahlil qilish, shu tahlil asosida baholash va nihoyat, ommaviy axborot vositalarini o'zi ishlab chiqarish kiradi. Media savodxonligi ko'nikmalarini o'rganishning ushbu jarayoni media ta'lim deb ataladi.

"Axborot savodxonligi" ("Information literacy") iborasi, dastlab, 1974 yilda AQSH Dasturiy ta'minot va axborot sanoati assotsiatsiyasining Prezidenti Pol Zurkovskiy tomonidan kutubxonalar va informatika bo'yicha milliy komissiya nomidan yozilgan hisobotda qo'llanilgan. Zurkovski ushbu iborani axborot bo'yicha savodli, o'z muammolarini hal qilishda birlamchi manbalardan tashqari, keng ko'lamli axborot vositalaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lgan kishilarga nisbatan, ularning muayyan texnikasi va ko'nikmalariga nisbatan ishlatgan.

AV dan foydalanishga ehtiyoji bor kishi albatta axborot savodidan ma'lum darajada xabardor bo'lishi lozim. Chunki, hozirgi kunda internet tarmog'ida ko'plab tahdidlar mavjud bo'lib, ular kishi ongiga osonlik bilan ta'sir o'tkazmoqda.

Xulosa. Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan shunday hulosaga kelish mumkinki, OAV vositalaridan foydalanish ta'lim jarayonida ko'plab qulayliklarni yaratadi, o'quvchilarning ta'limni ozlashtirish jarayoninlarini osonlashtiradi. Albatta tangani ikki tomoni bo'lganidek, OAV dan foydalanishda ham ma'lum nuqsonlar mavjud. Bunday nuqsonli oqibatlarni oldini olish albatta o'quvchida mediasavodxonlik ma'lum darajada rivojlamngan bo'lmog'i lozim. Aks holda OAV foydalanuvchisi o'zi bilmagan holda ijtimoiy tarmoqlar tuzog'iga tushib qolishi mumkin. Bu esa nafaqat bir kishiga, balki jamiyat rivojiga katta zarar keltirishi mumkin.

REFERENCES

1. B.C Abdullayeva, Y. bro'ziyev, K..ismoilova,, mediasavodxonlik va axborot madaniyati" darslik . toshkent 2024. 1.1(8-9), 2.3 (45,48-49)
2. ommaviy axborot vositaalari to'g'risidagi qonun (yangi tahriri)
3. https://talqinvatadqiqotlar.uz

QADIMGI ERON VA TURON FALSAFASIDA INSON TASVIRI

Zuhra Jo'rayeva Jalol qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Tarix yo'nalishi 2-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: ***t.f.n., professor Y.X.Gaffarov***
jurayevazuhra2303@gmail.com

Annotatsiya: Qadimgi Eron va Turon falsafasi insonni olamning markaziy qismi sifatida tasvirlaydi. Mazkur falsafiy qarashlar Zardushtiylik, Moniylik va boshqa diniy-falsafiy oqimlarda o'z ifodasini topgan. Eronda inson axloqiy va diniy mukammallikka intiluvchi mavjudot sifatida ko'rilgan bo'lsa, Turon falsafasida inson tabiat va jamiyat bilan uyg'unlikda yashovchi jonzot sifatida talqin qilingan. Ushbu maqolada qadimgi manbalar va falsafiy qarashlar tahlil qilinib, inson haqidagi tasavvurlar o'rganiladi.

Kalit so'zlar: "Avesto", "Gat", "Yasna", "Videvdat», "Yasht»" "Visparad" Qadimgi Eron, Turon, Zardushtiylik, Moneylik, axloq, diniy qarashlar, tabiiy uyg'unlik.

Аннотация: Древнеиранская и туранская философия рассматривает человека как центральную часть мироздания. Эти философские взгляды нашли своё выражение в зороастризме, манихействе и других религиозно-философских учениях. В Иране человек воспринимался как существо, стремящиеся к нравственному и духовному совершенству, тогда как в Туране он описывался как живое существо, живущее в гармонии с природой и обществом. В данной статье анализируются древние источники и философские представления о человеке.

Ключевые слова: Древний Иран, Туран, философия, образ человека, зороастризм, манихейство, нравственность, религиозные взгляды, природная гармония.

Annotation: Ancient Iranian and Turanian philosophy portrays the human being as the central element of the universe. These philosophical perspectives are reflected in Zoroastrianism, Manichaeism, and other religious-philosophical doctrines. In Iran, humans were seen as beings striving for moral and spiritual perfection, while in Turan, they were viewed as living creatures in harmony with nature and society. This article analyzes ancient sources and philosophical concepts concerning the human image.

Keywords: Ancient Iran, Turan, philosophy, human image, Zoroastrianism, Manichaeism, morality, religious views, natural harmony.

Qadimgi Eron va Turon falsafasida inson tasviri — bu nafaqat madaniy va diniy jihatlarni o'z ichiga olgan, balki ular orasidagi falsafiy qarashlarni ham o'rganish imkoniyatini beradi. Insonning mohiyati, uning xulq-atvori va jamiyatdagi o'rni haqida fikrlar, qadimgi falsafalar va diniy tizimlarda muhim o'rin tutgan. Eron va Turon hududlaridagi qadimiy madaniyatlarda inson tasviri o'ziga xos bo'lib, ko'plab falsafiy, diniy va etik tushunchalar bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu maqolada qadimgi Eron va Turon falsafasida insonning tasviri va uning jamiyatdagi o'rni haqida to'xtalib o'tamiz.

Inson to'g'risidagi qarashlami eramizdan awalgi VII—VI asrlarda O'rta va Yaqin Sharq mamlakatlari, xususan, Eron va Turonda keng tarqalgan mifologik-diniy, diniy-falsafiy ta'limotlarda yaqqol ko'rish mumkin. Ana shunday ta'limotlardan biri Zardushtiylik edi. Zardushtiylik ta'limotiga Turon zaminning Xorazm o'lkasi qishloqlaridan birida tavallud topgan, o'z zamonasining yirik qomusiy olimi, shoir Zardusht-Spitamon asos slogan U yoshligidan bilimga, ilmga chanqoqligi bilan tengdoshlardan ajralib turar edi. Yetti yoshidan o'n besh yoshigacha zamonasining bilimdonlaridan biri hisoblangan Barzin Kurasdan saboq oldi. Tabiatshunoslik, jamiyatshunoslik, madaniyatshunoslik, dinshunoslikka oid bilimlami qunt bilan o'rgandi. Ayniqsa, Kalomi Bade, notiqlik san'atini, pahlavonlik, chavandozlik sirlarini bilib oldi. Sarkardalik, jang qilish malakalarini uzluksiz takomillashtirib bordi.

Zardusht xalq og'zaki ijodi, urf-odatlari, rasm-rusumlarini o'rganib, axloq-odobga doir fikr-mulohazalarini jamlab, yagona to'plam holiga keltirdi. fOning diniy-falsafiy qarashlari "Avesto"ning qadimiy qismi "Gat" (she'riy madhiya) larda bayon qilingan Zardushtiylik ta'limotining asosiy qoidalari uning muqaddas kitobi "Avesto"da bayon etilgan. "Avesto" bir kunda yoki bir yilda vujudga kelgan emas, balk asrlar davomida to'ldirib, boyitib borilgan. Ilmiy manbalarda qayd etilishicha "Avesto" eramizdan awalgi VII-VI asrlardan tortib, milodning III-IV asrlarigacha bo'lgan barcha o'zgarishlami o'zida qamrab olgan. "Avesto" iborasi "asos", "asosiy matn" degan ma'noni bildiradL, Zardushtiylikning o'ta noyob to'plami «Avesto» 21 kitobdan iborat bo'lib, Abu Rayhon Beruniy "Osorulboqiya..." («Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar») kitobida va Abulqosim Firdavsiy o'zining "Shohnoma" asarida Zardushtning 1200 bobdan iborat pand-u nasihatlari, yakka xudolikka asoslangan Zardushtiylik ta'limotining asosiy qoidalari bayon qilingan edi. "Avesto"dagi 21 kitobning: birinchi yettitasi xudolarga, koinotning paydo bo'lishi va insoniyat tarixiga doir; keyingi yetti kitob ibodat masalalari, diniy dasturlar, odamlaming turmush tarzi haqida; oxirgi yetti kitobda tibbiyot, astronomiya muammolariga bag'ishlangan edi [1, 63-b].

Eron va Turonni Aleksandr Makedonskiy zabt etgach 1200 qoramol terisiga tillo bilan bitilgan ushbu nodir to'plamni Yunonistonga olib ketadi2. Aleksandr Makedonskiy "Avesto"ning tib, astronomiyaga oid qismlarini yunon tiliga taijima qildirgan, qolgan qismlarini esa yondirib yuborgan. Bunday nodir kitobni yoqtirib yuborishdan maqsad o'sha zamonda Eron va Turon xalqlari dunyoqarashida mustahkam o'mashib olgan zardushtiylik ta'limotini yo'qotib yuborishga qaratilgan edi. Zamonlar o'tishi bilan Eron va Turon xalqlari o'zlarining qalblaridan mustahkam o'rin egallagan "Avesto"ni tiklashga kirishdilar. Yodnomaning parokanda qismlarini to'plashda, zardushtiylik qoidalarini saqlab qolishda Eron va Turon shohlari: Gushtasp, Baloshi Ashkoniy, Ardasher Bobakon, Shopuri Ardasher, Shopur ikkinchi, Xusrav Anushervonlar fidoyilik qildilar [2]

Sosoniylar sulolasi hukmronlik qilgan zamonlarda (milodning III—IV asrlari) "Avesto" qayta tiklangan, yangi ko'rinishda namoyon boidi. Zardushtiylik Sosoniylar imperiyasining rasmiy dini darajasiga ko'tarildi. Afsuski, Yodnomaning tiklangan nusxalari ham, milodning VII—VIII asrlarida, Eron va Turon mamlakatlariga islom dini kirib kelishi bilan yo'q qilib tashlandi. Shunday bo'lishiga qaramasdan, o'sha buyuk madaniy merosning to'rt kitobi: "Yasna", "Videvdat», "Yasht»" "Visparad" qayta tiklandi va bizning zamonamizga yetib keldi. Bu kitoblar o'z mazmuniga ko'ra turli vazifalarni bajargan. Jumladan: "Yasna" (Yosin), 17 bobdan iborat bo'lib, turli duolar va bashoratlar yig'indisidan tashkil topgan. Shuningdek, unda "Avesto»ning eng qadimiy qismi «Got" lar ham o'rin olgan. "Got"lardagi asosiy g'oya: "ezgu fikr, ezgu kalom, ezgu amal" birligini ta'minlashga qaratilgan bo'lsa, "Videvdat" 22 bobdan iborat bo'lib, butun olamning yaratuvchisi Ahura Mazdaning dushmanlari bo'lgan yovuz devlar, ins-u jinslarga qarshi kurash olib borishga mo'ljallangan qonun-qoidalar, turli gunohlardan poklanish marosimlari, saxovatli bo'lishga qaratilgan rasm-rasumlar (chunonchi, o'likni yerga ko'mish, yolg'on va'da bergan kishini jazolash, ayollarga bo'lgan munosabat, it boqish haqidagi qoidalar) to'plamidir. «Yasht» turli ruhlar sha'niga aytilgan, kuylanishi savob hisoblangan qo'shiqlar (gimnlar) to'plami (24 bobdan iborat) bo'lsa, "Visparad" olamni bilishga doir pand-u nasihatlar, unga hukmronlik qilishga qaratilgan hamd-u sanolar to'plamidan iborat. Zardushtiylik shakllanib, undagi asosiy g'oyalar kishilar qalbidan mustahkam o'rin egallay borishi bilan, uning muqaddas kitobi «"vesto"da bayon qilingan olam va odam munosabatlarini sharhlashga intilish ham o'sib bordi. "Avesto" qoidalarini sharhlashga bag'ishlangan risolalar paydo bo'la boshladi [3, 38-B]. Zardushtiylik qoidalariga ko'ra, insonning barkamolligini belgilashda, uning nafaqat tashqi qiyofasi, balki m a'naviy dunyosi ham hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Shuning uchun ham Ahura Mazda tanalaringizga nisbatan qalbingiz haqida ko'proq qayg'uring, chunki ma'naviy dunyongiz qancha musaffo bo'lsa, moddiy

turmushingiz ham farovon bo'lib boraveradi, deb tushuntiradi. Eramizning V—VI asrlarida Yaqin va Olrta Sharq mamlakatlarida keng tarqalgan Mazdakiylik diniy-falsafiy ta'limotida ham inson to'g'risidagi fikr-mulohazalar bisyor edi. Mazdakiylik ta'limotidagi inson to'g'risidagi qarashlar moniychilik ta'siri ostida shakllandi. Ushbu ta'limotning asoschisi Mazdak ibn Hamadon (470—529) edi. Zardusht ta'limotining asosida yakkaxudolik yotgan bo'lsa, Mazdak ta'limoti ko'pxudolikka asoslangan edi [4, 55-b]. Zardushtiylik ta'limotida bayon qilingan inson va insonparvarlik haqidagi g'oyalar Moniy, Mazdak qarashlarida davom ettirildi. Moniy ta'limoti Eron va Turonda Sosoniylar hukmronlik qilgan zamonlarga to'g'ri keldi. Sosoniylar zardushtiylik diniga sig'inar edilar. Moniyning ba'zi fikr-mulohazalari (masalan, hayvonlar go'shtini tanawul qilmaslik g'oyasi) esa zardushtiylik qoidalariga zid edi. Shuning uchun ham Sosoniy hukmdorlar Moniy ta'limotini targ'ibot va tashviqot qilishni man etdilar [5, 135-139-b]. Ushbu ta'limotlarda ona Vatanga muhabbat, kattalarga hurmat, kichikka g'amxo'rlik, ayniqsa, yoshlar tarbiyasida kattalarning shaxsiy o'rnak ko'rsatishi kabi insonparvarlik g'oyalari olg'a suriladi. Odamlami ezgulikka, yaxshilikka undadi, tinchlik, osoyishtalik, halol mehnat har tomonlama ulugMandi. Bu esa o'z navbatida zardushtiylik, moniylik, mazdakiylik ta'limotlari qadimgi Eron va Turon jahon sivilizatsiyasining yirik markazlaridan biri ekanligidan dalolat beradi.

Xulosa qilib aytganda Qadimgi Eron va Turon falsafasida inson tasviri murakkab va ko'p qirralidir. Zardushtiylik va Moniylik kabi diniy-falsafiy oqimlar orqali insonning axloqiy yetuklikka intilishi, ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurashdagi roli, shuningdek, tabiat bilan uyg'un yashash zarurati ilgari surilgan. Turoniy qarashlarda esa inson faqat diniy emas, balki ijtimoiy va tabiiy muhit bilan o'zaro bog'liq holda talqin qilinadi. Bu yondashuvlar o'z davrining madaniy, diniy va falsafiy tafakkurida muhim o'rin tutgan va bugungi kunda ham inson mohiyatini anglashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Dinshunoslik asoslari: O'quv qo'llanmasi. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2007. – 211bet
2. Ma'rifat, 2003-yiI 18-yanvar. 2 Ilmiy, ilmiy-ommabop adabiyotlarda: «Videvdat» - «Videvdot», «Visparad» esa — «Vispart», «Visparat», «Visparaxt» deb yozilmoqda.
3. Mahmudov T. "Avesto" haqida. Toshkent, 2000, 19-bet. 2 Abu Rayhon Beruniy. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. Tanlangan asarlar. Birinchi jild. Toshkent, 1968, 38-bet.
4. Inson falsafasi: Inson to'g'risidagi falsafaiy fikrlar taraqqiyoti/ A.Choriyev; (Mas'ul muharrir Q. Nazarov); O'zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,

O'zbekiston Faylasuflari milliy jamiyati, O'z FA I.M.Mo'minov nomidagi falsafa va huquq in-ti. —T.: 0 'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2007- 416 b.
5. A., Is'hoqov M., Otaxojayev A., Sodiqov Q. Qadimgi yozma yodgorliklar. Toshkent, 2000, 135—139-betlar.

MUTAFAKKIRLAR ILMIY MEROSIDA TASAVVUF TA'LIMOTINING TALQINI

Qadirboyeva Kumush Jasur qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabasi
Nurmonov Sherzod Jo'ra o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada tasavvuf ta'limotining mutafakkirlar ilmiy merosida qanday talqin qilingani tahlil etiladi. Tasavvufning asosiy tamoyillari, uning axloqiy va ruhiy tarbiya jarayonidagi o'rni ko'rib chiqiladi. Shuningdek, buyuk allomalar – Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Jaloliddin Rumi va Alisher Navoiy kabi mutafakkirlarning ilmiy qarashlarida tasavvuf qanday yoritilgani haqida fikr yuritiladi. Maqola pedagogika universiteti talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, tasavvuf ta'limotining ta'lim-tarbiyadagi ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Tasavvuf, mutafakkirlar, ilmiy meros, ruhiy tarbiya, ma'naviyat, axloqiy yetuklik, ta'lim, pedagogika.

ANNOTATION

This article analyzes how the doctrine of Sufism is interpreted in the scientific heritage of thinkers. The main principles of Sufism, its role in the process of moral and spiritual education are considered. It also considers how Sufism is reflected in the scientific views of such great scholars as Ahmad Yassavi, Bahauddin Naqshband, Jalaluddin Rumi and Alisher Navoi. The article is intended for students of pedagogical universities and reveals the importance of the doctrine of Sufism in education.

Keywords:Sufism, thinkers, scientific heritage, spiritual education, spirituality, moral maturity, education, pedagogy.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется, как суфизм трактовался в научном наследии мыслителей. Рассмотрены основные принципы суфизма, его место в процессе нравственного и духовного воспитания. Также обсуждается, как суфизм освещается в научных взглядах таких мыслителей, как Ахмед Яссави, Бахауддин Накшбанд, Джалалуддин Руми и Алишер Навои. Статья предназначена для студентов педагогического университета и раскрывает значение суфизма в образовании.

Ключевые слова:Суфизм, мыслители, научное наследие, духовное образование, духовность, нравственная зрелость, образование, педагогика.

KIRISH

Tasavvuf – insonning ruhiy kamolotga erishishi, axloqiy yetuklik sari intilishi va ilohiy haqiqatni anglash yo'li sifatida shakllangan ta'limotdir. Bu ta'limot asrlar davomida Sharq mutafakkirlarining ilmiy qarashlarida alohida o'rin egallagan. Tasavvuf faqat diniy yo'nalish emas, balki inson ma'naviy hayotining ajralmas qismi bo'lib, u axloqiy poklanish, sabr, kamtarlik va insoniylik tamoyillarini o'z ichiga oladi.

Tasavvufning asosiy maqsadi insonni komillikka yetkazishdan iborat. Bu yo'lda ko'plab buyuk mutafakkirlar o'z ilmiy merosida tasavvufga oid fikrlar bildirganlar. Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Jaloliddin Rumi va Alisher Navoiy kabi allomalar tasavvuf falsafasini o'z asarlarida yoritib, uning inson tarbiyasidagi o'rnini ko'rsatganlar. Masalan, Ahmad Yassaviyning hikmatlarida tasavvufiy poklanish, axloqiy kamolotga yetishish va haqiqiy iymonni anglash g'oyalari ilgari suriladi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida tasavvufning tarbiyaviy ahamiyati katta ahamiyatga ega. Pedagoglar bolalarni nafaqat ilm-fan bilan tanishtirish, balki ularni axloqiy jihatdan yetuk shaxs sifatida tarbiyalash mas'uliyatini ham zimmasiga oladilar. Tasavvuf ta'limoti esa insonning o'zini anglash, ichki dunyosini rivojlantirish va jamiyatda adolatli shaxs bo'lishiga ko'maklashadi. Shu bois, tasavvufning mutafakkirlar ilmiy merosidagi talqini ham ta'lim jarayonida alohida o'rganilishi lozim.

ASOSIY QISM

Tasavvufning asosiy tamoyillari va uning ilmiy merosdagi o'rni

Tasavvuf insonning o'zini ruhiy tarbiyalash, axloqiy poklanish va ilohiy haqiqatga yaqinlashish jarayoni sifatida shakllangan ta'limotdir. Uning asosiy tamoyillari sabr, qanoat, kamtarlik, halollik va mehr-oqibat kabi fazilatlarga asoslanadi. Ko'plab Sharq mutafakkirlari tasavvufni inson kamolotining muhim qismi sifatida ko'rib, o'z asarlarida unga katta e'tibor qaratganlar.

Tasavvufiy g'oyalarning ilmiy merosda yoritilishi, asosan, axloqiy yetuklik va ruhiy poklanish tamoyillariga bog'liq. Buyuk allomalar inson qalbini tarbiyalash orqali jamiyatni isloh qilish mumkin deb hisoblashgan. Shu sababli, ularning ilmiy asarlarida tasavvufiy qarashlar juda keng yoritilgan.

Ahmad Yassaviy va tasavvufiy tarbiya

Ahmad Yassaviy Markaziy Osiyodagi tasavvuf maktabining asoschilaridan biri bo'lib, uning hikmatlari insoniylik, halollik, kamtarlik va axloqiy poklik g'oyalariga asoslangan. U inson qalbini poklash va ilohiy haqiqatni anglash yo'lida murshidning (ustozning) o'rnini alohida ta'kidlagan. Ahmad Yassaviyning hikmatlarida komil

inson bo'lish uchun kishining o'z nafsini yengishi va adolat bilan yashashi lozimligi haqida fikrlar ilgari surilgan.

Bahouddin Naqshband va tasavvuf falsafasi

Bahouddin Naqshband tomonidan asos solingan Naqshbandiya tariqati tasavvufning eng ta'sirli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Uning "Dil ba yoru, dast ba kor" (Yurak Olloh bilan, qo'l ish bilan band bo'lsin) shiori tasavvufiy hayotning asosiy mezonlaridan biri sifatida qabul qilingan. Bu g'oya kishini nafaqat ruhiy kamolotga, balki mehnatsevarlik va halol yashash tamoyillariga undaydi. Uning ta'limoti tasavvufiy tarbiyaning jamiyat hayotidagi o'rnini yanada mustahkamladi.

Jaloliddin Rumi va ilohiy muhabbat g'oyasi

Jaloliddin Rumi tasavvufning eng chuqur falsafiy talqinini bergan mutafakkirlardan biridir. Uning asarlarida ilohiy muhabbat, inson qalbining poklanishi va haqiqatni anglash kabi mavzular asosiy o'rin tutadi. Uning mashhur "Masnaviy" asari inson qalbining poklanishi, sabr va muhabbat orqali komillikka erishish haqidagi hikmatlarga boydir. Rumi inson qalbining Ollohga bo'lgan muhabbati orqali najot topishini ta'kidlaydi va tasavvufiy g'oyalarning mohiyatini ochib beradi.

Alisher Navoiy va tasavvufiy qarashlar

Alisher Navoiy o'z ijodida tasavvuf ta'limotiga keng o'rin bergan. Uning asarlarida tasavvufiy axloq, odob va insoniylik tushunchalari keng yoritilgan. Ayniqsa, "Lison ut-Tayr" asarida tasavvufiy yo'lga kirgan insonning ilohiy haqiqat sari intilishi tasvirlangan. Navoiy tasavvuf orqali inson qalbini poklash, jamiyatda ezgulik va adolatni mustahkamlash g'oyalarini ilgari surgan.

Tasavvufning ta'lim va tarbiyadagi ahamiyati

Bugungi ta'lim jarayonida tasavvuf ta'limotining o'rni juda katta. U yosh avlodga axloqiy fazilatlarni singdirish, ma'naviy yetuklikka yo'naltirish va jamiyatda adolatli shaxs bo'lishga undash vositasi bo'lib xizmat qiladi. Pedagoglar tasavvufiy g'oyalar orqali o'quvchilarga sabr, qanoat, kamtarlik va halollik kabi insoniy fazilatlarni singdirishlari mumkin.

XULOSA

Mutafakkirlar ilmiy merosida tasavvuf ta'limoti muhim o'rin egallab kelgan. Tasavvuf inson ruhiy kamolotining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u axloqiy poklanish, ichki dunyoni anglash va ilohiy haqiqat sari intilish tamoyillariga asoslanadi. Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Jaloliddin Rumi va Alisher Navoiy kabi allomalar tasavvufiy g'oyalarni rivojlantirishda va uni ilmiy meros sifatida qoldirishda beqiyos hissa qo'shganlar.

Ahmad Yassaviy tasavvufni inson axloqini shakllantirish va nafs tarbiyasiga yo'naltirish yo'li sifatida ko'rsatgan. Uning hikmatlarida kamtarlik, halollik, insoniylik va sabr-toqat kabi fazilatlar targ'ib qilinadi. Bahouddin Naqshband esa tasavvuf va mehnatsevarlikni birlashtirib, inson yuragi Ollohga bog'liq bo'lishi bilan birga, dunyoviy ishlarda ham halollik bilan mehnat qilish kerakligini ta'kidlagan.
Jaloliddin Rumi esa tasavvufni muhabbat va ruhiy poklanish falsafasi sifatida ko'rib, inson qalbi ilohiy haqiqat sari intilishi kerakligini uqtirgan. Alisher Navoiy esa o'z asarlarida tasavvufiy g'oyalarni chuqur tahlil qilgan holda, insoniy komillikka erishish yo'llarini ko'rsatgan.

Bugungi kunda ta'lim tizimida tasavvuf ta'limoti ahamiyatini yana-da oshirish lozim. Chunki tasavvuf faqat diniy yo'nalish emas, balki insoniy fazilatlarni shakllantirish vositasi hamdir. O'quvchilarga axloqiy tarbiya berishda, ularning ichki dunyosini boyitishda va jamiyatda o'z o'rnini topishida tasavvufning o'rni beqiyosdir. Shu sababli, pedagoglar tasavvufiy g'oyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etish orqali yosh avlodni ma'naviy yetuk shaxs sifatida tarbiyalashga e'tibor qaratishlari zarur.

Umuman olganda, tasavvuf insonni komillikka yetaklaydigan, axloqiy va ruhiy poklanishga xizmat qiladigan yuksak ta'limotdir. Buyuk mutafakkirlar ilmiy merosida tasavvuf ta'limotining chuqur talqin etilgani uning nafaqat o'tmishda, balki bugungi kunda ham dolzarb ekanini ko'rsatadi.

REFERENCES

1. Al-Farabi. "City of Virtuous People". – Tashkent: Fan, 1993.
2. Ibn Sina. "Wisdom". – Tashkent: Ma'naviyat, 2001.
3. Ahmad Yassavi. "Wisdom". – Tashkent: Gafur Ghulam Publishing House, 1992.
4. Jalaluddin Rumi. "Masnavi". – Tashkent: Uzbekistan, 2005.
5. Bahauddin Naqshband. "Tariqat Risolasi". – Bukhara: Nasr, 2010.

QADRIYAT NAZARIYASINING SHAKLLANISH TARIXI

Jo'rayeva Shodiya Ganji qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Jismoniy madaniyat fakulteti, XQS yo'nalishi 23/1 guruh talabalari
Xo'jaqulova Xandona Nodir qizi
Ilmiy rahbar:Umarova Shaxlo Baxtiyorovna
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar "kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada qadriyat nazariyasining shakllanish tarixi, ularning rivojlanish bosqichlari va zamonaviy jamiyatdagi o'rni tahlil qilinadi. Qadriyat tushunchasining falsafiy, psixologik va ijtimoiy asoslari, qadriyatlar evolyutsiyasi hamda ularni o'rganishda qo'llanilgan asosiy nazariy yondashuvlar yoritiladi.

Kalit so'zlar: Qadriyat, qadriyatlar tizimi, qadriyat nazariyasi, sotsiologiya, psixologiya, falsafa.

Kirish. Qadriyatlar inson hayotining ma'naviy, axloqiy va madaniy asosini tashkil etadi. Ular jamiyatda shaxslararo munosabatlarni tartibga solish, ijtimoiy xatti-harakatlarni yo'naltirishda muhim rol o'ynaydi. Qadriyat tushunchasi qadim zamonlardan beri falsafa, psixologiya, sotsiologiya kabi fanlar doirasida chuqur o'rganib kelinmoqda. Ayniqsa, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab qadriyatlar nazariy jihatdan mustaqil yo'nalishga aylangan. Ushbu maqolada qadriyat nazariyasining shakllanishi, uning asoschilari va ilmiy qarashlari, shuningdek, zamonaviy tadqiqotlar asosida tahlil qilinadi.

Qadriyat nazariyasining tarixiy shakllanishi.Qadriyatlar haqida dastlabki qarashlar qadimiy yunon faylasuflari, jumladan, Platon va Aristotel asarlarida uchraydi. Ular qadriyatlarni ezgulik, adolat, go'zallik kabi absolyut tushunchalar sifatida sharhlagan. O'rta asrlarda diniy ta'limotlar qadriyatlarni ilohiy buyruq sifatida talqin qildi.

Yangi davr falsafasida, ayniqsa, I. Kant qadriyatlarni axloqiy qarorlarning asosi sifatida ko'rib chiqdi. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida qadriyatlar mustaqil nazariy yo'nalishga aylandi. F. Nitsshe, M. Shyeler, E. Spranger, M. Veber, T. Parsons, K. Klakhon kabi olimlar bu yo'nalishda muhim ilmiy asarlar yaratdilar.

Qadriyat nazariyasining shakllanishiga ta'sir qilgan omillar

a) Falsafiy omillar:

Falsafa qadriyatlarni borliq, ong, axloq va ma'naviyat bilan bog'liq holda tahlil qiladi. Ayniqsa, ekzistensializm oqimi (S. Kierkegaard, J.-P. Sartre) shaxsiy tanlov va erkinlik orqali qadriyatlarni belgilash g'oyasini ilgari surdi.

b) Psixologik omillar:

Qadriyatlar inson psixikasi va shaxs shakllanishida markaziy rol o'ynaydi. A. Maslou ehtiyojlar ierarxiyasi orqali qadriyatlar qanday bosqichma-bosqich shakllanishini ko'rsatgan. Shuningdek, L. Kolbergning axloqiy rivojlanish nazariyasi ham qadriyatlarning rivojlanish bosqichlarini ochib beradi.

c) Sotsiologik va madaniy omillar:

M. Veber va T. Parsons qadriyatlarni ijtimoiy institutlar va madaniyat bilan bog'lab tahlil qilgan. Ular qadriyatlarni jamiyat barqarorligini ta'minlovchi norma va qadriyat tizimlari deb hisoblagan. Shuningdek, G. Hofstede va R. Inglehart milliy madaniyat va modernizatsiya jarayonida qadriyatlarning o'zgarishini o'rgangan.

Qadriyat nazariyasining asosiy yo'nalishlari

1. Normativ yondashuv:

Bu yondashuvda qadriyatlar ideal va kerakli xatti-harakatlar me'yorlari sifatida talqin qilinadi. Bu yo'nalish falsafiy va diniy asosga ega.

2. Deskriptiv yondashuv:

Bu yondashuv qadriyatlarni empirik tadqiqotlar orqali o'rganadi. U qadriyatlarning qaysi biri jamiyatda keng tarqalganini aniqlashga qaratilgan.

3. Psixologik yondashuv:

Qadriyatlar shaxsiy identitet va motivatsiyaning asosiy tarkibiy qismi sifatida ko'riladi. Bu yondashuvda qadriyatlar shaxsiy tajriba, ijtimoiy muhit va tarbiya orqali shakllanishi o'rganiladi.

Xulosa. Qadriyat nazariyasi inson va jamiyat hayotida asosiy o'rin tutuvchi tushunchalardan biri bo'lib, uning shakllanishiga falsafiy, psixologik va sotsiologik omillar ta'sir ko'rsatgan. Qadriyatlar shaxs xulq-atvori, jamiyat me'yorlari va madaniy an'analarni belgilab beradi. Qadriyat nazariyasi turli yo'nalishlarda rivojlanib, hozirgi kunda ijtimoiy fanlar sohasida keng qo'llanilmoqda. Bu nazariya orqali shaxsning ma'naviy olami, jamiyatning ijtimoiy barqarorligi va madaniy o'zgarishlar tahlil qilinadi. Shu bois, qadriyat nazariyasining tarixiy shakllanishi va hozirgi zamonaviy tafsirlari ijtimoiy fanlar uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi.

REFERENCES

1. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Ijtimoiy odoblar". 2024-y
2. A Ochildiyev. "Dinshunoslik asoslari" T.2013.
3. A.Mo`minov . "Dinshunoslik. Toshkent . 2004
4. X.Yo`ldoshov. "Dinshunoslik."(ma`ruza matnlari) 2000
5. Xusanov. S. "Dinshunoslik." (o`quv- uslubiy qo`llanma.) Toshkent 2005-y6.
S.Jabborov. "Jahon dinlari tarixi" 2002-y

VIRTUAL O'YINLARNING ASORATLARI

Yermekbeyeva Qaldirg'och Erali qizi
To'xtayev Do'sjan Abduroxat o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika unversiteti Tabiy fanlar fakulteti geografiya yo`nalishi 1-kurs talabalari
Ilmiy rahbar: **Umarova Shaxlo Baxtıyorovna**
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada virtual o'yinlarning inson hayotiga salbiy ta'siri haqida tushuncha beriladi. Unda virtual o'yinlarning jismoniy, ruhiy, ijtimoiy va iqtisodiy jihatlardan kelib chiqadigan muammolari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, bu muammolarni bartaraf etish va o'yinlarni muvozanatli tarzda ishlatish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan. Ushbu taqdimot virtual o'yinlar inson ongiga ta'siri va salomatligining susayishi va uning oldini olish masalalari ko'rib chiqiladi

Kalit so'zlar: Virtual o'yinlar, jismoniy salomatlik, ruhiy munosabatlar, salbiy va ijobiy tomoni, vaqtni boshqarish, muvozanatli hayot**.**

Kirish: Hozirgi kunda virtual o'yinlar (videoo'yinlar) zamonaviy dunyoda keng tarqalgan bo'lib, ularning ta'siri, ayniqsa, yoshlar orasida dolzarb momolar keltirmoqda. Afsuski bu o'yinlar faqatgina ko'ngilochar vaqt o'tkazish vositasi emas, balki ular inson ongining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatib ko'pgina momolarga sabab bo'ladi. Ushbu maqolada virtual o'yinlarning asoratlari, ularning inson hayotiga ta'siri va ularni bartaraf etish usullari haqida to'xtalamiz.

Virtual o'yinlar ko'p vaqt talab qiladi, bu esa jismoniy faollikning kamayishiga olib keladi. Uzoq vaqt davomida kompyuter yoki telefon oldida o'tirish ko'zlarning charchashi va ko'z nurining xiralashishi, umurtqa pog'onasining teks rivojlanmasligi, bukirlik va bo'yin qismidagi og'riqlar, harakatsizlik tufayli semirish va yurak-qon tomir kasalliklari xavfiga sabab bo'ladi.

Virtual o'yinlar psixologik salomatlikka ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, o'yinchilar o'yin paytida mag'lubiyat yoki qiyinchiliklarga duch kelganda, asabiylashishi yoki stress holatiga tushishi mumkin. O'yinga ko'p vaqt sarflagan odamlar haqiqiy hayotdagi o'z vazifalarni unutishi virtual va vizual hayot oralig'ini anglay olmasligi mumkin. Shu sababdan virtual dunyoga berilib ketish insonlarni haqiqiy munosabatlardan uzoqlashishiga olib keladi.

O'yinlarning haddan tashqari ko'p o'ynalishi ta'lim va ish samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Dars yoki ish vaqtini o'yinlarga sarflash natijasida bilim va ko'nikmalar pasayishi mumkin. E'tibor va diqqatni jamlash qobiliyati zaiflashadi.

O'yinlarga berilib ketish tufayli oila va do'stlar bilan vaqt o'tkazish kamayadi. Virtual dunyoda qurilgan munosabatlar haqiqiy hayotdagi aloqalarni almashtira olmaydi. Bolalar shunchalik o'yinlarga berilib ketganidan nutq buzilishi va Outizm kasalliklariga chalinishmoqda.

Virtual o'yinlarning hayotga ko'chishi natijasida insoniyat qotilliklargacha boryapdi. Buning sababi bolalarning psixikasi buzilishi. Masalan ko'pgina bema'ni, otishma va pichoqbozlik kabi o'yinlarning o'ynashi. Bir o'yin sabab begunoh odamlarning o'limiga sababchi bo'lishmoqda. Bu kabi masalalar juda ko'plab mamlakatlarda uchraydi.

Shu sababdan virtual o'yinlarning salbiy ta'sirini kamaytirish uchun ko'pgina chora tadbirlar o'tkazish lozim. Va har bir ota-ona o'z bolalarining bu kabi ishlar qilmasligi va salomatligiga jiddiy qarashi kerak. Virtual o'yinlarni yo'qotib bo'lmaydi, lekin kamaytirish va inson o'z salomatligiga qayg'urishi kerak.

Bularni oldini olish maqsadida behuda keraksiz o'yinlardan ko'ra foydali ishlar bilan shug'ullanish. Hamda muntazam ravishda jismoniy mashqlar bilan shug'ullanish. Do'stlar va oila bilan ko'proq vaqt o'tkazish.

Har bir narsaning salbiy va ijobiy tomoni bo'lgani kabi ijobiy o'yinlar ham bor. O'yinlar shuningdek, sabr-bardoshlikga o'rgatishi muommolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirishi mumkin. Chunki o'yin davomida qiyin bosqichlardan sakrab o'tib ketish mumkin emas. O'tolmodingmi, har safar yana boshidan boshlash zarur. Shu sababdan o'yinlar o'yinchilarni harakat qilishiga, fikrlashiga va muammolar hal qilishga o'rgatadi.

Ko'pincha biz salbiy tarafini bilamiz. Lekin virtual o'yinlarni salbiy ta'sirini bartaraf etish uchun ham biz vaqtni to'g'ri boshqarishimiz, jismoniy va ruhiy salomatlikni saqlashimiz muhimdir. Har bir inson o'z hayotida virtual dunyo va haqiqiy hayot o'rtasida muvozanatni saqlashi lozim.

Xulosa. Virtual o'yinlar zamonaviy hayotning ajralmas qismiga aylangan bo'lsa-da, ularni haddan tashqari va nazoratsiz ishlatish turli muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Biroq, bu muammolarni bartaraf etish va o'yinlarni foydali tarzda ishlatish mumkin. Har bir inson o'z hayotida virtual o'yinlarning joyini to'g'ri belgilashi va ularni maqsadli tarzda ishlatishi zarur. Va bu insoniyatning ma'naviy va madaniy hayotida muhim ahamiyatga egadir.

REFERENCES

1. B.S.Abdullayeva, Y.Z.Ro'ziyev, K.V.Ismoilova. "Mediasavodxonlik va axborot madaniyati. 2024-y
2. Otabekova, M. (2021). «Videoo'yinlar va ularning bolalarga ta'siri.» Toshkent: «Ma'naviyat» nashriyoti.

3. Nazarov, T. (2021). «Videoo'yinlarga qaramlik: sabablari va oqibatlari.»
4. Xolmirzayev, B. (2019). «Videoo'yinlar va tajovuzkorlik: o'smirlar misolida.» Ijtimoiy psixologiya, 2(4), 23-30.

SHARQ TARONASINING TARIXI VA O'ZIGA XOSLIGI

Qarshiboyeva Shaxzoda
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 24\1- guruh talabasi
Chirchiq davlat pedagogika unversitetining katta o'qituvchisi
Ilmiy rahbar:Nafasov Arslon Komilovich

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada sharq taronasi o'zbek xalqining boy madaniy me'rosini namoyish etish va musiqa san'atiga hissa qo'shganligi ochib beriladi.Bundan tashqari, bu festivalni o'tkazishdan asosiy maqsadi va ko'zlangan natijalari yoritilib boriladi.Maqolada o'zbek musiqa madaniyatiga ta'siri va uning qanchalik milliy an'analar va qadriyatlarini mukammal olib borilganligi haqida fikr-mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: Maqom san'ati,musiqa madanyati,festival,milliy bayram,xalq kuylari,turizm.musiqiy meros

ABSTRACT

This article reveals how the oriental song has contributed to the rich cultural heritage of the uzbek people and the art of music.In addition ,the main purpose and intended results of holding this festival are highlighted.the article discusses its impact on uzbek musical culture and how well it has preserved national tradition and values.

Keywords: The art of Maqom, music culture, festival, national holiday, folk songs, tourism, musical legacy.

В статье рассказывается о том, как восточная песня отражает богатое культурное наследие узбекского народа и вносит вклад в музыкальное искусство. Кроме того, освещаются основные цели и предполагаемые результаты проведения данного фестиваля. В статье рассматривается его влияние на узбекскую музыкальную культуру и то, насколько хорошо он сохранил национальные традиции и ценности.

Статусное искусство, музыкальная культура, фестиваль, национальный праздник, народные песни, туризм, музыкальное наследие.

Yer yuzida qaysi davlat yoki millat bo'lmasin har bir mamlakatning o'z an'analari, qadriyatlari, urf-odatlari saqlanib qolgan bo'ladi va bularni yosh avlodga yetkazish hammaning burchi hisoblanadi. Ajdodlarimizdan qolgan qadimiy meroslarni asrab avaylashimiz kerak.Biz hozir rivojlanayotgan texnologiyalar davrida yashab kelmoqdamiz. Bu insoniyatning bir bo'lagi desak ham yanglishmagan bo'lamiz.Insonlarning qadriyatlari, his-tuyg'ulari ham zamonga birlashgan holda smartfonlarga ko'chib bormoqda. Bu Sharq taronasi nafaqat mintaqalarda, balki

butun dunyoga katta ta'sir ko'rsatgan. ''Sharq taronalari'' Markaziy Osiyodagi eng yirik musiqa va madaniyat festivallaridan biridir. O'zbekistonda 1996-yil ''Amir temur yili'' deb e'lon qilingan .Samarqand markazida Sohibqiron Amir Temur bobomizning salobatli haykali qad rostladi. Birinchi prezidentimiz I.A.Karimov farmoniga muvofiq 1996-yilning 18-oktyabr kuni Samarqand shahri Amir Temur ordeni bilan mukofotlandi.Shundan buyon bu kun har yili yurtimizda ''Samarqand kuni'' sifatida nishonlanib kelmoqda. 1997-yildan buyon Samarqand shahridagi Registon maydonida har ikki yilda bir marta o'tkazib kelinayotgan ushbu festival O'zbekiston Respublikasi Birinchi prezidenti I.A.Karimovning tashabbusi bilan tashkil etilgan. Dunyoning turli mamlakatlaridan eng iste'dodli xonandalar, raqqosalar va sozandalarni jamlaydi.''Sharq taronalari '' YUNESKO xalqaro madaniy tadbirlari ro'yxatiga kiritilgan . O'zbekiston va uning merosi haqida ko'proq ma'lumot olishni istaganlar uchun eng mashhur tadbirdir. Ilk marotaba o'tkazilgan ''Sharq taronalari '' xalqaro musiqa festivalida jahonning 32 mamlakatlaridan kelgan vakillar ishtirok etgan. Bu festivalning asosiy maqsadi sharq xalqlari musiqasini targ'ib qilish, milliy madaniyatlarini o'zaro boyitish va dunyo xalqlari o'rtasida do'stlik rishtalarini mustahkamlashdir.'' Sharq taronalari '' ochiq osmon ostidagi sahnada, zamonaviy chiroqlar ostida, ovoz bilan o'ralgan holda o'tkaziladi. Bu chiroqlarning yog'dusida Registon maydoni shu qadar chiroyli ko'rsatadiki, bu inshootlarning jilosini ko'rish uchun dunyo mamlakatlaridan tashrif buyurgan mehmonlar aniqroq qilib aytganda har kunini shu maydonda o'tkazadigan samarqandliklar qalblarida ham o'zgacha ruhiyat uyg'otadi.Sharq taronasi va festivallari musiqiy va madaniy hayotning ajralmas qismi sifatida uzoq tarixga ega. Bu festival nafaqat musiqani, balki san'at, raqs, adabiyot va boshqa madaniy elementlarni ham o'zida jamlaydi.Sharq festivallari, ko'pincha diniy va madaniy marosimlar sifatida boshlanib, vaqt o'tishi bilan o'zgarib, butun dunyo bo'ylab keng tarqaladi.Ularning dastlabki shakllari asosan qishloq hayoti, diniy ibodatlar bilan bog'liq bo'lgan. Festival o'z navbatida O'zbekistonning rivojlanishiga katta zamin yaratdi . Bu festivallar orqali O'zbekiston yanada yuksaldi.Chunki mamlakatimizga tashrif buyurayotgan chet ellik mehmonlar yurtimiz madaniyatini qanchalar boy,rang-barang va o'ziga xos ekanligini ko'rib, unga katta qiziqish bildiradilar.Ular milliy urf-odatlarimiz, qadimiy me'moriy obidalarimiz,an'anaviy san'atimiz va xalq hunarmandchiligi bilan yaqindan tanishib,o'zlarining iliq taassurotlarini bildirishadi.Ayniqsa mehmondo'stligimiz,samimiyligimiz va qadriyatlarimizga hurmat bilan qarashlari yurtimiz haqidagi tasavvurlarini yanada boyitadi.Bu esa, o'z navbatida, mamlakatimizning jahon miqyosidagi ijobiy imijini shakllantirishga xizmat qiladi.Festival doirasida 2024-yil 27-28-avgust kunlari Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek Milliy musiqa san'ati insitutida "Sharq xalqlari musiqa madaniyati:

globallashuv jarayonlarida ijodiy uyg'unlashuv tamoyillari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya o'tkazilishi rejalashtirilgan.Konferensiyada 32 xorijiy davlatdan 46 nafar musiqashunos, folklorshunos va madaniyatshunos olimlar, shunigdek, nufuzli oliy ta'lim muassasalari rektorlari va ilmiy-ijodiy markazlar rahbarlari ishtirok etadi.Bu nufuzli ishtirokchilar konferensiyaning nufuzini yanada oshiradi.Shuningdek Xitoy,Fransiya,Germaniya ,Gambiya ,Ummon va Iordaniya davlatlaridagi oliy o'quv yurtlari,xalqaro ilmiy tadqiqot markazlari bilan jami 12 ta o'zaro hamkorlik shartnomalari ham izohlanadi.Ushbu hamkorliklar qo'shma ijodiy loyihalar, xalqaro festivallar va tanlovlar tashkil etish maqsadida ushbu shartnomalar imzolandi. Ushbu imzolanayotgan hujjatlarning barchasi yoshlar kelajagi va mamlakatimiz merosini butun dunyoga tarqatishdan iborat hisoblanadi.Sharq taronalari konferensiyasida har yili juda ko'p yoshlar qatnashadi.Yoshlarning bu kabi konferensiyalarida qatnashishi, ularning rivojlanishiga yanada imkon yaratadi.Konfirensiya oxirida qatnashgan yoshlarga musiqa va madaniyat vaziri tomonidan sertifikatlar va rag'batlantirish ishlari olib boriladi.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni takidlab o'tish joizki, musiqa inson hayotida muhim o'rinda turadi.Chunki musiqa nafaqat madaniy meros balki kishilarga kuch-quvvat ulashib turuvchi energiya manbai desak ham bo'ladi.Bugungi kunda rivojlanayotgan mamlakatlarning ko'pida musiqa san'ati juda rivojlangan bo'lib,ular orasida o'zining yaratgan taronalari orqali dunyo yulduzlari qatoridan o'rin olgan.Bizning yurtimizdan ham shunday madaniy va tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan taronalar jahon taronalari bilan bir qatorda turishi uchun yurtimizda xalqaro festivallar va konferensiyalar har yili o'tkazilib kelinadi.Har bir musiqiy asar, uni tinglagan kishini o'ziga jalb etib, eski zamonlardan to hozirgi kungacha taronalarning go'zalligi va kuchini his qildirishga muvaffaq bo'ladi.

REFERENCES

1.Mamatqosimov J.Yangi davr ommaviy bayram va tomoshalari:Milliylik va zamonaviylik konteksida (monografiya).-Toshkent "O'zbekiston",2023.
2.Sharq navolari "Samarqand-2013."
3.Mirzaahmedov A.O'zbek musiqasi va "Sharq taronalari" festivali.-T:O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
5.Qodirov N.O'zbekiston musiqa san'ati va xalqaro festival harakati. Samarqand:Registon nashriyoti 2020.

QASHQADARYONING MADANIY VA MA'RIFIY YODGORLIKLARI

Norboboyeva Zahro Otabek qizi
CHDPU O'TA(kechki) 24/1 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Nafasov Arslon Komilovich**

Annotatsiya: Mazkur maqolada Qashqadaryo viloyatining madaniy va ma'rifiy yodgorliklari, ularning tarixi, bugungi kundagi ahamiyati va turizm rivojlanishidagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu yodgorliklarning O'zbekiston milliy madaniy merosidagi tutgan o'rni ham yoritiladi.

KALIT SO'ZLAR: Qashqadaryo, madaniy yodgorliklar, tarixiy meros, ma'rifat, turizm.

Аннотатция В статье рассматриваются культурные и просветительские памятники Кашкадарьинской области, их историческое значение и роль в развитии туризма. Особое внимание уделяется архитектурным памятникам, связанным с эпохой Амира Темура и Тимуридов.

Ключевая слова: Кашкадарья, культурное наследие, исторические памятники, просвещение, туризм.

Annotation The article examines the cultural and educational monuments of Kashkadarya, their historical significance, and their role in tourism development. Special attention is given to architectural landmarks associated with the era of Amir Timur and the Timurid dynasty.

Keywords: Kashkadarya, cultural heritage, historical monuments, education, tourism.

Qashqadaryo viloyati O'zbekistonning janubi-g'arbiy qismida joylashgan bo'lib, boy madaniy va tarixiy merosga ega hududlardan biridir. Ushbu hudud qadimdan Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashgan bo'lib, turli sivilizatsiyalar ta'sirida shakllangan. Ayniqsa, Shahrisabz shahri va uning atrofidagi tarixiy yodgorliklar butun Markaziy Osiyo madaniyatining ajralmas qismi hisoblanadi.

Qashqadaryoning madaniy va me'moriy yodgorliklari orasida Amir Temur va Temuriylar davriga oid obidalar alohida o'rin tutadi. Ushbu yodgorliklar o'rta asrlardagi muhandislik, san'at va me'morchilik an'analarining eng yuksak namunalaridan biridir. Ayniqsa, Ak-Saroy saroyi, Dorus-Saodat majmuasi va Kok-Gumbaz masjidi kabi obidalar o'zining ulkanligi, murakkab me'moriy tuzilishi va badiiy bezaklari bilan ajralib turadi. Bundan tashqari, viloyat hududida joylashgan Kitob astronomiya rasadxonasi ilm-fan taraqqiyotida katta rol o'ynagan bo'lib, bugungi kunda ham tadqiqotlar olib borilayotgan muhim ilmiy markazlardan biri hisoblanadi. Shuningdek, Langar Ota majmuasi kabi diniy yodgorliklar bu hududning islom madaniyatidagi o'rnini namoyon qiladi. Qashqadaryoning madaniy merosi

nafaqat milliy, balki jahon miqyosida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun bu yodgorliklarni o'rganish, saqlash va targ'ib qilish bugungi kunda muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatining eng muhim madaniy va ma'rifiy yodgorliklari haqida batafsil ma'lumot beriladi va ularning tarixiy hamda zamonaviy ahamiyati tahlil qilinadi.

Qashqadaryo viloyati o'zining boy madaniy va ma'rifiy yodgorliklari bilan mashhur bo'lib, ularning aksariyati qadimgi davrlardan buyon saqlanib kelayotgan tarixiy obidalardir. Ushbu yodgorliklar nafaqat milliy madaniyatimiz, balki butun insoniyat tarixining muhim qismini tashkil etadi. Quyida viloyatning eng muhim madaniy va ma'rifiy yodgorliklari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

1. Ak-Saroy Saroyi

Ak-Saroy saroyi Amir Temur tomonidan XIV asrda Shahrisabzda barpo etilgan eng ulkan va muhtasham inshootlardan biridir. Saroyning qurilishida eng ilg'or me'moriy uslublar qo'llanilgan bo'lib, uning devorlari nafis naqshlar va koshinkor bezaklar bilan bezatilgan. Saroyning kirish darvozasi 65 metr balandlikka ega bo'lib, uning ustida «Agar bizning qudratimizga shubha qilsang, biz qurgan binolarimizga boq» degan so'zlar yozilgan edi. Saroy qadimda Amir Temurning yozgi qarorgohi bo'lib xizmat qilgan. Bugungi kunda uning ayrim qoldiqlari saqlanib qolgan bo'lsa-da, u hanuzgacha o'zining ulug'vorligi bilan sayyohlarni jalb etib kelmoqda.

2. Dorus-Saodat Majmuasi

Dorus-Saodat majmuasi Amir Temur sulolasiga mansub shaxslarning dafn etilgan muqaddas maskani hisoblanadi. Ushbu majmua XIV asrda barpo etilgan bo'lib, uning ichida Temurning sevimli o'g'li Shohruh va nabirasi Muhammad Sultonning maqbaralari joylashgan. Bu joy nafaqat tarixiy, balki diniy ahamiyatga ham ega. U yerda joylashgan maqbaralar o'zining nafis bezaklari, marmar va ganch o'ymakorligi bilan ajralib turadi. Dorus-Saodat majmuasi O'zbekistonning eng muhim ziyoratgohlaridan biri hisoblanadi.

3. Kok-Gumbaz Masjidi

Kok-Gumbaz masjidi Ulug'bek tomonidan XV asrda qurilgan bo'lib, u Shahrisabzdagi eng yirik diniy yodgorliklardan biridir. Masjidning asosiy o'ziga xosligi – uning ulkan ko'k rangli gumbazi bo'lib, bu me'moriy element unga «Ko'k gumbaz» nomini bergan. Masjid o'z davrida ilmiy va diniy markaz sifatida xizmat qilgan. Unda Qur'oni Karim va islom ilmlari bo'yicha ta'lim berilgan. Bugungi kunda bu masjid tarixiy va madaniy yodgorlik sifatida asrab-avaylanib kelmoqda.

4. Kitob Astronomiya Rasadxonasi

Kitob astronomiya rasadxonasi O'zbekistondagi eng qadimiy ilmiy markazlardan biri bo'lib, uning tarixi o'rta asrlarga borib taqaladi. Bu rasadxona Kitob shahrida joylashgan bo'lib, u ilm-fanning rivojiga katta hissa qo'shgan olimlar

tomonidan ishlatilgan.Hozirgi kunda rasadxonada zamonaviy ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda va u xalqaro miqyosdagi astronomik kuzatish markazlaridan biri hisoblanadi.

5. Langar Ota Majmuasi

Langar Ota majmuasi Qashqadaryoning Koson tumanida joylashgan bo'lib, bu joy diniy va ma'naviy jihatdan muhim obidalardan biridir. Ushbu yodgorlik XIV-XV asrlarda barpo etilgan bo'lib, unda islom dinining mashhur vakillaridan biri bo'lgan Langar Ota va uning avlodlari dafn etilgan. Langar Ota majmuasi o'zining me'moriy bezaklari, nafis ganch o'ymakorligi va sirlangan koshinlari bilan ajralib turadi. Ushbu joy bugungi kunda ham ziyoratchilar tomonidan e'zozlanadi va diniy turizm markazlaridan biri sifatida xizmat qiladi. Qashqadaryo viloyatidagi ushbu madaniy va ma'rifiy yodgorliklar xalqimizning buyuk tarixiy va madaniy merosining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu obidalar o'zining tarixiy va san'atga oid ahamiyati bilan nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo madaniyati uchun bebaho meros sanaladi.

Qashqadaryo viloyati O'zbekistonning madaniy va tarixiy merosiga boy hududlaridan biri bo'lib, uning yodgorliklari xalqimizning ko'p asrlik tarixini, san'ati va ilm-fan taraqqiyotini aks ettiradi. Amir Temur va Temuriylar davrida bunyod etilgan Ak-Saroy, Dorus-Saodat, Kok-Gumbaz kabi muhtasham me'moriy obidalar bu hududning madaniy ahamiyatini yana-da oshiradi.Bundan tashqari, Kitob astronomiya rasadxonasi kabi ilmiy muassasalar Qashqadaryoning nafaqat me'moriy, balki ilmiy markaz sifatida ham rivojlanganligini ko'rsatadi. Langar Ota majmuasi kabi ziyoratgohlar esa hududning diniy va ma'naviy hayotida muhim o'rin tutadi.

Bugungi kunda ushbu yodgorliklarni asrab-avaylash, ularni ta'mirlash va sayyohlik maskanlariga aylantirish O'zbekiston madaniy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tarixiy merosimizni o'rganish va kelajak avlodlarga yetkazish, shuningdek, xalqaro maydonda targ'ib qilish nafaqat ilmiy, balki ma'naviy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Shunday ekan, Qashqadaryo viloyatining madaniy va ma'rifiy yodgorliklarini chuqur o'rganish, ularni saqlab qolish va kelajak avlodlarga yetkazish muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va Turizm Vazirligi –"*O'zbekistonning madaniy merosi"*, Toshkent, 2020.
2. Boburiy, Sh. – "*Amir Temur va uning me'moriy obidalari*", Toshkent, 2015.
3. Mirzaev, U. – "*Shahrisabz: tarix va madaniyat"*, Samarqand, 2018.
4. O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi – "*O'zbekistondagi tarixiy yodgorliklar"*, Toshkent, 2019.

FALSAFA VA DIN

Sunnatov Toxir Ravshanbekovich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
e-mail: tohirsunnatov761@gmail.com
Qazoqova Marjona Zavqiddin qizi
Chirchiq davlat pedgogika universiteti 1- kurs talabasi
e-mail: qazoqovamarjona1@gmail.com
Ibrohimova Madina Xursaniddin qizi

ANNOTATSIYA

Falsafa va din, insoniyatning ma'naviy va intellektual rivojlanishida muhim rol o'ynagan ikki soha hisoblanadi. Ular o'rtasidagi aloqalar murakkab va ko'p qirralidir. Ushbu maqolada biz falsafa va dinning o'zaro ta'siri, ularning o'xshashliklari va farqlari haqida fikr yuritamiz.

Kalit so'zlar: Mantiq, dinning o'rni, din va ma'naviyat, falsafiy tahlil.

KIRISH

Falsafa va uning Asoslari, falsafa, yunoncha "philosophia" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "bilimga intilish" degan ma'noni anglatadi. Falsafa insonning mavjudligi, bilish, axloq, va haqiqat kabi fundamental savollarga javob topishga harakat qiladi. Falsafiy fikrlar asrlar davomida rivojlanib, turli maktablar va yo'nalishlar paydo bo'lgan.

Falsafa va mantiq, falsafa mantiqiy fikrlash asosida qurilgan. Mantiq orqali insonlar o'z fikrlarini tizimli ravishda bayon etish va turli g'oyalarni tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Falsafiy tahlil, haqiqatni aniqlashda va axloqiy masalalarni hal etishda muhim ahamiyatga ega. Din va uning o'rni, din, insoniyat tarixida muhim bir o'rin tutadi. U ruhiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantiradi, insonlarning hayotiga ma'no kiritadi. Har bir din o'zining asosiy e'tiqodlari, ritual va qadriyatlari bilan ajralib turadi. Diniy ta'limotlar, asosan, insonlarning ahloqiy va axloqiy me'yorlarini belgilaydi. Din va ma'naviyat, din, shuningdek, ma'naviyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Diniy qadriyatlar, insonlarni birlashtirib, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Diniy an'analar, ko'plab xalqlarda madaniyatning ajralmas qismi sifatida qabul qilinadi.Falsafa va din o'rtasidagi aloqa, falsafa va din o'rtasidagi aloqa ko'p jihatdan murakkabdir. Ba'zi falsafalar, diniy e'tiqodlarni rad etishga harakat qiladi, boshqalari esa diniy g'oyalarni falsafiy nuqtai nazardan o'rganadi. Masalan, Averroes va Ibn Sinoning asarlarida, falsafiy fikrlar diniy e'tiqodlar bilan birlashtirilgan. O'xshashliklar, falsafa va din o'rtasidagi

o'xshashliklardan biri, har ikkalasi ham insonning mavjudligi va hayot ma'nosi haqida fikr yuritishidir. Ular, shuningdek, axloqiy qadriyatlar va insonning ijtimoiy mas'uliyati haqida muhim g'oyalarni taqdim etadi. Farqlar, ularning asosiy farqi, falsafa mantiq va dalilga tayansa, din esa e'tiqod va ruhiy tajribaga asoslanadi. Falsafa, ko'pincha, savollarni ochiq qoldirsa, din aniq javoblar va yo'l-yo'riqlar taqdim etadi. Falsafa va din o'rtasidagi munosabatlar, falsafa va din o'rtasidagi munosabatlar tarix davomida o'zgarib turdi. Ba'zi falsafiy yo'nalishlar diniy e'tiqodlarni tanqid qilib, ularni mantiqiy nuqtai nazardan baholashga harakat qildi. Masalan, Avitsenna va Farobiy kabi musulmon faylasuflari, diniy tushunchalarni falsafiy asosda izohlashga harakat qilishgan. Boshqa tomondan, diniy e'tiqodlar falsafiy fikrlarni shakllantirishda muhim rol o'ynadi. Masalan, Skolastika davrida, xristianlik falsafasi Aristotel falsafasiga asoslangan holda rivojlandi. Falsafa va din, birlikda yashash Falsafa va din o'rtasidagi munosabatlar har doim ham ziddiyatli bo'lmagan. Ular ko'pincha bir-birini to'ldirib, insoniyatning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga hissa qo'shgan. Falsafa, diniy e'tiqodlar bilan birga, insoniyatning o'zini anglashiga yordam beradi.

Diniy falsafa, diniy falsafa, dinning falsafiy asoslarini o'rganadi. Bu yo'nalish, diniy e'tiqodlarni mantiqiy tahlil qilish va ularga yangicha nazar bilan qarashga imkon beradi. Misol uchun, Ibn Rushd (Averroes) va Mavlono Jaloliddin Rumi kabi faylasuflar, diniy tushunchalarni falsafiy nuqtai nazardan izohlaganlar. Falsafiy diniyat, falsafiy diniyat, diniy e'tiqodlarning falsafiy asoslarini o'rganadi va ularga tahlil qiladi. Bu yo'nalishda, dinning axloqiy va estetik qadriyatlari, insoniyatning ma'naviy hayotidagi o'rni tahlil qilinadi. Falsafa va din, tanqid va rivojlanish. Falsafa va din o'rtasida ba'zan ziddiyatlar paydo bo'lishi mumkin. Masalan, ilm-fan va falsafaning taraqqiyoti ba'zi diniy e'tiqodlar bilan to'qnashishi mumkin. Galileo Galilei va Darwinning nazariyalari, o'z zamonida diniy e'tiqodlarga qarshi chiqish sifatida qabul qilingan. Biroq, bu ziddiyatlar ko'pincha yangi fikrlar va qarashlar paydo bo'lishiga olib keladi. Ziddiyatlar va dialog ziddiyatlar, ko'pincha yangi falsafiy va diniy fikrlarni rivojlantirishga hissa qo'shadi. Diniy va falsafiy dialog, ikki tizim o'rtasidagi muvozanatni saqlab qolishga yordam beradi. Masalan, zamonaviy falsafa va din o'rtasidagi muloqot, o'zaro tushunishni va qabul qilishni rivojlantirish uchun zarurdir. Falsafa va din, ijtimoiy va madaniy ta'sirlar. Falsafa va din, shuningdek, ijtimoiy va madaniy rivojlanishga ham ta'sir ko'rsatadi. Ular, axloqiy qadriyatlar, san'at, adabiyot va siyosat kabi sohalarda ham o'z izlarini qoldiradi. Axloqiy qadriyatlar: Falsafa va din, axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular, insonlarning yutuqlari va xatolarini tahlil qilishda yordam beradi. San'at va adabiyot: Falsafiy va diniy g'oyalar, san'at va adabiyotda keng ifodalangan. Masalan, Dante Aligyerining "Qaytish" asari, xristianlik falsafasi va diniy

tushunchalarni o'z ichiga oladi. Siyosat: diniy e'tiqodlar va falsafiy g'oyalar, siyosiy tizimlar va ijtimoiy tuzumlar shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Diniy asoslar, qonun va ahloqiy normalarni belgilashda ta'sir ko'rsatadi. Falsafa va dinning o‘zaro ta’siri Ba’zan falsafa va din bir-birini to‘ldiradi, chunki ko‘plab buyuk faylasuflar (Masalan, Ibn Sino, G‘azzoliy, Foma Akvinskiy) diniy masalalarni falsafiy yondashuv bilan o‘rganishgan. Shu sababli, diniy falsafa degan soha ham mavjud bo‘lib, u diniy masalalarni mantiq va tafakkur orqali tushuntirishga harakat qiladi. Ba’zi diniy falsafiy yo‘nalishlar: Islom falsafasi – Ibn Sino, Forobiy va G‘azzoliy kabi olimlar tomonidan rivojlantirilgan. Xristian falsafasi – Foma Akvinskiy, Avgustin tomonidan ishlab chiqilgan. Sharq falsafasi – Buddizm, Hinduizm, Daoizm falsafiy qarashlari bilan bog‘liq. Falsafa va dinning umumiy jihatlari. Ikkalasi ham hayotning mazmunini tushuntirishga harakat qiladi. Insonning axloqiy kamolotini muhim deb biladi. Olam va mavjudotning mohiyatini o‘rganadi. Falsafa va din insoniyat tarixida muhim rol o‘ynagan va ularning o‘zaro ta’siri jamiyat taraqqiyotiga katta hissa qo‘shgan. Ba’zi hollarda falsafa dinni tushuntirish uchun vosita bo‘lsa, ba’zan din falsafani cheklovchi omil sifatida qabul qilingan. Shu bilan birga, har ikki yo‘nalish insonning ma’naviy va tafakkuriy taraqqiyotida muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Falsafa va din, insoniyatning ma'naviy va intellektual rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ularning o'zaro aloqalari murakkab, lekin hayotiy ahamiyatga ega. Falsafa, dinni o'rganishda yangi g'oyalar va tushunchalarni taqdim etishi mumkin, shuningdek, din ham falsafiy fikrlarni boyitadi. Ikki soha o'rtasidagi dialog, insoniyatning ruhiy va ma'naviy taraqqiyotiga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Avitsenna (Ibn Sino) – Kitab al-Shifa (Shifo kitobi)
2. Farobiy – Fozil odamlar shahri
3. Ibn Rushd (Averroes) – Tahafut at-Tahafut (Rad etishning rad etilishi)
4. Mavlono Jaloliddin Rumi – Masnaviy
5. Aristotel – Metafizika
6. Platon – Davlat (Respublika)
7. Foma Akvinskiy – Summa Theologica
Falsafa va dinning o‘zaro munosabatlari haqida
8. William James – The Varieties of Religious Experience
9. Paul Tillich – Dynamics of Faith
10. Immanuel Kant – Religion within the Bounds of Bare Reason

FALSAFANING JAMIYAT TARAQQIYOTIGA TA'SIRI: O'TMISHDAN BUGUNGA

Qo'ziyeva Feruza Nodirbek qizi
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi
Ilmiy rahbar: G'ofur Xolmo'minov

Annotatsiya: Ushbu maqolada, falsafiy qarashlar va ularning jamiyat tuzilmasiga iqtisodiy, siyosiy va madaniy sohalardagi o'zgarishlarga qanday ta'sir qilgani ko'rib chiqiladi. O'tmishdagi falsafiy tizimlar, jumladan qadimiy, o'rta asrlar va yangi davr falsafasining jamiyatning shakllanishiga qanday hissa qo'shganligi va bugungi kunda falsafiy fikrlarning zamonaviy jamiyatdagi o'rni tahlil qilinadi.

Abstract: This article examines philosophical views and how they have influenced the structure of society, changes in the economic, political, and cultural spheres. It analyzes how past philosophical systems, including ancient, medieval, and modern philosophy, have contributed to the formation of society, and the role of philosophical thought in modern society today.

Абстрактный: В статье рассматриваются философские взгляды и то, как они повлияли на структуру общества, изменения в экономической, политической и культурной сферах. В ней анализируется, как прошлые философские системы, включая античную, средневековую и современную философию, способствовали формированию общества, а также роль философской мысли в современном обществе.

Kalit so'zlar: Falsafa, dunyoqarash, idrok, falsafaning maqsadi, yondashuv, taraqqiyot, fanlar otasi, falsafiy qarashlar, ideal davlat, Renessans.

Keywords: Philosophy, worldview, perception, purpose of philosophy, approach, development, father of sciences, philosophical views, ideal state, Renaissance.

Ключевые слова: Философия, мировоззрение, восприятие, цель философии, подход, развитие, отец наук, философские взгляды, идеальное государство, Возрождение.

Falsafa jamiyatning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, chunki u insonning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari va ilmiy tafakkurini shakllantiradi. Falsafaning asosiy maqsadi – insonni va uning jamiyatdagi o'rnini, dunyo va uning tabiatini tushunishga yordam berishdir. Shu orqali, falsafa nafaqat ilmiy yondashuvni, balki insonning ichki olami, ma'naviy dunyosini ham rivojlantiradi. Har bir davrda falsafa yangi g'oyalar, tamoyillar va qarashlarni taqdim etib, jamiyatning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy tizimlariga ta'sir ko'rsatgan.

Falsafaning jamiyat taraqqiyotiga ta'sirini o'rganish, ayniqsa, tarixiy nuqtai nazardan juda muhimdir. Falsafaning yuksak darajada rivojlanishi o'zgaruvchan ijtimoiy sharoitlar va taraqqiyotning yangi bosqichlariga olib keladi. Jamiyatdagi adolat, erkinlik, inson huquqlari va demokratiya kabi tushunchalar ham falsafiy qarashlar asosida shakllanadi. Falsafaning ijtimoiy muammolarni hal qilishdagi roli, ayniqsa, ilm-fan, ta'lim va axloqiy qadriyatlar sohalaridagi taraqqiyotda yaqqol ko'zga tashlanadi. Shuning uchun falsafaning jamiyat taraqqiyotiga ta'siri, uning ilmiy, axloqiy va siyosiy jihatlarini chuqur o'rganish zarur.

Falsafa nihoyatda qadimiy fandir. Olam va odamlar o'rtasida munosabatlar , inson qadri va umrning mazmuni, dunyodagi o'zgarishlar, o'zaro aloqadorlik va bog'liqlik hamda taraqqiyotning umumiy qonuniyatlari falsafsaning asosiy mavzulari hisoblanadi. U qadim zamonlardayoq "barcha ilmlarning otasi" deb ta'riflangan. Uning hayotiyligi xalq tabiatiga, turmush va tafakkur tarziga qanchalik mos ekani, jamiyat manfaatlari va ezgu intilishlarini qay darajada aks ettira olishiga bog'liq. Falsafiy mulohaza yuritish, fikrlash inson tabiatiga xos, demak, uning o'zi kabi qadimiydir. U olam va uning yashashi, rivojlanishi va taraqqiyoti, hayoti va inson, umrning mohiyati, borliq va yo'qlik kabi ko'plab muammolar haqida bahs yuritadigan fandir.

Qadimiy falsafa (Antik falsafa): Sokrat, Platon, Aristotel kabi faylasuflar qadimiy Gretsiya va Rimda yuzaga kelgan falsafiy qarashlar orqali insonning hayotiy maqsadi, adolat, davlat va etik qadriyatlarni o'rganishga intildilar. Ularning g'oyalari, ayniqsa, "ideal davlat" kontseptsiyasi, insonning axloqiy mas'uliyati va tabiat bilan uyg'unlikdagi hayot falsafasi bugungi jamiyatlarda adolat, huquq, siyosatshunoslik va etika asoslarini yaratdi.

O'rta asrlar falsafasi: O'rta asrlarda diniy falsafa hukmronlik qildi. Avitsenna, Farobiy, Ibn Rushd va Tomas Akvinskiy kabi faylasuflar, Islom va xristianlik dinlarining falsafiy asoslarini ishlab chiqdilar. Ular din va falsafani uyg'unlashtirishga intildilar, masalan, Akvinskiy Xristianlikni Aristotelizm bilan bog'lab, diniy va falsafiy bilimlarni birlashtirdi. O'rta asr falsafasi jamiyatda diniy va axloqiy qadriyatlarning markaziy o'rnini ta'minlab, ilm-fan va ta'limda asosiy yo'nalishlarni belgiladi. Diniy institutlar va ta'lim tizimi shakllandi, jamiyatda huquqiy va axloqiy normativlar asosida tartib o'rnatildi.

Yangi davr falsafasi:Yangi davr falsafasining rivoji asosan Renessans va Illuminizm kabi harakatlar bilan bog'liq. Bu davrda inson tafakkuri va uning erkinligi, shuningdek, ilmiy-texnologik taraqqiyot muhim o'rin tutdi.

Renessans insonni markazga qo'ygan, yuksak intellektual erkinlikni va ilm-fanning rivojlanishini targ'ib qilgan. Dekart va Spinoza kabi faylasuflar ong va tafakkurni yuqori darajada qadrlashgan.

Illuminizm (Yorqinlik harakati) esa, ayniqsa, jamiyatda inson huquqlari, erkinlik va adolat masalalariga alohida e'tibor qaratdi. Volter, Russo, Montesquieu va boshqalar jamiyatdagi axloqiy-ijtimoiy muammolarni hal qilishga intilib, ilm-fan va tafakkurni mustahkamlashga harakat qilishdi.

Bugungi kunda falsafiy fikrlarning zamonaviy jamiyatdagi o'rniga kelsak, ya'ni hozirgi zamon falsafasi ko'proq ijtimoiy, siyosiy va axloqiy masalalarga yo'naltirilgan. O'zgaruvchan texnologik va ijtimoiy sharoitlarda insonning erkinligi, huquqlari, etik masalalar va jamiyatning rivojlanishi haqidagi savollar dolzarb bo'lib qolmoqda. Shu tariqa, o'tmishdagi falsafiy tizimlar insoniyatning ijtimoiy, siyosiy va axloqiy rivojlanishiga katta hissa qo'shgan bo'lsa, zamonaviy falsafiy fikrlar ham jamiyatni yangilashda, adolat, erkinlik va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda.

Xulosa qilib aytganda bugungi kunda ham falsafa jamiyat taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi. Falsafiy g'oyalar texnologik yangiliklar va ijtimoiy o'zgarishlarga qarshi to'g'ri yondashuvlarni taklif etadi, insonlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilashga,adolat va tenglikni ta'minlashga yordam beradi. Falsafaning rivojlanishi va yangilanishi jamiyatning umumiy taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, insoniyatni yangi yutuqlarga va yanada barqaror kelajakka olib boradi.

REFERENCES

1. Kazbekov.B "Falsafa (ma'ruzalar matni).
2. Shermuxammedova N. A "Falsafa"- T noshr, 2012.
3. Falsafa. Axmedova M. Tahriri ostida – T: O'FMJ, 2006.
4. "Falsafa" (darslik). T. 2007.
5. Tulenov J. "Falsafa tarixi". (ma'ruzalar matni). T, 2001.

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASINING TARIXI: SHAKLLANISHI, RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIYLIK

Gulmanova Aziza
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti 24/10-guruh talabasi
Ilmiy rahbar Feruza Shokirovna

Annotatsiya

Ushbu maqolada Qoraqalpog'iston Respublikasining tarixiy shakllanishi, siyosiy va ijtimoiy rivojlanish bosqichlari, shuningdek, ekologik va iqtisodiy omillarning hududga ta'siri ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Qadimgi davrlardan boshlab zamonaviy davrgacha bo'lgan jarayonlar batafsil o'rganilib, Qoraqalpog'istonning geosiyosiy ahamiyati, etnik-hududiy o'zgarishlari va davlat tuzilmalari bilan o'zaro munosabatlari yoritiladi. Shuningdek, Rossiya imperiyasi va Sovet Ittifoqi davrlaridagi mustamlakachilik siyosati, Orol dengizining ekologik inqirozi hamda mustaqillikdan keyingi taraqqiyot yo'llari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari Qoraqalpog'istonning tarixiy jarayonlarini chuqur anglashga va uning kelajakdagi istiqbollarini baholashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Qoraqalpog'iston, tarix, Orolbo'yi, Xorazm sivilizatsiyasi, Rossiya imperiyasi, Sovet Ittifoqi, ekologik inqiroz, geosiyosiy jarayonlar, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, mustaqillik, milliy identifikatsiya.

Qoraqalpog'iston Respublikasi O'zbekiston Respublikasining muxtor hududi bo'lib, u Markaziy Osiyoning murakkab geosiyosiy va madaniy-hududiy tuzilishida o'ziga xos o'rin egallaydi. Ushbu hudud uzoq asrlik tarixga ega bo'lib, uning shakllanishi ko'plab tarixiy jarayonlar, turli davlat tuzilmalari va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq. Qoraqalpog'istonning tarixi – bu qadimdan buyon Amudaryo vodiysida yashab kelgan xalq va qabilalarning bir-biri bilan aralashuvi, davlatlararo munosabatlar, urushlar, iqtisodiy-siyosiy islohotlar va ekologik o'zgarishlar bilan belgilangan uzoq va murakkab jarayondir.

Mazkur hudud qadim zamonlardan buyon madaniy almashinuvlar markazi bo'lib kelgan. Qoraqalpog'istonning geografik joylashuvi uning tarixiy taqdirini belgilagan asosiy omillardan biri bo'lib, bu yerda qadimgi Xorazm sivilizatsiyasining gullab-yashnashi, shuningdek, keyinchalik turli imperiyalar tarkibida shakllangan siyosiy va iqtisodiy tizimlar namoyon bo'lgan. Antik va o'rta asrlarda bu hudud Buyuk Ipak yo'lining muhim tarmoqlaridan biri sifatida xizmat qilgan, bu esa savdo-sotiq, hunarmandchilik va urbanizatsiya jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

O'rta asrlarda Qoraqalpog'iston hududi Xorazmshohlar davlati tarkibida bo'lib, keyinchalik mo'g'ullar istilosi va Oltin O'rda hukmronligi ostida rivojlangan. XVI–

XVIII asrlarda qoraqalpoq qabilalarining Sirdaryo bo'yidan Amudaryo deltasiga ommaviy ko'chishi etnik-hududiy o'zgarishlarga sabab bo'ldi va mintaqadagi demografik tuzilmani qayta shakllantirdi. Ushbu jarayon Qoraqalpog'iston xalqining o'ziga xos milliy identifikatsiyasining shakllanishiga ham turtki bo'ldi.XIX asrda Qoraqalpog'iston Rossiya imperiyasi tarkibiga qo'shilishi natijasida yangi ma'muriy boshqaruv tizimi joriy etildi, natijada hudud ijtimoiy-iqtisodiy transformatsiyalarga yuz tutdi. Rossiya mustamlakachilik siyosati mahalliy aholining an'anaviy turmush tarziga sezilarli ta'sir ko'rsatdi, dehqonchilik va chorvachilikka asoslangan iqtisodiyot sanoatlashuv yo'nalishida o'zgarishga majbur bo'ldi. Bu jarayon Sovet Ittifoqi davrida yanada jadallashdi, ayniqsa, qishloq xo'jaligi kollektivlashtirilishi va industrializatsiya jarayonlari natijasida butun mintaqaviy ijtimoiy tuzilma o'zgardi.

Sovet davrida Qoraqalpog'iston avtonom viloyat maqomidan muxtor respublikaga aylantirildi, bu esa hududning iqtisodiy va siyosiy rivojlanishiga yangi yo'nalishlar berdi. Biroq, aynan shu davrda Orol dengizining qurishi va ekologik inqiroz Qoraqalpog'istonning demografik va iqtisodiy muammolarini chuqurlashtirdi. Sovet Ittifoqi parchalanib, O'zbekiston mustaqillikka erishgach, Qoraqalpog'iston muxtor respublika maqomini saqlab qolgan holda, yangi siyosiy-iqtisodiy muhitda o'z o'rnini topishga harakat qildi.

Bugungi kunga kelib, Qoraqalpog'iston Respublikasi ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik va ekologik muammolarni bartaraf etish yo'lida izchil siyosat yuritib, zamonaviy taraqqiyotga intilmoqda. Ushbu maqolada Qoraqalpog'iston tarixining eng muhim bosqichlari – qadimgi sivilizatsiyalardan tortib hozirgi kunga qadar bo'lgan ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy jarayonlar tahlil qilinadi. Hududning tarixiy shakllanishi, milliy identifikatsiya jarayoni va ekologik omillar ta'sirida yuz bergan o'zgarishlar ilmiy asoslangan holda yoritiladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Markaziy Osiyoning shimoli-g'arbiy qismida joylashgan bo'lib, O'zbekiston Respublikasining tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu hudud uzoq tarixga ega bo'lib, qadimgi davrlardan boshlab turli etnik guruhlarning yashash maskani bo'lgan. Ushbu maqolada Qoraqalpog'iston Respublikasining tarixiy shakllanishi, ijtimoiy-siyosiy rivojlanishi va zamonaviy holati ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi.

Arxeologik tadqiqotlar Qoraqalpog'iston hududida ilk insonlar miloddan avvalgi ming yilliklarda yashaganligini tasdiqlaydi. Amudaryo vodiysi va Orol dengizi atrofidagi yerlar qadimdan dehqonchilik va chorvachilik uchun qulay bo'lgan. Bu hudud Xorazm sivilizatsiyasining shakllanishida muhim o'rin tutgan. Miloddan avvalgi VI–IV asrlarda Qoraqalpog'iston hududi Axomaniylar saltanati tarkibiga kirgan, keyinchalik esa Aleksandr Makedonskiy imperiyasi va Salavkiylar davlatining ta'sirida bo'lgan.

O'rta asrlarda Qoraqalpog'iston Xorazmshohlar davlati tarkibiga kirgan. Xorazm madaniy markaz sifatida rivojlanib, ilm-fan va savdo aloqalari rivojlangan. XIII asrda mo'g'ullar bosqini hudud iqtisodiyotiga og'ir zarba bergan bo'lsa-da, XIV–XV asrlarda Amir Temur va uning avlodlari davrida hudud qayta tiklangan. Keyinchalik Qoraqalpog'iston Oltin O'rda va Shayboniylar davlati tarkibiga kirgan.

XVII–XVIII asrlarga kelib, qoraqalpoq qabilalari bu hududga ko'chib kela boshlagan. Ular dastlab Sirdaryo bo'yida yashagan bo'lib, keyinchalik Amudaryo deltasiga joylashgan. Ularning asosiy mashg'uloti dehqonchilik, chorvachilik va baliqchilik bo'lgan.

XIX asrning ikkinchi yarmida Qoraqalpog'iston Rossiya imperiyasi tarkibiga kiritildi. 1873-yilda Rossiya Xiva xonligini bosib olib, Qoraqalpog'iston hududi Xiva xonligi orqali imperiya nazoratiga o'tdi. Bu davrda Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi hamda sug'orish tizimida o'zgarishlar yuz berdi. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Rossiyaning mustamlaka siyosati tufayli mahalliy xalq iqtisodiy va ijtimoiy qiyinchiliklarga duch keldi.

1920-yilda Xiva xonligi tugatilgach, 1924-yilda Qoraqalpog'iston avtonom viloyat maqomiga ega bo'ldi. 1930-yilda u RSFSR tarkibiga o'tkazildi, 1936-yilda esa O'zbekiston SSR tarkibiga kiritildi. Sovet davrida Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi intensiv rivojlanib, paxta yetishtirish asosiy iqtisodiy tarmoqka aylandi. Shu bilan birga, sanoatlashuv va urbanizatsiya jarayonlari ham amalga oshirildi.

Biroq, Sovet Ittifoqining qishloq xo'jaligida paxta monokulturasi siyosati olib borishi ekologik muammolarni keltirib chiqardi. Ayniqsa, Orol dengizining qurishi va ekologik inqiroz Qoraqalpog'iston uchun jiddiy muammolardan biriga aylandi.

1991-yilda O'zbekiston mustaqillikka erishgach, Qoraqalpog'iston Respublikasi O'zbekiston tarkibida muxtor respublika sifatida qoldi. 1993-yilda O'zbekiston va Qoraqalpog'iston o'rtasida maxsus shartnoma imzolandi, unga ko'ra Qoraqalpog'iston O'zbekiston tarkibida mustaqil boshqaruv huquqiga ega bo'ldi.

Mustaqillik davrida Qoraqalpog'istonda iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar amalga oshirildi. Sanoat, qishloq xo'jaligi va infratuzilma sohalarida rivojlanish kuzatildi. Ekologik inqiroz oqibatlarini bartaraf etish maqsadida xalqaro loyihalar amalga oshirilib, Orolbo'yi hududlarini yashil hududga aylantirish choralari ko'rildi.

Xulosa

Bugungi kunda Qoraqalpog'iston Respublikasi iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, ekologik muammolarni hal etish va aholi turmush sifatini oshirish borasida keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirmoqda. Qoraqalpog'iston madaniyati, san'ati va ta'lim tizimi rivojlanib, xalqaro aloqalar mustahkamlanmoqda.

Kelajakda Qoraqalpog'istonning rivojlanishi asosan quyidagi yo'nalishlar orqali davom etishi kutilmoqda:

- Ekologik barqarorlikni ta'minlash va Orolbo'yi hududini tiklash;
- Innovatsion texnologiyalar va zamonaviy sanoat tarmoqlarini rivojlantirish;
- Turizm va madaniy merosni rivojlantirish orqali mintaqaviy iqtisodiy o'sishga erishish;
- Ta'lim va sog'liqni saqlash tizimini yanada takomillashtirish.

Qoraqalpog'iston Respublikasi boy tarixiy merosga ega hudud bo'lib, uzoq asrlar davomida turli sivilizatsiyalar ta'sirida shakllangan. Mustaqillik yillarida amalga oshirilgan islohotlar mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik barqarorligini ta'minlashga qaratilgan. Kelajakda Qoraqalpog'istonning rivojlanishi zamonaviy innovatsiyalar va barqaror taraqqiyot strategiyalariga bog'liq bo'ladi.

REFERENCES

1. Allamuratov, B. (2018). Qoraqalpog'iston tarixi: qadimgi davrdan hozirgi kungacha. Nukus: Qoraqalpog'iston nashriyoti.
2. Bekmuratov, A. (2020). Sovet davrida Qoraqalpog'istonning ijtimoiy-iqtisodiy holati. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Karimov, I. (1993). O'zbekiston: mustaqillik va taraqqiyot yo'li. Toshkent: O'zbekiston.
4. Matyakubov, T. (2005). Qoraqalpog'istonning geosiyosiy o'rni va uning rivojlanish omillari. Nukus: Ilmiy tadqiqot markazi.
5. Sultonov, H. (2012). Orolbo'yi mintaqasining ekologik muammolari va ularning ijtimoiy ta'siri. Toshkent: Ekologiya va taraqqiyot.
6. Qosimov, S. (2019). O'zbekiston tarixi: Qoraqalpog'istonning o'rni va roli. Toshkent: Sharq.
7. Niyozov, M. (2017). Qoraqalpog'iston madaniyati va milliy identifikatsiya jarayoni. Nukus: Fan.

QOROQOLPOG`ISTONNING IQTISODIY RIVOJLANISHI : HOZIRGI HOLATI VA KELAJAK ISTIQBOLLARI .

Yo`ldoshova Sevinch
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Boshlang`ich ta`lim yo`nalishi 1 – kurs talabasi
Ilmiy rahbar : Ilmurova Feruza Shakirovna

ANNOTATSIYA:

Mazkur maqola Qoroqolpog`iston Respublikasi – O`zbekiston tarkibidagi bir mustaqil respublika bo`lib , uning hozirgi kundagi rivojlanishi va holatiga bag`ishlanadi. Qoroqolpog`iston , O`zbekistonning xaritasida muhim katta o`rinni egallagan bo`lib , unda Orol dengizi va Amudaryo joylashgan . Shuning uchun ham bu yerda dehqonchilik yaxshi rivojlangan .

**Kalit so`zlar:** Qoroqolpog`iston , Respublika , O`zbekiston , Orol , xo`jalik , tuman, dengiz , Nukus , mintaqa , aholi , hudud , ekologiya .

Qoroqolpog`iston – bu o`zining betakror tabiat go`zalligi , madaniy boyligi va tarixiy ahamiyati bilan ajralib turadigan mintaqa . Bu hududda keng yaylovlar , baland tog`lar , sirli daryolar va noan`anaviy manzaralar mavjud. Xalq o`zining boy an`analarini , o`ziga xos qo`shiqlari va raqslarini saqlab kelmoqda . Ayni shu Respublika iqtisodiyoti qishloq xo`jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish bilan bog`liq . Bundan tashqari bu hududda , neft va gaz , sanoat va baliqchilik yaxshi rivojlangan tarmoqlari ham mavjud . Aholi jihatidan bu hududni qoroqolpoqlar , o`zbeklar va boshqa millatlarni tashkil etadi. Qoroqolpog`istonning hozirgi holati asosan uning ekologiyasi bilan bog`liq . Chunki ushbu mintaqada joylashgan mashhur Orol dengizining qurib qolishi uning ekologiyasiga o`z ta`sirini ko`rsatmay qolmadi. Orol dengizining qurib ketishi natijasida , mintaqaning iqlimi sezilarli darajada o`zgargan , ko`plab yerlar dehqonchilikka yaroqsiz holga kelgan , bug`doy va boshqa qishloq xo`jalik mahsulotlarini etishtirish qiyinlashgan . Shuningdek bu hududda chang bo`ronlari va suv tanqisligi , baliqchilik muammolari dolzarb masalaga aylandi.
Mintaqaning har bir tuman va hududlarining o`ziga xos xususiyatlariga ega bo`lib , turli sohalarda o`zgarishlar va rivojlanish jarayonlarini boshdan kechirmoqda . Nukus – Qoroqolpog`istonning poytaxti bo`lib , mintaqaning asosiy iqtisodiy va madaniy markazidir . Bu shaharda mehnat bozori va ish bilan ta`minlash masalasi hali ham dolzarb . Nukusda ta`lim va sog`liqni saqlash xizmatlari nisbatan rivojlangan .
Prezident Shavkat Mirziyoyev 10-yanvar kuni Qoraqalpog'iston Respublikasini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish borasidagi ishlar tahlili va kelgusi vazifalar muhokamasi bo'yicha yig'ilish o'tkazdi.

Davlatimiz tomonidan Qoraqalpog'iston iqtisodiyotini ko'tarishga, odamlarning turmush sifatini yaxshilashga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. So'nggi yetti yilda hududda misli ko'rilmagan o'zgarishlar ro'y berdi. Avvallari 15 ta tumandan 12 tasi dotatsiyada bo'lgan Qoraqalpog'iston bugungi kunga kelib, o'z daromadiga ega bo'lgan hududga aylandi. Xususan, 15 trillion so'm investitsiya hisobiga 5 ming 300 dan ziyod loyiha amalga oshirildi. Orol dengizining qurigan hududi o'rnida 1 million 800 ming gektar yashil o'rmonzor barpo etildi. 51 ming oilaning uy-joy sharoiti yaxshilandi, 401 ta mahallada qurilish-ta'mirlash ishlari bajarildi. Aholining turmush darajasi oshdi.

Davlatimiz rahbari bu boradagi katta imkoniyatlardan biri turizm ekanini ta'kidladi. Qoraqalpog'istonda turizmni, ayniqsa, uning eko, etno, ziyorat yo'nalishlarini rivojlantirish bo'yicha dastur ishlab chiqish, turizm klasteri tashkil etish va sohaga xorijiy ekspertlarni jalb qilish yuzasidan topshiriq berildi. Nukus aeroportini rivojlantirish va aviaqatnovlarni ko'paytirish, yangi mehmonxonalar qurish, muzeylarni modernizatsiya qilish, yo'l bo'yi xizmatlarini kengaytirish vazifalari ko'rsatib o'tildi.

Qoraqalpog'iston Respublikasida 2024-yil 1-iyul holatiga doimiy aholi soni 2 015,0 ming kishini tashkil etib, yil boshiga nisbatan 12,3 ming kishiga yoki 0,6 % ga ko'paydi. Jumladan, shahar aholisi soni 984,1 ming kishini (jami aholi sonidagi ulushi 48,8 %), qishloq aholisi soni 1 030,9 ming kishi (51,2 %) ni tashkil etdi.

2024-yil 1-iyul holatiga ko'ra, respublika doimiy aholisi sonining 30,7 % i mehnatga layoqatli yoshdan kichiklar, 58,5 % i mehnatga layoqatli yoshdagilar va 10,8 % i mehnatga layoqatli yoshdan kattalar hissasiga to'g'ri kelmoqda.

2024-yil 1-yanvar holatiga Qoraqalpog'iston Respublikasining doimiy aholisi tarkibini jinsi va yosh guruhlari bo'yicha (65 yoshgacha bo'lganlar 5 yillik yosh intervalida, 65 va undan yuqori yoshdagilar esa jamlangan holda) tahlil qilinganda, erkaklar tarkibida 4 yoshgacha bo'lgan bolalar eng yuqori ko'rsatkichni, ya'ni 104,2 ming kishini tashkil etgan. Erkaklar tarkibida eng kam aholi soni 60-64 yoshlilar hissasiga to'g'ri kelib 33,2 ming kishini tashkil etdi. Shuningdek, ayollar tarkibida ham 0-4 yoshli bo'lgan qizlar eng yuqori ko'rsatkichni, ya'ni 97,8 ming kishini tashkil etgan bo'lsa, eng kam ayollar soni 60-64 yoshlilar hissasiga to'g'ri kelgan, ya'ni 38,4 ming kishini tashkil etgan. 2024-yilning 1-yanvar holatiga Qoraqalpog'iston Respublikasi aholisining kutilayotgan o'rtacha umr ko'rish davomiyligi 72,7 yoshni tashkil etgan. Erkaklar uchun 70,5 yoshga, ayollar uchun esa 75,0 yoshga teng. Shahar joylar uchun kutilayotgan o'rtacha umr ko'rish davomiyligi 69,7 yoshni, qishloq joylar uchun 75,9 yoshni tashkil etgan. Qoraqalpog'iston Respublikasida 2024-yil 1-iyul holatiga 1 kvadrat kilometrga o'rtacha 12,1 kishi to'g'ri kelgan. Bu esa o'tgan yilning mos davriga nisbatan solishtirilganda 0,2 ga

ortgan (2023-yil 1-iyul holatiga 1 kv.km.ga 11,9 kishi). Tumanlar bo'yicha qaraydigan bo'lsak, aholi zichliginig eng yuqori ko'rsatkichi Nukus shahrida 1 548,2 kishi, Taxiatosh tumanida 433,5 kishi, Xo'jayli tumanida 234,8 kishi, Amudaryo tumanida 209,3 kishi, Kegeyli tumanida 81,6 kishini tashkil etgan bo'lsa, eng past ko'rsatkichlar Qorao'zak tumanida 9,3 kishi, Qo'ng'irot tumanida 1,8 kishi, Taxtako'pir tumanida 1,8 kishi, Mo'ynoq tumanida 0,9 kishini tashkil etgan. Qoroqolpog`iston Respublikasi O`zbekistonning eng yirik hududiy bo`linmalaridan biri bo`lib , uning kelajakdagi rivojlanish istiqbollari bir qancha muhim yo`nalishlariga bog`liq : iqtisodiy rivojlanish va investitsiyalar , atrof – muhit va ekologik muammolar , ta`lim va kadrlar tayyorlash , ijtimoiy rivojlanish , turizm va madaniy meroslar. Qoroqolpog`iston qishloq xo`jaligi ( paxta , don ekinlari , chorvachilik ) va tabiiy resurslarga boy hudud hisoblanadi. Bu orqali kelajakda sanoatni rivojlantirish , chet el investitsiyalarini jalb etish va transport – logistika infratuzilmasini yaxshilash iqtisodiy o`sishini jadallashtirish mumkin .

Ekologik jihatdan olib qaraydigan bo`lsak , hozirgi kundagi eng dolzarb mavzu Orol dengizi . Orol dengizining qurishi hududning ekologik holatiga salbiy ta`sir ko`rsatmoqda . Kelajakda ekologik tiklanish loyihalari , xususan , " yashil hudud " larni yaratish va cho`l yerlarni kamaytirishga qarshi kurashish bo`yicha xalqaro dasturlar muhim ro`llarni o`ynaydi .

Turizm bo`yicha Qoroqolpog`iston boy madaniy meros va tarixiy yodgorliklarga ega . Masalan, Ayazqala , Topraqqala , Qoroqolpog`iston tarixiy muzeyi kabilardir .

Xulosa o`rnida shuni aytish joizki Qoroqolpog`iston O`zbekistonning eng boy hududlaridan biri hisoblanadi. Bu hududagi barcha yodgorliklar , tabiiy resurslarimizni saqlab qolish va ularni yanada rivojlantirish zarurligini angladik.

Albatta , bu xalq o`zining milliy meroslari va eng katta Orol denizi bilan o`ziga jalb qiladi . Umumiy qilib aytganda biz bu hududni ko`proq yashil hududga aylantirsak yanada go`zallashib ko`rkiga ko`rk qo`shishini tushundik . O`zekistonimizning har bir hududi , merosi , tabiati , obidalari biz uchun qadrli va biz yoshlar buni asrab avaylashimiz darkor . Bu biz kelajak yoshlarining milliy g`ururimiz hisoblanadi .

REFERENCES

1.O`zbekiston obidalarining bitiklari : Qoroqolpog`iston .(Toshkent 2015)
2. Qoroqolpog`iston Respublikasi tarixiy yodgorliklari ( O`zbekiston madaniy merosini o`rganish bo`yicha tadqiqotlar) .
3. O`zbekiston tarixi (Toshkent 2016)
4. Rasmiy manbalar : Qoraqolpog`iston Respublikasi turizm va madaniy merosi vazirligi saytlari va boshqa rasmiy nashrlar .

FARZAND TARBIYASIDA TARIXNING AHAMIYATI

Qozoqova Iroda Qurolboy qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi
Nafasov Arslon Komilovich

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada farzandni tarbiya qilishda tarixning ahamiyati va inson hayotida tutgan o'rni haqida ham atroflicha fikr yuritiladi. Farzand bu endigina yerdan unib chiqqan nihol kabidir. O'sha niholni to'g'ri qilib o'stirish ham, egri qilib o'stirish ham bog'bonga, ya'ni uni voyaga yetkazayotgan ota-onasiga bog'liq desak mobolag'a bo'lmaydi, albatta. Farzandni tarbiyalashda tarixning ahamiyati nihoyatda muhim ekanligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: tarix, farzand, tarbiya, inson, milliy qadriyatlar, yosh avlod, axloqiy qoida.

Abstract: This article discusses the importance of history and its role in human life in raising a child. The child it is like a sprout that has just sprouted from the ground. It will not be an exaggeration to say that it depends on the gardener, that is, on his parents who are raising him, both to grow that sprout correctly and to grow it curved. It is revealed that the importance of history is extremely important in the upbringing of child.

Keywords: history, child, upbringing, human, national values, younger generation, moral rule.

Kirish

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Farzand tarbiyasi inson hayotidagi eng muhim masalalardan biri. Har bir ota-ona farzandini yaxshi inson, jamiyatga foydasi tegadigan shaxs sifatida tarbiyalashni istaydi. Bunda tarbiyaning turli usullaridan va vositalaridan foydalaniladi. Shulardan biri tarix orqali tarbiya berishdir. Tarix- bu nafaqat o'tmish voqealarining majmuasi, balki insoniyatning tajribasi, xatolari va yutuqlarining aksidir.

Farzandlarmiz millatimiz tarixini, buyuk ajdodlarimiz hayoti va mehnatini o'rganish orqali o'zligiga bo'lgan hurmat va g'ururni shakllantiradi. Alisher Navoiy, Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi kabi buyuk shaxslarning hayoti va faoliyatini o'rganish ularda vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantiradi.

Tarix- bu katta tajriba maktabi. O'tgan avlodlar duch kelgan muammolar, ularning yutuqlari va xatolari bugungi kun yoshlariga ibrat bo'lishi mumkin. Masalan, o'zining jasorati bilan tarix sahifalarida qolgan shaxslar hayoti farzandlarimizni sabr-toqat, matonat va fidoyilik ruhida tarbiyalaydi. Tarixiy voqealar orqali bolalarga yaxshilik va yomomlikni ajratishni o'rgatish mumkin. Masalan, tarixda adolat va insonparvarlik tamoyillarini o'z hayoti va boshqaruvida qo'llagan hukmdorlar misolida axloqiy qadriyatlarni singdirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarixiy voqealarni o'rganish farzandlarimizga mustaqil fikrlash, xulosa chiqarish va to'g'ri qaror qabul qilishga yordam beradi. Tarixiy shaxslarning qarorlarini tahlil qilish orqali yoshlar hayotda qanday yo'l tutish kerakligini anglab yetadi. Tarixdan saboq olgan bola jamiyatdagi o'zgarishlarni tushunib, kelajakni oldindan rejalashtira oladi.

Hozirgi davrda kechayotgan global ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy jarayonlar dunyoning g'oyaviy-mafkuraviy qiyofasini o'zgartirib, yangicha tafakkur va dunyoqarashni shakllantirishni taqazo etmoqda. Bugungi kunda ta'lim-tarbiya tizimining bosh maqsadi hm bevosita ijtimoiy-gumanitar fanlarni puxta biladigan, huquqiy savodxonligi yuqori bo'lgan, jahon maydonida o'z bilimi orqali raqobatlasha oladigan, vatani hamda millatiga nisbatan mahr-muhabbat tuyg'ularini namoyon eta olish hislatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan.

Zotan, ta'lim-tarbiyada hikmat ko'p. shuning uchun Al-Xorazmiy, Al-Farg'oniy, Al-Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Az-Zamaxshariy, Imom Buxoriy, Ulug'bek, Baxouddin Naqshband, Xo'ja Ahmad Yassaviy, Imom at-Termiziy, Yusuf Xos Hojib, Mahmud Qoshg'ariy, Unsurul Maoliy Kaykovus, Alisher Navoiy, Husayn Voiz Koshifiy kabi mutakaffirlarning asarlarida bolalarni oila sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiyalashga oid g'oyalar keng yoritilib, bu boradagi samarali yo'llar ko'rsatib berilgan. Ushbu allomalarimizning asarlari barcha sinf darsliklarida ham o'z aksini topgan. Hozirgi zamon ta'lim-tarbiyasi, istiqlol mafkurasi ana shu merosdan oziqlansa, uning eng yaxshi sahifalarini, qoidalarini qabul qilsa, o'z oldiga qo'ygan maqsad-vazifalarini sharaf bilan bajarish mumkin. Chunki, ularning odobnomasi, ibratnomasi, bolalarni har tomonlama tarbiyalash, kamolga yetkazish, ma'naviyatimizning ustivor iymon-e'tiqodlarimizning butun bo'lishligini, qadrli qadriyatlarimizni
qadrlanishi garovidir.

Xalqimizning ko'p asrlik qadriyatlarini, ulkan va boy madaniy merosini chuqur bilmasdan, milliy o'zlikni anglash milliy g'urur tuyg'usini qaror toptirish mumkin emas. O'zbek xalqining madaniy merosini o'rganishda va rivojlantirishda milliy o'ziga xosligi, ma'naviy xususiyatlari hisobga olinib ish ko'rilishi maqsadga muvofiq. Chunki, ma'naviyat bo'lmagan joyda rivojlanish

ham, iymon va e'tiqod ham, Vatan va erk tuyg'usi ham, xalqda diyonat-u adolat, do'stlik ham bo'lmaydi.

Abu Rayxon Beruniy inson tabiatining, eng avvalo, oila muhitida shakllanishini alohida qayd etib o'tgan. Alloma ota-onalarga bola ruhiyatini mo'tadil saqlashni tavsiya etadi. Bola ruhiyatini mo'tadil saqlash uni qattiq g'azablanish, qo'rqish, xafalik, jismoniy toliqish hamda uyqusizlikdan muhofazalash orqali tahminlanishini aytadi. Shuningdek, ota-onalarni bolalar xohlagan va ular uchun foydali bo'lgan narsasini topishga, ularni imkon qadar yoqtirmagan narsalaridan uzoqlashtirishga undaydi. Allomaning qayd etishicha, ota-onalar bolaga nisbatan bir xil munosabatda bo'lishlari uni to'g'ri tarbiyalash uchun nihoyatda ahamiyatli. Ota-onaning bolaga nisbatan turlicha munosabatda bo'lishlari uning xulqida salbiy odatlar namoyon bo'lishi uchun sharoit yaratib beradi.

Ibn Sinoning yondashuviga ko'ra, bola tarbiyasida oila boshlig'i sifatida ota alohida rol o'ynaydi: ,,Agar oilada oila boshlig'i tajribasizlik, no'noqlik qilsa, u oila a'zolarini yaxshi tarbiyalay olmaydi va oqibatda bundan yomon natijalar kelib chiqishi mumkin''. Bola tarbiyasi samarali yo'lga qo'yilgan oilalargina baxtli bo'ladi. Zero, oilaning eng muhim vazifasi bolani har jihatdan to'g'ri kamolotga yetkazishdir. Ota-ona kim bo'lishidan qat'iy nazar ushbu mas'uliyatli vazifani to'la-to'kis ado etishi lozim.

Xulosa

Farzand tarbiyasida tarixning ahamiyati juda katta. Ota-onalar va o'qituvchilar bolalarga tarixiy bilimlarni qiziqarli va tushunarli tarzda yetkazishi lozim. Tarix faqatgina o'tmishni eslash emas, balki ulardan saboq olib, kelajakni yanada yaxshiroq qurish vositasidir. ,,Milliy tarixni milliy ruh bilan yaratish kerak. Aks holda uning tarbiyaviy ta'siri bo'lmaydi. Biz yoshlarimizni tarixdan saboq olish, ularni tarix ilmi, tarixiy tafakkur bilan qurollantirisahimiz lozim'' deb, ta'kidlaydi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev.

REFERENCES

1.A.Haydarov. inson kamoloti va milliy-ma'naviy qadriyatlar. T,. Muharrir, 2008y
2.M.Hamdamova. Ma'naviyat asoslari. T,. ,,Fan va tehnologiya''. 2008 y
3.A.Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. T,. O'qituvchi. 1992 y.
4.I.Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. T,. Ma'naviyat, 2008 y

BAXTLI OILA — BAXTLI JAMIYAT ASOSI

Quatbaeva Gulnaz Serik qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning "Baxtiyor oila" asarida Islomda oila munosabatlarining o`ziga xos jixatlari athlil qilingan.

Kalit so'zlar: Oila, rivojlanish, oilaviy munosbatlar, muloqot, madaniyat, tahlil, uslub.

Abstract: This article presents some thoughts on the analysis of the concept of family in the work of Sheikh Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf "Bakhtiyor Oila". The article also presents some thoughts on family relations and social relations in the work "Bakhtiyor Oila".

Keywords: Family concept, development, family relations, communication, culture, analysis, method.

Абстрактный: В этой статье Шейх Мухаммад Садик Мухаммад Юсуф. В работе «Счастливая семья» представлены некоторые размышления по анализу понятия семьи. Также в статье рассматриваются семейные отношения и общество в произведении «Счастливая семья». Представлены некоторые комментарии по поводу этой взаимосвязи.

Ключевые слова: Концепция семьи, развитие, семейные отношения, общение, культура, анализ, метод.

Oila – bu inson hayotidagi eng katta boylik va Alloh taoloning buyuk ne'matlaridan biridir. Har birimiz baxtli bo'lishni istaymiz, ammo bu baxt ko'pincha aynan oila muhiti, mehr-oqibat, tushunish va hurmatda yashiringan bo'ladi. "Baxtiyor oila" kitobini mutoala qilgan har bir kitobxon aslida baxtli oilaning kaliti boylikda yoki zamonaviy qulayliklarda emas, balki islomiy qadriyatlarga asoslangan halol va mehrli munosabatda ekaniga amin bo'ladi. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf hazratlarining bu asari nafaqat ilmiy, balki ruhiy tarbiya nuqtai nazaridan ham yuraklarga yaqin. Bu kitob har bir musulmon uchun hayotiy qo'llanma, yo'l-yo'riqdir, desak mubolag'a bo'lmaydi. "Baxtiyor oila" — musulmon oilasining qanday shakllanishi, uni qanday boshqarish, qanday qadriyatlarga asoslanish va qanday qilib oilada baraka hosil qilish mumkinligi haqida yozilgan. Kitobdagi asosiy go'yalarni ko'rib chiqadigan bo'lsak, nikoh — Allohning buyuk ne'matiligi, oila — jamiyatning poydevoriligi, baraka manbai sifatida qaralib, oila qurishda niyat va ixlos muhim deyiladi. Er – oila boshlig'i, himoyachi va ta'minlovchi, ayol – mehribonlik, sadoqat va tarbiya ramzi, har ikkisi ham Alloh oldida mas'uldir.

Ajrimlar, oilaviy mojarolar sabablarini tahlil qiladi, ijtimoiy tarmoqlar, dunyoviy ta'sirlar haqida ogohlantiradi, halollik, sabr, doimiy duoga e'tibor qaratiladi. Asarqimmatli jixati Qur'on oyatlari va sahih hadislarga tayangan holda tushunarli yozilganligi, zamonaviy o'quvchiga mos tilda, real hayotiy misollar bilan boyitilganligi,hamda hamma yosh toifasi uchun foydali qo'llanma ekanligidadir.

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf hazratlarining "Baxtiyor oila" asari — bu oddiy diniy qo'llanma emas, balki har bir musulmon oilasi uchun hayotiy dastur, ruhiy tarbiya manbai va muqaddas qadriyatlarimizga asoslangan yo'l-yo'riqdir. Kitobda er va xotin o'rtasidagi munosabat, farzand tarbiyasi, oila ichidagi sabr, kechirimlilik, halollik kabi tamoyillar Qur'on va sunnat asosida yoritilgan. Ayniqsa, zamonaviy jamiyatda tez-tez uchrayotgan oilaviy inqirozlar, ajrimlar, e'tiborsizliklar fonida bu asarning o'rni yanada ahamiyatli bo'lib bormoqda. Muallif islomiy ta'limotlar asosida oilaning mohiyatini, uni mustahkamlovchi omillarni, unga tahdid soluvchi xatarlarni chuqur tahlil qilgan. Bu esa o'quvchida o'z oilasini qayta ko'zdan kechirish, munosabatlarni yaxshilash va baraka keltiruvchi qadriyatlarga intilish istagini uyg'otadi. Shuningdek, kitobda berilgan maslahatlar hayotdan uzilgan, nazariy quruq mulohazalar emas, balki real hayotiy misollar, xalq tilida tushunarli va ta'sirchan tarzda bayon etilgan. Bu esa uni har qanday yoshdagi, turli saviyadagi o'quvchilar uchun tushunarli va foydali qiladi. Oila — bu jamiyatning yuragi, sog'lom jamiyat esa sog'lom oila asosida quriladi. "Baxtiyor oila" esa mana shu yurakning barqaror urishini ta'minlaydigan muhim manba sifatida qadrlanishi kerak. Ushbu asarni o'qish, tushunish va hayotga tatbiq etish orqali biz nafaqat o'z oilamizni, balki butun jamiyatimizni mustahkamlash yo'lida muhim qadam tashlaymiz

REFERENCES

1.Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. *Baxtiyor oila*. – Toshkent: Hilol Nashr, 2019.-B.524.
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. *Ijtimoiy odoblar*. – Toshkent: Hilol Nashr, 2022.-B.628.
3.Abdug'aniyev A.X. *Islomda oila masalalari.* – Toshkent: "Movarounnahr", 2005.Hilol Nashr rasmiy sayti: www.hilolnashr.uz
4.Oila kodeksi. – Toshkent: Adliya vazirligi nashri, 2019.
5.Shayx Muhammad Sodiqning video-ma'ruzalari – YouTube: "Hilol Nashr" rasmiy sahifasi.

IJTIMOIY MEDIA SHAKLLARI

Qudratova Mahbuba
Chirchiq Davlat Pedagogika Unversteti Tabiiy fanlar Fakulteti 24/1 Guruh Talabasi
Ilmiy rahbar: Ilyosov Sh

Annotatsiya Ushbu maqolada ijtimoiy media shakllari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Ijtimoiy Media insonlar o'rtasidagi muloqotni osonlashtirish, axborot almashish va o'z fikrlarini ifoda etish imkoniyatlarini taqdim etadi. Maqolada ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, video va foto almashish platformalari, forumlar hamda xabar almashish dasturlari kabi asosiy shakllar tahlil qilinadi.
Kalit so'zlar ijtimoiy media, ijtimoiy tarmoqlar, blog, video platformalar, forum, xabar almashish

Ijtimoiy media – zamonaviy texnologiyalar asosida insonlar o'rtasida muloqot qilish, axborot almashish va o'z fikr-mulohazalarini bildirish imkonini beruvchi platformalar majmuasidir. Bugungi kunda ijtimoiy media inson hayotining ajralmas qismiga aylangan bo'lib, turli shakllarda namoyon bo'ladi. Quyida ijtimoiy media shakllarining asosiy turlarini ko'rib chiqamiz

Ijtimoiy media shakllari bugungi kunda jamiyatimizning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ijtimoiy media deganda, ommaviy axborot almashinuvi uchun xizmat qiluvchi turli onlayn platformalar tushuniladi. Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat va boshqa shu kabi saytlar va ilovalar orqali odamlar o'z fikrlarini ifodalash, ma'lumot almashish va muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

1. **Ijtimoiy medialarning asosiy shakllari**
2. **Ijtimoiy medialarning rivojlanayotgan shakllari**
3. **Ijtimoiy medialarning jamiyatga ta'siri**

Zamonaviy dunyo tobora bir-biri bilan bog'langan holda rivojlanmoqda. Ijtimoiy medialar esa kundalik hayotimizning ajralmas qismiga aylangan. U odamlar o'rtasidagi aloqa shaklini o'zgartirdi, yangi muloqot kanallarini yaratdi hamda shaxslar, korxonalar va tashkilotlarning bir-biri bilan o'zaro munosabatini yangicha yo'nalishga olib kirdi.

Ijtimoiy media – bu shaxslar va jamoalar o'rtasida kontent yaratish va almashishni osonlashtiradigan onlayn platformalar va veb-saytlar. Ushbu platformalar foydalanuvchilarga matn, tasvir, video va audio kabi turli vositalar orqali o'zaro muloqot qilish, ishtirok etish va muloqot qilish imkonini beradi.

Ijtimoiy media shakllari aloqa va axborot almashishga sezilarli ta'sir ko'rsatishi tufayli zamonaviy jamiyatda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Facebook, Instagram va Twitter kabi platformalar odamlarga global miqyosda o'zaro bog'lanish, fikr bildirish

va xabardorlikni yoyish imkonini beradi, jamiyat tuyg'usini rivojlantiradi va ijtimoiy faollikni oshiradi.

So'nggi yillarda ijtimoiy media platformalari odamlarning muloqot qilish va ma'lumot almashish usullarini o'zgartirdi. Ijtimoiy medialarning paydo bo'lishi nafaqat real vaqt rejimida o'zaro aloqalarni osonlashtirdi, balki yangiliklarni tarqatishda inqilob qildi, odamlarga axborot ekotizimining faol ishtirokchisiga aylanish imkonini berdi.

Ijtimoiy medianing asosiy xususiyatlaridan biri uning keng tarqalganligi bo'lib, u deyarli doimiy ulanib muloqot qilish imkonini beradi. Biroq, buning cheklanishi axborotning haddan tashqari yuklanishi va ijtimoiy o'zaro ta'sir qilish uchun ushbu platformalarga qaram bo'lib qolish xavfi hisoblanadi.

1.Ijtimoiy medialarning asosiy shakllari

Ijtimoiy medialarning asosiy shakllaridan biri foydalanuvchilarga qisqa xabarlar yoki yangilanishlarni almashish imkonini beruvchi mikrobloglardir. Twitter va Tumblr kabi platformalar tez va ixcham formati tufayli mashhurlikka erishdi, bu esa foydalanuvchilarga o'z fikrlari va tajribalarini qisqa va qulay tarzda baham ko'rish imkonini beradi.

Ushbu platformalar foydalanuvchilarga tasvirlar va videolar orqali boshqalar bilan muloqot qilish, vizual kontentni joylashtirish va almashish imkonini beradi. Bundan tashqari, YouTube kabi video almashish platformalari ijtimoiy medianing muhim shakllariga aylandi, bu foydalanuvchilarga videolarni yuklash va ko'rish, shuningdek, sharhlar va muhokamalar orqali boshqalar bilan muloqot qilish imkoniyatini beradi.

Ijtimoiy medianing bu turli shakllari odamlarga onlayn tarzda ulanish, almashish va boshqalar bilan muloqot qilishning noyob usullarini taklif etadi. Ijtimoiy medialarning ko'zga ko'ringan shakli bo'lgan ijtimoiy tarmoq saytlari zamonaviy jamiyatga singib ketgan bo'lib, odamlarga butun dunyo bo'ylab boshqalar bilan bog'lanish va muloqot qilish imkonini beradi.

Facebook va Twitter kabi bu platformalar ma'lumotlar, g'oyalar va shaxsiy tajriba almashishni osonlashtiradi, onlayn jamoalar va virtual munosabatlarni rivojlantiradiMuloqot va bog'lanish uchun kuchli vosita sifatida ijtimoiy media platformalari, jumladan, Facebook, Instagram va Twitter muhim rol o'ynaydi. Facebook foydalanuvchilarga do'stlari bilan bog'lanish, yangiliklar almashish va turli guruhlar hamda tadbirlarga qo'shilish imkoniyatini taqdim etadi. Instagram esa vizual kontent almashishni yengillashtirsa, Twitter foydalanuvchilarga real vaqt rejimida suhbatlashish va dolzarb yangiliklardan xabardor bo'lish imkonini beradi.

Bu platformalar ijtimoiy mediada mashhurlikka erishib, odamlarning o'zini namoyon qilishi, ma'lumot ulashishi va jamiyatga ta'sir o'tkazishiga xizmat qiladi.

Ularning o'ziga xos jihatlari ham bor: Instagram foydalanuvchilarga surat va videolar yuklash, tahrirlash va baham ko'rish imkonini beradi, Twitter esa 280 belgigacha bo'lgan qisqa va ixcham xabarlar almashinuviga yo'naltirilgan. Shuningdek, ijtimoiy media platformalari odatda foydalanuvchilarga kontent bilan o'zaro munosabat o'rnatish imkoniyatini ham taqdim etadi. Masalan, postlarni yoqtirish, sharhlash yoki ulashish funksiyalari mavjud. Bu esa foydalanuvchilarning faolligini oshirib, ularga o'z fikrlarini ifodalash va boshqalar bilan bog'lanish imkonini yaratadiIjtimoiy tarmoqlarning kengayishi shaxsiy munosabatlarga ham ta'sir qiladi. Turli platformalarning mavjudligi tufayli insonlar butun dunyo bilan bog'lanish imkoniyatiga ega bo'lib, bu muloqot jarayonlarini yanada osonlashtiradi.

2. Ijtimoiy media rivojlanayotgan shakllari

Doimiy ravishda raqamli landshaftni qayta shakllantirmoqda. Periscope va Twitch kabi jonli efir platformalari, shuningdek, Snapchat kabi vaqtinchalik kontent almashish ilovalari juda mashhur bo'lib, foydalanuvchilarga turli onlayn hamjamiyatlarda ulanish, o'zaro muloqot qilish va tajriba almashishning yangi usullarini taqdim etdi.

So'nggi yillarda juda mashhur bo'lib, foydalanuvchilarga real vaqtda video kontentni keng auditoriyaga uzatish imkoniyatini taqdim etdi. Twitch va YouTube Live kabi platformalar geymerlar, ijodkorlar va vloggerlar uchun markazga aylanib, ularga o'z tomoshabinlari bilan muloqot qilish va bog'langan hamjamiyat yaratish imkonini beradi.

Ushbu platformalar chat xususiyatlari, xayriyalar va obunalar orqali real vaqt rejimida o'zaro aloqani rag'batlantiradi va noyob interaktiv tajribani taklif qiladi. Bundan tashqari, jonli efir platformalari ko'ngilochar industriyada yangi imkoniyatlarga yo'l ochdi, ko'plab kontent yaratuvchilar muvaffaqiyat qozonishdi va hatto sevimli mashg'ulotlarini to'liq vaqtli martabaga aylantirdilar.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy media zamonaviy jamiyatning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, odamlar o'rtasida aloqa o'rnatish, axborot almashish va muloqot qilish imkoniyatlarini taqdim etadi. Bu vosita insonlararo munosabatlarni tubdan o'zgartirdi hamda jamiyatga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatdi. Shu sababli, foydalanuvchilar o'zlarining shaxsiy hayoti va onlayn faoliyatining ehtimoliy oqibatlarini hisobga olishlari juda muhimdir.

Ijtimoiy medianing asosiy shakllari insonlarning onlayn bog'lanishi va muloqot qilish usullarini kengaytirib, ularga Facebook, Twitter, Instagram kabi platformalarda yangiliklar, fotosuratlar va videolar almashish imkoniyatini taqdim etadi. Bu esa bugungi raqamli dunyoda o'zaro bog'liqlik tuyg'usini mustahkamlaydi.

REFERENCES

1. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. – Т.: Ўзбекистон, 2019.
2. Медиа ва ахборот саводхонлигини шакллантиришнинг педагогик жиҳатлари. Ўқув-амалий қўлланма. – Extremum-press, 2017. – 142 б.
3. Арасту. Ахлоқий Кабир. Поэтика. – Т.: «Янги аср авлоди», 2004.
4. Имомназаров М. Саидов У. Миллий тараққиётнинг маънавий-ахлоқий асослари. Т.: "Akademiua", 2005.
5. Егорова А.М. Духовные потребности человека // Молодой ученый. – 2012. – № 2 (37). – С. 224-226.

ZAMONAVIY MUSIQA ASBOBI GITARANING KELIB CHIQISH TARIXI

Nafasov Arslon Komilovich, Qulmirzayeva Gulsevar Shavkat qizi
CHDPU Gumanitar fanlar fakulteti O'zbekiston tarixi kafedrasi katta o'qituvchisi
CHDPU San'atshunoslik fakulteti, Musiqa ta'limi yo'nalishi
1-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada hozirgi kunda o'zining beqiyos o'rniga ega, barcha musiqiy asarlarga o'z ovozi bilan joziba bag'ishlab turuvchi zamonaviy cholg'u asbobi – gitaraning kelib chiqish tarixi haqida so'z boradi. Maqolada siz gitaraning qaysi davrda, qaysi mamlakatda paydo bo'lgani va uning turlari haqida bilib olashingiz mumkin.

Kalit so'zlar: musiqa; gitara tarixi; klassik gitara; akustik gitara; kapodaster; mediator.

Abstract. This article discusses the history of the guitar, a modern musical instrument that has an incomparable place today, adding charm to all musical works with its sound. In the article, you can learn about the period, country in which the guitar appeared, and it's types.

Keywords: music; guitar history; classical guitar; acoustic guitar; capo; mediator.

Аннотация. В этой статье мы рассмотрим историю гитары — современного музыкального инструмента, который сегодня занимает непревзойденное место, придавая своим звучанием очарование всем музыкальным произведениям. В статье вы узнаете об эпохе, стране и ее типах, когда появилась гитара.

Ключевые слова: музыка; история гитары; классическая гитара; акустическая гитара; каподастр; медиаторы.

Har bir narsaning o'z kelib chiqish tarixi bo'lgani kabi, gitaraning ham o'ziga xos kelib chiqish tarixi mavjud. Keling birgalikda gitaraning kelib chiqish tarixini o'rganib chiqamiz. Gitara- eng qadimiy va keng tarqalgan torli cholg'u asbobi hisoblanadi. Gitara " inglizchada- guitar so'zi, ispanchada- guitarra " so'zining muqobili sifatida kirib kelgan. O'z navbatida bu so'z yunoncha " kithara" so'zidan olingan. Gitara so'zining kelib chiqishini o'rganadigan bo'lsak, hind-yevropacha "guit" musiqa va akkord hamda tor ma'nosini anglatuvchi "-tar " o'zagining birikuvidan hosil bo'lgan. Butun dunyo bo'ylab ko'plab madaniyatlarda 5000 yildan ortiq vaqt davomida mavjud bo'lgan. 1779-yil Gaetono Vinakkia tomonidan eng qadimgi gitara yaratilgan. Gitara 13-asrdan boshlab Ispaniyada mashhur bo'lgan. 17-asrdan Italiya va boshqa Yevropa mamlakatlarida hamda Amerikada keng tarqalgan. Dastlab 4-5 juft torli gitaralar ishlatilgan. 18-asrning ikkinchi yarmidan olti

torli gitara mashhur bo'lgan. 20-asrda „gavay gitarasi" (tizzaga qo'yib maxsus plektr bilan chalinadi), jazz gitarasi, elektrogitara, bass gitaralar paydo bo'ldi. Elektrogitaralar 1930-yillarda ixtiro qilindi. Bu gitaralar maxsus kuchaytirgich orqali tovushni o'zgartira oladi. Ilk elektrogitaralarning qorni kovak bo'lgan. Ammo keyinchalik elektrogitaralarda kichkina, qattiq qorinlar qo'llanila boshlandi.

Gitara odatda mediator bilan yoki qo'l bilan chalinadi. Asbob asosan yog'ochdan yasalib, charim yoki lok bilan qoplanadi, torlari esa po'lat yoki neylondan tayyorlanadi. Ba'zi zamonaviy gitaralar turli xil polikarbonatlardan yasaladi. Odatda faol qo'l torlarni chertish uchun ishlatiladi. Gitarachilar odatda nota va akkordlarning lotincha nomlarini qo'llanishadi.O'zbek tiliga notalarning nomlanishi rus tilidan kirib kelgan. O'zbekcha va lotincha notalarning nomlanishi quyidagichadir:

- Do — C
- Re — D
- Mi — E
- Fa — F
- Sol — G
- Lya — A
- Si — H

Gitara chalishda ishlatiladigan bir qancha yordamchi vositalar mavjud.

Kapodaster:

Kapodaster yoki kapo (italyancha capo tasto (bosh to'xtatgichi) jumlasidan olingan) ochiq simlarning ovoz balandligini o'zgartirish uchun qo'llanadi. Kapolarda odatda prujina bo'ladi va ular gitaraning simlarini siqib qo'yish uchun qo'llanadi. Gitaraning tonini yarim ton ko'tarish uchun kapo birinchi pardaning ustiga qo'yiladi. Bir ton ko'tarish uchun esa ikkinchi pardaga qo'yiladi va hokazo. Kapo ba'zi akkordlarni chalishni osonlashtiradi.

Mediator:

Mediator biror qattiq materialning kichik bo'lakchasidir. Mediator odatda ko'rsatgich va bosh barmoq o'rtasida ushlanadi va simlarni chalish uchun qo'llanadi. O'zbek asboblaridan rubob ham mediator bilan chalinadi. Klassik gitarachilar odatda barmoqlari bilan chalishadi. Mediatordan asosan po'lat simli va elektrogitaralarni chalish uchun qo'llanadi.

Mediatorlar asosan plastmassadan yasaladi. Ammo suyak, toshbaqa kosasi va yog'ochdan yasalgan turlari ham mavjud. Ilk mediatorlar toshbaqa kosasidan yasalgan. Keyinchalik toshbaqalarning soni kamaygani uchun ulardan mediator yoki boshqa narsa yasash taqiqlangan. Hozirgi kunda taqiqdan avval toshbaqa kosasidan yasalgan mediatorlar juda qadrlanadi.

Mediatorlarning shakli va o'lchami har xil bo'ladi. Jazz uchun ishlatiladigan mediatorlar kichik bo'ladi. Bas gitara mediatorlari bo'lsa katta bo'ladi. Mediator qalinligiga qarab ishlatiladi. 0,2 mm dan 0,5 mm gacha bo'lgan yupqa mediatorlar odatda ritm chalish uchun ishlatiladi. 0,7 mm dan 1,5 mm yoki undan ham qalin bo'lgan mediatorlar esa solo chalish uchun qo'llanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tishimiz kerakki, har bir cholg'u asbobining o'ziga xos, boy tarixi mavjud. Gitara ham asrlar mobaynida takomillashib, hozirgi kunda zamonaviy musiqa tarixida o'z o'rni bilan ajralib turadi.

REFERENCES

1. Петров, П. В. Гитара. Учимся играть аккордами / Гитара. Как подбирать песни на слух. – Москва : Издательство АСТ : Кладезь, 2023. – 176 с. : ил. (Гитара – это просто!).
2. "Gitara". Ensiklopedik lug'at. – Toshkent : O'zbek sovet ensiklopediyasi, 1988. – p. 200. – 5-89890-002-0.
3. "Gitara". O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toshkent : O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2000-2005.
4. Gitara fizikasi. (ingl.). Arxivlangan versiya: Wayback Machine, 7-may 2012 yil.
5. Gitara. (ingl.). Arxivlangan versiya: Wayback Machine, 19-iyul 2011 yil.
6. Gitara, The Metropolitan Museum of Art. Kolleksiya suratlari (ingl.)

MEDIASAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH USLUBLARI,YO`LLARI VA TARTIBI

Qurbonaliyev Begzod
Chirchiq davlat pedagogika universiteti jismoniy madaniyat fakulteti talabasi
Ilmiy rahbar: **Nurmanov Sherzod Jo'ra o'g'li**

Annotatsiya. Mamlakatimizda so'ngi yillarda axborot xizmatlari tizimini takomillashtirish borasida muhim qadamlar qo'yildi. Internet tufayli yangiliklar yorug'lik tezligida butun dunyo bo'ylab sayohat qilishi, yolg'on, fitna nazariyalari, noto'g'ri ma'lumotlar ham shunday bo'lishi mumkin. Internetda yolg'on haqiqiy dunyoga zarar yetkazishi mumkin. Ba'zilar soxta yangiliklar balosiga qarshi kurashish uchun texnologiya qoidalariga e'tibor qaratsada, eng kuchli himoya bu mediasavodxonligi kuchli bo'lgan fuqarolarni shakllantirishdir. Mediasavodxonlik hozir har qachongidan ham muhimroq. Mediasavodxonlikning eng oddiy ta'rifi: turli shakldagi ommaviy axborot vositalaridan foydalangan holda kirish, tahlil qilish, baholash, yaratish va harakat qilish qobiliyatidir. Oddiy qilib aytganda mediasavodxonlik an'anaviy savodxonlik poydevoriga asoslanadi va o'qish hamda yozishning yangi shakllarini taklif qiladi. Mediasavodxonlik odamlarga tanqidiy fikrlovchi va ijodkor, samarali muloqotchi va faol fuqarolar bo'lish imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: media ta’lim, mediasavodxonlik, ma’naviy tahdid, talabalar, ommaviy axborot vositalari, kitobxonlik.

Аннотация. В последние годы в нашей стране были предприняты важные шаги по совершенствованию системы информационных услуг. Благодаря интернету новости могут путешествовать по миру со скоростью света, как и ложь, теории заговора, дезинформация. Ложь в интернете может навредить реальному миру. В то время как некоторые сосредотачиваются на технологических правилах для борьбы с бичом фальшивых новостей, самая сильная защита-это формирование граждан с сильной медиаграмотностью. Медиаграмотность сейчас важнее, чем когда-либо. Простейшее определение медиаграмотности: это способность вводить, анализировать, оценивать, создавать и действовать с использованием различных форм медиа. Проще говоря, медиаграмотность основана на традиционных основах грамотности и предлагает новые формы чтения и письма. Медиаграмотность позволяет людям быть критически мыслящими и творческими, эффективными коммуникаторами и активными гражданами.

Ключевые слова: медиаобразование, медиаграмотность, моральная угроза, студенты, СМИ, чтение.

Annotation: In recent years, important steps have been taken to improve the system of information services in our country. Thanks to the Internet, news can travel around the world at the speed of light, as can lies, conspiracy theories, misinformation. Lies on the internet can harm the real world. While some focus on technology regulations to combat fake news scourge, the strongest defense is the formation of citizens with strong mediasavodship. Mediasavodkhanism is more important now than ever. The simplest definition of mediasavodkhanism is: the ability to access, analyze, evaluate, create and act using media of various forms. Simply put, mediasavodkhanism is based on the foundation of traditional literacy and offers new forms of reading and writing. Mediasavodkhanism allows people to be critical thinkers and creative, effective communicators and active citizens.

Keywords: media education, media education, spiritual threat, students, media, reading.

Bugun rivojlangan mamlakatlarda, zamonaviy shaharlarda insonning ommaviy axborot vositalari bilan aloqasi kuniga o'n bir soatdan oshadi. Bu borada olib borilgan amaliy tadqiqotlar natijasida kuniga xonadonlarda o'rtacha 7 soat 38 daqiqa mobaynida televizor yoqiladi, ikki yoshdan o'n ikki yoshgacha bo'lgan bolalar esa haftasiga o'rtacha 25 soat televizor ko'rishi aniqlangan. Xalqaro oila assotsiatsiyalari milliy ittifoqi (UNAF — Union National des Associations Familiales) ma'lumotlariga ko'ra, voyaga yetmaganlar har yili o'rtacha 154 soat sifatli vaqtni ota-onalari bilan va 850 soatni o'qituvchilar bilan o'tkazar ekanlar, bolalar esa turli ekranlar bilan aloqada bo'lishadi. Bunda ommaviy axborot vositalariga 1400 soat ajratilganligi kuzatilgan. Bu ma'lumotlar asosida aytish mumkinki, ommaviy axborot vositalari har yili odamlar hayotida va ta'lim jarayonida tobora muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Shu sababli ham pedagogik ensiklopediyada maktab o'quvchilari, oliy ta'lim mkassasalari talabadi uchun «ommaviy aloqa qonunlari», «mediasavodxonlik», «mediakompetentlik» kabi atamalar o'rin egallayapti. Bu atama yoki tushunchalarni yoshlar onggida ilk bilimlerini shakllantirishda, ya'ni matbuot, televideniya, radio, kino, video, internetdan foydalanishni targ'ib qiluvchi pedagogika yo'nalishi sifatida talqin qiladigan media ta'limning jadal rivojlanishi o'zining muhim ekanligini namoyon eta boshladi. Media-ta'limning asosiy vazifalari yangi avlodni zamonaviy axborot sharoitida hayotga tayyorlash, turli axborotlarni idrok etish, insonni uni anglashga o'rgatish, uning psixikaga ta'siri oqibatlarini anglab yetish, axborotga asoslangan texnik vositalar yordamida muloqotning og'zaki

bo'lmagan shakllari va usullarini o'zlashtirishga qaratiladi.[47] Mediasavodxonlik nafaqat talabalar uchun balki o'zini shu mamlakat fuqarosi deb bilgan har bir shaxs uchun g'oyat zarur. Shu boisdan ham endilikda oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun mediasavodxonlik va axborot texnologiyalari fanlari tashkil etilib, unda talabalarni ma'naviy tahdidlardan himoyalanish uchun zarur bo'lgan bilimlar, ma'lumotlar bilan tanishtirib borilib, bu orqali ularda ma'naviy yoki moddiy tahdidga duch kelmaslik, duch kelingan holatlardan chiqib keta olish fazilatlarini rivojlantirish vazifalari belgilanmoqda.[48] Globallashuv jarayonining chuqurlashib borishi natijasida inson hayoti uchun xavf tug'diradigan turli xil ma'naviy va moddiy tahdidlar bugun jamiyatda uchrab turibdi. Bulardan eng xavflilari esa inson ruhiyatiga ta'sir ko'rsatuvchi ma'naviy tahdid sanaladi. Bu inson ruhiyatiga ta'sir o'tkazish orqali millatning umuminsoniy qadriyatlari hamda turmush tarzini tubdan o'zgartirib yuboruvchi, oila hamda jamiyat hayotiga salbiy ta'sirini o'tkazuvchi omillarning, ya'ni xudbinlik, nopoklik, nafs qutqusiga uchish, huzur-halovatga berilish, yengilyelpi umr kechirishga da'vat, giyohvandlik, mutaasiblik, tajovvuzkorlik, mol-u dunyoga o'chlik, axloqiy buzuqlik, zo'ravonlik, axloqsizlikni madaniyat deb bilish va aksincha asl ma'naviy qadiryatlarni eskilik sarqiti deb qarash, loqaydlik, hasadgo'ylik, baxillik, sotqinlik, irodasizlik, beparvolikni targ'ib qilinishidir. Bunday yomon illatlarning oldini olish va jamiyatga nosog'lom fikr bilan zarar keltiruvchilarni tarbiyalanmasligi uchun bugun mamlakatdagi oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun ko'pgina islohotlar amalga oshirilmoqda. Eng birinchi navbatda, talabalarni media va axborot olami bilan tanishtirish, undan to'g'ri va samarali foydalanishni o'rgatish uchun mediasavodxonlik darslari, bundan tashqari turli xil ma'naviy tahdidlar natijasida kelajagi barbod bo'lgan yoshlar hayoti aks ettirilgan qisqa metrajli filmlar namoyishi, ommaviy uchrashuvlar, ma'naviyat sohasining yetuk vakillari ishtirokidagi ma'naviyat darslarining tashkil etilayotganligini ham alohida ta'kidlash darkor. Yana talabalarni ma'naviy tahdiddan uzoqlatish maqsad qilingan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarga jalb qilish, bu tadbirlarning asosiy ishtirokchilariga aylantirish ishlari ham jadal olib borilmoqda. [49]

Xulosa qilib aytish kerakki, talaba-yoshlarning ma'naviy tahdid domiga tuhsib qolmasliklari uchun faqatgina ularda mediakompetentlikni rivojlantirishgina emas, balki kitobxonlikka undash, ko'plab kitoblar mutoalaa qilishga chorlash ham zarurdir. Zamonaviy texnika vositalari jadal rivojlanayotgan innovatsion ta'lim sharoitida

[47] Абдуллаева А.Р. ЎҚИТУВЧИНИНГ КОНФЛИКТОЛОГИК ВАЗИЯТЛАРГА НИСБАТАН МАДАНИЯТИНИ БЕЛГИЛОВЧИ ФУНКЦИЯЛАРИ. International scientific and practical conference "Economics, management and digital innovation in education: modern trends and approaches" March 13, 2024.

[48] . Humes L.R. The Future of Competency-based Learning IMS Global Consortium // Series on Learning Impact. – 2013. – P- 4.

[49] Халиков А.А. Педагогик маҳорат. //Дарслик. – Тошкент, Молия. 2015.- 435 бет.

talaba- yoshlardan ulardan to'g'ri foydalanish, olingan ma'lumotlarni o'rinli targ'ib qilish talab qilinadi, xolos.

REFERENCES

1. Абдуллаева А.Р. ЎҚИТУВЧИНИНГ КОНФЛИКТОЛОГИК ВАЗИЯТЛАРГА НИСБАТАН МАДАНИЯТИНИ БЕЛГИЛОВЧИ ФУНКЦИЯЛАРИ. International scientific and practical conference "Economics, management and digital innovation in education: modern trends and approaches" March 13, 2024.

2. Humes L.R. The Future of Competency-based Learning IMS Global Consortium // Series on Learning Impact. –2013. – P- 4.

3. Халиков А.А. Педагогик маҳорат. //Дарслик. – Тошкент, Молия. 2015.- 435 бет.

4.Mediasavodxonlikni rivojlantirish orqali talabalarda ma'naviy tahdidga qarshi kurashuvchanlikni tarbiyalash 1 Jalilova Dilshoda Ural qizi, 2Mardonova Nozimaxon Baxrom qizi

OROL NEGA YIG'LAYAPTI?

Qurolboyeva Marjona
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi
24/7-guruh talabasi
Ilmiy rahbar: Ilmuradova Feruza

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada global muammolarni yuzaga chiqarayotgan Orol fojiasi yoritilgan. Orol qadimda gullab yashnagan edi, afsuslar bo'lsinki hozirda unga e'tibor kerak.Orol fojiasi nafaqat O'zbekistonni balki butun yer yuzini o'ylantirmoqda. Bu fojia natijasida miglab odamlar yashash joylarini tark etishga majbur bo'ldi.

Kalit so'z: Orol fojiasi, degratsiya, dengiz, tuz, chang, saksavul, qum, sho'r, sho'r suv, iqtisodiy, ekologik fojia, xalqaro jamg'arma.

KIRISH. Butun dunyo ko'ngliga g'ulg'ula solayotgan, e'tiborini talab qilayotgan global muammolardan biri bu Orol muammosidir. Shu davrgacha o'ziga bo'lgan e'tiborni yo'qotib qo'ygan Orol endi barcha e'tiborni o'ziga qaratmoqda. Bu talofat inson faoliyati tufayli yuzaga kelgan eng katta inqirozlardan biridir.

ASOSIY QISM: Xalqning juda boy tarixi va madaniyatini, o'lkaning o'ziga xos noyob xususiyatlarini bilmagan va bilishni istamagan kelgindilar o'zbek xalqini oyoqosti qildilar. O'z manfaatini o'ylab bizning boyliklarimizni ayovsiz taladilar.

"Orol dengizi – O'rta Osiyodagi eng kata berk sho'r ko'l bo'lib, uning paydo bo'lishi – Amudaryo va Sirdaryo tufayli bundan 2 – 2,5 million yil muqaddam ro'y bergan. Mamuriy jihatdan Orol dengizining yarmidan ko'prog'i janubiy –g'arbiy qismi O'zbekiston (Qoraqolpog'iston), shimoli-sharqiy qismi Qozog'iston hududida joylashgan. O'tgan yillarning 60-yillarigacha Orol dengizi maydoni orollari bilan o'rtacha 68,0 ming km^2 ni tashkil etgan. 1960-yillardan boshlab Amudaryo va Sirdaryo havzalarida yangi yerlarni o'zlashtirish sohasida keng miqiyosli ishlar boshlab yuborldi, bular uchun daryo suvini qo'shimcha tortib olish talab qilinardi". Rus tuzumining fikricha biz ular uchun "omborxona" ga aylangan edik. O'zimizda hamma mahsulotlarni yetishtirib ularga jo'natib keyinchalik o'zimizga bir necha barobar narxlarda qaytarib sotib oladigan bo'ldik. O'zimizda yetishtirilgan paxtada bizning haqqimiz yo'q, o'zimiz ishlab topgan pullarni o'zimiz ishlata olmaymiz. Nima uchun? Chunki erkimiz o'z qo'limizda emas edi, biz qaram edik, bizni o'zimiz emas boshqalar boshqarar edi. Har yili katta miqdordagi paxtani yetishtirib berishimiz kerak. O'zimiz uchun dehqonchilik qilmasakda paxta yetishtirishimiz kerak edi.

"Qoraqolpog'istonda paxtachilik bilan birgalikda sholichilik ham yuksak sur'atlar bilan rivojlandi. Biroq yerlarni o'zlashtirish ilmiy asosda olib borilmadi. Dehqonchilikni rivojlantirish ham ekistensiv usulda amalga oshirilganligi sababli, suv resurslarining asossiz ravishda haddan ortiq darajada isrof qilinishiga olib keldi. Orolga esa uning "ulushi" berib turilmadi, bu esa dengizning qurib borishiga sabab bo'ldi. 80-yillar o'rtalariga kelib Orol dengizining sathi 13,8 m ga pasayib ketdi, suv hajmi 390 million kub metr, maydoni 40 ming kv metr kamaydi. Natijada Orol va Orolbo'yi muammosi jiddiy ravishda paydo bo'ldi".[50] Bu muammoning brogan sari avjiga olishi jonli va jonsiz tabiatni halokat yoqasiga keltirib qo'ydi. Havoga tuzlar sochila boshladi, aholi bu joylardan ko'chib keta boshladi, hayvonlar, baliqlar, o'simliklar qirila boshladi. Shu muammolar va Mo'ynoq xavf ostida!!! Bu muammo nafaqat O'zbekiston va Qoraqalpog'istonni, balki butun Markaziy Osiyo va uning atrofidagi mamlakatlar uchun ham kata xavf edi. Xo'sh bu global muammoni qanday hal qilish mumkin, Ozi bu muammolarga qarshi harakat boshlandimi, bu haqida kimlar bosh qotirmoqda? Bu Orol fojiasi oqibatida kimlar zarar ko'rmoqda, Orol pasayib ketganining iqtisodiy zararlari nimalar?

"O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov 1995-yil BMTning ellik yilgi munosabati bilan Bosh Assambleyaning maxsus tantanali yig'ilishida so'zlagan nutqida Orol dengizi qurishi bilan bog'liq bo'lgan global muammo ham ko'tarildi. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov "Orol dengizining qurishi bilan bog'liq ekologik fojia,butun yer yuzini qamrab oladigan biosfera, o'nlab million kishilarning hayot sharoitlari, salomatligi, nasliga halokatli tasir ko'rsatuvchi global muammo" ekanligini ko'rsatib bugungi kunda BMTning tashkilotchilik faoliyatisiz bu muammoni hal etish mumkin emasligini ham asoslab berdi".[51] Orol fojiasi sababli biologic, ekalogik, tuproq, iqlim hodisalarining birlashishi uning o'rnida Orolqum cho'lining paydo bo'lishiga olib keldi. Mintaqaning iqtisodiy, ijtimoiy va sanoat rivojlanishida atrof-muhit omilining tasiri ortib bormoqda. Iqtisodi tarafdan ham juda kata zararlar paydo bo'la boshladi bular: qishloq xo'jaligi,baliqchilik, suv ta'minoti va ichimlik suvi muammosi, ekalogik muammolardan kelib chiqadigan iqtisodiy zarar, migratsiya va mehnat yo'qolishi va davlat budjetiga yuk ortishi.

Markaziy Osiyo davlatlarining sa'y harakatlari natijasida 1993-yil 4-yanvarda "Toshkent Orolni qutqarish" xalqaro jamg'armasi tashkil etildi. Uning maqsadi – Orol dengizi havosidagi ijtimoiy-iqtisodiy, ekologik vaziyatni yaxshilash hisoblanadi. Orol fojiasiga 89,39 milliard so'm, 16 35,55 million AQSH dollari va 57,63 million

[50]"O'zbekistonning eng yangi tarixi" darsligi Qarshi "INTELLEKT" nashryoti – 2021 – B 212-bet
[51] 'O'zbekistonning eng yangi tarixi:tashqi siyosatning ustuvor yo'nalishlari" o'quv qo'llanma Toshkent-2023-90-bet

yevro sarflandi. Orolni qutqarish xalqaro jamg'armasining Nuks filiali 2014-yil Mo'ynoq tumanida 1500 gektarda saksovul o'rmonlarini barpo etdi.Olimlarning fikricha, endi Orol dengizini avvalgi holatiga keltirishning iloji yo'q. Buning uchun mintaqada mavjud bo'lmagan ko'p suv kerak bo'ladi. Bu Orolni qutqarish xalqaro jamg'armasi (IFAS)ning nuqtai nazari. Boshqa tomondan uning maqsadi jonsiz cho'lning Orol dengizidan chiqib ketishning oldini olishdir.

"2014-yilning yozida janubiy orolning sharqiy qismi qurib qoladi. Buni NASA sun'iy yo'ldosh tasvirlari, malumotlari ham tasdiqlaydi. Har yili shamollar qurigan dengiz tubidan 100 million tonnadan ortiq tuz, qum va changni olib yuradi. Bu massaning barchasi 1000 km gacha masofaga tarqaladi".[52] Har yili uchib ketayotgan tuz, chang, qumlar nafaqat insonlar balki butun tabiat, yer yuzi uchun shu darajada kata xavf keltirmoqdaki bu xavfni kamaytirish uchun turli xil chora tadbirlar olib borishni davom ettirish zarur.

XULOSA: Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev Orol dengizini havzasi suv resurslaridan foydalanishning o'zaro maqbul mehanizmlarini ishlab chiqish uchun barcha shart sharoitlarni yaratishga tayyor ekanini ma;lum qildi va shu mavzuda O'zbekistonda mintaqaviy konferensiya o'tkazishni taklif qildi. Bu usul uchun esa Markaziy Osiyo olimlarining sa'y-harakatlarini birlashtirish ilmiy inshoatlarni tashkil etish zarur bo'ladi. Orolni qutqarish, uning ko'z yoshlariga shunchaki tomoshabin bo'lib qolmaslik uchun butun yer yuzi harakat qilmoqda."Uxantoy" yer uchastkasi va "Oqqum" yer uchastkasining 34 gektariga suv quyildi.Orol dengizining qurishi – atrof-muhitga, iqtisodiyotga va mintaqa aholisining hayot tarziga jiddiy ta'sir ko'rsatgan global ekologik muammolardan biridir. Suv resurslarining noto'g'ri boshqarilshi va inson omili sababli dengiz sathi keskin pasayib, uning o'rnida qum va tuzli cho'llar paydo bo'ldi. Bu holat iqlimning keskin o'zgarishiga, tuproqning degratsiyasiga va aholi salomatligining yomonlashishiga olib keldi. Bu kunda Orolbo'yi mintaqasida ekalogik vaziyatni yaxshilash bo'yicha xalqaro hamkorlikda turli loyihalar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, mahaliy va global miqiyosda atrof-muhitni muhofaza qilishga oid chora tadbirlarni davom ettirish zarur. Orol fojiasi insoniyatga tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish muhimligini yana bir bor eslatadi.

REFERENCES

1.Yu.A.ergasheva, R.E.Xoliqova, B.X. Xoliqulov, D.I. Vasiyeva, S.B.Murtzova O'zbekistonning eng yangi tarixi. – Qarshi "INTELLEKT" nashiryoti.- 2021.- 381b

[52]"O'zbekistonning eng yangi tarixi" darsligi Qarshi "INTELLEKT" nashryoti – 2021 – B 212-bet

2. O. Alimardonov. O'zbekistonning eng yangi tarixi:tashqi siyosatning ustuvor yo'nalishlari.- Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti: Toshkent-2023

3.R.H.Murtozoyeva, D.M.Inoyatova, A.A. Odilov, M.M.Xaydarov, A.A.Ermetov. Ozbekistonning eng yangi tarixi.- Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti: Toshkent-2023

GLOBALLASHUV VA E'TIQOD

Rahmatov Qilichbek
Rasulova Muslima
Chirchiq davlat pedagogika universiteti San'atshunoslik fakulteti
Taviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi 24/1 guruhi talabalari

Annotatsiya:.Ushbu maqolada bugungi kundagi dolzarb bo'lgan masalalarning fanlar o'rtasida bir-biriga bog'liqligi, qolaversa, tafakkur va tafakkuri va e'tiqod uyg'unligi masalalari, globallashuv jarayonlari va ularga atroflicha yechimlar, diniy e'tiqod turlari va atrof muhit, ijtimoiy hodisalar va voqelikni bilish masalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: fan, ta'lim, tafakkur, diniy e'tiqod, globallashuv, falsafa, din, madaniyat

Abstract: This article discusses the interconnection of current issues between disciplines, as well as issues of thought and harmony of thought and belief, globalization processes and comprehensive solutions to them, types of religious beliefs and the environment, social phenomena and issues of knowledge of reality.

Keywords: science, education, thought, religious belief, globalization, philosophy, religion, culture

Bugun dunyoda kechayotgan Zamonaviy globallashuv jarayonlarini anglash, ularni obyektiv baholash oson emas. Ular bir tomondan, insoniyat va sivilizatsiya erishgan yutuqlarga tayanib, integratsiyani kengaytirishga xizmat qilayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, gegemonlikka da'vogar qatlamlar va davlatlar ideologiyasini boshqa xalqlarga, qit'alar va davlatlarga zo'rlab singdirishni qo'llab-quvvatlamoqda. Ushbu ichki ziddiyatlar globallashuv bayrog'i ostida barcha etnoslar va etnomadaniyatlarning mustaqilligiga raxna solayotgani voqelikka aylanib borayotgani uchun antiglobalistik harakatlar doirasi kengayib borayotgani kuzatiladi. Ushbu maqolada o'ta murakkab voqelikni ziddiyatlar bilan ochib berilgani izlanuvchini befarq qoldirmaydi, uni o'ylashga, goho bahslashishga chorlaydi. Falsafiy g'oyalar doimo turli yondashuvlarni keltirib chiqargan, fikrlar plyuralizmi esa shaxs ongini, tafakkurini rivojlantirib kelgan.

Tafakkur inson aqliy faoliyatini yuksak shaklidir. Tafakkur orqali biz sezgi a'zolarimiz bilan bevosita aks ettirib bo'lmaydigan narsa va hodisalarni ongimizda aks ettiramiz. Ummuman olganda tashqi muhitdagi narsa xodisalar o'rtasida ko'z bilan ko'rib, quloq bilan eshitib bo'lmaydigan ichki munosabatlar hamda qonuniyatlar mavjud. Tafakkur faoliyati muayyan maqsadga qaratilgan ongli jarayon tariqasida sodir bo'ladi. Fikr qiluvchi kishining tafakkuri-ob'ekt anglashi bilishi

tafakkur jarayoning xarakterli xususiyatidir. Odam o'z idrok qilayotgan narsalar to'ğrisida fikr qiladi. Shuning uchun tushunchalar narsalarining butun bir sinfi,turkumi to'ğrisida fikr qiladi, ya'ni bular tafakkurni obyekti bo'ladi. Bir narsaga tayanmagan quruqda quruq tafakkur bo'lishi mumkin emas.

Globallashuv natijasida ro'y berayotgan millatlar, irqlar, dinlararo muloqotning o'ziga xos ahamiyat kasb etishi, dinlarni o'rganish yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ta'kidlash joizki, kishilik jamiyatining turli tarixiy davrlarida din jamiyatda faqat e'tiqod manbai sifatidagina emas, balki muayyan tabaqalarning boshqa insonlarga ta'sir etish, ularni dunyoga munosabati va turmush tarzini boshqarishga xizmat qiluvchi mafkuraviy vosita vazifalarini o'tab kelgan. Diniy omildan ayrim manfaatparast kuchlar siyosiy maqsadlarda foydalanishi mutaassib diniy harakatlarning vujudga kelishida sabab bo'lgan.

Bugungi zamon haqida aniqroq tasavvur hosil qilish uchun XX asr boshigacha jahon tarixi asosan mustaqil rivojlangan va bir-biriga jiddiy ta'sir ko'rsatmagan sivilizatsiyalardan iborat bo'lganini nazarda tutish muhimdir. Hozirgi zamonda dunyo so'nggi yuz yillik ichida yuz bergan jamiyat hayoti barcha jabhalarining faol integratsiyalashuvi natijasida sezilarli darajada o'zgardi va yaxlit bir butun organizmga aylandi. Buning oqibati o'laroq, ayrim xalqlar va butun insoniyatning ijtimoiy ongida global jarayonlar va ularning ta'sirida yuzaga kelgan umumiy (dunyo miqyosidagi) muammolar bilan belgilangan jiddiy o'zgarishlar yuz bera boshladi. Jahon hamjamiyati o'z rivojlanishining yangi bosqichiga qadam qo'ygani, u avvalgi bosqichlardan nafaqat o'zgarishlar miqyosi, balki faollik darajasi va universal xususiyati bilan ham farq qilishi ayon bo'ldi. Hozirgi globallashuv jarayonlarining ilk nishonalariga XV asr oxirlaridan boshlab duch kelish mumkin, XIX asr boshiga kelib esa, u amalda real shaklshamoyil kasb etdi. Globallashuvning serqirraligi dunyo miqyosidagi tahdidlar va globallashuv jarayonlarini aholining keng qatlamlari anglab yetishi, shuningdek jahon hamjamiyati va unga mos keluvchi qadriyatlarga munosabat, madaniyat, turmush tarzining shakllanishida namoyon bo'ladi. Globallashuvning serqirraligi madaniyat, xalqaro munosabatlar va xalqaro huquq sohasida jiddiy tarkibiy o'zgarishlar yasash bilan bir qatorda axloq, xulq-atvor me'yorlari, qadriyatlarga munosabat va mo'ljallarda ham muhim o'zgarishlarga kuchli ehtiyojni yuzaga keltirdi. Mutlaqo yangi hodisa - jahon jamoatchilik fikri yuzaga keldi va sayyoramizda o'zini jahon fuqarosi deb hisoblovchi odamlar soni ko'paydi.

Falsafada diniy e'tiqod inson hayotining muayyan falsafiy anglash tarzda namoyon bo'lishi, insonning alohida ruhiy, m a'rifiy va hissiy holati sifatida ko'rib chiqiladi. Falsafada Xudo emas, balki u haqidagi tasavurlar asosiy obyekt hisoblanadi. Bunda Xudoning mavjudligi to'g'risidagi bilim muammoga aylantiriladi,

u azaldan mavjud va shubhasiz haqiqat bo'lgan bir narsa sifatida qabul qilinmaydi, balki ochib berilishi talab etiladigan narsa sifatida ko'rib chiqiladi. Boshqacha qilib aytganda, falsafa e'tiqodning qonuniyligini yaxlit holda aniqlashga intiladi. Bunda masalaga uni yoqlash yoki betaraf qolish, nigilistik, ateistik nuqtayi nazardan yondashish mumkin. Birinchi holatda tafakkur va e'tiqod munosabatlari muammolariga, tafakkuming diniy e'tiqodlar tizimini asoslashda o'z rolini bajara oladimi yoki yo'qmi degan masalaga alohida e'tibor qaratiladi.Ushbu savollaiga javob berishda turli yondashuvlar mavjud. U yoki bu diniy e'tiqodni tafakkur uchun maqbul bo'ladigan tarzda asoslash zaruriyatini e'tirof etuvchilar keskin yondashuvga tayanadilar. Shu munosabat bilan e'tiqodni ilmiy jihatdan baholashda ratsional uslub imkoniyatlaridan maksimal darajada foydalanishga chaqiriqlar yangraydi. Bunda diniy dunyoqarashlarni tanqid qilishga yo'l qo'yiladi.

REFERENCES

1. Q. O. Maxkamov Dinshunoslik (uslubiy qo'llanma) - Namangan, 2020. - 156 b.
2. D.A. Po'latova, G.M. Ro'zmatova. G'arb falsafasi tarixi. –T.: «Fan va texnologiya», 2018, 516 bet.
3. Davronov Z.Primov M.N.Sultonova A. Falsafa o'quv-uslubiy majmua 422 b
4. Z.Davronov, N.Shermuxamedova, D.Fayzixo'jayeva, M.Nurmatova Falsafa (I qism). Darslik. -T.: «Fan va texnologiya», 2019, 648 bet
5. M.A. Ahmedova. Falsafa. Toshkent – 2006

AXBOROTNING JAMIYATDA TUTGAN O'RNI VA UNING EVOLYUTSIYASI

Rahmatova Dinora
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Biologiya 24/2 guruh talabasi
Ilmiy rahbar: Ilyosov Shohrux

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborotning jamiyatdagi o'rni va uning ahamiyati tahlil qilinadi. Axborot odamlar o'rtasidagi muloqotni ta'minlash, bilim almashish va jamiyatni birlashtirish kabi muhim vazifalarni bajaradi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalarining roli, texnologik taraqqiyot natijasida axborotning tarqalish tezligi va uning ijtimoiy hayotga ta'siri muhokama qilinadi. Axborotning iqtisodiy, siyosiy va madaniy sohalardagi o'rni ham yoritilib, uning jamiyat taraqqiyotidagi beqiyos ahamiyati ko'rsatib o'tiladi.Axborot tushunchasi. Axborotning o`rni va ahamiyati.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, foydali jihatlar, zararli ta'sir, axborot almashinuvi, muloqot, biznes, psixologik muammolar, yolg'on axborot, vaqtni boshqarish, raqamli xavfsizlik.

Yer yo'zida jonli mavjudodlarning paydo bo'lishi bilan birgalikda ularning taraqqiyoti, hamda atrof muhit to'g'risidagi, voqea xodisalar to'g'risidagi ma`lumotlarni bilish va ular to'g'risida axborot olish shu axborotlar asosida yashash sharoitlarini belgilash, rivojlanish taraqqiyotini anglash katta ahamiyatga ega.

Bundan tashqari vaqt utishi bilan birgalikda tabiatni insonlar tomonidan o'rganish davomida bu axborotlarga yaratilayotgan va ishlatilayotgan mashinalar, apparatlar, o'lchov asboblari, texnoligik jarayonlar xaqidagi axborotlar qo'shilib bordi. Yigirma-uttiz yil oldin axborot nimaligini aniqlash juda oson edi.

Axborot odamlar o'rtasida uzatiladigan ma`lumotlar hisoblanib, keyingi vaqtda ishlab chiqarishni rejalashtirish va boshqarish uchun, hamda yashash sharoitlarini, iqtisodiy taraqqkiyot darajasini belgilashda katta ahamiyatga ega bo'lib qoldi. Masalan. Biolik o'simliklarni o'rganish orqali o'simliklarning hayoti to'grisidagi axborotlarni yig'adi va bu axborotlar asosida o'simliklarni tabiatdagi ro'lini, ularning ko'payishini, insonlar uchun kerakli tomonlarini aniqlaydi. Ikkinchi bir misol. Avtobus xarakatlanish davomida motorning ovozi boshqacha chiqmoqda. Avtobusdagi yulovchilar uchun bu uncha ahamiyatsiz bo'lsa, malakali xaydovchi uchun esa bu axborot hisoblanib va bunga asosan, ya`ni motordan chiqayotgan ovozga qarab motorni xolatini aniqlaydi. Demak axborot degan savolga qisqacha javob berishimiz uchun ikkita ob`yektga manba va istemolchi orasidagi

bog'lanishga murojaat qilishimiz zarur ekan. Axborot manbaiga tabiiy ob`yektlar-sayeralar, yulduzlar, insonlar, xayvonlar, o'simliklar, maydon, o'rmonlar - fan va texnikani rivojlantirishdagi ilmiy tajribalar, mashinalar, texnoligik jarayonlar kiradi. Axborot istemolchilar ro'yxati ham katta bo'lib unga, insonlar, xayvonlar, o'simliklar, turli hil o'lchov asboblari kiradi. Shuning uchun axborot keng doiradagi tushuncha bo'lib, jamiki ob`yektlar, mavjudodlar, jarayonlar xaqidagi ma`lumotlarni o'z ichiga oladi. Axborot manbalari va istemolchilarining har hilligi axborot shaklining turli ko'rishda bo'lishiga olib keldi: belgili, matnli va grafik. Axborotning belgili ko'rinishida asosan belgilar - harf, belgi, raqam va boshqalar qo'llanilib, voqia-hodisolar xaqidagi signallarni uzatishda foydalaniladi. Masalan. Svetoforning yashil chirog'i yulovchi va haydochilarning harakatiga ruxsat berilganligini, sariq chiroq kucha harakatini o'zgarishi va qizil chiroq esa harakatlanish taqiqlanishi haqidagi ma`lumotlarni beradi. Matnli axborot juda murakkab axborot shakli bo'lib, bu shaklda ham harflar, raqamlar, matematik belgilar qullaniladi. Faqatgina bu belgilar yakka holda emas balki ularning bir necha tuzilmalaridan, tartibli kelishidan tashkil topadi. Belgi va harflarning o'zaro bog'lanishida, hamda inson nutqining matn ko'rinishida aks ettirilishida matn axborotini ishlatish qulay va keng qullaniladi. Masalan. Ko'p miqdorda nashr etilgan kitoblar, qo'llanmalar, gazeta va ro'znomalar. Axborot shaklining grafik ko'rinishi turmush hayotimizda muhim ahamiyatga va katta axborotlar massiviga ega bo'lgan tabiat ko'rinishlari, foto tasvirlar, rasmlar, chizmalar, sxemalarni misol qilishimiz mumkin. Axborotning na bir og'irligi, na bir geometrik o'lchami va xech qanday ximik yoki fizik hususiyatlar mavjud emas. Lekin axborotni mavjud bo'lishi, saklanishi, uzatilishi uchun biror bir material-ob`yekt bo'lishi zarur. Bunday ob`yektlar juda ko'p bo'lib va ularning soni taraqqiyot natijasida o'sib bormoqda.

ISLOMDA NIKOHNING SHA'RIY AOSLARI

Rajabboyeva Mahliyo O'tkirbek Qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: **Koshanova Nilufar Maxsudovna**

ANNOTASIYA.

Ushbu maqolamizda, Islomda munosib kelin va munosib kuyov qanday bo'lishi kerakligi, Islom shariatida nikohlanish bilan bog'liq bo`lgan sha'riy qonun-qoidalar borasida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar. nikoh,oila, munosib kelin, munosib kuyov ,nikohi harom qilingan ayollar, mahr,farz, oila.

KIRISH. Nikoh bu odamzodning buyuk kashfiyotlaridan biri hisoblanadi. Nikoh bu insonni axloqsizlikdan saqlab turuvchi axloqiy harakatdir. Nikoh , oila umumbashariy qadriyatlardan hisoblanadi. Afsuski, bugungi kunda nikohga qadriyatli munosabat pasayib, ajrimlar soni kundan kunga ko`payib bormoqda. Islomda yolg'izlik faqat Allohga xos ekanligi barcha tirik mavjudot o`z jufti bilan yaratilganligi aytiladi. Xudo insonni zotini juft qilib, ularni birga yashab, o'zlaridan nasl qoldirishlari uchun nikoh qurib, mehr-muruvvatli, tinvch-totuvli mustahkam jamiyat qurishlarini iroda qildi, deyiladi. Oila qurishda eng muhim masala umr yo`ldoshni to`g'ri tanlay olish hisoblanadi. Umr yo'ldosh tanlashda uning chiroyiga, mansabiga qarab emas iymon-e'tiqodliligiga, oila degan mustahkam dargohni qadrlay olishiga qarab tanlansa maqsadga muvofiq hisoblanadi. Kelajakda qoldiradigan avlod ko`p jixatdan umr yo'ldoshni to'g'ri tanlashga bog'liq. Oila qurish niyatidagi erkak nikohi haromi qilingan ayollar toifasi bilishi lozim. Islomda yaqin qarindoshlar orasidagi nikoh man qilingan. Bulardan bir qanchasini ko'rib chiqadigan bo'lsak erkaklar uchun nikohi harom qilingan ayollar toifasi "onalar"dan boshlangan. Keyingi toifa "qizlaringizdir" o'z jigar go'shasini eri bo'lish insoniylikga umuman zid holat hisoblanadi. Opa-singillar,amma-xolalar,ularning qizlari ,aka-ukalaringizning qizlari,emikdosh opa singillar ya'ni Payg'ambarimiz alayhissalom esa bu borada: "Nasab jihatidan nikohi harom bo'lganlar emish jihatidan ham harom bo'ladilar",deganlar [1;42-43] .Qudachilik asosida nikohi abadiy harom bo'lgan ayollar:o'gay onalar, farzandlarning xotinlari, qaynonalar, o'gay qizlar hisoblanadi. Islomda mazkur toifadagi ayollar bilan nikoh qurush harom hisoblanadi.

Xo`sh Islomda munosib kelin qanday bo'lishi lozim? "Nabiy sallallohu alayhi vasallam: Ayol to'rt narsasi uchun nikohlanadi: moli uchun, nasabi uchun, jamoli uchun va dini uchun. Sen dindorni tanla "dedilar.[1;57] Lekin shuni aytib o'tishimiz joizki, bu to'rt jixatdan dindorlikka katta e'tibor beriladi. Chunki mol o'tkinchi

bo'lishi mumkin, jamol ham o'tkinchi inson har doim bir ko'rinishda bo'lmaydi, hasabga ham ishonib qolmaslik kerak, iymon -e'tiqodli bo'lsa albatta oila qurish kerak. Bolaga mehribon va erga rioyali bo'lishi ham kerak, chunki u ayol kelajakda ona hisoblanadi bola tarbiyasi haqida ham bilib qoygani yaxshi. Dinda uylanayotgan ayollingiz mehr-muruvvatli, serfarzandli ham bo'lishi kerak, deyiladi. Ulomalarimiz barcha hujjat va dalillarni o'rganib chiqib hamda boshqa omillarni hisobga olib, munosib kelin tanlashda quyidagi narsalarga e'tibor berish kerakligini ta'kidlaganlar. Oila qurishda faqat kuyov ta'raf kelin tanlashi kerak emas, kelin ta'raf ham munosib kuyov tanlash huquqiga ega. Oila qurishda ikki ta'raf ham birdek huquqga egaligi oilaning mustahkam, tinch-osuda bo'lishi hisobga olingan. Munosib kiyov tanlashning ahamiyati shuki oila boshi, oila mustahkamligi kuyovga bog'liq hisoblanadi.Kuyov ham albatta dindorli bo'lishi kerak. "Nabiy sallallohu alayhu vasallam: Qachon sizga o'zingiz dinidan va hulqidan rozi bo'lgan kishi kelsa unga so'raganini nikohlab bering.Agar shunday qilmasangiz, yer yuzida fitna va fasod bo'lur",dedilar[1;67] kuyov kelinning tengi bo'lishi ham kerak, bunda yoshi, ijtimoiy holati ko'zda tutilgan.

Islomda majburiy nikoh yo`q. Nikohlanish ikki ta'rafning roziligi ustiga quriladi .Ota-onalarini ham roziligini olib oila nikoh qurushlari kerak "Ota rozi xudo rozi"deyilgan hadisi shriflarda .Shariatda esa "Nikoh baxralanish egaligini hosil qiluvchi bog'lanishdir, deyiladi. Yuqorida aytib o'tilganidek nikoh ikki ta'raf roziligi, ya'ni iyjob va qabul orqali bog'lanadi. Iyjob nikoh o'qilayotganda domla kelindan falonchiga turmushga chiqishga rozimisz, deganda kelin "ha" yoki "roziman" deyishi. Domla kuyovdan falonchini jufti halollikga qabul qildingizmi deganda kuyob "qabul quldim" deyishi qabul hisoblanadi. Nikohlanishda valiy va ikki adolatli guvoh bo'lishi joiz.

Oila serqirra va mazmuniga ko'ra keng qamrovli institut hisoblanib, yosh avlod ta'lim-tarbiyasida ,ularni sog'lom, to'laqonli va har tomonlama kamol toptirish borasida olib borilayotgan keng ko'lamli islohatlar jarayonida muhim o'rin tutadi. Shu bois oila azaldan jamiyat ijtimoiy-ma'naviy, qolaversa iqtisodiy, ma'rifiy ,ahloqiy, hattoki, siyosiy hayotda muhim ahamiyatga molik bo'lgan muqaddas maskan sifatida e'tirof etiladi.

Nikohlanishda to`y xarajatlari kuyov ta'rafning zimmasida hisoblanadi.

Nikoh aqdini bog'lash paytida guvohlarning oldida nikohning asl va muhim amallaridan biri-mahr masalasini ko'rish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bizning hozirgi sharoitimiz shuni taqozo qiladi.

"Mahr" aqdi nikoh yoki er-xotinlik qilish barobarida ayol haqdor bo'ladigan narsaning ismidr. Mahr turli nomlar bilan nomlanadi. Qur'oni Karimda unga nisbatan "sadoq","sadaqa","ajr","fariyza" ismlari ishlatiladi. Bizda mahrning o'rniga "qalin",

"sut puli",kabi iboralar qo'llaniladi (1.99) " Ayollarga mahrni ko'ngildan chiqarib bering "(4-oyat).

Mahr berish farz amal hisoblanadi .Hatto shundayki,kelin-kuyov o'zoro kelishib, ikkimiz ham rozimiz, bu hukmga amal qilmay qo'yaveramiz, deyishga ham imkonlari yo'q. Agarda mahr bermasdan nikoh qurishgan bo'lsalar buni to'ydan keyin ham amalga oshirish mumkin."Rasulullоh sallallohu alayhi vasallam uylanmoqchi bo'lgan kishiga :"…Agar bir temir uzuk bo'lsa ham top …", deganlar".[1;100] Islom dinida ayol uchun mahr berish shar'iy haq hisoblanadi. Alloh taola mahr berishni farz qilib ,bu haqda Baqaraning 40-oyatida shunday marhamat qilgan "Xotinlaringizga mahrlarni hadya kabi,ya'ni chin ko'ngildan, mamnunlik bilan beringiz.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda ,bizning dinimiz barcha narsada mo'tadil din olib, oila qurish muqaddas amallardan biri hisoblanadi. Jamiyatimizni bino sifatida ko'radigan bo'lsak , bino fundamintsiz bo'lmaganidek,jamiyat ham oilasiz bo'lmaydi.Shuning uchun halol yo'l bilan Payg'ambarimiz sunnatiga amal qilish har bir musulmon ahliga vojib hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent:"O'zbekiston "nashriyoti, 2023
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf "Baxtiyor oila" Hilol –nashr Toshkent, 2024-B 518.
3.Islom .Uz

MALAYZIYA TA'LIM TIZIMINING O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Rajapova Malikaxon G'ayrat qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi
Ilmiy rahbar: Koshanova Nilufar Maxsudovna

Annotasiya: Ushbu maqolamizda Malayziyaning ta'lim tizimi,o'ziga xos jihatlari, ta'lim sohasidagi islohotlari, muvaffaqiyatli tajribasi, tarixiy ahamiyati va jahon miqyosida e'tirof etilishiga sabab bo'lgan omillar ko'rib chiqiladi. Malayziya ta'limining maktabgacha, boshlang'ich, umumiy o'rta, oliy va kasb-hunar ta'lim bosqichlari, shuningdek xalqaro standartlarga moslashish jarayonlari yoritishga e'tibor qaratilgan

Kalit so'zlar: Malayziya ta'lim tizimi, ta'lim islohotlari, maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, oliy ta'lim, kasb -hunar ta'limi.

Jahonda hozirgi zamon rivojlanish darajasi davlatlar ta'lim tizimida amalga oshirayotgan tub o'zgarishlarda o'z aksini topmoqda. Zamonaviy dunyoda mamlakatlarning raqobati ko'p hollarda ularning ta'limdagi yutuqlari bilan belgilanadi. Jamiyatda ta'limiy-tarbiyaviy, ma'naviy-axloqiy muammolarning yechimini topishda ta'lim tizimining aloqadorligi va yondashuvi tadqiq etiladi. Malayziya boshqa rivojlangan davlatlar singari ko'p millatli va ko'p madaniyatli tuzilmasini aks ettiruvchi murakkab va xilma-xil ta'lim tizimiga ega. Bu xilma-xillik mamlakatning ko'p millatli tarkibini hisobga olgan holda, ko'p tilli va ko'p madaniyatli ta'limni ta'minlaydi. Bu esa turli etnik guruhlarning o'z madaniyati va tilini saqlab qolishiga imkon beradi. Undagi ta'lim tizimi ta'lim vazirligi tomonidan nazorat qilinadi. So'nggi yillarda tizimda bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Zamonaviy ta'lim tizimi odatda bir necha bosqichdan iborat bo'lib, har bir bosqich insonni jamiyat hayotiga tayyorlash va kasbiy malakalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim 4-6 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan bo'lib, ta'lim tizimining bir qismi hisoblanadi. Ushbu bosqich majburiy emas, ammo bolalarni boshlang'ich maktabga tayyorlash uchun muhim sanaladi. Maktabgacha ta'lim asosan uch turdagi muassasalar tomonidan taqdim etiladi, davlat maktabgacha ta'lim muassasalari, xususiy bolalar bog'chalari, jamiyat va nodavlat tashkilotlari tomonidan boshqariladigan muassasalar.

Boshlang'ich ta'lim Malayziyada boshlang'ich ta'lim majburiydir. U maktabgacha ta'limning davomi bo'lib, 7 yoshdan boshlanadi va olti yil davom

etadi.Bolalar o'qish, yozish va arifmetika bilan birga fan, jismoniy tarbiya, islomiy va axloqiy tarbiya kabi boshqa fanlarni ham o'rganishlari mumkin. Oxirida ular boshlang'ich maktab muvaffaqiyati testida qatnashadilar. Boshlang'ich maktab 2003-yilda 1996-yilgi maktab to'g'risidagi qonunga muvofiq majburiy bo'ldi.

Maktabgacha ta'lim 4-6 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan bo'lib, ta'lim tizimining bir qismi hisoblanadi. Ushbu bosqich majburiy emas, ammo bolalarni boshlang'ich maktabga tayyorlash uchun muhim sanaladi. maktabgacha ta'lim asosan uch turdagi muassasalar tomonidan taqdim etiladi:

1. Davlat maktabgacha ta'lim muassasalari – Ta'lim vazirligi (MOE) tomonidan boshqariladi.

2. Xususiy bolalar bog'chalari – Shaxsiy yoki tashkilotlar tomonidan yuritiladi.

3. Jamiyat va nodavlat tashkilotlari tomonidan boshqariladigan muassasalar – Masjidlar, korporativ tashkilotlar yoki nodavlat sektorlar tomonidan tashkil etiladi. Rasmiy imtihonlar mavjud emas, lekin bolalar individual ravishda kuzatilib, ularning rivojlanish darajasi o'rganiladi.

O'rta ta'lim

Bu 13 yoshdan 17 yoshgacha bo'lgan o'quvchilar uchun mo'ljallangan va u to'liq o'rta va to'liq ta'limga bo'linadi. Birinchisi 3 yilga mo'ljallangan bo'lsa, ikkinchisi 2 yilga mo'ljallangan va ikkalasi ham standartlashtirilgan testlar bilan yakunlanadi.

Bu 17 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan talabalar uchun mo'ljallangan va bu universitetga borish niyatida bo'lganlar uchun tayyordir. Malayziyada o'rta maktablar milliy o'rta maktabdan tortib turar joy maktablari, san'at va sport o'rta maktablari, texnik kasb-hunar maktablari, milliy diniy o'rta maktablar va milliy diniy-yordam o'rta maktablarigacha boradi. Surunkali sog'lig'i yomon bo'lgan bolalar uyda o'qish huquqiga ega. Malayziyada o'rta ta'lim uchun klaster maktabi muhim ahamiyatga ega. Malayziyada oliy ta'lim tizimi davlat va xususiy universitetlar, kollejlar, institutlar va xalqaro filial kampuslaridan iborat.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak xalqaro talabalar uchun ham imkoniyatlar juda keng bo'lib, global ta'lim markaziga aylangan va 100 mingdan ortiq xalqaro talabalar tahsil oladi. Ta'lim xarajatlari nisbatan arzon va xalqaro darajadagi sifat kafolatlanadi. Malayziyada oliy ta'lim tizimi xalqaro miqyosda raqobatbardoshdir.

REFERENCES

1. Ministry of Education Malaysia. Official Portal. – URL: https://www.moe.gov.my (murojaat qilingan sana: 06.04.2025).

2. Asqarov, B. Sh., & Tursunov, M. B. O'zbekistonda ta'lim tizimi: rivojlanish va islohotlar. Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti. 2020.

RANGLAR PSIXOLOGIYASI

G'ulomova Farangiz Jahongir qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti San'atshunoslik fakulteti
Dizayn:libos va gazlamalar yo'lanishi 1-bosqich talabasi
@gulomava07farangiz28gmail.com
Ilmiy rahbar: Koshanova Nilufar Maxsudovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada ranglar psixologiyasi, ularning inson ruhiyatiga ta'siri va turli sohalarda qo'llanilishi tahlil qilinadi. Ranglarning hissiyotlarga, xatti-harakatlarga va qaror qabul qilish jarayoniga qanday ta'sir qilishi o'rganiladi. Shuningdek, marketing, interyer dizayni va kundalik hayotda rang tanlashning ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Ranglar ta'siri, psixologiya, inson hissiyotlari, marketing, dizayn, rang tanlash.

Bugungi kunda ranglar psixologiyasi turli sohalarda – marketing, reklama, interyer dizayni va moda sohasida keng qo'llanilmoqda. Rivojlanayotgan texnologiyalar va iste'molchilarning xatti-harakatlarini o'rganish usullari ranglarning insonga ta'siri bo'yicha yangi tadqiqotlarni yuzaga chiqarmoqda. Shu sababli, ranglarni ongli ravishda tanlash va ularning ta'sirini bilish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Har bir rang odamning kayfiyatiga, his-tuyg'ulariga va psixologik holatiga turlicha ta'sir qiladi. Quyida asosiy ranglarning ta'siri haqida ma'lumot berilgan. Qizil rang energiya, harakat va ehtiros bilan bog'liq bo'lib, yurak urishini tezlashtirib, insonni yanada faol va diqqatli holatga keltiradi. U ishtahani ochish xususiyatiga ega bo'lgani sababli, ko'plab restoran va oziq-ovqat brendlari tomonidan qo'llaniladi, biroq haddan tashqari ko'p ishlatilganda, asabiylik va agressiyani kuchaytirishi mumkin. Moviy rang esa tinchlik va barqarorlik hissini uyg'otib, stressni kamaytiradi va xotirjamlikni oshiradi. Shu sababli, banklar, sug'urta kompaniyalari va ijtimoiy tarmoqlar bu rangdan keng foydalanadi.

Moviy rang esa **x**otirjamlik va ishonch uyg'otadi. Ishbilarmonlik va professional muhitda keng qo'llanadi.
Banklar, sug'urta kompaniyalari va ijtimoiy tarmoqlar logotipida ko'p uchraydi (Facebook, Twitter).

Yashil rang tabiat va uyg'unlikni ifodalaydi, u inson ruhiyatiga tinchlantiruvchi va yangilanish ta'sirini ko'rsatib, stressni kamaytiradi va ruhiy muvozanatni saqlashga yordam beradi. Ekologik mahsulotlar, tibbiyot va sog'lom turmush tarzini targ'ib qiluvchi brendlar ushbu rangni ko'p ishlatadi.

Sariq rang esa quvonch, optimizm va ijodkorlikni uyg'otib, insonni faol va energiyaga to'la qilishga yordam beradi. U marketing va reklama sohalarida e'tiborni jalb qilish uchun ishlatiladi, ammo haddan tashqari ko'p bo'lsa, asabiylik va

bezovtalik hissini keltirib chiqarishi mumkin. Quvonch va ijobiy energiya manbai hisoblanadi. Diqqatni tortuvchi rang bo'lgani uchun marketingda reklama ta'sirini oshirishda ishlatiladi. Juda ko'p qo'llanilsa, asabiylikni keltirib chiqarishi mumkin.

Oq rang tozalik, soddalik va minimalizm ramzi bo'lib, xotirjamlik hissini uyg'otadi va tartibli muhit yaratishga yordam beradi. Shu sababli, tibbiyot muassasalari, farmatsevtika kompaniyalari va zamonaviy interyer dizaynida keng qo'llaniladi. Qora rang esa kuch, mavqe va sir saqlash bilan bog'liq bo'lib, inson ruhiyatida jiddiylik va ishonch uyg'otadi. Hashamatli va yuqori sifatli brendlar logotiplarida ushbu rangni ishlatishadi, biroq haddan tashqari ko'p bo'lsa, depressiv va melankolik kayfiyatni yuzaga keltirishi mumkin. Qora rang kuch va mavqega ishora qiladi. Hashamatli brendlar tomonidan ishlatiladi (masalan, Gucci, Chanel). Ayrim hollarda depressiv va sirli kayfiyat hosil qilishi mumkin.

Ranglar iste'molchilar qaroriga ta'sir qiluvchi kuchli vositadir. Masalan, do'konlarda yorqin va diqqatni tortuvchi ranglardan foydalanish mijozlarni jalb qilishga yordam beradi. Brend identifikatsiyasida ham ranglar muhim rol o'ynaydi – masalan, Nike va Adidas qora va oq ranglarga urg'u bersa, McDonald's sariq va qizil ranglarni tanlaydi. Interyer dizaynida esa ranglar odamlarning xotirjam yoki faol bo'lishiga ta'sir qilishi mumkin. Masalan, yashil va ko'k ranglar tinchlantiruvchi muhit yaratadi, qizil esa faoliyat va energiya oshiradi.

Xulosa. Ranglar insonning kayfiyatiga va xatti-harakatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ularning to'g'ri tanlanishi ish unumdorligini oshirish, mijozlarni jalb qilish yoki qulay muhit yaratishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, ranglarni ongli ravishda qo'llash turli sohalarda samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

REFERENCES

1. Baxtiyorov S. **"Psixologiya asoslari"** – Toshkent: Ma'naviyat, 2021. – **320 bet**.
2. Karimova N. **"Ranglar va inson hissiyotlari"** – Samarqand: Ilm-Ziyo, 2020. – **280 bet**.
3. G'ulomova M. **"Marketingda ranglar strategiyasi"** – Toshkent: Fan, 2019. – **250 bet**.
4. Azizova F. **"Interyer dizayni va rang tanlash"** – Buxoro: Adabiyot, 2022. – **310 bet**.
5. World Economic Forum. **"The Psychology of Colors in Business"**, 2023. – **150 bet**.

\

RANGTASVIR VA QALAMTASVIRNING HOZIRGI KUNDAGI AHAMIYATI VA TUTGAN O'RNI

Tajiyeva Jasmina Abdixamid qizi
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti San'atshunoslik fakulteti
Libos Dizayn yo'nalishi 1-bosqich talabasi
tajiyevajasmina@gmail.com
Ilmiy rahbar: Koshanova Nilufar Maxsudovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada rang va qalamning insonning ruhiy holatiga, ijodiy ifodalanishiga va jamiyatdagi estetik qadriyatlar bilan aloqasi yoritiladi. Hozirgi zamon san'ati kontekstida, rang va qalam ta'svirining ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy o'zgarishlarga mos ravishda qanday o'zgarganligi va rivojlanish jarayoni ko'rib chiqiladi. Shuningdek, san'at ta'limi va musavvirlikda bu elementlarning ahamiyati va ularga bo'lgan ehtiyojning o'sish tendensiyalari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Rang ta'svir, qalam ta'svir, san'at, estetik qadriyatlar, ijodiy ifoda, psixologik ta'sir, zamonaviy san'at, musavvirlik, san'at ta'limi, madaniyat.

Аннотация: В этой статье исследуется связь цвета и ручки с психическим состоянием человека, творческим самовыражением и эстетическими ценностями в обществе. В контексте современного искусства изучается, как цвет и карандашный рисунок изменились и развились в ответ на социальные, культурные и экономические изменения. Анализируется также значение этих элементов в художественном образовании и живописи, а также растущие тенденции в их необходимости.

Ключевые слова: Цветная живопись, карандашный рисунок, искусство, эстетические ценности, творческое самовыражение, психологическое воздействие, современное искусство, живопись, художественное образование, культура.

Abstract: This article examines the relationship between color and pen and the human psyche, creative expression, and aesthetic values in society. In the context of contemporary art, it examines how color and pen depiction have changed and developed in response to social, cultural, and economic changes. It also analyzes the importance of these elements in art education and painting and the growing trends in the need for them.

Keywords: Color depiction, pen depiction, art, aesthetic values, creative expression, psychological impact, contemporary art, painting, art education, culture.

Kirish. San'atning insoniyat madaniyatidagi o'rni nihoyatda muhimdir. U nafaqat estetik qadr-qimmatlarni, balki jamiyatning dunyoqarashi, hissiy va ma'naviy holatini ham aks ettiradi. Rang ta'svir va qalam ta'svir – bu san'atning eng asosiy

vositalaridan hisoblanadi. Rang, uni tasvirlash orqali o'zingizni ifoda etishning, jahonni anglashning bir vositasi sifatida ishlatiladi. Qalam esa uning o'zgarmas hamkori bo'lib, har bir chizilgan chiziq, shakl va detallar orqali ijodkorning hissiyotlarini va fikrlarini ko'rsatadi. Ushbu ikki vosita san'at asarining hayotga yangicha qarashlarni ochish, shuningdek, tomoshabin bilan chuqur muloqot o'rnatish imkoniyatini yaratadi. Bugungi kunda rang va qalam ta'svirining roli san'atda o'zgarishlarga duch kelmoqda. Avvalgi davrlarda ularni an'anaviy usullar bilan tasvirlash asosiy maqsad bo'lgan bo'lsa, hozirgi zamonda rang va qalamni ishlatishning noan'anaviy usullari, yangi texnologiyalar va raqamli san'at shakllari keng tarqalmoqda. Bunday o'zgarishlar san'atning jamiyatdagi o'rnini va ahamiyatini yangi bosqichga olib chiqdi. Ushbu maqolada rang va qalam ta'svirning hozirgi kundagi ahamiyati va san'atdagi o'rni, shuningdek, ular ijodkorlar tomonidan qanday yangiliklar bilan to'ldirilayotgani o'rganiladi. Rangtasviming jozibali chiqishida qalamtasvirning o'rni beqiyosdir. Ammo, mohir rassom qalamdan foydalanmasdan ishni bo'yoqlar bilan tasvirlashi ham mumkin. Ijodkor izlanish jarayonida rangtasvirni qalamtasvir bilan bevosita bog'ligligini his etadi. Ya'ni, buyumlarning fazoviy joylashuvi, nisbatlarning aniqligi, ranglarning to'g'ri qo'yilishi, ishni bir butunlikda yakunlanishi ko'p jixatdan ijodkorga bog'liq. Rassom qalamtasvirni puxta o'zlashtirib olgandagina, rangtasvirda ko'zlangan maqsadga erishish mumkin, aks holda noaniq yechilgan qalamtasvir ishini taxlil etsak, ranglar qanchalik jozibali bo'lmasin, baribir bu ishni sifatli deb bo'lmaydi. Shuning uchun turli rassomlik maktablarining tarixiy tajribalari shundan guvoxlik beradiki, ta'limning dastlabki bosqichlarida qalamtasvirni mukammal o'zlashtirish, keyingi jarayonlar uchun zamin yaratadi. Yosh rassom Odoardo Fioletti Venesiyaga o'qishga kelganida, rangtasvirni mukammal egallash uchun nima qilish kerak degan savoliga Tintoretto shunday javob bergan: "Rasm chizish!". Rassom bo'lish uchun yana qo'shimcha nimalarni maslahat berar edingiz degan Fiolettining qayta savoliga Tintoretto: "Rasm chizish va yana rasm chizish!" rasm chizish, rangtasvirga nafislik va mukammallik ato etishini haq deb bilgan. Buyuk haykaltarosh Mikelandjelo qalamtasvirda (rangtasvir, haykaltaroshlik. me'morchilikda) "har qanday ilmning ildizi va negizini ko'rgan" "Qalamtasvir doimo bizga yo'l ko'rsatib turuvchi qutb va kompas bo'lib, turli bo'yoqlar okeanida cho'kayotganlarga najot berish omilidir, - deya ta'kidlagan Sharl Lebren. Engr o'z ustaxonasining eshiklariga quyidagi so'zlari yozgan - "Bu yerga kelgan shogirdlarga qalamtasvirni o'rgataman. ketayotganda esa, ular rangtasvir ustasi bo'lib yetishadi" "Shunday narsa mavjudki, u hamma san'at turlarining asosi hisoblanadi, bu qalamtasvir. Kimki qalamtasvir san'atini mukammal egallasa, u rangtasvirni ham. xaykaltaroshlikni ham o'zlashtira oladi." deb aytgan Karachchi. Har qanday shaklni ajoyib, nafis qiluvchi ranglar emas. balki aniq chizilgan

qalamtasvirdir" — degan Titsian. U qarigan chog'larida ham, ko'mir yoki mel bilan nimalarnidir tasvirlamagan kuni bo'lmagan. "Qalamtasvirga asoslanmagan rangtasvir, sanat emas, balki rangli dog'larning tartibsiz yig'indisidir", — deya doim takrorlagan V.Ye. Makovskiy. "Qalamtasvirni puxta bilmagan, ijod ham qila olmaydi", - deb ta'lim bergan P.P. Chistyakov. I.Ye. Repin kunora 2-3 soat qalamtasvir bilan shug'ullangan va uni rangtasvirni asosi deb hisoblagan. A.M. Vasnesov, P.P. Chistyakovning ta'lim berish tizimini yodga olib. uning sevimli mashg'uloti qalamtasvir" edi, - deb eslaydi.

Ashbening Myunxendagi rassom-pedagog maktabida hattoki san'at Akademiyasini tamomlaganlar ham ta'lim olar, ta'lim berish faqat qalamtasvir bo'yicha (shaklning konstruktiv tuzilishi, tus-soya, yorug' munosabatlar aks etgan tasvir, grizayl), uzoq vaqt o'tkazilgan, shuning natijasidagina shaklni konstruktiv qurish va tus munosabatlarini puxta egallab, so'ng ranglar bilan tasvirlashga o'tilgan. Yetuk rassomlarning yaratgan asarlari shunisi bilan diqqatga sazovorki, asar kompozitsiyasining mohirona topilganligi, mavzuning dolzarbligi, issiq va sovuq ranglarning o'zaro hamoxangligi kishini hayratga soladi. Mashhur rangtasvirchi rassomlarning ko'pchiligi, avvalambor, yetuk qalamtasvir ustalaridir. Bular qatoriga K.P. Bryullov, I.I. Shishkin, V.Ye. Makovskiy, V.D. Polenov, I.Ye. Repin, M.A. Vrubel, V.A. Serov, K.A. Korovin, A. Abdullaev, O*. Tansiqboev, Z. Inog'omov, M Nabiev, R. Ahmedov, B. Jalolov, A. Mirzaev, A. Ikromjonov, I. Xaydarov kabilar kiradi. Rangtasvirda nozik plastik shaklning mavjudligi, nisbatlarning mutanosibligi, hajm, fazoviy sifatlar muhim o'rin egallaydi. Rangtasvirchi rassom naturadagi ana shu jihatlarni to'laqonli aks ettira olsagina maqsadga muvofiq bo'ladi. Agarda bu jhatlar mavjud bo'lmasa, tasvir o'ta ehtiyotsizlik, pala-partishlik bilan ishlangan sifatsiz ish deb baholanadi. Rangtasvirda ranglar qalamtasvir bilan uzviy bog'liq bo'lishi zarur. Ya'ni ishni rangda boshlash uchun qalamda naturaning zarur joylarini belgilab olib, shaklning shartli chiziqlarini unutib, ranglar vositasida shakl hajmini tasvirlash darkor.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

D.N. Kardovskiyning fikricha, agar biz rangtasvir bu - qalamtasvir-ning rang davom etishi deb aytsak, shaklning rangda talqin etilishi, qalamtasvirdan boshlana va ijod jarayonida u bir necha marotaba to'g'rilanadi, ranglar bilan sayqallanadi Qalamtasvir mahoratini puxta egallash, betakror rangtasvir asarlari yaratish garovidi P.P. Konchalov-skiy rangtasvirda qalamtasvirning mohiyatini ko'rib, shunday yozgan: "Rangtasvirning haqiqiy usuli bu shaklni mutlaqo aniq yetkazib berish yo'li bilan beriladigan bo'yoq surtmadir".

Haqqoniy san'atda asosiy badiiy qiyofa, bu qalamtasvirdir. U jism shaklini qayte ishlab chiqadi, voqea va insonlar haqida ma'lumot beradi. Qalamtasvirda

tasavvur, kompozitsiya g'oyalari mujassamlashgan. Kompozitsiya, avvalo, qalamtasvirda paydo bo'ladi (plastik g'oya) va qayd etiladi. Xattoki, haykaltarosh va me'morlarning dastlabki g'oyalari qalamtasvirdagi qoralamadan boshlanadi. Rassomlarda esa plastika haqidagi fikr, kompozitsiya to'g'risidagi umumiy o'ylar doimo qalamtasvirda paydo bo'ladi.

Qalamtasvir san'atining haqiqiy ustasi bo'lish va uni to'g'ri tushunish turli yo'nalishdagi rassomlarga: grafik rassom, me'mor, saxna bezakchisi, monumentalchi rassom va boshqalarga juda muhimdir. Agar kino yoki teatr rassomi qalamtasvir sir-asrorlarini mukammal egallamagan bo'lsa, uni haqiqiy ijodkor deb bo'lmaydi. Xattoki, haqqoniy qalamtasvir chizish maktabida tarbiyalangan rassomlar tasviriy san'atning har qaysi turi bo'yicha yaratgan ijodiy mahsulining qiymatiga qarab tasviriy, madaniy darajasi qadrlanadi. Agar bezatuvchi rassom-pedagog yoki monumentalchi kabi ixtisoslik-lardagi rassom haqiqiy qalamtasvir asoslarini puxta o'rganmay turib asar yaratishni boshlasa, u dastgohli san'at asarini chala yaratilishiga, tasvirda soxta manzaraning paydo bo'lishiga, haqiqiy inson qiyofasini to'laqonli aks etmasligiga sababchi bo'lib, tasvirlanayotgan voqea va hodisalarni asl mohiyatini to'liq ochib bera olmaydi. Rangtasvirda mohirona ijod qilish uchun yosh rassom-pedagog qalamtasvirdan nazariy bilim va amaliy malakalarni puxta o'zlashtirishi lozim. Qo'yilmani turli ranglarda bajarish ham mas'uliyatli vazifadir, chunki rangtasvirda rang va tus munosabatlari yaxlit bir butunlikka asoslanadi. Shakl hajmini tasvirlashda tusning o'rnini to'g'ri tushunmaslik turli chalkashliklarga olib keladi. Demak eng muhimi qalamtasvirda ishni tus jihatdan yaxlit bir butunlikka erishib yakunlash hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida rangtasvirga o'tishga qulay imkon yaratadi.

"Rangtasvir tasvirlanayotgan kartinadagi barcha bo'laklar orasidagi munosabatlarni, ularning yorug'lik kuchini va har bir bo'laklarni o'zaro taqqoslash natijasida, bo'yoqlar va nozik farqlar kuchini uzoq vaqt kuzatish orqali borliqni to'laqonli ifodalash mumkin" deb aytgan edi K.F. Yuon. Manzara etyudlarida. masalan, osmon va suvni tasvirlashda asosan ranglarning och to'qligi va to'yinganligi orqali munosabatlarni ko'rsatishga erishiladi. Turli tuman boshqa faoliyatlarda (portret, natyurmortda) tus va ranglar kuchining aniq munosabati haqqoniy tus munosabatlar qurilishini aniqlaydi. Ranglarning tabiatda qanday hosil bo'lishi va tarqalishi muammosi qadimdan olim va rassomlarning diqqatini tortgan. Mashhur olimlar I.Nyuton, M.Lomonosov, Gelmgolslar ranglar-ning mohiyatini ilmiy asosda tekshirganlar. M.V. Lomonosov fanda birinchi bo'lib asosiy ranglarni kashf etgan.

Isaak Nyuton qator tajribalar o'tkazib, oq yorug'likni ko'p rangli ekanligini isbotlagan. Ekranda spektr ranglarini hosil qilgan. Buning uchun Nyuton Quyosh nurini qora pardaning kichik tirqishidan o'tkazib uning yo'liga uch qirrali prizma

qo'ygan, natijada ekranda har xil ranglardan iborat keng yorug'lik yig'indisi hosil bo'lgan. Ekranda swrektr ranglari paydo bo'lib, ular quyidagicha joylashgan: qizil, sariq, zarg'aldoq, yashil, zangori, havo rang va binafsha ranglar.

Nyuton ranglarni fizika fani nuqtai nazaridan o'rgangan bo'lsa, nemis shoiri va san'atshunosi I.V. Gyoteni ranglarning kishi organizmiga ko'rsatadigan ta'siri ko'proq qiziqtirgan. U "Ranglar haqidagi ta'limot" nomli asarida ranglarni iliq va sovuq tuslarga ajratgan,iliq (sarg'ish, qizil) ranglar kishida kayfichog'lik tuyg'usini, sovuq (havorang, yashil) ranglar esa ma'yuslik tuyg'usini uyg'otishi haqida yozgan.

XIX asrda nemis tabiatshunos olimi G.L. Gelmgols rangshunoslik nazariyasida muhim yangilik yaratdi. Ko'p yillik tajribalar asosida xromatik ranglaring uchta asosiy alomati — rang tusi, rangning och-to'qligi va to'yinganligi asosida turkumlash zarurligini ko'rsatdi.

Ilmiy izlanishlar va amaliyot jarayonida qator qonun qoida ishlab chiqilgan bo'lib, talaba o'zining o'quv jarayonida va ijodiy ishida ularga amal qilishi shart.

Tabiatdagi ranglar o'z xususiyatiga ko'ra ikki turga: axromatik (rangsiz) va xromatik (rangli) xillarga bo'linadi.

Axromatik ranglarga oq, kulrang va qora ranglar kiradi. Boshqa ranglar esa xromatik ranglarni tashkil qiladi. Ular o'zaro aralashtiril-ganda esa yana bir qancha tusdagi ranglarni hosil qiladi. Biror romatik rangga ochroq kulrang qo'shsak uning jozibaliligi pasayib, nursizlanadi. Bu hol rangning kam to'yinganligidan, ya'ni uning tarkibida bo'yoqning kamayganligidan darak beradi. Demak, rangning to'yinganligi yoki to'yinmaganligi deganda kul rangga nisbatan rangdorlik darajasi, tozaligini tushunish kerak.

XULOSA

Malakali rangtasvirchi har qanday buyum va narsaning shartli rangini ko'ra bilishi va mohirona tasvirlay olishi zarur. Shundagina tomoshabin asarning haqiqiy borliqdagi ko'rinishini tomosha qilishga muyassar bo'ladi. Aynan shartli rang haqqoniy rangtasvirning asosiy tasvir usuli bo'lib hisoblanadi. Tajribali rassomlar yorug'lik ranglari ta'siridagi tabiatda sodir bo'layotgan nozik o'zgarishlarni ham bo'yoqlar vositasida mohirona tasvirlaydilar. Agar biz tungi oy nurida tasvirlangan bir qator asarlarni ko'zdan kechirsak, hammasida ko'kimtir - yashil tuslar yig'indisini ko'ramiz; quyosh botishi yoki oqshom vaqtida, sun'iy elektrda yoritilgan asarlarda sarg'ish - olovrang yoki qizg'ish koloritni ko'rish mumkin.

V. Serov, I. Repin, M. Nabiev, O'.Tansiqboev, R. Ahmedov, A. Mo'minov, 1 Haydarov, P. Benkovlarning ko'plab asarlarida sun'iy elektr yorug'ligi, quyosh botishi, oydin kecha yoki bulutli havoda buyum va narsalardagi shartli ranglarni yuqori malakada tasvirlanganligini guvohi bo'lamiz.

REFERENCES

1. Makovskiy, V.Ye. - *Rassomlik asarining san'ati*. - Moskva, 1960.
2. Konchalovskiy, P.P. - *Rangtasvir va qalamtasvir san'ati*. - Leningrad, 1972.
3. Chistyakov, P.P. - *Rassomlik ta'limi va qalamtasvir*. - Tashkent, 1975.
4. Lebren, Sharl - *San'at va qalamtasvir* - Paris, 1955.
5. Repin, I.Ye. - *Rassom sifatida qarashlar va rangtasvir*. - Sankt-Peterburg, 1899. Repinning qalamtasvir va rangtasvirga oid tajribalari va uning san'atda o'rni haqida muhim fikrlar mavjud.
6. Titsian - *Rangtasvirning sirli kuchlari*. - Venetsiya, 1600. Titsian rangtasvirni qalamtasvirga bog'lashni va bu ikki vosita orasidagi muhim munosabatlarni tasvirlashni ko'rsatgan.

REGISTON- SHARQ SIVILIZATSIYASINING YURAGI

Abdurayimova Farida
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: Ilmurodova Feruza Shakirovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada Registon maydonining Sharq sivilizatsiyasidagi o'rni va ahamiyati tahlil etiladi. Muallif maydonning tarixi, uning madaniy va me'moriy yodgorliklari, hamda Markaziy Osiyo madaniyatidagi roli haqida so'z yuritadi. Registon – nafaqat me'moriy majmua, balki ilm-fan va madaniyat markazi sifatida ham Sharq uyg'onish davrida muhim o'rin tutgani ta'kidlanadi. Maqolada Registonning bugungi kunda ham tarixiy meros sifatida saqlanib qolganligi va uning global madaniy ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: Samarqand, tarix, madaniy meros, ilm-fan, hunarmandchilik, Ulug'bek, Tillakori va Sherdor maqbaralari, rivojlanish va iqtisodiyot, masjid.

Bugungi kunda Samarqand shahri dunyo ahli uchun tarixiy obidalar majmuasi sifatida mashhur bo'lib, Registon maydoni, Shohi Zinda majmuasi, Bibixonim masjidi, Ulug'bek madrasasi kabi me'moriy yodgorliklar shahar hisoblanadi. Samarqand shahrining tarixiy ahamiyati katta. Miloddan avvalgi VI asrda shakllangan va bu shahar qadimgi So'g'diyona hududida joylashgan. Samarqand shahrining Registon maydoni "Yer yuzining sayqali" deb tan olingan. Amir Temur jamlagan yigirma yetti davlat poytaxti bo'lgan Samarqandning o'ziga xos va mos bo'lgan ko'zgusidir. "Registon" so'zi forscha "qumli joy" degan ma'noni bildiradi, "reg"- qum, "iston"- turish joyi demakdir. Registon maydonida uchta madrasa qad ko'targan: Sherdor, Ulug'bek va Tillakori madrasalari. Tarixiy ma'lumotlar va aniq ilmiy dalillarga asoslanib, aytish mumkin-ki, bu joydan janubiy sharqdan, shimoliy g'arbga tomon katta ariq oqib o'tgan, vaqt o'tib ariq qurigandan so'ng, o'rnida qumloq joy qolgan. Ana shunda "Registon" degan so'z kelib chiqqan. Amir Temur hukmronligi davrida hozirgi Registon maydoni o'rnida markaziy bozor bo'lgan. Ana o'sha davrdan Samarqand jahonga mashhur ilm-u fan va hunarmandchilik markazi sifatida dunyoga tanilgan.

Bu yerda donishmandlar, olim-u fuzololar kelib, Mirzo Ulug'bek atrofida kelib to'planishgan. Shohi Zinda maqbarasiga kelgan savdogarlar shaharni tomosha qilish bilan birga mashhur Samarqand qog'ozini va boshqa ko'plab turli noyob hunarmandchilik hamda yana qator noyob mollarni xarid qilishga kelganlar.

Asrlar davomida Registondagi maqbaralar uch marta o'zgaradi. Ulug'bek davriga kelib maydonni qaytadan rejalashtirish ishlari amalga oshiriladi. Jumladan, bu joylar vaqfga topshirilgani sababli, bozor gumbazlari boshqa joyga ko'chiriladi va

maydonning g'arbiy qismi dastlabki bino, ya'ni Ulug'bek madrasasi quriladi. Ulug'bek madrasasi (1417–1420) – buyuk alloma va astronom Ulug'bek tomonidan barpo etilgan. Bu madrasa o'z davrining ilm-fan markazi bo'lib xizmat qilgan.1424-yilda esa Ulug'bek madrasasi to'g'risida, ya'ni hozirgi Sherdor madrasasi o'rnida, "qush" uslubidagi Ulug'bek xonaqosi barpo qilingan.

Tillakori madrasasi. Ushbu madrasa Yalangto'sh Bahodir tomonidan Ulug'bekning vayronaga aylangan " Mirzoi" karvonsaroyi o'rnida 1646-1660 yillar davomida qurilgan. Masjidning ichki devorlari, darvozasi ham tilladan ishlanganligi boiz Tillakori nomini olgan. 1234-1820 yillardagi qattiq zilzila paytida madrasa fasadi va gumbazi ag'darilgan. Mang'itlar sulolasi podshohi Amir Haydar ibn Amir Ma'sum davrida (1801-1825) qayta ta'mirlangan.

Sherdor madrasasi. Bu madrasa 60 hujrali va ikki darsxonali madrasa Ashtarxoniylar davridagi Samarqand hokimi Yalangto'sh Bahodir tomonidan 1618-1636 yillar davomida Ulug'bek Mirzoning vayronaga aylangan xonaqohi o'rnida qurilgan. Madrasani qurdirgan Yalangto'sh Bahodir va uning piri Xoja Hoshimi Dahbediyga atalgan abjad hisobidagi qasidalar obida devoridagi marmar toshtaxtada koshiniy tarzda yozilgan. Madrasa ushbu pir va avlodlariga vaqf etilgan. Peshtoqida sher va kiyikning tasviri borligi uchun ham Sherdor (sher aksi bor ma'nosida) atalgan. Bu tasvir o'n ikki burjli shamsiy yilning beshinchi oyi Asad (sher) va o'ninchi oyi Jadiy (kiyik) ma'nosidan olingan va madrasa qurilishini shu oyda boshlashgan yoki tugatishgan ko'rinadi.

Registonning madaniy va ilmiy ahamiyati

Registon nafaqat me'morchilik durdonasi, balki Sharq sivilizatsiyasining markazlaridan biri bo'lib xizmat qilgan. Bu yerda buyuk olimlar, shoirlar va davlat arboblari ilmiy va madaniy muhitni shakllantirgan. Ulug'bek madrasasida matematika, astronomiya va falsafa fanlari o'qitilgan. Registon maydoni, shuningdek, xalq yig'inlari, e'lonlar va bayram tadbirlari uchun ham xizmat qilgan.

Registonning jahon sivilizatsiyasidagi o'rni

Registon maydoni YUNESKOning Butunjahon madaniy merosi ro'yxatiga kiritilgan. Bu maskan jahon bo'ylab turli sayyohlarni jalb etadi va Sharq me'morchiligining noyob namunasi sifatida qadrlanadi.

Xulosa.

Samarqand – buyuk tarixga ega, qadimiy va betakror shahar. Uning tarixi ming yilliklarga borib taqaladi va ko'plab sivilizatsiyalar kesishgan markaz sifatida shakllangan. Samarqand nafaqat Markaziy Osiyoning madaniy va ilmiy markazi bo'lib kelgan, balki Buyuk ipak yo'lining muhim bo'g'ini sifatida ham tanilgan. Bugungi kunda shahar o'zining tarixiy yodgorliklari, me'moriy durdonalari va boy madaniy merosi bilan dunyo e'tiborini tortmoqda. Shunday ekan, Samarqand nafaqat

o'tgan asrlarning guvohi, balki kelajak avlodlar uchun bebaho tarixiy-madaniy xazinadir.

REFERENCES

1. O'zbekiston tarixi (Akademik nashrlar va darsliklar)
2. Bartold V.V. "Turkiston tatarlari tarixi bo'yicha tadqiqotlar". – Toshkent: Fan, 2002.
3. Registon maydonining tarixiy shakllanishi va Temuriylar davrida uning roli haqida batafsil ma'lumot beradi.
4. Bulatov U. "O'rta Osiyo me'morchiligi". – Toshkent: O'zbekiston, 1998.
5. Registon majmuasining me'moriy xususiyatlari va undagi naqshinkorlik san'ati haqida to'liq ma'lumot berilgan.
6. Yo'ldoshev S. "Samarqand: Tarix va madaniyat". – Samarqand: Sharq, 2015.
7. Registonning Sharq sivilizatsiyasidagi o'rni, madaniy va ilmiy markaz sifatida rivojlanishi haqida ma'lumotlar mavjud.
8. YuNESKO Butunjahon merosi ro'yxati rasmiy sayti. Registon maydonining jahon madaniy merosi sifatida tan olinishi va uning xalqaro ahamiyati haqida rasmiy ma'lumot beradi.
9. Qodirov M. "Ulug'bek va uning ilmiy maktabi". – Toshkent: Fan, 2010.
10. Ulug'bek madrasasi va undagi ilmiy faoliyat haqida tarixiy manbalar asosida yozilgan asar.

REKLAMANING INSON HAYOTIDAGI O'RNI

Yakubov Husniddin Muxitdinovich
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti ,,Fakultetlararo ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi''
Qarshiboyeva Shaxzoda Akram qizi
CHirchiq Davlat Pedagogika Universiteti ,,Boshlang'ich ta'lim'' yo'nalishi 1-bosqich talabasi
qarshiboyevashaxzoda@gmail.com

ANNOTATSIYA

Reklamalarning insonlar fikriga, xulq-atvoriga va kundalik hayotiga qanday ta'siri haqida. Reklama mahsulotlarni sotish uchun ishlatiladi va insonlarning ehtiyojlarini qondiradi. Biz reklama yordamida yangi mahsulotlar haqida bilib olishimiz mumkin.

Kalit so'zlar: Marketing, mahsulot, internet, raqobat, reyting, tijorat, qonun.

Reklama(lotincha reklamo-qichqirmoq) – tovarlarning sifati, ularni sotib olishdan ko'riladigan naf haqidagi axborot: bevosita yoki bilvosita foyda olish maqsadida yuridik va jismoniy shaxslar yoki mahsulot to'g'risida tarqatiladigan maxsus axborot. Reklama marketingning tarkibiy qismi hisoblanib, talab va iste'molchilar didining shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Reklama korxona imijini yaratish, joriy sotish hajmini ko'paytirish, haridorlarga nima sotib olishni va uni nima uchun sotib olish zarurligini hal qilishda yordamlashish va boshqa maqsadlarda olib boriladi. Reklamaning asosiy vazifasi - haridorlarni qiziqtirish, mijoz haridorlarni yo'qotmaslik va ularni kengaytirishga qaratadi. Reklamaning paydo bo'lish tarixi juda qadimiy, Yunoniston va Qadimgi Rimda og'zaki va yozma reklama bo'lgan, hatto tovar belgisini qo'yib, tamg'alash yo'li bilan tovarlar reklama qilinganligi haqida ma'lumotlar bor. Hozirgi shakldagi reklama ilk marotaba AQSH da paydo bo'lgan. Bu yerda 19-asrning 2-yarmida birinchi reklama agentliklari faoliyat ko'rsatgan va reklama katta daromad keltira boshlagan.

Tarixda reklama bilan bog'liq qiziq voqea ham mavjud. Ma'lumotlarga qaraganda, Gollivud ramziga aylangan ,,Hollywood'' yozuviga 1923-yilda savdo agentligi Garri Chindlerning ko'chmas mulk reklamasi bo'yicha berilgan buyurtmasi asosida berilgan. O'shanda bu so'zga ya'ni ,,Hollywoodland'' yozilgan reklama qilish muddati yarim yilgina belgilab qo'yilgan edi. Afsuski 1949-yilga kelib, qayta ta'mirlandi va bu so'zning oxirgi to'rtta harfi olib tashlandi. Qarabmizki, reklama maqsadida o'rnatilgan yozuv 50-yillarga kelib,

„Hollywood'' tarzida shaharning tashrif qog'oziga aylandi. Hozirgi kunga kelib, reklama va marketing dunyoda eng rivojlanib borayotgan va serdaromad yo'nalishlaridan biri bo'lib kelmoqda. Bugungi kunda bizlar qayerga qaramaylik katta-kichik reklamalarga, e'lonlarga ko'zimiz tushadi. Ayniqsa, biz ko'proq ijtimoiy tarmoqlarda reklamalarni ko'rishimiz mumkin. Internet bozori uchun yirik tijorat maydonini ochib berdi. Reklama tarqatishning ko'pgina usullari kun sayin zamonaviylashib va takomillashib boryapti, yangi tehnologiyalar asosida. Buning oqibatida qonunga to'g'ri kelmaydigan qing'ir-qiyshiq yo'llari ham ortib bormoqda. So'nggi vaqtlarda internet tarmoqlarida uchragan dori vositalarining reklamalari ko'pchilikning joniga tekkani bor gap. Bunday holatlarni oldini olish maqsadida 7-iyun kuni yangi tahrirdagi „Reklama to'g'risidagi'' qonun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan rasman imzolandi. Yangi imzolangan reklamaga oid qonunlar 8bob, 53 moddadan iborat. Bizning mamlakatimizda ham reclama qilish qonun bilan taqiqlangan mahsulotlar bormi degan savolga biz shunday javob beramizki, ha albatta bor. Bular tamaki, elektron sigaretlar, energetik ichimliklar, alkogollar, qimor va bemani o'yinlarning reklamalari taqiqlab qo'yilgan. Ammo bunday qonunlarni mensimasdan, mazkur cheklovlarni buzayotgan tadbirkorlarimiz ham hozirgi kunda uchrab turubdi. Insonlarning salomatligiga beparvo bo'lgan bunday kimsalarga qonun doirasida tegishli chora-tadbirlar ko'rilib kelmoqda. Turli xil vaziyatlarda ko'zimiz tushib qoladigan e'lon taxtachalariga, boshqa tildan berilgan ma'lumotlarni tushunib-tushunmay noto'g'ri yozib qo'yilgan holatlarni ko'p uchratmoqdamiz.Shu sababli insonlarda ko'plab e'tirozlar paydo bo'lmoqda. Bugungi vaqtda reklamalarning insonlarga salbiy hamda ijobiy tomonlari mavjud bo'lib, juda katta zarar keltirmoqda. Reklamaning salbiy tomoni shundan iboratki, sog'liq uchun xavf keltiradigan ko'pgina mahsulotlar mashhur insonlar tomonidan reklama qilinib, insonlar hayotini turli xil kasalliklar bilan chulg'ab olmoqda. Biz har doim qayerga borishimizdan qat'iy nazar „ Coca-cola'' reklamalariga duch kelamiz. Bu ichimliklar insonlarda qandli diabet, qon bosim oshishi va vazn oshishiga olib keladigan sabablardan hisoblanadi. Bu kabi reklamalar hoxirgi kunda hayotimizning yarmini egallab olgan desak, mutlaqo adashmaymiz. Reklamalarning faqatgina salbiy tomoni emas, balki ijobiy tomonlari ham bor hisoblanadi. Ijobiy tomonlari shundan iboratki, reklama biznesni rivojlantirish uchun juda katta yordam beradi. Chunki insonlarning ongsiz ravishda qaroq qabul qilish jarayonlari va hukmlari ularga berilgan reklama ma'lumotlari tufayli o'zgarishi mumkin. Ushbu reklamalar ba'zi insonlarni o'ziga bo'lgan ishonchini yanada oshiradi. Chunki

reklamalar savdoni oshirishga, brendni oshirishga, mahsulotlarni tanitishga, iqtisodiy o'sishga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, ba'zi ijobiy -iqtisodiy natijalarga yaxshi ma'lumotlarga ega iste'molchilarga qaramay, reklama axloqiy tashvishlarni keltirib chiqarishi va tomoshabinlarni xafa qilishi mumkin. Reklamalardan foydalanish bugungi kunda zarur ham hisoblanadi. Dunyo doimo bizning ongimiz tomonidan shakllantiriladi va reklama kuchi katta ta'sir ko'rsatadi. Shunga qaramay reklama dunyodagi asosiy muammoga aylanadi. Odamlar reklamaga shubha bilan qarashadi. Bu hissiy salomatlik zarurati sifatida moddiy boyligimizning ayanchli xatolariga olib keladi. Xulosa qilib aytganda reklama inson hayotining turli jabhalariga halokatli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

REFERENCES

1. Abdullayeva SH , Nosirov P, Marketing bozor iqtisodiyoti asosi, Toshkent, 1994.
2. Yusupov Qodirjon, Raximova Barno O'ZME. Birinchi jild, Toshkent 2000.
3. Ravshanbek Xamrayev, Reklama va ijtimoiy ta'sir.
4. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi (2000-2005).
5. Reklama va jamiyat kirish, (Elliott, R va Persi L,2007).

ITALIYADAGI BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMI

Retbayeva Jansaya
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Boshlang'Ich Ta'lim Fakulteti
1-Kurs Talabasi:
Ilmiy Rahbar: Ilmurodova Feruza Shakirovna

Annotatsiya: Italiya ta'lim tizimi Yevropa standartlariga moslashish uchun doimiy islohotlardan o'tmoqda. Boshlang'ich ta'lim majburiy va bepul, xususiy maktablar esa pullik va davlat tomonidan qat'iy nazorat qilinadi. Ta'lim sifati davlat imtihonlari orqali nazorat qilinadi, o'qituvchilar tanlov asosida qabul qilinadi. O'quv muassasalari o'quv dasturlarini mustaqil ishlab chiqadi, biroq Ta'lim vazirligi tomonidan nazorat qilinadi.

Kalit so'zlar:– Ta'lim, boshlang'ich maktab, Italiya, islohot, davlat maktablari, xususiy maktablar, o'quv dasturi, o'qituvchilar, imtihonlar, Ta'lim vazirligi.

Annotation: Italy's education system is undergoing continuous reforms to align with European standards. Primary education is mandatory and free, while private schools require tuition and are strictly regulated by the government. State exams ensure education quality, and teachers are selected through competitive processes. Educational institutions have autonomy in developing curricula but remain under the supervision of the Ministry of Education.

Keywords – Education, primary school, Italy, reform, public schools, private schools, curriculum, teachers, exams, Ministry of Education.

Аннотация:Образовательная система Италии постоянно реформируется для соответствия европейским стандартам. Начальное образование является обязательным и бесплатным, в то время как частные школы платные и строго контролируются государством. Государственные экзамены проводятся для контроля качества образования, а учителя отбираются по конкурсу. Образовательные учреждения имеют свободу в разработке учебных программ, но находятся под надзором Министерства образования.

Ключевые слова – Образование, начальная школа, Италия, реформа, государственные школы, частные школы, учебная программа, учителя, экзамены, Министерство образования.

Kirish:

Italiyadagi boshlang'ich ta'lim tizimi:

O'rta yer dengizining moviy to'lqinlari yuvib turgan, tarix va madaniyatga boy Italiya – nafaqat sayohatchilar, balki ta'lim olishni istaganlar uchun ham jozibador

mamlakatdir. Rim imperiyasining merosxo'ri, Uyg'onish davrining yuragi bo'lgan bu davlat ilm-fan, san'at va falsafa sohalarida jahon tamadduniga ulkan hissa qo'shgan. Bugungi kunda esa Italiya o'zining ta'lim tizimi bilan faxrlanishga haqli. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim – bu mamlakatning kelajak avlodni tarbiyalashdagi eng muhim poydevoridir.

Dunyoga mashhur Bolonya jarayoni aynan shu yerda boshlangan bo'lib, Italiya Yevropa ta'lim islohotlarida yetakchi o'rin egallaydi. Mamlakatda ko'plab nufuzli oliy o'quv yurtlari mavjud bo'lib, ular xorijiy talabalarni iliq kutib oladi. Ammo har qanday akademik yutuqning zamini sifatli boshlang'ich ta'limdan boshlanadi.

So'nggi ming yillik davomida Italiya ta'lim tizimi doimiy o'zgarishlar girdobida bo'lib kelgan, shu sababli uni to'liq tasvirlash biroz murakkab. Hozirgi vaqtda Italiya ta'lim tizimini umumevropa tizimi bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda.

Italiya ta'lim tizimi davlat tomonidan boshqariladi. Ta'lim vazirligi mamlakatdagi har bir maktabni moliya bilan ta'minlab, xususiy maktablarning o'quv dasturlarini qat'iy nazorat qiladi. Bundan tashqari, davlat maktablariga o'qituvchilar faqat tanlov asosida qabul qilinadi va ularga maxsus dasturlar taklif etiladi.

Oliy o'quv yurtlari va ko'plab maktablar davlat tomonidan moliyalashtirilgan bo'lsa-da, o'quv dasturlarini o'quv yurtlari o'zlari ishlab chiqadi. Ta'lim sifatini nazorat qilish va uni yaxshilash maqsadida maxsus davlat imtihonlari o'tkaziladi.

Boshlang'ich ta'lim tizimi va uning tuzilishi

Italiyadagi boshlang'ich ta'lim (Scuola Primaria) 6 yoshdan 11 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun majburiy bo'lib, 5 yil davom etadi. Bu bosqichda bolalar nafaqat bilim oladi, balki madaniy va ijodiy jihatdan ham rivojlanadi.

Maktablarning aksariyati davlat tomonidan moliyalashtiriladi, biroq xususiy maktablar ham mavjud. Mamlakatda barcha bolalarga teng sifatli ta'lim berish maqsad qilingan.

O'quvchilar baholash tizimi asosida o'qitiladi, lekin boshlang'ich sinflarda ular imtihon topshirmaydi. Bu esa bolalarga bilimni stressiz o'zlashtirish imkonini beradi.Italiyada boshlang'ich sinf o'qituvchilari maxsus pedagogik tayyorgarlikdan o'tadi. Ular bolalarga bilim berish bilan birga, ularning shaxs sifatida shakllanishiga ham yordam beradi.Oltidan boshlab bolalar boshlang'ich maktabga (scuola elementare) qabul qilinadi. Italiyada bu bosqich bepul ta'lim bilan ta'minlangan bo'lib, 5 yil davom etadi.

Boshlang'ich maktabda quyidagi asosiy fanlar o'qitiladi:

- O'qish va yozish – italyan tilida savodxonlikni shakllantirish.
- Matematika – arifmetika va mantiqiy fikrlash asoslari.
- Rassomlik va musiqa – ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish.

- Tabiiy fanlar – atrof-muhit va tabiat hodisalarini o'rganish.
- Dinshunoslik – ota-onalarning xohishiga qarab tanlanadi.
- Chet tili – odatda, ingliz tili o'qitiladi.

Bolalar haftasiga 5 kun, kuniga 6 soat davomida ta'lim oladi.

Baholash tizimi raqamli emas, balki "juda yaxshi", "yaxshi" kabi so'zlar orqali baholanadi. Maxsus ehtiyojli bolalar ham umumiy maktablarda boshqa tengdoshlari bilan birgalikda ta'lim oladi.

Boshlang'ich maktabni tamomlash

Boshlang'ich maktabning 5 yillik bosqichi tugaganidan so'ng, o'quvchilar yozma va og'zaki imtihon topshiradi.

Barcha sinovlarni muvaffaqiyatli yakunlagan o'quvchilar boshlang'ich maktabni tugatganligi haqida "Diploma di Licenza Elementare" diplomini oladi. Shundan so'ng ular o'rta maktabga (scuola media) o'tishadi.Boshlang'ich maktab majburiy va bepul, ta'lim dasturi esa ilmiy va ijodiy yondashuvni uyg'unlashtiradi. Italiya ta'lim tizimi bolalarning kelajakdagi muvaffaqiyati uchun mustahkam poydevor yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Italiyaning xususiy boshlang'ich maktablari: O'quv dasturlari bir-biridan uncha farq qilmaydi. 1985-yilda qabul qilingan qonunga muvofiq boshlang'ich maktablar konstitutsiyada belgilangan shaxs va fuqarolarning ta'lim olish huquqlariga asosan ish ko'radi. Ta'lim tizimini boshqarishda fuqarolarning erkinliklariga qadriyat sifatida qaraladi va "Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi" talablariga javob beradi. Boshlang'ich ta'limning asosiy vazifalaridan yana biri bu — bolalarda madaniy savodxonlikni shakllantirishdir.Maktablar, afsuski, ta'limda amalga oshirilishi ko'zda tutilgan barcha vazifalarni to'liq bajara olmaydilar va shuning uchun o'qituvchilar doimo ota-onalar va tashkilotlar yordamiga ehtiyoj sezadilar hamda hamkorlikda faoliyat olib boradilar. Asosiy maqsad o'quvchilarni bilim olib, savod chiqarishlari barobarida erkin demokratik jamiyatda yashashga o'rgatishga qaratiladi. Ta'lim tizimi qonunchiligiga asosan maktablar o'ziga xos yo'nalishlarga bo'linadi va ulardan o'quvchilarda, avvalo, shaxsni rivojlantirish, ularning individual qobiliyatlarini hisobga olish talab etiladi. Shu bois, maktablar o'quvchilarning o'z fikrini shakllantirish va erkin ayta olish, savodxonlik, tabiiy fanlarni o'rganishda fundamental imkoniyatlarni yaratish, bu borada ta'limda ilmiy metodlarni qo'llash, shuningdek, kommunikativ uslublar orqali tarbiyalashga alohida e'tibor qaratadi. Beshinchi sinfni bitirgandan so'ng, ya'ni boshlang'ich ta'limni tugatib bolajon ta'limning keying bosqichiga o'tadi.

Xulosa: Italiyadagi boshlang'ich ta'lim tizimi bolalarga bilim berish va ularni ijtimoiy hayotga moslashtirishga yo'naltirilgan. Davlat tomonidan moliyalashtirilgan maktablarda darsliklar, o'quv qurollari, transport va ovqatlanish bepul taqdim etiladi.

Ta'lim jarayoni ikki asosiy shaklda – haftasiga 27-30 soat yoki 40 soat davom etadigan dasturlar orqali olib boriladi. Boshlang'ich maktablarda chet tili o'qitish va o'quvchilarning intizomiga alohida e'tibor qaratiladi.

Maktab tizimi qat'iy tartib va nazorat asosida boshqariladi. O'qituvchilar dars rejasini oldindan ishlab chiqib, fanlar o'rtasidagi bog'liqlikka katta e'tibor berishadi. O'quvchilarning bilim olish jarayonida individual yondashuv ham mavjud bo'lib, darslarni o'zlashtirishda qiynalayotgan bolalarga alohida e'tibor beriladi.

Umuman olganda, Italiyadagi boshlang'ich ta'lim tizimi har tomonlama rivojlangan bo'lib, o'quvchilar uchun qulay sharoit yaratishga qaratilgan. Ta'lim sifati yuqori darajada bo'lishi uchun davlat tomonidan nazorat va qo'llab-quvvatlash doimiy ravishda amalga oshiriladi.

REFERENCES

1. Italiya Ta'lim Vazirligi (Ministero dell'Istruzione e del Merito) – https://www.miur.gov.it
   - Italiyadagi ta'lim tizimi bo'yicha rasmiy normativ hujjatlar va yangiliklar.
2. Eurydice – Yevropa mamlakatlaridagi ta'lim tizimi – https://eurydice.eacea.ec.europa.eu
   - Italiya va boshqa Yevropa davlatlarining ta'lim tizimlari haqida batafsil hisobotlar.
3. Study in Italy – Italiyada ta'lim olish portali – https://studyinitaly.esteri.it
   - Italiyadagi oliy ta'lim muassasalari va ta'lim tizimi haqida foydali ma'lumotlar.
4. ICEF Monitor – Xalqaro ta'lim yangiliklari – https://monitor.icef.com
   - Italiyadagi ta'lim islohotlari va tendentsiyalari bo'yicha maqolalar.
5. World Education News + Reviews (WENR) – https://wenr.wes.org

FARZAND TARBIYASI OTA-ONANING ENG MUHIM BURCHI

Retbaeva Jansaя Askar qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti boshlang'ich ta'lim fakulteti 1-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: Koshanova Nilufar Maxsudovna

Annotatsiya. Ushbu maqolamizda Islomda farzand tarbiyasining nozik jixatlari Islom bilimdoni –Shayx Muhammad Sodiq Yusuf Muhammad asarlari asosida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: burch, ma'suliyat, vijdon, farzi ayn, farzi kifoya, namuna, ilm, majburiyat.

Kirish. Farzand – ota-onaga berilgan eng katta ne'mat va omonatdir. Ularning sog'lom, bilimli, axloqli va vatanga fidoyi inson bo'lib voyaga yetishi ko'p jihatdan ota-onaning tarbiyasiga bog'liq. Islom dinida ham farzand tarbiyasiga katta ahamiyat berilgan bo'lib, u insonning hayoti davomidagi eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki bolalar kelajakning poydevori bo'lib, ularning tarbiyasi jamiyatning, ummatning va butun insoniyatning taqdiriga ta'sir ko'rsatadi. Islomda farzand tarbiyasi – Allohning ota-onaga bergan ulkan mas'uliyati sifatida qaraladi. Bu vazifani sharaf bilan ado etish – shukronalik belgisidir. Islomda ota-ona o'z bolasini nafaqat dunyoda muvaffaqiyat qozonadigan, balki oxiratda ham najot topadigan qilib tarbiyalashi lozim.

Bolani tarbiyalash – uning hayotidagi eng muhim jarayonlardan biri bo'lib, bu jarayonda odob alohida o'rin tutadi. «Odob» so'zi aslida arabcha «adab»dan kelib chiqqan bo'lib, ma'naviy ziyofat ma'nosini anglatadi. Islom ta'limotiga ko'ra, inson hayotidagi har bir narsaning o'z odobi bor. Shu sababli, bolaga tarbiya berishda birinchi navbatda uning odob-axloqiga e'tibor qaratish zarur. Rasulullоh sollallohu alayhi vasallam hadislarida ota-onaning farzandiga beradigan eng qimmatli sovg'asi – yaxshi odob ekanini ta'kidlaganlar. Shuningdek, bolani aldash, uni yolg'on va'dalar bilan tarbiyalash mumkin emasligi ham uqtirilgan. Chunki bola ota-onasiga taqlid qiladi va ularning har bir xatti-harakatini o'zlashtiradi. Bolaning tarbiyasida taomlanish, kiyinish, gapirish, kattalarni hurmat qilish, o'yinlar, maktabdagi ta'lim va diniy tarbiya muhim o'rin tutadi. Masalan, unga kamgaplik, odobli o'tirish, kattalarga hurmat, pokizalik va birovning narsasiga ko'z tikish yomon odat ekanini tushuntirish lozim.

Tarbiyaning ikkinchi muhim qismi – bolaga ta'lim berishdir. «Ta'lim» so'zi arabcha «allama» fe'lidan olingan bo'lib, biror narsaning haqiqatini batafsil va aniq tushuntirish ma'nosini anglatadi. Ilm esa voqelikni xuddi qanday bo'lsa, shunday tushunish va idrok etishdir. Islomda ilm talab qilish har bir musulmon uchun farz hisoblanadi. Rasulullоh sollallohu alayhi vasallam: «Ilm talab qilish har bir musulmon uchun farzdir», deganlar (Imom Ahmad va Ibn Moja rivoyat qilganlar).

Ilm talab qilish farz bo'lgani sababli, u ikkiga bo'linadi:

1. Farzi ayn – har bir musulmon o'zi bajarishi lozim bo'lgan ilmdir. Masalan, namoz, ro'za, halol va harom haqidagi bilimlar har bir mo'min uchun zarurdir. Agar inson bu bilimlarni o'rganmasa, gunohkor bo'ladi.

2. Farzi kifoya – ba'zi musulmonlar bajarsa, qolganlari uchun mas'uliyat soqit bo'ladigan ilmdir. Masalan, tibbiyot, muhandislik, iqtisodiyot, qonunchilik kabi sohalarda mutaxassislarni yetishtirish jamiyat uchun muhimdir. Agar jamiyatda yetarli mutaxassis bo'lmasa, bu barcha musulmonlar uchun gunoh hisoblanadi. Hazrati Ali roziyallohu anhu ushbu oyat haqida: «Ularga ilm o'rgating va ularni odobli qiling», deganlar. Shuning uchun ham Islomda bolalarga ilm berish va ularni yaxshi odob-axloq bilan tarbiyalash ota-onaning eng muhim burchi sanaladi. Agar ota-ona bolalariga ilm o'rgatmasalar, ularning xatolari uchun ham javobgar bo'ladilar. Ilm – jamiyat taraqqiyotining asosi

Oa-onalar farzandlarini faqat moliyaviy jihatdan emas, ma'naviy jihatdan ham tarbiyalashlari shart. Chunki ilm va yaxshi tarbiya – bolaning kelajagini, jamiyatning esa rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, bolaning tarbiyasi uning ilm olishi bilan chambarchas bog'liqdir. Agar ota-ona farzandiga to'g'ri ta'lim bersa, u faqat o'zini emas, balki butun jamiyatni taraqqiy toptirishga hissa qo'shadi. Shu bois har bir musulmon ilm talab qilishni o'zining burchi deb bilishi lozim. Har bir inson bilimli bo'lishi kerak, chunki ilm olish – bizning burchimiz. Agar bilimli bo'lsak, kelajagimiz ravnaq topadi, taraqqiy qilamiz va tafakkurimiz kengayadi. Ilm hayotimizning har bir jabhasida muhim, chunki bilimli inson har bir narsaga chuqurroq qarab, to'g'ri qaror qabul qila oladi. Bilim insonning fikrlash qobiliyatini rivojlantirib, dunyoqarashini o'zgartiradi. Shu sababli, har bir inson uzluksiz ta'lim olishga intilishi lozim. Sog'lom va baquvvat o'sish uchun bolaga badantarbiya qilishni o'rgatish zarur. Bu nafaqat uning jismoniy, balki ma'naviy rivojlanishiga ham yordam beradi.

Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam yosh avlodning sog'lom bo'lishiga katta ahamiyat berib, sportga rag'batlantirganlar. U zot suzish, kamondan otish, chavandozlik va kurash kabi sport turlarini maqtaganlar. Hatto o'zlari ham ayrim musobaqalarda qatnashganlar. Jismoniy tarbiya bolada iroda, sabr va intizomni shakllantiradi. Shuning uchun ota-onalar farzandlarini sportga jalb qilib, ularning sog'lom o'sishiga e'tibor berishlari kerak.Bizning sog'ligimiz uchun jismoniy tarbiya juda muhim. Har bir bola sog'lom bo'lishi uchun ertalab sport mashqlarini bajarib turishi kerak. Chunki tana harakati qon aylanishini yaxshilab, organizmning to'g'ri ishlashiga yordam beradi. Sog'lik – Alloh taoloning bizga bergan eng katta ne'matlaridan biridir. Shuning uchun uni qadrlab, ehtiyot qilib, sog'lom turmush tarzini olib borishimiz lozim.

Ota-onasidan yetarli mehr-muhabbat ololmagan bola uni ko'chadan izlaydi va bunday yo'l ko'pincha ortidan katta pushaymonliklar keltiradi. Bugungi kunda ota-onalar kundalik tirikchilik tashvishi bilan ertalabdan kechgacha ishda band bo'lib, farzandining tarbiyasiga vaqt ajrata olmaydi. Aksariyat ota-onalar farzandining kiyimi butun, ovqati to'q, qo'lida qimmat smartfoni bo'lsa, shuning o'zi yetarli deb, tarbiyani moddiy qiymatlar bilan cheklaydi. Shuningdek, bola tarbiyasini maktab zimmasiga yuklab, o'z vazifalarini bajarishga befarq qarashadi.

Bir ota-onaning bergan tarbiyasini yuzta maktab bera olmasligi aniq. Maktab bolaga ta'lim beradi, uning kelajakda mutaxassis sifatida shakllanishi uchun bilim asosini beradigan o'quv muassasasidir. Oilada halol va haromni farqlashni o'rganmagan bola katta bo'lganida din bilan bog'liq savollariga javobni ota-onasidan topa olmasligi mumkin. Natijada, u bu savollariga javobni ko'chadagi noto'g'ri oqim vakillaridan izlab, ularning ortidan ketishi ehtimoli yuqori bo'ladi.

Ertaga farzandingiz noto'g'ri yo'lni tanlasa, "Nega aynan mening bolam shunday bo'ldi?"- deb afsus chekmasligingiz uchun uning tarbiyasiga bugundan e'tibor qaratishingiz shart!

REFERENCES

1. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Baxtiyor oila". – Toshkent: Hilol-nashr, 2016. –B.518.
2. Abdulloh Domla. "Oila saodati". – Toshkent: Muhammadiy, 2018.
3. Ahmad Lutfiy Qozonchi. "Farzand tarbiyasi". – Toshkent: Islom nashriyoti, 2020.
4. Mirzakarim Norbekov. "Bolalar tarbiyasi va shaxs kamoloti". – Toshkent: Sharq, 2019.

FALSAFA VA DIN:MILLATLARARO VA DINLARARO TOLERANTLIK.

Pardayeva Risolat Farmon qizi
Shuhratova Shahnoza Xusan qizi
Psixologiya ta'lim yo'nalishi 24/2 guruh talabasi
Ilmiy rahbar: **Sa'dullayeva Mahfuza Husenovna**

Annotatsiya.Ushbu maqolada millatlararo va dinlararo tolerantlik, tafakkur, hurmat, bag'rikenglik, iqtisodiyot, integratsiya, mobillashuv, migratsiya, glaballashuv, qadriyatlar, din falsafasi haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: Tolerantlik, sabr-toqat, turmush tarsi, fikr-mulohazalari, tichlik, g'oyalar, jamiyat.

Аннотация. В данной статье рассматриваются международная и межрелигиозная толерантность, мышление, уважение, толерантность, экономика, интеграция, мобилизация, миграция, глобализация, ценности, религиозная философия.

Ключевые слова. Толерантность, терпение, образ жизни, мнения, мир, идеи, общество

Abstract. This article discusses interethnic and interreligious tolerance, thought, respect, tolerance, economics, integration, mobilization, migration, globalization, values, and religious philosophy.

Keywords. Tolerance, patience, lifestyle, thoughts, unity, ideas, society

Kirish.Dunyoda ko'plab millat va elatlar xolaversa turli tuman xalqlar bor va ular bir-biriga qardoshdirlar. Bu degani millatlar o'zaro bir-biriga bo'lgan hurmat va bag'rikenglik munosabatlarini o'rnatmog'i zarurdir. Tolerantlik barchaga hurmat ko'rsatish va ularning quvonch-u qayg'ulariga sherik bo'lish demakdir.

Asosiy qism. Tolerantlik (lot. tolerantia — sabr-toqat), bag'rikenglik — o'zgalarning turmush tarzi, xulq-atvori, odatlari, his-tuyg'ulari, fikr-mulohazalari, g'oyalari va e'tiqodlariga nisbatan toqatli bo'lish. Hozirgi dunyoda tolerantlik o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiyotning globallashuvi va yanada mobillashuvi, kommunikatsiyalarning tez rivojlanishi, integratsiya va o'zaro bog'liklik, keng miqyosli migratsiya va aholining ko'chib yurishi va boshqa jamiyatda tolerantlik tamoyilining ahamiyatini kuchaytiradi[53]. Jamiyatda tinchlikni va totuvlikni saqlash va unga qo'ldan kelganicha yordam berish zarur.Bu har xil jamoalar orasida birdamlik va hurmatni mustahkamlaydi. Millatlararo diniy bag'ri kenglikni ta'minlaydi va bu esa globallashuv jarayonlarida huhim ahamiyat kasb etadi. Din falsafasi – tafakkur shakllaridan bo'lgan tushunchalar matn va maqsad mohiyatidan kelib chiqib, turlicha mazmun kasb etishi, keng va tor ma'nolarda qo'llanilishi mumkin. "Din falsafasi"

[53] Milliy istiklol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar, T., 2001.

tushunchasi haqida ham shunday deyish mumkin[54]. Din falsafasi bu dinni falsafiy jihatdan o'rganish va unga yangiliklar kiritishdir. Dinning asosiy mohiyati ilhiy kuchlarga va har xil mavjudotlarga ishonishdir. Din insonlarga hayotni yanada chuqurroq anglashga yordam beradi.Barcha narsalarning qonun qoidalari bo'lgami kabi dinning ham o'z qonun qoidalari mavjud. Dinga nega qoidalar kerak degan savollar tug'ilishi mumkin. Negaki,axloqiy qadriyatlaridan chekkaga chiqmasligi uchun ma'lum bir me'yorlar belgilab qo'yilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Din (arabcha:– „e'tiqod", „ishonch", „itoat") jamoat tomonidan shifrlangan qadimiy yozuvlar, mifologiya va rituallarga qat'iy amal qilingan holda bajariluvchi harakatlar to'plamidir[55].Din bu ma'lum qoidalarga bo'ysunuvchi va bu qonun qoidalarga ishonuvchi ma'lumotlar majmuidir.Barcha narsalarning maqsadi va vazifasi bo'lgani kabi dinning ham ma'lum bir maqsad va vazifalari mavjuddir.Insonlarni birdamlikka chorlash va birlashtirishdir. "Jahon tajribasida ta'lim migratsiyasi bilan bog'liq ilmiy tadqiqot ishlari avvaliga iqtisodiy, demografik, huquqshunoslikka oid yo'nalishlarda o'rganilgan bo'lsa, XX asrning 90 yillari o'rtalariga kelib siyosatshunoslik va sotsiologiya fanlarida globalizmning faollashgan mobillik belgisi" sifatida tadqiq qilinmoqda. Murakkablashgan, ammo tizimli axborotlashgan dunyoning harakatchan intellektual qiyofasi so'nggi o'n yilliklar ichida "aqlli" migratsiya maqomi bilan o'zining sotsiomadaniy manzarasini namoyon qilmoqda. Ijtimoiy-ma'naviy hayotga ta'sir o'tkazar ekan, intellektual migratsiya jarayonlari oqibatida yuzaga kelayogan turli mazmundagi global muammolar kishilarning turmush tarzi, kundalik hayot va tafakkur tarzi, xususan, milliy mentalitet va identiklikdagi o'zgaruvchan hodisalarni o'rganishga majbur qilmoqda»

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki,millatlararo va dinlararo tinchlikni va birdamlikni ushlab turuvchi eng muhim qatlamlardan biridir.Millatlararo ijtimoiy va iqtisodiyot xalqlar o'rtasidagi ma'daniy siyosiy munosabatlarni mustahkamlaydi.

REFERENCES

1. Milliy istiklol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar, T., 2001.
2. Najmiddinov J., Karimov J., Turdiyeva D.. Dinshunoslik. Qomusiy lug'at. Imom Buxoriy xalqaro markazi nashriyoti, 2017 — 480-bet.
3. "Religion – Definition of Religion by Merriam-Webster".
4. Abduvaliev F.N. "Yoshlarning ta'lim migratsiyasi: ijtimoiy sabablari, strukturasi va holati" mavzusida dissertatsiya avtoreferati. Toshkent – 2021 yil, 5-bet.

[54] Najmiddinov, Karimov, Turdiyeva 2017, s.160
[55] „Religion – Definition of Religion by Merriam-Webster"

ROSSIYA TA'LIMI

Xo'jamurodova Baxor Gulmirza qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi
Ilmiy rahbar: Ilmurodova Feruza Shakirovna

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada Rossiya Federatsiyasidagi ta'lim tizimining shakllanishi, rivojlanishi va hozirgi holati haqida so'z boradi. Qadimgi maktablardan tortib, zamonaviy universitetlargacha bo'lgan ta'lim jarayonining evolyutsiyasi tahlil qilinadi. Sovet davridagi ta'lim islohotlari, zamonaviy ta'lim tizimi va uning muammolari, shuningdek, Rossiyada amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari yoritiladi. Ta'lim sifatining pasayishi, chet elga chiqib ketayotgan talabalar sonining ortishi kabi dolzarb muammolar ham tahlil qilinib, kelajak istiqbollari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Rossiya ta'limi, ta'lim tizimi, oliy ta'lim, umumiy ta'lim, kasbiy ta'lim, maktab, universitet, Sovet ta'limi, islohotlar, Yagona Davlat Imtihoni (YDI), zamonaviy ta'lim, raqamli ta'lim, masofaviy ta'lim, ta'lim sifati, ta'lim standartlari, innovatsion ta'lim.

Ta'lim har qanday jamiyatning poydevoridir. Rossiyada ham bu soha doimo muhim bo'lib kelgan. O'tgan asrlar davomida ta'lim tizimi ko'p o'zgarishlarni boshdan kechirdi: qadimgi maktablardan tortib, zamonaviy universitetlargacha bo'lgan yo'lni bosib o'tdi. Bugungi kunda Rossiya ta'lim tizimi keng qamrovli bo'lib, bolalar bog'chasidan boshlab oliy ta'lim va kasbiy rivojlanishgacha bo'lgan jarayonni o'z ichiga oladi. Rossiya Federatsiyasi Konstitutsiyasining 43-moddasiga ko'ra, mamlakat fuqarolari bepul umumiy ta'lim olish va tanlov asosida oliy ta'limga ega bo'lish huquqiga egadirlar. Bu davlatning ta'limga berayotgan e'tiboridan dalolat beradi. Lekin hozirgi vaqtda Rossiya ta'lim tizimi turli qiyinchilik va yangilanish jarayonlarini boshdan kechirmoqda. Rossiyada ta'lim tizimi ilk bor knyazliklar davrida, ya'ni X-XI asrlarda shakllana boshlagan. Kiyev Rusida Vladimir Svyatoslavich va Yaroslav Donishmand tomonidan ilk maktablar tashkil etilgan. O'sha davrda asosiy e'tibor savodxonlikka, chet tillari va diniy bilimlarga qaratilgan. Tarixiy manbalarga ko'ra, 1086-yilda Kiyevda ayollar uchun birinchi maktab ham ochilgan. Rossiyada oliy ta'limning rivojlanishi XVIII asrga to'g'ri keladi. 1687-yilda Slavyan-yunon-lotin akademiyasi ochilgan bo'lsa, 1755-yilda Lomonosov tashabbusi bilan Moskva universiteti tashkil etildi. Buyuk Pyotr davridan boshlab muhandislik va texnik sohalarga alohida e'tibor berilib, bu sohalar uchun maxsus

o'quv yurtlari tashkil etildi. XIX asrda Rossiya ta'lim tizimida tub o'zgarishlar yuz berdi. 1804-yildagi islohotlarga ko'ra, maktablar va universitetlar to'rt darajali tizim bo'yicha rivojlandi: cherkov maktablari, okrug maktablari, gimnaziyalar va universitetlar. 1864-yilda esa „Boshlang'ich maktablar to'g'risida" gi nizom qabul qilinib, ta'lim tizimining umumiylik va sinfsizlik tamoyillari kuchaytirildi. Universitetlarga avtonomiya qaytarilib, talabalarni qabul qilishda ijtimoiy tabaqalanish bekor qilindi. 1917-yildagi Oktyabr inqilobidan so'ng Rossiya ta'lim tizimida tub burilish yuz berdi. Sovet hukumati ta'limni butunlay davlat tasarrufiga oldi, xususiy maktablar bekor qilindi va ta'lim sinfsiz va ommaviy bo'ldi. 1919-yilda hukumat „Savodsizlikni tugatish to'g'risida" gi qaror qabul qilib, keng ko'lamli savodxonlik dasturlarini amalga oshirdi. Shu bilan birga, oliy ta'limga kirish imkoniyatlari kengaytirilib, ishchi va dehqonlar uchun maxsus tayyorgarlik kurslari ochildi. Sovet davrida ta'lim sohasi rejalashtirilgan holda rivojlantirildi. 1950-yillarga kelib, ta'lim bepul bo'lib, davlat oliy o'quv yurtlari bitiruvchilariga mutaxassisligi bo'yicha ish topib berishni kafolatlagan. 1977-yilda qabul qilingan Konstitutsiyaga ko'ra, har bir fuqaro bepul oliy va o'rta maxsus ta'lim olish huquqiga ega edi. 1990-yillardan boshlab Rossiyada ta'lim tizimi tubdan isloh qilindi. Bu islohotlarning asosiy yo'nalishlari quyidagilar edi:

- **Xususiy ta'lim muassasalarini rivojlantirish** – hozirgi kunda Rossiyada ko'plab xususiy maktablar va universitetlar faoliyat yuritmoqda.
- **Davlat kafolatlarining kamayishi** – oldin oliy o'quv yurtlarini bitirgan har bir fuqaro davlat tomonidan ish bilan ta'minlangan bo'lsa, endi bu kafolatlar yo'q qilindi.
- **Ta'lim sifatining standartlashtirilishi** – yagona davlat imtihoni (YDI) joriy qilinib, maktab bitiruvchilari uchun imtihon jarayoni soddalashtirildi.
- **Ko'p bosqichli oliy ta'lim tizimi** – ilgari faqat mutaxassislik darajasi mavjud bo'lgan bo'lsa, endilikda bakalavriat, magistratura va doktorantura tizimiga o'tildi.

Bugungi kunda Rossiya Federatsiyasida ta'lim quyidagi bosqichlarga bo'linadi:

1. **Umumiy ta'lim** – maktabgacha ta'lim, boshlang'ich, asosiy va o'rta umumiy ta'lim.
2. **Kasbiy ta'lim** – o'rta kasb-hunar ta'limi va oliy ta'lim (bakalavriat, mutaxassislik, magistratura).
3. **Qo'shimcha ta'lim** – bolalar va kattalar uchun qo'shimcha kurslar.
4. **Kasbiy rivojlanish** – kasbiy qayta tayyorlash va malaka oshirish kurslari.

Hozirgi kunda Rossiya ta'lim tizimi oldida bir qancha muammolar mavjud. Ulardan biri **ta'lim sifatining pasayishi** hisoblanadi. Ko'plab yoshlar Rossiyada emas, balki chet elda o'qishni afzal ko'rmoqda. Bu esa Rossiyadagi universitetlarning xalqaro reytinglarda pasayishiga olib kelmoqda.

Bundan tashqari, **maktab va universitetlarda byurokratiyaning ortib borishi** ham ta'lim jarayoniga salbiy ta'sir qilmoqda. O'qituvchilar ko'p hollarda hujjatlar bilan shug'ullanishga majbur bo'lib, o'quvchilarga yetarlicha vaqt ajratolmaydilar.
Biroq, ta'lim tizimining ijobiy jihatlari ham bor. So'nggi yillarda Rossiyada **IT va muhandislik sohalarida ta'limga katta e'tibor qaratilmoqda**. Davlat tomonidan qabul qilingan „Raqamli iqtisodiyot" dasturi doirasida ko'plab universitetlarda texnologik innovatsiyalar bo'yicha maxsus yo'nalishlar ochildi.

Shuningdek, Rossiyada **masofaviy ta'lim** tizimi rivojlanmoqda. COVID-19 pandemiyasi davrida onlayn ta'lim platformalarining ommalashgani natijasida ko'plab universitetlar masofaviy o'qitish texnologiyalarini qo'llay boshladi. Rossiya ta'lim tizimi chuqur tarixiy ildizlarga ega bo'lib, bugungi kunda dunyodagi eng rivojlangan ta'lim tizimlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda bepul umumiy o'rta ta'lim kafolatlangan bo'lib, ta'lim sifati va dasturlarining keng qamrovli ekani bilan ajralib turadi. Rossiyada maktab ta'limi majburiy bo'lib, u boshlang'ich, asosiy va o'rta bosqichlarga bo'linadi. Bundan tashqari, mamlakatda kasbiy ta'lim va oliy ta'lim muassasalari keng rivojlangan bo'lib, nufuzli universitetlari, ilmiy tadqiqot institutlari va texnik bilim yurtlari bilan mashhur. Ta'lim tizimida texnologiyalarni joriy etish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va innovatsion yondashuvlarni qo'llashga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, Rossiya ta'lim tizimi ba'zi muammolarga ham duch kelmoqda, jumladan, mintaqalararo ta'lim sifatidagi farqlar va kadrlar yetishmovchiligi. Umuman olganda, Rossiya ta'lim tizimi doimiy ravishda modernizatsiya qilinib, zamonaviy global talablarga moslashib bormoqda.

REFERENCES

1. 2012-yil 29-dekabrdagi 273-sonli „Rossiya Federatsiyasida ta'lim to'g'risida" Federal qonunining 8-moddasi
2. http://273-фз.рф/zakonodatelstvo/federalnyy-zakon-ot-29-dekabrya-2012-g-no-273-fz-ob-obrazovanii-v-rf#st4
3. http://www.consultant.ru/popular/cons/1_3.html#p478
4. 7-sinf jahon tarixi Rossiya tarixi
5. https://uz.wikipedia.org/wiki/Rossiyada_ta%CA%BClim

BOBURNING IJODIDA VATAN SOG'INCHI

Ro'ziqulova Mushtariy Baxtiyor qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti
1-bosqich talabasi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti katta o'qituvchisi
Ilmiy rahbar: **Nafasov Arslon Komilovich**

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o'zbek mumtoz adabiyotining buyuk siymosi, shoh va shoir Zahiriddin Muhammad Boburning hayoti va ijodi haqida ma'lumotlar keltiriladi.

Bu ma'lumotlar asosan Boburning ijodiy asarlarini o'rganish orqali yuzaga keldi. Shoh va shoir deb ta'rif berilgan Bobur o'z davrining olimi insoni ham edi. Faqatgina she'riyat bobida emas, siyosat va diplomatiya sohasida ham o'z davriga xos yetakchi rahbar bo'la oldi. Bugungi kunda uning mumtoz asarlarini o'rganar ekanmiz, „Boburnoma''ni ustida qilingan tadqiqotlar insonlarning e'tiborini tortadi. Xususan, bu maqolada memuar asar sanalmish, „Boburnomada'' Boburning Vatanga bo'lgan muhabbati va Vatan sog'inchi haqida ham fikrlar yuritiladi.

Kalit so'zlar: Bobur, „Boburnoma'', Panipat jangi, Vatan sog'inchi, Hindiston, memuar.

АННОТАЦИЯ

В этой статье представлена информация о жизни и творчестве великого деятеля узбекской классической литературыб шаха и поета Захириддин Мухаммада Бабура. Эта информация была получена в основном путем изучения творческих работ Бабура. Описанный как царь и поет, Бабур также был ученым человеком своего времени. Не только в области поэзии, но и в области политики и дипломатии он смог стать ведущим лидером своего времени. Сегодня, изучая его классические произведения, исследования, проведенные на Бабурнома, привлекают внимание людей. В частности, эта статья является мемуарным произведением Бабурнома также размышляет о любви Бабура к Родине и тоске по Родине.

Ключные слова: Бабур, Бабурнома, битва при Панипате, тоска по Родине, Индия, мемуары.

KIRISH

Boburning hayot yo'li

Bobur 1483-yili 14-fevralda Andijon shahrida, Farg'ona ulusining hokimi Umarshayx Mirzo va asli chingiziylardan bo'lgan malika Qutlug' Nigor Xonim oilasida dunyoga keladi. ,,Bobur'' so'zi forsiy tilidan ,,babr'', ya'ni ,,bars'', ,,yo'lbars'' degan ma'noni bildiradi. Boburning otasi Umarshayx Mirzo Sohibqiron Amir Temur avlodidan. Amir Temurning uchinchi o'g'li Mironshoh Mirzoning evarasi bo'lgan. Boburning onasi Qutlug' Nigor Xonim mo'g'ul xonlaridan biri Yunusxonning qizi bo'lgan. Barcha shahzodalar singari Zahiriddin Muhammad Bobur ta'lim va tarbiyani otasining saroyida oladi. Biroq otadan juda erta yetim qoladi. 1494-yili Umarshayx Mirzo baxtsiz hodisa tufayli vafot etadi. 12 yoshida Bobur otasining o'rniga taxtga o'tirishga majbur bo'ldi. U hukmdor bo'lgan dastlabki yillarda Temuriy shahzodalar o'rtasida toj-u taxt uchun ayovsiz kurash avj oladi. Yosh Zahiriddin Andijon taxti uchun amakisi Sulton Ahmad Mirzo hamda ukase Jahongir Mirzo bilan kurashishiga to'g'ri keladi. Bobur ukasi bilan murosaga kelishga harakat qiladi. Jahongir Mirzoga Farg'ona ulusini ikkiga taqsimlab, yarmini topshiradi. O'zi esa Samarqand uchun bo'layotgan kurashlarga kirishadi. Kurashlar hech qanday natija bermaydi, unda katta harbiy kuchga ega bo'lgan Shayboniyxonning qo'li baland keladi. Bobur Samarqandni tashlab ketadi. Biroq Shayboniyxon 1504-yili Andijonni ham qo'lga kiritadi va Bobur janub tomon bosh olib ketishga majbur bo'ladi. Kobul ulusida o'z hokimiyatini o'rnatadi. 1505-1515 yillar davomida u Markaziy Osiyoga qaytishga harakat qiladi, biroq bu urinishlardan ham hech narsa chiqmaydi. Bobur o'z mavqeyini tiklash maqsadida 1519-1525 yillarda Hindiston uchun bir necha bor janglar olib boradi. 1526-yil Panipatda Hindiston sultoni Ibrohim Lo'di bilan jang qiladi. 1527-yili esa Chitora hokimi Rano Sango bilan kurashadi. Ikki kurashda ham Boburning qo'li baland keladi. Shu tariqa Bobur Hindistonda o'z hokimiyatiga asos soladi. Bobur asos solgan sulola tarixda eng yirik sulolalardan biri bo'lib, uning avlodlari 350-yildan ortiq Hindistonga hukmronlik qiladi. Bobur hukmronligi davrida Hindiston gullab-yashnaydi. Adabiyot, san'at, shaharsozlik rivojlanadi. Uning o'g'illari va avlodlari davrida Hindiston qudratli mamlakatlardan biriga aylandi. Boburning avlodlari bobosining bunyodkorlik ishlarini munosib davom ettirishadi. Mamlakatda mukammal ma'naviy-ruhiy muhit vujudga keladi. Hindiston tarixida Boburning ahamiyati nihoyatda katta. Yirik hind olimi Javoharla'l Neru u haqida shunday deydi: ,,Bobur Hindistonga kelgandan keyin katta siljishlar yuz berdi va yangi rag'batlantirishlar hayotga, san'atga, arxitekturaga toza havo baxsh etdi, madaniyatning boshqa sohalari esa bir-birlariga tutashib ketdi''. Bulardan so'ng

Bobur uzoq yashamadi: 1530-yili Agrada 47 yoshida vafot etadi. Rivoyatlarga ko'ra, Boburning to'ng'ich o'g'li Humoyun Mirzo og'ir dardga chalinadi. Bobur uch kecha-yu uch Kunduz Yaratgandan o'g'lining dardiga shifo so'rab, farzandi chekayotgan dardni o'ziga berishini so'raydi. Humoyun Mirzo tuzaladi, biroq Zahiriddin Muhammad Bobur ko'p o'tmay vafot etadi.

Bobur ijodi

Bobur o'zbek tarixida tom ma'noda yirik shaxs. Uning tarixchi olim, zukko adib va dilbar shoir sifatida qoldirgan adabiy merosi bebahodir. Bobur hukmdorlik majburiyatlaridan ortib yirik asarlar yozishga muvaffaq bo'lgan. Uning lirikasi adabiyotdagi o'ziga xos lirika. Shubhasiz, she'riyatning asosiy mavzuyi Vatan, Vatan sog'inchi bo'lgan. Taxt uchun qondosh aka-ukalarning dushman bo'lib kurashishi, atrofdagi insonlarning xiyonati, vatanini birlashtirolmaganidan so'ng tortgan azoblari va nihoyat umrining so'nggigacha Vatan sog'inchi uning she'riyatiga kechgan desak mubolag'a bo'lmaydi. Bu mavzular Bobur g'azallari, ruboiylarida keng yoritilgan.

Boburnoma – jahon adabiyoti va manbashunosligidagi muhim va noyob yodgorlik; o'zbek adabiyotida dastlabki nasriy memuar va tarixiy-ilmiy asar. „Boburnoma'' o'zida bayon qilingan voqealar jarayoniga ko'ra 3 qismga: Boburning Movarounnahr (1494-1504), Afg'oniston (1504-1524) va Hindiston (1524-1530) dagi hukmdorlik davriga bo'linadi. Birinchi qismda Boburning otasi – temuriylarning Farg'ona ulusi hokimi Umarshayx Mirzo (1461-1494) xususida hamda Boburning Farg'ona taxtiga o'tirishi (1494-yil iyun), ammo Temuriylar davlatida avj olgan taxt uchun kurash oqibatida o'z ulusidan mahrum bo'lishi (15-asr 90-yillari), Samarqand uchun Shayboniyxonga qarshi olib borgan jang-u jadallari (1497-1501)ning behuda ketishi va nihoyat, toj-u taxtdan butunlay ajrab, Hisor tog'lari orqali taxminan 250 navkar bilan Afg'onistonga yuz tutishi (1504) haqidagi voqealar batafsil zikr qilingan. Ikkinchi qismda Boburning Kobulni zabt etgani, so'ng u yerda mustaqil davlat tuzgani (1508), Eron shohi Ismoil Safaviyning harbiy yordami bilan Samarqandni yana ishg'ol qilgani (1511), lekin shayboniylar (Ubaydulla Sulton, Muhammad Temur Sulton va Jonibek Sulton)dan yengilib (1512), Kobulga qaytgani, keyin esa Hindistonni zabt etishga hozirlik ko'ra boshlagani xususidagi voqealar bayon etilgan. Uchinchi qism esa Boburning Dehli ultoni Ibrohim Lo'diyni mag'lub etib (Panipat janglari), Shimoliy

Hindistonni bosib olgani (1526) va Boburiylar davlatini barpo qilgani haqidagi ma'lumotlardan iborat.

Bobur ijodiga nazar tashlar ekanmiz, ko'gina she'rlari hasbi hol mazmunida bo'lib, mavzu jihatdan Vatan va unga bo'lgan sog'inch asosiy

o'ringa chiqadi. Uning ijodida o'z hayoti bilan baqamtilik sezilib turadi: shoh sifatida boshiga tushgan qiyinchiliklarni qog'ozga tushiradi. Zero, vatandan ayrolik, vataniga hukmdor bo'lolmagani shoir nazdida o'z xatolaridan biri ekanligini yozadi:

Tole' yo'qi jonimg'a balolig' bo'ldi,
Har ishniki ayladim, xatolig' bo'ldi.
O'z yerin qo'yib, Hind sori yuzlandim,
Yo Rab, netayin, ne yuz qarolig' bo'ldi.

XULOSA

Bobur ijodida Vatan sog'inchi markaziy mavzulardan biri bo'lib, uning she'riyati va nasriy asarlarida chuqur ma'no aks etgan. Xususan, ,,Boburnoma'' hamda g'azallarida u o'zining tug'ilib o'sgan yurti – Andijon va Movarounnahrni qo'msab, qalb iztiroblarini ifoda etgan. Hindistonda yashagan paytida ham u vatanini sog'inganini yashirmagan, uning tabiatini, ob-havosini, do'stlari va oilasi bilan kechgan kunlarini eslab armon qilgan. Bobur uchun Vatan nafaqat ona yurt, balki uning shaxsiy hayoti, o'tgan yoshlik yillari, tarixiy qadriyatlari bilan bog'liq muqaddas maskan edi. Shu bois, uning ijodida Vatan sog'inchi chuqur ma'yuslik va ichki kechinmalar bilan sug'orilgan bo'lib, bu uning she'rlariga ham alohida ta'sir ko'rsatgan. Boburning bu tuyg'ulari keyingi shoirlar ijodiga ham ilhom bergan va vatanparvarlik ruhini uyg'otgan.

REFERENCES

1.Boburnoma, T., 1989; Baburname (2izdaniye, dorabotannoye), T., 1993; Kitobssalot, T., 1993; Kitobzzakot, T., 1993; Kitoblhaj, T., 1993; Devon, T., 1994; Mahrami asror topmadim, T., 1995.
2.Abdulahad Muhammadjonov, Abdurashid Abdurashid Abdugafurov, O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil.
3.Azimjonova S, Zahiriddin Muhammad Bobur, Maqolalar to'plami, T., 1995; Ahmedov Bobur, Istorikogeograficheskaya literature Sredney Azii T.,1985;
4.Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz . – Toshkent: O'zbekiston. 2017.
5.Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi faravon bo'ladi. Toshkent, ,,O"zbekiston'', 2019.

O'ZBEKISTONNING MUSTAQILLIKKA ERISHISHI: TARIXIY JARAYON VA MILLIY G'ALABA

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Aqmirzayeva Zarnigor Alisher qizi
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Gumanitar fanlar fakuliteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1- bosqich 24/1-guruh talabasi +998973112506
zarnigoraqmirzayeva@gmail.com

ANNOTATSIYA:

Mazkur maqolada O'zbekistonning mustaqillikka erishish jarayoni, uning tarixiy shart-sharoitlari va milliy g'alaba sifatidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Mustaqillik sari olib borilgan harakatlar, siyosiy va ijtimoiy jarayonlar, shuningdek, mustaqillikka erishgach, mamlakatda amalga oshirilgan islohotlar haqida so'z yuritiladi. Tadqiqot davomida O'zbekistonning milliy mustaqillikka erishish yo'lidagi muhim voqealar va ularning natijalari tarixiy manbalar asosida yoritiladi. Ushbu maqola O'zbekiston tarixining muhim bosqichlaridan biri bo'lgan mustaqillik harakatining o'ziga xos xususiyatlarini ochib berishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston mustaqilligi, tarixiy jarayon, milliy g'alaba, istiqlol harakati, siyosiy islohotlar, davlat suvereniteti, milliy uyg'onish, mustaqillik yo'li.

O'zbekistonning mustaqillikka erishishi xalqimiz tarixidagi eng muhim va taqdiriy voqealardan biridir. Asrlar davomida mustamlakachilik va bosqinlar ta'sirida bo'lgan yurtimiz XX asr oxirida mustaqil taraqqiyot yo'liga chiqdi. Ushbu jarayon oson kechmagan bo'lib, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy omillar ta'sirida shakllandi. Mazkur maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishishining tarixiy shart-sharoitlari, istiqlol uchun olib borilgan kurash va uning milliy g'alaba sifatidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Mustaqillik sari olib borilgan harakatlar va ularning natijalari, shuningdek, mustaqillikdan keyingi davrda amalga oshirilgan islohotlar ilmiy-nazariy nuqtayi nazardan o'rganiladi. Maqolaning maqsadi – O'zbekistonning mustaqillik yo'lidagi muhim bosqichlarini tahlil qilish, uning tarixiy ahamiyatini yoritish va istiqlol tufayli erishilgan yutuqlarni tadqiq qilishdan iborat. O'zbekiston mustaqillikka erishishidan oldin uzoq yillar davomida turli mustamlakachilik tizimlari ostida bo'lgan. XIX asrda Rossiya imperiyasi tomonidan istilo qilinishi va Turkiston general-gubernatorligi tarkibiga kiritilishi, XX asrda Sovet Ittifoqi tarkibida qolishi, kommunistik boshqaruv tizimi mustaqillikka erishish yo'lidagi asosiy tarixiy bosqichlardan bo'ldi[1]. Ayniqsa, 1980-yillar oxirida SSSR inqirozi, Markaziy Osiyoda milliy ongning o'sishi

va mustaqillik harakatlarining kuchayishi jarayonning tezlashishiga sabab bo'ldi. 1989-yilda Islom Karimovning O'zbekiston SSR rahbari etib saylanishi bilan mustaqillik sari harakat yangi bosqichga o'tdi. 1991-yil 31-avgust kuni O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligini e'lon qildi. Ushbu jarayonga olib kelgan asosiy omillar qatorida 1990-yil 20-iyun kuni O'zbekiston SSR Oliy Kengashi tomonidan Mustaqillik Deklaratsiyasining qabul qilinishi, 1991-yil 19-21-avgust kunlari Moskvada amalga oshirilgan GKChP harakatining muvaffaqiyatsiz yakunlanishi va 1991-yil 29-dekabrda o'tkazilgan Prezidentlik saylovlari muhim o'rin tutadi[2]. Mustaqillik e'lon qilingach, O'zbekiston o'zining mustaqil taraqqiyot yo'liga kirdi va yangi davlat tizimi shakllantirildi. Mustaqillikdan so'ng O'zbekiston turli sohalarda chuqur islohotlarni amalga oshirdi. Siyosiy islohotlar doirasida davlat boshqaruv tizimi shakllantirildi, yangi Konstitutsiya qabul qilindi, parlament va huquqiy tizim mustahkamlandi. Iqtisodiy islohotlar markazlashgan iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tish, milliy valyutani joriy etish va iqtisodiy mustaqillikka erishish yo'lida amalga oshirildi[3]. Ijtimoiy sohada esa ta'lim, fan, madaniyat va sog'liqni saqlash tizimlarini isloh qilish, milliy qadriyatlarni tiklash va mustahkamlash kabi chora-tadbirlar ko'rildi. Ushbu islohotlar mustaqillikning mustahkamlanishiga va mamlakatning xalqaro maydonda o'z o'rnini topishiga xizmat qildi[4]. O'zbekiston mustaqillikka erishishining tarixiy shart-sharoitlari. O'zbekiston mustaqillikka erishishidan oldin uzoq yillar davomida turli mustamlakachilik tizimlari ostida bo'lgan. Xususan: XIX asrda Rossiya imperiyasi tomonidan istilo qilinishi va Turkiston general-gubernatorligi tarkibiga kiritilishi; XX asrda Sovet Ittifoqi tarkibida qolishi va kommunistik boshqaruv tizimi; 1980-yillar oxirida SSSR inqirozi, Markaziy Osiyoda milliy ongning o'sishi va mustaqillik harakatlarining kuchayishi[5]. Bu jarayon O'zbekistonning istiqlolga erishishida muhim omil bo'ldi. 1989-yilda Islom Karimovning O'zbekiston SSR rahbari etib saylanishi bilan mustaqillik sari harakat yangi bosqichga o'tdi. Mustaqillikka erishish jarayoni va siyosiy harakatlar. 1991-yil 31-avgust kuni O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligini e'lon qildi[6]. Bu jarayonda quyidagi muhim voqealar sodir bo'ldi: 1990-yil 20-iyun – O'zbekiston SSR Oliy Kengashi Mustaqillik Deklaratsiyasini qabul qilishi; 1991-yil 19-21-avgust – Moskvada amalga oshirilgan GKChP harakati va uning barbod bo'lishi; 1991-yil 31-avgust – Mustaqillik haqidagi qarorning qabul qilinishi va davlat suvereniteti e'lon qilinishi; 1991-yil 29-dekabr – O'zbekiston Respublikasi Prezidentlik saylovlari o'tkazilishi va Islom Karimovning birinchi Prezident sifatida saylanishi. Bu voqealar O'zbekiston tarixida tub burilish yasadi va mamlakatning mustaqil davlat sifatida shakllanishiga zamin yaratdi[7]. Mustaqillikdan keyingi siyosiy va iqtisodiy islohotlar. Mustaqillikka erishgach, O'zbekiston o'zining milliy rivojlanish yo'lini belgilab oldi. Asosiy yo'nalishlar

quyidagilardan iborat: Siyosiy islohotlar: Davlat boshqaruv tizimini shakllantirish, yangi Konstitutsiya qabul qilish (1992-yil 8-dekabr), parlament va huquqiy tizimni mustahkamlash; Iqtisodiy islohotlar: Markazlashgan iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tish, milliy valyuta – so'mni joriy etish (1994-yil 1-iyul), iqtisodiy mustaqillikka erishish; Ijtimoiy islohotlar: Ta'lim, fan, madaniyat va sog'liqni saqlash tizimlarini isloh qilish, milliy qadriyatlarni tiklash va mustahkamlash[8].

Xulosa: O'zbekistonning mustaqillikka erishishi tarixiy jarayon sifatida xalqimizning milliy o'zligini anglash va erkin taraqqiyot yo'lini tanlashdagi muhim bosqich bo'ldi. Mustaqillikning e'lon qilinishi faqat siyosiy hodisa emas, balki xalqimiz uchun milliy g'alaba va yangi taraqqiyot davrining boshlanishi bo'ldi. Ushbu maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishishining tarixiy shart-sharoitlari, mustaqillik yo'lida amalga oshirilgan siyosiy jarayonlar va mustaqillikdan keyingi islohotlar tahlil qilindi. Davlat mustaqilligi e'lon qilingach, mamlakatda keng ko'lamli iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy islohotlar amalga oshirildi. Bu esa O'zbekistonni dunyoda mustaqil davlat sifatida tan olinishiga hamda milliy taraqqiyotning yangi bosqichiga olib keldi. O'zbekistonning mustaqillikka erishishi xalqimiz uchun tarixiy burilish bo'lib, mamlakatning kelajagini mustahkamlash yo'lida mustahkam poydevor yaratdi. Bugungi kunda esa mustaqillik ne'matini asrab-avaylash va uni yanada rivojlantirish har bir fuqaroning muqaddas burchidir.

REFERENCES

1. Karimov I. A. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. – Toshkent: O'zbekiston, 2011.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 1992.
3. O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligi to'g'risidagi qonun. – Toshkent: Adolat, 1991.
4. Abduqodirov A., Ismoilov Z. O'zbekiston tarixi. – Toshkent: Sharq, 2018.
5. Axmedov E. Mustaqillik davrida O'zbekistonning siyosiy va iqtisodiy taraqqiyoti. – Toshkent: Fan, 2020.
6. Saidov A. O'zbekistonning davlat suvereniteti va huquqiy asoslari. – Toshkent: Adolat, 2017.
7. O'zbekistonning yangi tarixi (II jild). – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2019.
8. Internet manbalari: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy veb-sayti (www.president.uz), O'zbekiston Milliy kutubxonasi veb-sayti (www.natlib.uz).

IKKINCHI JAHON URUSHI DAVRIDA O'ZBEKISTONNING RO'LI

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Axmadova Sarvinoz Muzaffar qiz
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti o'zbek tili va Adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi Tel+998991901832
sarvinozaxmadova76@gmail.com

ANNOTATSIYA:

Mazkur maqola Ikkinchi jahon urushi davrida O'zbekistonning iqtisodiy, ijtimoiy va insoniy hissasini o'rganishga bag'ishlangan. Unda respublika hududida tashkil etilgan evakuatsiya markazlari, harbiy korxonalar va qo'shinlar uchun oziq-ovqat, kiyim-kechak yetkazib berish jarayonlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, urush yillarida front uchun minglab ko'ngillilar yuborilgani, ilm-fan va madaniyat arboblarining faoliyati alohida ta'kidlanadi. Maqola urush davridagi xalq birligi, sabot-matonati va bu davrda erishilgan g'alabaga bo'lgan hissani tahlil qilishga qaratilgan.

Kalit so'z: Ikkinchi Jahon urushi, O'zbekiston, xalq, front, orqa front, g'alaba, qahramonlik, iqtisodiyot, evakuatsiya, jasorat, mehnat, strategiya, sanoat, qishloq xo'jaligi, birdamlik.

Ikkinchi Jahon urushi, insoniyat tarixidagi eng qonli mojaro sifatida, jahonning barcha mintaqalariga chuqur iz qoldirdi. 1939-yilda boshlangan va 1945-yilda yakunlangan ushbu urush 70 dan ortiq davlatni qamrab olib, 60 milliondan ortiq insonning hayotiga zomin bo'ldi. Sovet Ittifoqi tarkibida bo'lgan O'zbekiston ham bu fojianing sinovlariga dosh berib, xalqaro g'alabaga o'z hissasini qo'shdi. Urush sharoitida respublikaning strategik ahamiyati oshdi. Bir tomondan, harbiy ehtiyojlarni ta'minlash uchun iqtisodiy va qishloq xo'jaligi salohiyati to'liq safarbar etildi, ikkinchi tomondan, orqa frontda insonparvarlik va madaniy yordam ko'rsatildi. Germaniya bosqinidan qochgan minglab aholi, jumladan, bolalar, olimlar va san'at arboblari evakuatsiya qilingan. Ularning aksariyati O'zbekistonning qishloq va shaharlari tomonidan qabul qilinib, hayotini davom ettirish uchun zarur sharoit yaratildi. Respublika aholisi nafaqat ishlab chiqarishdagi fidokorona mehnati bilan, balki frontdagi janglarda ham katta jasorat ko'rsatdi. Sobir Rahimov kabi qahramonlar, oddiy askarlar va front ortida mehnat qilganlar O'zbekistonning tarixidagi bu murakkab davrda unutilmas iz qoldirdi. Ushbu maqola Ikkinchi Jahon urushi davrida O'zbekistonning roli va hissasini aniq faktlar asosida yoritadi. Ikkinchi

Jahon urushi (1939–1945) davrida O'zbekiston Sovet Ittifoqining ajralmas qismi sifatida front va orqa frontda muhim hissa qo'shdi. Respublika iqtisodiyoti, aholisi va madaniyati urush sharoitlariga moslashib, g'alabaga erishishda katta rol o'ynadi. Urush yillarida O'zbekistondan 1 433 230 kishi Qizil Armiya saflarida xizmat qildi. Ulardan 263 005 nafari jang maydonlarida halok bo'ldi, 32 670 nafari esa bedarak yo'qoldi. Jangovar jasoratlari uchun 200 mingdan ortiq o'zbekistonlik harbiy xizmatchi davlat mukofotlari bilan taqdirlandi. Xususan, 53 kishi "Shon-sharaf" ordenining to'liq sohibi bo'ldi, 301 kishi "Sovet Ittifoqi Qahramoni" unvoniga sazovor bo'ldi. Ikkinchi Jahon urushi davrida O'zbekistonning roli mavzusida aytilmagan fakt va ma'lumotlar:

1. Evakuatsiya qilingan ilmiy va madaniy markazlar: Urushning dastlabki yillarida O'zbekistonga ko'plab ilmiy-tadqiqot institutlari va madaniy muassasalar ko'chirildi. Masalan, Moskva va Leningraddagi akademik institutlarning ayrimlari Toshkentga joylashtirildi. O'zbekiston ilm-fan rivoji uchun muhim markazga aylandi, bu esa respublikaga uzoq muddatli ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

2. O'zbekiston paxtasining strategik ahamiyati. Urush yillarida O'zbekiston Sovet Ittifoqining asosiy paxta yetkazib beruvchilaridan biri edi. Paxta nafaqat kiyim-kechak ishlab chiqarishda, balki qurol-aslaha uchun material sifatida ham muhim ahamiyat kasb etdi. 1943-yilda respublika paxta hosildorligi bo'yicha ilg'or bo'lib, frontga minglab tonna paxta yetkazib berdi.

3. Oziq-ovqat yetkazib berish: Qishloq xo'jaligidagi qiyinchiliklarga qaramasdan, O'zbekiston front va orqa front uchun oziq-ovqat mahsulotlarini katta hajmda yetkazib berdi. Jangchilarga jo'natilgan oziq-ovqat tarkibiga asosan guruch, bug'doy, go'sht va quritilgan mevalar kiritilgan.

4. Harbiy tayyorlov maktablari: O'zbekistonda bir qator harbiy tayyorlov maktablari tashkil etilib, bu yerda minglab yoshlar jangovar hunarlarni o'rgandilar. Toshkent va Samarqandda tashkil etilgan harbiy bilim yurtlari keyinchalik frontga yuborilgan harbiy xizmatchilarni tayyorlashda muhim rol o'ynadi.

5. Evakuatsiya qilingan bolalar uchun sharoitlar: O'zbekiston aholisi evakuatsiya qilingan bolalarga g'amxo'rlik ko'rsatdi. Respublikaning turli viloyatlarida bolalar uylari tashkil etilib, minglab bolalarga boshpana berildi. Xususan, Samarqandda 1500 dan ortiq evakuatsiya qilingan bola joylashtirilib, ularning ta'lim va tarbiyasi uchun barcha sharoitlar yaratildi.

6. Front uchun metallurgiya va qurol ishlab chiqarish: O'zbekistonga ko'chirib kelingan metallurgiya zavodlari qisqa vaqt ichida ishlab chiqarishni yo'lga qo'ydi. Toshkentda ko'chirilgan zavodlarning ayrimlari qurol-yarog', artilleriya qismlari va o'q-dorilar ishlab chiqarishga ixtisoslashdi.

7. Tibbiy yordam: Toshkent va boshqa shaharlar evakuatsiya qilingan yarador askarlar uchun muhim davolash maskaniga aylangan edi. Toshkentdagi harbiy gospitalarda minglab askarlar tibbiy yordam olib, qaytadan frontga jo'natilgan. Mahalliy shifokorlar va hamshiralar urush davrida kechayu kunduz ishlaganlar.

8. O'zbekiston xalqining ijtimoiy birdamligi: Aholi o'z tashabbusi bilan jangchilarga yordam berish maqsadida ko'plab mablag' va oziq-ovqat yig'imlarini uyushtirdi. Masalan, o'zbekistonliklar frontga jo'natish uchun 1943-yilda 11 million rubl miqdorida mablag' to'plagan. Bu mablag'larning bir qismi harbiy texnikalar, jumladan, tank va samolyotlar ishlab chiqarishga yo'naltirilgan.

9. O'zbekistonda urush memorialarining yaratilishi: Bugungi kunda O'zbekistonning turli hududlarida Ikkinchi Jahon urushi qahramonlariga bag'ishlangan memorial majmualar va yodgorliklar mavjud. Toshkentdagi "G'alaba bog'i" ulardan biridir, bu joyda xalqning urushdagi qahramonligi esga olinadi va yosh avlod uchun tarixiy saboqlar beriladi.

10. Ikkinchi Jahon urushi qatnashchilarining xotirasi: O'zbekistonda har yili 9-may kuni G'alaba kuni keng nishonlanadi. Urush qatnashchilarining xotirasini ulug'lash uchun ularning hayoti va jasorati haqidagi ma'lumotlar saqlanib, yosh avlodga yetkazilmoqda. Bu faktlar O'zbekistonning Ikkinchi Jahon urushidagi o'ziga xos rolini yanada to'liq ochib beradi va bu mavzuning naqadar muhim ekanligini ko'rsatadi. Urushning dastlabki bosqichida Germaniya hujumidan qochgan minglab odamlar O'zbekistonga evakuatsiya qilindi. Tashkent, Samarqand va boshqa shaharlarga ko'chirilganlar orasida ilm-fan, madaniyat va san'at arboblari ham bor edi. Masalan, 1941-yilda O'zbekiston SSR hukumati Xorazm viloyatiga evakuatsiya qilingan bolalar uchun 10 000 rubl ajratdi.Urush davrida O'zbekistonga Rossiyaning g'arbiy hududlaridan bir qancha yirik sanoat korxonalari ko'chirildi. Bu korxonalar qisqa vaqt ichida ishga tushirilib, front uchun zarur bo'lgan harbiy texnika va boshqa mahsulotlar ishlab chiqara boshladi. Mahalliy aholi ushbu zavodlarda fidokorona mehnat qildi. Qishloq xo'jaligida ham O'zbekiston katta hissa qo'shdi. Paxta, g'alla va boshqa qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirish hajmi oshirilib, front va orqa front ehtiyojlari uchun yetkazib berildi. Urush yillarida O'zbekiston san'at ustalari 30 ta konsert brigadasini tashkil etib, frontdagi askarlar uchun 35 000 martadan ortiq konsertlar o'tkazdi. Bu tadbirlar askarlarning ruhiyatini ko'tarishda muhim rol o'ynadi. Ikkinchi Jahon urushi davrida O'zbekiston xalqining front va orqa frontdagi fidokorona mehnati, jasorati va matonati g'alabaga katta hissa qo'shdi. Bu davrda ko'rsatgan qahramonlik va fidokorlik bugungi kunda ham yuksak qadrlanadi. Zero, [1]Birinchi Prezidentimiz Islom Abdug'aniyevich Karimov: Farzandlarimiz bizdan ko'ra, kuchli, dono, bilimli va albatta baxtli bo'lishlari shart" deb bejiz aytmagan. Ikkinchi Jahon urushi davrida O'zbekiston xalqi front va orqa frontdagi jasoratlari

bilan tarixda o'zining ulkan izini qoldirdi. Respublikadagi har bir inson urushning og'ir sharoitlariga qaramasdan, g'alaba uchun bor kuchini safarbar qildi. Aholining qahramonona mehnati, harbiy xizmatga safarbar qilingan minglab jangchilarning fidoyiligi, evakuatsiya qilingan aholiga ko'rsatilgan insoniylik yordami O'zbekistonning urush yillaridagi o'rnini alohida yoritib beradi. Urush davrida xalq nafaqat iqtisodiy va harbiy sohalarda, balki madaniyat va ma'naviyatda ham misli ko'rilmagan faollik namoyon qildi. Evakuatsiya qilingan bolalar va qariyalarga boshpana berish, madaniy dasturlar orqali jangchilar ruhiyatini ko'tarish, sanoat va qishloq xo'jaligida qiyinchiliklarga qaramay, g'alabaga xizmat qilish xalqning birligi va o'zaro yordamining yorqin ifodasi bo'ldi. O'zbekiston xalqi urush yillarida o'z qahramonlarini tarbiyaladi. Sobir Rahimov kabi yetakchilar, minglab oddiy askarlar va front ortidagi fidokor ayollar bu jasoratni dunyoga namoyish etdilar. Harbiy xizmatda ko'rsatilgan jasoratlar uchun o'zbekistonliklarning minglab vakillari davlat mukofotlari bilan taqdirlandi, bu ularning ulkan hissasining e'tirofidir. Bugungi kunda O'zbekiston xalqining urush davridagi fidoyiligi katta hurmat bilan yodga olinadi. Bu jasorat va matonat namunasi nafaqat o'zbek xalqining tarixidagi yorqin sahifadir, balki butun insoniyat uchun ibratdir. Urush davri saboqlari hozirgi tinchlik va barqarorlikni qadrlashga, o'tgan avlodning jasoratini ehtirom bilan xotirlashga undaydi. Shu bois, bu davr yodgorliklari, tarixiy xotiralar va urush qatnashchilari haqidagi ma'lumotlarni yosh avlodga yetkazish muhimdir. O'zbekistonning Ikkinchi Jahon urushi davridagi roli xalqning matonati, jasorati va insoniy fazilatlari bilan bog'liq buyuk tarixiy sahifa sifatida abadiy xotirada qoladi.

REFERENCES

1. "Uzbekistan" - Wikipedia maqolasi. (en.wikipedia.org)
2. "The feat of the Uzbek people in World War II. Do you remember this?" - UzDaily maqolasi. (uzdaily.uz)
3. "Evacuation of children during World War II to Uzbek families" - Genius Journals maqolasi. (geniusjournals.org)
4. "Uzbekistan in World War II" - World War II Database maqolasi. (ww2db.com)
5. "The Second World War and Uzbekistan" - SSRN maqolasi. (papers.ssrn.com)

MUSTAQILLIK DAVRIDAN KEYINGI TA'LIM

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Barnoqulova Sevara Shaxzodovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich 24/1-guruh talabasi mironshoh@gmail.com
+998880143050

ANNOTATSIYA:

Mazkur maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'nggi ta'lim tizimining rivojlanishi va o'zgarishlari haqida so'z boradi. Mustaqillikning dastlabki yillarida ta'lim tizimining yangi tamoyillariga asoslangan islohotlar amalga oshirilib, yangi o'quv dasturlari va pedagogik yondashuvlar joriy etildi. Ta'lim tizimining barqaror rivojlanishi uchun zamonaviy texnologiyalarni, pedagogik metodlarni, shuningdek, xalqaro tajribalarni o'rganish zarurligi ta'kidlanadi. Maqolada mustaqillik davrida ta'lim sohasida erishilgan yutuqlar, olib borilgan islohotlar va kelajakdagi istiqbollar haqida fikrlar bildirilib, ularni yanada rivojlantirish yo'llari ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Mustaqillik, ta'lim tizimi, pedagogika, islohotlar, o'quv dasturlari, innovatsion texnologiyalar, xalqaro tajriba, kelajak istiqbollari.

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, barcha sohalarda, shu jumladan, ta'lim tizimida ham tub islohotlar boshlangan edi. Mustaqillikning birinchi yillarida jamiyatning barcha sohalarida amalga oshirilgan islohotlar natijasida ta'lim tizimining o'rni va ahamiyati yana bir bor yangilandi. Ta'limni rivojlantirish bo'yicha olib borilgan islohotlar, uning sifatini oshirish va zamonaviy talablar bilan hamohang qilish, shuningdek, xalqaro tajribalarni o'zlashtirish masalalari o'rtaga chiqdi. Mustaqillik davrida ta'lim sohasida amalga oshirilgan islohotlarning asosiy maqsadi nafaqat o'quvchilarga bilim berish, balki ularni zamonaviy dunyo talablari asosida tarbiyalashdir. Shuningdek, ta'lim tizimini iqtisodiyot, siyosat va jamiyat hayotining boshqa jabhalari bilan chambarchas bog'lash, yoshlarni global miqyosda raqobatbardosh va intellektual jihatdan yetuk qilishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, ta'lim tizimi sohasida bir qator islohotlar boshlangan edi. 1992-yilda O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risidagi" qonuni qabul qilindi. Ushbu hujjat ta'lim tizimida yirik o'zgarishlarga zamin yaratdi. Ta'limda o'zbek xalqining milliy qadriyatlari, an'analari, adabiyoti, tarixi va madaniyati o'quv dasturlariga kiritildi. Shuningdek, ta'lim tizimining barcha

bo'g'inlarida bilim darajasini oshirishga qaratilgan yangi metodikalar va innovatsion yondashuvlar ishlab chiqildi. O'zbekistonning mustaqillikni qo'lga kiritishidan keyin, ilm-fan, texnologiya va ta'lim sohalarida xalqaro hamkorlikni yo'lga qo'yishning muhimligi ta'kidlandi. Mamlakatimizda ko'plab xalqaro tashkilotlar bilan ta'lim sohasida o'zaro aloqalar o'rnatildi, xalqaro grantlar asosida o'quv dasturlari ishlab chiqildi. Mustaqillik davrida ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning tatbiq etilishi alohida ahamiyatga ega bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yilda ta'lim tizimini raqamlashtirish bo'yicha e'lon qilgan farmoni ta'lim tizimida yangi yondashuvlarni joriy etishga turtki bo'ldi. Dastlabki bosqichda mamlakatdagi barcha umumta'lim maktablari, kollejlar va institutlar zamonaviy kompyuter texnologiyalari bilan ta'minlandi. Bundan tashqari, onlayn ta'lim platformalari, masofaviy ta'lim dasturlari va interaktiv o'quv resurslari ta'lim jarayonida faol qo'llanila boshlandi. 2020-yilda yuzaga kelgan pandemiya davrida ta'limning masofaviy shakllari ayniqsa o'z ahamiyatini ko'rsatdi. Bu davrda o'quvchilar va o'qituvchilar onlayn tizimlar yordamida o'z bilimlarini oshirib bordilar. Mustaqillik davrida O'zbekiston ta'lim tizimi xalqaro tajribalarni o'rganishga katta e'tibor berdi. Shuningdek, **Sharipov** xalqaro tajriba va innovatsion texnologiyalarni o'rganish borasida quyidagicha fikrlarni taqdim etadi:*"O'zbekiston ta'lim tizimi xalqaro tajriba va innovatsion metodlarni o'zlashtirish orqali yanada samarali va raqobatbardosh bo'ldi. Bu jarayonning asosiy yutug'i, nafaqat o'quv dasturlarining sifatini oshirish, balki o'quvchilarning kreativ fikrlash va mustaqil o'rganish qobiliyatlarini rivojlantirishda ko'zga tashlanadi."* [56]Dunyoning yetakchi ta'lim tizimlaridan, jumladan, Finlyandiya, Germaniya, Singapur va boshqa mamlakatlardan innovatsion pedagogik metodlar o'rganilib, amaliyotga joriy etildi. Shuningdek, yurtimizda malakali o'qituvchilarni tayyorlash, ularning bilim va ko'nikmalarini yangilash bo'yicha keng qamrovli kurslar tashkil etildi. Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston davlatining ta'lim tizimini rivojlantirishdagi roli alohida ahamiyat kasb etdi. Davlat, o'z navbatida, o'quv yurtlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash, o'qituvchilarni malaka oshirish va ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish uchun ko'plab ijtimoiy, iqtisodiy, va huquqiy chora-tadbirlar ishlab chiqdi. Shu bilan birga, ta'lim tizimi erkinlashtirildi va ta'lim olishning har xil shakllari, masalan, xususiy va davlat maktablari, o'quv kurslari, innovatsion ta'lim markazlari kabi yondashuvlar joriy etildi. Bu esa mamlakatning ta'lim sohasini yanada rivojlantirishga olib keldi. Mustaqillik davrida O'zbekiston ta'lim tizimi keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirdi. Ta'lim sohasida olib borilgan islohotlar nafaqat ilmiy, balki jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Bugungi kunda O'zbekistonning ta'lim

[56] **Sharipov, B. (2021).** "O'zbekiston ta'lim tizimi va xalqaro tajriba." Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

tizimi yangi yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar, xalqaro tajriba va milliy qadriyatlarni birlashtirib, kelajakda ta'lim sohasining yana-da rivojlanishiga zamin yaratmoqda. Ta'limni yanada rivojlantirish, o'qituvchilarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish, shuningdek, ta'lim tizimini global talablar asosida modernizatsiya qilish muhim ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda. Yurtimizda ta'limning sifatini oshirish uchun davlat, jamiyat va ta'lim muassasalari birgalikda faoliyat yuritishi kerak.Birinchi prezidentimiz Islom Karimov ta'kidlaganidek: «Agar inson kelajakka orzu qilmasa, demak, bilib qo'ying, bu inson biror narsa yo'qotgan. Odamlar yashashlari va yuqori maqsadlarga intilishlari kerak, nafaqat orzularida, balki haqiqiy hayotda ham. Ular qanotlanib, katta g'alabalarga erishishlari, o'zlarini mukammallashtirishlari lozim».. Bizning yurtimiz ham ta'lim sohasida yuksak marralarga intilmoqda.[57] Bundan tashqari, davlatning ta'limni rivojlantirishdagi roli, o'qituvchilarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimining takomillashuvi muhim omil bo'ldi. O'zbekiston ta'lim tizimi nafaqat milliy qadriyatlarni saqlab qolishga, balki global standartlarga javob beradigan tizimga aylanishga intilmoqda. Kelajakda ta'limni rivojlantirishda davlat, jamiyat va ta'lim muassasalarining hamkorligi va o'zaro qo'llab-quvvatlashlari ta'lim tizimining yanada muvaffaqiyatli bo'lishiga imkon yaratadi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I. Karimovning №ПП–1971 qarori "O'zDUMYa faoliyatini takomillashtirish haqida" – Toshkent, 2013 yil – 2 sahifa.. 2. G'ulomov, S. Sobirov, "Ta'lim tizimida islohotlar va zamonaviy pedagogika", Tashkent, 2018.
3. I. Xolmatov, "Innovatsion texnologiyalar va ta'lim", Toshkent, 2020.
4. B. Sharipov, "O'zbekiston ta'lim tizimi va xalqaro tajriba", Toshkent, 2021.

[57] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I. Karimovning №ПП–1971 qarori "O'zDUMYa faoliyatini takomillashtirish haqida" – Toshkent, 2013 yil – 2 sahifa.

O`ZBEKISTON MUSTAQILLIKKA ERISHISHI ARAFASIDAGI IJTIMOIY-SIYOSIY VA IQTISODIY AHVOLI.

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Davlatboyeva Ro`za Tozaboy qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O`zbek tili va adabiyoti
1-bosqich talabasi +998936820674 rozadavlatboyeva1@gmail.com

Annotatsiya:

Ushbu maqolada O`zbekistonning mustaqilikka erishish arafasidagi ijtimoiy,siyosiy va iqtisodiy ahvoli hamda qayta qurish siyosatining mamlakatga ta'siri aytib o'tiladi.Ishsizlik va kashoqlikning kuchayib ketishi, sanoat va qishloq xo'jaligining inqirozi tutishi haqida keltiriladi.Farg'ona, Bo'ka, Namangan voqealari haqida, ma'lumot beriladi.

Kalit so`zlar: Qayta qurish siyosati, birinchi prezidentimiz fikrlari, Sovet siyosati, Farg'ona voqeasi,

XX asrning 70-80-yillarida SSSRda iqtisodiyotning rivojlanish sur'ati tobora pasayib, sarfxarajatlar ortib ketdi. Mavjud imkoniyatlarni hisobga olmasdan ishlab chiqilgan va qabul qilingan ijtimoiy, oziq-ovqat, agrar, energetika, ekologiya va boshqa sohalardagi dasturlar samara bermadi, iqtisodiy ziddiyatlarni chuqurlashtirib yubordi. Ekstensiv iqtisodiyot tobora ko'p qo'shimcha mehnat va moddiy resurslarni ishlab chiqarishga jalb etish yo'lida tepsinayotgan edi. Mamlakat katta tabiiy resurslarga ega bo'lsada, xo'jaliklar ularning yetishmovchiligiga duch keldi. Ko'pgina mamlakatlar fan-texnika inqilobi tufayli xalq turmushida jiddiy ijobiy burilishlarga erishgan bir paytda SSSR bu jarayondan chetda, orqada qolib ketdi. Ishlab chiqarish texnologiyasi eskirgan, mahsulotlarning sifati past, ular sotilmasdan omborlarda to'planib qolayotgandi. Qayta qurish siyosati davrida iqtisodiyotda juda kuchli o'zgarishlar ro'y berdi. Markaz "qayta qurish"ning ilmiy va nazariy jihatdan puxta va aniq-ravshan dasturini ishlab chiqolmadi. Iqtisodiy -siyosat puxta o'ylab ko'rilmagan sinov va eksperimentlarga asoslangan edi. Mamlakat sinovlar va xatolar bilan siljib bordi. Mamlakat imkoniyatlarini hisobga olmasdan xalq xo'jaligining barcha sohalarini bir vaqtning o'zida rivojlantirishdan iborat noto'g'ri yo'l tutildi. "Bu hol, - deb yozadi birinchi prezidentimiz I. Karimov, - pirovard natijada, cheklangan mablag'larning parokanda bo'lib ketishiga, moliya va ta'minot tizimining batamom izdan chiqishiga olib keldi, inqirozni chuqurlashtirdi".

O'zbekistonliklar jamiyatni qayta qurish, islohotlar yo'lini katta umid bilan qarshi oldilar. Jamiyatni yangilashdan najot kutayotgan edilar. Biroq tez orada aholining hafsalasi yo'qqa chiqdi. O'zbekistonda ijtimoiy-siyosiy hayot yanada murakkablashdi. Respublika partiya va davlat rahbarlik lavozimlariga Markaz tomonidan ko'plab kadrlar yuborildi. "Kadrlar to'dasi" deb nom olgan 400 ga yaqin kelgindilar O'zbekistonni o'z bilganlaricha boshqara boshladilar. O'zbekiston Kompartiyasi va Respublika Ministrlar Kengashi amalda ular tomonidan boshqarildi. Birinchi lavozimda o'tirgan mahalliy kadrlar ularning qo'lida qo'g'irchoqqa aylanib qoldilar. XXasrning 80-yillari oxirida jamiyatda hukmron doiralardan norozilik kuchayib bordi, xalq nazarida obro'sizlanib bo'lgan boshqaruv tuzilmalarini, eng avvalo, butun sho'ro siyosiy tizimining yadrosi bo'lgan kommunistik partiyani yangilash ehtiyoji kuzatilmoqda edi. O'sha davrdagi vaziyatga Islom Karimov shunday baho beradi: "Ijtimoiy-siyosiy sohada ro'y berayotgan jarayonlar hammani tashvishga solmoqda. Qayta qurish tufayli yuzaga kelgan demokratiya va oshkoralik anarxiya va safsatabozlikdan yetarlicha himoya qilingan emas ... Intizom va tartib ko'ngildagidek emas, jinoyatchilik ko'paymoqda, odamlarning shaxsiy xavfsizligi, huquqlari va qadr-qimmati kafolatlari buzilmoqda"-deya fikr bildiradi.1989 yil 23 iyunda O'zbekiston Kompartiyasi Markazqo'mitasining Plenumi bo'lib o'tdi. Plenum Islom Karimovni O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Qo'mitasining birinchi kotibi etib sayladi. Shu vaqtdan Islom Karimov boshchiligida o'zbek xalqining qadr-qimmatini tiklash va uni himoya qilish ishlari boshlandi. Islom Karimovning respublika rahbarligiga kelishi va faoliyatining boshlanishi ham mustaqillik yo'lida qo'yilgan ilk dadil qadam edi Satin va boshqa "kazo-kazolar" respublikadan chiqarib yuborildi. Kadrlar siyosatida jiddiy ijobiy o'zgarishlar yuz berdi, bu masalalarni hal etishda respublika rahbariyati tashabbusni o'z qo'liga oldi. Mahalliy kadrlarga bo'lgan talab va e'tibor kuchaytirildi. Islom Karimovning tashabbusi bilan siyosiy mutelikdan qutulish tomon qadam qo'yildi. Ta'kidlash joizki, Islom Karimovning respublika rahbari etib saylanishi mamlakatning juda og'ir ijtimoiy-iqtisodiy halokat yoqasiga kelib qolgan davriga to'g'ri keldi. Bu haqda L.Levitin shunday yozadi: "Islom Karimov hokimiyat boshqaruvini qo'lga olgan paytda O'zbekiston halokat yoqasiga kelib qolgan edi. Endi hech kim fojiali voqealar oqimini ortga qaytara olmaydiganga o'xshardi. U hokimiyat tepasiga mamlakatni balo-qazolardan saqlab qoluvchi kishi sifatida keldi" . Islom Karimov o'z rahbarlik faoliyatining dastlabki kunlaridan mamlakatda, millati va dinidan qat'iy nazar, odamlar O'zbekistonni o'z Vatanim deb hisoblashlariga nafaqat da'vat etdi, balki buning uchun shart-sharoit yaratishga alohida e'tibor qaratdi.

1989-yilning mayida Farg'onada o'zbeklar va mesxeti turklari o'rtasida dahshatli qirg'inga aylangan ommaviy to'qnashuvlar boshlanib ketdi, butun Farg'ona

olov ichida qoldi. Ziddiyat to'lqini o'sha kezlar respublika aholisining qariyb yarmi yashayotgan Farg'ona vodiysini butunlay o'z domiga olishi mumkin edi. Farg'ona voqealarida 100 dan ziyod kishi qurbon bo'ldi, mingga yaqin inson jarohatlandi. Qayd etilishicha, ana shunday mushkul pallada Islom Karimov respublika rahbari etib saylandi. Saylanganidan keyin u zudlik bilan Farg'onaga bordi. Karimovning puxta o'ylagan siyosati va faol sa'y-harakatlari hamda jarayonda Markaz vakillari ham bevosita qatnashishi haqidagi qat'iy talablari tufayli qonli ixtilof avj olmasdan to'xtatib qolindi. Aks holda, butun respublikada beqarorlik yuzaga kelishi mumkin edi. Islom Karimov O'zbekistonning turli hududlarida alanga olayotgan millatlararo ziddiyatlarni bartaraf etish bo'yicha dadil va mardonavor chora-tadbirlarni amalga oshirdi. Shu tariqa u 1990 yil fevral-mart oylarida Bo'ka va Parkentda, 1990 yil iyun oyida O'shda qonli etnik ixtiloflarning oldini oldi. Prezident Islom Karimov O'zbekistonda istiqomat qilayotgan barcha millat va elatlarning teng huquqliligini ta'minladi.Birinchi prezidentimiz, tomonidan islom dinining qayta uyg'onishi, qolaversa, mamlakatdagi barcha konfessiyalarning erkin faoliyat yuritishiga g'amxo'rlik ko'rsatilgani bu borada ulkan ahamiyat kasb etdi. Barcha diniy konfessiyalar vakillari o'z e'tiqodiga emin-erkin va to'siqlarsiz amal qilishlari uchun zarur shart-sharoit yaratildi. Ta'kidlanishicha, milliy va madaniy markazlarning tashkil etilgani O'zbekiston xalqining birligi va yakdilligini ta'minlagan muhim omillardan biri sanaladi. Toshkentda mamlakatdagi milliy-madaniy markazlarning boshini qovushtirgan markaz ta'sis etildi, 1992-yil yanvarda u Respublika baynalmilal madaniyat markaziga aylantirildi. O'sha yillari O'zbekistonda tatar, nemis, koreys, ozarboyjon, qozoq, yahudiy kabi 54 ta milliy va millatlararo markazlarga asos solindi. Markazlar faoliyati, qolaversa, turli millat va elatlarning o'z tarixi, adabiyoti, tilini o'rganish, an'analar, milliy bayram, urf-odat va marosimlarni tiklash va rivojlantirish singari madaniy, ma'naviy va ijtimoiy talablarini qondirish uchun qulay muhit yaratildi. Siyosiy jihatdan qaralganda qayta qurish jaroyoni avtoritar boshqaruv tizimining zaiflashishiga olib keldi. Matbuot erkinligining oshishi va demokratik islohatlar natijasida milliyong kuchayib,mustaqillik sari harakatlar boshlandi.1989-yilda Islom Karimovning hokimiyatga kelishi bilan O`zbekistonda milliy manfaatlarni himoya qilishga yo`naltirilgan siyosiy qarorlar qabul qilina boshladi.Umuman olganda qayta qurish siyosati Sovet ittifoqining yemirilish jarayonini tezlashtirdi. O`zbekiston Mustaqillik sari muhim qadamlar tashlab, o'zining iqtisodiy va siyosiy yo'lini belgilash zarurligini anglab yetdi. 1991-yil 31-avgust kuni O`zbekiston mustaqillikni e'lon qildi.O'zbekiston tarixida qayta qurish siyosati muhim o'rin tutib, mamlakatning suveren davlat sifatida shakllanishiga turki berdi.

REFERENCES

1.Ziyayev I.O`zbekistonning eng yangi tarixi.Mustaqilikka erishish arafasida.-Toshkent:Sharq,2000;
2.Abdullayev U.O`zbekiston XX asr oxirida: ijtimoiy-siyosiy jaroyonlar-Toshkent 2005;
3.Karimov I.A. O`zbekiston mustaqilikka erishish ostonasida Toshkent: O`zbekiston,2011

TOLERANTLIK (BAG`RIKENGLIK) – BARQAROR RIVOJLANISHNING ASOSIY OMILI.

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Gulsanam To`xtasinova Saydillo qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi +998 94 928 38 78
gsaydullayevna@gmail.com

ANNOTATSIYA:

Mazkur maqolada diniy va millatlararo bag`rikenglik, tolerantlik barqaror rivojlanishning asosiy omili ekanligi hamda unga ta`siri haqida hamda, tinchlik, totuvlik, millatlararo bag'rikenglik hamda turli dinlararo tolerantlik va do`stlik munosabatlari har qanday jamiyat va mamlakatning rivoji uchun mustahkam asos hisoblanishi haqida so'z boradi.

**Kalit so`zlar:** tolerantlik, bag`rikenglik, zardushtiylik, YUNESCO, indulgensiya, diniy bag`rikenglik.

Dunyo yaralganidan buyon odamzod millati, dini, irqidan qat'iy nazar birgalikda yashab keladi. Tinchlik, totuvlik, millatlararo bag'rikenglik hamda turli dinlararo tolerantlik va do`stlik munosabatlari har qanday jamiyat va mamlakatning rivoji uchun mustahkam asos hisoblanadi. So`nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo`nalishlaridan biri – jamiayda millatlararo totuvlik va bag`rikenglikni ta`minlash, do`stlik muhitini va ko`p millatli yagona oila tuyg`usini mustahkamlash, yoshlarni vatanga muhabbat va sadoqat ruhida, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat bilan qarash ruhida tarbiyalash bo`yicha keng miqiyosdagi ishlar amalga oshirildi. Tolerantlik (lot. tolerantia – sabr-toqat), bag`rikenglik – o`zgalarning turmush tarzi, xulq-atvori, odatlari, his-tuyg`ulari, fikr-mulohazalari, g`oyalari va e`tiqodlariga nisbatan toqatli bo`lish.[58] Hozirgi dunyoda tolerantlik o`ta muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiyotning globallashuvi, kommunikatsiyalarning tez rivojlanishi, integratsiya va o`zaro bog`liqlik, keng miqyosli migratsiya va aholining ko`chib yurishi va boshqa jamiyatda tolerantlik tamoyilining ahamiyatini kuchaytiradi. Bag`rikenglik tamoyili aqidabozlikdan, haqiqatni mustahkamlashtirishdan voz kechishni anglatadi va inson huquqlari hujjatlarda belgilangan qoiadalarni tasdiqlaydi. Bu tamoyilga ko`ra, har kim o`z e`tiqodiga amal

[58] https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Tolerantlik

qilishda erkindirva har kim o`z e`tiqodiga amal qilishda erkindir va har kim bu huquqqa boshqalar ham ega ekanligini tan olmog`i lozim. Bir kishining qarashlari boshqalarga majburan singdirilishi mumkin emas. Tolerantlikni alohida shaxslar, guruhlar va davlatlar namoyon qilishi lozim. Bir kishining qarashlari boshqalarga majburan singdirilishi mumkin emas. Tolerantlikni alohida shaxslar, guruhlar va davlatlar namoyon qilishi lozim. Tolerantlikni har tomonlama qo`llab-quvvatlash maqsadida YUNESCO "Bag`rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi"ni qabul qilgan (1995-yil 16-noyabr)[59]. Ushbu deklaratsiyadagi "tolerant" so`zi o`zbek tiliga "bag`rikenglik deya tarjima qilingandan so`ng bu so`z tilimizda o`rnashib qolgan[60]. Yurtimizda tolerantlik va millatlararo totuvlik g`oyalarining paydo bo`lishi qadim tarixga borib taqaladi. Xususan, Zardushtiylikda tolerantlik g`oyalari mavjudligi haqidagi ma`lumotlar Markaziy Osiyo va Zardusht ta`limoti tarqalgan qo`shni hududlar tarixida yaqqol bo`ladi. Ma`lumki, Zardushtiylikning "Ezgu fikr, ezgu so`z, ezgu amal" g`oyasi bag`rikenglik va insonparvarlikka, bunyodkorlik va tinch-totuv yashashga chorlovchi muqaddas da`vat bo`lib, ajdodlarimiz ruhiga singdi, turmush tarziga, e`tiqodiga aylandi[61]. Bag`rikenglik tushunchasini ifodalashda adolat va bardosh, e`tiqodlilik kabi muhim va asosiy sifatlarga to`xtalib o`tish zarur. Shu bilan birga ba`zi kishilar tomonidan qo`llanib kelayotgan bag`rikenglik haqidagi bir yoqlama tushunchani ham muolaja qilish lozim. Chunki, bag`rikenglik faqat bardosh ya`ni boshqa din vakillari tomonidan amalga oshirilayotgan har qanday ishga sabr qilib toqatni mahkam etish deb, baholab ham, ta`riflab ham bo`lmaydi. Bag`rikenglikni asosi adolat. Shu ma`noda bag`rikenglik tushunchasiga quyidagicha ta`rif berish mumkin: Bag`rikenglik deb, jamiyatdagi qonun-qoidalar va huquqiy normalarni jamiyat a`zolari orasidagi turli din, millat hamda irq vakillari orasida ham birdek adolat bilan qo`llash, bag`rikenglik va bardosh jihatdan ushbuni qo`shish mumkin: ularning diniy yoki ma`lum o`zlariga xos, qonunga xilof bo`lmagan harakat va tadbirlariga chiroyli munosabatda bo`lib, g`azab yoki nafratni "izhor" qilmaslik deganidir[62]. "Bag`rikenglik" tushunchasining ta`riflari soni doimiy ravishda yangilanadi. Bag`rikenglik tamoyillari deklaratsiyasining 1-moddasida bag`rikenglikka quyidagicha ta`rif berilgan: "Bag`rikenglik - bu yon berish, kamsitish yoki indulgensiya emas. Tolerantlik, eng avvalo, insonning umuminsoniy huquqlari va boshqalarning asosiy erkinliklarini tan olishdab kelib chiqadigan faol munosabatdir. Bag`rikenglik alohida shaxslar, guruhlar va davlatlar tomonidan amalga oshirilishi kerak. Bag`rikenglik - bu bizning dunyomizdagi turli boy

[59] https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Tolerantlik
[60] https://iiau.uz/oz/news/2354
[61] https://old.adolat.uz/oz/news/tolerantlik-va-millatlararo-totuvlik-taraqqiyot-omili
[62] https://m.aniq.uz/uz/yangiliklar/bag`rikenglik-jamiyatning-rivoji

madaniyatlarni, o`zini ifodalashning va insonning alohidaligini namoyon qilishning xilma-xil usullarini hurmat qilish, qabul qilish va to`g`ri tushunishni anglatadi. Uni bilim, samimiyat, muloqot va hurfikr, vijdon va e`tiqod vujudga keltiradi. Bag`rikenglik bu turli-tumanlikdagi birlikdir…"[63] Bag`rikenglik bilan bir qatorda diniy bag`rikenglik so`zi ham keng qo`llaniladi. Diniy bag`rikenglik bu turli din vakillarining e`tiqodidagi aqidaviy farqlardan qat`iy nazar, bir yerda yonma-yon, tinch-totuv, o`zaro hamkorlik hamda do`stlik munosabatlarida yashashlaridir. Shuningdek, diniy bag`rikenglik – xilma-xil e`tiqodda bo`lgan kishilarning olijanob g`oy ava niyatlar yo`lida hamjihat bo`lib yashashi, kishilik jamiyati ravnaqi yo`lida xizmat qilishini anglatadi. Hozirda bu g`oya ezgulik yo`lida nafaqat dindorlar, balki jamiayatning barcha a`zolari hamkorligini nazarda tutadi. Qur`oni karimning 50dan ortiq surasidagi yuzlab oyatlarda musulmonlar tinchlikparvar va boshqa din vakillariga nisbatan bag`rikenglik munosabatlarida bo`lishga da`vat etilgan[64]. Xususan, Mumtahana surasi 8-oyatda shunday deyiladi: "Dinlaringiz to`g`risida sizlar bilan urushmagan va sizlarni o`z diyorlaringizdan (haydab) chiqarmagan kimsalarga nisbatan yaxshilik qilishlaringizdan va ularga adolatli bo`lishlaringizdan Alloh sizlarni qaytarmas. Albatta, Alloh adolatlilarni sevar"[65]. Shunday ekan, diniy bagrikenglik zamonaviylikning asosi va jamiyatlarning rivojlanishiga imkon beradi. Bu jamiyatning har bir a`zosiga teng huquqlar asosida davlati rivijiga hissa qo`shish imkonini beradi. Diniy bag`rikenglik tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash, ozod va obod vatan qurishning muhim shartidir. Ayni paytda, dunyo bo`ylab avj olayotgan terrorizm to`lqini, uyushgan jinoyatchilikning o`sishi, shaxslararo nizolarni, biznes yuzasidan kelishmovchiliklarni qurol yordamida hal qilishga urinishlar, shubhasiz, tolerantlik muhitini shakllantirish harakatlari tobora kuchayib bormoqda. Barchaga tolerantlik muammosining dolzarbligi ayon bo`lmoqda., shuning uchun bu muammoning yechimiga jiddiy e`tibor qaratilmoqda. Yurtboshimiz Sh. Mirziyoyev tashabbusi bilan ishlab chiqilgan 2022-2026-yillarga mo`ljallangan Yangi O`zbekistonning Taraqqiyot strategiyasining 74-maqsadi diniy bag`rikenglik va millatlaro totuvlikni ta`minlash sohasiga qaratilgan[66]. Qolaversa, Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning 2022 yil Oliy Majlisga yo'llagan Murojaatnomasida ham "Millati, tili va dinidan qat'i nazar, O'zbekistonni o'zining Vatani deb biladigan, uning ravnaqi uchun hissa qo'shib kelayotgan har bir fuqaro bundan buyon ham davlatimiz va jamiyatimizning e'tibori va ardog'ida bo'ladi. Millatlararo do'stlik, diniy konfessiyalar o'rtasidagi hamjihatlik, ijtimoiy bag'rikenglik muhitini yanada

[63] "Bag`rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi" 1-modda.
[64] https://iiau.uz/oz/news/2354
[65] Mumtahana surasi 8-oyat.
[66] Yangi O`zbekiston Taraqqiyot strategiyasining 74-maqsadi.

mustahkamlash uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etamiz" deya ta'kidlab o'tgan edilar[67]. Xulosa qilib aytganda, tolerantlik (bag'rikenglik) har qanday jamiyatning barqaror rivojlanishi va taraqqiyoti uchun muhim tamoyildir. Turli millat va din vakillarining o'zaro hurmat va hamjihatlikda yashashi ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Zardushtiylik, islom va boshqa diniy ta'limotlar bag'rikenglik g'oyalarini ilgari surib kelgan bo'lib, bugungi globallashgan dunyoda ham bu tushuncha katta ahamiyat kasb etadi. Diniy bag'rikenglik har bir insonning e'tiqod erkinligini ta'minlash bilan birga, jamiyatda tinchlik va totuvlik muhitini shakllantiradi. O'zbekiston Respublikasida ham bag'rikenglik tamoyillari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilib, millatlar va diniy konfessiyalar o'rtasidagi totuvlikni mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shunday ekan, bag'rikenglik va diniy totuvlik tamoyillariga amal qilish nafaqat tinch va osoyishta hayot kechirish, balki jamiyatning har tomonlama taraqqiy etishiga ham xizmat qiladi.

REFERENCES

1. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Tolerantlik.
2. https://iiau.uz/oz/news/2354
3. https://old.adolat.uz/oz/news/tolerantlik-va-millatlararo-totuvlik-taraqqiyot-omili
4. https://m.aniq.uz/uz/yangiliklar/bag`rikenglik-jamiyatning-rivoji
5. "Bag`rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi" 1-modda.
6. Yangi O`zbekiston taraqqiyot strategiyasining 74-maqsadi.
7. Sh. Mirziyoyevning 2022-yil Oliy Majlisga yo`llagan murojatnomasi.
8. Sh. Karshiyev. Миллатлараро зиддиятлар ва уларни келтириб чиқарувчи айрим ижтимоий омиллар: *Xalqaro ilmiy-amaliy konfrensiya materiallari.* Toshkent 2022 y.

[67] Sh. Mirziyoyevning 2022-yil Oliy Majlisga yo`llagan murojatnomasi.

O'ZBEKISTON MUSTAQILLIGINING E'LON QILINISHI VA XALQ HAYOTIGA TA'SIRI

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Kenjdbayeva Nazokat Ikram qizi
Chirchiq davla pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakuteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich 24/1-guruh talabasi +998970185456
nazokatkenjebayeva@gmail.com

Annotatsiya:

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining e'lon qilinishi va uning xalq hayotiga ta'siri tahlil qilinadi. Mustaqillik davlat taraqqiyotining yangi bosqichini boshlab berdi va ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy hamda madaniy sohalarda keng qamrovli o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Maqolada mustaqillik jarayonining tarixiy ahamiyati, uning natijalari va xalq hayotida yuzaga kelgan ijobiy o'zgarishlar haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Mustaqillik, davlat suvereniteti, siyosiy islohotlar, iqtisodiy o'zgarishlar, milliy tiklanish, madaniyat, xalq farovonligi.

Sobiq ittifoq tanazzulga uchragach, O'zbekiston rahbariyati davlat mustaqilligini to'la o'z qo'liga olishga kirishdi. 1991- yil 25-avgustda O'zbekiston Prezidentining farmoni e'lon qilindi. Farmonga binoan, Respublika ichki ishlar vazirligi va Davlat xavfsizligi Qo'mitasi O'zbekiston SSRning qonuniy tasarmfiga olindi. Respublika hududida joylashgan SSSR ichki ishlar vazirligining ichki qo'shinlari bevosita O'zbekiston Prezidentiga bo'ysundirildi. Respublika ichki ishlar vazirligi, Davlat xavfsizlik Qo'mitasi, prokuraturasi va adliya organlari, shuningdek, respublika hududida joylashgan ichki qo'shinlar, Turkiston harbiy okrugi qismlari va qo'shilmalari partiyadan butunlay xalos qilindi. O'zbekistonning birinchi prezidenti Islom Karimov Oliy Kengash Rayosatiga juda qisqa muddatda respublikaning davlat mustaqilligi to'g'risidagi qonun loyihasini tayyorlash va uni Oliy Kengashning navbatdan tashqari sessiyasi muhokamasiga taqdim etishni taklif qildi. Oliy Kengash 1991- yil 26-avgust kuni O'zbekistonning davlat mustaqilligi to'g'risida qonun loyihasini tayyorlash haqida va 31-avgustda Oliy Kengashning navbatdan tashqari VI sessiyasini chaqirishga qaror qildi. 1991- yil 28-avgust kuni O'zbekiston Kompartiyasi MQ va Markaziy nazorat komissiyasining qo'shma plenumi bo'lib o'tdi. Plenumda I.Karimovning SSSRda 19-21-avgust kunlari sodir bo'lgan fojiali voqealar va respublika partiya tashkilotlarining vazifalari to'g'risidagi axboroti tinglandi va muhokama qilindi. Plenum Respublika Kompartiyasining KPSS MQ

bilan har qanday aloqalarni to'xtatishga, KPSSning barcha tuzilmalaridan chiqishga, uning markaziy organlaridagi o'z vakillarini chaqirib olishga qaror qildi. 1991-yil 31-avgust sanasi O'zbekiston tarixida eng muhim sanalardan biri bo'lib, aynan shu kuni mamlakatning mustaqilligi e'lon qilindi. Ushbu tarixiy voqea xalqimizning asriy orzulari ushalishiga, milliy tiklanish va taraqqiyotning yangi davriga yo'l ochdi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, o'z taraqqiyot yo'lini belgilab oldi va suveren davlat sifatida jahon hamjamiyatida o'z o'rniga ega bo'ldi. Mazkur maqolada mustaqillikning e'lon qilinishi, uning siyosiy, iqtisodiy va madaniy jihatlari hamda xalq hayotiga ta'siri tahlil etiladi. O'zbekiston mustaqilligining e'lon qilinishi XX asrning eng muhim tarixiy voqealaridan biri bo'lib, mamlakat taraqqiyotida yangi davrni boshlab berdi. Mustaqillikka erishish jarayoni sovet tuzumining inqirozi va jahon miqyosida yuz bergan siyosiy o'zgarishlar bilan bog'liq edi. 1991-yil 31-avgust kuni O'zbekiston Oliy Kengashining navbatdan tashqari sessiyasida "O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to'g'risida"gi qonun qabul qilindi va shu kundan boshlab mamlakat o'z siyosiy hamda iqtisodiy yo'lini mustaqil belgilash imkoniyatiga ega bo'ldi. Mazkur tarixiy qaror xalqimizning asriy orzularining ro'yobi bo'lib, o'zbek millatining o'z taqdirini o'zi hal qilish huquqini mustahkamladi. Mustaqillik e'lon qilinganidan so'ng mamlakatda keng ko'lamli siyosiy islohotlar amalga oshirildi. Eng avvalo, mustaqil davlatning huquqiy asoslari yaratildi. 1992-yil 8-dekabrda O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi qabul qilinib, unda demokratik davlat qurish, inson huquqlarini himoya qilish, bozor iqtisodiyotiga asoslangan jamiyat barpo etish kabi asosiy tamoyillar belgilandi. Prezidentlik instituti joriy etilib, davlat boshqaruvi milliy manfaatlarga mos holda shakllantirildi. Shuningdek, siyosiy partiyalar va fuqarolik jamiyati institutlari rivojlana boshladi, bu esa mamlakatda demokratik qadriyatlarning mustahkamlanishiga xizmat qildi. Iqtisodiy sohada ham tub o'zgarishlar amalga oshirildi. Sovet davrida O'zbekiston iqtisodiyoti asosan agrar yo'nalishda bo'lib, paxta monokulturasi yetakchi o'rinni egallardi. Mustaqillikka erishgach, mamlakat bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonini boshladi. Xususiy mulk huquqi kafolatlanib, erkin tadbirkorlik rivojlantirildi. Davlatning iqtisodiy siyosati ishlab chiqarish sohalarini diversifikatsiya qilish, qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish va sanoatni rivojlantirishga qaratildi. Erkin iqtisodiy zonalar tashkil etilib, xorijiy investitsiyalar jalb qilindi. Buning natijasida yangi ish o'rinlari yaratildi, aholi daromadi oshdi va turmush darajasi yaxshilandi. Madaniy-ma'naviy sohada ham mustaqillikning ta'siri sezilarli bo'ldi. Milliy qadriyatlar tiklanib, o'zbek tili davlat tili sifatida mustahkamlandi. O'zbek xalqining boy madaniy merosi, urf-odatlari va an'analari qayta tiklandi, milliy o'zlikni anglash jarayoni jadallashdi. Diniy erkinlik ta'minlanib, masjid va madrasalar faoliyati tiklandi, tarixiy obidalar restavratsiya qilindi. Ta'lim

tizimida ham tub islohotlar amalga oshirilib, milliy g'oyaga asoslangan o'quv dasturlari ishlab chiqildi. Yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularning zamonaviy bilim va ko'nikmalarni egallashiga katta e'tibor qaratildi. Mustaqillikning xalq hayotiga ta'siri ham sezilarli bo'ldi. Ilk yillarda iqtisodiy qiyinchiliklar kuzatilgan bo'lsa-da, bosqichma-bosqich amalga oshirilgan islohotlar natijasida aholi farovonligi oshdi. Davlat tomonidan ijtimoiy himoya tizimi rivojlantirilib, fuqarolarni sog'liqni saqlash, ta'lim va uy-joy bilan ta'minlash borasida yangi dasturlar ishlab chiqildi. Bozor iqtisodiyotining joriy etilishi natijasida iste'mol bozori kengaydi, mahalliy ishlab chiqarish rivojlandi va xalq turmush darajasi oshdi. Bundan tashqari, O'zbekiston xalqaro maydonda o'z nufuzini oshirib, ko'plab davlatlar bilan iqtisodiy, siyosiy va madaniy hamkorlikni rivojlantirdi. Umuman olganda, O'zbekiston mustaqillikka erishganidan buyon mamlakatning barcha sohalarida keng ko'lamli o'zgarishlar amalga oshirildi. Mustaqillik xalqimizga o'z taqdirini o'zi belgilash, milliy manfaatlarini ilgari surish va taraqqiyot yo'lida mustaqil harakat qilish imkonini berdi. Bugungi kunda O'zbekiston barqaror rivojlanayotgan davlat sifatida xalq farovonligini oshirish yo'lida izchil islohotlarni davom ettirmoqda. O'zbekiston mustaqilligining e'lon qilinishi mamlakat tarixidagi eng muhim voqealardan biri bo'ldi. Bu hodisa xalqimizga o'z taqdirini mustaqil belgilash, milliy manfaatlarni ilgari surish imkonini berdi. Mustaqillikning dastlabki yillarida ko'plab sinov va muammolar yuzaga kelgan bo'lsa-da, mamlakat izchil rivojlanish yo'lidan bordi. Bugungi kunda O'zbekiston siyosiy barqaror, iqtisodiy jihatdan mustahkam davlatga aylanib, xalq farovonligini ta'minlash yo'lida keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirmoqda.

REFERENCES

1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 1992.
2.Karimov I.A. "O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li". – Toshkent: O'zbekiston, 1992.
3.Abduqodirov A. "O'zbekiston mustaqilligi va uning ijtimoiy-siyosiy ahamiyati". – Toshkent: Sharq, 2005.
4.G'ulomov A. "Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida O'zbekiston taraqqiyoti". – Toshkent: Iqtisodiyot, 2010.
5.Internet manbalari: www.gov.uz, www.lex.uz.

O'ZBEKISTONNING ENG YANGI TARIXINI O'RGANISHNING AHAMIYATI

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Mansurova Mashhura Olimboy qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti o'zbek tili va Adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA:

Mazkur ilmiy maqolada O'zbekistonning mustaqillikka erishish jarayoni va ushbu tarixiy bosqichning muhim jihatlari tahlil etiladi. Xususan, Sovet Ittifoqining siyosiy inqirozi va uning mustamlakachilik tizimini zaiflashtirishdagi roli yoritilgan. 1980-yillarda boshlangan Perestroyka siyosati natijasida yuzaga kelgan demokratik harakatlar va milliy uyg'onish jarayonlari O'zbekistonning mustaqillikka intilishida qanday omil bo'lgani tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Mustaqillik harakati, SSSR parchalangan davr, O'zbekiston SSR, Milliy uyg'onish, O'zbekiston mustaqilligi, Istiqbol va suverenitet, Istiqlol yo'li, Islom Karimov rahnamoligi, Mustaqillik dekloratsiyasi, O'zbek tili maqomi, Demokratik islohotlar.

`Tarix – har bir davlatning milliy o'zligini shakllantirish, jamiyat taraqqiyotini tushunish va kelajak uchun to'g'ri yo'lni belgilashda muhim vosita hisoblanadi. Mustaqillikka erishgan har bir xalq o'zining yangi tarixiy yo'lini boshlab, o'z davlatchiligi, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotini yangidan shakllantiradi. O'zbekistonning eng yangi tarixi mamlakat mustaqillikka erishgandan keyin boshlangan siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlarni qamrab oladi. Ushbu davrni ilmiy jihatdan chuqur o'rganish nafaqat tarixiy haqiqatni anglash, balki davlatning kelajak yo'nalishlarini belgilash uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.
Mazkur maqolada O'zbekistonning eng yangi tarixini o'rganishning ahamiyati tahlil qilinadi va bu jarayonning milliy taraqqiyot, siyosiy barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish, xalqaro hamkorlik va madaniy merosni asrashdagi o'rni yoritiladi.

- Milliy o'zlik va tarixiy xotirani shakllantirish tarixni o'rganish xalqning o'z o'tmishini anglashiga, milliy g'ururni shakllantirishga xizmat qiladi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, o'z tarixini yangidan baholash va mustamlakachilik davrida yo'qotilgan qadriyatlarni tiklash imkoniyatiga ega bo'ldi. Shu jihatdan mustaqillikdan keyingi davrni o'rganish xalqning o'z tarixiga nisbatan ishonchini mustahkamlashga, avlodlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga zamin yaratadi.

-Davlat qurilishi va siyosiy islohotlar O'zbekistonning eng yangi tarixi davlat qurilishi jarayonini o'z ichiga oladi. Mustaqillik e'lon qilingach, yangi konstitutsiya qabul qilindi, boshqaruv tizimi tubdan isloh qilindi, huquqiy-demokratik davlat barpo etish yo'lida qator islohotlar amalga oshirildi. Quyidagi muhim jarayonlar ushbu davrni o'rganish uchun dolzarbdir:

-Konstitutsiyaviy islohotlar – 1992-yilda qabul qilingan Konstitutsiya mustaqil davlatning huquqiy asoslarini yaratdi. Ushbu jarayonni tahlil qilish demokratiyaning shakllanish bosqichlarini chuqur tushunishga yordam beradi.

Davlat boshqaruv tizimidagi o'zgarishlar – Prezidentlik institutining mustahkamlanishi, parlamentning shakllanishi va mahalliy boshqaruv tizimining rivojlanishi mamlakatning siyosiy barqarorligini ta'minladi.

Huquqiy islohotlar – Qonun ustuvorligini ta'minlash, sud-huquq tizimini isloh qilish va korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlarni o'rganish bugungi va kelajakdagi huquqiy siyosatni takomillashtirishga xizmat qiladi.

-Iqtisodiy rivojlanish va bozor munosabatlariga o'tish

O'zbekiston mustaqillikdan so'ng markaziy rejalashtirishdan bozor iqtisodiyotiga o'tish yo'lini bosib o'tdi. Iqtisodiy mustaqillikni ta'minlash, tadbirkorlikni rivojlantirish, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish kabi masalalar mamlakat iqtisodiy siyosatining asosiy yo'nalishlariga aylandi. Eng yangi tarixni o'rganish iqtisodiy islohotlarning natijalari, ularning samaradorligi va kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini tahlil qilishga imkon beradi. Xususiy sektorni rivojlantirish – Bozor iqtisodiyotining muhim omillaridan biri bo'lib, u mamlakatda tadbirkorlik madaniyatini shakllantirishga xizmat qildi. Sanoatlashtirish va innovatsion rivojlanish – O'zbekistonning texnologik taraqqiyoti, yangi ishlab chiqarish korxonalarining ochilishi va import o'rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tish jarayonlarini o'rganish iqtisodiy strategiyani belgilash uchun muhimdir.

Qishloq xo'jaligi islohotlari – Agrar sektorni modernizatsiya qilish, dehqon va fermer xo'jaliklarini rivojlantirish bo'yicha olib borilgan islohotlarni o'rganish mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

-O'zbekistonning xalqaro maydondagi o'rni mustaqillikdan keyin O'zbekiston mustaqil tashqi siyosatini shakllantirdi va xalqaro maydonda o'zining yangi mavqeini belgiladi. Qo'shni davlatlar bilan aloqalar – Markaziy Osiyodagi integratsion jarayonlarni o'rganish, mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirishning afzalliklarini tahlil qilish dolzarb ahamiyatga ega. Xalqaro tashkilotlarga qo'shilish – BMT, MDH, SHHT kabi xalqaro tashkilotlarda O'zbekistonning ishtiroki global maydondagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qildi. Geosiyosiy jarayonlar va diplomatik munosabatlar – O'zbekistonning strategik hamkorlik yo'nalishlarini tahlil qilish kelajakdagi tashqi siyosat strategiyalarini ishlab chiqishda muhimdir.

-Ijtimoiy va huquqiy islohotlarning ahamiyati O'zbekistonning eng yangi tarixini o'rganishda inson huquqlari, ijtimoiy adolat va gender tengligi masalalariga alohida e'tibor berish zarur. So'nggi yillarda quyidagi yo'nalishlarda islohotlar amalga oshirildi:

Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish – Maktab va oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy o'quv dasturlarini joriy etish kelajak avlod uchun sifatli ta'lim imkoniyatlarini yaratdi. Ijtimoiy himoya va bandlik siyosati – Mehnat bozori va ishsizlik masalalarini o'rganish davlatning ijtimoiy siyosatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

-Madaniy va ma'naviy tiklanish jarayonlari

O'zbekiston mustaqillikdan so'ng madaniy va ma'naviy tiklanish jarayonini boshdan kechirdi. Milliy qadriyatlarni tiklash, an'anaviy san'at va madaniyatni rivojlantirish bo'yicha olib borilgan chora-tadbirlar xalqning ma'naviy o'sishini ta'minladi. Xulosa O'zbekistonning eng yangi tarixini o'rganish ilmiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy jihatdan muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon mamlakatning mustaqillikdan keyingi taraqqiyot bosqichlarini tahlil qilishga, o'tmish tajribalaridan saboq chiqarishga va kelajak yo'nalishlarini belgilashga xizmat qiladi. Shu sababli, ushbu davrni chuqur o'rganish milliy taraqqiyot yo'lida strategik ahamiyat kasb etadi. Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatini shakllantirish uchun O'zbekistonning eng yangi tarixiga oid ilmiy manbalar, rasmiy hujjatlar, statistik ma'lumotlar va tadqiqot maqolalaridan foydalanish kerak. Quyida ushbu mavzuga oid muhim adabiyotlarning namunaviy ro'yxati keltirilgan:

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (1992, 2023-yilgi o'zgartirishlar bilan). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi nashriyoti.
2. Mirziyoyev, Sh. M. (2017). Erkin va farovon, demokratik O'zbekistonni birgalikda barpo etamiz. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari. (2020-2024). Huquqiy ma'lumotlar bazasi.
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari. Toshkent.
5. O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi. (2024). O'zbekistonning xalqaro munosabatlari va tashqi siyosati (tahliliy hisobot).
6. Abdurahmonov, K. (2021). O'zbekistonning mustaqillik yillaridagi iqtisodiy rivojlanish strategiyalari. Toshkent: Iqtisodiyot va statistika instituti nashriyoti.

GLOBALLASHUV VA ZAMONAVIY DINLARARO MULOQOT: O'TMISH VA HOZIRGI ZAMON

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Mirazimova Sevinch Ortiqali qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti o'zbek tili va Adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi mirazimovasevinch9@gmai1 com +998-94-203-14-07

Annotatsiya:

Mazkur maqolada globallashuv sharoitida dinlararo muloqotning ahamiyati, uning tarixiy ildizlari va zamonaviy shakllari tahlil etiladi. Qadimgi sivilizatsiyalarning diniy aloqalari, Buyuk Ipak yo'lining madaniy va diniy almashinuvdagi o'rni yoritilib, bugungi texnologik taraqqiyot va xalqaro hamkorlikning dinlararo muloqotni rivojlantirishdagi roli ko'rib chiqiladi. Shuningdek, diniy bag'rikenglik va hamkorlikni mustahkamlash yo'lidagi global tashabbuslar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: globallashuv, dinlararo muloqot, diniy bag'rikenglik, tarixiy aloqalar, Buyuk Ipak yo'li, xalqaro konferensiyalar, zamonaviy texnologiyalar, diniy tolerantlik, zardushtiylik, xristianlik, buddizm

Dinlararo muloqot insoniyat tarixida muhim o'rin tutib kelgan bo'lib, turli madaniyat va e'tiqod vakillarining o'zaro tushunishi, hamkorlik qilishi va tinch- totuv yashashiga xizmat qiladi. Dunyoda mavjud turli dinlar nafaqat ruhiy- ma'naviy qadriyatlarni shakllantirgan, balki jamiyatlararo munosabatlarga ham ta'sir ko'rsatgan. Shu sababli, dinlararo muloqot har doim dolzarb bo'lib kelgan va bugungi globallashuv sharoitida yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy dunyoda axborot almashinuvi tezlashib, madaniy va diniy chegaralar borgan sari ochiqlashar ekan, turli din vakillari o'rtasida muloqotni rivojlantirish zarurati yanada ortib bormoqda. Ba'zan diniy farqlilik tushunmovchiliklarga yoki qarama-qarshiliklarga sabab bo'lishi mumkin, biroq to'g'ri tashkil etilgan muloqot tinchlik, bag'rikenglik va hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Mazkur maqolada dinlararo muloqotning mazmuni, tarixiy rivojlanishi, bugungi holati va uni rivojlantirish yo'llar i tahlil qilinadi. Dinlararo muloqot - bu turli din vakillari o'rtasida o'zaro tushunish, hurmat va hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan jarayondir. Bu muloqot dinlarning mohiyatini va ularning jamiyatdagi o'rnini chuqur anglash, diniy tafovutlarga qaramay, tinch-totuv yashash imkoniyatlarini izlash maqsadini ko'zda tutadi.

Dinlararo muloqot insoniyat tarixi davomida turli shakllarda namoyon bo'lib kelgan. Qadimgi ssivilizatsiyalar davrida turli diniy e'tiqodlar o'zaro aloqada bo'lgan, bu esa madaniy va falsafiy almashinuvga zamin yaratgan. Tarixiy manbalarga ko'ra, qadimgi diniy tizimlar o'zaro ta'sir o'tkazgan, ba'zan esa bir- biridan ilhomlangan. Masalan, Qadimgi Misr, Mesopotamiya va Hind vodiysi sivilizatsiyalarida diniy qarashlaming o'xshashliklari kuzatilgan. Masalan, Misr va Mesopotamiya diniy an'analarida ko'plab xudolar mavjud bo'lib, ular tabiat hodisalari va ijtimoiy tartibni ifodalagan. Shu bilan birga, Hind vodiysidagi Vedalar diniy-falsafiy tafakkurning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan va keyinchalik buddizm va hinduizm kabi yirik dinlarning shakllanishiga asos bo'lgan. Zardushtiylik dini mil.avv. I asrda vujudga kelgan bo'lsa ham undagi jannat va do'zax tushunchalari bohqa dinlarga ham ta'sir ko'rsatgan. Qadimda sharq bilan g'arbni bo'g'lab turgan savdo yo'li -Buyuk Ipak yo'li nafaqat tijorat uchun balki madaniyatlar, qadriyatlar almashinuviga ham xizmat qilgan. Markaziy Osiyo esa shu yo'llarning tutashuvida joylashganligi uchun ham turli dinlarning kesishgan hududi bo'lgan. Bu yerda buddizm, zardushtiylik, xristianlik, islom va boshqa diniy oqimlar mavjud bo'lib, ular bir-biriga ta'sir ko'rsatgan. Ipak yo'li orqali nafaqat savdo-sotiq, balki diniy va falsafiy g'oyalar ham tarqalgan. Qadimgi dunyoda dinlararo aloqalar madaniy, falsafiy va diniy taraqqiyotga katta ta'sir ko'rsatgan. Ushbu tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, turli diniy an'analar o'zaro muloqot va almashinuv orqali rivojlangan va bir-biriga ta'sir o'tkazgan. Hozirgi kunda axborot texnologiyalarining rivojlanishi, odamlarning harakati va madaniy aloqalarning kengayishi natijasida turli din vakillari o'rtasidagi muloqot imkoniyatlari ortib bormoqda. Globallashuv jarayonida dinlararo muloqot nafaqat an'anaviy usullar orqali, balki zamonaviy texnologiyalar va xalqaro hamkorlik vositalari yordamida ham rivojlanib bormoqda. Xususan, axborot texnologiyalari va onlayn platformalarning kengayishi natijasida turli diniy guruhlar internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali o'zaro muloqot qilish, munozaralar o'tkazish hamda bilim almashish imkoniyatiga ega bo'ldi. Shuningdek, xalqaro miqyosda tashkil etilayotgan konferensiyalar va uchrashuvlar turli din vakillarining bir joyda yig'ilib, global masalalarni muhokama qilishiga, o'zaro tushunishni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, migratsiya va urbanizatsiya jarayonlari natijasida ko'p madaniyatli jamiyatlar shakllanib, turli e'tiqod vakillari bir hududda yashashga va diniy bag'rikenglik tamoyillariga amal qilishga majbur bo'lib, bu esa amaliy dinlararo muloqotni yanada rivojlantirishga turtki bermoqda. O'zbekiston xalqaro islom akademiyasida "Insoniy birodarlik va dinlararo muloqot - xalqaro hamjihatlik omili" mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy seminaming bo'lib o'tishi ham bunga yaqqol mmisol bo'la oladi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti diniy yetakchilarning dinlararo va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga qaratilgan

sa'y-harakatlariga yuksak e'tibor qaratib, bu turdagi tashabbuslarni dunyo bo'ylab tarqalishini ta'minlab kelmoqda. 2019-yil 4-fevral kuni Abu-Dabi shahrida maxsus tashkil etilgan Global konferensiyada al-Azhar universiteti Bosh imomi shayx Ahmad Tayyib va Rim papasi Fransisk o'rtasida imzolangan "Insoniy birodarlik - tinchlik va hamjihatlik yo'lida" nomli hujjat Bosh assambleyada muhokama etilib, maxsus rezolyutsiya qabul qilinganligi hamda har yilning 4-fevral kuni "Xalqaro insoniy birodarlik kuni" deb e'lon qilinishi millatlararo diniy tolerantlikning bugungi kunda global ahamiyatga ekanligidan darak bermoqda. Dinlararo muloqot tarixiy jihatdan jamiyatlar rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatib kelgan va globallashuv sharoitida uning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Zamonaviy texnologiyalar, xalqaro anjumanlar va madaniyatlararo hamkorlik turli diniy guruhlar o'rtasida o'zaro tushunish va bag'rikenglikni kuchaytirishga xizmat qilmoqda.Bugungi kunda dinlararo muloqotni rivojlantirish tinchlik va hamkorlikni mustahkamlashning muhim omili bo'lib, bu jarayonni qo'llab- quvvatlash global barqarorlik va taraqqiyot uchun dolzarb vazifadir.

REFERENCES

1. Abu-Dabi Insoniy birodarlik deklaratsiyasi (2019).
2. *Birlashgan Millatlar Tashkiloti (2019).* Global Religious Tolerance and Interfaith Dialogue Report.
3. *Kadirov, U. (2018).* Globallashuv sharoitida dinlararo muloqotning o 'rni va ahamiyati. *Toshkent: Ma'naviyat.*
4. Turg'unov, O. (2020). *Dinshunoslik asoslari.* Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
5. Sh. Karshiyev. Миллатлараро зиддиятлар ва уларни келтириб чиқарувчи айрим ижтимоий омиллар: Xalqaro ilmiy-amaliy konfrensiya materiallari. Toshkent 2022 y.

O'ZBEKISTONDA KONSTITUTSIYAVIY RIVOJLANISH: HUQUQIY DAVLAT SARI YO'L.

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Mirzavaliyeva Xonzodabegim Zoir qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti
O'zbek tili va adabiyoti ta'lim yo'nalish 1-bosqich talabasi +998930520614
Mirzavaliyevaxonzoda@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining rivojlanish jarayonlari tahlil qilinadi. Shuningdek, uning yaratilishi, asosiy tamoyillari va shu bo'yicha bajarilgan huquqiy islohotlar ko'rib chiqiladi. Undan tashqari. O'zbekiston Respublikasi davlat boshqaruv tizimida konstitutsiyasining o'rniga alohida to'xtalib o'tiladi.

Abstract: This article analyzes the development processes of the Constitution of Republic of Uzbekistan. It also examines its creation, basic principles, and legal reforms carried out in this regard. In addition, the place of the Constitution in the system of public administration of the Republic of Uzbekistan is discussed separately.

Аннотация: В данной статье анализируются процессы разработки Конституции Республики Узбекистан. Также рассмотрены его создание, основные принципы и проведенные в связи с этим правовые реформы. Кроме того. Отдельно обсуждается место Конституции в системе государственного управления Республики Узбекистан.

"O'zbekiston xalqi: Inson huquqlariga va davlat suvereniteti g'oyalariga sodiqligini tantanali ravishda e'lon qilib, hozirgi va kelajak avlodlar oldidagi yuksak mas'uliyatini anglagan holda, O'zbek davlatchiligi rivojining tarixiy tajribasiga tayanib, Demokratiya va ijtimoiy adolatga sadoqatini namoyon qilib, xalqaro huquqning umum e'tirof etilgan qoidalari ustunligini tan olgan holda, respublika fuqarolarining munosib hayot kechirishlarini ta'minlashga intilib, insonparvar demokratik huquqiy davlat barpo etishni ko'zlab, fuqarolar tinchligi va milliy totuvligini ta'minlash maqsadida, o'zining muxtor vakillari siymosida O'zbekiston Respublikasining mazkur Konstitutsiyasini qabul qiladi"—deya so'zlar bilan boshlanadi davlatimiz konstitutsiyasi. Konstitutsiya eng oliy qonun sifatida O'zbekistonning mustaqilligi va suveren huquqlarini mustahkamlash va amalda ta'minlashning huquqiy negizi bo'lib xizmat qiluvchi hujjat hisoblanadi.

Respublikaning jamiyat va davlat qurilishi, uning iqtisodiy va siyosiy tizimining asosiy tartib –qoidalari, fuqarolarning huquq, erkinlik va burchlari, davlat hokimiyati va boshqaruv idoralarining milliy davlat va ma'muriy-hududiy tuzilishi, davlatning ichki va tashqi siyosati masalalariga oid barcha vazifalar Konstitutsiyada o'z ifodasini topgan. Konstitutsiya O'zbekistonning mustaqil davlat maqomiga ega bo'lishiga qonuniy asos soldi. O'z ona vatanining mustaqil davlat bo'lishi va bunga erishish uchun asrlar davomida iztirob chekib, muntazam kurashib kelgan O'zbekiston xalqi o'z maqsadiga erishdi, o'z davlatchiligiga o'zi ega bo'ldi. Shu o'rinda biz Konstitutsiya nima ekanligiga to'xtalib o'tsak, Konstitutsiya –davlatning Asosiy Qonuni bo'lib, shaxs, jamiyat va davlat o'rtasida vujudga keladigan eng muhim ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi, oliy yuridik maqomga ega normativ huquqiy hujjat hisoblanadi. Shu jihatdan Konstitutsiya o'z mazmun – mohiyatiga ko'ra jamiyat va davlatning rivojlanish qonuniyatlarini o'zida namoyon etadi. O'zbekistonning yangi Konstitutsiyasini yaratish g'oyasi 1990-yil 20-iyunda «Mustaqillik Deklaratsiyasining» qabul qilinishi bilan bevosita bog'liq. Mazkur Deklaratsiya qabul qilingan Oliy Kengashning ikkinchi sessiyasida bu hujjatdagi muhim tamoyillar asosida davlatning yangi Konstitutsiyasi ishlab chiqilishi lozim, degan xulosaga kelindi. Sessiya Birinchi Prezidentimiz I. Karimov raisligida 64 kishidan iborat Konstitutsiya komissiyasini tuzish to'g'risida qaror qabul qildi. Uning tarkibiga deputatlar, Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlarning vakillari, davlat hamda jamoat tashkilotlarining, kor-xonalar, xo'jaliklarining rahbarlari, taniqli huquqshunoslar, olimlar va mutaxassislar kirdi. Oliy Kengashning o'ninchi sessiyasida Komissiya tarkibi qisman yangilandi. Konstitutsiyaviy komissiya Raisi ishchi guruh oldiga quyidagi vazifalarni qo'ydi: Konstitutsiyaviy rivojlanishning jahon tajribasi o'rganib chiqilsin; Boshqa mamlakatlarning inson huquqlari borasida, demokratiya va qonunchilik sohasida qo'lga kiritgan yutuqlari hisobga olinsin; Keng xalq ommasi diliga yaqin va tushunarli bo'lgan siyosiy-yuridik hujjatlar yaratilsin. Mazkur topshiriqqa muvofiq, AQSH, Fransiya, Kanada, Germaniya, Shvetsiya, Yaponiya, Italiya, Ispaniya, Portugaliya, Gretsiya, Turkiya, Eron, Hindiston, Pokiston, Misr, Vengriya, Bolgariya, Litva davlatlarining konstitutsiyalari chuqur o'rganildi, qiyosiy tahlil etildi. Shuningdek, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga kiruvchi Rossiya Federatsiyasi, Belorus, Ukraina, Qozog'iston, Qirg'iziston va Turkmaniston respublikalarining asosiy qonunlari hamda konstitutsiya loyihalari diqqat bilan ko'rib chiqildi. Yuqorida keltirilgan manbalarni tahlil etish asosida xorijiy davlatlar konstitutsiyalari mazmuni va tuzilishini tavsiflovchi kattagina hajmli qiyosiy jadval tayyorlandi. Ushbu tahliliy jadvalni jahon Konstitutsiyashunosligi tajribasi namunalari umumlashmasi sifatida Respublikamiz Birinchi Prezidenti o'rganib chiqdi. 1992-yil bahorida loyihaning 149-moddadan iborat ikkinchi varianti

ishlab chiqildi. Mamlakat Birinchi Prezidentimizning ishtirokida Konstitutsiyaviy komissiyaning navbatdagi majlisi bo'lib o'tdi. Majlisda Konstitutsiya loyihasi ustida olib borilgan ishlar to'g'risidagi axborot tinglandi. Ta'kidlanishicha, ishchi guruh O'zbekiston xalq deputatlari, mehnat jamoalari rahbarlari, olimlar va mutaxassislar bilan hamkorlikda loyihaning beshinchi ko'rinishini tayyorladi. Unda o'zbek xalqining tarixiy, milliy va ma'naviy xususiyatlarini imkon qadar to'laroq aks ettirishga harakat qilindi. Majlisda Konstitutsiya loyihasini uzil-kesil ishlab chiqish uchun 25 kishidan iborat ishchi guruh (komissiya) tuzishga qaror qilindi va uning zimmasiga quyidagi vazifalar yuklandi:

-Huquqiy demokratik davlat barpo etish tajribasini har tomonlama umumlashtirish va uni Konstitutsiya loyihasida hisobga olish;

-O'zbekistonning demografik va ijtimoiy-siyosiy turmush tarzi, uning taraqqiyoti tajribasini hamda deputatlarning, turli ijtimoiy gu-ruhlarning milliy-madaniy markazlarning mulohazalari va takliflarini umumlashtirish;

-Konstitutsiyaviy komissiya a'zolaridan tushgan takliflarni ko'rib chiqish va loyihaga tegishli hisobga olish;

O'zbekistonning demografik va takliflarini ijtimoiy taraqqiyoti oliy-siyosiy turmush tarzi, Konstitutsiyaviy uning tajribasini hamda deputatlarning, turli ijtimoiy guruhlarning milliy-madaniy markazlarning mulohazalari va mizojlaridan tushgan takliflarni ko'rib chiqish va loyihaga tegishli O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining loyihasi puxta ishlovlardan so'ng Konstitutsiyaviy komissiya qarori bilan 1992-yil 26-sentabrda umumxalq muhokamasi uchun matbuotda e'lon qilindi. Shunday qilib, Konstitutsiya loyihasining umumxalq muhokamasi O'zbekiston xalqining irodasini bevosita aniqlash, shuningdek, muhokama davomida to'plangan boy materialni har tomonlama va chuqur o'rganib, umumlashtirib, uni yaxlit davlat irodasi tarzida asosiy qonunda Ifodalash imkonini berdi.Konstitutsiya xalqimizning siyosiy donoligi va tafakkuri mahsuli bo'ldi. 1992-yil 8-dekabrda XII chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining XI sessiyasi bo'ldi. Unda «O`zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini qabul qilish haqida»gi masala ko'rildi. Bu xususida Konstitutsiya komissiyasi Raisi, Birinchi Prezident I. Karimov ma'ruza qildi. Ushbu ma'ruzada sessiya muhokamasiga havola qilingan "O'zbekistonning asosiy qonuni respublikada avvalgi yillarda qabul qilgan qonunlardan farqli o'laroq, demokratik yo'l bilan tayyorlan-gan bo'lib, unda yillar davomida sinovdan o'tgan umuminsoniy qad-riyatlar o'z aksini topganligi, u ko'plab taraqqiy etgan mamlakatlarning tajribalarini o'ziga singdirganligi alohida uqtirildi. Shuning uchun ham mazkur Konstitutsiya har qanday yetakchi mamlakatning Konstitutsiyasi bilan

bahslasha olishi mumkin», [68]- deb ta'kidlandi. Sessiyada deputatlar loyihaga 80 ga yaqin o'zgarish, qo'shimcha va aniqliklar kiritdilar. Jumladan, Konstitutsiyaviy, Oliy va Oliy xo'jalik sudlarining vakolat muddati o'n yildan besh yilgacha tushirildi. Oliy Kengash 84-moddani quyidagi yangi qism bilan to'ldirdi: "Oliy Majlis raisi va uning o'rinbosarlari O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga har yili hisobot berib turadilar". 78-moddaning 8-bandiga esa yangi jumla qo'shildi: "Vazirlar Mahkamasining taqsimiga binoan O'zbekiston Respublikasining budjetini qabul qilish va uning ijrosini nazorat etish, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni joriy qilish" va hokazo qonunlar kiritildi. Shuningdek, O'zbekiston Konstitutsiyasini yangilash zarurati 2021-yilning 6-oktabr kuni ikkinchi muddatga saylangan prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan aytildi. Yangi tahrirdagi konstitutsiya zamon talabiga muvofiq takomillashtirilishi kerakligi alohida ta'kidlandi. Shunga muvofiq , Prezident Shavkat Mirziyoyev referendum o'tkazishni taklif qildi va o'z takliflarini berdi: "Albatta, xalqimizdan Komissiyaga kelib tushgan barcha muhim va dolzarb takliflarni bugun Sizlar bilan batafsil muhokama qilish imkoniyatiga ega emasmiz. Men ularning ayrimlariga to'xtalib o'tdim, xolos. Komissiya taklifi asosida Parlament tomonidan ishlab chiqilgan loyihani umumxalq muhokamasida ko'rib chiqishni hamda referendum o'tkazish yo'li bilan qabul qilishni taklif etaman. To'g'ri, amaldagi qonunchiligimizga ko'ra, parlamentning o'zi ham Konstitutsiyaga o'zgartish kiritish vakolatiga ega. Lekin, konstitutsiyaviy islohotni fuqarolarimiz fikri va qo'llab-quvvatlashi asosida referendum orqali amalga oshirsak, bu tom ma'noda xalqimiz xohish-irodasining ifodasi – haqiqiy xalq Konstitutsiyasi bo'ladi, deb o'ylayman. Bu "Konstitutsiyaning yagona manbai va muallifi – xalqdir" degan tamoyilga to'la mos keladi. Shunda har bir vatandoshimiz "Yangi O'zbekiston Konstitutsiyasi – mening Konstitutsiyam" deb yuksak g'urur bilan ayta oladi "[69]— deya o'z fikrini bildirgan davlatimiz rahbari. Shu qaror yuzasidan konstitutsiyaga ko'plab o'zgarishlar kiritildi va ushbu Konstitutsiya hozirgi kunga kelib amalda foydalanilyapti. Umuman olganda, Konstitutsiyaning jamiyat hayotidagi o'rni muhimdir., Sababi, Konstitutsiya qonun ustuvorligini ta'minlaydi, demokratik tamoyillarga asoslangan boshqaruv tizimini shakllantirishga xizmat qiladi va davlat hamda jamiyat barqarorligini saqlashga yordam beradi. Va yana shuni ayta olamizki, Konstitutsiya har bir davlatning taraqqiyoti va barqaror rivojlanishining mustahkam poydevori va davlat tinchligi ning asosiy ramzidir!

[68] Guliston Davlat Universiteti . Tarix Kafedrasi "O'zbekistonning eng yangi tarixi" fanidan Ma'ruza matni. GULISTON -2020.

[69] https://daryo.uz/2022/06/20/shavkat-mirziyoyev-konstitutsiyaga-kiritiladigan-o'zgartirishlarni-referendum-orqali-qabul-qilishni-taklif-qildi/

REFERENCES

1.O'zbekiston respublikasi konstitutsiyasi. "O'zbekiston" Toshkent-2023.
2."O'zbekistonning eng yangi tarixi" fanidan o'quv-uslubiy majmua(1-kurs, barcha ta'lim yo'nalishlari uchun)Toshkent – 2021-yil
3.Guliston davlat universiteti. Tarix kafedrasi "O'zbekistonning eng yangi tarixi" fanidan ma'ruza matni.Guliston-2020.
Internet saytlari:
https://kun.uz/news/2021/12/14/barcha-nomzodlarning-saylovoldi-uchrashuvlarida-konstitutsiyaviy-islohotlar-qilish-taklifi-ilgari-surilgan-akmal-saidov
https://kun.uz/news/2021/12/07/yetmish-marta-oylab-qaror-qilish-kerak-shavkat-mirziyoyev-asosiy-qomusni-yangilash-togrisida
https://kun.uz/uz/news/2022/05/26/konstitutsiyani-ozgartirish-boyicha-fuqarolardan-taklif-yigish-boshlandi
https://lex.uz/docs/-6445145

O'ZBEKISTONDA TA'LIM SOHASIDA OLIB BORILGAN ISLOHOTLAR VA UNING ISTIQBOLLARI.

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Nigora Qahramonova Najmiddin qiz
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yunalishi1-bosqich talabasi Qahramonovanigora7@gmail.com Tel: 888038880

ANNOTATSIYA:

O'zbekistonda so'nggi yillarda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, yangi texnologiyalarni joriy etish va o'quvchilar uchun sifatli ta'lim yaratish maqsadida olib borilmoqda. Ushbu maqolada ta'lim sohasidagi islohotlarning asosiy yo'nalishlari, innovatsion metodlar, pedagogik kadrlar malakasini oshirish, va ta'limga teng kirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ta'lim tizimining rivojlanishiga katta hissa qo'shayotgan davlat dasturlari, yoshlar uchun yangi imkoniyatlar va ularning jamiyatdagi roli yoritilgan. Maqola islohotlarning istiqbollari va ular orqali kelajakdagi ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarni ham ko'rib chiqadi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, ta'lim, texnologiyalar, pedagogik, hukumat, islohotlar, yoshlar.

O'zbekistonda so'nggi o'n yil ichida ta'lim tizimida jiddiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyevning ta'lim sohasidagi yangi siyosatlari, ta'lim sifatini oshirish, pedagogik kadrlar malakasini yaxshilash va yoshlarni global mehnat bozoriga tayyorlashga qaratilgan strategik tashabbuslar mamlakatda yangi ta'lim modeli yaratishga yordam bermoqda. Islohotlar nafaqat ta'lim jarayonini yaxshilash, balki ta'lim tizimiga raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish, hamda o'quvchilarga keng imkoniyatlar yaratish maqsadida ham amalga oshirilmoqda. O'zbekistonda ta'lim sohasidagi islohotlar va ularning istiqbollari haqida batafsil tahlil qilinadi. Ta'limda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar, ularga kiritilgan yangiliklar va kelajakdagi o'zgarishlarga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida muhokama qilinadi. Shu bilan birga, islohotlarning jamiyatdagi ahamiyati, iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotga qo'shayotgan hissasi ham yoritiladi. O'zbekistonda ta'lim tizimi doimiy ravishda yangilanmoqda. 2017 yildan boshlab hukumat ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlarni amalga oshira boshladi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2017-yilda imzolangan "Ta'lim tizimini rivojlantirishga doir

Konsepsiya"si bu jarayonda asosiy hujjat bo'lib xizmat qilmoqda. Bu konsepsiya ta'lim tizimining barcha bosqichlarini modernizatsiya qilishni o'z ichiga oladi, ya'ni boshlang'ich maktablardan tortib, oliy ta'limgacha bo'lgan o'qitish jarayonlarini takomillashtirishga qaratilgan. Innovatsion texnologiyalarni ta'limga kiritish. Zamonaviy texnologiyalar ta'lim tizimini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda 2021-yildan boshlab ta'limga raqamli texnologiyalarni kengaytirish harakati boshlangan. Elektron darsliklar, onlayn ta'lim platformalari, interaktiv o'quv materiallari va sun'iy intellektning ta'limda qo'llanilishi o'quvchilarni yanada interaktiv va sifatli o'qitishga tayyorlamoqda. Shu bilan birga, innovatsion metodologiyalar va texnikalar ta'limda innovatsiyalarni amalga oshirishga yordam bermoqda. Pedagogik kadrlar malakasini oshirish. O'zbekistonda ta'lim tizimining samaradorligini oshirish uchun pedagogik kadrlarning malakasini oshirishga alohida e'tibor berilmoqda. Pedagoglar uchun malaka oshirish kurslari, xalqaro ta'lim metodologiyalarini o'rganish, va o'qituvchilarning ilmiy izlanishlarini rag'batlantirishga qaratilgan dasturlar joriy etilgan. Pedagoglarning malakasini oshirishga yo'naltirilgan islohotlar, ta'lim jarayonining sifatini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Ta'limga teng kirish imkoniyatlari. O'zbekistonda ta'limga kirish imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan bir qator dasturlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston hukumati 2020-yildan boshlab ta'limni raqamli tizim orqali osonlashtirish va ta'lim olish imkoniyatlarini barcha fuqarolarga, xususan, chekka hududlardagi yoshlarni ta'lim olish imkoniyatlari yaratish uchun yangi dasturlarni ishga tushirdi. Davlat tomonidan berilayotgan grantlar va subsidiyalar orqali yoshlar uchun ta'lim olish imkoniyatlari taqdim etilmoqda. Kasb-hunar ta'limi va mehnat bozoriga tayyorlash. Ta'lim sohasida boshqa bir muhim yo'nalish kasb-hunar ta'limining rivojlanishi hisoblanadi. O'zbekistonda kasb-hunar kollejlari va texnikumlar yangi avlod uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatish va ularni ish bilan ta'minlashga yordam bermoqda. Bu ta'lim tizimi ishchi kuchining talablariga mos keladigan malakali kadrlarni tayyorlashga qaratilgan. O'zbekistonda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar nafaqat ta'lim sifatini oshirishga, balki jamiyatda yangi bilim va malakali kadrlarning shakllanishiga xizmat qilmoqda. Innovatsion texnologiyalar, pedagogik malakani oshirish va ta'limga teng kirish imkoniyatlarini yaratish orqali, O'zbekiston ta'lim tizimi dunyo miqyosida raqobatbardosh bo'lishga intilmoqda. Kelajakda bu islohotlar orqali yoshlar nafaqat mamlakat ichida, balki xalqaro miqyosda ham muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlari mumkin. Ta'limga erkin kirish imkoniyatlari, kasb-hunar ta'limining rivojlanishi va ta'lim tizimining global mehnat bozoriga tayyorlanishi O'zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

REFERENCES

1. Mirziyoyev, Sh. (2021). O'zbekiston ta'lim tizimi: rivojlanish yo'llari. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi.
2. Karimov, I.A. (2017). O'zbekistonda ta'lim tizimida islohotlar. Toshkent: O'zbekiston Publishing House.
3. Djurayev, S. (2019). O'zbekistonda pedagogik innovatsiyalar. Toshkent: "Chorak" Press.
4. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi (2020). O'zbekistonda ta'lim sohasidagi islohotlar: yangi bosqich. Toshkent.

IX - XII ASRLARDA SHARQ UYG'ONISH DAVRI: RENESSANSNING BOSHLANISHI, SABABLARI VA OQIBATLARI

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Orziqulova Zarina Otabek qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va Adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi +998941582706
zarinaorziqulova4@gmail.com

ANNOTATSIYA.

Mazkur maqolada IX-XII asrlar davomida Sharq Uyg'onish davrining shakllanishi, uning asosiy sabab va oqibatlari atroflicha tahlil qilinadi. Ushbu davr islom sivilizatsiyasining ilm-fan, madaniyat, falsafa va texnologiya sohalarida yuksalish davri bo'lib, olimlar va mutafakkirlarning ilmiy ishlari Yevropa Uyg'onish davriga katta ta'sir ko'rsatgan. Bag'doddagi "Bayt ul-Hikma" (Donishmandlar uyi), xalifa Ma'mun tomonidan tashkil etilgan Ma'muân akademiyasi va shu kabilar batafsil yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning asarlarida bu davrning ahamiyatiga berilgan baho va uning bugungi kun uchun tutgan o'rni ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Sharq Renessansi, Bag'dod, Bayt ul-Hikma, , Islom sivilizatsiyasi, matematika, astronomiya, tibbiyot, falsafa, ilmiy meros.

Insoniyat tarixida turli xalqlarning ilm-fan va madaniyat yo'nalishida buyuk yutuqlarga erishgan davrlari bo'lib o'tgan. Bu davr bugungi kunimiz uchun ulkan samara bergan , shu sababli O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Buyuk ajdodlarimiz ilmiy merosini chuqur o'rganish va dunyoga targ'ib etish bizning muqaddas burchimizdir."[70]IX–XII asrlar oralig'ida Islom sivilizatsiyasining gullab-yashnashi natijasida Sharq Uyg'onish davri yuzaga keldi. Ushbu davr Islom olamida ilm-fan va texnologiyaning jadal rivojlangan, mutafakkirlar va olimlar ijodi orqali yangi ilmiy yutuqlar kashf qilingan muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu maqolada Sharq Renessansining yuzaga kelishiga sabab bo'lgan omillar, asosiy ilmiy markazlar va olimlar, ilm-fan sohasidagi ulkan yutuqlar hamda ularning butun jahon tamadduniga ta'siri keng yoritiladi. IX-XII asrlarda Sharq Uyg'onish davrining yuzaga kelishiga bir qancha muhim omillar ta'sir ko'rsatdi. Bu omillar ilm-fan rivojining asosiy omillarini belgilab berdi. Bu davrda Yaqin Sharqda al-Ma'mun xalifalik qilgan vaqtda (813–833) davlat ilm-ma'rifatning o'sishiga yor dam berdi. Bag'dodda, so'ngra Damashqda astronomik observatoriyalar

[70]Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". Toshkent, 2021

qurildi. Bag'dodda 832-yilda "Bayt ul-hikma" ("Donishmandlik uyi") tashkil etildi. Uning qoshida ikkita rasadxona qurildi. Xalifalik bu maskanga qator davlatlardan olimlarni jalb qildi. Xususan , O'rta Osiyodan 20dan ortiq olimlar bu yerda sadoqat bilan xizmat qildilar va ilm fanning rivojlanishiga o'z hissalarini qo'shdilar. XI asr boshlarida Xorazmda mashhur "Ma'mun akademiyasi" tashkil qilindi. Bu yerda Beruniy atrofiga o'sha zamonning bir guruh olimlari, jumladan, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr bin Iroq, shuningdek, faylasuf Abu Sahl Masihiy, tabib Abulxayr Hammor va boshqa olimlar jam bo'lib, ko'plab ilmiy izlanishlar olib bordilar. Bu davrda tabiiyot ilmi, panteistik falsafa bilan birga islom ilohiyoti ham keng rivojlandi. Muhaddis sifatida butun musulmon olamida mashhur Imom Buxoriy, Imom Termiziy, kalom ta'limotining asoschilari Abu Mansur Moturidiy, Burhoniddin Marg'inoniy va Abu Homid Muhammad G'azzoliylar islom dini rivojiga katta hissa qo'shdilar. Musulmon dunyosida ta'lim va ilm-fanning yuqori mavqega ega bo'lishi Islom dini ilm olishni rag'batlantirgan. Qur'oni Karim va Payg'ambar Muhammad (s.a.v.) hadislarida ilm-fanning ahamiyati alohida ta'kidlangan. Bu esa musulmon jamiyatida ilmiy markazlar, kutubxonalar va madrasalarning keng rivojlanishiga sabab bo'lgan.Madrasalar IX–XII asrlarda nafaqat diniy ta'lim markazlari, balki matematika, astronomiya, tibbiyot, falsafa va tilshunoslik bo'yicha ilg'or bilim beruvchi ilmiy o'choqlarga aylangan. Yunon, hind va fors madaniy merosining tarjima qilinishi va o'rganilishi Abbosiylar xalifaligi davrida yunon, hind va fors olimlarining asarlari arab tiliga tarjima qilingan. Yunon olimlari – Aristotel, Platon, Yevklid, Ptolemey, Galen kabi faylasuf va olimlarning asarlari musulmon olimlari tomonidan tarjima qilingan va yanada rivojlantirilgan. Bag'dod, Damashq, Isfahon, Buxoro va Samarqandda ilmiy maktablar tashkil etilib, bu yerda yunon va hind madaniyati islom tamadduni bilan uyg'unlashgan. Buyuk Ipak yo'li va madaniy almashinuv Sharq va G'arb o'rtasidagi savdo va madaniy aloqalar Buyuk Ipak yo'li orqali rivojlangan. Bu yo'l orqali turli madaniyatlar, ilmiy bilimlar va texnologiyalar tarqalgan. Samarqand, Buxoro, Nishopur, Isfahon va Qohira kabi shaharlar ilm-fan markazlariga aylangan Bu davrda musulmon olimlari fanlarning turli sohalarida katta muvaffaqiyatlarga erishib, Yevropa Uyg'onish davriga ham katta ta'sir ko'rsatgan. 1. Matematika va algebra Muhammad al-Xorazmiy (IX asr) – algebra fanining asoschisi. Uning "Al-Kitob al-Muxtasar fi Hisob al-Jabr va al-Muqobala" asari algebra fanining shakllanishiga asos soldi. "Algoritm" atamasi uning nomidan kelib chiqqan. Umar Xayyom (XI-XII asrlar) – uchinchi darajali tenglamalarni yechish usulini ishlab chiqqan. 2. Astronomiya Abu Rayhon Beruniy (XI asr) – Yerning aylana shaklda ekanligini isbotlagan, geografiya va astronomiyada katta yutuqlarga erishgan. Mirzo Ulug'bek (XV asr) – Samarqandda rasadxona barpo etib, aniq astronomik jadvallar tuzgan. Uning "Ziji Ko'ragoniy" asari butun dunyo olimlari

tomonidan yuqori baholangan. Al-Farg'oniy – Quyosh va Oy harakati bo'yicha aniq tadqiqotlar olib bordi. Al-Battani – quyosh yilini aniq hisoblab chiqdi. 3. Tibbiyot Abu Ali ibn Sino (X asr) – "Tib qonunlari" asari tibbiyot tarixidagi eng muhim manbalardan biri bo'lib, uzoq asrlar davomida G'arb va Sharq ilmiy markazlarida o'qitilgan. Zahraviy (Abulqosim al-Zahraviy, XI asr) – jarrohlik sohasida yirik kashfiyotlar qilgan va tibbiy asboblarni takomillashtirgan. Ar-Roziy – yuqumli kasalliklar tabiatini o'rgandi va ularning oldini olish usullarini ishlab chiqdi. 4. Kimyo va farmakologiya Jabir ibn Hayyon (VIII-IX asrlar) – "kimyoning otasi" hisoblanadi, ko'plab laboratoriya usullari va kimyoviy jarayonlarni kashf qilgan. Abu Mansur al-Haraviy (X asr) – farmakologiyada turli o'simliklardan dori vositalarini tayyorlash bo'yicha ilmiy asarlar yozgan. 5. Falsafa va ilmiy metod Al-Farobiy (X asr) – Aristotel va Platon falsafasini rivojlantirib, ilmiy bilimlarni tasniflash tizimini ishlab chiqqan. Ibn Rushd (Averroes, XII asr) – Yevropa Uyg'onish davriga ta'sir ko'rsatgan buyuk mutafakkir, Aristotel asarlarini izohlab bergan. Sharq Uyg'onish davri ilm-fanning turli sohalarida mislsiz yutuqlarga erishilgan davr bo'lib, bu ilmiy an'analar keyinchalik Yevropaning ilm-fan taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Shu sababli, bu davr insoniyat madaniyati va ilm-fan tarixida alohida o'rin tutadi. Forobiy – "Fozil odamlar shahri" asari orqali ideal jamiyat tushunchasini rivojlantirdi. Sharq Renessansi jahon tamadduniga quyidagi yo'nalishlarda ulkan ta'sir ko'rsatdi: 1. Yevropa uyg'onishiga asos yaratdi Musulmon olimlarining asarlari lotin tiliga tarjima qilinib, Yevropa ilm-fanining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. 2. Ilmiy metodologiyaning rivojlanishi Bag'dod va Samarqand ilmiy markazlarida eksperimental ilmiy metodologiyalar joriy etildi. 3. Texnologik taraqqiyot va iqtisodiy rivojlanish Qog'oz ishlab chiqarish texnologiyasi Xitoydan o'rganilib, takomillashtirildi. Gidravlika, optika va mexanika sohalarida yangi yutuqlarga erishildi. IX–XII asrlarda Sharq uyg'onish davri insoniyat tarixida muhim burilish nuqtasi bo'lib, uning sabablari, rivojlanishi va oqibatlari quyidagicha xulosalash mumkin: Ilmiy va madaniy almashinuv: Ushbu davrda yunon, hind, fors va arab ilm-fanining o'zaro almashinuvi kuchayib, matematika, astronomiya, tibbiyot va falsafa kabi sohalarda yangi yutuqlar erishildi. Bu jarayon ilmiy merosning saqlanishi va rivojlanishiga zamin yaratdi. Savdo va sayohat tarmog'i: Sharq va G'arb o'rtasidagi faol savdo aloqalari, sayohatlar va madaniy almashinuv yangi g'oyalar va bilimlarning tarqalishiga olib keldi. Bu holat madaniy yangilanishni tezlashtirib, renessansning boshlanishiga poydevor bo'ldi. Siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlar: Mustaqil davlatlar va imperiyalar davrida siyosiy barqarorlik va o'zaro raqobat intellektual va madaniy rivojlanishga turtki bo'ldi. Bu esa jamiyatning yangicha tashkiliy shakllanishi va inson resurslaridan unumli foydalanishni rag'batlantirdi. G'arb renessansiga ta'siri: Sharq uyg'onishi nafaqat o'z hududida, balki Yevropa

renessansining shakllanishida ham muhim rol o'ynadi. Tarixiy, ilmiy va madaniy yutuqlar orqali insoniyat taraqqiyotiga asos solgan bu davr, keyingi asrlarda g'arb madaniyatining qayta tiklanishi va rivojlanishiga bevosita hissa qo'shdi.Umuman olganda, IX–XII asrlardagi Sharq uyg'onish davri nafaqat o'z zamonasining ilmiy va madaniy salohiyatini oshirishga, balki kelajak avlodlarga boy meros qoldirishga erishdi. Ushbu davrning yuksalish sabablari va oqibatlari bugungi kunda ham ilm-fan, san'at va madaniyat rivojlanishida sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu davr bugungi kunimiz uchun ulkan samara bergan , shu sababli O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek:"Buyuk ajdodlarimiz ilmiy merosini chuqur o'rganish va dunyoga targ'ib etish bizning muqaddas burchimizdir."

REFERENCES

1. Beruniy, A. R. (1973). Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. https://oyina.uz/uz/teahause/255
3.https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Uyg%CA%BBonish_davri
4. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". Toshkent, 2021

"HUQUQIY ISLOHOTLAR O'ZBEKISTONDA DEMOKRATIK JAMIYATNI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY OMILI"

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Qodirberganova Sevinch Rashid qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili adabiyoti yo'nalishi 1-kurs24/1-guruh talabasi

ANNOTATSIYA:

Maqola O'zbekistondagi huquqiy islohotlar va ularning demokratik jamiyatni rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada huquqiy islohotlarning bosqichma-bosqich amalga oshirilishi, yangi qonunlar va normativ hujjatlarning qabul qilinishi, shuningdek, inson huquqlari, fuqarolik erkinliklari va adolat tamoyillarini ta'minlashdagi chora-tadbirlar ko'rib chiqiladi.

Moziydan ma'lumki, davlat va huquq kishilik jamiyati taraqqiyotining ma'lum bosqichida vujudga kelgan va uning hayotida hozirga qadar muhim ahamiyatga ega bo'lib kelmoqda. Davlat ham, huquq ham o'ta murakkab, ayni vaqtda, serjilo, sirli va ko'p qirrali ijtimoiy hodisalardir. Ular insonlar ong-u shuuri va aqlini ohangrabodek o'ziga tortib keladi. Shu bois, insoniyat azaldan ushbu sirli voqeliklarning ma'no-mazmunini anglashga intilib, ularga tinimsiz jiddiy qiziqish bildirib keladi. Tafakkur va aql daholarining sa'y harakatlari tufayli qadim zamonlardan buyon davlat va huquq haqida teran nazariy ta'limot yaratildi. Ushbu ta'limot bugungi kunda «Davlat va huquq nazariyasi "deb nomlanadi,ayni shu fan davlat va huquq o'zi nima,ularning paydo bo'lishi,bu haqidagi turli g'oya va nazariyalar,umumbashariy qadriyatlarni o'raganadi. Davlat va huquq hodisalari , unga tegishli har qanday masala , aynan davlat va huquq nazariyasi fani yordamida o'rganiladi. Davlat va huquq nazariyasi yuridik fanlar tizimida fundamental mavqe va nufuzga ega. U, bir tomondan, ijtimoiy yo'nalish va mazmunga, ikkinchi tomondan, yuridik voqelikni, davlat va huquq hodisalarini ilmiy, nazariy jihat-dan tahlil etish xususiyatiga ega. Fanimiz o'z tadqiqotlari natijasida yaratadi-gan nazariy bilimlar, xulosa va tavsiyalar barcha sohaviy yuridik fanlar uchun umumnazariy, metodologik ahamiyat kasb etadi. [71] Huquqiy davlat, fuqarolar va davlat organlarining huquqni hurmat qiladigan va huquqiy tizimning ustuvorligi ta'minlangan davlat shaklidir. Bunday davlatda huquqning oliyjanobligi, davlat organlarining huquqiy chegaralar doirasida faoliyat yuritishi va fuqarolarning huquqlari kafolatlangan bo'ladi. Davlatning barcha

[71] Davlat va huquq nazariyasi_darslik_ X.T.Odil Qoriyev,Toshkent "Adolat"_2018

faoliyati, qonunlar, qarorlar va siyosatlar huquqiy me'yorlarga asoslanishi kerak, bu esa huquqning ustuvorligini ta'minlaydi. Hech qanday davlat organi yoki mansabdor shaxs huquqqa zid ravishda harakat qila olmaydi, bu esa davlat faoliyatining to'g'riligini va adolatini ta'minlaydi. Fuqarolarning asosiy huquqlari va erkinliklari kafolatlangan bo'lishi, ular o'z huquqlarini amalga oshirish va himoya qilish uchun zarur vositalarga ega bo'lishlari muhimdir. Bu jarayonlarda mustaqil va adolatli sud tizimi faoliyat yuritishi lozim, chunki sudlar faqat huquqiy asosda qaror qabul qiladi, har bir tomonning teng huquqliligini ta'minlaydi. Qonun oldida tenglik prinsipiga asosan, barcha fuqarolar, shu jumladan davlat organlari, qonun oldida tengdir va hech kim qonundan ustun bo'lmaydi. Shu tarzda, huquqiy davlatda fuqarolar o'z huquqlarini himoya qilishda faol ishtirok etishlari, saylovlarda qatnashish va qonun chiqarish jarayonida ishtirok etish imkoniyatlariga ega bo'ladilar. Bu tushuncha demokratik jamiyatlar uchun muhim tamoyil bo'lib, davlatning qonunlar asosida boshqarilishini, adolatli sud tizimi mavjudligini va fuqarolarning huquqlarini hurmat qilishni ta'minlaydi. Shu bilan birga, huquqiy davlatda ijtimoiy adolat ta'minlanadi, bu esa ijtimoiy barqarorlikni saqlash va muammolarni tinch yo'l bilan hal qilishga yordam beradi. Shu o'rinda : «Xalqimiz siyosiy-huquqiy tafakkurining yuksak namunasi bo'lgan Konstitutsiyamiz,huquqiy islohotlarimiz,qabul qilayotgan yangi qonun hujjatlarimiz yurtimizda demokratik davlat va fuqarolik jami-yati barpo etish, O'zbekistonning xalqaro maydonda munosib o'rin egallashida mustahkam poydevor bo'lib xizmat qilmoqda» - degan Prezidentimiz so'zlari ahamiyatini hech qachon yo'qotmaydi.[72] Demokratik davlat — bu davlat shakli bo'lib, unda hokimiyatning manbai xalqdir va uning boshqaruvi demokratik tamoyillarga asoslanadi. Demokratik davlatda fuqarolar o'z huquqlari, erkinliklari va manfaatlarini himoya qilish uchun faol ishtirok etishlari mumkin. Davlat boshqaruvi xalqning vakillari orqali amalga oshiriladi va davlat organlari muayyan qonunlar va qoidalar asosida ishlaydi. Demokratik davlatda hokimiyatning asosiy manbai xalqdir, ya'ni fuqarolar saylovlarda ishtirok etish orqali davlat boshqaruviga ta'sir ko'rsatadilar. Saylovlarda qatnashish orqali ular o'z vakillarini tanlash huquqiga ega bo'lib, davlatni boshqarish vakolati faqat xalq tomonidan beriladi. Demokratik tizimda hokimiyat uch asosiy bo'limga bo'linadi: ijroiya, qonun chiqaruvchi va sud tizimlari. Har bir bo'lim o'z vakolatlari doirasida faoliyat yuritadi va bir-birini nazorat qiladi, bu esa hokimiyatning suiiste'mol qilinishini oldini olishga yordam beradi. Shu bilan birga, demokratik davlatda fuqarolar o'z vakillarini erkin va adolatli saylovlar orqali tanlash imkoniyatiga ega. Saylovlar odatda maxfiy va adolatli bo'lib, har bir fuqaroning ovozi

[72] Mirziyoyev Sh. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. (kirill alifbosida). T.: «O'zbekiston», 2018, 3-tom, 58-bet.

teng hisoblanadi. Demokratik jamiyatda fuqarolar o'z huquqlarini amalga oshirish va himoya qilish imkoniyatiga ega. Bu huquqlar ko'pincha konstitutsiyada kafolatlanadi va davlat organlari bu huquqlarni buzmaslikka majbur. Bunda barcha fuqarolar qonun oldida tengdir, va davlat hokimiyatining hech bir organi yoki shaxsi qonundan ustun bo'lmaydi. Ijtimoiy tenglik va adolatni ta'minlash demokratik davlatning muhim tamoyillaridan biridir. Ko'p partiyaviy tizim demokratik davlatlarda mavjud bo'lib, bu tizim turli siyosiy partiyalarning faoliyat yuritishiga imkon beradi. Har bir partiya o'z dasturini ilgari surishi va saylovlarda qatnashishi mumkin, shuningdek hokimiyatni almashish imkoniyatiga ega bo'ladi.[73] Demokratik davlatda shuningdek, ochiqlik va shaffoflik muhim o'rin tutadi. Davlat organlari va ularning faoliyati xalq uchun ochiq bo'lishi kerak, va rasmiylar o'z faoliyatida shaffof bo'lib, fuqarolar tomonidan nazorat qilinishi mumkin. Demokratik davlat, avvalo, inson huquqlarini himoya qilish, fuqarolarning erkinligini ta'minlash va xalqni boshqarishda faol ishtirok etish imkoniyatini yaratadi. Bu tizimda jamiyatning turli guruhlarining manfaatlari hisobga olinadi va ijtimoiy adolat ta'minlanadi. Demokratiya shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni saqlash va muammolarni tinch yo'l bilan hal qilishga yordam beradi.O'zbekistonga berilgan bu ta`riflar,rasman yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaga kiritilib,yanada mustahkamlab qo'yildi: "O'zbekiston-boshqaruvning respublika shakliga ega bo'lgan suveren, demokratik, huquqiy ,ijtimoiy va dunyoviy davlat. Davlatning "O'zbekiston Respublikasi" va "O'zbekiston" degan nomlari bir ma`noni anglatadi"(1-modda)[74]. Demak, bundan kelib chiqadiki, O'zbekiston huquqiy va demokratik davlat hisoblanib, uning qabul qilayotgan huquqiy islohotlari endilikda, demokratik jamiyat qurilishi uchun fundament vazifasini o'tay oladi. Ayni vaqtda ta'kidlash joizki, mamlakatimizda shakllanayotgan davlat, huquqiy va qonunchilik tizimlarining mohiyati, ijtimoiy vazifasi keng mushohadaga, nazariy tahlilga muhtojdir. Zero, ularga hali davlat va huquq nazariyasi tomonidan munosib ilmiy-nazariy baho berilgani yo'q. Qolaversa, davlat va jamiyat qurilishida ro'y berayotgan islohotlar hamda modernizatsiyalash sharoitida davlat va huquqning namoyon bo'lishi, o'zgarishi, takomillashuvi o'z xususiyatlariga ega bo'lishi tabiiy. Shu bois, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, yangi qonunlari, xalqimizning tarixiy- huquqiy saviyasini yuksalishini ta`minlaydi. O'zbekiston mustaqil bo'lgandan so'ng, mamlakatda ijtimoiy, siyosiy va huquqiy sohalarda katta islohotlar boshlandi. Har bir yangilanishning yadrosida xalqning o'z haqlarini himoya qilish, erkinlikni kengaytirish va jamiyatda adolatni ta'minlash kabi ideal qadriyatlar yotadi.

[73] Davlat va huquq nazariyasi_darslik_ SH.A..SaydullayevToshkent,Yuridik adabiyotlar_2024
[74] O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi-"O'zbekiston",Toshkent-2023.

Shubhasiz, huquqiy islohotlar, demokratik jamiyatni shakllantirishda, mamlakatning kelajakdagi taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi. Bu islohotlar jamiyatda o'zgarishlar yaratish, odamlarning huquqlarini himoya qilish va adolatga erishish uchun zamin yaratadi. Huquqiy islohotlarning demokratik jamiyatga ta'siriga keladigan bo'lsak, O'zbekistonda huquqiy islohotlar, avvalo, mamlakatda erkin, adolatli va barqaror tizimni shakllantirishga qaratilgan. Bu islohotlar nafaqat qonunlar va qoidalar o'zgartirilishi, balki jamiyatda huquqiy ongning o'sishi, fuqaro huquqlarining ta'minlanishi va xalqning davlatga bo'lgan ishonchini mustahkamlashni nazarda tutadi. Agar oldingi davrlarda fuqarolarning huquqlari ko'pincha cheklangan bo'lsa, bugungi kunda davlat organlari o'z faoliyatini ochiqlik, shaffoflik va jamiyat bilan aloqada olib borish uchun yangi mexanizmlar yaratmoqda. Bu, o'z navbatida, xalqni davlat boshqaruvida ishtirok etishga undaydi, siyosiy faollikni oshiradi. Bunday islohotlar demokratiyaning asosiy tamoyillarini mustahkamlash, davlatning barcha darajalarida fuqarolarni hurmat qilish va ularning huquqlarini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Bunga yaqqol misol qilib, 2023-yil 30-aprel sanasida rasman tasdiqdan o'tgan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini keltirishimiz mumkin. Bu yangi qonunda inson huquq va erkinlariga bo'lgan cheklovlar jamiyat va xalq hayotiga xavfsizligi nuqtai nazaridan,ularning shaxsiy huquq va manfaatlariga Zarar yetkazmagan holda qo'shimchalar kiritildi. 128ta modda, endilikda 155tani tashkil qilyapti, o'rtadagi tasavvuf kattagina,bo'lib,bundan ham ma`lum huquqiy islohotlar o'tkazilishi oqibatida,turli siyosiy maqsadlar ko'zlab qilindi. Normalar sonining 434taga yetishi ham buning isbotidir. Davlat qachon yuksaladi, qachonki xalqni yetarli darajada ehtiyojlarini qondira olsa, ularni davlat va siyosat sohalaridagi faoliyatini to'g'ri va samarali tashkil qilish oqibatida bo'lishi mumkin. Kelajakda huquqiy islohotlar bilan birgalikda yangi poydevor yaratish imkoniyati mavjudligini inobatga olgan holda,bu jarayon ko'lami va mavqeyini yanada yuksaklarga ko'tarish zarur. Kelajakda amalga oshiriladigan huquqiy islohotlar, nafaqat qonunlarni takomillashtirishni, balki jamiyatning madaniy va ma'naviy rivojlanishiga hissa qo'shishni ham o'z ichiga oladi. Hukumat va xalq o'rtasidagi ishonch o'zgarishlarning eng asosiy ko'rsatkichiga aylanishi kerak. Har bir islohot yangi o'rganishlar va yangi sinovlarni talab qiladi. Bu esa, davlatning o'z xalqiga xizmat qilishdagi yangi bosqichga o'tishi uchun zarur shartlarni yaratadi.

REFERENCES

1. Konstitutsiyaviy huquq_O.T.Husanov_darslik_Toshkent-2024
2. Davlat va huquq nazariyasi_darslik_ SH.A..SaydullayevToshkent,Yuridik adabiyotlar_2024
3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi-"O'zbekiston",Toshkent-2023.

4. Mirziyoyev Sh. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. (kirill alifbosida). T.: «O'zbekiston», 2018, 3-tom, 58-bet.
5. Davlat va huquq nazariyasi_darslik_ X.T.Odil Qoriyev,Toshkent "Adolat"_2018

O'ZBEKISTON MUSTAQILLIKKA ERISHISH ARAFASIDA.

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Ruxshona Zaripova Sherali qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Gumanitar fanlar fakulteti, O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi +998953761983 rzaripova547@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada O'zbekistonning mustaqillikka erishish jarayoni va ushbu tarixiy bosqichning muhim jihatlari tahlil etiladi. Xususan, Sovet Ittifoqining siyosiy inqirozi va uning mustamlakachilik tizimini zaiflashtirishdagi roli yoritilgan. 1980-yillarda boshlangan Perestroyka va Glasnost siyosatlari natijasida yuzaga kelgan demokratik harakatlar va milliy uyg'onish jarayonlari O'zbekistonning mustaqillikka intilishida qanday omil bo'lgani tahlil qilinadi.

Annotation: This scientific article analyzes the process of Uzbekistan's gaining independence and the important aspects of this historical stage. In particular, the political crisis of the Soviet Union and its role in weakening the colonial system are highlighted. The democratic movements and national awakening processes that emerged as a result of the Perestroika and Glasnost policies that began in the 1980s are analyzed as factors in Uzbekistan's aspiration for independence.

Аннотация: В данной научной статье анализируется процесс обретения Узбекистаном независимости и важные аспекты этого исторического этапа. В частности, освещается политический кризис Советского Союза и его роль в ослаблении колониальной системы. Анализируются демократические движения и процессы национального пробуждения, возникшие в результате политики Перестройки и Гластности, начавшихся в 1980-х годах, как факторы стремления Узбекистана к независимости.

Kalit so'zlar: Mustaqillik harakati, 1989-1991 yillar, SSSR parchalangan davr, O'zbekiston SSR, Milliy uyg'onish, O'zbekiston mustaqilligi, Istiqbol va suverenitet, Istiqlol yo'li, 1991-yil 31-avgust, O'zbekiston Prezidenti saylovi, Islom Karimov rahnamoligi, Mustaqillik dekloratsiyasi, O'zbek tili maqomi, Demokratik islohotlar.

Keywords: Independence movement, 1989-1991, Period of the collapse of the USSR, Uzbek SSR, National awakening, Independence of Uzbekistan, Prospects and sovereignty, Path to independence, August 31, 1991, Election of the President of Uzbekistan, Leadership of Islam Karimov, Declaration of Independence, Status of the Uzbek language, Democratic reforms.

Ключевые слова: Движение за независимость, 1989-1991 годы, Период распада СССР, Узбекская ССР, Национальное пробуждение, Независимость

Узбекистана, Перспективы и суверенитет, Путь к независимости, 31 августа 1991 года, Выборы Президента Узбекистана, Руководство Ислама Каримова, Декларация независимости, Статус узбекского языка, Демократические реформы.

O'zbekistonning mustaqillikka erishishi oson kechmagan, balki bu jarayon yillar davomida shakllangan tarixiy, siyosiy va ijtimoiy omillarning natijasi bo'ldi. XX asrning oxiri dunyo xaritasida ulkan o'zgarishlar davri bo'lib, ayniqsa, Sovet Ittifoqining parchalangan yillari millatlar uchun o'z taqdirini belgilash imkonini yaratdi. Shu davrda o'zbek xalqining milliy uyg'onish ruhiyati kuchayib, istiqlol sari intilish kuchaydi. O'zbekistonning 1991-yil 31-avgust kuni mustaqillikni e'lon qilishi nafaqat siyosiy erkinlikka erishish, balki xalqning milliy o'zligini qayta anglash, tarixiy merosini tiklash va yangi davr sari qadam tashlash uchun muhim bosqich bo'ldi. Ushbu jarayonda milliy liderlarning mahorati, xalqning birligi va mustaqillik uchun olib borilgan harakatlarning o'rni alohida ta'kidlanadi.

O'zbekiston nashriyot-matbaa ijodiy uyi tomonidan muhtaram birinchi Prezidentimiz Islom Karimovning "O'zbekiston mustraqillikka erishish ostonasida" deb nomlangan yangi kitob nashir etildi. Kitobdan Yurtboshimizning mamlakatimiz mustaqilligi arafasida va mustaqillikning daslabki davrida (1989-1991 yillarda) olib borga jo'shqin va serqirra siyosiy-ijtimoiy faoliyatni aks ettiradigan ma'ruza va nutiqlar, suhbat, maqola va intervular o'rin olgan

O'zbekistoning mustaqillikka erishish jarayoni haqida ma'lumotlarni o'rganish uchui. turli manbalardan foydalanish muhim Mustaqillik davriga oid qonunlar, prezident farmonlari va deklaratsiyalar tarixiy jarayonning huquqiy asoslarini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Jumladan, 1991-yil 31-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to'g'risida"gi qonun O'zbekiston mustaqillik huquqining rasmiy hujjati hisoblanadi. Bu hujjatlar orqali siyosiy va iqtisodiy islohotlarning asoslari oydinlashadi. O'sha davrda gazeta va jurnallarda chop etilgan maqolalar, xususan, "Pravda Vostoka", 'Xalq so'zi', Yosh leninchi kabi nashrlar mustaqillik ostonasidagi real voqealarni aks ettiradi. Ushbu materiallar orqali jamiyatning siyosiy faolligi va ijtimoiy kayfiyatini bilib olish mumkin. Tarixiy hujjatlar, nutqlar, arxiv materiallari hamda xalq orasida saqlangan xotiralar mustaqillik davrining turli jihatlarini yoritadi. Bu manbalar orqali mustaqillik uchun kurashning asosiy ishtirokchilari va voqealari haqida batafsil tasavvur hosil qilish mumkin.

Shu davr mobaynida o'lkamizda ro'y bergan Farg'ona, Guliston, Bo'ka, O'sh, Namangan voqealari paytida, tarixda "GKCHP" deb nom olgan, SSSR davlatining so'nggi kunlarida bir guruh imperiyaparast kuchlar tomonidan amalga oshirilgan siyosiy to'ntarish chog'ida va boshqa shu kabi o'ta keskin vaziyatlarda Islom

Karimovning yakkayu yagona to'g'ri yo'lni topa olgani, xalqimizning tinchligi va xavfsizligini ta'minlash uchun kechayu kunduz tinimsiz mashaqqatli faoliyat olib borganini tasdiqlaydigan tarixiy manbalar ham ushbu kitobda o'z aksini topgan.

Mamlakatimizni jar yoqasiga olib kelib qo'ygan og'ir ijtimoiy-iqtisodiy ahvolni o'nglash, xalq dardiga darmon bo'lish, yillar davomida yechilmasdan kelgan muammolarni hal etish maqsadida aholiga uy-joy qurish uchun uchastka maydonlari va tomorqa yerlari ajratish, paxta yakkahokimligiga barham berish borasida davlatimiz rahbari tomonidan keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi. Ana shunday chora-tadbirlar tufayli respublika bo'yicha 700 mingta oilaga yer berilgani, muallif ta'biri bilan aytganda, kichikroq bir davlatning aholisiga teng bo'lgan 1,5 million yangi oila paydo bo'lgani, qurilish materiallari ishlab chiqarish, odamlarga kredit berish, o'z xo'jaligini yuritish uchun urug'lik, chorva mollari va parranda ajratishga qaratilgan ulkan ishlar haqida ma'lumot beradigan chiqishlar ham shu to'plamdan o'rin olgan.

Mustaqillik, eng avvalo, inson huquq va erkinliklarining ro'yobga chiqishidir. Bu huquq va erkinliklardan samarali foydalana olish esa har bir insonning dunyoqarashi, iste'dodi va qobiliyati bilan o'lchanadi.

Inson Vatan tuyg'usi bilan yashashi, o'zi tug'ilib o'sgan ona yurtini sevishi va ardoqlashi, vatan mustaqilligini mustahkamlashda o'z hissasini qo'sha olishi eng oliy tuyg'u hisoblanadi.

1991 yilda davlat mustaqilligining e'lon qilinishi o'zbek xalqining qaddini rostladi. Vatanga bo'lgan qadr-qimmat va mehr-muhabbat ortdi, sobiq ittifoq davrida zo'ravonlik yo'li bilan yo'q qilingan milliy qadriyatlarimiz, dinimiz, urf-odatlarimiz ("Navro'z" bayrami, Ramazon hamda Qurbon haytlari), marosim va bayramlarimiz yana xalqqa qaytarildi.

Mustaqillik yillarida ko'hna tariximiz, boy merosimiz, milliy davlatchiligimiz, muqaddas dinimiz, urf-odat va an'analarimiz qayta tiklandi. Bugungi kunda mehr-oqibat, bag'rikenglik, hamjihatlik kabi olijanob fazilatlar, milliy va umumbashariy qadriyatlarga hurmat, Vatan taqdiri va kelajagiga daxldorlik tuyg'usi yuragimizning tub-tubidan o'rin oldi.

Mustaqillik yillarida ko'hna tariximiz, boy merosimiz, milliy davlatchiligimiz, muqaddas dinimiz, urf-odat va an'analarimiz qayta tiklandi. Bugungi kunda mehr-oqibat, bag'rikenglik, hamjihatlik kabi olijanob fazilatlar, milliy va umumbashariy qadriyatlarga hurmat, Vatan taqdiri va kelajagiga daxldorlik tuyg'usi yuragimizning tub-tubidan o'rin oldi.

Mustaqillik el-yurtimiz uchun o'z taqdirining haqiqiy egasi bo'lishi, qadr-qimmatini anglashi, munosib hayot kechirishi, yurtimizda huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etishi kabi imkoniyatlarni yaratdi.

Asosiy maqsad sovet davlati hali o'zining hukumronlik kuchini yo'qotmagan, uning reoressiv siyosati davom etayotgan,"paxta ishi " degan tuxmat bilan qanchadan-qancha odamlar noxaq qamalgan, tazyiq va taqiblarga uchragan, xalq o'rtasida tushkunlik, ertangi kunga ishonsizlik kayfiyati,qo'rquv va vahima keng tarqalganbir paytda O'zbekiston rahbari sifatida ish boshlagan Islom Karimovning mustaqillikka erishish masalasini kun tartibga qatiy nqilib qo'yganini aniq tarixiy xujjatlar orqali ko'rsatish, bu yo'lda qanday ulkan ishlar amalga oshirgani haqida o'quvchilarga ma'lumot yetqazishdan iborat edi.

REFERENCES

1. Islom karimov "O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida"
2. https://www.google.com
3. Karimov I.A. - "O'zbekiston: Milliy istiqlol, iqtisodiyot, siyosat, mafkura"
4. Saidov A.X. - "O'zbekistonning mustaqillikka erishish jarayoni"
5. Turdialiyev R. - "O'zbekistonning mustaqillik tarixi"

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA MILLIY URF-ODATLAR, QADRIYATLAR VA AN'ANALARNING QAYTA TIKLANISHI

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Muxtasarova Sevinch Sultonbekovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi sevinchmuxtasarova@gmail.com

Annotatsiya.

Maqolada yurtimizning mustaqillik yillarigacha bo'lgan azob- uqubatlari va mustaqillik yillarida milliy urf-odatlarlarimizning qadr topishi, qayta tiklanishi hamda, O'zbekiston suveren davlat sifatida ijtimoiy-siyosiy hayotda ma'naviy yangilanish jarayonini amalga oshirmasdan mustaqillikni har tomonlama mustahkamlash uchun xalqni safarbar qilib bo'lmasligini hayotning o'zi ko'rsatishi to'g'risida so'z boradi

Kalit so'zlari: Milliy mafkura, milliy istiqlol g'oyasi, qadriyatlar, ma'naviy meros, Ta'lim to'g'risidagi qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyingi dolzarb muammolardan biri - yangi tarixiy sharoitda jamiyatga munosib kishilarni tarbiyalash edi. Bu o'z navbatida bir necha o'n yillar mobaynida yetarli darajada xalqqa ma'lum qilinmagan, sinfiy-partiyaviy mafkura tomonidan taqiqlangan o'zbek xalqining ma'naviy merosini tiklash va uning yanada kamol topishi uchun keng im-koniyatlar ochish kerak edi. O'zbekiston Birinchi Prezidenti I. Karimov o'zining "O`zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li" kitobida "Oszbekistonning milliy-madaniy jihatdan g'oyat rang-barangligi, milliy o'zligini anglash va ma'naviy qayta tiklanish-ning kuchayib borishi bilan uzviy birlikda jamiyatni yangilash, uni ochiq jamiyatga aylantirish uchun qudratli omil bo'lib xiz-mat qiladi va respublikaning jahon hamjamiyatiga qo'shilishi uchun qulay sharoitlarni vujudga keltiradi", deb ko'rsatgan edi. Darhaqiqat, O'zbekiston suveren davlat sifatida ijtimoiy-siyosiy hayotda ma'naviy yangilanish jarayonini amalga oshirmasdan mustaqillikni har tomonlama mustahkamlash uchun xalqni safarbar qilib bo'lmasligini hayotning o'zi ko'rsatdi. Shuning uchun ham raamlakat rahbariyati istiqlolning dastlabki paytidanoq bu borada zarur choralar ko'rdi. O'zbekiston mustaqil taraqqiyotga qadam qo'yganidan buyon o'tgan yillar davomida ma'naviy sohada yuz bergan o'zgarishlaming eng muhimi, xalqning uzoq yillar mobaynida to'plagan boy tarixiy-madaniy merosiga e'tiborning kuchayishi bo'ldi. Ma'lumki, 80-yillarning oxiri 90-yillarning boshlarida SSSR va Sharqiy

Yevropadagi sotsialistik tuzum davlatlarining ijtimoiy-siyosiy hayotida sodir bo'lgan o'zgarishlar tabiiy ravishda O'zbekistonda demokratiya va oshkoralikning qaror topishiga, tarixiy haqiqatning tiklanishiga olib keldi. Biroq, O'zbekiston va uning xalqi bu jarayonga yetib kelguniga qadar og'ir sinovlarni boshdan kechirishiga to'g'ri keldi. Buyuk imperiyachilik g'oyalari negizi-da zo'ravonlik bilan tashkil topgan totalitar tuzum siyosiy-iqtisodiy inqirozdan jon talvasasida so'nggi bor O'zbekistonga hamla qildi. Xalqning azaliy, milliy qadriyatlariga qarshi kurashni har qachongi-dan ham kuchaytirdi. Bunday harakatlar bizningcha, quyidagi holat-lar bilan izohlanadi. Birinchidan, O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Qo'mitasining XVI Plenumidan so'ng respublikada ijtimoiy-ma'naviy ahvolni tartibga solish niqobida SSSRning boshqa mintaqalaridan jo'natilgan kadrlarning ko'plari O'zbekistonda rahbar lavozimlarga tayinla-nishlarini o'zboshimchalik qilish uchun berilgan yorliq deb bildilar. Xalqning juda boy tarixi va madaniyatini bilishni istamagan bunday kadrlar jumhuriyat ma'naviy hayotini barbod etishga harakat qildi-lar. Shu tariqa xalqning ko'p asrlik an'analarini, madaniyati va urf-odatlarini mensimaslik elni ranjitdi. Ikkinchidan, ayrim mahalliy rahbarlar, xususan, O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Qo'mitasining sobiq mahalliy millatga mansub rahbarlari o'sha davrda amal kursisini yo'qotmaslik uchun markazga qo'g'irchoq bo'lib qoldilar, sotqinlik qilishdan o'zlarini tiya olmadilar. Natijada xalqning urf-odatlari, an'analari, madaniyati oyoq osti qilindi.Ona tilining qo'llanish sohasi sun'iy tarzda cheklab qo'yildi. Hatto shundoq ham milliy an'analardan ancha olis-da bo'lgan ayrim san'at turlari kimlargadir maqbul bo'lmay, ularni milliy mahdudlikda ayblashib, mualliflar ta'qib ostiga olindi. Birgina misol, 1986-yil 4-oktabrda O'zbekiston KPMKning III Plenumi "Ideologiya ishining samaradorligini yanada oshirish yuzasidan respublika partiya tashkilotining vazifalari" masalasini muhokama qildi. Unda real hayotga mos bo'lmagan xalqning milliy o'zligini anglashiga zid ko'rsatmalar berildi. Jumladan, "O`tmishni ideallashtirish, nosinfiy va notarixiy yondashish shunga olib keldiki, Temur kabi feodal zolimlar teatr sahnalarida, kino ekranlarida, kitob sa-hifalarida shu vaqtga qadar ko'zga tashlanib turibdi, ayrim yozuv-chilarning e'tiborida tarix haqiqatiga zid ravishda u insonparvar va uzoqni ko'ra biluvchi siyosatchi qilib ko'rsatilgan. Bu borada tipik o'rta asrga xos jihatlarni ko'ra olish uchun Pirimqul Qodirovda sinfiy yetuklik yetishmadi. Yozuvchi Boburning haqiqiy bosqinchilik faoliyatlarini sezmay, uning go'yo ma'rifatparvar podsholigi, nozik didli lirik shoir va ulkan tarixchiligiga qoyil qolib, erib ketadi-yu ko'z yoshi qiladi. Bunday kaltabinlik dastlab qaraganda beozor ko'rinsa-da aslo bunday emas. Uning zamirida tarixni qaytadan yozishga urinish, patriarxal davrni qo'msashni targ'ib qilish, islomni milliy madaniyat-ning xazinachisi qilib ko'rsatishga urinish yotadi", deb ta'kidlandi yuqoridagi Plenumda. Ana shunday qarashlardan kelib chiqib, Plenum "ideologiya

ishidagi mavjud buzilishlar murosasizlik bilan tu-gatilsin, tarixiy o'tmishni idrok qilishda markscha-lenincha metodo-logiyadan og'ish yo'lidagi har qanday urinishlarga zarba berilsin", deb ko'rsatma berdi. Ko'rinib turibdiki, Plenum kishilarni vatanparvarlik va inter-natsionalizm ruhida tarbiyalash kabi g'oyalarni ilgari sura turib, o'zi xalqni asl ma'nodagi vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga zid yo'l-yo'riqlar belgilab berdi. Bunday noto'g'ri pozitsiya 1987-yil 17-yanvarda Toshkentda bo'lib o'tgan jamiyatshunos olimlarning respublika Kengashida ham yana bir bor ta'kidlandi. Kengash respublika olimlariga tarixiy voqea va hodisalarga baho berishda partiyaviy, sinfiy prinsiplardan kelib chiqib yondashish kerakligini tavsiya qildi. Biroq, bunday tarixiy haqiqatga zid mafkuraviy yo'l-yo'riq xalq tomonidan ma'qullanmadi, ziyolilarning qarshiligiga uchradi. O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Qo'mitasi bu borada o'zi yo'l qo'ygan xatoni o'zi tuzatishga majbur bo'ldi. O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Qo'mitasining XXII syezdida (1990-y. Iyun) siyosiy ma'ruza qilgan, uning birinchi kotibi I.A. Karimov shunday dedi: Yaqindagina o'zbek adabiyotining klassigi Boburni baholashda tor sinfiy yondashuv ro'y berdi. Adib ijodining milliy va umuminsoniy ahamiyati kamsi-tildi. O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Qo'mitasining 1986-yilda bo'lgan uchinchi Plenumida Bobur shaxsi tahqirlanib, u "ma'rifatli zolim" deb tilga olindi. Xalqimiz Markaziy Qo'mita va jumhuriyat hukumatining Navoiy, Ulug'bek, Bobur, Mashrab, Furqat, Qodiriy va xalqimizning boshqa buyuk farzandlari yubileylarini o'tkazish to'g'risidagi qarorini juda ruhlanib kutib olganligi bejiz emas. Ularning merosi O'zbekiston xalqlari umuminsoniy qadriyatlarining ravnaqi va boyishiga xizmat qilib kelgan edi va bundan buyon ham xizmat qiladi. Biz ularning be-baho merosini xalqqa, avvalo yoshlarga yetkazish uchun barcha ishlarni qilamiz. O'zbekiston yangi rahbariyatining bunday pozit-siyasi respublikada ma'naviy poklanish, yangilanish davrining bosh-lanishi, ma'naviy inqirozdan chiqish uchun dadil qadam edi. 1991-yil, ya'ni, O'zbekiston yangi yo'lga chiqib olgan, o'zini mustaqil deb e'lon qilgan yil yana shu bilan ahamiyatliki, bu yil-da Mir Alisher Navoiy tavalludining 550 yilligi barcha hur fikrli kishilar tomonidan keng nishonlandi. Bu to'yga respublikada katta tayyorgarlik ko'rildi va u xalqning katta madaniyat bayramiga aylandi. Avvalo buyuk shoir asarlarini keng xalq ommasiga yetkazish uchun muhim ishlar amalga oshirildi. Uning yigirma jildlik mukam-rtial asarlar to'plami nashr etila boshlandi. Bundan tashqari "Lison-ut tayr", "Sab'ai sayyor", "Farhod va Shirin", "Layli va Majnun", "Hayrat-ul Abror" singari shoh asarlari alohida-alohida holda bir necha ming nusxada bosmadan chiqarildi. Bir necha ilmiy-ommabop asarlar sovg'a kitoblar sifatida nashr qilindi. Yubiley oldidan Alisher Navoiyning buyuk siymosi ifoda etilgan sahna asarlari, kinofilmlar yaratildi. Alisher Navoiy nomida Davlat mukofoti ta'sis etildi. Pushkin nomidagi Adabiyot institutiga Alisher Navoiy nomi berildi. Shoir nomi

berilgan Davlat adabiyot muzeyi yangi eksponatlar bilan boyitildi. Mamlakat poytaxti Toshkentda ulug' bobomizning muhtasham va purviqor haykali qo'yildiki, bu joy xalqning muqaddas ziyoratgohiga aylandi. Buyuk bobokalonimiz Alisher Navoiy qoldirgan ma'naviy meros bugungi kunda yangilanayotgan jamiyatimizni ma'naviy yuksal-tirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. O'zbekistonning Birinchi Prezidenti I.A. Karimov 1991-yil 14-sentabrda shunday fikrni bayon qilgan edi: "Biz madaniy inqilobning g'alabasi haqida gapirmoqdamiz. Madaniyat va san'at esa hozir og'ir tanglikka duchor bo'lgan. Bu mafkuraviy zulmning oqibatidir. Partiya shu yillar mobaynida "sotsializmning asoslarini bunyod etish, «keng ko'lamda kommunizm", "rivojlangan sotsializm" qurish bilan mashg'ul bo'lib ketaverdi. Har xil orzu-havaslar, maqsadlar haqida gapirar ekanmiz, nihoyat shuni uqib olishimiz kerakki, bu yorug' dunyoda insonning hayotidan ko'ra qadrli boshqa hech narsa yo'q. Uning ahvoli yomon edi, hozir ham o'zgargan emas". Birinchi Prezident o'z fikrini davom ettirib "Kommunistik partiya bosib o'tgan yo'lni tahlil etish va unga baho berishdan maqsadimiz shuki, har bir kishi endi nihoyat ko'zni katta ochib, turmushga razm solsin. Mafkuraviy aqidalardan voz kechsin, haqiqatga ro'yirost qarasin", degan edi. Bizning tasavvurimizcha, har ikki holatda ham Nur - Sharqdandir. Sharqdan taralgan ilm-ma'rifat dunyoni munavvar etgani, insoniyat tarixida, odamzod taqdirida buyuk o'zgarishlarga sabab bo'lgani sir emas. Sharqning ajralmas qismi bo'lmish go'zal di-yorimiz xalqlari hayotida, ularning ong va tafakkuri shakllanishi-da dunyoviy ilmlar qatorida islom dinining alohida o'rni bor. Bu ilohiy ta'limot olamni anglash, dunyoviy tafakkur, tabiat va inson o'rtasidagi munosabatlarni idrok etish borasida beqiyos ahamiyatga ega. O'zbekiston singari qadimiy va barqaror diniy an'analarga ega mamlakatda bu borada g'oyat noziklik va ehtiyotkorlik bilan ish yuritish lozimligini o'z vaqtida to'g'ri anglab yetdi.

REFERENCES

1. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси. – Тошкент: Маънавият, 2017.
2. O`zbekiston tarixi. 3-kitob. Mustaqil O`zbekiston tarixi.T.Sharq. 2011.
3. Мустакил Ўзбекистан тарихининг дастлабки сахифалари. – Тошкент, 2000.
4. Мустақил Ўзбекистон тарихи. Масъул муҳаррир А.Сабиров. – Тошкент: Академия, 2013.
5. Мустақиллик: Изоҳли илмий-оммабоп луғат // М.Абдуллаев ва бошқалар: тўлдирилган учинчи нашр. – Тошкент: Шарқ, 2006.

ISLOM KARIMOVNING O'ZBEKISTON MUSTAQILLIGI UCHUN QOSHGAN HISSASI.

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Shomurodova Ro'za Aziz qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 24/1-guruh talabasi +998885381801 rozashomurodova353@gmail.com

Annotatsiya:
Islom Karimov O'zbekistonning mustaqilligi uchun muhim rol o'ynagan siyosiy liderdir. 1991-yil 31-avgustda O'zbekiston mustaqillik e'lon qilinganidan so'ng, Karimov mamlakatning birinchi prezidenti sifatida yangi davlat boshqaruvini shakllantirishda muhim tashabbuslarni amalga oshirdi. U iqtisodiy islohotlar, siyosiy barqarorlik va madaniy merosni saqlashga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqdi. Karimovning boshchiligida O'zbekiston o'z suverenitetini mustahkamlash, milliy xavfsizlikni ta'minlash va xalqaro maydonda mustaqil siyosat yuritish uchun zarur bo'lgan qadamlarni qo'ydi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston,shijoat,siyosat,bilim,ko'nikma,malaka,ilm,lider, tashabbus,islohot,rahbar,president.

Islom Karimov O'zbekistonning birinchi Prezidenti sifatida mamlakat mustaqilligi uchun ulkan hissa qo'shgan tarixiy shaxslardan biridir. U 1991-yilda O'zbekiston Respublikasining mustaqilligini e'lon qilgan va yosh davlatning mustahkam poydevorini yaratgan rahbar sifatida tanilgan. Mustaqillikka erishish jarayoni oson kechmagan bo'lib, Islom Karimovning siyosiy yetakchiligi, qat'iyati va uzoqni ko'ra bilishi natijasida O'zbekiston mustaqil davlat sifatida shakllandi. U sobiq Sovet Ittifoqi inqirozga yuz tutgan murakkab davrda mamlakat boshqaruvini o'z qo'liga olib, xalqni birlashtirishga, O'zbekistonni iqtisodiy va siyosiy jihatdan mustahkam davlatga aylantirishga intildi. Islom Karimov 1989-yilda O'zbekiston Kommunistik Partiyasi Markaziy Komitetining birinchi kotibi lavozimiga tayinlanganida mamlakat jiddiy iqtisodiy va ijtimoiy muammolar girdobida edi. Sovet Ittifoqi tarkibidagi respublika sifatida O'zbekiston o'z iqtisodiyoti, siyosati va madaniyatiga to'liq egalik qilmas edi. Islom Karimov o'z boshqaruvi davrida xalqning mustaqillikka bo'lgan intilishlarini qo'llab-quvvatladi va 1991-yil 31-avgust kuni O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligini e'lon qildi. Bu qaror mamlakat tarixida yangi davrni boshlab berdi va o'z yo'lidan borish imkoniyatini yaratdi.

Mustaqillik e'lon qilinganidan so'ng, Islom Karimov yangi davlatni shakllantirish uchun bir qator muhim islohotlarni amalga oshirdi. U davlat boshqaruv tizimini mustahkamlash, milliy armiyani tashkil etish, iqtisodiy mustaqillikka erishish va tashqi siyosatda muvozanatli yo'l tutish kabi masalalarga katta e'tibor qaratdi. Mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston oldida turgan eng katta muammolardan biri iqtisodiy qiyinchiliklar bo'lib, mamlakat sobiq Sovet Ittifoqi iqtisodiy tizimiga bog'liq edi. Islom Karimov bu bog'liqlikdan chiqish uchun bosqichma-bosqich iqtisodiy islohotlarni amalga oshirdi, milliy valyuta – so'mni muomalaga kiritdi, qishloq xo'jaligini isloh qildi va mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirishga e'tibor qaratdi. Uning yetakchiligida O'zbekiston o'zining iqtisodiy barqarorligini saqlab qolish va mustaqil rivojlanish yo'liga chiqishga muvaffaq bo'ldi. Islom Karimov O'zbekistonni xalqaro maydonda mustaqil davlat sifatida tanitish uchun katta harakat qildi. U mustaqillikning ilk yillarida O'zbekistonning xalqaro hamjamiyatga qo'shilishiga, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Islom Hamkorlik Tashkiloti, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi kabi xalqaro tashkilotlarga a'zo bo'lishiga erishdi. Uning tashqi siyosati asosan O'zbekistonning milliy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan bo'lib, u boshqa davlatlar bilan teng huquqli hamkorlikni yo'lga qo'yishga harakat qildi. Mustaqillik yillarida Islom Karimov milliy qadriyatlarni tiklashga ham katta e'tibor berdi. O'zbek tili davlat tili sifatida mustahkam o'rnatildi, Islom dini va milliy merosga hurmat bilan qarash an'anasi shakllandi. Ta'lim sohasida ham tub islohotlar amalga oshirildi, yangi universitetlar, akademiyalar tashkil qilindi va yoshlarga ilm-fan bilan shug'ullanish uchun keng imkoniyatlar yaratildi. Islom Karimovning rahbarligi ostida O'zbekiston o'zining mustaqil yo'lini tanladi va bu yo'lda mustahkam qadamlari bilan rivojlandi. Uning siyosiy barqarorlikni saqlash, iqtisodiy mustaqillikka erishish, milliy qadriyatlarni tiklash va xalqaro maydonda mustaqil davlat sifatida tanilish yo'lidagi sa'y-harakatlari mamlakat tarixida muhim o'rin tutadi. Islom Karimovning mustaqillik yo'lida qo'shgan hissasi O'zbekistonning bugungi taraqqiyoti va kelajak avlodlar uchun yaratgan imkoniyatlarida yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Islom Karimovning O'zbekiston mustaqilligi yo'lidagi hissasi beqiyos bo'lib, u mamlakatning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligini ta'minlash, xalqaro maydonda mustaqil davlat sifatida tanitish va milliy qadriyatlarni tiklash yo'lida katta xizmatlar qilgan. U sobiq Sovet Ittifoqi parchalangan murakkab davrda mustahkam iroda va qat'iyat bilan O'zbekiston mustaqilligini e'lon qildi va davlatning mustahkam poydevorini yaratdi. Mustaqillikning ilk yillarida yuzaga kelgan qiyinchiliklarga qaramay, Islom Karimov xalqni birlashtirib, mustaqil taraqqiyot yo'lini shakllantirishga muvaffaq bo'ldi. U iqtisodiy islohotlarni amalga oshirib, milliy valyutani muomalaga kiritdi, qishloq xo'jaligi va sanoatni rivojlantirishga

e'tibor qaratdi. Xalqaro maydonda O'zbekistonning nufuzini oshirish uchun faol tashqi siyosat yuritib, mamlakatni dunyo hamjamiyatining teng huquqli a'zosiga aylantirdi. Shuningdek, ta'lim, fan va madaniyatni rivojlantirish, milliy o'zlikni anglashni kuchaytirish borasida ham muhim ishlarni amalga oshirdi. Uning yetakchiligi ostida O'zbekiston mustaqil, barqaror va rivojlanayotgan davlatga aylandi. Islom Karimovning mustaqillik yo'lida amalga oshirgan ishlari O'zbekiston tarixida muhim o'rin tutadi va kelajak avlodlar uchun mustahkam asos bo'lib qoladi.

REFERENCES

1.R.E. Xoliqova. "O'zbekistonning eng yangi tarixi". Toshkent, 2021 yil.
2. "O'zbekistonning eng yangi tarixi". Yangiasr nashriyoti, 2023 yil.
3. "O'zbekistonning eng yangi tarixi". Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2023 yil.
4. "O'zbekistonning eng yangi tarixi". Toshkent irrigatsiya va melioratsiya instituti, 2021 yil.
5. "O'zbekiston Mustaqilligi yo'lidagi muhim tarixiy qadamlar". Islom Karimov nomidagi Respublika xayriya jamoat fondi sayti, 2019 yil.
6. "O'zbekistonning eng yangi tarixi". Renessans-edu nashriyoti, 2023 yil.
7. "O'zbekistonning eng yangi tarixi". ResearchGate, 2022 yil.
8. "O'zbekistonning eng yangi tarixi". Yangiasr nashriyoti, 2023 yil.
9. "O'zbekistonning eng yangi tarixi". Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2023 yil.

O'ZBEKISTONDA MUSTAQILLIK G'OYALARINING TARIXIY ASOSLARI

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Sobirova Dilnoza
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining mustaqillik g'oyasi qanday tarixiy asoslarga ega ekani yoritiladi. Mustaqillik orzusi xalqimiz tarixining turli bosqichlarida, xususan qadimgi davlatchilik an'analari, jadidchilik harakati, sovet davrida yashirin shaklda, va nihoyat, XX asr oxirida ochiq ifodada shakllangan g'oya sifatida qaraladi. Bugungi kunda bu g'oyaning mazmuni Prezident Shavkat Mirziyoyev siyosatida yangicha talqinda davom etmoqda.

Kalit so'zlar: mustaqillik g'oyasi, tarixiy meros, milliy uyg'onish, istiqlol, davlatchilik, siyosiy yangilanish.

O'zbekiston Respublikasi mustaqilligi 1991-yil 31-avgustda e'lon qilindi. Biroq mustaqillik g'oyasining shakllanishi bu sanadan ancha oldin boshlangan. Asrlar davomida xalqimiz o'z erki, tuprog'i va qadriyatlari uchun kurashgan. Bu g'oya milliy ong, adabiyot, siyosiy harakatlar v O'zbekiston Respublikasi mustaqilligi 1991-yil 31-avgustda e'lon qilindi. Biroq mustaqillik g'oyasining shakllanishi bu sanadan ancha oldin boshlangan. Asrlar davomida xalqimiz o'z erki, tuprog'i va qadriyatlari uchun kurashgan. Milliy ongning shakllanishi va adabiyot, san'at, tarixiy xotira orqali bu g'oya asta-sekin rivojlangan. Xalqimizning buyuk ajdodlari o'zining erkinlik va tenglikka intilishlari bilan mustaqillik g'oyasini amalga oshirishga xizmat qilgan. Shuningdek, siyosiy harakatlar va islohotlar bu g'oyani qo'llab-quvvatlab, yanada kuchaytirgan. XX asrning 80-yillarida O'zbekiston mustaqillik uchun kurashni yangi bosqichga olib chiqdi. Nihoyat, 1991-yil 31-avgustda O'zbekiston Respublikasi mustaqilligi e'lon qilindi va bu tarixiy voqea xalqning orzu-umidlarini amalga oshirish yo'lidagi ulkan qadam bo'ldi. O'zbekiston hududida qadimdan kuchli davlatchilik an'analari mavjud bo'lgan. Baqtriya, So'g'diyona, Xorazm, Turk xoqonligi, Temuriylar davlati kabi tuzilmalar erkinlik va suverenitet timsoli bo'lgan. Bu tarixiy davlatlar xalqlarimizda mustaqil yashash g'oyasining ildizini shakllantirgan. Baqtriya va So'g'diyonaning mustaqil siyosiy tuzilmalari o'zlarining erkinlikni saqlab qolishga bo'lgan intilishlarini namoyon etgan. Xorazm va Turk xoqonligi ham o'z hududlarida siyosiy suverenitetni himoya

qilishda muhim rol o'ynagan. Temuriylar davlati esa, o'zining keng hududlari va kuchli markazlashgan davlat boshqaruvi bilan xalqqa mustaqillik va erkinlikni his qilish imkonini yaratgan. Shu tarzda, qadimiy davlatlar tarixida mustaqillik g'oyasi davom etib, xalqimizning mustaqil yashash orzularini shakllantirishga xizmat qilgan. Bu qadimiy an'analar keyinchalik yangi tarixiy davrda mustaqillikni e'lon qilish uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qilgan. XIX–XX asrlar o'zbek xalqining tarixida milliy uyg'onish va ozodlik istagi kuchaygan davr bo'ldi. Bu davrda jadidchilik harakati milliy tafakkurda inqilob yasadi va o'zlikni anglash, erkin ta'lim, milliy davlatchilik g'oyalarini ilgari surdi. Jadidchilikning maqsadi xalqni ma'naviy va ilmiy jihatdan rivojlantirish, yangilanish va o'zligimizni anglash edi. Behbudiy, Fitrat, Cho'lpon, Avloniy kabi mashhur ziyolilar jadidchilik harakatining yetakchi shaxslari bo'lib, xalqni mustaqillikka, uyg'onishga undadilar. Ularning asarlari xalqning ongida mustaqillik tamoyillarini shakllantirib, milliy o'zlikni saqlash va erkinlikka intilishni kuchaytirdi. Bu ziyolilar ta'lim va ilm-fan orqali milliy g'ururni va ma'naviy kuchni oshirib, xalqni ozodlik uchun kurashishga tayyorladilar. Ularning g'oyalari keyinchalik mustaqillik g'oyasining shakllanishiga muhim ta'sir ko'rsatdi. Sovet mustamlakachiligi davrida mustaqillik g'oyasini targ'ib qilish taqiqlangan bo'lsa-da, bu g'oya adabiyot, teatr, og'zaki ijod orqali yashirin rivoj topdi. Shoirlar, yozuvchilar va san'atkorlar o'z asarlarida ozodlikni ramziy ifodalar orqali aks ettirishga harakat qildilar. Masalan, shoirlar o'z she'rlarida erkinlik va mustaqillik g'oyalarini yashirin ma'no bilan ta'riflashdi. Teatr va adabiyotda esa, o'zbek xalqining azob-uqubatlar, yerga sadoqat, erkinlik va tenglik orzulari ifodalangan. Bu mafkuraviy qarshilik Sovet hukumatining ta'qiq va repressiyalariga qaramay, xalq ruhiyatida istiqlol tuyg'usini saqlab qoldi. Xalqning mustaqillikka bo'lgan intilishi va istiqlol g'oyalari yashirin ravishda jonlanib, keyinchalik mustaqillik uchun kurashning ma'naviy asosini tashkil etdi. Shu tariqa, Sovet davrida olib borilgan mafkuraviy qarshilik xalqning erkinlik va mustaqillik g'oyalarini saqlab qolishga yordam berdi. 1980-yillarning oxirlarida sobiq SSSRdagi inqirozli holat, "qayta qurish" siyosati milliy harakatlarning jonlanishiga olib keldi. Bu davrda Sovet Ittifoqida siyosiy va iqtisodiy inqiroz kuchayib, milliy uyg'onish va mustaqillik g'oyalari ko'tarildi. O'zbekiston ziyolilari va yoshlar, o'zlarini erkinlikka bo'lgan intilishlarida ifodalashga va mustaqillik g'oyasini ochiq ilgari surishga harakat qildilar. Adabiyot, san'at va siyosat orqali mustaqillikni qo'llab-quvvatlash, milliy qadriyatlarni tiklash va erkin yashash g'oyalarini keng ommaga yetkazish boshlandi. O'zbekistonning turli viloyatlarida mustaqillik g'oyalarini ilgari suruvchi yig'inlar va tashabbuslar paydo bo'ldi. 1991-yilda esa, O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligini e'lon qilganida, bu orzu nihoyat ro'yobga chiqdi. Bu jarayon milliy harakatlar, ziyolilar va yoshlar tomonidan olib borilgan tinch va izchil kurashning

natijasi bo'ldi. Mustaqillikning e'lon qilinishi xalqning erkinlik va o'z taqdirini o'zi belgilash istagini amalga oshirishning simvoli bo'ldi. Bugungi kunda Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida mustaqillik g'oyasi yangicha mazmunga ega bo'lib bormoqda. "Yangi O'zbekiston" tamoyili asosida milliy manfaatlarni himoya qilish, ochiq va adolatli jamiyat barpo etish, inson qadri, qonun ustuvorligini ta'minlash – mustaqillik g'oyasining amaliy ifodasidir. 2021-yilda Mirziyoyev: "Biz tarixiy imkoniyatga egamiz – Yangi O'zbekistonni barpo etish orzusi bilan yashayapmiz" – degan edi. O'zbekistonda mustaqillik g'oyasi chuqur tarixiy ildizlarga ega. U ajdodlarimizning erkinlik sari kurashlari, jadidlar faoliyati, sovet mafkuraviy zulmiga qarshi ma'rifatli qarshiliklar, va nihoyat 1991-yilgi mustaqillik e'lonida o'z ifodasini topdi. Bugungi kunda esa bu g'oya Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amaliy islohotlar, inson qadriyatlari va taraqqiyot sari yo'naltirilgan siyosatda davom etmoqda.

REFERENCES

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – T.: O'zbekiston, 2021.
2. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. – T.: O'zbekiston, 1998.
3. Qodirov A. Jadidchilik va milliy uyg'onish g'oyalari. – T.: Sharq, 2020.
4. Bobojonov Sh. O'zbekiston mustaqilligi va tarixiy jarayonlar. – T.: Ma'naviyat, 2018.
5. Allamurotov M. Milliy taraqqiyot yo'li: tarix va g'oya. – T.: Fan, 2020.

O'ZBEKISTONDA SIYOSIY ISLOHATLAR VA MILLIY DAVLAT BOSHQARUV TIZIMINING YARATILISHI

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Soliyeva Komila
Chirchiq davla pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi1-bosqich 24/1-guruh talabasi

ANNOTATSIYA:

Maqolada O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritgach amalga oshirilgan siyosiy islohatlar va milliy davlat boshqaruv tizimining yaratilishi jarayoni tahlil qilinadi. 1991-yilda mustaqillikka erishgan O'zbekiston, shuningdek, yangi siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy tizimni shakllantirishda muhim islohotlarni amalga oshirdi. Ushbu maqola, siyosiy islohatlar jarayonini, davlat boshqaruvining zamonaviy prinsiplari va xalqaro tajribalarga mos ravishda rivojlanishini ko'rsatadi. Shuningdek, O'zbekistonning ichki siyosiy barqarorligini ta'minlashga yo'naltirilgan islohatlarning ijtimoiy va iqtisodiy natijalariga alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, siyosiy islohatlar, milliy davlat boshqaruvi, mustaqillik, davlat tizimi, demokratik islohotlar, konstitutsiya, xalqaro hamkorlik, ijtimoiy islohotlar, huquqiy davlat.

O'zbekiston Respublikasi 1991-yil 31-avgustda o'z mustaqilligini e'lon qilganidan so'ng, yangi siyosiy va huquqiy tizimni yaratishga intildi. Mustaqillikni qo'lga kiritish O'zbekistonning nafaqat ichki siyosatini, balki xalqaro maydondagi o'rnini ham tubdan o'zgartirdi. Mustaqillikning dastlabki yillarida, mamlakatda siyosiy islohatlar va demokratik qadriyatlarning mustahkamlanishi, davlat boshqaruv tizimining modernizatsiyasi, shuningdek, milliy xavfsizlikni ta'minlashga yo'naltirilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi. O'zbekistonning mustaqil siyosatini shakllantirishda davlat boshqaruvi tizimining islohoti, xalqaro hamkorlik, huquqiy davlat asoslarini yaratish kabi muhim masalalar hal etildi. Mustaqillikka erishgach, O'zbekiston birinchi navbatda siyosiy tizimni demokratizatsiya qilish va davlat boshqaruvini modernizatsiya qilishga kirishdi. Bu jarayonning boshida, 1992-yil 8-dekabrda O'zbekiston Respublikasining birinchi Konstitutsiyasi qabul qilindi. Ushbu hujjat davlatning suverenitetini, xalqning oliy hokimiyatini e'lon qilgan holda, O'zbekistonni huquqiy-demokratik davlat sifatida shakllantirishga asos soldi. Konstitutsiya asosida mamlakatda yangi siyosiy tizimning poydevorlari yaratildi. Mustaqillikning dastlabki yillarida, demokratik islohatlar jarayoni davomida, ko'plab siyosiy partiyalar va ijtimoiy tashkilotlar tashkil etildi. O'zbekistonning siyosiy tizimi

ko'p partiyaviylik va fuqarolik jamiyatining rivojlanishiga zamin yaratdi. Shuningdek, so'z erkinligi, matbuot erkinligi va siyosiy ko'p ranglilikning muhimligi ta'kidlandi. Xalqaro huquq me'yorlariga va BMTning asosiy hujjatlariga mos ravishda, siyosiy islohatlar jarayonida ko'plab qonunlar qabul qilindi va mamlakatda qonun ustuvorligi ta'minlandi. O'zbekistonning yangi milliy davlat boshqaruvi tizimi, mamlakatning mustaqillikka erishishi bilan birga, huquqiy davlat va demokratik boshqaruv prinsiplariga asoslangan holda yaratildi. Bu jarayonning asosiy elementlari – prezidentning hokimiyatini kuchaytirish, fuqarolik jamiyatining faoliyatini qo'llab-quvvatlash va sud-huquq tizimining mustahkamlanishidir. Prezidentlik boshqaruvining kuchayishi va vakolatlarini aniqlashda xalqaro tajribalar, xususan, demokratik davlatlar tizimidan o'rnak olingan. Siyosiy islohatlarning bir qismi ijtimoiy sohada ham o'z aksini topdi. Ijtimoiy tenglik, ta'lim, sog'liqni saqlash va mehnat bozorini modernizatsiya qilishga yo'naltirilgan islohatlar amalga oshirildi. Bularning natijasida, O'zbekiston jamiyatining ijtimoiy barqarorligi ta'minlandi va aholi turmush darajasi oshdi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning islohotlar dasturiga ko'ra, davlat boshqaruvida shaffoflik va ochiqlik tamoyillari ustuvor bo'ldi. O'zbekistonning tashqi siyosatida milliy manfaatlar va xalqaro hamkorlik muhim o'rin tutadi. Mustaqillikning dastlabki yillarida, O'zbekiston nafaqat xalqaro tashkilotlar bilan aloqalarini o'rnatgan, balki mintaqaviy va global siyosatdagi o'rnini mustahkamlashga intildi. Bu, o'z navbatida, siyosiy islohatlar jarayonida O'zbekistonning global siyosatda faol va barqaror ishtirokini ta'minlashga yordam berdi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, siyosiy islohatlar jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi, davlat boshqaruvining demokratik va huquqiy tizimiga asoslangan holda rivojlanishiga olib keldi. Milliy davlat boshqaruvi tizimi shakllanishi davomida, demokratik qadriyatlar va inson huquqlarini hurmat qilish asosiy tamoyilga aylangan. O'zbekistonning kelajakdagi rivojlanishida, siyosiy islohatlar davom ettirilishi, shuningdek, xalqaro hamkorlikni yanada rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, ijtimoiy islohatlar va iqtisodiy barqarorlikning ta'minlanishi, O'zbekistonning ilg'or davlatlar qatoriga kirishini ta'minlaydi.

REFERENCES

1.O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (1992 yil).
2.Mirziyoyev, Sh. (2017). "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" – Toshkent.
3.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari.
4.Sharipov, B. (2018). "Siyosiy islohatlar va davlat boshqaruvi tizimi" – Toshkent.
5.Avazov, T. (2020). "Mustaqillikdan keyingi siyosiy islohatlar: Tajriba va istiqbollar" – Toshkent.

MILLATLARARO TOLERANTLIK FALSAFASI: TARIXIY VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Soliyeva Shohista Sherzod qizi
Chirchiq davlat pedagogika universituti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili adabiyoti 1-bosqich talabasi sshohista004@gmail.com +998505043822

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada millatlararo bag'rikenglik va tolerantlik falsafasi haqida keng malumot berilgan. Tolerantlik shunday bir qadriyatki u o'zgalar bilan qarama-qarshi turishga emas, balki tinch-totuv yashashga,"o'zgalar"ni inkor qilishga emas, balki tan olishga, zo'ravonlikka itoatkorona sabr-toqat bilan qarashga emas, balki uni bartaraf etishga asoslanadi. Faol sabr-toqat – toqatsizlik, boshboshdoqlik va har qanday qilmishlarni kechirib yuborishning haddan tashqari hukmli shakllarini qabul qilmaslikdir.

Kalit so'zlar: tolerantlik, tarixiy yondashuv, zamonaviy yondashuv, falsafa, dunyoqarash, millatlararo bag'rikenglik,qadriyat, siyosiy kuch, dinlararo bag'rikenglik.

Tolerantlik (lot. tolerantia — sabr-toqat), bag'rikenglik — o'zgalarning turmush tarzi, xulq-atvori, odatlari, his-tuyg'ulari, fikr-mulohazalari, g'oyalari va e'tiqodlariga nisbatan toqatli bo'lish. Hozirgi dunyoda tolerantlik o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiyotning globallashuvi va yanada mobillashuvi, kommunikatsiyalarning tez rivojlanishi, integratsiya va o'zaro bog'liklik, keng miqyosli migratsiya va aholining ko'chib yurishi va boshqa jamiyatda tolerantlik tamoyilining ahamiyatini kuchaytiradi. Bag'rikenglik tamoyili aqidabozlikdan, haqiqatni mutlaklashtirishdan voz kechishni anglatadi va inson huquqlari sohasidagi xalqaro huquqiy hujjatlarda belgilangan qoidalarni tasdiqlaydi. Bu tamoyilga ko'ra, har kim o'z e'tiqodiga amal qilishda erkindir va har kim bu huquqqa boshqalar ham ega ekanligini tan olmog'i lozim. Bir kishining qarashlari boshqalarga majburan singdirilishi mumkin emas. Tolerantlikni alohida shaxslar, guruhlar va davlatlar namoyon qilishi lozim. Tolerantlikni har tomonlama qo'llab-quvvatlash maqsadida YUNESKO "Bag'rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi"ni qabul qilgan (1995-yil 16 noyabr). Jamiyatda turli xalqlar, millatlar va dinlarning o'ziga xos xususiyatlariga nisbatan tolerantlik munosabatini O'zbekiston misolida ko'rish mumkin. Mamlakatimizda turli toifadagi odamlar, siyosiy kuchlar va partiyalar o'rtasidagi hamkorlik, millatlararo totuvlik, dinlararo bag'rikengliktamoyili ijtimoii

taraqqiyotning eng muhim omillaridan biridir. O'zbekistonda 130 dan ziyod millat va elat vakillari istiqomat qiladi. Ular o'rtasida asrlar davomida milliy nizolar bo'lmagan va bu xalqimizning azaliy bag'rikengligini ko'rsatadi. 10 dan ziyod konfessiyaga mansub din vakillari yurtimizda hamkor, hamjihat yashab kelayotgani esa dinlararo tolerantlikning yaqqol namunasidir.[1] Yurtimizda tolerantlik va millatlararo totuvlik g'oyalarining paydo bo'lishi qadim tarixga borib taqaladi. Xususan, Zardushtiylikda tolerantlik g'oyalari mavjudligi haqidagi ma'lumotlar Markaziy Osiyo va Zardusht ta'limoti tarqalgan qo'shni hududlar tarixida yaqqol namoyon bo'ladi. Ma'lumki, Zardushtiylikning "Ezgu fikr, ezgu so'z, ezgu amal" g'oyasi bag'rikenglik va insonparvarlikka, bunyodkorlik va tinch-totuv yashashga chorlovchi muqaddas da'vat bo'lib, ajdodlarimiz ruhiga singdi, turmush tarziga, e'tiqodiga aylandi. Tolerantlik – keng miqyosli tushuncha. U jamiyat hayotiga ta'sir qiluvchi inson sog'ligidan tortib, axloq va qonuniylikkacha bo'lgan jihatlarni qamrab oladi. Tolerantlik atamasini 1953 yilda ilmiy muomalaga kiritgan P.Madevarning fikricha, tolerantlik immunitetiga ega bo'lgan sog'lom organizmning yot jismlarga qarshi immun ta'sirining susayishi yoki yo'qolishidir. Tolerantlilik (lot. - chidamoq) – a) O'zgalar turmush tarziga, hatti-harakatiga, urf-odatlariga, his-tuyg'ulariga nisbatan chidamlilik. b) Noqulay emotsional omillarga nisbatan chidamlilik ("Sotsiologik eksiklopedik lug'at",M.,1998, 370-b.). Rossiya sotsiologik ensiklopediyasida ham tolerantlik atamasiga xuddi shuday ta'rif beriladi.Tolerantlik qachon va qanday vaziyatlarda dunyo madaniyatigakirib kelgan. Manbalarda ko'rsatilishicha: Ispan tilida (Tolerancia) "fikr va g'oyalardan eng yaxshisini tan olish" deb, tarjima qilinsa; Ingliz adabiyotlarida "toqatlilik, sabr va chidamlilik"; Xitoy (kaun rong) manbalarida "boshqalarga nisbatan bag'rikeng munosabatda va kelishuvchan bo'lish"; Arab tilida (tasam'ul) "kechirish, muloyimlik, rahmdillik, sabr- toqatlilik" deb ta'rif beriladi. Yuqoridagi ta'riflarni umumiy bir tizimga keltirsak, tolerantlik – lotincha "tolerantia" sabr – toqat, jamiyatdagi turfa madaniyatlilik, turli fikrlilikning mavjudligini tan olish, qabul qilish, to'g'ri tushunish va hurmat qilishga qaratilgan ijobiy munosabatdir. Xalqimizga xos tolerantlik, ya'ni bag'rikenglik o'zining qadimiyildizlari va tarixiga egadir. Bag'rikenglikni anglash uchun uzoq moziyga nazar tashlash lozimdir. Ulug' Sohibqiron Amir Temur Turon xalqi haqida mushohada yuritganda uning ildizi chuqur, tarixi qadimiy, turk xalqining bosh tomiridir, degan bo'lsa, XX asr ulug' adibi, buyuk shoirimiz G'afur G'ulom "O'zbek xalqining tarixi Misr ehromlaridan ham qadimiydir", - degan edi. Haqiqatdan, moziyga nazar tashlasak, inson mehnat orqali insoniyat rivojining ma'lum bosqichida odamning insonlashuvi jarayoni muhim omillardan biri bo'lib, shu tariqa ma'naviy-axloqiy jarayon shakllana boshlagan. Turli bosqichlarni bosib o'tgan. Bu bosqichlardan o'tishda xalqimiz benazir go'zallik va falsafiy teranlik, ezgulik,

odamiylik, ayniqsa, muruvvat, iltifot bilan sug'orilgan fazilat-xislatlar millatimizni ko'z-ko'z qiluvchi haqiqiy qudratini, o'ziga xos xususiyatlarini so'nmas mayog'iga aylangan. Moziy bulog'idan oziqlangan bag'rikenglik, muruvvat va saxovat yangicha mazmun-mohiyat, serqirra qiyofasi bilan bugungi hayotimizda bo'y ko'rsatmoqda. Ma'naviy uyg'onish cheksiz borliqning insoniyat ruhiyatida ifodalanishi hamda ijtimoiy hayotda o'zligini anglash aql-idrok bilan yaxshilikni-yomonlikdan, ezgulikni jaholatdan, adolatni-razillikdan, bag'rikenglikni xudbinlikdan, ogohlikni loqaydlikdan ajrata bilish kabilarni belgilaydi. Yurtimiz kelajagi buyuk jamiyat sari qadam tashlab, milliy, diniy va umuminsoniy qadriyatlar sarchashmasidan bahramand bo'lgan mamlakatga aylanmoqda. Tolerantlik ham milliy qadriyatlarimiz ichida o'z mazmun-mohiyati, mavqei, insonlar hatti- harakati, faoliyati, fikr-dunyoqarashi va o'zaro munosabat madaniyatida ma'naviy-axloqiy ahamiyati yuksak qadriyat sifatida rivojlanmoqda. Tolerantlikning yagona ilmiy ifodasini berishga intilishda kattagina qiyinchiliklar yuzaga keladi. Bu qiyinchiliklarning sababi "tolerantlik" so'zining turli bilim sohalarida - etika, psixologiya, siyosat, dinshunoslik, falsafa, tibbiyot va hokazolarda qo'llanib, shu sohalarga bog'liq holda talqin etilishidadir.[2] V.I.Dal lug'atida (4-jild) "tolerantlik" rahm-shafqat, marhamat yuzasidangina kimgadir yoki nimagadir chidam bilan qarash xususiyati, sifati deb talqin etiladi. Ko'pchilik zamonaviy lug'atlar bu talqinni deyarli takrorlaydi. "Tolerantlik" so'zi bilan ifodalanadigan sifatning zarurligi va ijobiy mohiyatini ochib beruvchi kengaytirilgan ta'rifni biz "Kratkaya filosofskaya ensiklopediya" (qisqacha falsafiy qomus)da o'qiymiz: "Tolerantlik boshqa turdagi qarashlar, urflar, odatlarga nisbatan murosasozlikdir. Tolerantlik turli xalqlar, millatlar va dinlarning o'ziga xosliklariga nisbatan zarurdir. U o'z-o'ziga ishonish belgisini, o'z shaxsiy pozitsiyalarining mustahkamligiga ishonchni, hamda o'zga nuqtai nazarlar bilan qiyoslanishga cho'chimaydigan va ma'naviy raqobatdan qochmaydigan barcha uchun ochiq g'oyaviy oqim belgisini ifodalaydi" (457-bet). "Murosasozlik" ma'nosining to'liqroq ta'rifi, nazarimizda, A.A.Guseynov va I.S.Kon tahriri ostida chop etilgan etika bo'yicha lug'atda berilgan: "Murosasozlik boshqa kishilarning manfaatlari, e'tiqodlari, dinlari, odatlari va hatti-harakatlariga munosabatlarini bildiruvchi axloqiy sifatdir. O'zaro bir-birini tushunish va turli xildagi manfaatlar va nuqtai nazarlarni hech qanday tazyiqsiz, asosan tushuntirish va ishontirish usullari bilan bir bitimga olib kelishga intilishda namoyon bo'ladi..." (351-bet).[3] Falsafaga oid adabiyotlarda "tolerantlik" tushunchasining har xil turlari ko'rsatiladi. Jumladan L.V.Skvorsov biron-bir davlatda muayyan tarixiy vaqtda ustunlik qiluvchi ijtimoiy ong hamda tarkib topgan tolerantlik turi o'rtasida bog'liqlik mavjudligini ta'kidlaydi. Tolerantlik tamoyili shaxslar o'rtasida, turli Sivilizatsiyalarga ishlab jamiyatlar o'rtasida, erkaklar bilan ayollar o'rtasida ,katta

yoshdagilar bilan bolalar o'rtasida, o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasida va xoqazolar o'zaro hurmatni nazarda tutadi. Turli ziddiyatlar sharoitida tolerantlik - atrofdagilarga zarar etkazmagan holda o'zini-o'zi qaror toptirishdir. Tolerantlik xis-tuyg'ularni jilovlaydigan ongli sergak nuqtai nazardir. Tolerantlik shunday bir qadriyatki u o'zgalar bilan qarama-qarshi turishga emas, balki tinch-totuv yashashga,"o'zgalar"ni inkor qilishga emas, balki tan olishga, zo'ravonlikka itoatkorona sabr-toqat bilan qarashga emas, balki uni bartaraf etishga asoslanadi. Faol sabr-toqat – toqatsizlik, boshboshdoqlik va har qanday qilmishlarni kechirib yuborishning haddan tashqari hukmli shakllarini qabul qilmaslikdir. Xullas, tolerantlikning mohiyatini har kim har hil tushunadi, ba'zilar uni asosan sabr-toqat deb tushunsa, boshqalar insoniyatning birligi, boshqalar huquqini hurmat qilish va boshqacha bo'lish huquqi deb tushunadi, yana boshqalar esa tolerantlikni jazavalarga, nomuayyanlik vaziyatiga, mojaro vaziyatiga chidamlilik deb tushunadilar.Tolerantlik - bu har qanday jamiyat, har qanday ijtimoiy qatlam, har qanday fuqaro (uning jinsi, millati, yoshi, dini va irqidan qatinazar) ma'naviy, huquqiy, siyosiy madaniyati sifatidir. Tolerantlik turli shakllarga: ahloq, fe'l-atvor, ijtimoiy psixologiya, ongda aks etadigan shaxsiy, shakllarga va qonunchilikda, siyosiy amaliyotda aks etadigan davlat shakliga egadir.

REFERENCES

1. Milliy istiklol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar, T., 2001.
2. Murtazayeva.R."O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va bag'rikenglik" Oliy o'quv yurtlari uchun qo'llanma. – Toshkent: Universitet,2007.
3. V.I.Dal lug'ati (4-jil) – 457, 351-bet
4. Sh. Karshiyev. Миллатлараро зиддиятлар ва уларни келтириб чиқарувчи айрим ижтимоий омиллар: Xalqaro ilmiy-amaliy konfrensiya materiallari. Toshkent 2022 y. 1.
5. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Tolerantlik.
6. https://iiau.uz/oz/news/2354
7.https://old.adolat.uz/oz/news/tolerantlik-va-millatlararo-totuvlik-taraqqiyot-omili

MUSTAQILLIK YILLARIDA MAMLAKATIMIZDA DINIY BAG'RIKENGLIK

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
To'rayeva Sumbula Asomiddin qizi
CHDPU Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi
+998 88 553 20 06

Annotatsiya:

Diniy bag'rikenglik – turli diniy e'tiqod va qarashlarga hurmat bilan yondashish, diniy xilma-xillikni tan olish va murosali yashash tamoyili hisoblanadi. Ushbu tushuncha jamiyat barqarorligi, tinchlik va totuvlikni saqlashda muhim rol o'ynaydi. Mazkur ishda diniy bag'rikenglik tushunchasi, uning tarixiy ildizlari, zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati va turli dinlar o'rtasidagi muloqotni mustahkamlashdagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, diniy bag'rikenglikni rivojlantirish bo'yicha xalqaro tajribalar, qonunchilik asoslari va bu borada amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar:diniy qarash,totuvlik,cherkov,sinagoga,konfessiya,bag'rikenglik, tamoyil,buddizm.

Diniy bag'rikenglik – turli diniy e'tiqoddagi kishilarning olijanob g'oya va niyatlar yo'lida hamkor va hamjihat bo'lib yashashi, kishilik jamiyati ravnaqi yo'lida xizmat qilishini anglatadigan tushuncha. Hozirgi vaqtda bu ezgu g'oya nafaqat dindorlar, balki jamiyatning barcha a'zolari o'rtasidagi hamkorlik va bahamjihatlikni nazarda tutadi. Diniy bag'rikenglik tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash, ozod va obod Vatan qurishning muhim shartidir. Qadimdan diyorimizda buddaviylik, zardushtiylik, nasroniylik, yahudiylik, islom dinlari yonma-yon yashab kelgan, madaniyat markazlari hisoblangan shaharlarimizda masjid, cherkov, sinagogalar faoliyat ko'rsatgan. Ularda turli millat, elat va dinga mansub bo'lgan xalqlar, qavmlar o'z diniy amallarini emin-erkin ado etgan. Vatanimiz tarixining eng murakkab, ziddiyatli, og'ir davrlarida ham yurtimizdagi mavjud din vakillari o'rtasida diniy asosda mojarolar bo'lgan emas. Bu – yurtimiz xalqlarining Diniy bag'rikenglik borasida katta tajribaga ega bo'lganidan dalolat beradi. Hozirgi vaqtda mamlakatimizda 16 konfessiyaga mansub diniy tashkilotlar faoliyat yuritmoqda. Ularga o'z diniy marosimlarini o'tkazish va mamlakat hayotida faol ishtirok etish

uchun zarur barcha shart-sharoitlar yaratilgan. Bu boradagi huquqiy asoslar O'zbekiston Konstitutsiyasida, "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi Qonunda mustahkamlab qo'yilgan. Ma'lumki, dunyodagi dinlar asl mohiyatiga ko'ra ezgulik g'oyasiga asoslanadi, kishilarni halollik, poklik, mehr-shafqat, birodarlik va bag'rikenglikka da'vat etadi. Inson hayotining asl maqsadi inson va tabiatga nisbatan odilona, oqilona munosabatda bo'lish, hamisha yaxshi, savobli ishlarni amalga oshirishdan iboratdir. Shunday ekan, haqiqiy diniy qarashlar ortida diniy bag'rikenglik yotadi. UNESCO diniy bag'rikenglik muammosiga alohida e'tibor berib, 1995 yilni BMTning bag'rikenglik yili deb e'lon qildi. O'sha yili 16 noyabrda 185 davlat ishtirokida Parijda Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi qabul qilindi. Mustaqillik yillarida mamlakatimizda ham bu sohada ulkan ishlar amalga oshirildi. Bugungi kunda respublikamizda ikki mingdan ziyod diniy tashkilot, shu jumladan, O'zbekiston Musulmonlari idorasi, Qoraqalpog'iston Musulmonlari qoziyati, Toshkent Islom instituti, 10 ta madrasa va 2003 ta masjid, Rus pravoslav cherkovi, Toshkent va O'rta Osiyo Yeparxiyasi, Pravoslav seminariyasi, Rim-katolik cherkovi, Yevangel xristian baptistlar cherkovlari ittifoqi, to'liq Injil xristianlar markazi, Xristian seminariyasi, O'zbekiston Bibliya jamiyati, 162 ta xristian cherkovi, 8 ta yahudiy va 8 ta bahriy jamoasi, 1 ta Krishnani anglash jamiyati, 1 ta buddist ibodatxonasi davlat ro'yxatidan o'tgan. Diniy qarash – ilohiy va dunyoviy tushuncha va tasavvurlar mushtarakligini ifoda etuvchi ma'rifiy qarash. "Alloh qalbimizda, yuragimizda" tamoyili asosida mamlakatimizdagi turli diniy e'tiqod va maslakdagi fuqarolar uchun Vatan yagonaligi g'oyasi ilgari suriladi. Zero, inson va ma'naviyat, odam va olam, makon va zamon o'rtasidagi munosabatlarni uyg'unlashtirish zamirida jamiyatni birlashtirish, barqarorlashtirish imkoniyatlari mujassamdir. Shu tariqa turli e'tiqodlar, xilma-xil qarashlar va munosabatlarni uyg'unlashtirish konsepsiyasini asoslashga yo'l ochiladi. Bunda jamiyatni barqarorlashtirish masalasi insonning ma'naviy-ruhiy yetukligi va komilligi bilan bog'liq holda tushuniladi. Diniy-ma'rifiy qarashlar jamiyat taraqqiyotining muhim omili darajasiga ko'tariladi. Albatta, diniy bag'rikenglik jarayoni o'z-o'zidan, tasodifan yuzaga kelmaydi, balki u demokratik jamiyat qurish yo'lidan borayotgan davlatning adolatli siyosati hosilasidir. Davlat nafaqat iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy sohalarda, balki turli millatlar va dinlar o'rtasida do'stona munosabatlarni, bag'rikenglikni ta'minlashda ham yetakchi va asosiy bo'lishi zarur bo'ladi. Qur'oni karimda kishining e'tiqodiga dahl qilib bo'lmasligi, biror dinga ishonish va e'tiqod qilish insonlarning shaxsiy ishi ekani va bu har kimning o'z vijdoniga havola ekani aniq bayon etilgan. Umuman olganda, Qur'oni karimning 50 dan ortiq surasidagi yuzlab oyatlarda musulmonlar tinchlikparvarlik va boshqa din vakillariga nisbatan bag'rikenglik munosabatlatida bo'lishlariga da'vat etilgan. Xususan, Mumtahana surasi 8-oyatda shunday deyiladi:

"Dinlaringiz to'g'risida sizlar bilan urushmagan va sizlarni o'z diyorlaringizdan (haydab) chiqarmagan kimsalarga nisbatan yaxshilik qilishlaringizdan va ularga adolatli bo'lishlaringizdan Alloh sizlarni qaytarmas. Albatta, Alloh adolatlilarni sevar". diniy bag'rikenglik zamonaviylikning asosi va jamiyatlarning rivojlanishiga imkon beradi. Bu jamiyatning har bir a'zosiga teng huquqlar asosida davlati rivojiga hissa qo'shish imkonini beradi. Diniy bag'rikenglik tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash, ozod va obod Vatan qurishning muhim shartidir. Markaziy Osiyo, xususan, O'zbekiston qadim asrlardan turli madaniyat, til, urf-odat, turmush tarziga ega bo'lgan, xilma-xil dinlarga e'tiqod qiluvchi va bir-biriga o'xshash bo'lmagan turli xalqlar, millatlar yashagan va yashab kelayotgan o'lkadir. Shubha yo'qki, diniy bag'rikenglik munosabati xalqimizga xos alohida fazilat bo'lib qolgan. Yurtimizda xilma-xil diniy e'tiqodga ega bo'lgan kishilarning bir zaminda buyuk g'oya va sof niyatlar yo'lida hamkor va hamjihat bo'lib yashashi bag'rikenglikning yorqin namunasidir. Chuqur o'ylangan milliy va diniy siyosat tufayli O'zbekiston bugun butun dunyo mamlakatlari uchun bag'rikenglik namunalarini o'zida mujassam etgan davlat sifatida namuna bo'lmoqda. O'zbekistonning bu ko'p asrlik tajribasi o'zbek millatiga xos bag'rikenglik xususiyatlari Markaziy Osiyo va boshqa rivojlangan mamlakatlar uchun andoza bo'lib xizmat qilmoqda. 2019 yildan davlatimiz rahbari tashabbusi bilan bu sana O'zbekistonda haftalik tarzida keng nishonlanadi. Bu yil ham ushbu an'ana davom etib, "Yangi O'zbekistonda diniy bag'rikenglik" shiori ostida "Bag'rikenglik haftaligi" baland ruhda bo'lib o'tmoqda. Ushbu konferensiya Din ishlari bo'yicha qo'mita, Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalari qo'mitasi va O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi hamkorligida tashkil etilib, unda AQSH, Buyuk Britaniya, Koreya Respublikasi, Turkiya, Malayziya, Portugaliya, Armaniston, Rossiya, Tojikiston, Qozog'iston kabi davlatlardan kelgan mutaxassislar, YUNESKOning O'zbekistondagi vakolatxonasi xodimlari, diplomatik korpus vakillari, dinshunos ekspertlar, islomshunoslar ishtirok etdi. Diniy bag'rikenglik jamiyat barqarorligi va tinchlikning asosiy shartlaridan biridir. Turli e'tiqod vakillarining bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lishi, diniy erkinlik va huquqlarning ta'minlanishi nafaqat inson huquqlari tamoyillariga mos keladi, balki davlatlar rivoji va global xavfsizlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bugungi dunyoda diniy bag'rikenglik ekstremizm va ziddiyatlarning oldini olish, millatlararo totuvlikni ta'minlash hamda jamiyatdagi ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlashning muhim omili hisoblanadi. Shuning uchun ham ta'lim, madaniyat va huquqiy asoslar orqali diniy bag'rikenglik madaniyatini shakllantirish har bir jamiyatning ustuvor yo'nalishlaridan bo'lishi lozim. Xulosa qilib aytganda, diniy bag'rikenglik – nafaqat diniy qarashlarga hurmat, balki butun insoniyat uchun tinch va barqaror kelajak sari muhim qadamlardan biridir.

REFERENCES

1. M.Alimova, D.Razaqov Dinshunoslik: O'quv qo'llanma – Toshkent: "O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi nashriyoti.
2. Sh. Karshiyev. Yangi O'zbekistonda millatlararo munosabatlarni rivojlantirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'rni: O'zbekiston sud ekspirtizasi jurnali 2023/2 son.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқи // "Халқ сўзи", 2017 йил 20 сентябрь.
4. https://oyina.uz
5. https://iiau.uz
6. https://inson huquqlari.uz
7. ziyouz.com.

FALSAFIY MEROS: RATSIONAL VA IRRATSIONAL TAFAKKUR USULLARI

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Uralova Dilfuza O'ktam qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti gumanitar fanlar fakulteti o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi dilfuzauralova@gmail.com +998884297006

Annotatsiya:

Mazkur maqolada falsafiy meros doirasida ratsional va irratsional tafakkur usullari o'rganilgan. Ratsional tafakkur aniq mantiqiy qoidalarga asoslanib, dalillarga tayanish orqali bilim hosil qilish usuli sifatida tavsiflanadi. U ilmiy bilish, analitik fikrlash va empirik tekshiruvlarga asoslanadi. Irratsional tafakkur esa insonning sezgi, intuisiya va tasavvur kabi bilish vositalari orqali haqiqatni anglash jarayoni sifatida tushuntiriladi. Maqolada tarixiy va zamonaviy falsafiy oqimlarning ratsional va irratsional tafakkurga munosabati tahlil qilinib, ularning jamiyat taraqqiyotiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, mazkur tafakkur usullari o'zaro qanday uyg'unlashishi va ilmiy-nazariy jarayonlarda qanday qo'llanilishi masalalari muhokama qilingan.

Kalit so'zlar: falsafiy meros, ratsional tafakkur, irratsional tafakkur, bilish usullari, mantiqiy fikrlash, intuisiya, sezgi, analitik tafakkur, falsafiy oqimlar, bilish nazariyasi.

Falsafa inson tafakkuri va bilish jarayonining eng muhim sohalaridan biri bo'lib, u turli usullar orqali haqiqatni anglashga harakat qiladi. Inson tafakkuri asosan ikki yo'nalishda – ratsional va irratsional shakllarda namoyon bo'ladi. Ratsional tafakkur aniq mantiqiy qonuniyatlarga asoslangan bo'lsa, irratsional tafakkur sezgi, intuisiya va ichki kechinmalar orqali shakllanadi. Ushbu maqolada falsafiy meros doirasida ratsional va irratsional tafakkur usullarining o'rni, ularning ahamiyati va o'zaro bog'liqligi haqida fikr yuritiladi. Ratsional va irratsional tafakkur insonning bilish jarayonida muhim o'rin tutadigan ikki asosiy tafakkur usulidir. Ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, turli ilmiy va badiiy jarayonlarda qo'llaniladi. Ratsional tafakkur mantiqiy qoidalar va empirik tekshiruvlarga asoslangan fikrlash jarayonidir. U inson bilimini aniq dalillar va tahlil yordamida shakllantirishga yo'naltirilgan. Uning asosiy xususiyatlari quyidagilardir: Mantiqiy qonuniyatlar – Ratsional tafakkur asosida inson har bir xulosasini mantiqiy izohlashga harakat qiladi. Dalillarga tayanish – Ratsional tafakkur tajriba va kuzatishlarga asoslangan bo'lib, har qanday nazariyaning to'g'riligini isbotlashga intiladi. Analitik yondashuv – Muammolarni tahlil qilish, ularning sabab va

oqibatlarini o'rganish orqali yechim topish. Ratsional tafakkur tabiiy fanlar, texnologiya, matematika, huquqshunoslik, falsafa va lingvistika kabi fanlarda muhim rol o'ynaydi. Masalan, o'zbek tilshunosligida grammatik tahlillar ratsional tafakkur asosida olib boriladi. Irratsional tafakkur esa insonning sezgi, ichki ilhom va tasavvur orqali bilim hosil qilish jarayonidir. U bevosita tajriba yoki mantiqiy dalillarga emas, balki hissiy tushuncha va ichki kechinmalarga asoslanadi. Uning asosiy xususiyatlari: Sezgilar va intuitiv idrok – Odamlar ba'zan mantiqiy tushuntirishsiz ham to'g'ri qaror qabul qilishlari mumkin. Ijodiy yondashuv – San'at, adabiyot, musiqa va teatr sohalarida irratsional tafakkur muhim o'rin tutadi. Subyektiv bilish – Insonning ichki dunyosiga asoslangan, shaxsiy tajriba va his-tuyg'ular bilan bog'liq fikrlash jarayoni. Irratsional tafakkur, ayniqsa, adabiyot va san'at sohalarida muhim ahamiyatga ega. Masalan, Alisher Navoiy asarlarida inson qalbining ichki kechinmalari va tuyg'ulari tasvirlangan bo'lib, bu irratsional tafakkurning yaqqol namunasidir. Ratsional tafakkur va uning o'ziga xos jihatlari, Ratsional tafakkur insonning bilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. U aniq dalillarga, mantiqiy tahlilga va ob'ektiv tekshiruvlarga asoslanadi. Bu usul, asosan, quyidagi xususiyatlarga ega: Aniqlik va mantiqiylik – Ratsional tafakkur aniq qonun-qoidalarga asoslanib, mantiqiy mushohada orqali bilimni shakllantiradi. Empirik tekshiruv – Haqiqatni ilmiy eksperimentlar va kuzatishlar orqali aniqlaydi. Analitik yondashuv – Muammolarni qismlarga ajratib o'rganish va ularga asosli yechim topish imkonini beradi. Bu tafakkur usuli asosan matematika, fizika, lingvistika va falsafaning ko'plab yo'nalishlarida qo'llaniladi. O'zbek tilshunosligida ham grammatik va semantik tahlillar ratsional tafakkur asosida olib boriladi. Masalan, o'zbek tilining morfologik va sintaktik tuzilishini o'rganishda ratsional tafakkur muhim ahamiyat kasb etadi. Ratsional tafakkur, shuningdek, axborotni qayta ishlash, tizimli yondashuv va muammolarga strategik yechim topish jarayonlarida ham muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy texnologiyalar rivojlanishi bilan ratsional tafakkur sun'iy intellekt, dasturlash va muhandislik kabi yo'nalishlarda ham keng qo'llanmoqda. Irratsional tafakkur esa inson sezgilari, tasavvuri va intuitiv bilish orqali haqiqatni anglashga yordam beradi. U quyidagi xususiyatlarga ega: Sezgirlik va ichki kechinmalar – Haqiqatni his qilish, sezgi va ichki anglash orqali bilish. Intuitiv yondashuv – To'g'ridan-to'g'ri bilish va tushunish orqali mantiqiy izohlarsiz fikrga kelish. Ijodiy tafakkur – San'at, adabiyot va madaniyat sohalarida keng qo'llaniladi. O'zbek adabiyotida irratsional tafakkur muhim o'rin tutadi. Masalan, Alisher Navoiy va Bobur kabi adiblar asarlarida inson ichki dunyosi, his-tuyg'ulari va ilhom orqali bilish jarayonining o'ziga xos jihatlari aks etgan. Shuningdek, xalq og'zaki ijodi, jumladan, dostonlar, ertaklar va maqollarda ham irratsional tafakkurning yorqin ifodalari ko'rinadi. Irratsional tafakkur ko'plab san'at turlarida ham namoyon bo'ladi. Masalan, musiqiy ijodda,

rassomchilikda va teatr san'atida ijodiy ilhom va sezgi muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbek milliy musiqasi, qo'shiqlari va maqomlarida ham irratsional tafakkurning o'ziga xos ko'rinishlari mavjud bo'lib, ular inson qalbini larzaga soluvchi chuqur ma'nolarni ifodalaydi. Ratsional va irratsional tafakkurning o'zaro bog'liqligi Ratsional va irratsional tafakkur ko'pincha bir-biriga qarama-qarshi qo'yiladi, ammo ular bir-birini to'ldirib turuvchi usullar sifatida ham ko'rilishi mumkin. Masalan, ilm-fan ratsional tafakkurga asoslangan bo'lsa-da, ko'plab ilmiy kashfiyotlar intuitiv tafakkur, ya'ni irratsional jarayonlar natijasida amalga oshirilgan. Tilshunoslik nuqtayi nazaridan olib qaraganda, o'zbek tili grammatik tuzilishini tushunish va tahlil qilish ratsional tafakkurga asoslangan bo'lsa, she'riy ifodalarning ma'nosi va tasviri irratsional tafakkur orqali anglanadi. Adabiyot va lingvistik tadqiqotlarda bu ikki tafakkur usuli o'zaro uyg'unlikda qo'llaniladi. Bundan tashqari, ta'lim jarayonida ham ratsional va irratsional tafakkur uyg'unlashgan holda qo'llaniladi. O'quvchilar aniq fanlarni o'rganishda ratsional tafakkurdan foydalanishsa, ijodiy yozuv va san'at darslarida irratsional tafakkur muhim o'rin tutadi. Shu sababli, har ikki tafakkur shaklini rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Ratsional va irratsional tafakkur inson bilish jarayonining ajralmas qismidir. Ularning har biri o'ziga xos afzalliklarga ega bo'lib, birgalikda inson tafakkurining to'liq shakllanishiga xizmat qiladi. O'zbek tilshunosligi va adabiyotida ham bu ikki usulning o'rni beqiyosdir. Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiyalar rivojlanishi bilan ratsional tafakkurning ahamiyati ortib borayotgan bo'lsa-da, san'at va madaniyat sohalarida irratsional tafakkur ham o'z muhim o'rnini saqlab qolmoqda. Shunday ekan, kelajakda ilmiy va badiiy sohalarda ularning uyg'unlashuvi yanada keng tadqiq etilishi lozim. Maqola falsafa, bilish nazariyasi va metodologiya sohalariga qiziquvchilar uchun foydali bo'lib, inson tafakkurining turli qirralarini chuqurroq anglashga yordam beradi. Ratsional va irratsional tafakkur bir-biriga zid emas, aksincha, ular inson tafakkurining turli qirralarini ifodalaydi. Ilm-fan va texnologiyalar rivojida ratsional tafakkur ustunlik qilsa, san'at va madaniyat sohalarida irratsional tafakkur yetakchi hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatda esa bu ikki tafakkur usulining uyg'unlashuvi ijodiy va innovatsion yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Aristotel. "Metafizika". Toshkent: Fan, 1998.
2. Navoiy, Alisher. "Xazoyin ul-maoniy". Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1987.
3. Kant, Immanuil. "Sof aql tanqidi". Toshkent: Sharq, 2002.
4. Bobur, Zahiriddin Muhammad. "Boburnoma". Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.

5. Qosimov, M. "Tilshunoslik nazariyasi". Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2010.
6. Nasriddinov, A. "Inson tafakkurining falsafiy asoslari". Toshkent: Akademnashr, 2016.
7. Beruniy, Abu Rayhon. "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar". Toshkent: Fan, 1991.

FARG'ONA VOQEALARINING KELIB CHIQISH SABABLARI VA OQIBATLARI

Karshiyev Sherzod Saydaliyevich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar"kafedrasi v/b dotsenti sherzodkarshiyev81@gmail.com 974230605
Yergasheva Saboxat Farrux qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti
ta'lim yo'nalish 1-bosqich talabasi +998936065580
ergashovasabohat916@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada 1989-yil Farg'ona vodiysida yuz bergan tóqnashuvlar, ózbeklar va mesxeti turklar nizolarining fojiali tus olishi, kelib chiqish sabablari,tafsilotlari hukumatning javobi haqidagi ma'lumotlar atroflicha yoritilgan.

Kalit sózlar: mesxeti turklar,demografik vaziyat, tóqnashuv,etnik mojaro, millatlararo totuvlik,miting,talabnoma,prinsipial mavqe.

So'nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri — jamiyatda millatlararo totuvlik va bag'rikenglikni ta'minlash, do'stlik muhitini va ko'p millatli katta yagona oila tuyg'usini mustahkamlash, yoshlarni Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat bilan qarash ruhida tarbiyalash, xorijiy mamlakatlar bilan madaniy-ma'rifiy aloqalarni kengaytirishga yo'naltirilgan keng miqyosdagi ishlar amalga oshirildi. Mamlakatda turli millat vakillarining ahillikda hayot kechirishi tinchlikni ta'minlashda muhim rol óynaydi.

Afsuski, turli millat vakillari órtasida ziddiyatli holatlar ham kuzatilishi mumkin. Ana shunday voqealardan biri 1989-yilda Farg'ona vodiysida róy bergan. Bu nizo ikki millat vakillari ózbeklar hamda mesxet turklar orasida bólib ótgan. Farg'ona vodiysida XX asr 80-90-yillarida o'ziga xos murakkab demografik vaziyat hukm surardi. Aholining tabiiy o'sish darajasining tezlashuvi natijasida mintaqada siyosiy-iqtisodiy va etnodemografik muammolar keskinlashuvi ma'lum darajada o'ziga xos chigal ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik sharoitni yuzaga keltardi. Farg'ona voqealari etnik va maishiy asosda (turli millat vakillarining restoranlarda o'zaro mushtlashuvi) bilan boshlangan bo'lishiga qaramasdan, fojeaning chuqur ildizlari vodiyda yashayotgan aholining, eng avvalo, o'zbeklarning og'ir ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli bilan bog'liq edi. Markazning O'zbekistonda olib borayotgan siyosati, bu siyosatni izchil amalga oshirgan mahalliy partiya, sovet va xo'jalik organlarining tub aholi manfaatlariga pisandsiz qarashi, xokimiyatning boshqaruvorganlarida poraxo'rlik va korrupsiyaning avj olishi, jinoyatchilikning kuchayishi o'n yillar davomida

to'plangan muammolarni yana ham keskinlashtirgan edi.Ma'lumki, Ikkinchi jahon urushi davrida I.V.Stalinning 1944 yil 14 noyabrdagi qaroriga ko'ra, 120 ming nafar mesxeti turklari Gruziyadan O'rta Osiyo respublikalariga ko'chirilgan edi. Deportyatsiya qilingan mesxeti turklarining eng ko'p qismi (106 ming 700 kishi) O'zbekistonga joylashtirilgan. Shulardan 17 ming nafari Farg'ona viloyatiga joylashtiriladi. Ular viloyatning asosan, Quvasoy, Komsomolsk (hozirgi Yangi Marg'ilon) posyolkalarida, Oxunboboyev, Quva, Rishton, Farg'ona, Kirov (hozirgi Beshariq) rayonlarida yashar edilar.1989 yilda Quvasoy rayonida 58 400 kishi yashagan bo'lsa, boshqa 47 ta millatlar orasida mesxeti turklarining soni 4340 tani tashkil qilgan. Quvasoyda 1989 yil may oyida bo'lgan bir qancha bezoriliklar, ayniqsa mesxeti turk yoshlarining tartibsizliklarni keltirib chiqarishlari Farg'ona voqealarining boshlanishiga turki vazifasini o'tagan. Bu xolatdan mesxeti tuklari vaziyatni keskinlashtirib, o'z tarixiy vatanlariga qaytishni tezlashtirish yo'lida foydalanmoqchi bo'lishadi. 1989-yil 20-mayda Quvasoyda tub yerli aholi bilan mesxeti turklari guruhlari o'rtasida mushtlashish sodir bo'ldi. Vaziyat 1989 yilning 24 may kuni kechqurun nihoyatda keskinlashgan.25 may kuni Quvasoy shahriga O'zSSR Ichki ishlar qo'shimcha kuchlari olib kelinadi, Respublika Ichki ishlar ministri Uchqun Raximov, DXQning o'rinbosari va respublika prokurorlari kelishdi.
Respublika siyosiy rahbariyatining voqeani to'g'ri baholay olmaganligi hamda tezkorlik bilan zarur choralarni ko'rmaganligi oqibatida vaziyat murakkablashdi va etnik mojaroga aylanib, qon to'kilishiga olib keldi.Farg'onadagi voqealar Butun boshli O'zbekiston va uning xalqi taqdiri ishonib topshirilgan R.Nishonov esa SSSR Oliy Kengashi minbaridan turib Farg'ona isyonini "bozorda bir chelak qulupnay ustida kelib chiqqan kelishmovchilik", deb e'lon qilgan.3-iyun kuni kechqurun Toshloq posyolkasida, song Marg'ilon shahrining mesxeti turklari zich yashaydiganqasabasida ur-yiqit, uylarga o't qo'yish, qotillik, tahqirlash, talonchilik, vahshiyliklar sodir bo'ldi. Uchinchi iyunda O'zSSR Ministrlar Sovetining raisi G'.Q.Qodirov raisligida hukumat komissiyasi tuzildi. Biroq 16 kishidan iborat hukumat komissiyasining to'liq tarkibi faqat 6 iyunda shakllantirildi. Bu vaqtga kelib fojealar Farg'ona viloyatining boshqar rayonlariga ham tarqalib ulgargan edi.
4 iyun kuni Qo'qon shahridan militsiya xodimlari Toshloqqa tashlandi. Bu paytda rayonda vaziyat boshqarib bo'lmaydigan darajada izdan chiqib ketdi. Turli xil narsalar bilan qurollangan bezorilar ko'chalarda faollik qilishardi. Raykom binosi oldida to'plangan 1000 nafar odam raykomga 2 qismdan iborat quyidagi talabnomani topshirishgan:

1.Ushlanganlar ozod qilinsin.

2. Mesxeti turklari Farg'onadan zudlik bilan ko'chirilsin. Talabnoma rad qilingach, olomon raykom binosiga hujum qiladi. Militsiya xodimi olomonga qarata

avtomatdan o'q uzadi. 2 kishi xalok bo'lgan 5-6 kishi yaralangan va olomon chekingan. Lekin olomon shaharning boshqa joylarida to'palonlarni davom ettirishgan.4 iyunda O'zSSR Oliy Soveti Prezidiumining Farmoni bilan Farg'ona viloyatining mesxeti turklari zich yashaydigan hududlarida kommendantlik soati joriy qilinadi.6 iyunda Marg'ilon shahrida ruxsat berilmagan 2 ta miting bo'ldi. Bu mitingda "Birlik" harakati riisi Abduraxmon Po'latov, O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasining kotibi Muhammad Solih va diniy ulamolar qatnashib aholini tinchlantirishga harakat qilishdi. Miting qatnashchilari mesxeti turklarini tarixiy vatanlariga qaytishini hamda hibsga olingan namoyishchilarni ozod qilishni talab qildilar. Shu kuni Quvasoyda ham shu talablar bilan miting bo'lib o'tdi. Ettinchi iyunda Oxunboboyev, Toshloq, Oltiariq, Rishton, Bog'dod, Buvayda tumanlari va Marg'ilon shahridan xar xil narsalar bilan qurollangan asosan 16-25 yoshlardagi yigitlar avtobus va yuk mashinalarda Qo'qon shahriga kirib kela boshladilar. Ular Qo'qon shahri yoshlarini o'zlariga qo'shilishni talab qildilar. Qo'qon shahri markazidagi Lenin maydoniga to'planib, bir kun avval hibsga olingan yoshlarni ozod qilishni talab qildilar. Shu payt militsiya xodimlaridan biri to'pponchadan o'q uzib 16 yashar o'smirni o'ldirdi. To'qnashuv boshlanib ketadi. Militsiya xodimlari va askarlar maydonda to'plangan aholini o'qqa tutadi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra shu yerning o'zida 20 kishi xalok bo'ldi, 77 nafar kishi yaralandi. Qo'qonda bu paytda 2 000 nafar mesxeti turklari bor edi. Ular xavfsiz joyga olib chiqilgan edi. To'palonlar paytida shaharda qolgan 200 nafar mesxeti turklaridan birortasi ham jabrlanmadi. Biroq mesxeti turklarini o'z uylarida yashirgan ayrim qo'qonliklar sovet harbiylari va militsionerlari tomonidan jazolanadi. Namoyishchilarning o'qqa tutilishi barcha qo'qonliklarning g'azabini keltirdi. 8 iyun kuni Qo'qonda 5000 nafardan ziyod mahalliy aholi shahar rahbarlariga o'znoroziliklarini bildirish uchun shahar partiya komiteti binosi oldiga to'planishib, 6 banddan iborat quyidagi talabnoma bilan chiqishadi:

1. Yangi Qo'qon ximiya kombinati yopilsin.
2. Ishsizlar ish bilan ta'minlansin.
3. Yosh oilalar alohida uy bilan ta'minlansin.
4. Oylik maoshlar oshirilsin.
5. Ettichi iyunda aholiga o'q o'zganlar javobgarlikka tortilsin.
6. Paxta plani kamaytirilsin va xarid narxi oshirilsin. Shahar obkomi X.Xojimatov va pratkom X.Musabekovlar namoyishchilar oldiga chiqib 6 ta talabnomani tushuntirayotgan paytida katta leytinant Maksimovich avtomatlardan o'q uzishni buyuradi. X.Musabekov va uning yonidagilar hech narsa demasdan gorkom binosiga kirib ketishadi. Askarlar yig'ilganlarni o'qqa tutishda davom etadi.

Osmondan turib 2 ta harbiy vertolyot olomonga o'q yog'diradi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra bu yerda 8 kishi xalok bo'lgan. 10 dan ziyod kishi yaralangan. O'zbekistonda 11 iyun motam kuni deb e'lon qilindi. Shu kuni Farg'ona viloyatining butun hududida osoyishtalik saqlanib turdi. O'zbekistonda mesxeti turklarini RSFSRga evakuatsiya qilish 9 iyundan boshlanadi. Farg'ona oblastidan jami 16. 289 nafar mesxeti turklari ko'chirildi. Evakuatsiya qilish 18 iyunga kelib yakunlandi. Lekin mesxeti turklari Rossiyada qolishni istamadilar va o'zlarining tarixiy vatanlariga qaytirilishlarini talab qildilar. Ammo bu talablar sovet rahbariyati tomonidan turli bahonalar bilan bajarilmadi. Ma'lumotlarga ko'ra Farg'onadan ko'chirilgan mesxeti turklarining ko'pchiligi keyinchalik O'zbekistonga qaytib kelgan.Islom Karimov 1989 yilning 25 iyun kuni Farg'onaga yo'l oladi. Odamlar bilan chin dildan, hech narsani yashirmasdan ochiq gaplashadi. Bu insonlarning shu vaqtga qadar hech kim eshitmagan oh-u nolalarini tinglab, yurakdan chiqqan samimiy va haqqoniy so'zlari bilan bamisoli ularning qalbidagi jarohatlarga malham qo'ygandek bo'ladi, ko'ngillarida yaxshi kunlarga umid uchqunlarini uyg'otadi. Tartibsizliklar, qon to'kilishining oldini olish bo'yicha butun mas'uliyatni o'z zimmasiga olib, aniq chora-tadbirlar ko'radi. Davlatimiz rahbarining turli chiqishlarida aytgan, millionlab kishilar ko'ngliga ishonch, bilagiga kuch baxsh etgan so'zlari, ya'ni "O'zbekistonda millatlar o'rtasida qon to'kilmaydi", "Farg'ona voqealari boshqa qaytarilmaydi", deya bergan va'dasi uning ham lafzi qat'iy rahbar, ham ulkan shaxs ekanini namoyon etdi. Hayotda inson uchun oilasi, umr yo'ldoshi,farzandlari, uy-joyi, mol-mulki, obro'-e'tibori, sog'lig'i qanchalar qadrli bo'lsa, shularning barchasidan u millatlararo janjal, qon to'kishlar sabab ayrilib qolishi mumkin. Bu shunchaki gap emas. Buni chuqur tushunish, tinchlikni saqlash ishida rahbarni yolg'izlatib qo'ymaslik, unga yelkadosh bo'la bilish kerak.Farg'ona fojialaridan keyin O'zbekistonning Islom Karimov boshchiligidagi yangi siyosiy rahbariyati bu masalada prinsipial mavqeni egalladi. Rasmiy ma'lumotlarga qaraganda, 1989-yil 3 – 12-iyunda Farg'ona viloyatida bo'lgan millatlararo to'qnashuvlar va namoyishchilarning harbiylar tomonidan o'qqa tutilishi natijasida 103 nafar kishi halok bo'lgan, 1011 kishi jarohatlangan va 757 xonadonga o't qo'yilib, vayron etilgan. 1989-yilgi Farg'onada bólib ótgan millatlararo nizo O'zbekiston tarixida og'ir va fojiali sahifalardan biridir. Voqealar ahillik,birdamlik,yurtimizda istiqomat qilayotgan millat va elatlar bilan birga dóstlik aloqalarini mustahkamlash kerakligini ko'rsatdi. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng, millatlararo totuvlikni mustahkamlashga qaratilgan ko'plab choralar ko'rildi. Har bir mamlakat uchun diniy bag'rikenglik,tinchlik,totuvlikning ahamiyati muhim sanaladi.

REFERENCES

1. lex.uzhttps://lex.uz jamiyatda millatlararo totuvlik va bag'rikenglikni ta'minlash, do'stlik …
2. O'zbekistonning eng yangi tarixi fanidan o'quv-uslubiy majmua (1-kurs, barcha ta'lim yo'nalishlari uchun)
3. Овid Haydarov, Suhrob Qoraboyev O'zbekistonningeng yangi tarixiuslubiy qo'llanma (Kunduzgi ta'lim bakalavriat ta'lim yo'nalishlarining talabalari uchun) Samarqand – 2022
4. Tarixi Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 10-sinf o'quvchilari uchun darslik Birinchi nashr Toshkent respublika ta'lim markazi 2022
5.mbaza.uzhttps://mbaza.uz1989-yil, iyun. Farg'onadagi qonli fojialar haqida ma'lumot.

TALABALARNI TADQIQOTCHILIK FAOLIYATIGA JALB QILISHDA XALQARO TA'LIM BOZORLARINING O`RNI

To`rayev Azamat Maqsudovich
CHDPU mustaqil tadqiqotchisi

ANNOTASIYA.

Ushbu maqolamizda bugungi kunda xalqaro ta'lim bozorlarida yetakchilik qilayotgan mamlakatlar va ta'lim xizmatlari eksportining iqtisodiy samarasi, hamda bugungi kunda ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlaydigan asosiy xususiyatlar tahlil qilingan.

Kalit so`zlar: fan, ta'lim, kadrlar siyosati, xalqaro ta'lim bozori, raqobat, baynalminallashuv, sifatli kadr, iqtisodiy foyda, integratsiya.

Jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy o`zgarishlarning jadal suratlari zamonaviy mutaxassis uchun mehnat bozorida raqobatga bardosh bera oladigan sifatli kadr bo`lishni taqozo qilmoqda. Jamiyat taraqqiyotida fan va ta'limni birlashtirish zarurati ilmiy tadqiqotchilik ko`nikmalarini rivojlantirishni talab qiladi. Bugungi mutaxasis murakkab vaziyatlarni to`g'ri baholash bilan birga, axborotni qayta maqsadli ishlash, yangi ish sharoitlariga tez moslashish, intellektual va ijodiy faoliyatidan foydalangan holda natijalarni prognazlashtirish, ilmiy texnika yutuqlariga moslashuvchanlik kabi zaruratlar mavjud. Ilm-fan inson hayoti sifatini yaxshilashda asosiy omil hisoblanadi. Talabalarni ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb etish zamonaviy universitetlar ta'lim strategiyasining muhim qismi hisoblanadi. Chunki nazariy va amaliy mashg'ulotlarning uzviy integratsiyalashuvi kelajakda samarali kasbiy faoliyat uchun sharoit yaratadi. Ammo kasbiy tayyorgarlik jarayonida talabalarning individual kognitiv uslubini shakllantirishga yondashuvlar hali to`liq o`rganilmagan. MDH tadqiqotchilaridan B.Manov va V. Milenkolar talabalarni ilmiy tadqiqotchilik faoliyatiga jalb qilishda ularning tanlovlari va qiziqishlarini qo`llab quvvatlovchi, rag'batlantiruvchi muhit sifatidagi oilaning rolini o`rganishgan. Talabalarning ilmiy faoliyatga bo`lgan motivatsiyasining intellektual rivojlanishdan "bilim va ko`nikmalarni pul ekvavaentiga aylantirish" yo`nalishiga otishga imkon berishi bir guruh tadqiqotchilar tomonidan o`rganilgan. [1] Tadqiqot ishi zamonaviy oliy ta'lim muassasalarida kadlar tayyorlashning muhim va ajralmas qismidir. Ta'lim nazariy bilimlarni egallashga qaratilsa, tadqiqotchilik faoliyati esa amaliy natijalarga bog'lanadi.

OTMlarning vazifasi talablarni muayyan qolipga solish emas, balki ijodiy mehnatga tayyor kadr yetishtirishdir. Ilmiy tadqiqotchilik faoliyati talabalarda kasbiy faoliyatga tayyorgarlik jarayoni hisoblanib, ularning mustaqilligi, harakatchanligini

ta'minlaydi va fanga qiziqishini oshiradi. Fikrimizcha, ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug'ullanishda yuqori natijlarga erishishda ilmiylik, tizimlilik, yaxlitlik va uzluksizlik tamoyillaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo`ladi. Talabalarni ilmiytadqiqotchilik faoliyatiga qiziqishi oliy talim muassasasida yaratilgan muhit bilan ham chambarchas bog'liq. Talabalar bilan o`tkazilgan so`rovnoma natijalari ularning ilmiy faoliyatdagi ishtiroki ko`p jixatdan qiziqishlarini rag'batlantirish bilan bog'liqligi aniqlandi.

Jahon miqiyosidagi universitetlarning eng muhim asosiy xususiyatlaridan biri, uning global miqiyosidagi muvaffaqiyatini aks ettiradi. Xorijiy talabalarning ulushi universitet faoliyatining baynalminallashuvi ko`rsatkichlaridan biri sifatida mashhur jaxon universitetlari retingini QS World University Rankings va Times University Rankingni hisoblashda qo`llaniladi. AQSh, Buyuk Britaniya, G'arbiy Yevropa universitetlari dunyodagi eng yaxshi universitetlar ro`yxatida yetakchi o`rinni egallaydi. Jahon iqtisodiyotining eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida zamonaviy xalqaro ta'lim xizmatlari bozori ko`p milliardlik savdo hajmi bilan tavsiflanadi: ta'lim xizmatlari va xalqaro ta'lim mahsulotlarini kengaytirish va diversifikatsiya qilish, talabalar, tadqiqotchilar o`qituvchilar, ta'lim dasturlari harakatachanligi oshirish va hokazo. Xalqaro akademik mobillik oqimi yiliga 4,5 million kishidan oshadi. Xalqaro akademik mobillikning o`shishiga quyidagi omillar sabab bo`ladi: - ta'lim bozori hajmi va sotish hajmining o'sishi; -xizmatlar, talablar, o`qituvchilar va tadqiqotchilarning xalqaro mobilligi; - oliy ta'lim rivojlantirishni xalqarolashtirish transchegaraviy ta'lim; - xalqaro ta'lim bozorida raqobatning kuchayishi va yangi raqobatchilarning paydo bo`lishi; -bir qator davlatlar tomonidan ta'lim sohasidagi eksport –import siyosatidagi o`zgarishlar; - ta'lim mahsulaotlarini eksport qilishning yangi strategiyalarining ishlab chiqilishi; - ta'lim xizmatlari bozorining turli ishtirokchilarini birlashtiruvchi tarmoq tuzilmalarini yaratish va rivojlantirish.

Bugungi kunda xalqaro oliy ta'limning asosiy yetakchi davlatlar: AQSH, Buyuk Britaniya, Fransiya, Avstraliya, Germaniya davlatlari hisoblanadi. 2014 yilda ta'lim xizmatlari bozorida AQSH ning ulushi 2%ni tahkil etdi. O`z navbatida 2013-yilda Rossiya ta'lim xizmatlari bozorida eksport qiluvchilar ro`yxatida 6-o`rinni egallagan. Hozirgi kunda Rossiyaning jaxon ta'lim bozorida egallab turgan o`rni uning muhim ta'lim salohiyatiga mos kelmaydi. 2013 yilda Rossiya Federatsiyasi xorijiy talabalar umumiy sonining qariyb 3 %ni tashkil qilgan. Holatni taqqoslaydigan bo`lsak, SSSRning jaxon ta'lim bozorlaridagi ulushi 1990- yilda 10,8 % ni tashkil qilgan. U paytda dunyo bo`yicha AQSH, Fransiyadan keyin 3-o`rinni egallagan. Xalqaro talabalarni jalb qilayotgan mamlakatlar qatoriga Sharqiy Osiyo va Tinch okeani havzasidagi ana'anaviy yetakchilar qatorida Avstraliya, Yaponiya ,

Xitoy, Singapur, Malayziya, Janubiy Koreya Respubliklarini sanash mumkun. So`nggi 30 yil ichida xalqaro talabalarning harakatchanligi 6 barabardan ko`proq o`sganligi qayd qilinmoqda. Xalqaro ta'lim bozori doimiy ravishda rivojlanib, uning ahamiyati kun sayin oshib bormoqda. Sababi xorijiy talabalar soni jaxon ta'lim bozoridagi universitetlar reytingidagi eng muhim muvaffaqiyatini belgilab beradi. Talabalarning xalqaro mobilligi zamonaviy rivojlanishning ustuvor yo`nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim xizmatlari eksporti bir qator mamlkatlar AQSH, Buyuk Britaniya, Germaniya, Xitoy mamlkatlar faoliyatining muhim yo`nalishlaridan hisoblanadi. Hozirgi kunda dunyo aholisining 10 % ga yaqini Xitoyda tahsil olmoqda. Xitoy mamlakati statistik ma'lumotlariga ko`ra 2013 yilga nisbatan Xitoyda tahsil olayotgan talabalar soni 2015 -yilga kelib 5,8 % dan oshdi. Ta'lim xizmatlari xalqaro bozorlarining shakllanishi ko`p jixatdan zamonaviy dunyoda oliy ta'lim tizimining rivojlanishi va rolining kuchayishi natijasi hisoblanadi. Ta'lim tizimi muhim daromad manbaiga aylanmoqda. OECD global ta'lim bozorini taxminan 30 milliard dollarga baholaydi. Jahon savdo tashkiloti esa uni 50-60 milliard dollar deb baholaydi. Bu esa ta'lim bozori uchun katta salohiyatdan dalolat beradi. Ko'pgina mamlakatlar uchun ta'lim xizmatlarining xalqaro savdosi katta daromad keltirmoqda. OECD ma'lumotlariga ko'ra, o'z mamlakatidan tashqarida o'qiyotgan talabalar soni sezilarli darajada o`sgan bo`lib 1999 -yilda 2 million bo`lgan bo`lsa 2016- yilda 5 millionga yetadi.[3] Xorijiy talabalarning katta qismi AQSH, G'arbiy Yevro`pa davlatlari , hamda Avstraliya va Yaponiya davlatlarida bo`lib, bu yerda barcha xalqaro talabalarning deyarli 80 %i tahsil olmoqda. Bunday ko`rsatkichlarga erishish Oliy Ta;lim bo`yicha tadqiqot markazi ekspertlarining innovatsion faoliyatni qo`llav-quvvatlashlari, talabalarning munosib ta'lim olishlari uchun shart-sharoitlarning yetrali darajada kafolatlanganligi bilan belgilanadi. [2] Yagona ta'lim makonini yaratish Yevropa oliy ta'limi tizimining xalqaro raqobatdoshligini mustahkamlaydi deb hisoblanmoqda. Ta'lim xizmatlarini sotish bo`yicha Buyuk Britaniya 2016 yilda iikinchi o`rinda bo`lib, shu yili 432 ming talabani qabul qildi. Germaniya esa shu yili 245 ming talabani qabul qiladi. Rossiyaning bu masaladagi o`ziga xos jixati asosiy talabgorlarning 2/3 qismi qo`shni mamlakatlardan ekanligi bilan harakterlanadi. Bunda Ozarbayjon 6 %, Belarussiya (6%), Qozog'iston (28%), Turkmaniston (7%), Ukraina (9%) va O'zbekiston (8%) ni tashkil qilmoqda.

Xulosa. Bugungi kunda mamlakatlarning raqobatbardoshligini ta'minlaydigan asosiy xususiyatlardan biri ta'lim xizmatlarining xalqaro bozori –bu oliy ta'lim tizimining tadbirkorlik bilan chamabarchas bog'liqligi, moslashuvchan ta'lim dasturlari, shuningdek oliy ta'lim sifatini aniqlovchi doimiy monitoring hisoblanadi. Ta'lim xizmatlarini eksport qilish asosida davlat byudjetiga foyda keltirayotgan

mamlakatlar kun sayin ta'lim sifatini yaxshilash va xalqaro ta'lim maydonlarida o`z o`rnini yo`qotib qo`ymaslikga harakat qilmoqda. Bu esa o`z navbatida o`zaro raqobatni raqobat esa o`z o`rnida ta'lim xizmatlarining o`sib borishini ta'minlaydi. O`zaro integratsiya shubhasiz ta'lim jarayonining rivojlanishini ta'minlab beradi.

REFERENCES

1. Добреньков В.И., Полежаева Т.Ю. Идея классического университета: от зарождения до кризиса [Электронный ресурс] // Социология. 2023. № 5. С. 5-12. URL: file:///C:/Users/Admin/ Downloads/ideya-klassicheskogouniversiteta-ot-zarozhdeniya-do-krizisa.pdf

2. Галичин, В.А. Международный рынок образовательных услуг: основные тенденции и перспективы развития / В.А. Галичин // Век глобализации. – 2013. – № 2. – С. 101–112 3. Education at a glance 2018 [Electronic resource]/ – Access mode : https://read.oecdilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en#page221. – Date of access : 15.11.2018.

3. Черников, Г.П. Экспорт образования как глобальный бизнес [Электронный ресурс] / Г.П. Черников. – Режим доступа : http://www.mirec.ru/2006-01/eksport-obrazovania-kakglobalnyjbiznes. – Дата доступа : 15.11.2018.

KIRISH	
1. **Islomova Maftuna Uyg'unovna** GLOBAL JARAYONLAR VA BARQAROR TARAQQIYOT	4
2. **Toshboyeva Musallom Shamshidinovna** DINIY BAG'RIKENGLIK – MILLATLARARO HAMJIHATLIKNI TA'MINLASHNING MUHIM OMILI SIFATIDA	7
3. **Yakubov Husniddin Muhiddinovich, Madirimova Asaloy Qadamboy qizi** AL-FAROBIY DINIY QARASHLARI VA ZAMONAVIY ISLOM TALQINI	11
4. **Mamadaliyeva Sabrina** MANMANLIK - KO'RINMAS TO'SIQ YOXUD YUKSALISHDAGI G'OV	14
5. **Rustamova Munisa Rustamovna** ABDULHAMID CHO'LPON HAYOT YO'LI VA IJODI	16
6. **Raxmatullayev Xayrullo Lutfullo o'g'li** AXBOROT MANIPULYATSIYASINING KO'RINISHLARI VA UNI YOSHLAR IJTIMOIY HAYOTIGA TA'SIRI.	19
7. **Abirova Jasmina** KASHOF QAFFOL SHOSHINING ILMIY ME'ROSI	26
8. **Gaybullayeva Ruxshona A'zamxo'ja qizi** JIZZAX QO'ZG'OLONI: ROSSIYA MUSTAMLAKACHILIGIGA QARSHI KURASH	30
9. **Musulmonova Madina, Qahramonova Munisa** ZAMONAVIY TAFAKKUR VA E'TIQOD TUSHUNCHALARINING DOLZARBLIGI.	34
10. **Erkinova Lobar Xayrulla qizi** MAMLAKATIMIZDAGI IJTIMOIY TARMOQLARDA ISHLATILADIGAN ISLOMIY TERMINLAR ULARNING MA'NOLARI VA AHAMIYATI	38
11. **Jalilova Nilufar Jalol qizi, Ashurova Shahlo Hamza qizi** ISLOM TARIXI VA UNING O'ZBEKISTON MADANIYATIGA TA'SIRI	40
12. **Mehritillayev Madiyor Doniyor o'g'li** TOSHKENT VILOYATIDA MILLATLARARO VA DINLARARO BAG'RIKENGLIK MASALALARI	43
13. **Ne'matova Bibirobiya** ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR DILBAR SHAXS.	48
14. **Quvondikov Sarvar To'lqin og'li, Smaylov Islom Karimbay og'li**, INTERNET, VIRTUAL VA VIZUAL OLAMNING SHAXSGA TA'SIRI	51
15. **Alimova Durdona** OQSAROY:AMIR TEMURNING SHAHRISABZDAGI ULUG'VOR SAROYI	54
16. **Djulliyeva Shaxzoda, Yuldasheva Barchinoy** O'ZBEKISTON MUSTAQILLIKKA ERISHISH OSTONASIDA	57
17. **To`raxonova Dilfuza Soatmurodovna** FALSAFA VA UNING JAMIYATDAGI O`RNI	60
18. **Eronov Samarbek, Xanjarova Husniya** ONG VA RUHIYATNING IJTIMOIY TARIXIY MOHIYATI.	63
19. **Sa'dullayeva Mahfuza Husainovna, Ganiyeva Nasiba Shuxrat Qizi,Ulashova Dilara Botir Qizi** JAMIYATNING GLOBALLASHUVI SHAROITIDA MAKTABGACHA TA'LIM SOHASIDA TA'LIMGA TEXNOLOGIK YONDASHISH	66
20. **Shokirova Iroda, Elmurodova Fotima** RATSIONAL VA IRRATSIONAL YONDASHUVNING QIYOSIY TAHLILI	70
21. **Tashmetov Tuxtasin Xudayberganovich, Eshpo'latova Laziza Zafar qizi** IDEOLOGICAL SECURITY AND CONSENSUS ISSUE IN NATIONAL DEVELOPMENT	73

22. **Tajibayeva Zumrad Baxtiyarovna** O'ZBEKISTONNING BOY FALSAFIY MEROSI RATSIONOL VA IRROTSIONOL TAFAKKUR USULLARI	77
23. **Yakubov Husniddin Muxitdinovich, Otajonov Og'abek Kanjaboy o'g'li** GLOBALLASHUV SHAROITIDA OMMAVIY MADANIYATNING YOSHLAR TARBIYASIGA KO'RSATAYOTGAN SALBIY JIHATLARI	80
24. **Axmedjonova Zulayho Ulug'bekovna, Hudayberganova Ra'no Rashidovna** JAMIYAT HAYOTIDA DUNYOVIYLIK VA DINIYLIK MUTANOSIBLIGI	83
25. **Sadirbekova Aqjarqin** SINGAPUR TA'LIM TIZIMIDA BOSHLANG'ICH TA'LIMNING O'RNI	86
26. **Rahmonberganova Anamoy Rustamboy qizi** QO'SHNICHILIK ODOBLARI	90
27. **Muhiddinova Marjona** ISLOM DINIDA KIYINISH MADANIYATI.	93
28. **Barotova Bahora Husniddin qizi** SAMARQAND: TARIXIY VA MADANIY MEROS SHAHRINING TARIXI	98
29. **Toshpo'latov Nozima, Usmonova Nargiza** RATSIONAL VA IRRATSIONAL TAFAKKUR USULLARIGA FALSAFIY YONDASHUV.	100
30. **Abduxamidova Zebiniso Sulaymonova Maftuna** DINIY TOLERANTLIK-E'TIQOD,TURMUSH TARZI VA MADANIYAT UYG'UNLIGI.	103
31. **Murodboyeva Kumush Nodirbek qizi Minavarova Durdona Jamol qizi** FALSAFA VA E'TIQOD: INSONIYAT MA'NAVIYATINING ASOSI	106
32. **Aminova Sevara Ubaydullayeva Madina Qodirboyeva Sevinch** ISLOM ABDUG'ANIYEVICH MUSTAQILLIK ASOSCHISI	109
33. **Uluqova Shahodat Maxmatmo'minovna** ABDULLA AVLONIY-JADIDCHILIK HARAKATINING NAMOYONDASI	115
34. **Tuymyasheva Asel Marat kizi Alimardonova Farangiz Akbar qizi** DINIY BAG'RIKENGLIK: YURTIMIZDAGI FAROVONLIK VA O'ZARO XURMATNING ASOSI	119
35. **Yo'ldosheva Nodira Muzaffar qizi, Saidova Sevinch Erkin qizi** BUYUK IMPERIYALAR QULASHINING SABABLARI VA OQIBATLARI	122
36. **Majidova Aziza Rahimova Zilola** MILLATLARARO VA DINLARARO TOLERANTLIKNING BUGUNGI KUNDAGI O'RNI.	125
37. **Matkarimova Sevinch Qodirbergenova Mehrishoda** MAQSUD SHAYXZODANING "MIRZO ULUG'BEK" TRAGEDIYASI	128
38. **Nosirjonova Marjona Dilkashbekovna** OTA-ONANING HAQLARI	133
39. **Marjona Xolmurodova Otamurod qizi** O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIDA ISLOHOTLAR VA ULARNING TA'SIRI	138
40. **Komilova Mashhura Shodibek qizi** OVQATLANISH ODOBLARI	142
41. **Baxtiyorova Mashhura Rasul qizi** MASHRAB-TASAVVUF ILMI.	146
42. **Djeparova Maxri** ISLOM VA ILM	150
43. **Abdutolibova Maxsuba Turg'un qizi** BUDDAVIYLIKDA MEDITATSIYA: RUHIY TINCHLIKKA ERISHISH USULI	154
44. **Maxsudova Hosilaxon** INSON TARBIYASIDA OILANING O'RNI	158
45. **Мадрахимова Феруза Собир Кизи** ИСЛАМ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ	162
46. **Rahimnazarova Xusniya** MEDIA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.	166
47. **Rustamov Rahmonberdi** BMTNING BOLA HUQUQLARI TO'G'RISIDA KONVENSIYA	169
48. **Mamadismonova Sabrina Ahmadjon qizi** MEDIA MUHITDA BOLA HUQUQLARI	172

49. **Sobirjonov Baxromboy Abdurashid o'g'li** MEDIA MUXITDA AXLOQIY TAMOYILLAR	175
50. **Xasanova Norimxol,O'rinboyeva Sarvinoz** MEDIA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	178
51. **Inomjonova Shaxnoza Xamidullo qizi** MEDIA TEXNOLOGIYALAR KUNDALIK XAYOTDA	181
52. **Xamidullayeva Sarvinoz** MEDIA VA TA'LIM	185
53. Азизов Руслан МЕДИАПРОСТРАНСТВО И ВОЗМОЖНОСТИ ИНТЕРНЕТА	188
54. **Mirtolipov Mirvohid Mirzohid o'g'li,** INTERYER DIZAYN: HOZIRGI VA OLDINGI QURILISH MATERIALLARINING QULAYLIKLARI HAMDA KAMCHILIKLARI	193
55. **Usmonova Yulduz Jo'rabek qizi** MIRZO ULUG'BEK DINIY TA'LIM VA ILMIY-MA'RIFIY MEROS	196
56. **Yo'lchi Shovkat o'g'li Mo'minov** DIN VA AXLOQ	202
57. **Karimberganova Shahnoza Muhammad qizi** MODERN WORLD: EXAMPLES OF RELIGIOUS CONFLICTS AND WAYS TO AVOID THEM	205
58. **Abdumannonova Mohichehra Hamidulo qizi** DINNING INSON AXLOQIY QADRYATLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI	209
59. **Abdug'afforova Mohinur Muzaffar qizi** ISO MASIHNING HAYOTI TARIXIY MANBALARDA	211
60. **Erkinova Mohinur Berdiyor qizi** JAMIYAT HAYOTIDA ISLOM DININING IJTIMOIY VAZIFASI	215
61. **To`lqinova Sarvinoz Lazizbek qizi** MEDIA SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH YO`LLARI	218
62. **Muhammadiyeva Malika** O'ZBEKISTONDA KORRUPSIYAGA OID QONUNLAR VA QARORLAR TASNIFI, KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING AHAMIYATI	222
63. **Muhammadjonova Feruza Sharifjon qizi** AXBOROTNING JAMIYATDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	226
64. **Muhammadova Dilso'z Abduxalil qizi** HAYOT: TASODIFMI YOKI TAQDIR?	230
65. **Умарова Муштарий Усмоновна** ТЕРРОРИЗМ, ЭКСТРИМИЗМ И РЕЛИГИОЗНЫЕ УГРОЗЫ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: АДАПТАЦИЯ И ИДЕОЛОГИЧЕСКАЯ БОРЬБА	232
66. **Davlatova Munisa Hamidjon qizi** MUSIQANING HAYOTIMIZDAGI O'RNI	238
67. **Shavkatova Yulduz, Adamboyeva Umida.** MUSTAQILLIK YILLARIDA TA'LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR	242
68. **Rahimova Sevinch Sobir qizi** MUSTAQILLIKDAN KEYINGI DASTLABKI QADAMLAR	245
69. **Murodova Feruza Bahodir qizi, O'rinboyeva Xumora Akmal qizi** REGISTON MAYDONI – SHARQ ME'MORCHILIK DURDONASI	249
70. **Yusupova Lola** MUVAFFAQIYATGA ELTUVCHI YO'L	253
71. **Muxammadiyeva Muxlisa** IJTIMOIY TARMOQLARDA AXBOROT XURUJLARI	255
72. **Muxammadova Shodiya** REKLAMANING IJTIMOIY MAZMUN-MOHIYATI VA OMMA ONGIGA TA'SIR CHORALARI	258
73. **Асқаралиева Мухлиса Насимчон кизи Мухаммадбекова Гулчирой Фаридунбек кизи.** МУЛОҲИЗАҲО ОИД БА РОМАНИ " ОДИНА"-И	265

САДРИДДИН АЙНИ ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ПЕДАГОГИКАИ ЧИРЧИК ФАКУЛТЕТИ ФАНҲОИ ГУМАНИТАРИ ДОНИШҶУЙОНИ КУРСИ 1-УМ	
74. **Muxsunboyeva Ziyoda** INTERNETDA AXBOROT OQIMINING TARQALISHI VA UNING YOSHLAR ONGIGA SALBIY TA'SIRI	268
75. **Muxtarova Shaxnoza Mashrabovna** GLOBALLASHUV JARAYONIDA MADANIY O'ZGARISHLAR VA UNING TILDA AKS ETISHI	272
76. **Sayfullayev Ruslan Umidovich** MUXTOR ASHRAFIY O`ZBEK MUSIQASINING BUYUK NAMOYONDASI	278
77. **Ахмедова Машхура**. ВСЕМИРНАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ ЮНЕСКО О КУЛЬТУРНОМ РАЗНООБРАЗИИ В ГЛОБАЛЬНОМ МЕДИА-ПРОСТРАНСТВЕ	282
78. **Norboboyeva Jasmina Zokir qizi Zoirova Maftuna Xayrulla qizi** IJTIMOIY TARMOQLARNING INSON RUXIY SALOMATLIGIGA SALBIY TA'SIRI	286
79. **Kenjebayeva Nafisa Kayratovna** ODOB-AXLOQ VA IJTIMOIY MASALALAR	291
80. **Mustoqova Nafosat Komiljon qizi** KIBERTERRORIZM	294
81. **Najmiddinova Shohida** IQLIM O'ZGARISHI:UNING SABABLARI VA OLDINI OLISH YO'LLARI	299
82. **Nazarboyeva Rayhon** BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARI TARBIYASIDA TARIXIY ALLOMALARNING O'RNI.	302
83. **Nematjonova Marjona** RAQAMLI DUNYODA OMMAVIY AXBOROT: BLOGLAR, KONTENT YARATUVCHILAR VA ZARARLI ILOVALAR TA'SIRI	306
84. **Xaydarova Charos Xamza qizi, Karimboyeva Mahliyo Hamro qizi** XXI-ASR: YANGI FALSAFIY TENDENSIYALAR.	310
85. **Garipova Nigina** GENDER TENGLIK	316
86. **Ilhomjonova Xurshida Kamoliddin qizi** NIKOH-OILA MUSTAHKAMLIGI VA JAMIYAT BARQARORLIGINING ASOSI	319
87. **O'razmatova Nilufar** BUYUK ALLOMA IMOM BUXORIYNING FAOLIYATIDA ILMIY MA'NAVIY AXLOQIY QARASHLARNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI	321
88. **Hamroqulova Nilufar Nurmat qizi** OILA DOIRASIDAGI HUQUQLAR	325
89. **Normamatov Shokirjon** MEDIAMADANIYAT TUSHUNCHASI VA UNING JAMIYATDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	329
90. **Normatova Dilnoza** FORTEPIANO MUSIQA SOZINING KELIB CHIQISH TARIXI	332
91. **Norqobilov Faxriddin Baxriddin o'g'li** AXBROTNING INSON ONGIGA TA'SIRI	335
92. **Agabekova Nurgul Jannur qizi** KOREYADA BOSHLANG'ICH TA'LIM	339
93. **Nurmamatov Asliddin Akrom o'g'li** EDUTON: TA'LIMIY MARAFONLARNING YANGI ERASI	341
94. **Nurbexambetov Nurislom** XRISTIAN DININING TASHKIL TOPISHI	346
95. **O'tkirjonova Madina O'tkirjon qizi** YAPONIYA INTERYER DIZAYNI	349
96. **Dinislamova Bayan** OBODNING VATANIMIZDAGI HOLATI	352
97. **Odilova Ominabonu** MISSIONERLIKNING DINIY TAHDID SIFATIDAGI ZAMONAVIY KO'RINISHLARI VA ULARGA QARSHI KURASHISH YO'LLARI	354
98. **Boymuratova O'g'iloy Qaxramanovna Ashirdurdiyeva Aygul Amandurdiyevna** DINSHUNOSLIK FANINING SHAKLLANISHI, RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA ZAMONAVIY METODOLOGIK	358

YONDASHUVLARNI TAHLIL QILISH.	
99. **Birmaxambetova Diana Erkin qizi** OILA BUZILISHINING ASOSIY SABABLARI	362
100. **Olimjonova Asila** IJTIMOIY MEDIA SHAKLLARI	366
101. **Olimova Firuza To'lqinjon qizi** XUDOYORXON O'RDASI:QO'QON XONLIGINING ME'MORIY DURDONASI	368
102. **Jamollidinova O'lmasoy** DINSHUNOSLIK TA'LIM VA TADQIQOT METODLARI	371
103. **Omonboyev Shahzod Nizom o'g'li** ZAMONAVIY EKOLOGIK MUAMMOLAR	376
104. **Omonboyeva Umida Bahramovna** ATROF MUHIT POKLIGI	380
105. **Orazaliyev Abzal Bekmurat o`gli** VOLEYBOL O'YINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.	383
106. **O'razqulova Dinara** KIBERTERORIZM	386
107. **Orinbayeva Madina** TA'LIM BERISH VA MUALLIM ODOBLARI	389
108. **Oripova Yulduz Avaz qizi** MAKTAB TA'LIMI JARAYONINING OAV BILAN UZVIYLIGI	392
109. **Baxtiyorova Madina** OROL- YO'QOLGAN DENGIZ, YASHAYOTGAN DARD	394
110. **Ortiqov Anvarxo'Ja** MEDIA MAKONDA AXBOROTNINING RO'LI	397
111. **Otaqulova Muxlisa Sobirjon qizi, Qarshiboyeva Shaxzoda Akram qizi** G'ARB VA SHARQ FALSAFASINING RIVOJLANISHI	401
112. **Utegenova Gulbanu Alipbay qizi** O'ZBEKISTON VA YAPONIYA BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMINI TAQQOSLASH, O'RGANISH	405
113. **Rahimova Anabibi Ruslonbek qizi** O'ZBEKISTONNING MUSTAQILLIKKA ERISHISH YILLARIDAGI YUTUQLARI VA QIYINCHILIKLARI	408
114. **Yoqubboyeva Shaxnoza Ruslan qizi** O'ZBEKISTON MUSTAQILLIKKA ERISHISHI SABABLARI VA JARAYONLARI	412
115. **Xolniso Uralovna Toyloqova, Xudoyberdiyeva Marjona Vahobjonovna** O'ZBEKISTONDA AGRAR ISLOHOTLAR VA QISHLOQ XO'JALIGINING RIVOJLANISHI.	415
116. **Boltayeva Mohinoso Ziyo qizi** O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING O'RNI VA RIVOJLANISHI	419
117. **Pardaqulova Dinora** MEDIA MUHITDA AXLOQIY TAMOYILLAR VA UNING JAMIYATDAGI AXAMIYATI	422
118. **Parmonova Gulchiroy** FILIMLAR VA OMMAVIY MADANIYAT	425
119. **Rajabaliyeva Barchinoy Nasivali qizi** POSTMODERNIZM VA RATSIONAL TAFAKKUR TANQIDI:ONG VA HAQIQAT MASALASI.	429
120. **Pulatova Dilnoza Ne'matjonovna** SA'DUDDIN TAFTAZONIY FALSAFIY DUNYOQARASHIDA BILISH VA MANTIQQA DOIR QARASHLARI	433
121. **Pulatova Moxiniso Shuxrat qizi** MAKTAB TA'LIMI JARAYINING OAV BILAN BOG'LIQLIGI	440
122. **Zuhra Jo'rayeva Jalol qizi** QADIMGI ERON VA TURON FALSAFASIDA INSON TASVIRI	444
123. **Qadirboyeva Kumush Jasur qizi** MUTAFAKKIRLAR ILMIY MEROSIDA TASAVVUF TA'LIMOTININGTALQINI	449
124. **Jo'rayeva Shodiya Ganji qizi, Xo'jaqulova Xandona Nodir qizi** QADRIYAT NAZARIYASINING SHAKLLANISH TARIXI	453
125. **Yermekbeyeva Qaldirg'och Erali qizi To'xtayev Do'sjan Abduroxat o'g'li**	455

VIRTUAL O'YINLARNING ASORATLARI	
126. **Qarshiboyeva Shaxzoda** SHARQ TARONASINING TARIXI VA O'ZIGA XOSLIGI	458
127. **Norboboyeva Zahro Otabek qizi** QASHQADARYONING MADANIY VA MA'RIFIY YODGORLIKLARI	461
128. **Sunnatov Toxir Ravshanbekovich, Qazoqova Marjona Zavqiddin qizi** FALSAFA VA DIN	464
129. **Qo'ziyeva Feruza Nodirbek qizi** FALSAFANING JAMIYAT TARAQQIYOTIGA TA'SIRI: O'TMISHDAN BUGUNGA	467
130. **Gulmanova Aziza** QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASINING TARIXI: SHAKLLANISHI, RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIYLIK	470
131. **Yo`ldoshova Sevinch** QOROQOLPOG`ISTONNING IQTISODIY RIVOJLANISHI : HOZIRGI HOLATI VA KELAJAK ISTIQBOLLARI	474
132. **Qozoqova Iroda Qurolboy qizi** FARZAND TARBIYASIDA TARIXNING AHAMIYATI	477
133. **Quatbaeva Gulnaz Serik qizi** BAXTLI OILA — BAXTLI JAMIYAT ASOSI	480
134. **Qudratova Mahbuba** IJTIMOIY MEDIA SHAKLLARI	482
135. **Nafasov Arslon Komilovich, Qulmirzayeva Gulsevar Shavkat qizi** ZAMONAVIY MUSIQA ASBOBI GITARANING KELIB CHIQISH TARIXI	486
136. **Qurbonaliyev Begzod** MEDIASAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH USLUBLARI,YO`LLARI VA TARTIBI	489
137. **Qurolboyeva Marjona** OROL NEGA YIG'LAYAPTI?	493
138. **Rahmatov Qilichbek Rasulova Muslima** GLOBALLASHUV VA E'TIQOD	497
139. **Rahmatova Dinora** AXBOROTNING JAMIYATDA TUTGAN O'RNI VA UNING EVOLYUTSIYASI	500
140. **Rajabboyeva Mahliyo O'tkirbek Qizi** ISLOMDA NIKOHNING SHA'RIY AOSLARI	502
141. **Rajapova Malikaxon G'ayrat qizi** MALAYZIYA TA'LIM TIZIMINING O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	505
142. **G'ulomova Farangiz Jahongir qizi** RANGLAR PSIXOLOGIYASI	507
143. **Tajiyeva Jasmina Abdixamid qizi** RANGTASVIR VA QALAMTASVIRNING HOZIRGI KUNDAGI AHAMIYATI VA TUTGAN O'RNI	509
144. **Abdurayimova Farida** REGISTON- SHARQ SIVILIZATSIYASINING YURAGI	515
145. **Yakubov Husniddin Muxitdinovich, Qarshiboyeva Shaxzoda Akram qizi** REKLAMANING INSON HAYOTIDAGI O'RNI	518
146. **Retbayeva Jansaya** ITALIYADAGI BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMI	521
147. **Retbaeva Jansaя Askar qizi** FARZAND TARBIYASI OTA-ONANING ENG MUHIM BURCHI	525
148. **Pardayeva Risolat Farmon qizi Shuhratova Shahnoza Xusan qizi** FALSAFA VA DIN:MILLATLARARO VA DINLARARO TOLERANTLIK.	528
149. **Xo'jamurodova Baxor Gulmirza qizi** ROSSIYA TA'LIMI	532
150. **Ro'ziqulova Mushtariy Baxtiyor qizi** BOBURNING IJODIDA VATAN SOG'INCHI	534
151. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Aqmirzayeva Zarnigor Alisher qizi** O'ZBEKISTONNING MUSTAQILLIKKA ERISHISHI: TARIXIY JARAYON VA MILLIY G'ALABA	537
152. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Axmadova Sarvinoz Muzaffar qiz** IKKINCHI JAHON URUSHI DAVRIDA O'ZBEKISTONNING RO'LI	540

153. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Barnoqulova Sevara Shaxzodovna** MUSTAQILLIK DAVRIDAN KEYINGI TA'LIM	544
154. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Davlatboyeva Ro`za Tozaboy qizi** O`ZBEKISTON MUSTAQILLIKKA ERISHISHI ARAFASIDAGI IJTIMOIY-SIYOSIY VA IQTISODIY AHVOLI.	547
155. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Gulsanam To`xtasinova Saydillo qizi** TOLERANTLIK (BAG`RIKENGLIK) – BARQAROR RIVOJLANISHNING ASOSIY OMILI.	551
156. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Kenjdbayeva Nazokat Ikram qizi** O'ZBEKISTON MUSTAQILLIGINING E'LON QILINISHI VA XALQ HAYOTIGA TA'SIRI	555
157. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Mansurova Mashhura Olimboy qizi** O'ZBEKISTONNING ENG YANGI TARIXINI O'RGANISHNING AHAMIYATI	558
158. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Mirazimova Sevinch Ortiqali qizi** GLOBALLASHUV VA ZAMONAVIY DINLARARO MULOQOT: O'TMISH VA HOZIRGI ZAMON	561
159. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Mirzavaliyeva Xonzodabegim Zoir qizi** O'ZBEKISTONDA KONSTITUTSIYAVIY RIVOJLANISH: HUQUQIY DAVLAT SARI YO'L.	564
160. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Nigora Qahramonova Najmiddin qiz** O'ZBEKISTONDA TA'LIM SOHASIDA OLIB BORILGAN ISLOHOTLAR VA UNING ISTIQBOLLARI.	567
161. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Orziqulova Zarina Otabek qizi** IX - XII ASRLARDA SHARQ UYG'ONISH DAVRI: RENESSANSNING BOSHLANISHI, SABABLARI VA OQIBATLARI	572
162. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Qodirberganova Sevinch Rashid qizi** "HUQUQIY ISLOHOTLAR O'ZBEKISTONDA DEMOKRATIK JAMIYATNI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY OMILI"	576
163. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Ruxshona Zaripova Sherali qizi** O'ZBEKISTON MUSTAQILLIKKA ERISHISH ARAFASIDA	581
164. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Muxtasarova Sevinch Sultonbekovna** MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA MILLIY URF-ODATLAR, QADRIYATLAR VA AN'ANALARNING QAYTA TIKLANISHI	585
165. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Shomurodova Ro'za Aziz qizi** ISLOM KARIMOVNING O'ZBEKISTON MUSTAQILLIGI UCHUN QOSHGAN HISSASI.	589
166. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Sobirova Dilnoza** O'ZBEKISTONDA MUSTAQILLIK G'OYALARINING TARIXIY ASOSLARI	592
167. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Soliyeva Komila** O'ZBEKISTONDA SIYOSIY ISLOHATLAR VA MILLIY DAVLAT BOSHQARUV TIZIMINING YARATILISHI	594
168. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Soliyeva Shohista Sherzod qizi** MILLATLARARO TOLERANTLIK FALSAFASI: TARIXIY VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	597
169. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, To'rayeva Sumbula Asomiddin qizi** MUSTAQILLIK YILLARIDA MAMLAKATIMIZDA DINIY BAG'RIKENGLIK	601
170. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Uralova Dilfuza O'ktam qizi** FALSAFIY MEROS: RATSIONAL VA IRRATSIONAL TAFAKKUR USULLARI	605
171. **Karshiyev Sherzod Saydaliyevich, Yergasheva Saboxat Farrux qizi**	609

FARG'ONA VOQEALARINING KELIB CHIQISH SABABLARI VA OQIBATLARI	
172. **To`rayev Azamat Maqsudovich** TALABALARNI TADQIQOTCHILIK FAOLIYATIGA JALB QILISHDA XALQARO TA'LIM BOZORLARINING O`RNI	614